

ชาดก วัฏจักรสร้างบารมี

JATAKAS : THE PURSUIT OF PERFECTIONS

SB 405

ขาดก วิธีนักสร้างบารมี

ขาดก วิธีนักสร้างบารมี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย

คณะผู้จัดทำ กองวิชาการ มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย

ISBN 978-974-04-0756-0

หากนักศึกษามีข้อเสนอแนะหรือคำแนะนำ กรุณาส่งมาที่

ชมรมประสานงาน DOU

ตึก 69 ปณจ. คลองหลวง

จ. ปทุมธานี 12120

โทรศัพท์ 0-2901-1013, 0-2901-1017

โทรสาร 0-2901-1014

<http://www.dou.us>

คำนำ

วิชา ชาดก วิธีนักสร้างบารมี มุ่งศึกษาอดีตชาติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ครั้นบำเพ็ญบารมีเป็นบรมโพธิสัตว์อยู่ ต้องประสบพบเจอปัญหาอุปสรรคมากมาย พระองค์สามารถแก้ไขปัญหานั้นจนอุปสรรคทั้งหมดหมดไป มีความก้าวหน้าเป็นลำดับ จนประสบความสำเร็จ ตรัสรู้หลุดตรัสมาสัมโพธิญาณเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในที่สุด

หนทางการสร้างบารมีไม่ได้โรยด้วยกลีบกุหลาบ ระหว่างทางเราอาจพบอุปสรรคที่คาดไม่ถึงถึงอุปสรรคเหล่านั้นบ้างก็มาจากบุคคลภายนอก สถานการณ์แวดล้อม บ้างก็มาจากกิเลสภายในใจของตนเอง ทำให้นักสร้างบารมีจำนวนไม่น้อยที่ขาดหลักในการตัดสินใจ จึงต้องพลาดหลุดจากวิธีของนักสร้างบารมีไป

การศึกษาชาดก ประวัติการสร้างบารมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงเป็นต้นแบบของนักสร้างบารมีทั้งหมด ทำให้เราได้แบบอย่างในการคิดและตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา แบบอย่างในการดำเนินชีวิตของนักสร้างบารมีในแง่มุมต่างๆ เรื่องราวในวิชานี้ จึงเป็นเหมือน “แม่พิมพ์นิตย” ที่นำไปสู่การได้ครอบครองกายมหาบุรุษ และพระสัพพัญญุตญาณ วิธีชีวิตของนักสร้างบารมีเปรียบดังวิถีแห่งดวงจันทร์ที่แจ่มจรัสอยู่บนฟากฟ้า

คณะกรรมการประจำวิชาได้รวบรวมและเรียบเรียงเนื้อหาวิชาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา และตำราสำคัญที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งเนื้อหาที่จะใช้เป็นต้นแบบในการสร้างความเป็น 10 กลุ่มตาม “บารมี 10 ทศ” ซึ่งเรื่องราวเหล่านี้สามารถใช้เป็นต้นแบบในการฝึกตนเพื่อปลูกฝังนิสัยใหม่ขึ้นมา และหลอมละลายนิสัยเก่าๆ ทิ้งไปด้วยไฟแห่งความเพียรพยายาม จนก่อให้เกิดนิสัยที่ดีในด้านต่างๆ และยังสามารถนำเรื่องราวเหล่านี้ไปใช้หล่อหลอมชีวิตได้กับทุกเพศทุกวัย ทั้งยังเป็นแนวทางแก้ไขปัญหามากมาย ในชีวิตได้จริงและถูกต้องที่สุด เนื่องจากเหตุการณ์เหล่านี้ล้วนเกิดขึ้นจริงมาแล้ว และเป็นเหตุการณ์ของบุคคลผู้ประสบความสำเร็จในเส้นทางสร้างบารมี ซึ่งแม้ว่าจะเกิดต่างยุคต่างสมัย แต่กิเลสที่ครอบครองจิตใจก็เป็นดวงเดียวกัน

วิชานี้จึงเป็นการศึกษาต้นแบบ หลักคิด และวิธีปฏิบัติต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตท่ามกลางกระแสกิเลสที่รุ่มร่ารอบตัวคุณ!

คณะกรรมการประจำวิชา ชาดก วิธีนักสร้างบารมี

มกราคม พ.ศ. 2551

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	(3)
รายละเอียดการศึกษา	(9)
วิธีการศึกษา	(10)
บทนำ	(12)
บทที่ 1 ชาตกในหมวดทานบารมี	1
1.1 ราชาผู้ถูก 3 นครตามลोकหลอน	5
1.2 ลิงยอมตนจนหมูปันภัย	6
1.3 คนใจเด็ดควักเนตรเป็นทาน	8
1.4 กระต่ายในดวงจันทร์	13
1.5 เศรษฐีพิชิตมาร	15
1.6 ช่างฉันทันต์หั่นงาให้ฟรี	17
1.7 ฤๅษีผู้รักบุญยิ่งกว่ารักชีวิต	20
1.8 เกี้ยวพญาพลิกวิกฤต	24
1.9 พระเวสสันดร	27
1.10 ภาสิตหมวดทานบารมีที่มีมาในชาตก	35
บทที่ 2 ชาตกในหมวดศีลบารมี	37
2.1 พญานาคฝากชีวิตไว้กับศีล	40
2.2 รวมกันเราอยู่	42
2.3 แยกหมู่เราตาย	44
2.4 รักษา มารยาท ขยาดการขอ	46
2.5 ผู้ขออาจไม่เป็นที่รัก	48
2.6 ยอมรับผิด ยกจิตให้สูงส่ง	50
2.7 ภาสิตหมวดศีลบารมีที่มีมาในชาตก	52

บทที่ 3	ชาตกในหมวดเนกขัมมบารมี	57
3.1	สองสิ่งหีสืบหาทายาท	61
3.2	กลิ่นเหม็นของกาม	67
3.3	คำสาปอันน่ารังเกียจ	69
3.4	อดกลั้นให้ตาย ก็ไม่คลายพรหมจรรย์	74
3.5	ภาชิตในหมวดเนกขัมมบารมีที่มีมาในชาตก	84
บทที่ 4	ชาตกในหมวดปัญญาบารมี	89
4.1	เลือกนายดีเป็นศรีแก่ตัว	94
4.2	มีศิษย์โง่ครูมัวหมอง	96
4.3	กตัญญูต้องบูชาครู	98
4.4	ความล้าเลิศทางปัญญา	101
4.5	ลูกพาพ่อฝ่าแดนนรก	104
4.6	มีมนต์ดีก็หนีไม่พ้น	107
4.7	อย่าไปถือสา หาปัญญาดีกว่า	109
4.8	ปฏิภาณพารอดตาย	111
4.9	สังเกตให้ดีมีอะไรซ่อนอยู่	113
4.10	นักสืบสวนขบวนการโกง	115
4.11	ไฟไหม้หะ	118
4.12	มองให้ไกล ภัยไม่ถึง	119
4.13	หลุมหลบภัย	120
4.14	ปัญญาข้ามชาติ	121
4.15	สรุป และ ภาชิตหมวดปัญญาบารมีที่มีมาในชาตก	126
บทที่ 5	ชาตกในหมวดวิริยบารมี	131
5.1	ลิงใจกล้าฝ่าเขี้ยวเข็	135
5.2	ม้าศึกไม่ทิ้งสนาม	136
5.3	นักกล้ามืออาชีพร	138

5.4	เพียรฝ่าฟัน วันอัศจรรย์ของฉัน	139
5.5	ผัดวัน ไม่ประกันพรุ่ง	142
5.6	นักสู้ฝ่าสมุทร	144
5.7	กล้ารับผิดแม้ชีวิตต้องตาย	146
5.8	ทิ้งนิสัยแย่ๆ แก่ผั่งชีวิต	149
5.9	สรุป และ ภาพจิตหมวดวิริยบารมีที่มีมาในชาดก	152
บทที่ 6	ชาดกในหมวดขันติบารมี	155
6.1	ภัยที่หนีไม่พ้น	158
6.2	สองสหายใจหนักแน่น	159
6.3	มิตรภาพผู้ฟังเพราะฟังคำยุ	161
6.4	ธรรมชนะอธรรม	162
6.5	ทนทรราช	164
6.6	รักษาตน ช่มใจไว้เป็นศรี	166
6.7	ความโกรธที่โหดเหี้ยม	169
6.8	อดทนจนได้ดี	171
6.9	ยอมลดศักดิ์ศรี ทบทวีขันติธรรม	174
6.10	ภาพจิตหมวดขันติบารมีที่มีมาในชาดก	178
บทที่ 7	ชาดกในหมวดสัจจบารมี	181
7.1	ดอกบัวที่หาค่ามิได้	184
7.2	มุสาวาทิ อเวจีถามหา	186
7.3	เพราะปากมากจึงถูกระชากรวิญญูณ	189
7.4	ได้ใหม่ สัมเก่า	191
7.5	มีแค่นไม้ชำระ บุญคุณต้องทดแทน	193
7.6	พระคุณไม่มีวันตาย	196
7.7	อยากหาแม่ แต่รอปลดหนี้	199
7.8	เหตุการณ์ที่ไม่มีวันเลือน	201

7.9	ชีวิตแลกชีวิต	203
7.10	มิตรภาพไม่มีวันตาย	206
7.11	ละเลยหน้าที่ กาสีกินตัว	211
7.12	สองสิ่งจริงต่อธรรม	214
7.13	หัวใจบัณฑิต	217
7.14	คนจริงไม่ทิ้งธรรม	227
7.15	ภาชิตหมวดสังขขันธ์ที่มีมาในชาดก	239
บทที่ 8	ชาดกในหมวดอริฐานขันธ์	245
8.1	องค์ชายใจเพชร เสด็จศึกลงฤทัย	249
8.2	สรุป และ ภาชิตหมวดอริฐานขันธ์ที่มีมาในชาดก	254
บทที่ 9	ชาดกในหมวดเมตตาขันธ์	257
9.1	เมตตาธรรม	261
9.2	คำจูนโลก	263
9.3	ใจไม่ดำ ทำไม่ลง	266
9.4	เมตตาชำระแค้น	267
9.5	แม้บุตรตายก็ไม่ทำลายไมตรี	269
9.6	ลึงกับขานาเนรคุณ	270
9.7	สุวรรณสามผู้เมตตาต่อผู้ฆ่า	272
9.8	ผู้ไม่ถือโทษคนทราม	277
9.9	บทสรุปเมตตาขันธ์ที่มีมาในชาดก	284
บทที่ 10	ชาดกในหมวดอุเบกขาขันธ์	285
10.1	ความตายไยต้องเศร้า	289
10.2	ลึงสงบใจพลิกวิกฤต	291
10.3	สรุป และ ภาชิตหมวดอุเบกขาขันธ์ที่มีมาในชาดก	293

บทที่ 11 บทเสริม	295
11.1 สังขจักรพรรดิราช	298
11.2 นารทมาณพ	301
11.3 โพธิมหาเสนาบดี	301
บทที่ 12 บทสรุปบาร์มี 10 ทศ	305
ภาคผนวก ลักษณะนรก	311
บรรณานุกรม	316

รายละเอียดชุดวิชา

1. คำอธิบายชุดวิชา

SB 405 ชาดก วิธีนักรสร้างบารมี ศึกษาเกี่ยวกับวิธีการดำเนินชีวิตในอดีตของยอดนักรสร้างบารมีในอดีตชาติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าครั้งบำเพ็ญบารมีเป็นพระบรมโพธิสัตว์อยู่ ศึกษาวิธีการแก้ไขปัญหา การเผชิญหน้ากับอุปสรรค การต่อสู้เอาชนะกิเลสในใจตนและคนอื่นเพื่อเป็นแบบอย่างในการคิดตัดสินใจ แก้ไขปัญหา และการดำเนินชีวิตของเราในแง่มุมต่างๆ

2. วัตถุประสงค์ชุดวิชา

1. เพื่อให้ทราบเรื่องราวและนิสัยของบุคคลต้นแบบ ที่ประสบความสำเร็จอย่างงดงามบนวิถีการสร้างบารมี จนผู้ศึกษาสามารถนำเอานิสัยเหล่านี้มาครอบครองไว้ในตัว ใช้เป็นดังอาวุธฝ่าฟันขวากหนามตามหนทางการสร้างบารมีของตนให้ราบเรียบ เดินผ่านไปได้อย่างปลอดภัยจริงๆ

2. เพื่อให้ทราบแนวคิดและแนวทางปฏิบัติของนักรสร้างบารมีในอดีต จนเห็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำแนวคิดและแนวทางดำเนินของต้นแบบในอดีตมาใช้ในการสร้างบารมีของตนเพื่อความอยู่รอดปลอดภัย

3. รายชื่อบทที่สอน

- บทที่ 1 ชาดกในหมวดทานบารมี
- บทที่ 2 ชาดกในหมวดศีลบารมี
- บทที่ 3 ชาดกในหมวดเนกขัมมบารมี
- บทที่ 4 ชาดกในหมวดปัญญาบารมี
- บทที่ 5 ชาดกในหมวดวิริยบารมี
- บทที่ 6 ชาดกในหมวดขันติบารมี
- บทที่ 7 ชาดกในหมวดสัจจบารมี
- บทที่ 8 ชาดกในหมวดอดิชฐานบารมี
- บทที่ 9 ชาดกในหมวดเมตตาบารมี
- บทที่ 10 ชาดกในหมวดอุเบกขาบารมี
- บทที่ 11 บทเสริม
- บทที่ 12 บทสรุปบารมี 10 ทศ

วิธีการศึกษา

1. การเตรียมตัวเพื่อการศึกษาด้วยตนเอง

ในการศึกษาแต่ละบทของชุดวิชา SB 405 ชาดก วิธีนักสร้างบารมี นักศึกษาควรปฏิบัติ ดังนี้

1. ควรศึกษาบทเรียนแต่ละบทอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ โดยอาจใช้เวลาเพื่อการเรียนรู้วันละอย่างน้อย 1 ชั่วโมง และควรศึกษาให้จบแต่ละบทภายใน 1 สัปดาห์
2. ควรทำแบบประเมินก่อนบทเรียนเพื่อทดสอบความรู้ความเข้าใจ และเมื่อได้ศึกษาจนจบในแต่ละบทแล้วควรทำแบบประเมินหลังเรียนทุกครั้งเพื่อตอกย้ำและประเมินความรู้ที่ได้ศึกษาผ่านมา
3. นักศึกษาควรศึกษาวิธีการและวางแผนทำกิจกรรมภาคปฏิบัติเสริมความเข้าใจในบทเรียนก่อนล่วงหน้า เพื่อให้สามารถทำกิจกรรมควบคู่ไปกับการศึกษาบทเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น
4. เนื่องจากวิชาชุดกวิธีนักสร้างบารมี เป็นวิชาที่มุ่งอธิบายเพื่อประโยชน์แก่การนำไปปฏิบัติ จึงขอให้นักศึกษาได้นำเอาความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตประจำวันของตนสืบไป

2. การประเมินผลตนเองก่อนและหลังเรียน

ขอให้นักศึกษาทำแบบประเมินตนเองก่อนเรียนในแต่ละบท เพื่อวัดพื้นฐานความรู้เดิมของนักศึกษาว่ามีความรู้ในเนื้อหาที่จะศึกษามากน้อยเพียงใด และหลังจากการศึกษา เอกสารการสอน โดยตลอดทั้งบทแล้ว ขอให้นักศึกษาได้ทำแบบประเมินหลังเรียนอีกครั้ง เพื่อเป็นการประเมินตัวเองว่าได้รับความรู้เพิ่มขึ้นจากเดิมมากน้อยเพียงใด และมีความรู้อยู่ในระดับที่จะศึกษา ในบทต่อไปได้หรือไม่ ขอให้ศึกษาพึงตระหนักว่า การทำแบบประเมินตนเองก่อน และหลังเรียนด้วยความซื่อสัตย์ ต่อตนเองเท่านั้นจึงจะได้ผล

3. การศึกษาเอกสารการสอน

ก่อนศึกษาเนื้อหาในแต่ละบท ขอให้ศึกษาแผนการสอนประจำบทว่า ในบทนั้นๆ มีกี่ตอน มีหัวข้ออะไรบ้าง ศึกษาแนวคิดและวัตถุประสงค์ จากนั้นจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

เมื่ออ่านรายละเอียดของแต่ละเรื่องในแต่ละตอนจบแล้วควรบันทึกสาระสำคัญของแต่ละเรื่อง และปฏิบัติกิจกรรมที่กำหนดไว้ท้ายบท ก่อนที่จะศึกษาเรื่องอื่นๆ ต่อไป การปฏิบัติกิจกรรมนี้จะช่วยให้ นักศึกษาสามารถประเมินผลตนเองได้ว่า นักศึกษามีความเข้าใจในสิ่งที่อ่านมากน้อยเพียงใด อันจะเป็นประโยชน์สำหรับนักศึกษาในแง่ของการนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้อย่างถูกต้อง และมีคุณค่าต่อชีวิตอย่างแท้จริง ฉะนั้นนักศึกษาจึงควรปฏิบัติกิจกรรมทุกอย่างด้วยตนเองและอย่างต่อเนื่อง ไม่ควรทำในลักษณะเร่งทำในช่วงก่อนส่งเพียงอาทิตย์เดียว เพราะจะทำให้ นักศึกษาไม่ได้ความรู้ที่แท้จริงที่

จะนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ เมื่อเป็นเช่นนั้น นิสัยดี ๆ ที่เกิดขึ้นจากการได้ปฏิบัติตามกิจกรรมที่กำหนดให้ก็จะไม่เกิดขึ้นในตัว of นักศึกษาเลย

4. การทำกิจกรรม

นักศึกษาควรวางแผนทำกิจกรรมที่กำหนดไว้ให้ดี เพื่อที่จะได้กำหนดช่วงเวลาสำหรับทำกิจกรรมได้อย่างเหมาะสม ครบถ้วนตามที่หลักสูตรวิชากำหนดไว้และเมื่อทำกิจกรรมในแต่ละครั้งเสร็จให้นักศึกษำบันทึกสาระสำคัญลงในแบบประเมินผลกิจกรรมตามที่กำหนดให้

เนื่องจากกิจกรรมที่กำหนดให้ มีความจำเป็นอย่างมากสำหรับการศึกษาชุดวิชานี้ นักศึกษาจึงควรให้ความสำคัญ และทำกิจกรรมด้วยความตั้งใจ ทั้งนี้เพื่อที่ตนเองจะได้รับประโยชน์จากการทำกิจกรรมอย่างแท้จริง

5. ศึกษาบทเรียนผ่านทางการศึกษาธรรมะทางไกลผ่านดาวเทียมและสื่อเสริม

เนื่องจากการศึกษาธรรมะทางไกลผ่านดาวเทียม (หรือที่รู้จักกันทั่วไปว่า “ดาวธรรม”) ซึ่งดำเนินการโดยมูลนิธิศึกษาธรรมเพื่อสิ่งแวดล้อม เป็นสื่อที่มีการนำเสนอสาระความรู้ที่นำไปสู่การปฏิบัติ และสามารถติดตามชมและศึกษารายการต่างๆ ที่เอื้ออำนวยต่อการศึกษาวิชาชาดก วิถีนักสร้างบารมีเป็นอย่างดี นักศึกษาควรจะหาโอกาสรับชม และศึกษารายการที่เกี่ยวข้องกับการนำธรรมะมาใช้ในชีวิตประจำวัน โดยทำความเข้าใจในเนื้อหา

6. เข้าโรงเรียนอนุบาลฝันในฝันวิทยา

เพื่อให้ นักศึกษามีความรู้และศึกษาตัวอย่างประกอบในการเรียนอันเป็นประสบการณ์จริงของการดำเนินชีวิตที่แสดงให้เห็นผลของการนำเอาธรรมะมาใช้ในวิถีชีวิต นักศึกษาควรติดตามรายการที่ชื่อว่า “โรงเรียนอนุบาลฝันในฝันวิทยา” ซึ่งเป็นรายการหนึ่งในการศึกษาธรรมะทางไกลผ่านดาวเทียม มีการนำเสนอทุกวันจันทร์ ถึง วันเสาร์ ตั้งแต่เวลา 19.00 – 21.30 น. (เวลาในประเทศไทย) หรือเวลาช่วงอื่นที่มีการทบทวน ตามที่มีการแจ้งไว้ในผังรายการ

7. การสอบ

การศึกษาวิชาชาดก วิถีนักสร้างบารมี มีการวัดผลด้วยการสอบข้อเขียนทั้งแบบปรนัยและอัตนัย อย่างไรก็ตาม การศึกษาวิชาชาดก วิถีนักสร้างบารมีนี้ แม้การวัดผลการเรียนรู้ด้วยการสอบข้อเขียนจะมีความสำคัญในการประเมินผลการเรียนของนักศึกษา แต่สิ่งสำคัญอย่างยิ่งก็คือ นักศึกษาจะต้องได้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง สามารถค้นคว้าเรียนรู้ด้วยตนเองได้ และจะต้องมีประสบการณ์ในการนำธรรมะมาใช้ในชีวิตของตนเอง

ชาดก คือ เรื่องราวในอดีตของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่พระองค์ทรงแสดงแก่หมู่ภิกษุในวาระต่างๆ ชาดก ถือเป็นสมบัติทางปัญญาอันล้ำค่าของมวลมนุษยชาติ ซึ่งเรื่องราวต่างๆ ในชาดกนี้เป็นเรื่องราวการสร้างบารมีในวัฏสงสารอันแสนยาวนาน ที่พระโพธิสัตว์เวียนว่ายตายเกิดเป็นมนุษย์บ้าง พลาดพลั้งไปเกิดเป็นสัตว์เดียรัจฉานบ้าง แต่ได้ประกอบคุณงามความดีมาในแต่ละชาติอย่างสม่ำเสมอ ประคับประคองมาจนบรรลุพระสัพพัญญุตญาณได้สำเร็จ

เรื่องราวชาดกนั้น เหมาะกับทุกเพศทุกวัยเป็นอย่างยิ่ง ถ้าเป็นเด็กก็ควรต้องมีบุคคลเป็นประจักษ์วิบุลย์ในดวงใจ หากผู้ใหญ่ได้หิบบ่บุคคลผู้เลิศคุณธรรม ไปบรรจุในดวงใจน้อยๆ ของเด็กๆ ไว้ก่อนที่ต้นแบบไม่ดีจะมาแทนที่ เช่นนี้ เด็กจะเกิดกำลังใจเลียนแบบคนดีที่เขานิยมเลื่อมใส หากเป็นวัยรุ่นถ้าไร้ต้นแบบดี ๆ อาจต้องพลาดไปหมกมุ่นกับอบายมุขที่เฟื่องฟูในยุคนี้ สำหรับผู้ใหญ่เอง ก็จะได้มีวิธีแก้ปัญหา นำพาตนและหมู่คณะให้ปฏิบัติไม่ผิด ไม่ต้องสำนึกเสียใจในภายหลัง

ความหมายของบารมี

จากพจนานุกรมบาลี-ไทย, บารมี มาจากคำว่า ปารมิตา, ปารมี ซึ่งแปลว่า **คุณความดีที่เคยสั่งสมมา, ความสูงส่งแห่งบุญ**

ในพจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์และพจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม อธิบายว่า บารมี คือ **คุณความดีที่บำเพ็ญอย่างยิ่งยวด** เพื่อบรรลุจุดหมายอันสูงยิ่ง มี 10 ประการ คือ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ชันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา และอุเบกขา หรือเรียกว่า ทศบารมี แต่ละบารมีมีย่อยอยู่ 3 ชั้นคือ บารมี อุปบารมี และปรมัตถบารมี ซึ่งเมื่อบำเพ็ญทั้ง 10 บารมีครบ 3 ชั้นนี้ เรียกว่า บารมี 30 ถ้วน

และพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายของบารมีว่าคือ **คุณความดีที่ควรบำเพ็ญ** มี 10 อย่างคือ ทาน ศีล เนกขัมมะ (การออกจากกามคือ บวช) ปัญญา วิริยะ ชันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา อุเบกขา เรียกว่า ทศบารมี, **คุณสมบัตินี้ทำให้ยิ่งใหญ่**

ในปรมัตถทีปนีอรรถกถาขุททกนิกาย จริยาปิฎก กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า บารมีย่อมขัดเกลาสัตว์อื่นให้หมดจดจากมลทินคือกิเลส หรือบารมีย่อมถึงนิพพานอันประเสริฐที่สุดด้วยคุณวิเศษ หรือบารมีย่อมตัดดวงคุณ มีศีล เป็นต้น ไว้ในสันดานของตนเป็นอย่างดี หรือบารมีย่อมทำลายปฏิกิริยาอันจากกรรมกายอันเป็นอัตตา หรือหมู่มัจจุรคือกิเลสอันทำความพินาศแก่ตน เพราะเหตุนี้จึงชื่อว่า ปรมะ สัตว์ใดประกอบด้วยปรมะดังกล่าวนี้นี้ สัตว์นั้นชื่อว่า มหาสัตว์ บารมีย่อมตัดดวงขัดสัตว์

ไว้ในพระนิพพาน หรือบารมีย่อมกำจัดข้าศึก คือกิเลสของสัตว์ทั้งหลายไว้ในพระนิพพาน

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น เช่น **บารมีย่อมขัดเกลาสัตว์ให้หมดจด, ตักดวงคุณไว้ในสันดาน, ทำลายปฏิกิริยาอื่นจากธรรมกาย** กล่าวในทางปฏิบัติ บารมีจึงเป็นนิสัยต่างๆ ที่ใช้ทำลายปฏิกิริยาต่อการเข้าสู่ศูนย์กลางกายอยู่เป็นนิตย์ อันเป็นที่สถิตของพระธรรมกายในตัวเอง

บารมี คือ ความดีอย่างยิ่งยวด ที่ทุกคนจะต้องทำจนกระทั่งกลายเป็นนิสัย เป็นสันดานข้ามภพข้ามชาติต่อไป หรือกล่าวอีกนัย บารมี ก็คือนิสัยที่ชีวิตเป็นเดิมพันในการละเว้นความชั่ว ทำความดีและกลั่นใจให้ผ่องใส เพื่อให้บรรลุเป้าหมายอันสูงสุดคือการทำพระนิพพานให้แจ้ง ขจัดทุกข์ให้หมดสิ้นเชื้อไม่เหลือเศษ, ทำอย่างยิ่งยวด หมายถึงทำแบบเอาชีวิตเป็นเดิมพัน และทำอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

ทศ แปลว่า ครบ, ถ้วน

บารมี 10 ทศ จึงเป็นนิสัยทั้งสิบที่ต้องสั่งสมให้ครบถ้วน

นิสัย คือ ความประพฤติที่นอนเนื่องอยู่ในสันดาน

นิสัยดี ๆ เกิดจากความดีที่ย้ำคิด ย้ำพูด ย้ำทำ ซ้ำ ๆ บ่อย ๆ จนฝังแน่นอยู่ในใจ ไม่ยกเยื้องแปรผัน ซึ่งต้องทุ่มเทเอาชีวิตเป็นเดิมพันสร้างขึ้นมาก เพื่อให้ใจพร้อมที่จะสวณกระแสกิเลส แล้วมุ่งเข้าสู่กระแสธรรมเป็นปกติ หากทำได้เป็นครั้งคราวยังไม่นับเป็นนิสัย เช่น ทำทานเป็นคราวๆ เมื่อเกิดความตระหนี่หรือประมาทก็เลิกทำ หรือ วันไหนใจดีก็รักใคร่มั่นคง วันไหนใจต่ำลงก็ละทิ้งลงไป เป็นต้น

“สร้างบุญ” ต่างจาก “สร้างบารมี” เมื่อใดได้ทำความดี บุญย่อมเกิดขึ้นทันทีแล้วสะสมอยู่ในใจ แต่หากยังไม่คิดสร้างให้เป็นนิสัย หรือไม่แก้ไขนิสัยตนเอง ก็ยังไม่ถึงขั้นเป็นการสร้างบารมี เป็นแต่เพียงการทำบุญ เช่น ช่วยงานการกุศล แต่ก็ทะเลาะกับคนโน้น จับผิดคนนี้, สร้างบุญไปก็แอบประพฤติผิดศีลไปด้วย, คิดว่าทำบุญได้บุญก็พอแล้วความประพฤติจะเป็นอย่างไรก็ช่าง เป็นต้น กล่าวคือ ยังมีนิสัยเสียๆ อยู่มากในขณะทำบุญนั่นเอง กระทั่งบางทีกลับพอกพูนนิสัยเสียเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยมิได้สนใจจะปรับปรุงแก้ไขในด้านนิสัยใจคอ จึงชื่อว่า ยังมีชนกสร้างบารมี เป็นแต่เพียงผู้แสวงบุญ ส่วนบารมีเป็นเรื่องของการฝึกขัดเกลานิสัยให้เกิดนิสัยดี ๆ มี 10 ประเภท

การสร้างบารมีคือ **การสร้างนิสัยดี ๆ** ซึ่งจะสร้างที่ใดก็ได้ บารมี ยิ่งสร้างในแหล่งดี ๆ มีบัณฑิตนักปราชญ์ กัลยาณมิตรอยู่มาก ก็จะสร้างนิสัยได้ดี มีคุณภาพ และสำเร็จได้รวดเร็ว หากได้บุญแต่ไม่ได้นิสัยดี ๆ ติดไป บุญจะส่งผลให้ชาติหน้าสะดวกสบาย แต่นิสัยเสียๆ ของตนจะทำให้ตนเองตกต่ำลงเรื่อยไปในแต่ละชาติ ในที่สุดก็พลาดจากสิ่งดี ๆ นั้นทั้งหมด เช่น หากนิสัยดี ๆ ทางศีลและปัญญาหย่อนเมื่อบุญส่งผลให้รวย แต่เอาความรวยไปใช้ในทางผิด ผลาญทรัพย์ไปกับอบายมุขบ้าง หรือได้ทรัพย์มาจากมิจฉาอาชีวะบ้าง ทำให้ตกนรกหนักยิ่งกว่าสมัยที่ยากจนเสียอีก, หากนิสัยทางศีลและเนกขัมมะหย่อนไป เมื่อบุญส่งผลให้ร่ำรวย ก็เอาไปใช้ในทางเจ้าชู้ ทำให้ตกนรกหนักยิ่งกว่าตอนที่ขี้อายเสียอีก หรือเมื่อบุญจากการเป็นกัลยาณมิตรส่งผลให้ได้พบปราชญ์บัณฑิต แต่เมื่อพบแล้วกลับดื้อรั้นมีทิฐิ

มานะไม่ฟังคำแนะนำตักเตือน ทำให้ต้องออกจากหมู่บ้านติดนักปราชญ์จนเสียโอกาสดีๆ ไป ชำร่าย กลับผูกอาฆาตมาทำร้ายปราชญ์บัณฑิตเหล่านั้น สร้างบาปไปอบายอย่างแสนสาหัสอีกด้วย ทั้งนี้ เพราะมิได้ฝึกนิสัยกตัญญู อ่อนน้อมถ่อมตน ทำขันติและศีลให้มั่นคง ลดทิฏฐิมานะ มุ่งสั่งสมปัญญา ฯลฯ มาอย่างดีข้ามชาติ ผู้ไม่คิดสร้างนิสัยให้จริงจัง ไม่เอาดีทางบารมี จึงเสี่ยงต่อการเอาตัวไม่รอด ในภพชาติเบื้องหน้าเป็นอย่างมาก

ในทางกลับกัน นักสร้างบารมีที่มีนิสัยอันฝึกตัวมาดีแล้ว ถึงแม้จะอยู่ในสถานการณ์ขัดสน จนทรพิทย์หรือขาดอาณิสสแห่งบุญมาช่วยต่อเติมเสริมชีวิตไปบ้าง ก็ยังรับประกันว่าตนจะเอาตัวรอดได้ เนื่องจากมีนิสัยดี ๆ ตามติดตัวเป็นบารมีอยู่นั่นเอง เช่น แม้เกิดในครอบครัวโจร ก็รังเกียจบาป เลือกลงมือละเส้นทางกับโจรได้ ด้วยอำนาจศีลบารมีที่ฝึกอย่างมั่นคงเป็นสัณฐานมาข้ามชาติเป็นต้น

อาจกล่าวอีกนัยได้ว่า การสร้างบารมี ก็คือ “การฝึกนิสัยดี ๆ” ผ่านงานต่างๆ ในวิถีชีวิตประจำวันของตน เช่น ตื่นมานึกถึงบุญ ใส่บาตรทุกเช้า ในที่ทำงานก็รู้จักมีน้ำใจเอื้อเฟื้อแบ่งปัน ถือศีล 8 ทุกวันพระ หมั่นศึกษาค้นคว้าธรรมะ นั่งสมาธิก่อนนอนทุกคืน สู้งานสู้อุปสรรค รู้จักข่มใจ รับผิดชอบ ต่อสิ่งต่างๆ รอบตัว จริงใจต่อทุกคน ทำงานอย่างมีเป้าหมายชีวิต เป็นกัลยาณมิตรให้คนทั้งหลาย ไม่หวั่นไหวในสิ่งต่างๆ เป็นต้น หากได้ฝึกนิสัยผ่านงานการกุศลด้วยแล้ว ก็จะได้ทั้งบุญ และบารมีคือได้อาณิสสแห่งบุญช่วยเสริมชีวิตให้เอื้อต่อการสร้างนิสัยดี ๆ ในภพชาติต่อไป บุญจึงเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกในการสร้างนิสัยดี ๆ ส่วนบารมีคือนิสัยดี ๆ ทั้ง 10 ประการ ได้แก่ ความเพียร อดทน จริงใจ มีเมตตา ไม่ไหวหวั่น ใจตั้งมั่น รักพรหมจรรย์ ใฝ่รู้ รักความดี และมีน้ำใจเสียสละ

..บุญยังมีวันหมดส่งผลได้ แต่นิสัยดี ๆ ฝังแน่นในสันดานไม่มีวันหมดส่งผล ช้ำยังบ่มให้ แก่รอบพัฒนาตัวจนถึงจุดสูงสุดได้อีกด้วย

การศึกษาชาดกนี้ มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาได้เป็นเจ้าของนิสัยที่ส่งเสริมการสร้างบารมี หากว่าศึกษาจนรู้วิธีการปฏิบัติแล้ว แต่ยังไม่เกิดกำลังใจที่จะปฏิบัติให้เกิดนิสัยดี ๆ ขึ้นมาทีละขั้นๆ ก็จะไม่เกิดประโยชน์ในการศึกษา เพราะคงเป็นแต่ความดีของบุคคลในหนังสือ หาได้เป็นความดีของผู้ศึกษาไม่

ก่อนอื่น ผู้ศึกษาต้องมีความรักใน “นิสัยอันยิ่งใหญ่ 10 ประการ” นี้ก่อน ก็จะทำให้เกิดความเพียร แข็งใจทำจนในที่สุด ใจก็ยอมรับโดยไม่รู้สียากลำบากอีกต่อไป จากนั้นฝึกต่อไปให้ชำนาญจนติดเป็นนิสัย ก็จะไม่หายไปจากใจได้สำเร็จ เป็นไปตามแนวทางอิทธิบาท 4 อันเป็นคุณเครื่องทำให้สำเร็จ

หากว่า มีความรักบารมี 10 เพียงเล็กน้อย หรือรักตามความพอใจความดีเหล่านี้จะค่อยๆ สลายหายไปจากใจ ไม่มีโอกาสให้เกิดเป็นนิสัยได้เลย เพราะนิสัยไม่ดีอื่นๆ จะมาติดแน่นแทนที่ เนื่องจากความดีพิเศษ 10 ประการนี้ ต้องฝืนกระแสวิกเลสสร้างขึ้นมา หากไม่ทำให้เป็นนิสัยจนติด ฝังแน่นลงใจ ก็จะต้านกระแสวิกเลสไว้ไม่อยู่ความดีเหล่านี้จะค่อยๆ หลุดร่อนไปจากใจได้ในที่สุดแล้ว

นิสัยเสียๆ จะติดฝังแน่นแทนซึ่งทำให้หลุดได้แสนยาก ยากกว่าการสร้างนิสัยดี ๆ ไว้แต่ต้น และเมื่อไม่สร้างความคิดให้เป็นนิสัย จะต้องใช้แรงบันดาลใจในการสร้างบุญ มาช่วยฝึกกระแสวิเคราะห์ในใจ จึงทำให้เป็นครั้งคราว ไม่สม่ำเสมอ แล้วแต่แรงบันดาลใจ ต่างจากผู้บำเพ็ญบารมีจนได้นิสัยอันเลิศที่ทำให้ใจมั่นคงและทรงอาณาภาพทั้ง 10 มาครอบครอง ย่อมสั่งสมบุญอยู่สม่ำเสมอเป็นปกติ หรือที่มักเรียกกันว่า “ปกตินิสัย” ทำให้ปลอดภัยไปทุกชาติ นิสัยทั้ง 10 จึงเป็นประดุจอาวุธอันยอดเยี่ยม 10 อย่างที่สร้างชายป้องกันกิเลสทุกทิศทางได้อย่างหมดจด

บารมี 10 หรือ นิสัยพิเศษที่ขัดเกลาสัตว์ให้หมดจด มีดังนี้คือ

1. **ทานบารมี** เป็นนิสัยที่ช่วยกำจัดความโลภ ซึ่งเป็นตัวถ่วงทำให้ไม่อาจเข้าถึงศูนย์กลางกาย การสร้างทานบารมีคือ การสร้างนิสัยรักการเสียสละเป็นชีวิตจิตใจ
2. **ศีลบารมี** เป็นนิสัยที่ช่วยกำจัดความยินดีในบาป ซึ่งเป็นตัวถ่วงทำให้ไม่อาจเข้าถึงศูนย์กลางกาย การสร้างศีลบารมีคือ การสร้างนิสัยใฝ่ดี รักความดี สะอาดกาย วาจา ใจ ไม่ทำความเดือดร้อนให้ใคร
3. **เนกขัมมบารมี** เป็นนิสัยที่ช่วยตัดใจออกจากกาม ซึ่งเป็นเครื่องพัวพันการมีให้ใจหลุดเข้าไปถึงศูนย์กลางกาย การสร้างเนกขัมมบารมีคือ การสร้างนิสัยรักความสงบใจ ไม่ซัดส่ายไปติดเหยื่อล่อของพญามาร
4. **ปัญญาบารมี** เป็นนิสัยที่ช่วยกำจัดความหลงทาง ซึ่งเป็นตัวถ่วงทำให้ไม่อาจเข้าถึงศูนย์กลางกาย อันเป็นทางพ้นทุกข์ การสร้างปัญญาบารมีคือ การสร้างนิสัยใฝ่รู้ รักความรอบรู้ สอบถามบัณฑิต จับแ่งคิดถูกทาง จนพบความรู้แจ้งภายในได้
5. **วิริยบารมี** เป็นนิสัยที่ช่วยกำจัดความเกียจคร้าน ซึ่งเป็นตัวถ่วงทำให้ไม่อาจเข้าถึงศูนย์กลางกาย การสร้างวิริยบารมีคือ การสร้างนิสัยรักการฝึกตัว ฝึกกระแสวิเคราะห์ ฝ่าฟันทุกอย่างเพื่อปรับปรุงตนเอง จนกว่ากิเลสจะหมดไป
6. **ขันติบารมี** เป็นนิสัยที่ช่วยกำจัดความไม่มั่นคงทางจิตใจ ซึ่งเป็นตัวถ่วงทำให้ไม่เข้าถึงศูนย์กลางกาย การสร้างขันติบารมีคือ การสร้างนิสัยรักความอดทน รักษาใจให้เป็นปกติสุข
7. **สัจจบารมี** เป็นนิสัยที่ช่วยกำจัดความโลเลศดไปมา ไม่มุ่งมั่น ซึ่งเป็นตัวถ่วงทำให้ไม่อาจเข้าถึงศูนย์กลางกาย การสร้างสัจจบารมีคือ การสร้างนิสัยรักความจริง จริตต่อทุกสิ่งที่เกี่ยวข้อง
8. **อธิฐานบารมี** เป็นนิสัยที่ช่วยกำจัดความไม่ตั้งมั่นต่อเป้าหมาย ซึ่งเป็นตัวถ่วงทำให้ไม่อาจเข้าถึงศูนย์กลางกาย การสร้างอธิฐานบารมีคือ การสร้างนิสัยรักเป้าหมายมั่นคง ไม่ลุ่มเลิกความตั้งใจ
9. **เมตตาบารมี** เป็นนิสัยที่ช่วยกำจัดความคับแคบของใจ ซึ่งเป็นตัวถ่วงทำให้ไม่อาจ

เข้าถึงศูนย์กลางกาย การสร้างเมตตาบารมีคือ การสร้างนิสัยรักความมีน้ำใจใจกว้างขวางไม่มีประมาณ สร้างสุขให้สัตว์ทั้งหลาย

10. อุเบกขาบารมี เป็นนิสัยที่ช่วยกำจัดความยินดียินร้ายทั้งปวง ซึ่งเป็นตัวถ่วงทำให้ไม่อาจเข้าถึงศูนย์กลางกาย การสร้างอุเบกขาบารมีคือ การสร้างนิสัยรักการทำใจหยุดนิ่งคือรักษาใจเป็นกลาง ไม่เอียงออกนอกธรรม ไม่ยินดียินร้ายในโลกธรรม

โดยสรุป การบำเพ็ญบารมี 10 ช่วยให้ใจไม่วอกแวกไปติดเครื่องล่อของชีวิต เป็นฐานนำไปสู่ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 อย่างเป็นปกติ อันเป็นทางเข้าสู่พระนิพพาน ซึ่งต้องดำเนินไปด้วยพระธรรมกาย ที่อยู่ในนี้เท่านั้น

บารมี จะทำให้บุคคลก้าวขึ้นสู่ความสูงส่ง และเต็มเปี่ยมของชีวิตคือ **ได้เข้าถึงพระธรรมกาย อยู่ตลอดเวลา..** หรือกล่าวอีกนัยได้ว่า บารมี เป็นประดุจเครื่องกำจัดทำลายกิเลสซึ่งเป็นสิ่งกีดขวาง ถ่วงรั้ง ดึงใจไม่ให้เข้าสู่ศูนย์กลางกาย..

บารมี เป็นการสร้างความดี ดังนั้นการทำความชั่วไม่ว่าประการใด จึงไม่จัดว่าเป็นบารมี เช่น

- ให้สุรา ยาพิษเป็นทาน ไม่จัดเป็นทานบารมี แต่เป็นความชั่ว ก่อบาป และเบียดเบียนผู้อื่น
- ถือศีลพรตข้อปฏิบัติผิดๆ เช่น การล้างบาปด้วยการฆ่าสัตว์บูชาญ ไม่จัดเป็นศีล แต่เป็นการผิดศีล

- คิดค้นระเบิดไปทำโจรกรรม ไม่ใช่ปัญญาบารมี
- ขยันเล่นไฟทั้งคืน ไม่เป็นวิริยบารมี แต่เป็นบาป มีทุกข์รองรับ
- ตั้งใจฆ่าคน แล้วเปลี่ยนใจไม่ฆ่า ไม่ถือว่ากลับกลอก แต่เป็นการแก้ไขนิสัยตนเอง
- อธิษฐานสาปแช่งผู้อื่น ไม่นับเป็นอธิษฐานบารมี
- ขวนขวายไปเที่ยวกลางคืนด้วยหวังดี อยากให้มีสุข มิใช่เมตตาบารมี เพราะเป็นอบายมุข
- การฆ่าบิดามารดาตนเองของคนบางเผ่า ด้วยคิดว่าจะให้ท่านตายสบาย มีต่อกรรมนั้น จัดเป็นความหลง ให้ทำอนันตริยกรรม มีภพเวจีรองรับ

- วางเฉยต่อความดี ไม่ยอมทำความดีในฐานะที่ควรทำ มิได้เป็นอุเบกขาบารมี แต่เป็นความเห็นแก่ตัวที่ทำลายอุเบกขาบารมีของตน เนื่องจากใจเอียงเพราะกลัวบ้าง เพราะรักบ้าง ชังบ้าง หรือเพราะหลงคิดว่าเป็นความดี อุเบกขาบารมี เป็นการวางเฉยจากอารมณ์ที่หวั่นไหวแล้วดำรงอยู่ในธรรมได้ จึงทำความดีทุกรูปแบบได้โดยไม่ขัดข้อง

บทที่ 1

ชาดกในหมวด

ทานบารมี

เนื้อหาบทที่ 1

ชาดกในหมวดทานบารมี

- 1.1 ราชาผู้ถูก 3 นครตามหลอกหลอน
- 1.2 ลิงยอมตนจนหมูปันภัย
- 1.3 คนใจเด็ด ควักเนตรเป็นทาน
- 1.4 กระต่ายในดวงจันทร์
- 1.5 เศรษฐีพิชิตมาร
- 1.6 ช้างฉัททันต์หันงาให้ไฟรี
- 1.7 ฤๅษีผู้รักบุญยิ่งกว่ารักชีวิต
- 1.8 เกี่ยวหญ้าพลิกวิกฤต
- 1.9 พระเวสสันดร
- 1.10 ภาพิตหมวดทานบารมีที่มีมาในชาดก

1. ทานบารมี เป็นนิสัยที่จำเป็นต่อวิธีนักสร้างบารมีอย่างมาก หากไม่สร้างทานบารมีก็มิอาจเดินทางไปให้ถึงสุดวิธีกคือการทำลายทุกข์ทั้งปวงได้ เพราะจะต้องขัดสนทั้งทรัพย์และคุณธรรม มิอาจสร้างบารมีไปได้ตลอด การสร้างความคิดเริ่มต้นที่น้ำใจ จึงมีจุดเริ่มต้นที่การให้ จิตใจที่ไม่คิดจะให้สิ่งดี ๆ แก่ใครย่อมก่อให้เกิดกุศลได้ยาก เพราะมีสภาพใจทรพลง ทานจึงเป็นก้าวแรกและเป็นพื้นฐานของการสร้างความคิด เหตุนี้นักสร้างบารมีในอดีตจึงได้ให้ทานตั้งแต่ชาติแรกจนชาติสุดท้าย ให้ตั้งแต่ทรัพย์ ไปจนถึงการสละทานชีวิต กระทั่งบริจาคบุตร ภรรยา เพื่อเปิดใจรับกุศลธรรม และสั่งสมเสบียงเดินทางไกลในวิญญูสงสาร

2. การสร้างทานบารมี เป็นการสร้างนิสัยต่างๆ เพื่อความมีน้ำใจ ไม่ตระหนี่ รักการให้เป็นที่ยิ่ง มีน้ำใจเผื่อแผ่แก่สรรพสัตว์น้อยใหญ่ ชอบการแบ่งปัน ให้ได้ทั้งทรัพย์ ความรู้ และความช่วยเหลือ

3. การสร้างทานบารมี มีผลทำให้เป็นที่รักที่พอใจของชนทั้งหลาย และบารมีนี้ยังเป็นเหตุให้เกิดเสบียงในการสร้างบารมีภพชาติต่อไป ทั้งยังได้นิสัยที่ทำให้ไม่พลาดพลั้งต่อความตระหนี่และความโลภ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องครอบครองนิสัยเหล่านี้ไว้ ก่อนที่จะเพื่องพล้ำต่อกระแสกิเลสและพญามาร จนมีนิสัยห่วงสมบัติ ไม่คิดสร้างบารมี และถูกปล้นเสบียงข้ามชาติอย่างไม่มีวันสิ้นสุด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้รู้นิสัยชุดแรกที่ต้องใช้ในวิธีนักสร้างบารมี เป็นนิสัยหมวดหมู่ทานบารมี
2. เพื่อให้เห็นตัวอย่างของนักสร้างบารมีในอดีตที่ประสบความสำเร็จ ให้นำมาปฏิบัติ
3. เพื่อให้ได้นิสัยชุดแรกประจำวิธีนักสร้างบารมีมาครอบครอง

บทที่ 1

ชาดกในหมวดทานบารมี

..เมื่อพลมารเข้าไปใกล้โพธิมณฑล บรรดาเทพทั้งหมดหนีไปสุดขอบจักรวาล ท้าวมหาพรหม กลับไปยังพรหมโลก เหลือแต่พระมหาบุรุษองค์เดียวเท่านั้น เทวบุตรมารสั่งให้บริวารเข้าโจมตีทางด้านหลัง พระมหาบุรุษทรงมองสามด้าน เห็นแต่ความว่างเปล่า ทรงเห็นพลมารจู่โจมมาทางด้านบน จึงทรงดำริว่า ชนเหล่านี้มุ่งหมายเอาเราผู้เดียว เราไม่มีใครอื่นในที่นี้ มีแต่ **บารมี 10** นี้เท่านั้นที่เรา ชุบเลี้ยงไว้ตลอดกาลนาน เพราะฉะนั้นเราจะทำบารมีเท่านั้นให้เป็นยอดของหมู่พล เอาศาสตราคือ บารมีนี้แหละประหาร กำจัดหมู่พลมารนี้เสีย ดังนั้นแล้วจึงทรงนั่งรำลึกถึงบารมีทั้ง 10¹

เจ้าชายสิทธัตถะทรงขับไล่หมู่มารภายนอกที่มารุกราน จากนั้นทรงตั้งพระวิริยะ กำราบกิเลสมารภายในเสร็จสิ้นเด็ดขาด ทรงเห็นแจ้งแทงตลอดพระสัพพัญญุตญาณ ด้วยพระบารมีที่พระองค์ ทรงสั่งสมมายาวนานจนเต็มรอบที่พระองค์ทรงตั้งพระทัยไว้ บารมี 10 จึงเป็นดังหมู่พลโยธา ซึ่งเมื่อมีกำลังแข็งแกร่งก็จะกำราบข้าศึกคือกิเลสได้ โดยมีต้องถูกครอบงำ เป็นทาสกิเลสอีกต่อไป..

หากอุปมาวิธีนักสร้างบารมี เป็นดังวิธีแห่งสงครามที่ต้องสู้รบกับอธรรม แล้วบารมีทั้ง 10 เป็นดังหมู่คนโยธา ถ้าเช่นนั้น ทานบารมีก็เปรียบกับ “ทัพเสบียง”

นิสัยต่างๆ ในหมวดหมู่ทานบารมี จึงเปรียบเหมือนขุณศึกทั้งหลายที่มีหน้าที่จัดเสบียงให้ กองทัพไปเอาชนะศัตรู ให้กองทัพอัมมหาราชเป็นสุข มิให้ขาดตกบกพร่อง ทั้งยังต้องควบคุมป้องกัน เสบียงมิให้ข้าศึกมายึดชิง ทพนี้จึงเป็นสัญลักษณ์แห่งขุมกำลังของกองทัพ ส่วนความตระหนี่คือ ข้าศึกที่ตีชิงเสบียง ทานบารมีคือกำลังผลิตเสบียง

ทานบารมี เป็นเครื่องบ่มนิสัยรักการให้และเสียสละเป็นชีวิตจิตใจ เป็นสุขยิ่งนักที่ได้ให้ ไม่เห็นแก่ตัวคิดเอาแต่ได้ มีน้ำใจให้หมู่คณะ ไม่ดูดายทอดธุระ

ผู้มีนิสัยเหล่านี้จะเป็นที่รัก และรับน้ำใจจากผู้คนทั้งหลาย ทำให้มีพวกพ้องบริวารและ โภคทรัพย์มากมาย เมื่อเกิดมาใหม่เป็นผู้ไม่ขัดสน สร้างบารมีได้สะดวกสบาย

หากทานบารมีบกพร่อง หนทางการสร้างบารมีจะไม่ปลอดภัย เพราะทำให้เกิดนิสัยเห็นแก่ตัว มีใจคับแคบ ขาดน้ำใจให้หมู่คณะ เอาเปรียบกินแรง ถ่วงความเจริญของหมู่คณะ ตีตัวไปข้ามชาติ ทำให้ต้องไปรับความขัดสนคับแค้นใจในอนาคต เปิดโอกาสให้ไปอบาย เช่น ไปเป็นเปรตหรือเป็นคนอนาถาหมดโอกาสสร้างบารมี และนิสัยตระหนี่ที่มีอยู่จะทำตนให้ตกต่ำลงเรื่อยๆ เช่น อานันทเศรษฐี

¹อวิทุเรณิทานกถา, พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน, มก. เล่ม 70 หน้า 145

ที่บุญส่งผลให้ร่ำรวย แต่ไม่นานต้องมอดม้วยตกอับ เพราะความตระหนี่ ทั้งนี้เพราะมิได้ฝึกนิสัยรักการให้ทานจนฝังแน่นในสันดาน

ยอดทานบารมีคือ การทำหน้าที่กัลยาณมิตร เพราะต้องให้ทั้งวัตถุทาน ธรรมทาน และ อภัยทาน กระทั่งสละเลือด เนื้อ และชีวิต อย่างอุกฤษฏ์ชนิดยอมตายไม่ยอมหวง จนกว่าจะช่วยคนให้พ้นทุกข์ได้สำเร็จ

1.1 ราชาผู้ถูก 3 นครตามหลอกหลอน¹

สาเหตุที่ตรัสขาดก ณ เมืองสาวัตถี พระทศพลทรงทำพราหมณ์ชื่อ กามนีตะ ผู้เศร้าโศกที่สูญเสียข้าวกล้าในวาทภัย ให้สร้างโคกจนเข้าถึงโศดาปัตติผล พระทศพลเสด็จมายังธรรมสภา ณ วิหารเชตวัน ทรงทราบว่ามีภิกษุสนทนาเรื่องดังกล่าว จึงทรงนำอดีตมาตรัสเล่าดังต่อไปนี้..

กาลครั้งหนึ่งในอดีต มีพระราชาเมืองหนึ่งเป็นผู้ไม่อึดในวัตถุและกิเลสกำหนัด มีพระทัยโลภในทรัพย์สมบัติ กาลนั้น ท้าวสักกเทวราชตรวจดูชมพูทวีป ทรงทราบว่าพระราชานี้มิได้ทรงอึดในกามทรงดำริจะไปเตือนพระสติ จึงทรงแปลงเป็นชายหนุ่มเข้าเฝ้าพระราชากราบทูลว่า..

“ข้าแต่ महाराज! ข้าพระองค์พบ 3 นครน่ารื่นรมย์คือ นครอุตรปัญจาละ นครอินทปัตถนครเกกกะ มีพืชพันธุ์ธัญญาหารสมบูรณ์ พร่างพร้อมด้วยช้าง ม้า รถ พลนิกรและเงินทองเครื่องอลังการ และพระองค์สามารถยึดนครทั้ง 3 นี้ด้วยกำลังเพียงเล็กน้อยเท่านั้น! ข้าพระองค์มาเพื่อรับอาสาไปตีเมืองทั้งสามถวายพระองค์ พระองค์จงเตรียมพลไว้โดยเร็วเถิด แล้วเสด็จกลับวิมานไป”

รุ่งขึ้น พระราชารับสั่งให้เทียวกดกลองชุมนุมพล รับสั่งให้อำมาตย์ไปตามตัวชายนั้นมาโดยเร็ว อำมาตย์เทียวกดกลองตามหาทั่วท้องที่ก็มีพบเบาะแสได้ พระราชาทรงรอหลายวันให้โศกเสียพระทัยยิ่งนักว่าเราอดอิสริยยสมบัติอันใหญ่หลวงไปแล้ว ดวงพระทัยพระองค์เร้าร้อน ทรงเสียดายจนต้องสำรวจกระอักโลหิตออกมาทั่วพระวรกาย แพทย์ทั้งหลายก็ไม่สามารถจะเยียวยารักษาได้ ท้าวสักกาก็จึงแปลงเป็นหม่อมมาขอรักษาพระราชา เข้ากราบทูลว่า..

“ขอพระองค์จงบอกลักษณะของโรคแก่ข้าพระองค์เถิดว่าเกิดอะไรขึ้น? ทรงเสวยอะไร? ทอดพระเนตรอะไร? ทรงสดับอะไรมา?”

พระราชาตรัสตอบว่า..

“โรคของเราเกิดเพราะได้ฟังข่าวดี มีชายคนหนึ่งมาบอกเราว่าจะอาสาไปเอาราชสมบัติในสามนครมาถวายแก่เรา แต่เราลิ! มิได้ให้ที่พักหรือค่ากินอยู่แก่เขาเลย เขาคงโกรธเราจึงไปเฝ้าราชาองค์อื่นแล้วกระมัง เราสูญเสียอิสริยยสมบัติอันใหญ่ไปแล้ว.. เราต้องการราชสมบัติทั้ง 3 เมืองนั้นมากกว่าราชสมบัติที่เรามีอยู่เสียอีก ขอท่านจงรักษาเราผู้ถูกความอยากครอบงำด้วยเถิด”

¹กามนีตชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 57 หน้า 415-421

“อันที่จริงใครที่ถูกลงโทษก็สมควรจะรักษาได้ คนที่ถูกฝังลงหลุมก็สมควรจะฝังได้ แต่คนที่ถูกความอยากครอบงำแล้ว ใครที่โหดก็รักษาไม่หาย! ก็เพราะว่าคนลวงธรรมชาวเสียแล้วจะรักษาได้อย่างไร? ข้าแต่มหाराชา! ถ้าพระองค์ได้ราชสมบัติทั้งสามแคว้นนั้นมาแล้ว พระองค์จะเสวยราชทั้ง 4 นครในคราวเดียวกันได้หรือ? จะฉลองพระองค์ด้วยผ้าสาฎก 4 คู่ในคราวเดียวกันได้อย่างไร? จะเสวย 4 ถาดทอง และจะบรรทม 4 พระแท่นพร้อมกันได้อย่างไร? พระองค์อย่าทรงไปตามอำนาจตัณหาเลย ตัณหานี้เป็นรากเหง้าของความวิบัติ เมื่อมันเจริญงอกงาม ย่อมขัดคนนั้นลงนรกทั้ง 8 ชุม อุตสนนรกอีก 16 ชุม และอบายภูมิที่เหลือมีนานาประการ” ท้าวสักกะตรัสเตือน

พระราชาก็ฟังมธุรสโอสธของท้าวสักกะแล้วก็สร้างโสภนหายพระโรคทันที จากนั้น ท้าวสักกะยังได้ประทานโอวาทแด่พระราชาก็ให้ดำรงอยู่ในศีลแล้วเสด็จกลับเทวโลก แต่นั้นมาพระราชาทรงบำเพ็ญบุญ ทำทาน ตัดความโลภในพระทัยไปจนตลอดพระชนม์ ละโลกแล้วก็เสด็จไปตามยมถากรรม

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า พระราชาในครั้งนั้นได้เป็นพราหมณ์ชื่อกามนีตะในครั้งนั้น ส่วนท้าวสักกะเทวราชคือตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ ความเห็นแก่ตัวเป็นความโลภอย่างหนึ่ง ใจที่ไม่สันโดษ ไม่รู้จักพอ ย่อมปลุกฝังนิสัยมีน้ำใจรักการให้ได้ยาก ดังนั้นจะสร้างทานบารมีได้ดี ต้องมีใจสันโดษ รู้จักพอเสียก่อน

“นิสัยมักน้อย สันโดษ ไม่โลภ ไม่เอาแต่ได้ และไม่เห็นแก่ตัว” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิธีนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในทานบารมี

1.2 ลิงยอมตนจนหมูปันภัย¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก ณ พระวิหารเชตวัน ภิกษุสนทนากันในธรรมสภาว่า พระทศพลทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่พระญาติ พระทศพลเสด็จมา ทรงทราบเรื่องที่ตั้งขึ้นดังกล่าว จึงทรงนำอดีตมาตรัสเล่าดังต่อไปนี้..

ในอดีต ณ ป่าใหญ่แห่งหนึ่ง มีต้นมะม่วงผลทิพย์ต้นหนึ่งอยู่ริมน้ำ ผึ้งลึงกำลังกัดกินมะม่วงหอมหวานกันอย่างเอร็ดอร่อย ขณะนั้นเองมีลิงตัวหนึ่งพลันคิดได้ว่า..

“มะม่วงรสเลิศเช่นนี้หากตกไปอยู่ในมือมนุษย์แล้วคงไม่แคล้วภัยใหญ่หลวงจะล่วงมาสู่หมู่พี่น้องของเราแน่! จำต้องป้องกันภัยไว้ก่อน”

ลิงช่างสังเกตร้องตะโกนแจ้งทุกตัวให้ช่วยกันกินผลที่อยู่เหนือน้ำให้หมด แต่กลับมีผลหนึ่งซ่อนอยู่ในรังมดแดง ไม่นานมันก็ตกลงไปในน้ำไหลสู่มือพระราชินี! พระองค์ทรงลองลิ้มชิมเสวย

¹มหากปิชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 59 หน้า 332-343

รชชาติก็พลันล่องเลยเส้นประสาทเกิดซาบซ่าจนบาดจิต ยากจะคิดทนทานไหว ตรัสสั่งหมู่ทหารให้รีบรุด
เรือล่องไป ในที่สุดก็หยุดอยู่ที่มะม่วงต้นนี้ ทรงเข้าไปเสวยจนอิ่มแล้วบรรทมหลับไปไ้ร่มไม้ั่นเอง

รุ่งขึ้นฝูงลิงคล้ายดังไม่รู้ตัวว่าบัดนี้มีทหารอยู่เต็มป่า จะหาความหรรษามีได้แล้ว ความจริง
ลิงย่อมไวต่อการสังเกตเหตุเภทภัย เพียงแต่ว่าขณะนี้รชชาติมะม่วงข้างย้วยวนใจ จึงไม่เห็นมนุษย์และ
ไม่เห็นกระทั่งความตายไปแล้ว กระทั่งยังไม่รู้เลยว่าพระราชชาติได้สั่งทหารล้อมรัศมีต้นไม้ และตั้งธนู
เตรียมยิงลิงทุกตัวไว้พร้อมสรรพ

ในที่สุด! ฝูงลิงได้เลื้อยเห็นทหารทั้งกองพันแล้ว! มะม่วงหมดรชชาติทันที มะม่วงแม้มีรส
แต่ลิ้นไม่อาจรับรสอีกแล้ว ฝูงลิงจำนวนมากเกิดกลัวตาย ยืนใจหายตัวสั่นกันทั้งฝูง ลิงข้างสังเกตได้
คาดการณ์ไว้ก่อนแล้วว่า วันนี้ต้องมาถึงแน่ บัดนี้เห็นทางรอดของหมู่คณะน้อยยิ่งกว่าน้อย ฉับพลันนั้น
ก็คิดได้วิธีหนึ่ง จึงรีบกัดหว่ายกระโดดสุดแรงไปฝั่งตรงข้ามรั้งกิ่งไม้ ผูกหว่ายกับกิ่ง ทั้งปลายผูกเอาไว้
แล้วกระโดดอย่างเร็วกลับมาฝั่งเดิม แต่หว่ายยาวไม่พอจึงเหนี่ยวกิ่งไว้แล้วตะโกนให้ฝูงลิงรีบวิ่งข้ามตน
ใต้หว่ายหนีไปให้เร็วที่สุด ฝูงลิงละล้าละลังรับขอมมาลึงผู้กล้าแล้วรีบไต่ข้ามไปอีกฝั่ง ทว่าลิงเกรงตัวหนึ่ง
เกิดริษยาในความเป็นพระเอก อยากแกล้งลิงผู้กล้ารับชิงกระโดดขึ้นไม้สูงอย่างเร็วแรงดั่งทั้งตัวลงมา
กระที่บหลังลิงผู้เสียสละสุดแรงแล้ววิ่งหนีไปลิงนั้นไม่ทันตั้งตัวหัวใจแตกสลายปัมจะขาดใจแต่ยังไม่ยอม
ให้ตัวเองตาย แม้ทุกส่วนในร่างกายไร้เรี่ยวแรงแต่มีอกกลับแข็งแรงยิ่งนัก! ลิงทั้งเจ็บบวดอย่างสุดแสน
แทบใจขาดแต่ยังไม่ยอมปล่อยมือเด็ดขาด จนกว่าทุกตัววิ่งผ่านไปไ้ทั้งหมด เพื่อให้หมู่คณะปลอดภัย!

พระราชชาติเฝ้ามองดูพฤติกรรมนั้นมาตลอด ทรงดำริว่า..

“ลิงตัวนี้เป็นแค่สัตว์กลับช่วยหมู่คณะอย่างไม่คิดชีวิตเพียงนี้เชียวรี! ชุนกระบี่นี้จะตายไ้ไม่ได้”
ทรงรีบข้ามน้ำไปรับมารักษาทายาหน้าผากแล้วตรัสถามลิงว่า..

“ไฉนท่านทอดตัวเป็นสะพานให้วานรจำนวนมากข้ามไปละ ท่านเป็นอะไรกับลิงพวกนั้น
หรือ?”

วานรทนเข้าในข่มเจ็บบวดตอบไปว่า..

“ถึงข้าพระองค์ต้องตายก็ไม่ว่าทุกขใจเลยเพราะข้าพระองค์ได้นำความสุขมาให้แก่หมู่คณะแล้ว
ราชาเช่นท่านก็ควรมอบความสุขสวัสดิ์ให้กับคนในรัฐทั่วหน้ากัน อย่าบีบคั้นแค้นแค้น ไม่ควรมีอคติ
ควรผูกใจราชฎด้วยสังคหวัตถุธรรม ดำรงมั่นในทศพิธราชธรรม แล้วสละชีวิตมอบความสุขให้
ทวยราชฎ”

วานรทูลสอนสั่งพระราชชาติก็หมดลมสิ้นใจทันที พระราชทรงเฝ้าสรีระวานรนี้ดูจนวาย
พระเพลิงแดงคร่าชันในอดีต ทรงนำกะโหลกวานรมาเลี่ยมทองคำบูชา 7 วันแล้วนำไปประดิษฐาน
ไว้ในพระเจดีย์ทองคำ ทรงบูชาอยู่ตลอดพระชนม์ชีพ พร้อมดำรงอยู่ในโอวาทของวานรผู้สละชีวิตเพื่อ
หมู่คณะ โดยมีกะโหลกทองคำเป็นเครื่องรำลึกนึกถึงวีรกรรม ทรงประพฤติตามโดยสละพระองค์

มีน้ำพระหฤทัยเพื่อพสกนิกรบำเพ็ญบุญครองราชย์โดยธรรม เมื่อละโลกไปแล้ว พระองค์พร้อมชาวเมืองก็ไปพักที่สวรรค์กันถ้วนหน้า...

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า พระราชาในครั้งนั้นได้เป็นพระอานนท์ในบัดนี้ถึงวายุร้ายเป็นพระเทวทัต ส่วนขุนกระบี่ได้แก่เรตถาคต ฉะนั้นแล

“เกิดเป็นคนควรมีใจให้พวกพ้อง ภัยทั้งผองกรายกล้าไม่อยู่เฉย
เอาหมู่คณะรอดปลอดภัยไม่ละเลย ฉะนั้นเออ เอาตัวรอดตลอดกาล”

จากชาดกเรื่องนี้ ความแล้งน้ำใจหรือความดูตายในหมู่คณะย่อมทำให้หมู่คณะวอดวาย หากมีคนเช่นนี้อยู่มากหมู่คณะก็วอดวายเร็ว หากคนดีมีน้ำใจมีอยู่มากหมู่คณะก็เจริญเร็ว ตั้งวานรเห็นภัยที่จะเกิด ก็ไม่ดูตาย รีบชวนช่วยขอความร่วมมือ เมื่อมีภัยมาไม่ทำเฉย รอให้คนอื่นมาแก้ แม้รู้ทางแก้แต่ต้องเสี่ยงภัยก็ยอมอุทิศตนไม่รอดดูเภทภัยให้เกิดกับหมู่คณะ เมื่อดำเนินการแก้ไขแล้ว คนในหมู่คณะมาขัดขวางทำร้ายก็ไม่ห่อหุ้มใจหรือถือโทษโกรธเคือง ยังคงมองเรื่องส่วนรวมไว้ก่อนโดยไม่ยอมอ่อนแอต่อแพ้เลิกรา จึงนับว่าเอาตัวรอดได้อย่างแท้จริงคือเอาทั้งตนเองและหมู่คณะรอด ทั้งยังได้นิสัยที่รอดจากกิเลสและเภทภัยในอบาย ส่วนผู้คิดเอาแต่สบาย มักเอาตัวไม่รอดตลอดกาล

“นิสัยไม่ดูตาย ขวนขวายช่วยเหลือ ไม่ทอดธุระ, เสียสละยอมตน อุทิศตนเพื่อประโยชน์ของหมู่คณะมากกว่าผลงานส่วนตัว, ไม่น้อยใจ ท้อแท้ เลิกราที่จะช่วยเหลือหมู่คณะ และไม่ถือสาผู้อัจฉริยะ มุ่งช่วยหมู่คณะอย่างจริงใจ” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิถีของนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในทานบารมี

1.3 คนใจเด็ด ควักเนตรเป็นทาน¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก ณ พระวิหารเชตวัน ภิกษุสนทนากันในธรรมสภาว่า พระเจ้าโกศลทรงถวายอสทิสทานแล้วยังไม่อิ่มด้วยการถวายทานแม้ขนาดนั้น พระทศพลเสด็จมาทรงทราบเรื่องที่ตั้งขึ้นดังกล่าว จึงตรัสถึงมหาทานแล้วทรงนำเรื่องในอดีตมาตรัสเล่าดังต่อไปนี้..

อดีตกาล ณ อริยฐานปุณนคร มีพระราชานามว่าสิริ ปกครองไพร่ฟ้าโดยธรรม ไม่ลำเอียงในการบริหาร ทั้งยังสร้างโรทานอีก 6 แห่ง บริจาคทานวันละ 6 แสน ไม่เคยขาดแคลนการให้ทาน ทำเช่นนี้เนิ่นนาน มาวันหนึ่งทรงพลันมีความดำริในใจว่า..

“อันทานเหล่านี้เป็นเพียงภายนอกดอก ไฉนเราจะยินดีได้เท่าทานภายในเล่า ตอนนีเราอยากจะทำให้ทานภายในดูบ้างเป็นไร”

¹สิริราชชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 61 หน้า 56-80

พระเจ้าสิริราชทรงตรองดูสักครู่ก็ตัดสินใจพระทัยเด็ดขาด ทรงดำริต่อไปทันทีว่า..

“บัดนี้! ชาวเมืองขอแต่ทรัพย์สินภายนอกเรา เมื่อไหร่กันเล่าจะมีคนมาขอทรัพย์สินภายในกับเราบ้าง เช่นนั้นเราจะได้อะไรให้เนื้อ เลือด ศีรษะ นัยน์ตา หัวใจ กระทั่งสละตนเป็นทาสรับใช้เขา เราก็เอาเราอยากจะให้โดยไม่มีข้อแม้เลย ทานของเราต้องบริบูรณ์! เอาล่ะ! วันนี้แหละ! เราจะไปโรงงานของเรา เพื่อว่าโชคดีมีใครมาเอ่ยปากขอหทัย เราจะรีบแหะอกควักให้ดูเจ็ดบัพขันธ์จากสระให้เขาชะเลย หากใครมาขอเนื้อ เราจะฉีกเนื้อเอือหนั่งไม่ลังเล หรือใครขอเพียงโลหิต เราจะรีบวิ่งเข้าเครื่องบดแล้วให้บริวารเรานำชันไปรองเลือดให้เต็ม แม้ขอให้ไปช่วยรับใช้ทำงานบ้านเราก็เต็มใจสละราชสมบัติทันที ทว่ามาขอดวงตาเราไซ้ไร เราจะควักให้ทั้งหมดไม่เหลือ ทำให้เหมือนควักจาวตาลทีเดียว!”

..ในโลกมีเรื่องราวที่ผู้คนอยากจะเข้าใจ พระเจ้าสิริราชมีศรัทธาใหญ่เทียมฟ้า มีมหาสมบัติทุกอย่างพร้อมทั้งสนมสนานี้นับหมื่นที่จะบันดาลให้พระองค์อโสมนัสใจได้ทุกสรรพสิ่ง แต่พระองค์กลับมีทรงอโสมนัสใจกับสิ่งเหล่านั้น นับว่าทานบารมีเท่านั้นที่ทำให้พระองค์อโสมนัสใจ.. ดังนั้นตอนนี้พระองค์ทรงใส่ช้างมุ่นหน้าตรงไปโรงงานแล้ว พระองค์ทรงเหม่อมองไปที่คนแก่ท่าทางกๆ เงิ่นๆ ซึ่งกำลังเดินเข้ามาหาพระองค์ ชายแก่นั้นถึงกับยื่นมือมาขอของสิ่งหนึ่งกับพระองค์แล้วจริงๆ!

“ข้าแต่มหาราชา! ชาวเมืองเขาแซ่ซ้องก็ก้องว่าพระองค์นั้นมีอัธยาศัยชอบให้ทานยิ่งนัก ก็บัดนี้ข้าพเจ้าเป็นคนตาบอด ส่วนพระองค์เป็นคนตาดียังมีพระเนตรสองข้างบริบูรณ์ ข้าพเจ้าจึงวอนพระองค์แบ่งให้ข้าพเจ้าสักข้างหนึ่งเถิด!” ชายชราผู้มีสันทูลอ่อนหวานอย่างน่าเห็นใจถึงกลับคิดขอดวงตาคน กระทั่งยังกล้าขอกับพระราชา!

เมื่อพระองค์ทรงตัดสินพระทัยมาก่อนแล้วก็จำต้องเตรียมใจพร้อมรับสถานการณ์ หากมีผู้มาขอจริงๆ พระองค์จะทำอย่างไร? ขณะที่ใส่ช้างเรื่อยมา พระองค์ทรงรวบรวมสมาธิ รวมความเด็ดเดี่ยว จนถึงระดับที่พร้อมจะตัดอาลัยในชีวิตให้ทุกสิ่งได้แล้วจริงๆ ดังนั้นยามนี้พระราชาล้ายตั้งยืนเสียงสวรรค์ และคล้ายตั้งฮันนีบาตฟาดหทัย แทบอดมิได้ที่จะร้องก้องยินดี พระองค์ทรงมีพระพักตร์เปล่งปลั่งแย้มบาน ดวงหฤทัยก็ปลอดโปร่งอย่างยิ่ง ทรงนึกถึงแต่ความสมหวัง ราพึงรำพันว่า..

“เราเพิ่งจะคิดก่อนมาเดี๋ยวนี้เอง ท่านนี้รู้ใจเราจริงๆ ที่มาขอดวงตากับเราความต้องการของเราถึงที่สุดก็วันนี้แล้ว!”

พระองค์รีบเสด็จลงหลังช้างเข้าไปหาชายชราด้วยความปิติปราโมทย์ล้นประมาณพลางดำริว่า

“ชายชราจะต้องใช้ตา หากเราควักให้ตรงนี้เลยจะเสียการ” จึงทรงพาชายชราเข้าวังตรัสเรียกหาหมอหลวงมาทันที รับสั่งว่า..

“เจ้าจงล้างตาเราให้สะอาด” แล้วตรัสกับชายชราว่า..

“ท่านขอเราเพียงข้างเดียว แต่เราคิดจะให้ท่านทั้งสองข้าง”

ชาวบ้านรวดเร็วปานสายฟ้า เหล่าสนมนารี หมู่เสนาอำมาตย์ ข้าราชการบริพาร แม้แต่ชาวเมือง
กรูกันเข้าวังทูลทัดทานด้วยสารพัดเหตุผล..

“อย่าเลย พระองค์อย่าทรงบริจาคเลย พระองค์ทรงพระราชทานทรัพย์มากมายมหาศาล
ปานนี้ยังไม่พอพระทัยอีกหรือ อย่าทรงให้ดวงเนตรเลย”

พระองค์จะทรงรับฟังหรือไม่? จะให้คล้อยตามได้หรือไม่? หากพระองค์ทรงเชื่อและคล้อยตามคำ
ชาวเมือง มิเพียงบารมีไม่เกิด กระทั่งยังไม่มีพระพุทเจ้าให้เสด็จมาอุปบัติอยู่ทุกวันนี้แล้ว โฉนดผู้คนมัก
มองแต่เพียงสั้นจนบางครั้งห้ามในสิ่งไม่ควรห้าม หากพระองค์ทรงทำตามไหนเลยคนเหล่านี้จะตาม
พระองค์เข้านิพพานได้ เนื่องเพราะตอนนั้น พระองค์ก็ต้องเป็นคนอื่นไปแล้ว ย่อมมิใช่พระพุทเจ้า
ดังนั้นพระเจ้าสิริราชจึงตรัสว่า..

“พวกเธอทั้งหลาย คนที่บอกว่าจะให้แล้วกลับใจไม่ยอมให้ ก็เหมือนเอาห่วงมารัดคอตนเอง
เป็นคนลามกยิ่งกว่าผู้ลามกทั้งหมด จะตกนรกแน่แท้ ความจริงผู้ขอขอลสิ่งใดผู้ให้ก็ควรให้สิ่งนั้น ไม่ขอ
สิ่งใดก็ไม่ให้สิ่งนั้น ชายชราที่มาขอดวงตากับเรา เขามีได้ขอทรัพย์ เราก็จะให้ดวงตา”

ดวงตาเป็นดังความรื่นรมย์ของชีวิต พระองค์ยอมสละความรื่นรมย์ของชีวิต อย่างไรก็ยากที่
ผู้คนจะเข้าใจพระองค์ได้ เหล่าอำมาตย์จึงกราบทูลต่อว่า..

“พระองค์ให้ดวงตาไปเพื่ออะไรกัน? หรือพระองค์ปรารถนาอายุ วรรณะ สุข หรือกำลัง
อันใดอีก ก็พระองค์ทรงมีพร้อมทุกอย่าง ทรงเป็นราชาผู้เลิศ มีเกียรติยศสูงสุด ไม่มีอะไรประเสริฐยิ่ง
กว่าที่พระองค์มีอีกแล้ว!”

“เราให้ดวงตานี้ ใช่ว่าอยากจะได้เกียรติยศชื่อเสียง แต่เราทำเพื่อหนุนสนดานให้แก่รอบ
เพื่อบ่มอภัยคัย สร้างบารมีที่บัณฑิตในกาลก่อนสั่งสมมาดีแล้ว ใจของเราจึงชอบการให้”

พระราชารัสตอบพร้อมไม่อยากเสียเวลาไปกับการสนทนา จึงทรงตรัสกับหมอลวงทันที..

“ท่านทำตามคำของเราให้จงดี! จงควักดวงตาทั้งสองของเรา วางไว้ในมือฉนิพนธ์นี้!”

“การให้จักขุเป็นเรื่องใหญ่นะ พระเจ้าข้า ขอพระองค์ทรงใคร่ครวญให้ดีกว่า” หมอลวงทูล
ถามเชิงห้าม

“เราใคร่ครวญดีแล้ว! ท่านอย่ามัวชักช้ารำไรอยู่เลย” ทรงรับสั่งให้หมอลวงรีบเร่งดำเนินการ

หมอลวงจำใจบดยาสีเข้าพระเนตรขวาของพระเจ้าสิริราชพริบตานั้นพระเนตรพลันพร่าลง
ทันทีความเจ็บปวดแสนสาหัสปะทุขึ้นมาที่เบ้าพระเนตรอย่างรวดเร็ว คนเรามีแต่ตกอยู่ใน
ความมุงหวังอันสูงสุดเท่านั้นถึงจะยอมรับความเจ็บปวดปานนี้ได้ความเจ็บปวดอย่างเหลือเชื่อ
แต่นั้นเป็นเพียงทางผ่านที่พระองค์ทรงต้องดำเนินทางผ่านสู่ความหวังอันสูงสุดพระองค์มุงหวังอะไรกัน
หนอ? หมอลวงหยุดมือลงชั่วขณะ แล้วกราบทูลอย่างมีหวัง..

“ขอเดชะ! महाराज ขอพระองค์ทรงตัดสินพระทัยให้ดีเถิดก่อน การทำพระเนตรให้กลับคืนสู่สภาพปกติ ยังทันนะ พระเจ้าข้า”

“พ่อหมอ! อย่าชักช้า!” พระราชาตรัสส่ำทับ

หมอหลวงจำใจปรุยาอีกขนานไล่ข้าลงไปคราวนี้พระเนตรหลุดเผยออกจากหลุมทันทีความเจ็บปวดทรมานยิ่งจนสุดจะพรรณาได้อีกแล้ว ดังนั้นก่อนใช้ตัวยาชั้นเด็ดขาด! หมอหลวงจึง ทูลถามเป็นครั้งสุดท้ายแต่พระองค์ไม่ทรงคลายพระทัยเลยแม้แต่น้อย กลับทรงยืนยันหนักแน่นยิ่งกว่าเก่า บัดนี้หมอได้เฝ้ายามจนสุดท้ายชนิดรุนแรงที่สุดข้าลงไป ทันใดนั้น พระเนตรถึงกับหมุนหลุด ออกจากเบ้าลงมาห้อยอยู่ด้วยเส้นเอ็น หมอหลวงเห็นว่าเป็นโอกาสสุดท้ายแล้วที่พระราชาจะทรงเปลี่ยนพระทัยได้ จึงถามย้ำเป็นครั้งสุดท้ายว่า..

“ขอพระองค์ทรงตัดสินพระทัยให้ดีเถิด! ข้าพระองค์ยังสามารถทำพระเนตรกลับสู่สภาพเดิมได้”

พระราชากลับมีหทัยเด็ดเดี่ยวยิ่ง ตรัสยืนยันไม่โลเล ข้าดูหมอหลวงอีกว่ามัวแต่ชักช้าอยู่..

พระองค์เกิดทุกขเวทนาการล้ำเชิงเหลือประมาณ พระภูษามีแต่พระโลหิตไหลชุ่มโชก แต่พระหทัยกลับมีปิติชุ่มฉ่ำหลังรินอยู่ไม่ขาดสาย เพราะในพระทัยของพระองค์มีแต่ความปรารถนาพระสัพพัญญุตญาณเท่านั้น! จึงทำให้พระองค์ขมก้นได้ทุกสรรพสิ่ง ทรงขมก้นกระทั่งวาจาของผู้คนยามนั้น เหล่านางสนม อำมาตย์ ต่างหมอบกราบทูลทักทวน ปรีทวนาพิโรธรำร่ำพันเป็นการใหญ่ จนเสียงดังไปทั่ววัง หมอหลวงหยุดมือลงอีก พระราชารีบตรัสว่า.. “อย่าชักช้า! หมอ” หมอตัดสินใจคว้ามิดตัดเอ็นวางดวงเนตรบนพระหัตถ์ของพระเจ้าสิริราชผู้กล้าหาญ พระองค์ใช้พระเนตรซ้ายมองดูดวงเนตรขวาบนฝ่าพระหัตถ์ เกิดปิติแรงกล้า ข่มความเจ็บปวดไปหมดสิ้น พลังตรัสแก่ชายชราว่า..

“มาเถิดท่าน จงรับไปเถิด! พระสัพพัญญุตญาณเท่านั้นแหละที่เรารักยิ่ง เรารักธรรมจักขุมากกว่าดวงตานี้ร้อยเท่าพันเท่าแสนเท่า และขอการบริจาคครั้งนี้จงเป็นไปเพื่อพระสัพพัญญุตญาณของเรา!

..โลกยังจะมีผู้ใดสามารถมองดูดวงตาตนบนฝ่ามือได้! ผู้ใดประพฤติได้คงต้องรู้สึกเช่นดังพระเจ้าสิริราช ใจผู้ใดเลิศจ้า ผู้นั้นได้ดวงตาเลิศจ้า เลิศจ้าเหนือกว่าเทพเจ้าทั้งปวง เนื่องจากเทพเจ้าก็ยังไม่มียุญาทำเช่นนี้ นั่นจึงเป็นดวงตาที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นดวงตาที่แลกับธรรมจักขุ..

ชายชราหยิบลูกตานันใส่เบ้าตาตน นัยน์ตาพลันสุกใสเหมือนดอกบัวแรกแย้ม ใญ่นายดาปานนี้ ที่แท้ชายชรากลับเป็นท้าวสักกเทวราชแปลงมา เพราะอาณูภาพแห่งเทวดา ดวงตาจึงใช้ได้ พระราชาเห็นดวงตาของตนว่าใช้งานได้จริงก็ยิ่งเกิดปิติซาบซ่านไปทั่วพระวรกายอีกคราปรารภว่า..

“โอ้! เราให้ดวงตาได้แล้ว” ไม่รอช้ารีบตรัสให้หมอดัดนัยน์ตาอีกข้างแล้วมอบให้ชายชราทันที

ชายชราับตาก็ข้างใส่เป้าตาแล้วจากไปดาวดิงส์พิภพ

3 วันผ่านไป อาการปวดพระเนตรของพระราชทุเลาเบาบางบ้างแล้ว ทรงดำริว่า “คนตาบอด ไม่สมควรจะอยู่ครองราชย์เลย” จึงเสด็จเข้าสู่พระราชอุทยานหาที่วิเวกนั่งสมาธิอย่างสงบ เวลานั้น ท้าวสักกะก็พลันปรากฏกายเข้ามาใกล้ๆ พระเจ้าสิริราช

“นั่นใคร!” พระราชาถาม

“เราคือท้าวสักกะจอมเทพ มาที่นี่เพื่อประสงค์ให้พรแก่ท่าน ท่านจงรับพรจากเราเถิด”

“ข้าแต่ท้าวสักกะ! ทรัพย์สินเงินทองและไพร่กำลังพลของเราก็มีมากพอแล้ว แต่ข้าพเจ้าเป็นคนตาบอด ตอนนี้อยินดีแต่ความตายเท่านั้นแหละ”

“พระองค์อยากตายเพราะใจรักหรือเพราะตาบอด?” ท้าวสักกะตรัสถาม

“เพราะเราตาบอดนะสิ!” พระราชาตรัสตอบ

ท้าวสักกะจึงตรัสแนะนำว่า.. “ถ้าอย่างนั้นพระองค์โปรดทำสังจิกิริยาเถิด แล้วพระเนตรจะบังเกิดขึ้นอีกครั้ง!”

พระราชาก็ดำริจะทดลองบุญโดยทำตามท้าวสักกะแนะนำทรงนึกถึงอุบารมีที่ผ่านมาว่า..

“วณิกเหล่าใดมาขออะไรเรา วณิกเหล่านั้นล้วนเป็นที่รักยิ่งของเรา ด้วยสัจจวาจานี้ ขอดวงตาจงบังเกิดมีอีกครั้ง! และผู้ใดมาขอดวงตาเรา เราก็ได้ให้ด้วยปิติโสมนัสยิ่ง ด้วยสัจจวาจานี้ ขอดวงตาจงพลันบังเกิดขึ้นเถิด”

พริบตาหนึ่งเป้าตาของพระองค์ลลายดังมีชีวิต พระเนตรอันสุกใสก็ปรากฏขึ้นในเป้าอย่างน่าอัศจรรย์ พระเนตรคู่นี้เหมือนดวงจันทร์กลางหมู่ดาว เป็นราวกับดวงอาทิตย์ที่เจิดจ้า พระองค์ทรงฉงนพระทัยว่าเหตุไฉนพระเนตรดวงใหม่ถึงซัดปานนี้ กระทั่งเห็นทะเลมนุษย์กำแพง ภูเขาไกลนับร้อยโยชน์ไปได้ ช่างเป็นดวงตาที่พิสดารอย่างยิ่ง!

ท้าวสักกะกระจายข่าวให้มหาชนทราบ มหาชนต่างแห่แหนกันมารับพระองค์เสด็จกลับสู่พระนคร เรื่องราวถึงดวงพระเนตรคู่นี้ได้แพร่สะพัดไปตลอดทั่วรัฐสีมา มหาชนต่างมารุมล้อมเข้าเฝ้าเพื่อให้เห็นกับตา พระเจ้าสิริมหाराชเห็นเป็นโอกาสดีที่จะให้ธรรมทานโดยมีดวงตาคู่นี้เป็นประจักษ์พยาน ทรงรับสั่งตักลองไปทั่วพระนคร ตรัสเรียกทุกคนให้มาพร้อมกันที่พระลานหลวง ประกาศเรียกเสนา ข้าราชการ ชาวเมือง ชาวบ้านทั้งปวงมาประชุมกันแล้วบันลือสีหนาทว่า..

ท่านทั้งหลายจงดูตาทิพย์อันสุกใสของเรานี้เถิด ตานี้เห็นได้ทะลุฝา ทะลุทั้งกำแพงและภูผา ได้ร้อยโยชน์ เราให้ดวงตามนุษย์แต่กลับได้ตาทิพย์ ฉะนั้นแล้วแต่ไปขอพวกเรานี้ทั้งหลาย ถ้าวันใดยังไม่ได้ให้ท่านอะไรสักอย่างหนึ่งก็อย่าเพ่งทานข้าวกันเลย ใครก็ตามเมื่อถูกขอทรัพย์ แม้เป็นของพิเศษหรือของรักของหวงก็ตามแล้วคิดจะไม่ให้ เราขอเตือน! จงดูดวงตาเรานี้ ไม่มีสิ่งใดจะยิ่งไปกว่า

การบริจาคตาน ใครๆ ไม่อาจมาตีเตียนผู้ให้ทานได้ ผู้ให้ทานนั้นได้ไปสวรรค์”

แต่นั้นมาพระเจ้าสิริมหाराชทรงแสดงธรรมตอภย้าเช่นนี้ทุกๆ ครั้งเดือนโดยเอาดวงพระเนตรทิพย์ของพระองค์เป็นพยาน มหาชนปลื้มปิติเลื่อมใสได้พากันทำบุญให้ทานกันใหญ่ ชาวเมืองละโลกแล้วไปเป็นเทพบุตร เทพธิดา จนสวรรค์เนืองแน่นเป็นที่ยินดีปรีดาต่อท้าวสักกเทวราชยิ่งล้น บัดลานั้นนราก็เบาบางลงไปชั่วขณะ..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงแสดงธรรมจบแล้วตรัสว่า บัณฑิตทั้งหลายในปางก่อนไม่ยินดีด้วยทานในภายนอก ได้ควักดวงตาทั้งสองของตนบริจาคตานแก่ยาจกผู้มาถึงเฉพาะหน้าด้วยอาการอย่างนี้

แล้วทรงประชุมชาดกว่า สิริกแพทยในครั้งนั้นได้มาเป็นพระอานนท์ ท้าวสักกเทวราชมาเป็นพระอนุรุทธะ ส่วนพระเจ้าสิริราชเป็นเราผู้ตถาคต ฉะนี้แล

จากชาดกเรื่องนี้ ผู้ให้ไม่ต้องตายเพราะให้เพียงอวัยวะถือเอาอุปการะมี ผู้ที่ทำได้ต้องมีนิสัยรักการให้ทานมั่นคง จึงไม่อาลัยในชีวิต และต้องเป็นคนใจหนักแน่นเด็ดเดี่ยวกล้าหาญ ยามมีคนมาทักท้วงก็ไม่โลเล การให้เช่นนี้มักเป็นที่สวณกระแสดวงความคิดของปุณชนทั่วๆ ไป หากทำได้ก็จะได้นิสัยแห่งทานบารมีที่มั่นคงมาครอบครอง

“นิสัยรักการให้โดยไม่อาลัยชีวิต และให้ทานด้วยใจเด็ดเดี่ยว” จึงนับเป็นนิสัยในวิธินักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในทานบารมี

1.4 กระต่ายในดวงจันทร์¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก ณ นครสาวัตถี ฤๅณพิกคนหนึ่งถวายทานประณีตตลอด 7 วัน พระทศพลทรงทำอนุโมทนา ตรัสว่า ทานนี้เป็นวงศ์ของบัณฑิตทั้งหลาย ด้วยว่าบัณฑิตทั้งหลายได้บริจาคตานแก่ยาจกผู้มาถึง แม้ชีวิตของตนก็ได้ให้แล้ว เมื่อฤๅณพิกุลอาราธนา พระองค์จึงทรงนำเรื่องในอดีตมาสาธกดังต่อไปนี้..

ครั้งหนึ่ง มีกระต่ายป่านามว่าสสัณทิต มีนาถ ลิง จึงจอกเป็นสหาย คินหนึ่งกระต่ายเห็นพระจันทร์ใกล้เต็มดวงก็รู้ว่าพรุ่งนี้เป็นวันพระแน่แท้ จึงชวนเพื่อนๆ มารักษาศีล 8 กัน โดยพูดกับนาถ ลิง จึงจอก ว่า..

“เพื่อนเอ๋ย! การให้ทานกับผู้ทรงศีลนั้นมีผลมากนะ พรุ่งนี้ถ้ามีใครมาขออาหารกับพวกเรา พวกเรามาให้อาหารรสเลิศกันเถอะ!”

¹สสัณทิตชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 58 หน้า 481-489

เพื่อน ๆ ต่างรับคำ รุ่งขึ้นหากไปริมฝั่งแม่น้ำคัยทรายเห็นปลาจึงนำออกมา ฝายจึงจอกออกหาเนื้อที่ท้องนาพบเหยี่ยวอย่างถูกวางทิ้งไว้ในกระท่อมร้างจึงนำมาเก็บไว้ ส่วนลิงก็ปีนต้นไม้เก็บมะม่วงมาตุนไว้ ทว่ากระต่ายนับว่าหมดโอกาสหาเนื้อเพราะเป็นสัตว์กินหญ้าแต่หาได้ปิดโอกาสตนไม่ กลับคิดว่า..

“ถ้าใครมาขออาหารเรา เราจะมัวหาของอย่างอื่นไปทำไมกัน? ก็เนื้อเรานี้แหละ! ไม่ต้องไปเดือดร้อนผู้อื่นด้วย เราจะให้ตัวเรา!”

กระต่ายตัวนี้คิดอย่างไร ผู้ที่กลัวตายอาจบางที่ไม่มีปัญญาเข้าใจเลย บางคนกลัวที่จะให้ทานกลัวสูญเสียความสะดวกสบายของตนไป ยังให้ไม่ได้แม้สิ่งของเครื่องใช้ อย่าว่าแต่จะให้ชีวิตเลย กระต่ายป่าสับสนทิตยามนี้ปลอดโปร่งโล่งใจอย่างยิ่ง..แล้วพราหมณ์คนหนึ่งก็เดินมา กระต่ายวิ่งร่ารีบเข้าไปถามพราหมณ์ว่า..

“ท่านพราหมณ์! ท่านมาเพื่อต้องการอะไรไหม?”

“ข้าพเจ้าต้องการอาหารแล้วจะเข้าป่าบำเพ็ญธรรมนะ” พราหมณ์ตอบ

กระต่ายคล้ายรอฟังคำนี้อยู่เกิดปิติถึงขีดสุดรีบบอกกับพราหมณ์ว่า..

“ประเสริฐ.. ท่านมาดีแล้ว วันนี้เราจะให้ทานที่ยังไม่เคยให้ใครมาก่อน แต่ท่านมีศีลยอมไม่ฆ่าสัตว์ของท่านโปรดนำพินมาก่อไฟตรงนี้ให้ที่เถิด เดี่ยวข้าพเจ้าจะกระโดดเข้ากองไฟ เมื่อสุกแล้วท่านก็กินก่อนเถิด แล้วค่อยไปปฏิบัติสมณธรรม”

พราหมณ์ก่อไฟขึ้นแล้ว กระต่ายก็อยู่หน้ากองเพลิงแล้ว ไฟร้อนอย่างยิ่ง พระจันทร์ก็สว่างอย่างยิ่ง ใจกระต่ายสว่างยิ่งกว่า กระต่ายสลดจนจนมันใจว่าไม่มีชีวิตอื่นอยู่ในขนของตนแล้วก็กระโดดโลดเต้นมีใจเบิกบานไม่อาลัยในชีวิต แล้วกระโดดเข้ากองเพลิงทันที! ไฟที่เคยให้ความร้อนแต่ตอนนี้ ความร้อนของไฟนี้ไม่ด้อยไปกว่าน้ำแข็ง กระต่ายยังเย็นกว่าน้ำแข็ง ที่แท้เป็นไฟอะไรกัน? หรือเป็นไฟอัศจรรย์ที่คู่ควรกับใจอัศจรรย์! กระต่ายมียากเชื่อแต่ก็ต้องเชื่อ เพราะแม้สักขุมขนในร่างกายก็ไม่ไหม้ กระต่ายป่าในกองเพลิงถามพราหมณ์ว่า..

“ไฟที่ท่านก่อไว้ไหนกลับเย็นยิ่งนัก นี่อะไรกัน?”

“เราคือท้าวสักกะ! มาทดลองใจท่าน” พราหมณ์ตอบ

กระต่ายกล่าวเต็ดเตียวว่า..

“ท่านคือท้าวสักกะหรือ! อย่าว่าแต่พระองค์เลย มาตราว่าผู้ใดทั้งโลกจะทดลองข้าพระองค์ด้วยการให้ทาน ก็จะไม่มีโอกาสได้เห็นข้าพระองค์ไม่ให้ทานเลย บัดนี้ข้าพระองค์ให้แล้วซึ่งกายทั้งสิ้นโดยไม่มีเหลือคือ ขน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก และชิ้นหัวใจ เพื่อหนุนสนดานบ่มบารมีให้แก่รอบขึ้นแล้ว”

ท้าวสักกะทรงเลื่อมใสในนิมิตต์ในกระต่ายเหลือประมาณ ทรงประสงค์จะประกาศคุณธรรม
ล้ำเลิศของกระต่ายผู้กล้าหาญตนนี้ จึงกล่าวว่า..

“ท่านสสบัณฑิต! เราขอให้คุณธรรมของท่านได้ปรากฏให้เห็นอยู่ตลอดกับนี้เถิด”

ท้าวสักกะทรงบีบเข่าบรรพต เขียนภาพกระต่ายสสบัณฑิตไว้ในดวงจันทร์ แล้วเสด็จกลับสู่
เทวโลก ส่วนสหายทั้ง 3 ได้พร้อมเพรียงรักษาศีลบันเทิงใจในป่าสืบไป..

..รูปสักระต่ายสสบัณฑิตในจันทร์เพ็ญ ยังคงปรากฏเห็นเป็นกระต่ายชัดเจนตราบนานวันนี้
และจะปรากฏตราบนจักรวาลสาบสูญสิ้น กระทั่งปรากฏในใจผู้คนจนนิรันดร์

คำชื่นเพ็ญ เมื่อทุกหมู่ผู้คนเหม่อมองท้องนภา จิตใจจึงแช่มชื่นกว่าทุกวัน..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า นากในกาลนั้นได้เป็นพระอาณนที สุนัขจิ้งจอกได้เป็นพระ
โมคคัลลานะ ลิงเป็นพระสารีบุตร ท้าวสักกะเป็นพระอนรุทธะ ส่วนสสบัณฑิตเป็นเรือดถาคตแล

“เชื่อว่ากระต่ายนั้นหมายจันทร์ จันทร์ต่างหากที่หมายมันกระต่ายป่า

เพราะต้องการให้เห็นเด่นเต็มตา เพื่อผู้คนค้นหาวิรกรรม”

จากชาดกเรื่องนี้ เป็นตัวอย่างของการให้ทานที่ยิ่งกว่าการสละอวัยวะ เพราะผู้ให้มุ่งให้ชีวิต
ผู้ให้จะต้องมองเห็นการตายเป็นเรื่องเล็กน้อยกว่าการได้บารมี เห็นว่าบารมีเป็นสิ่งคุ้มค่าที่ได้มา
ความรักในการให้ทานจึงต้องอยู่ในระดับสูง ที่ไม่มีอะไรติดพันใจได้อีกแล้ว ถือเป็นยอดทานบารมี
หากผู้ใดทำได้เนื่องนิมิตต์ ก็จะได้นิสัยแห่งทานบารมีที่อุกฤษฏ์มาครอบครอง

“นิสัยรักการให้ทาน, มองเห็นการตายเป็นเรื่องเล็กกว่าการได้ทานบารมี และให้ทานโดย
ไม่มีใจติดพันกับสิ่งใด” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิถีนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในทานบารมี

1.5 เศรษฐีพิชิตมาร¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก ณ พระวิหารเชตวัน ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีถูกเวทดาห้อมมิให้ทำทาน
แต่ก็ยังได้ให้ทานจึงทูลเล่าคุณของตนแด่พระทศพลพระองค์ตรัสว่าเศรษฐีเป็นพระอริยสาวกผู้มีศรัทธา
ไม่หวั่นไหว ไม่น่าอัศจรรย์ แต่บัณฑิตทั้งหลายในกาลก่อน เมื่อญาณยังไม่แก่กล้าได้ถูกมารห้ามอยู่ก็
ให้ทาน โดยยืนอยู่บนดอกปทุม ข้อนี้น่าอัศจรรย์! เมื่อเศรษฐีทูลอ่อนวอน พระจอมมุนีจึงทรงนำเรื่อง
ในอดีตมาสาธกดังต่อไปนี้..

¹ขุทริ้งคารชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 55 หน้า 365-376

ในอดีต เศรษฐีผู้หนึ่งสร้างโรงทานแจกจ่ายอาหารชาวบ้านไว้ 6 แห่ง คือ ที่ประตูทางเข้าออกเมือง 4 แห่ง ใจกลางเมือง 1 แห่ง และหน้าประตูบ้านของตนอีก 1 แห่ง เมื่อชาวบ้านมารับอาหารก็ถือโอกาสให้ธรรมทานไปด้วย ได้ชักชวนผู้คนรักษาศีล 5 และ ศีล 8 ในวันพระ จนเข้าวันหนึ่ง ขณะที่คนรับใช้นำโภชนาหารรสเลิศเข้ามาหาท่านเศรษฐี ช่วงเวลาเดียวกัน ณ ป่าหิมพานต์ มีพระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่งนั่งสมาธิติดต่อกัน 7 วันโดยมิได้ฉันภัตตาหารใดๆ ได้ออกจากสมาธิพอดีพลางคิดว่า วันนี้เราควรจะไปบ้านของเศรษฐีที่ตั้งโรงทานในเมืองพาราณสี จึงถือบาตรดินหะมาทางอากาศแล้วเสด็จลงหน้าบ้านเศรษฐี เศรษฐีเห็นดังนั้นจึงรีบให้บริวารไปนิมนต์แล้วรับบาตรของพระปัจเจกพุทธเจ้ามาโดยเร็ว พริบตาหนึ่ง มารผู้จมในบาปสันดานคิดว่า..

“พระปัจเจกพุทธเจ้านี้ ไม่มีอาหารมา 7 วัน วันนี้หากไม่มีอาหารอีกท่านจะต้องมรณภาพ เราต้องกำราบพระปัจเจกพุทธเจ้านี้ให้พินาศไป และจะไม่ให้เศรษฐีนี้ได้บาร์มี!”

มารปรากฏตัวขึ้น เหนือมิตหลุมถ่านเพลิงลึก 80 ศอก ไฟลุกโพล่งไหม้กระหน่ำร้อนแรงอย่างยิ่ง ร้อนยิ่งกว่าไฟในโลกมนุษย์ แสงโชติช่วงดุจอเวจีนรก มารแสดงตัวขึ้นในอากาศ บุรุษผู้มารับบาตรเห็นหลุมเพลิงน่ากลัวสุดประมาณ จึงลนลานวิ่งกลับมาเล่าให้ท่านเศรษฐีฟัง เศรษฐีก็รู้ทันทีว่า..

“วันนี้มารต้องมาขัดขวางทานบารมีของเรา แต่มารไม่รู้เลยว่าแม้มีร้อยมาร พันมาร แสนมาร ก็มิอาจทำใจเราให้หวั่นไหวได้ ดีละ! วันนี้จะรู้กันว่ามารหรือเรามีกำลังมากกว่ากัน”

เศรษฐีถือถาดอาหารเดินออกไปไม่ครั้นคร้าม ไปยืนอยู่เหนือหลุมถ่านเพลิงแล้วมองดูพระปัจเจกพุทธเจ้า กล่าวอาราธนาว่า..

“ถึงศีรษะข้าพเจ้าจะตั้งลงหลุมเพลิงนี้ ก็ไม่มีการหวนกลับเป็นอันขาด! ขอท่านได้โปรดรับอาหารที่ข้าพเจ้านำมาถวายนี้ด้วยเถิด”

กล่าวจบก็วิ่งฝ่าหลุมเพลิงอันโชติช่วง พริบตานั่นเองดอกบัวใหญ่เบ่งบานเต็มที ปรากฏผุดขึ้นที่หลุมเพลิงรองรับเท้าท่านเศรษฐี ยังมีเกสรบัวขนาดใหญ่ผุดขึ้นเหนือศีรษะเศรษฐี โปรยละอองทองออกมาจนทั่วร่างเศรษฐี พระปัจเจกพุทธเจ้ารับโภชนะแล้วอนุโมทนาโยนบาตรขึ้นไปในอากาศแล้วเหาะกลับสู่ป่าหิมพานต์ ท่ามกลางมหาชนที่มามุงดูอย่างอัศจรรย์ใจ ในที่สุดมารเป็นฝ่ายพ่ายแพ้แล้วหายวับกลับไป อาณาภพบุญประจักษ์แก่สายตามหาชนเช่นนี้ เศรษฐีจึงได้ถือโอกาสยื่นแสดงธรรมอยู่บนดอกปทุมวิเศษ พรรณนาถึงทานและศีลด้วยความปิติท่วมท้นจนมหาชนต่างพากันทำทานสั่งสมบุญ ละโลกแล้วได้ไปพักในเทวโลกกันถ้วนหน้า

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า พระปัจเจกพุทธเจ้าในกาลนั้นได้ปรินิพพานแล้ว ส่วนพาราณสี เศรษฐีผู้ทำให้พ่ายแล้วยินบนฝึกดอกปทุมถวายบิดนพบาทแต่พระปัจเจกพุทธเจ้าคือเราตถาคตแล

จากชาตกรเรื่องนี้ เศรษฐีต้องสละชีวิตคู่ คือยอมตายก็ไม่เลิกการให้ทาน ผู้รักการให้ได้ เช่นนี้ต้องไม่เป็นคนฉลาด อ่อนแอและต้องมีจิตใจกล้าหาญด้วย จึงจะได้นิสัยเช่นนี้มาครอง

“นิสัยไม่เลิกให้ทานเมื่อพบพานอุปสรรคแม้ต้องตาย” จึงนับเป็นนิสัยในวิถีนักสร้างบารมี ที่นับเนื่องเข้าในทานบารมี

1.6 ข้างฉันทันต์หันงาให้ไพร่¹

สาเหตุที่ตรัสชาตกร ณ พระวิหารเชตวัน ภิกษุณีรูปหนึ่งขณะฟังธรรมอยู่คิดว่าตนเคยเป็น บาทบริจาริกาของพระมหาบุรุษนี้หรือไม่ กลับระลึกชาติหลังได้ว่าเคยเป็นและได้สร้างความผิดไว้มาก นางจึงร้องไห้สะอึกสะอื้นด้วยเสียงอันดัง พระทศพลทอดพระเนตรเห็นทรงแยมให้ปรากฏ เมื่อภิกษุทูลถามจึงทรงนำอดีตมาตรัสดังต่อไปนี้..

ในอดีตยังมีข้างฉันทันต์เชือกหนึ่งรูปร่างสวยงามปานช้างแก้วมีบริวารมากมายอาศัยอยู่ในป่าลึก ป่าแห่งนี้ยังเป็นที่อยู่ของพระปัจเจกพุทธเจ้าอีก 500 องค์ ไหนเลยจะไม่นับเป็นโชคประเสริฐของเหล่าช้าง ข้างฉันทันต์ยอมไม่ทิ้งโชคความสนา จึงได้บูชาพระปัจเจกพุทธเจ้าอยู่ทุก ๆ วัน..

ห่างไกลออกไปในแคว้นมัททรัฐ พระนางสุภัททาอัศรมเหสีแห่งพระเจ้าพาราณสีรับสั่งเรียก ระดมพลพรานไพร่หมดทั้งนครให้มาประชุมด่วน หมายถึงพลิตชีวิตข้างฉันทันต์เสียให้ได้ แว พระเนตรเต็มไปด้วยความอาฆาตแค้น พระนางอธิบายเส้นทางลัดเข้าป่าอันลึกลับอย่างละเอียดลออ พระนางรู้เส้นทางลับเหล่านี้ได้อย่างไร? โฉนรู้จักข้างฉันทันต์ตัวนี้? ในเมื่อพระนางไม่เคยเห็นช้างนี้ มาก่อนเลย เหล่านี้เป็นเรื่องที่นายพรานไม่มีปัญญาไปคิดออกได้เลย พระนางรับสั่งนายพรานให้ ออกเดินทางไปโดยเร็ว ดังนั้นพรานป่าบัดนี้ได้ฝ่าดงบุกข้ามเขาสูงที่ 6 ไปแล้ว พรานนี้ดูร้ายที่สุดได้ รับคัดเลือกมาเพียงผู้เดียว พระนางรับสั่งกำชับพรานป่าให้ระวังตัวไว้ว่า..

“ข้างทั้งฝูงนี้ดูร้ายมาก! น่ากลัวสุดพรรณนา เพียงได้เห็นมนุษย์สักแว็บหนึ่ง รับประกัน ต้องเหยียบผู้นั้นจนและไปกับดิน ส่วนข้างฉันทันต์ซึ่งเป็นหัวหน้าอย่าว่าแต่เจ้าจะไปทำร้ายได้ แม้เพียง เข้าใกล้เรายังไม่เห็นผู้ใดทำได้เลย แต่เราต้องการงาที่มีรัศมี 6 สีของมัน ถ้าเจ้าทำสำเร็จเราจะให้เจ้า ไม่น้อยเลย บ้านส่วย 5 ตำบล รายได้แสนหนึ่งจะตกเป็นของเจ้าทุกปี”

พรานป่ารับคำพร้อมสอบถามลักษณะอาการของข้าง การลงอาบน้ำ เวลาทำกิจกรรม และ สภาพแวดล้อมทุกอย่างโดยละเอียด มียอมให้ตกหล่นแม้ครึ่งเวลา เนื่องจากพรานป่ามีอาชีพ ย่อมรู้ดีว่างานเสี่ยงอันตรายเยี่ยงนี้ ข้อมูลยิ่งสำคัญมาก หากขาดหายไปสักครึ่งคำ นั้นย่อม หมายถึงความตาย ดังนั้นพรานจึงถามให้มากความเข้าใจ เพราะหากตายเสียแล้ว บ้านส่วยอย่าว่าแต่ 5 ตำบล แม้หมื่นตำบลก็ไร้ความหมาย×

¹ฉันทันตชาตกร, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาตกร, มก. เล่ม 61 หน้า 370-408

พรานมาถึงเขาลูกที่ 7 แล้ว ช้างฉันทันต์อยู่หลังเขาแต่หนทางไปต่อกลับไม่มี เพราะหลังจากฝ่าดงหนามสารพัดชนิด ต้องปลิดหนามเอาเคียวเกี่ยวฟันตลอดทาง บัดนี้กลับปรากฏเป็นทางขาดพรานจึงต้องต่อเรือข้ามน้ำ เหยี่ยงขอเหล็กเกี่ยวภูเขาห้อยตัวลง เอาเหล็กแหลมเจาะร่องเขาป็นขึ้นไปที่ขอเหล็ก แล้วเหยี่ยงขึ้นสลับกับป็นขึ้นอีกจนถึงยอดเขา เวลาลงเขาก็เกี่ยวขอเหล็กห้อยตัวลงในกระสอบหนึ่ง ร่อนกลาโฉบลงคล้ายแมงมุมชักใยไปเบื้องล่าง จากนั้นจึงพลันเห็นช้างฝูงใหญ่อยู่ไม่ไกลนี้เอง บัดนี้ถึงที่หมายแล้ว! พรานต้องประหลาดใจอีกครั้ง เนื่องเพราะพบบริวารช้างฝูงมหึมาวิ่งล้อมรอบช้างฉันทันต์รวดเร็วปานลมพัด ช้างตัวหนักเท่าภูผาไฉนกลับวิ่งเร็วบางเบาราวปีกแมลงหวี่ได้? ประการนี้พรานมีอาจมิเชื่อได้เลย นับว่าพรานหมดหวังที่จะเข้าถึงตัวพญาช้างฉันทันต์ได้อีกแล้ว แต่ นายพรานไม่สามารถกลับไปได้อีก ถ้างานไม่สำเร็จ ก็ตายเช่นกัน!

พรานตกลงใจพักอยู่ในป่านี้เพื่อเก็บข้อมูลให้ละเอียดรอบคอบยิ่งขึ้น วันๆ นายพรานซุ่มเก็บข้อมูล สถิติ เวลา สถานที่ กิจกรรม กิริยาอาการ การพบปะสนทนา กระทั่งสัดส่วนท่วงท่า ทุกกระเบียดนิ้วของช้างทั้งหมด ซุ่มดูอยู่ทุกวัน ทั้งวิเคราะห์ข้อมูล รวบรวมสถิติ ความเปลี่ยนแปลง อารมณ์และกิจกรรมในแต่ละวันของพญาช้าง รวมทั้งความตรงกันและต่างกันของจำนวนวันและช่วงเวลาที่ย่างไปมาตามสถานที่ต่างๆ พร้อมทั้งประเมินสถานการณ์และคาดการณ์เหตุการณ์อันไม่คาดฝันที่อาจเกิดขึ้นได้ทุกเมื่อ จนกระทั่งบัดนี้ผ่านไปแล้ว 7 ปีเศษ พรานรอคอยได้เสมอมา พรานไม่กล้าเสี่ยงมากนัก เนื่องเพราะความเป็นกับความตายมีเส้นเวลาขีดคั่นเพียงวินาทีเดียว ความสำเร็จในโลกผู้คนอย่างน้อยมากกว่าครึ่งโลกมีอาจปฏิเสธได้ว่ามาจากความเยือกเย็นรอคอยหากยังไม่มั่นใจบางคนรอจนกระทั่งตายก็อดกลั้นรอคอยได้ แต่ตอนนี้พรานไม่รอคอยต่อไปอีกแล้ว ดังนั้นพรานป่าจึงตัดสินใจลงมือ พรานลอบเข้าไปซุ่มหลุมลึกแล้วปูกระดานเจาะช่องเท่าศิระชะพลอดได้ โรยฝุ่นอำพรางหลุม และไม่ลืมคว่ำปากสาวยพัสตร์มาคลุมกาย อย่างไรก็ตามเสียจิตสำนึกดีๆ อาจมีในใจช้างหากช้างรู้ตัวจะลงมือฆ่าตน เมื่อเห็นผ้าของนักบวชอาจเปิดทางรอดให้ตนได้ พรานนี้แม้จะเสี่ยงตายแต่ก็เปิดทางรอดให้ตนสายหนึ่งอยู่เสมอ ฝูงช้างขึ้นจากสระตรงเข้ามาแล้ว! และช้างฉันทันต์ก็มายืนบนหลุมตรงตำแหน่งศรอาบยาพิษพอดี ไม่ขาดแม้สักนิ้วเดียว! พรานคะเนแม่นยำอย่างยิ่ง น้ำใต้ท้องช้างไหลลงรูปพอดี พรานได้สัมผัสน้ำก็รู้ทันทีว่าได้เวลาลงมือ พริบตา นั้น ลูกศรพุ่งขึ้นทะลุท้องช้างทำลายอวัยวะดับ ไต หัวใจแหลกละเอียด กระทั่งตัดไส้น้อยไส้ใหญ่พุ่งทะลุหลังออกไปปากแผลหวอะหวะราวกับถูกขวานจามจนละ แม่เลือดก็ทะลักนองออกมาเต็มทีคล้ายหม้อน้ำทะลุ มิคาด พรานนี้กลับคะเนแม่นยำถึงขนาดกระทำให้ทำลายอวัยวะในทั้งหมดได้ในคราวเดียวเช่นนี้ ช้างฉันทันต์เจ็บปวดร้องตะโกนก้องไปทั่วป่า ฝูงช้างอื้ออึงกระจายออกทั้ง 8 ทิศตามหาตัวผู้ทำร้ายหญ้าและต้นไม้รอบทิศแหวกเป็นจวนไม่เหลือ ฝูงช้างหายไปหมดแล้ว และก็เป็นไปตามแผนการของนายพรานทุกประการ แต่พรานคาดไม่ถึงว่าช้างฉันทันต์ยังไม่ล้มลงและยังไม่ตาย! พรานหวาดหวั่นใจไม่คิดว่าช้างนี้จะอดทนได้ยอดเยี่ยม สามารถทนพิษร้ายแรงได้ปานนี้

บัดนี้ ช้างแน่ใจว่าได้ดินมีคนอยู่แน่ จึงเอาเท้ากะเทาะดินเบาๆ แผ่นกระดานก็เปิดขึ้นมาทันที ช้างจึงพบเห็นพรานซ่อนอยู่ในหลุมครานั้น โทสะก็พุ่งขึ้นทันที ช้างเอางวงคว่ำพรานขึ้นมาหมายบดขยี้ให้เป็นจุณ บังเอิญสังเกตเห็นผ้ากาสาพัสตร์สับตัดขึ้นเกิดนึกถึงหมู่พระปัจเจกพุทธเจ้าขึ้นมาจับจิต จึงสะกดใจข่มความโกรธนั้นไว้ได้ แล้วถามพรานไพร่นั้นไปว่า..

“เจ้ามาฆ่าเองหรือใครใช้เจ้ามา?”

“พระนางสุภัททาอัศวมเหสีของพระเจ้าพาราณสีมีรับสั่งให้ข้าพเจ้ามาเองของท่าน” พรานตอบเสียงสั่นสะท้าน

ช้างฉันทันต์หวนรำลึกถึงความหลังครั่งก่อน จึงคิดว่า..

“พระนางสุภัททาใช้ต้องการของเราเราไม่ แต่นางแค้นเรา ต้องการฆ่าเรา! ต้องการให้นายพรานเอาจาไปเป็นพยานเท่านั้น เอาเถอะ! เมื่อเขามาของา เราก็จะให้! นายพรานนี้ยอมไม่มีแรงพอที่จะตัดงาของเราได้แน่..”

ช้างข่มความเจ็บปวดทรมาน อวัยวะในร่างกายแหลกลาญไปหมด เมื่อคิดจะกล่าววาจา ความปวดแปลบประดังขึ้นตั้งแต่ท้องถึงอก แล้วกล่าวออกมาว่า..

“ท่านไปเอาเลื่อยมาตัดงาคู่นี้โดยเร็ว ก่อนที่ข้าพเจ้าจะตายเสียก่อน แล้วฝากไปกราบทูลนางสุภัททา ว่าเจ้าของงานี้ได้ตายแล้ว”

พรานเอื้อมไม่ถึงงา ช้างข่มความเจ็บยอกายก้มศีรษะลง พรานไม่รอช้าเนื่องเพราะฝูงช้างโกลั๊กกลับมาแล้ว รีบกระโดดเหยียบงวง เอาเข้ากระต๊อบเหนือที่ปากยัดเข้าข้างใน สอดเลื่อยเข้าปากข้างเลื่อยขึ้นลงอย่างรวดเร็ว ช้างประสบทุกขเวทนาแรงกล้าถึงขีดสุด พรานเลื่อยจนโลหิตกลบท่วมปาก แต่ก็ยังมีอาจตัดงาให้ขาดได้ ช้างจำต้องข่มความเจ็บปวดอีกครั้ง บ้วนโลหิตออกจากปาก เอาจางับเลื่อยออกแรงเลื่อย ปวดแปลบสะท้านอวัยวะภายในใจจนใจแทบขาด ทั้งเจ็บทรมานจากงาที่ถูกตัด จนในที่สุดงาก็ขาดลง ช้างยื่นมอบให้พรานแล้วตามไปส่ง จนมั่นใจว่าพรานรอดพ้นจากฝูงช้างที่จะกลับมาได้ แล้วก็ขาดใจตายทันที..

พรานปากกลับมาถึงพระราชวังแล้ว พระนางสุภัททาทอดพระเนตรงาช้างมีรัศมี 6 สีเปล่งปลั่ง คล้ายดั่งไม่ทรงเชื่อสายพระเนตร หทัยพระนางให้รู้สึกพิศดารอย่างยิ่ง นอกจากไม่ดีพระทัยแล้ว พระพิศตรกลับหงอยไปด้วยน้ำพระอัสสสุชล พลันนึกถึงความผูกพันหวานชื่นที่มีมาเก่าก่อน หวนรำลึกถึงภาพก่อนตนมาเกิดได้เป็นภรรยาช้างฉันทันต์คับแค้นใจยิ่งนักที่สามีมิได้แยแสสนใจตน นางจึงถวายผลไม้แด่พระปัจเจกพุทธเจ้า แล้วอธิษฐานขอตามมาล้างผลาญชีวิต

..ในโลกไม่มีอะไรน่ากลัว สร้างความเจ็บช้ำรันทดได้เท่าอาฆาตแค้น การปกครองกันอาจมีผู้ได้รับความไม่พอใจอยู่บ้าง นางสุภัททาก็เป็นหนึ่งในบรรดานั้น แต่มีคิดว่า นางจะคั่งแค้นปานนี้

และความแค้นก็กลับมาสนองตนในที่สุด ดังนั้นนางได้ตรอมใจตาย เพราะนางมีอาชญา ความโศกาอาดูรในสามิสุดรัก เมื่อแค้นสร้างชา ลิเหนาก็เข้ามาแทน โยแค้นมักมาคู่กับลิเหนา ความรักของคนเรามักเริ่มต้นด้วยลิเหนาแล้วมาพบจุดจบลงที่แค้น ..อนิจจาความรัก

อย่างไรก็ตาม นับว่าช้างฉัททันต์ได้บารมีเพิ่มถึงระดับสูงสุดแล้ว! เป็นปรมัตถบารมี

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า ภิกษุณีนี้เป็นนางสุภัททาในกาลนั้น นายพรานผู้ถือเอาเงาเป็น พระเทวทัต ตถาคตเป็นพญาช้างในกาลนั้นแล

จากชาดกเรื่องนี้ การให้ทานบางครั้งมิได้ประสงค์จะให้มาแต่เดิม แต่เมื่อมีความจำเป็นต้อง สละไปเพื่อประโยชน์ต่องานของหมู่คณะหรือเพื่อบารมี แม้ตนจะต้องทนพบกับความยุ่งยากลำบาก ก็ตั้งใจสละให้ได้ การเสียสละเช่นนี้นับว่าเป็นน้ำใจยิ่งใหญ่ หากไม่รักการให้จนเป็นนิสัยและมีน้ำใจ เสียสละอยู่ในหัวใจแล้วก็จะให้ไม่ได้ หากคราวต้องให้เพื่อคุณค่าต่อส่วนรวมแต่ให้ไม่ได้ นอกจากไม่ใช่คนสร้างทานบารมีแล้ว ยังเป็นคนเห็นแก่ตัว เป็นการทำลายทานบารมีของตนเอง

“นิสัยตั้งใจให้ได้ในของรักของหวง, กล้าให้ทานแม้ต้องเผชิญความลำบาก, รักการให้ ความสุขผู้อื่น และมีน้ำใจเสียสละ” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิธินักสร้างบารมีที่นับเนื่อง เข้าในทานบารมี

1.7 ฤาษีผู้รักบุญยิ่งกว่ารักชีวิต¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก อุบาสกในกรุงสววัตถีถวายมหาทานแด่ภิกษุสงฆ์ ณ พระวิหารเชตวัน ตลอด 7 วัน พระทศพลทรงกระทำอนุโมทนาแล้วตรัสถึงทานว่าเป็นวงศ์ของหมู่บัณฑิตในกาลก่อน เมื่ออุบาสกกราบทูลอาราธนา พระองค์จึงทรงนำเรื่องในอดีตมาสาธกดังต่อไปนี้..

ในอดีต มีชายผู้หนึ่งนามอภิตติ เทียบว่าเรียนวิชาความรู้เจนจบสรรพศาสตร์ด้วยวัยเพียง 16 ปี ต่อมาบิดามารดาพลันตายลง เมื่อเปิดประตูคลัง เห็นสมบัติมากมายกองทิ้งไว้เกลื่อนกลาด เกิดสลดใจยิ่งนักว่า..

“พ่อแม่จากไป ไม่อาจเอาทรัพย์ที่อุตส่าห์หามาด้วยความลำบากยิ่งไปได้เลย มาทิ้งไว้ให้ เกลื่อนกล่นหมดค่าต่อตัวท่านเอง ตัวเรานี้ก็ปล่อยเวลาให้ล่วงเลยไปเสียนาน มัวทำงานหาทรัพย์อยู่ ก็จะเป็นเช่นเดียวกัน ช่างเป็นการสิ้นเปลืองเวลาแท้ๆ กว่าเราจะรู้ตัว พญามัจจุราชก็จะมาพาเราไป ตามขอบใจเสีย ความชรานี้เองเป็นโจรปล้นเวลาและปล้นจิตวิญญาณเราไปอย่างไม่ปราณี”

อภิตติมาณพคิดได้ดังนี้ จึงไม่รีรอให้มัจจุราชมาฉุดคร่าไป ได้เปิดประตูบ้านและคลังสมบัติ

¹อภิตติชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 60 หน้า 280-293

ที่บิดามารดาทิ้งไว้ให้ ประกาศแก่ผู้คนผ่านไปมาว่า..

“ท่านทั้งหลาย! ทรัพย์นี้เราสละให้แล้ว ใครอยากได้โปรดมาเอาไปที่เกิด”

ผู้คนหมุนเวียนกันมารับทรัพย์จนผ่านไป 7 วันแล้ว ทรัพย์ก็ยังไม่หมด ชายหนุ่มนั่งรอแจกทรัพย์อยู่นานจนเกิดสะดุ้งกลัวว่า..

“ความตายจะมาเมื่อใดก็ไม่รู้ มัวมารออยู่อย่างนี้ เสียเวลาไปเปล่าๆ เราเองยังมีได้หาความสุขสำราญอย่างแท้จริงเลย พอวันที่กับสมบัติเหล่านี้ จะเป็นอย่างไรก็ช่างเถิด!”

ว่าแล้วก็รีบเข้าป่าออกบวชทันที อภิตติฤๅษีนั่งสมาธิในป่าอันแสนรื่นรมย์ มีเสียงนกพงไพร ร้องสดใส ก้องด้วยเสียงน้ำไหล ช่างยังใจให้เบิกบานโดยแท้ พระฤๅษีกำลังนั่งเข้าฌาน ใจเปี่ยมปิติ เป็นสุขล้นพ้น ไม่ต้องกังวลผูกพันกับสิ่งใดอีก อุทานในใจว่า “สุขจริงหนอ!”

โลกนี้..นอกจากมีคนประเภทยอดความสุขแล้ว ยังมีประเภทชอบเสาะหาคนมีสุขอีกด้วย ดังนั้นจึงมีผู้คนพบเห็นอภิตติฤๅษีในป่าลึกนี้ แล้วเล่าลือต่อๆ กันไป คนผู้เลื่อมใสพากันมาแน่นขนัด ป่าที่เคยเงียบสงบเห็นไกลๆ คล้ายมรกต บัดนี้แปรเปลี่ยนเป็นเสียงเจื้อยแจ้ว แต่มีใช้จากนกพงไพร กลับเป็นเสียงวาทจามนุษย์ที่คุยกัน กระทั่งป่าก็เปลี่ยนสีไปแล้ว เป็นสีสนั่นหลากหลายของเสื้อผ้า อาภรณ์คล้ายดังอยู่ในตลาดสด ผู้คนมาขอแบ่งปันความสุขจากฤๅษีบ้าง ฤๅษีไม่รังเกียจที่จะแบ่งปันความสุขให้ผู้คน ทั้งมิได้รังเกียจคน แต่รังเกียจลาภสักการะ เกียรติการสรรเสริญ เนื่องจากท่านต้องมัวเสียเวลาหมดเปลืองไปกับการจัดเก็บดูแลลาภผลและนั่งรับสักการะทั้งวัน ทั้งยังต้องมารับฟังคำสรรเสริญจากผู้คนจนไม่มีเวลาเข้าฌานแสวงหาทางหลุดพ้นได้อีกแล้ว!

ความจริงท่านชอบเป็นผู้ให้มากกว่าจะเป็นผู้รับลาภสักการะและคำสรรเสริญเยินยอ ดังนั้น เมื่อชาวบ้านกลับไปกันหมด ท่านจึงเหาะหนีหายสาบสูญไปจากป่าทันที แล้วเหาะลงที่เกาะหมากเฒ่า ที่เกาะแห่งนี้มีแต่ต้นหมากเฒ่าซึ่งมีแต่ใบหมากเฒ่า ท่านสร้างอาศรมพักผ่อนอยู่อย่างสงบสุข ฤๅษีพอใจความสุข ความสุขเยี่ยงนี้เพียงพอที่จะให้ฤๅษีมกน้อยสันโดษได้ดียิ่ง ท่านพอใจฉันแต่ใบหมากเฒ่าหนึ่งทุกวัน รสชาติไม่ได้อยู่ที่ใบ แต่รสชาติอยู่ที่ใจแล้ว แต่ใจคนกลับผิดแผกกัน ขณะที่คนหนึ่งสุขกลับทำให้อีกผู้หนึ่งทุกข์ ซึ่งฤๅษีไม่มีวันคาดคิดได้เลยว่า ท้าวสักกะทุกข์ใจยิ่งแล้ว เดชะแห่งศีลของฤๅษีที่มกน้อยอย่างยิ่งเช่นนี้ ถึงกับกระเทือนไปถึงบัลลังก์ของท้าวสักกเทวราช บัลลังก์สนั่นหวั่นไหว ท้าวสักกะรีบตรวจตราดู รำพึงว่า..

“ฤๅษีท่านนี้มีศีลมาก อยากมาแทนตำแหน่งเราหรือกระไร?”

ท้าวสักกะหายวับไปจากสวรรค์ทันใดนั้นมีชายชราคนหนึ่งมายืนขออาหารอยู่หน้าอาศรมฤๅษี ฤๅษีเห็นชายชราก็ดีใจยิ่งนัก เห็นเป็นโอกาสดีที่ตนมาอยู่เกาะก็ยังมีโอกาสทำทาน จึงรีบเข้าไปเอาใบหมากเฒ่าหนึ่งซึ่งเตรียมไว้ฉันในวันนี้ มามอบให้ชายชราจนหมดสิ้น ชายชารับแล้วก็จากไป ฤๅษีก็ได้หนึ่งใหม่อีก เพราะถือว่าอาหารส่วนของตนได้ให้ไปแล้ว จากนั้นได้เข้าไปนั่งสมาธินึกถึงทานบารมี

ดื่มกินปิติเป็นภิกขาหารแทน ขอเพียงอิมใจอาจไม่จำเป็นต้องอิมท้องก็ได้ ฤๅษีแม้อิมใจแต่ก็ยังเป็นมนุษย์ มนุษย์ย่อมต้องหิว และหิวอย่างยิ่ง เพราะไม่มีอะไรลงท้องตั้งแต่เมื่อวานแล้ว เช้านี้ฤๅษีดื่มใบหมากเมาอีกครั้ง ชายชราก็ปรากฏอีกครั้ง มาขออาหาร คนในโลกบางพวกโมโหหิว ถึงให้ทานไปแล้วครั้งหนึ่งแต่อีกครั้งย่อมผิดกัน เพราะครั้งแรกยังไม่หิวเท่าใดนัก ยังหักใจทนทานได้แต่ครั้งต่อมาย่อมมิใช่แล้ว กระทั่งยังคิดชิงขังผู้ขอ แต่ฤๅษีมิใช่บรรดาคนพวกนั้น แม้หิวเพียงใดท่านกลับคิดว่า..

“โชคดียิ่งแล้วๆ นับว่าเป็นบารมีที่ทับทวียิ่งกว่าครั้งก่อน!”

ท่านรีบเดินเข้าไปเอาใบหมากเมาที่เพิ่งหนึ่งเสร็จร้อนๆ มาให้ชายชราทันที ท่วงท่าฤๅษีแม้รีบเดินแต่กลับดูอ่อนล้าอย่างยิ่ง ชายชรารับแล้วก็จากไปดังเช่นเคย ฤๅษีเข้าอาศรมไปนั่งสมาธินึกถึงทานบารมีเพื่อข่มความหิว ปิตักิ์พลันเกิดขึ้นซ้ำแรกผิวน้ำออกมาทุกซอกซอกมากกว่าคราวแรกมากมาย เพราะครั้งนี้แม้เป็นอาหารชนิดเดิมแต่เป็นให้ได้ยากกว่า ทานจึงผิดกัน เพราะใจผิดกัน บารมีก็ย่อมผิดกันไป ดังนั้นวันนี้เป็นทานอุกฤษฏ์! กำลังมหาทานวันนี้ ทำให้ฤๅษีดื่มด่ำอยู่ในปิติสุขได้อีกครั้ง บททดสอบบางครั้งก็ต้องทนทุกข์เพื่อแลกมา วันนี้ชายชราขออีกเป็นวันที่ 3 แต่ฤๅษีอดอาหารจนแทบสิ้นเรี่ยวแรงแล้ว กายภายในก็ร้อนผ่าวแต่ใจกลับเยือกเย็นยิ่งนัก เมื่อพบเห็นชายชราอีกครั้ง มิทันให้ใจได้ท้อแท้ กลับพลิกใจให้โสมนัสยิ่งขึ้นว่าวันนี้จะได้สละชีวิตเสียเลย คิดว่า..

“โอ้! ช่างโชคดีอะไรปานนี้ เพียงแค่ใบหมากเมา เราก็ทำให้เกิดบุญบารมีใหญ่นับไม่ไหวทีเดียว” พลังหยิบใบหมากเมาที่เพิ่งหนึ่งเสร็จให้ชายชราอีกครั้ง ชายชรารับแล้วก็จากไป..

เที่ยงคืนแล้ว ท่านฤๅษียังนอนไม่หลับ เนื่องจากมีอาจข่มความปิติที่ท่วมท้นล้นใจ แม้หิวเพียงไหนจนคล้ายจะหน้ามืดตาลาย แต่เมื่อไม่แยแสสนใจก็นับว่าพอทนทานได้ คิณนี้ท่านออกมานั่งหน้าอาศรมอยู่ใต้แสงจันทร์ รำพึงรำพันถึงทานบารมีด้วยร่างกายอิดโรยอย่างเหลือเกิน..

“โอ..น่าปลื้มๆ ช่างน่าปลื้มใจแท้ นี่หากเราได้ทักษิณียบุคคลสักหน่อย เราจะให้แบบนี้สักเดือนสองเดือนทีเดียว”

ท้าวสักกะเฝ้าดูอยู่ กระทั่งล่วงรู้ใจพระฤๅษี พระองค์มิคาดว่าพระฤๅษีจะไม่ยอมเลิกราถึงเพียงนี้ เชนนี้ก็ป่วยการที่จะมาอีกในวันต่อๆ ไป พระองค์ทรงรำพึงว่า..

“พระฤๅษีนี้มีความคิดไม่โลเล จิตตระหนี่ที่พุ่งขึ้นมั่นเดียวก็ไม่มีเลยตลอด 3 วัน ไฉนอิดโรยถึงปานนี้แล้วยังยินดีจะให้ทานอยู่ร่ำไป?”

ท้าวสักกะอดมิได้ เข้าไปถามพระฤๅษี..

“พระคุณเจ้ามาอยู่ในป่านี้บำเพ็ญตบะเพื่ออะไรหรือขอรับ?”

“อาตมาภาพปรารถนาพระสัพพัญญุตญาณ จึงบำเพ็ญตบะเพื่อพระบารมี” ฤๅษีตอบ

ท้าวสักกะ เมื่อรู้ว่าพระฤๅษีมิได้มาแย่งชิงตำแหน่งของตนก็โล่งพระทัยอย่างยิ่ง ความกังวล

พระทัยแปรเปลี่ยนเป็นความเลื่อมใสทันที ตอนนี้องค์ทรงดำริจะให้บ้างแล้ว จึงตรัสว่า ..

“กระผมขอถวายพรพระคุณเจ้า พระคุณเจ้าประสงค์สิ่งใด โปรดบอกมาเถิด”

พระฤๅษีทูลว่า..

“ถ้ามหาบพิตรให้ได้ อาตมาจะขอว่า เมื่ออาตมาได้สิ่งใดมาแล้วความโลภอย่าได้มีในอาตมา เมื่อเสียสิ่งใดไปความโกรธได้อย่ามีในอาตมา ขออย่าได้เห็นได้ยินคนพาล อย่าให้อยู่ร่วมกับคนพาล และจะไม่ขอเจรจาปราศรัยกับคนพาลเลยตลอดกาล”

“คนพาลนั้นทำอะไรให้ท่านรึ? ทำไมท่านไม่อยากเห็นคนพาลปานนี้?” ท้าวสักกะตรัสถามด้วยฉงน

“คนพาล มีปัญญาทราม ชอบให้ทำตามในสิ่งที่ไม่ควร มักชักชวนให้เสียเวลา การแนะนำชั่วถือเป็นความดีของเขา คนพาลถึงเราจะเตือนดี ๆ ก็โกรธ ไม่เห็นโทษในการผิดระเบียบวินัย กระทั่งใคร ๆ ก็ไม่สามารถจะแนะนำได้ การไม่เห็นคนพาลซะเลยนั้นแหละ! เป็นความดีอย่างยิ่ง อาตมาขอเห็นนักปราชญ์ ขอฟังนักปราชญ์ ขอได้อยู่ร่วมกับปราชญ์ เพราะนักปราชญ์แนะนำแต่สิ่งที่ดี ชักชวนแต่สิ่งที่ดี ไม่ชมชอบความโกรธ และรักระเบียบวินัยเป็นที่ยิ่ง” ฤๅษีตอบ

“ถ้อยคำประเสริฐ กล่าวสมควรแล้ว ๆ โยมขอถวายพรพระอีก” ท้าวสักกะตรัส

“ถ้ามหาบพิตรจะประทานพรอีก ขออาหารทิพย์จงบังเกิดมี และผู้มีศีลจงรีบมาขออาตมา เมื่ออาตมาให้ท่าน ศรัทธาอย่าเสื่อมสิ้นอย่าคิดแม้เสียตายอย่าคลายความเลื่อมใสให้มีปีติอย่าขาดช่วง และล่วงจากนี้ไป ขอมหาบพิตร อย่าได้เข้ามาหาอาตมาภาพอีกเลย” ฤๅษีกล่าว

“ผู้คนนับไม่ถ้วนล้วนปรารถนาจะพบเห็นโยม โฉนการเห็นโยมเป็นภัยแก่ท่าน?” ท้าวสักกะตรัสถามด้วยฉงนพระทัยยิ่งนัก

“เทวดามีทุกอย่างพร้อม หากว่าอาตมาภาพเกิดประมาทคิดปรารถนาตำแหน่งของท่าน ความคิดนั้นจะเป็นภัยแห่งพระบารมีของอาตมา” ฤๅษีกล่าว

“ดีแล้ว ๆ พระคุณเจ้า โยมขอถวายพรตามที่ท่านมีใจปรารถนา”

ท้าวสักกะบังคมลาพระฤๅษี ไม่กล้ากลับมาอีกเลย พระฤๅษีมีสุขยิ่งล้น เทียนั่งสมาธิตามไพรสณฑ์จนได้ผลสมาบัติสว่างไสวอยู่ในป่า

ป่าที่สว่างไสวไม่น้อยไปกว่าใจของพระฤๅษีผู้ที่มีแต่ให้..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า ท้าวสักกะครั้งนั้นมาเป็นพระอนุรุทธะ ส่วนอกิตติฤๅษี คือตถาคตแล

จากชาตเรื่องนี้ ฤๅษีต้องอดอาหารโดยไม่คำนึงถึงความตาย แม้หาอาหารใหม่ได้ก็ไม่ยอม
ผ่อนปรนให้ตนเอง เห็นศีลเป็นแก่นสารของร่างกายมากกว่าอาหาร ทำให้ทานบารมีของตนบริสุทธิ์
การให้ทานลักษณะนี้ แต่ละครึ่งเท่ากับสละเอาชีวิตเข้าเป็นเดิมพัน ต้องใช้กำลังใจที่ต่อเนื่องมากกว่า
การทรมานชีวิตเพียงคราวเดียว หากกำลังใจไม่มากพอก็ทำไม่ได้ทุกครั้ง หากฝึกนิสัยได้ถึงระดับนี้
ก็เป็นที่ป้องกันตลอดการเวียนว่ายตาย เกิดมาสร้างบารมีว่าความตระหนี่จะมาเกาะกุมใจได้ยากยิ่ง
เสียบึ่งในวันหน้าจะพอหล่อเลี้ยงการสร้างบารมีอื่นๆ ให้สะดวกไปตลอดเส้นทาง เพราะเหตุให้เกิด
เสียบึ่งฝังอยู่ในใจแนบแน่นแล้ว

**“นิสัยรักการให้แน่นแฟ้นโดยไม่เห็นแก่กิน ไม่เห็นแก่ชีวิต และให้ทานได้ต่อเนื่อง
โดยกำลังใจไม่ตก”** จึงนับเป็นนิสัยในวิธินักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในทานบารมี

1.8 เกี้ยวพญาพลิกวิฤต¹

สาเหตุที่ตรัสชาตก ณ พระวิหารเชตวัน พระศพลตรัสแก่ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีว่า
โบราณบัณฑิตทั้งหลาย ห้ามท้าวสักกเทวราชที่มาขัดขวาง แล้วยังให้ทานได้ เมื่อเศรษฐีทูลอาราธนา
แล้วจึงทรงนำเรื่องในอดีตมาสาธกดังต่อไปนี้..

ในอดีตกาล ณ เมืองใหญ่แห่งหนึ่ง มีเศรษฐีนามว่า วิสัยหะ มีอภยาศัยชอบทำทาน ยินดียิ่งที่
ได้ให้ทาน จึงสร้างโรงทานมากมาย บริจาคทรัพย์วันละหลายแสนอยู่ทุกวัน ทานบารมีของท่านมีมาก
จนกระทั่งยังเหนือล้ำยิ่งกว่าท้าวสักกเทวราชัน ก็ทันใดนั้นเอง ท้าวสักกเทวราชทรงหวาดระแวงว่า นี่บารมี
ใครกันหนอ? ที่จะทำให้พระองค์พ้นจากตำแหน่งได้ เมื่อตรวจดูเห็นเป็นเศรษฐีนี้เอง ทรงดำริว่า..

“วิสัยหะเศรษฐีแผ่หน้าใจกว้างขวางให้มหาทานมากมายเช่นนี้ ชาวโลกก็ไม่ต้องทำอะไรไถนากัน
แล้ว หากเขาต้องการมาเป็นท้าวสักกะเหมือนเรา แล้วเราจะทำอย่างไร? ตอนนี้อะไรอย่างน้อยพอจะ
ทำลายทรัพย์สินของเศรษฐีให้หมดสิ้นไปได้ ก่อนที่เศรษฐีจะได้บารมีมากไปกว่านี้!”

ตำแหน่งอันทรงเกียรติขานหอมหวานขึ้นใจ ยากที่ใครจะคิดสละให้ผู้อื่นครอบครอง ท้าวสักกะ
ก็ไม่ต่างกัน ทรงลืมนบาปบุญคุณโทษโดยไม่เห็นความเดือดร้อนของผู้อื่น จนพระองค์เปลี่ยนไป กลายเป็น
โจรปล้นทรัพย์! เศรษฐีก็กลับกลายเป็นยาจกไปในชั่วพริบตา โรงทานทั้งหมด ข้าวของในบ้าน
กระทั่งข้าวเปลือกแม้สักเม็ด ไม่มีอีกแล้ว! ข้าทาสกรรมกรหายไปหมดอย่างไร้ร่องรอย ทุกผู้คนต่าง
คล้ายตายจากไปหมดสิ้น เศรษฐีพลันพบเห็นว่ายังเหลือภรรยาอยู่ ทั้งคู่เหม่อมองความว่างเปล่า
อย่างฉงน แม้จิตใจจะสับสนแต่ก็นึกถึงแต่บุญคุณในใจว่า ยิ่งเป็นแบบนี้ยิ่งขาดการให้ทานไม่ได้
เด็ดขาด จึงกล่าวกับภรรยาว่า..

“นี่แม่! ในบ้านพอเหลืออะไรบ้างไหม จะได้เอาไปทำทาน”

¹วิสัยชาตก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาตก, มก. เล่ม 58 หน้า 647-654

ทั้งสองช่วยกันค้นหาตัวบ้าน แต่ก็ไม่พบพานแม้แต่เศษสตางค์

“เว้นจากเสื้อผ้าที่เราใส่อยู่แล้ว ไม่เห็นอะไรอื่นเลย” ภรรยากล่าวอย่างประหลาดใจ

“เราไม่อาจหักใจได้ เรายินยอมตายแต่จะไม่ยอมขาดการให้ทานเป็นอันขาด!” เศรษฐีกล่าว พร้อมวานให้ภรรยาช่วยค้นหาข้าวของดูอีกครั้ง ก็พบเห็นเคียวคาน พร้อมเชือกมัดหญ้าฟางอยู่ที่ชอกประตู เศรษฐีดีใจ ดวงตามีประกายแวววาวคิดว่า..

“เราไม่เคยเกี่ยวหญ้ามาก่อน แต่ตอนนี้จะลองเกี่ยวดู ถ้าเอาหญ้าไปขายได้เงินมา ก็จะสามารถให้ทานแก่คนอื่นได้แล้ว”

เศรษฐีทุลักทุเลเกี่ยวหญ้าอย่างร่าเริง จนได้หญ้ามา 2 ฟ่อนคล้องที่คานเอาไปขายหน้าประตูเมือง ขอเพียงได้ทรัพย์มาทำทาน เศรษฐีไม่กลัวอดตาย และไม่สนใจสายตาเหยียดหยามทำลายจิตใจจากผู้คนรอบข้าง เนื่องจากความอึดใจจากการให้ยอมมีประโยชน์กว่ามากความถ้อยศัศกดิ์พลาณภาพของการให้ทาน รสชาติแห่งการให้ทานเป็นความสุขปานใดตอนนี้มีแต่เศรษฐีที่รู้ดี

เศรษฐีขายหญ้าได้เงิน แล้วนำมาให้ผู้ที่มาขอทานที่ แต่ผู้มาขอมีมากเกินไป จนขอกระทั่งค่าอาหารที่เศรษฐีเจียดไว้ซื้ออาหารให้ตนกับภรรยาก็กินกันในวันนี้ ถ้าให้ไปย่อมหมายถึงการอดข้าวไปหนึ่งวัน! สองสามีภรรยาเห็นว่า การผ่านช่วงเวลาที่หิวโหยนั้นทรมาณ ยากที่จะผ่านไปได้ นับเป็นช่วงเวลาแห่งการตัดสินใจ เป็นการตัดสินใจความเป็นความตายของสามีภรรยาคนหนึ่ง มิว่าผู้ใดน้อยคนนักในช่วงเวลาเช่นนี้จะไม่เกิดกลัว ทั้งกลัวหิว ทั้งกลัวตาย แค่อสองประการนี้ก็ยากยิ่งแล้วที่จะไม่ตระหนั! แต่ยอมไม่ใช่กับคนเช่นวิสัยหเศรษฐี ท่านเหลียวมองภรรยาอย่างเป็นห่วงว่าเธอจะลำบากไปด้วย เพราะก็เป็นค่าอาหารของเธอเช่นกัน แต่ภรรยาตั้งรู้ใจสามี สบตาแล้วก็จะบอกว่าแม้ตายก็ยอม!

บัดนี้ล่วงไป 6 วันแล้ว แม้ข้าวสักเม็ดก็ไม่เคยตกถึงท้องสองสามีภรรยาเลย ดวงใจของทั้งสองถึงขีดสุดแล้ว เลยความตายไปไกลแล้ว เศรษฐีเกี่ยวหญ้าขายได้เงินมาก็ให้ทานจนหมดแล้วนอนเอาแรง พ้นขึ้นมาก็ไปเกี่ยวหญ้าต่อ ทำเช่นนี้มา 6 วันแล้ว ในโลกนี้ยังมีคนเยี่ยงนี้อยู่จริงๆ! โลกจึงมิเคยขาดความมหัศจรรย์ แต่ก็น่าเสียดาย มีคนจำนวนน้อยเกินไปที่มีปัญญาเข้าใจบุคคลเยี่ยงนี้ได้ มิฉะนั้นความอัศจรรย์คงบรรเจิดอยู่ในโลกไม่ขาดสาย และโลกจะต้องสุขสันต์อย่างยิ่งแล้ว!

ร่างกายเศรษฐีไร้เรี่ยวแรง ผ่ายผอมจนไม่เหลือสภาพเดิม แต่จิตใจยังเบิกบานดีอยู่ วันนี้เป็นวันที่ 7 วิสัยหเศรษฐีฮึดพลังขึ้นวูบหนึ่งไปเกี่ยวหญ้าอีกครั้ง นัยน์ตาเศรษฐีลึกลับร่ำมัว ในที่สุดก็เป็นลมนอนล้มทับหญ้าที่เกี่ยวข้อง

ท้าวสักระปลันมาปรากฏตัวตรงหน้าเศรษฐี แล้วตรัสเตือนสติว่า..

“วิสัยหะ! ท่านเอาแต่ให้ทานจนจะตายอยู่แล้ว สมบัติทุกอย่างของท่านก็หายสิ้นไปหมด ไม่เห็นมีอะไรดีขึ้นมาเลย ท่านยังให้ทานอยู่อีกทำไม? ทำไมไม่เก็บเอาไว้บ้างเล่า? ถ้าท่านหยุดให้เสียบ้าง

ปานนี้ทรัพย์สินของท่านก็ยิ่งเหลืออยู่ หากท่านรับปากเราว่าจะไม่สร้างทานบารมีอีกต่อไป เราจะให้ทรัพย์สินแก่ท่านกลับมาดังเดิม ตกลงไหม?”

เศรษฐีฟังอย่างไม่สบใจ ถามกลับว่า..

“ท่านเป็นใครกัน?”

“เรานี่แหละ! ท้าวสักกะเทวราช”

“ท่านเองก็ให้ทานมิใช่รี? ซ้ำยังต้องรักษาศีลและบำเพ็ญวัตรบท 7 จึงได้มาซึ่งตำแหน่งแห่ง ท้าวสักกะ แต่คราวนี้ท่านไหนกลับมาให้เราเลิกการให้ทานที่ท่านเองก็ยิ่งให้เล่า? ท่านอย่าประพฤติ เยี่ยงคนพาล อารยชนทั้งหลายเขาไม่ทำตามท่านบอกหรอก ท่านจงรับรู้ไว้เถิดว่า หากข้าพเจ้าได้ ทรัพย์สินมาแล้วจะต้องเลิกศรัทธาในการบริจาคละก็ การไม่มีทรัพย์สินเช่นนั้นยังคงประเสริฐกว่า ถ้าข้าพเจ้า ยังมีและยังเป็นอยู่ก็จะให้! แม้สภาพจะเป็นอย่างนี้ก็จะให้! เพราะข้าพเจ้ามีอาจสීමการบริจาคได้”

ท้าวสักกะตรัสถามไม่อ้อมค้อม..

“ท่านบริจาคทานเพื่ออะไร?”

วิสัยหะเศรษฐีทูลอธิบายอย่างรู้เท่าที่..

“ข้าพระบาทมีได้ต้องการเป็นท้าวสักกะ! ทั้งมิได้อยากเป็นท้าวมหาพรหม ปรรณนาแต่เพียง พระสัพพัญญุตญาณเท่านั้น!”

ท้าวสักกะดีพระทัยคลายความตระหนี่ในตำแหน่งลงไปสิ้น กลับเปลี่ยนท่าที่มาเอาพระหัตถ์ ลูบหลังเศรษฐี พริบตานั่น ส่วนสัตรร่างกายเศรษฐีกลับมีเต็มเต็มด้วยเนื้อหนังดังเดิม ทรัพย์สินก็เพิ่ม เต็มกลับมาเหมือนเดิม ท้าวสักกะยังกลับคำที่ให้ไว้แก่เศรษฐีเมื่อสักครู่ ได้ตรัสส่งเสริมเศรษฐีให้ บริจาคทรัพย์สินละ 12 แสนมากกว่าเดิมเท่าตัว แล้วเสด็จกลับเทวโลกอย่างสบายพระทัย

..น่าแปลกที่ท่านเศรษฐีตักสมบัติเท่าไรก็ไม่พร่องสักที

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า ภรรยาของเศรษฐีในครั้งนั้นมาเป็นมารดาพระราहुล ส่วน วิสัยหะเศรษฐีมาเป็นตถาคต ฉะนี้แล

จากชาดกเรื่องนี้ เศรษฐีถูกกลั่นแกล้งแต่ไม่น้อยใจในชะตา ยังปรารถนาจะให้ทานในเวลา ที่ไม่ปกติอย่างที่สุด และการให้ในสิ่งที่ไม่มี ย่อมยากกว่าการให้ในสิ่งที่มีอยู่ เพราะต้องฝ่าฟันหา ไทยธรรมมา การให้อาหารมีสุดท้ายจนหมดสิ้นเรี่ยวแรงก็พอที่จะตั้งใจเลิกให้ทานได้แล้ว แต่ก็ยัง มียอมเลิกรา เอาร่างกายที่สิ้นแรงไปหาทรัพย์สินอยู่ถึง 6 วันคิดจะให้ทานจนกว่าจะตาย นี่เป็นทานที่ ทำได้ยากกว่าการให้ในคราวเดียวแล้วนอนรอความตาย นับเป็นความรักการให้ทานอย่างยอดเยี่ยม

“นิสัยไม่น้อยใจย่อท้อเลิกให้ทาน และชวนชวายเป็นทานแลกด้วยชีวิต” จึงนับเป็นนิสัยใน
วิถีนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในทานบารมี

1.9 พระเวสสันดร¹

สาเหตุที่ตรัสขาดก ครั้งเมื่อพระจอมมุนีเสด็จยังกรุงกบิลพัสดุ์เพื่อโปรดพระประยูรญาติ
กาลนั้นฝนโบกขรพรรษสี่แดงตกลงมา ผู้ต้องการให้เปียกก็เปียก ผู้มิต้องการให้เปียก ฝนก็ไม่
ต้องกายผู้นั้น ภิกษุพูดกันในนิโครธาราม กรุงกบิลพัสดุ์ว่า โอ น้าอัศเจรีย์ โอ ไม่เคยมี โอ อานุกาพ
แห่งพระพุทธเจ้า มหาเมฆจึงยังฝนโบกขรพรรษเห็นปานนี้ให้ตกในสมาคมแห่งพระประยูรญาติ
ทั้งหลาย พระทศพลทรงสดับดังนั้นมีพระพุทธดำรัสว่า มิใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้น แม้ในกาลก่อน เวลา
ที่เรายังเป็นโพธิสัตว์อยู่ มหาเมฆก็ยังฝนโบกขรพรรษให้ตกในญาติสมาคมเหมือนกัน เมื่อภิกษุ
ทูลอาราธนาจึงทรงนำอดีตมาตรัสเล่าดังต่อไปนี้..

ในอดีต ณ เขตตรนคร มีพระราชโอรสแห่งพระเจ้าสัณชัยพระนามว่าเวสสันดร พระองค์
ทรงฝึกนิสัยรักการให้มาแต่ก่อนประสูติ จนเป็นนิสัยฝังแน่นในกมล เป็นผลให้ทันทีที่ออกมา
จากพระครรภ์ทรงถึงกับเหยียดพระหัตถ์ถึธรรมาภิเศกพระมารดาว่า..

“มีทรัพย์อะไรไหม? หม่อมฉันจะบริจาคทาน”

พระองค์ทรงให้ทานเรื่อยมาจนกระทั่ง 8 ชันษา วันหนึ่งทรงขึ้นบนประสาธน์เห็นผู้คนผ่านไปมา
เกิดความดำริขึ้นวูบหนึ่ง วูบเดียวก็เกินพอ มีคำพอฟังที่จะเปลี่ยนชีวิตของพระองค์อย่างมหาศาล บางที
ยังมีค่ามากกว่าความคิดบางคนทั้งชีวิต! ทรงดำริว่า..

“ถ้าใครขอดวงหทัย เราจะผ่าออกควักให้ หากขอดวงตา เราจะให้ดวงตา หากมาขอเลือดเนื้อ
ในกาย เราก็จะเชือดสรีระนำเลือดออกมาให้ หากขอเราไปเป็นคนรับใช้ในบ้าน เราก็ยินยอมทั้งสิ้น”
พระองค์ดำริความนี้ด้วยวัยเพียง 8 ชันษาเท่านั้น!

เพียงแค่ว่าความคิดก็มีอานุภาพได้อยู่ที่คิดอย่างไร บางคนคิดแล้วต้องสำนึกเสียใจภายหลัง บาง
คนคิดแล้วแอบปลื้มอยู่ลำพัง แต่สำหรับความคิดของราชบุตรครั้งนี้เกิดผลตามมาอย่างน่าอัศจรรย์
เทวดาได้ยินความคิดพระองค์ แผ่นดินไม่มีจิตใจก็ยังได้ยิน แผ่นดินชอบฟังความคิดเช่นนี้คล้ายดังว่า
ความคิด เช่นนี้มีคุณค่าต่อแผ่นดินและควรค่าแก่การฟัง เพราะมีแต่ผู้คิดเช่นนี้เท่านั้นที่จะให้สุขแก่
สัตว์บนผืนแผ่นดิน แผ่นดินถึงจะเบาขึ้น มิต้องรับภาระหนักเกินไป!

ดังนั้น ในชั่วพริบตา มหาปฐพีได้ก่อกองกัมปนาทสนั่นหวั่นไหวสะเทือนเลื่อนลั่น ฟ้าก็ร้อง
คะนองลั่น สายฟ้าแลบแปลบปลาบ เขาสิเนรุก็โอนเอนไปมา ฝนลูกเห็บตกทั่วท้องฟ้า ท้าวสักกะ

¹เวสสันดรชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 64 หน้า 484-814

ปรบพระหัตถ์ก็ก้องร่าเริงยินดี มหาพรหมเปล่งเสียงสาธุการก้องจักรวาล โลกคล้ายหยุดหมุน มีแต่เสียงสาธุการโกลาหลเป็นอันเดียวกันทั้งจักรวาล เหตุอัศจรรย์เกิดขึ้นมากมาย นี่เป็นผลจากความคิดของพระราชโอรสวัยเพียง 8 ชันษา! วัยมิได้กำหนดความคิด แต่เป็นความคิดที่กำหนดวัย! ผู้ต้องการให้แผ่นดินไหวตอบรับตนโยมคิดเช่นนี้ คือคิดสร้างบารมีเอาชีวิตเดิมพัน แต่น่าเสียดายที่มนุษย์ชอบคิดหนีความตาย กระทั่งจนตายก็ไม่ได้คิด!

บัดนี้พระเวสสันดรทรงมีพระชนมายุ 16 ชันษาแล้ว พระองค์ได้รับมอบราชสมบัติจากพระราชบิดา ทรงใช้พระราชอำนาจที่มีมาใช้ในการบริจาคทรัพย์วันละ 6 แสน การเสด็จตรวจดูโรงงานคือพระราชกรณียกิจหลักของพระองค์ ก็ครานั้นเองพระองค์ทรงประทับบนช้างมงคลตรวจดูโรงงานทันใดนั้นมีกลุ่มพราหมณ์ชราเย่นมือมาขออะไรบางอย่างกับพระองค์..

“ท่านจะขออะไรเรารึ?” พระองค์ตรัสถามด้วยพระพักตร์ยินดีพร้อมมีความหวังหนึ่งลึกลงในพระทัย

“ขอเดชะมหาราชเจ้า! ข้าพระองค์มาจากต่างเมืองยินว่าพระองค์มีช้างมงคล ข้าพระองค์ประสงค์จะได้ช้างนี้ไปย่นครของข้าพระองค์บ้างเพราะฝนไม่ตกมานานแล้ว พระเจ้าข้า” พราหมณ์ทูลตอบ

พระเวสสันดรทรงผิดหวังเล็กน้อย ทรงดำริว่า..

“เราซิ! ยอยากจะบริจาค ศีรษะ ดวงตา เลือดเนื้อและหัวใจ แต่พราหมณ์นี้กลับไพร่มาขอช้าง” แล้วทรงตรัสตอบพราหมณ์ไปว่า..

“เอาเถอะ! เราจะให้ช้างมงคลแก่ท่านทั้งหลายในบัดนี้เลย” แล้วทรงเสด็จลงจากคอช้างพระราชทานมงคลหัตถิประจำเมืองให้พราหมณ์เฒ่าทันที แต่ชาวเมืองที่เห็นเหตุการณ์กลับไม่เข้าใจพระองค์ โทษนาต่อๆ กันไปว่าพระองค์ทำบ้านเมืองให้ฉิบหาย ทั้งนี้เพราะชาวเมืองเข้าใจว่าที่ผ่านมา ช้างทำความเจริญให้บ้านเมือง จึงรวมตัวกันขับไล่พระเวสสันดรไปอยู่ที่อื่น ความจริงผู้ที่ทำให้บ้านเมืองเจริญคือคนแต่กลับเห็นเป็นช้าง! อย่าว่าแต่ชาวเมืองได้รับทานจากผู้ใด เหตุผลนี้ชาวเมืองโง่ไม่เข้าใจ และไม่มีปัญญาไปเข้าใจ ชาวเมืองโยมิใช่ช้าง!

พระเวสสันดรแม้ถูกเนรเทศ แต่นั่นกลับทำให้พระองค์ประสงค์เร่งให้ทานยิ่งขึ้น และต้องยิ่งใหญ่กว่าที่เคยให้ในครั้งใดๆ นี่คือนิยายของนักสร้างบารมี! เมื่อถูกขัดขวางก็ยิ่งต้องสู้! นิยายของพระองค์เป็นเช่นนี้มาเนิ่นนานแล้ว..

พระองค์ยังได้สิทธิครองราชย์อยู่อีก 1 วันจึงไม่มีเวลามากังวลสนใจกับคำของชาวเมืองมากนัก พระองค์มิเพียงไม่เสียพระทัยที่ถูกชาวเมืองขับไล่ แต่กลับปิติพระทัยที่จะได้ทำมหาทานครั้งยิ่งใหญ่เพิ่มพูนบารมีให้ยิ่งขึ้นไป ทรงปรารภว่า..

“ต่อให้ชาวสี่พืมาฆ่าเรา เราก็ไม่เลิกบริจาคทานเป็นอันขาด! ดวงหทัยและดวงเนตรเรายังให้ได้ จะอะไรกับแค่ทรัพย์ที่พวกพราหมณ์มาขอ พรุ่งนี้ล่ะ! เราจะบริจาคมหาทานครั้งยิ่งใหญ่ที่สุด”

รุ่งขึ้นพระเวสสันดรทรงบริจาคมหาทรัพย์ทุกอย่างตั้งแต่เข้าจรดเย็น รุ่งขึ้นอีกวันทรงกราบทูลลาพระราชบิดามารดาเสด็จไปเขาวงกตทันที ส่วนพระนางมัทรีผู้เป็นมเหสีขนานบุดรน้อยทั้งสองตามติดไปด้วย พระมารดาทราบว่พระโอรสชอบทำทานจึงเอารัตนะพร้อมพระภูษามากมายใส่เกวียนจนเต็มเพื่อไว้ใช้ในป่า พระเวสสันดรตรัสอำลาชาวเมืองว่า..

“เราขอลาพวกท่านไปก่อน ขอให้ท่านทั้งหลายจงมีความสุข อย่าได้มีโรคภัยใดๆ และอย่าได้ประมาท จงหมั่นทำบุญทำทานกันให้ต่อเนื่อง”

พระเวสสันดรออกนอกเมืองไปแล้ว ระหว่างทางยังมียาจกวนพิชมาขอทานอยู่ตลอดทาง ผู้มาขอมีอยู่ 18 ราย ทรัพย์ของพระองค์หมดสิ้นไม่เหลือแม้กระทั่งภูษาที่พระราชมารดาเตรียมไว้ให้ใช้ในป่า แต่แล้วยังเหลือเกวียน! มิคาดยังมีคนมาขอเกวียนไปใช้อีก พระองค์ไม่เหลืออะไรแล้ว สองกษัตริย์เดินพระบาทเปล่าด้วยความปลอดโปร่งโล่งพระทัย เพราะมิเหลืออะไรอีกแล้ว ระหว่างทางทรงผ่านมาตุลนคร พระราชาแห่งมาตุลนครเคยเลื่อมใสในพระเวสสันดรมาแต่ก่อน เมื่อได้ฟังเรื่องราวก็รู้สึกเห็นใจจึงชวนให้มาครองราชย์ร่วมกัน แต่พระเวสสันดรเกรงว่าชาวสี่พืจะไม่พอใจที่พระราชาเมืองนี้จะอภิเษกตนผู้ซึ่งถูกเนรเทศออกมา จะนำพาความบาดหมางระหว่างรัฐให้เกิดขึ้น จึงทรงปฏิเสธ พระสหายอย่างตื่นตันพระหฤทัย นับว่าพระองค์ทรงสละราชสมบัติอีกครั้งทั้งๆ ที่ไม่มีทรัพย์ เป็นการสละที่นับว่าทำได้ยากยิ่ง..

พระองค์ทรงรอนแรมมาถึงเขาวงกต ทรงครองผ้าเปลือกไม้สีแดงบำเพ็ญวัตรในอาศรม ส่วนพระนางมัทรีออกไปหาผลไม้และเฝ้าอุปฐากอยู่ในบริเวณนั้น กษัตริย์ทั้ง 4 อยู่ในป่าอันสงบร่มรื่น จนกาลเวลาผ่านไปได้ 7 เดือน ชูชกก็พลันปรากฏตัว!

ชูชกคือชายแก่ผู้ต้องการมาขอพระโอรส และพระธิดาของพระเวสสันดรไปเป็นทาสรับใช้ ชูชกนี้ขึ้นชื่อว่าเป็นคนสันดานชั่วช้า ผู้ใดได้พบเห็นหน้ามักจะเหี้ยมเฉาใจในทันที แต่ชายเฒ่านี้กลับบันดาลให้พระเวสสันดรแช่มชื่นพระหฤทัยยิ่งนัก เนื่องจากพระองค์ทรงรู้แน่ว่าชายชรานี้ต้องมาขอทานเป็นแน่แท้ พระองค์ดำริว่าวันนี้จะได้ทำทานแล้ว ทรงเกิดปิติโสมนัสแผ่คลุมไปทั่วพระวรกาย ราวได้อาบน้ำเย็นพันหม้อในฤดูแล้ง พระองค์จึงทรงเข้าไปกล่าวกับชูชกว่า..

“ท่านนี้มาดีแท้ เรามีชีวิตตรอมตรมอยากให้ท่านมา 7 เดือนแล้ว ขอเชิญท่านเข้าข้างในก่อน” พระองค์อดพระทัยมิได้รับถามต่อ..

“ท่านมาเพื่ออะไร? จงรีบบอกเรามาเถิด!”

“ข้าพระองค์มาเพื่อทูลขอพระโอรสพระธิดากับพระองค์ โปรดพระราชทานด้วยเถิด” ชูชกกล่าว

เป็นจริงดังที่พระองค์คาดการณ์ ทรงเกิดปีติโสมนัสท่วมท้นทั่วสรรพางค์กาย ภูเขาบรรพตก็ไหวสั่นสะเทือนเลื่อนลั่นอีกแล้ว!

พระเวสสันดรตรัสแก่ชูชกอย่างไม่ลังเลว่า..

“ท่านพราหมณ์! เราขอยกให้ท่าน ไม่ขอเปลี่ยนใจ แต่ทว่ามารดาของกุมารจะกลับมาเวลาเย็น ขอท่านโปรดพักที่นี้สักคืนก่อนเถิด มารดาจะได้ร่ำลาบุตรแล้วมอบให้ท่านในวันพรุ่งนี้”

แต่เผ่าชูชกยืนยันจะออกเดินทางทันที พระองค์จึงทรงแนะว่า ..

“ถ้าท่านนำพระกุมารไปถวายพระเจ้าสญชัยซึ่งเป็นพระอัยกา พระองค์จะต้องพระราชทานทรัพย์ให้ท่านอย่างมากมาเป็นแน่”

พระเวสสันดรหาบุตรทั้งสองไม่พบ ทรงออกตามรอยเท้าจนทราบทั้งสองดำน้ำแอบอยู่ในสระบัว ตรัสเรียกขึ้นว่า..

“ลูกรักเอ๋ย ลูกจงมาเพิ่มพูนบารมีของพ่อนี้ให้เต็มด้วยเถิด ขอลูกช่วยโสรจสรงเหตุภัยของพ่อนี้ให้เย็นจำด้วยบารมี ลูกทำตามที่พ่อบอกเถิดนะ ..สองเจ้าจงช่วยเป็นนาวาพาพ่อข้ามฝั่งวัฏสังสารด้วยเถิด พ่อจะพามนุษย์และเหล่าเทวดาให้ข้ามพ้นไปด้วย ลูกอย่าได้หวาดหวั่นไปเลย”

พระโอรสสดับคำพระบิดาแล้วเกิดมีน้ำพระทัยต่อพระบิดา สลัดความกลัวทั้ง ประสงค์จะช่วยเหลือพระบิดาให้บรรลุประโยชน์สุขอันยิ่งใหญ่ ทรงดำริว่า..

“เอาเถิด! จากนั้นไปตาพราหมณ์แก่จะเอาเราไปทำอะไรก็เชิญเถิด เราจะไม่ให้พระบิดาต้องลำบากพระทัยเลย”

พระโอรสเฝ้าพระเศียรแหวกใบบัวเสด็จขึ้นจากสระ หมอบกราบถอดพระบาทพระบิดาไว้นั่น พลังกรรแสงอย่างน่าสงสาร ต่อมาพระธิดาก็เสด็จขึ้นตามมาบ้าง พระเวสสันดรทรงโคกเศียรเพราะสงสารบุตรทั้งสอง พระองค์แม้รู้ว่าบุตรต้องไปลำบากแต่พระองค์ก็ไม่อาจไม่พระราชทาน พระองค์จำต้องตัดใจมิให้มีสินหาอาลัย เพื่อช่วยสรรพสัตว์ที่ทนทุกข์ในห้วงวัฏฏะ แม้ต้องเสียสละบุตรทั้งสอง พระองค์ก็ยอม เนื่องจากพระองค์เห็นทางออกแล้ว ทรงเห็นทางที่จะช่วยสัตว์โลกให้พ้นจากทุกข์ไปได้ บุญแก่ที่จะไขไปสู่ทางออกนั้นคือพระสัพพัญญุตญาณ พระองค์ต้องแลกสิ่งนี้มาด้วยน้ำพระทัยอันยิ่งใหญ่ที่มากพอ หากพระองค์ยังตัดใจในบุตรทั้งสองมิได้ พระองค์ก็ไม่มีน้ำพระทัยไปแบกรับภาระความทุกข์ยากของมนุษย์และเทวาได้เช่นกัน!

น้ำพระทัยที่ทรงแผ่ให้สัตว์เสมอกันทั่วหน้าเท่านั้น จึงจะโปรดสรรพสัตว์ได้ หากกระทั่งชูชกเพียงผู้เดียวพระองค์ก็ให้ไม่ได้! จะกล่าวไปยากกับชาวโลกทั้งหลาย หากพระองค์ไม่คลายสินหาอาลัยในเรื่องนี้ก็ต้องอาลัยในเรื่องอื่นๆ อีกมากมายที่ต้องเผชิญในอนาคต กระทั่งอาลัยในชีวิตถึงตอนนั้นจิตใจจะทำเพื่อสรรพสัตว์ก็ต้องสูญสิ้นไปหมดแล้ว!

ดังนั้นพระเวสสันดรได้ตรัสแก่บุตรสุดรักว่า..

“พ่อชาลีเอ๋ย เจ้าไม่รู้หรือว่าพ่อวิตกกังวลแทนพ่อเพียงไหน เจ้าช่วยทำน้ำใจของพ่อให้ถึงที่สุดด้วยเถิด”

เมื่อพระโอรสพระธิดายินดีรับคำของพระราชบิดาแล้ว พระเวสสันดรก็จับพระหัตถ์บุตรแล้ว นำน้ำเต้าหลังน้ำลงในมือชูชก มอบปิยบุตรเป็นทานให้ทันที และในพริบตาเดียวกัน เมทนีดลก็กักกองกัมปนาทคารามลั่นสะเทือนเลื่อนลั่นอีกคลื่นมหาสมุทรโหมกระหน่ำราวกับจะท่วมจักรวาลขุนชาลีเนรูก็เอนเอียงราวถูกไฟลนจนอ่อนตัว คนทั่วทั้งจักรวาลเกิดอัศจรรย์ใจในเหตุการณ์เสี่ยงสาธุการของเหล่ามหาพรหมและเหล่าเทพก้องกลบภพสาม องค์อัมรินทร์ปราบพระหัตถ์รำเรงยินดี หมู่สัตว์พิสดารในหิมพานต์ต่างบันลือสีหนาทจนก้องเป็นเสียงเดียวกันหมด สายฟ้าอัสนีบาตฟาดราวช้างตกมันสายฝนที่เย็นฉ่ำชื่นใจก็ตกหลังไหลไม่หยุดหย่อนคล้ายกับจะชื่นชมพระองค์ผู้ชำนานูในการให้ เป็นผู้เลิศล้ำในทานเหนือกว่าเทพเจ้าใดๆ ในฟากฟ้าและแดนดิน แผ่นดินหวั่นไหวครั้งใหญ่สุด หวั่นไหวให้กับใจคนที่ไม่หวั่นไหว

พระเวสสันดรกำลังทรงปีติ พระองค์มอบน้ำพระทัยให้ชูชก แต่ชูชกกลับมอบบททดสอบให้พระองค์! กระทั่งยังท้าทายพระองค์ บททดสอบแรก ชูชกเอาเถาว์วัลย์มัดมือกุมารทั้งสองติดกันแล้วลากไปพลงเอาไม้เขื่อนดีไปพลงจนเนื้อปริแตก โลหิตไหลนองต่อหน้าพระองค์ พี่น้องสองกุมารต่างเจ็บแสบไปทั่วร่าง แต่ยังอดไม่ได้ที่เอาหลังเข้ารับไม้แทนกันและกัน ชูชกก็เร่งลากจูงไปดุจลากวัวควาย ชูชกสะบัดหินลั่นลง มือสองกุมารก็หลุดจากเถาว์วัลย์ กุมารทั้งสองเกิดความกลัวต่อมนุษย์ปีศาจตนนี้มากเหลือประมาณ จนลืมความตั้งใจเดิมที่ปฏิญาณไว้ในสระบัว ทั้งคู่คิดว่าจะไม่ยอมไปกับมนุษย์ปีศาจนี้อีกแล้ว รีบวิ่งกลับไปหาพระบิดาด้วยน้ำตานองหน้า และนี่คือบททดสอบที่พระองค์จะต้องผ่านไปโดยยากยิ่ง! พระกุมารทูลอ้อนวอนพระบิดาพลงตัดพ้อว่า..

“เสด็จพ่อ! พราหมณ์นี้มีไซ้คน แต่เป็นยักษ์! จะกินเนื้อหม่อมฉันนะเสด็จพ่อ ธรรมดาบิดามารดาอย่ามีใจอ่อนโยนต่อบุตร ไม่อาจทนดูบุตรทรมานได้ แต่พระหฤทัยของพ่อเหมือนแผ่นหินหรือไร? หรือใจของพ่อใช้เหล็กผูกเอาไว้! หม่อมฉันทั้งสองทุกข์ขนาดนี้ ทำไมพ่อไม่เดือดร้อนอะไรเลย ใจพ่อยังนิ่งเฉยอยู่เหมือนไร้ความรู้สึกละ”

ไม่ทันที่พระกุมารจะตรัสอะไรได้อีก ชูชกก็ปราดเข้ามาดิ่งตัวพระกุมาร จับเถาว์วัลย์ที่รัดมือกุมารอยู่แล้วลากไปบดตีต่อหน้าพระเวสสันดรอีกจนแผลเหวอะหวะทั่วร่าง นับเป็นบททดสอบจิตใจของพระองค์ที่เข้ามาโดยมิทันตั้งตัวและถาโถมซ้ำแล้วซ้ำเล่า จนพระหฤทัยพระองค์แทบจะแตกสลายไปแล้ว! หรือโลกนี้ยังจะมีใครที่ทนเยี่ยงนี้ได้อีก ในที่สุดบททดสอบของชูชกผู้ชั่วช้าก็เป็นผลจนได้ เนื่องเพราะบัดนี้ดวงพระเนตรของพระเวสสันดรมีสีแดงดังเปลวเพลิง อารมณ์พระองค์ถึงขีดสุดแล้ว พระองค์ถึงกับทรงลืมพระสัพพัญญุตญาณไปแล้ว! ท้องฟ้าบัดนี้ช่างอึมครึมเหลือเกินความเศร้าโศก

อันมหาศาลท่วมทับพระเวสสันดรจนพระองค์สุดจะอดกลั้นอีกต่อไปได้ ในช่วงเวลานี้เป็นช่วงเวลาที่สำคัญที่สุดสำหรับพระองค์ เพราะเป็นช่วงเวลาที่ดีสินอนาคตของพระองค์เอง ดวงหทัยของพระองค์ร้อนระอุแทบมอดไหม้ไปกับความโศกาเศร้าที่พุ่งประดังเข้ามาเป็นระลอก ดุจคลื่นใหญ่กระทบฝั่ง น้ำพระอัสสุชนไหลนองท่วมพระพักตร์ ทรงพร่ำรำพันว่า..

“เจ้าพราหมณ์ชุก! ตีลูกต่อหน้าเรา ช่างไม่ละอายใจเลย ใครที่ไหนจะกล้าตีคนที่เขาสละให้ไปแล้วได้ลงคอ นี่ทั้งดำทั้งดีลูกที่รักยิ่งของเราต่อหน้าต่อตาทีเดียว นับว่ามันทำเกินไปแล้ว!”

พระองค์ไม่รอช้ารีบไปคว้าพระแสงดาบหมายจะไปฆ่าชุก พลະกำลังที่พระองค์ข่มไว้มายาวนานตั้งแต่ทรงประทับในนครเชตุดร ทรงอดกลั้นต่อชาวสีพนับหมื่นได้ แต่กลับต้องประทุแตกออกมาเพียงเพราะชุกผู้เดียว! มีทันทีที่พระองค์จะก้าวออกจากอาศรมก็พลันรู้สึกตัวว่าไม่ใช่แล้ว! พระองค์เกิดความละอายพระทัยที่ไม่เคยทำแบบนี้มาก่อน กลับได้สติฉุกคิดได้ทันทีว่า..

“เรานี้ได้บริจาคนไปแล้ว การบริจาคนแล้วต้องมาเตือนร้อนใจในภายหลัง มิใช่ธรรมเนียมของบัณฑิตเลย” คิดได้ดังนี้พระองค์จึงวางพระแสงดาบ สงบใจอยู่

พระองค์ทรงฝึกนิสัยดี ๆ มานานหลายชาติ จึงทรงละอายพระทัยได้รวดเร็วเช่นนี้ บางคนอาจนึกคิดได้แต่มีอาจข่มกลั้นอารมณ์ได้ บางคนรู้ว่าผิดแต่กลับห้ามจิตใจตนเองไม่ได้ เนื่องจากมิได้พยายามฝึกนิสัยมา ยอมปล่อยใจให้เป็นทาสอำนาจด่าจนคุ้นเคย! คุ้นเคยกับการให้อำนาจด่าควบคุมเหยียดหยามทำลายตนมาหลายชาติเหลือเกินหยามทำลายตนจนกระทั่งไปหยามทำลายผู้อื่น!

พระเวสสันดรทรงตั้งพระสติได้ แล้วจึงทรงอธิษฐานมั่นในพระทัยว่า..

“บัดนี้ แม้ชุกจะฆ่าลูกเราก็ตามที่ เราจะไม่กังวลอะไรอีกแล้ว”

ทรงเสด็จออกจากอาศรมมานั่งบนแผ่นศิลาประดุจพระปฎิมาทองคำ ขณะเดียวกันเฝ้าชุกเดินสะดุดหิน กุมารทั้งสองได้ที่ไม่รอช้ารีบวิ่งกลับมาหาพระเวสสันดรด้วยอาการอกสั่นขวัญหาย คล้ายลูกไก่ที่สิ้นสะท้าน ชุกวิ่งไล่ตามด้วยความโกรธสุดขีด พระเวสสันดรเพิ่งจะชมพระทัยได้ไม่ทันไร ชุกก็เข้ามาจุดกระชากลากเสียนดีพระกุมารนำกลับไปอีก คราวนี้ตัจฉินผิวหนังกระเด็นหลุดออกมาเป็นแผ่น ๆ ดวงหทัยของพระเวสสันดรก็กระเด็นหลุดตามผิวหนังของบุตรสุดรักไปทันที! พระโอรสเหลียวกลับมาดูพระบิดาด้วยน้ำตานองหน้าตะโกนว่า..

“เสด็จพ่อ! ตานี้เป็นปีศาจ! จะเอาหม่อมฉันไปเคี้ยวกิน พระองค์ทอดพระเนตรไม่เห็นหรือ?”

พระเวสสันดรสดับเสียงบุตรเช่นนั้น พระหฤทัยก็สลายไปอีก ความโศกประดังเข้ามาอีก ดวงหทัยพระองค์ทุกขระทมแสนสาหัส ช่างน่าเวทนายิ่งกว่าบุตรนับร้อยเท่า พันเท่า พระองค์มีหทัยร้อนรนจนลมอัสสาสะ ปัสสาสะต้องปล่อยออกมาทางพระโอษฐ์ พระอัสสุชนก็หลังไหลดังหยาดโลหิตนองเต็มเบ้าพระเนตร ทรงดำริว่า..

“ความทุกข์ที่เราได้รับนี้ช่างมากมายยิ่งนัก! มันเกิดเพราะความรักความสืเนหา มิใช่เพราะอะไรเลย ฉะนั้นเราจำเป็นต้องวางอารมณ์ให้เป็นกลางให้ได้โดยเด็ดขาด”

แล้วทรงชมพระทัยอดกลั้นอารมณ์ให้เป็นปกติ การชมอารมณ์เยี่ยงนี้นับว่าตายเสียเลยยังง่ายตายเสียกว่า การชมใจอาจง่ายสำหรับคนเฉยชาไร้หัวใจ คนใจซัดซาบางที่อาจไม่ต้องชมใจเลย แต่พระองค์มิใช่คนเย็นชาใจหิน เนื่องจากคนใจหินต้องไม่คิดช่วยเหลือสรรพสัตว์ทั้งหมดแน่นอน กระทั่งคนเดียวก็นิไม่ช่วย พระองค์มีพระทัยอบอุ่นตั้งดวงตะวัน พระทัยของพระองค์มีชีวิตชีวาอย่างยิ่ง ฉะนั้นนับว่าพระองค์ต้องชมพระทัยเพียงไหนหากมิใช่พระองค์ทรงมีน้ำพระทัยเมตตาอย่างเต็มเปี่ยมเพื่อหวังช่วยสรรพสัตว์ทั้งหมดในห้วงมรรณพพระองค์ก็ไม่ต้องตั้งใจที่จะไม่ไปช่วยบุตรรักทั้งสองหากไม่มี ความหวังที่จะช่วยสัตว์มายึดเหนี่ยวน้ำพระทัยพระองค์ไว้ ปานนี้หทัยของพระองค์มิแตกสลายไป นานแล้ว!

พระนางมัทรีเสด็จกลับจากหาผลไม้ไม่พบบุตรจึงได้สอบถามพระสวามี พระเวสสันดรเกรงว่า พระนางจะมีหทัยแตกจึงปิดความไว้ก่อน พระนางได้เที่ยวออกตามหาอยู่จนค่ำแล้วเป็นลมสลบไป เมื่อพระนางฟื้นคืนสติ พระเวสสันดรจึงตรัสเล่าเรื่องทั้งหมดและปลอบพระทัยขอให้พระนาง อนุโมทนาในปิยบุตรท่านนี้ พระนางก็ยินดีตามพระสวามี

ขณะนั้นเองท้าวสักกะทรงดำริว่า..

“ก็เมื่อวานพระเวสสันดรเพิ่งประทานบุตรแก่ชุกไป ถ้ามีคนด้าเข้ามาทูลขอพระนางมัทรีไป อีก พระเวสสันดรก็จะขาดผู้อุปฐาก เราจะต้องแปลงเป็นพราหมณ์ไปขอพระนางไว้ก่อนแล้วค่อย ฝากพระองค์ไว้ ไม่ต้องเอาให้แก่ใครๆ อีก อีกทั้งยังเป็นการให้พระองค์ได้ถือเอาอดแห่งทานบารมี อีกครั้งหนึ่งด้วย”

ท้าวสักกะแปลงมาปรากฏพระองค์อยู่หน้าอาศรมทูลว่า..

“ข้าพระองค์เป็นคนแก่ชรามาเพื่อทูลขอพระนางมัทรีอัคมเหลืของพระองค์ ขอพระองค์ทรง โปรดประทานเถิด”

พระเวสสันดรทรงมองพระพักตร์พระเทวีคู่พระทัย พระนางมัทรีคลายตั้งรู้พระอัธยาศัยของ พระสวามีทรงนิ่งโดยดูภูมิภาพ พระเวสสันดรก็ทราบพระอัธยาศัยอันประเสริฐของพระนางมัทรี ทรงปิติยินดี ตรัสกับพราหมณ์ว่า..

“อาตมาจะให้สิ่งของท่านขอ” แล้วทรงหลั่งน้ำลงในมือพราหมณ์ แผ่นดินก็กึกก้องกัมปนาท ครั้งใหญ่อีกครั้งหนึ่ง ท้าวสักกะตรัสชมเชยสองกษัตริย์ว่า..

“พระองค์ทั้งสองได้ชัยชนะข้าศึกทั้งปวงแล้ว ปฐพีก็บันลือลั่น เสียงสาธุการมีก้องทั่วไตรภพ

เทพเจ้าทั้งหมดล้วนอนุโมทนาว่า พระองค์นี้ทำสิ่งที่ยากยิ่งแท้ เป็นสิ่งที่คนพาลทั้งหลายไม่เข้าใจและทำตามได้ยาก คติที่ไปของบัณฑิตเช่นพระองค์กับคติของคนพาลเหล่านั้นย่อมต่างกันโดยแท้ คนพาลล้วนไปนรก ขอให้พระองค์จงสำเร็จพระสัพพัญญุตญาณดังประสงค์เถิด ข้าพระองค์ขอถวายพระนางมัทรี ผู้ประเสริฐขึ้นแต่พระองค์ เพราะพระนางมีอัธยาศัยเสมอด้วยพระองค์ ขอพระองค์ทรงบำเพ็ญทานบารมี ต่อยิ่งๆ ขึ้นไป หม่อมฉันคือท้าวสักกะจอมเทพจะขอถวายพระพร 8 ประการ” ท้าวสักกะตรัสไปพลางคืนร่างเป็นเทวราชดังเดิมประทับยืนอยู่บนนภากาศ

พระเวสสันดรมีจิตเลื่อมใสยินดีตรัสรับพรว่า..

“ถ้าพระองค์จะประทานพรแก่หม่อมฉันแล้วไซ้ ขอให้พระชนกจынินดีให้หม่อมฉันกลับไปยังนิเวศน์อีกเพื่อประโยชน์แห่งทานบารมี และให้หม่อมฉันสามารถให้นิรโทษแก่นักโทษประหาร ได้ทุกคนขอให้คนทุกชนชั้นอาศัยหม่อมฉันเลี้ยงชีวิตโดยไม่ต้องทำมาหากินอย่าให้หม่อมฉันต้องพลัดไปตกอยู่ในอำนาจของสตรีทั้งหลายบุตรที่พลัดพรากจากหม่อมฉันไปจงอายุยืนสืบราชย์ครองแผ่นดินโดยธรรม เมื่อราตรีนี้สิ้นไปอาทิตย์อุทัยปรากฏขออาหารทิพย์จงบังเกิด เมื่อหม่อมฉันบริจาทานอยู่ ทรัพย์สินอย่าได้หมดสิ้นไป เมื่อบริจาทแล้วอย่าได้เดือดร้อนใจในภายหลัง ให้ยินดีผ่องใสอยู่เป็นนิตย์ และเมื่อละอิตภาพนี้ของจะไปสู่สวรรค์ชั้นดุสิตอันวิเศษ ครั้นจุติลงมาจงบรรลुพระสัพพัญญุตญาณ”

“ความปรารถนาของพระองค์ทุกอย่างจักถึงที่สุด ทรงอย่าเพ่งร้อนพระทัย ขอพระองค์ทรงไม่ประมาทเถิด” ท้าวสักกะตรัสจบแล้วเสด็จกลับดาวดึงส์

ฝ่ายชูชกเดินทางถึงกรุงเชตุตรได้พบพระเจ้าสุทนต์พระองค์จำพระกุมารทั้งสองได้จึงไถ่ตัวจากชูชก และเลี้ยงต้อนรับชูชกอย่างดี มีคาคชูชกกลับตะกละตะกลาม รับประทานอาหารรสเลิศที่ไม่เคยลิ้มลองเร็วเกินไป มากเกินไป อาหารไม่อาจย่อย นอนตายตรงนั้นเอง ทรัพย์สินค่าไถ่ทั้งหมดจึงตกเข้าคลังหลวงตามเดิม พระเจ้าสุทนต์ประสงค์จะไปรับพระเวสสันดรกลับมาครองราชย์ดังเดิม ได้นำกองทัพใหญ่เสด็จรับสองกษัตริย์กลับมา บัดนี้ชาวสี่ทวีปสำนึกผิด ได้ทูลวิงวอนให้พระองค์ครองราชย์สืบไป พระเวสสันดรรับสั่งให้ปล่อยคนและสัตว์ที่ถูกขังให้สิ้น ทรงรำพึงว่า..

“บัดนี้พวกราชจากทั้งหลายรู้ว่าเรากลับมาอีกครั้งแล้วจะพากันมาในวันพรุ่งนี้แล้วเราจะให้อะไรแก่ยาจกทั้งหลายดีหนอ”

ท้าวสักกะรู้ความดำรินั้นโดยพลันบันดาลทรัพย์สินผุดขึ้นมาเต็มทั่วพระราชนิเวศน์พร้อมบันดาลฝนรัตนชาติตกไปทั่วทั้งเมือง

พระเวสสันดรเริ่มตั้งโรจนากลับมาอีกครั้งพระองค์ได้ให้ทานตลอดไม่ขาดสายสมพระหฤทัย พระนางมัทรีและบุตรทั้งสองก็สุขสันต์อยู่ใต้ร่มโพธิ์แห่งพระบารมีของพระองค์ เมื่อพระองค์ละโลกไปก็มุ่งตรงสู่ดุสิตเทวโลกทันที เพื่อจดจ้อรอคอยการลงมาอีกครั้ง! ลงมาคราวนี้พระองค์จะได้ครอบครองพระสัพพัญญุตญาณ ครอบครองกายทั้งสอง กายมหาบุรุษแลธรรมากาย

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า พราหมณ์ชุกในครั้งนั้นคือภิกษุเทวทัตในบัดนี้ พระเจ้าสัณฺฑยมาเป็นพระเจ้าสุทโธทนมหาราช พระนางผุสดีเทวีมาเป็นพระนางสิริมหามายา พระนางมัทรีเทวีคือยโสธราพิมพา มารดารากุล ชาลีกุมารคืออรากุล กัณหาชีนาคือภิกษุณีอุบลวรรณา พระเวสสันดรคือ เรวตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ พระเวสสันดรทรงตัดสิ่งที่ชาวโลกทั้งหลายติดกันแน่นเหนียวคือ “สินเหา” ออกจากใจได้ แม้พระองค์ทรงสินเหารักมันผูกพันในบุตรมาก แต่ถึงคราวต้องตัดใจก็สามารถตัดได้ นี่เป็นสิ่งที่ยากอย่างยิ่งยวด สำหรับผู้ที่กำลังสินเหาพันผูกอยู่กับใครผู้หนึ่ง แล้วต้องตัดสินเหานั้นให้ได้ ถ้าไม่รักการสร้างทานบารมียิ่งจริงๆ แล้วจะตัดใจไม่ได้เด็ดขาด เพราะทนความโศกไม่ไหวจิตใจจะแห้งผากทรมันทรมาย

“นิสัยรักการให้จนตัดสินเหาอภัยออกไปได้” จึงนับเป็นนิสัยในวิธีนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในทานบารมี

1.10 ภาชิตหมวดทานบารมีที่มีมาในชาดก

ผู้สั่งสมบ่มบารมียอมให้ทานแก่ผู้ขอโดยมิได้คิดถึงไทยธรรมว่าเป็นของมีค่าหาได้ยาก มิให้อารมณ์นั้นมากีดขวางเลย เพราะมีอภัยอาศัยกว้างขวางและไม่เบื้อหน่ายการสะสมบ่มบารมี

บุคคลให้ทานไม่ได้ด้วยเหตุ 2 อย่าง คือ ความตระหนี่ 1 ความประมาท 1 คนตระหนี่กลัวยากจน ความกลัวนั้นแหละจะเป็นภัยแก่ผู้ไม่ให้ จะย้อนกลับมาเบียดเบียนผู้นั้นทั้งโลกนี้และโลกหน้า เหตุนี้ บัณฑิตพึงกำจัดความตระหนี่แล้วให้ทานเถิด เพราะบุญเป็นที่พึงของสัตว์ในโลกล้วน

ธรรม 4 ประการคือ การแบ่งปันกัน 1 การพูดคำน่ารัก 1 การบำเพ็ญประโยชน์ 1 ความเป็นผู้เสมอดันเสมอปลายตามความเหมาะสมแก่บุคคลนั้นๆ 1 จัดเป็นสังคหวัตถุธรรมคือเครื่องยึดเหนี่ยวใจกันไว้ เหมือนลิ่มสลักยึดตัวรถที่กำลังแล่น ฉะนั้น

นรชนพึงสละทรัพย์เพื่อรักษาอวัยวะ พึงสละอวัยวะเพื่อรักษาชีวิต เมื่อนึกถึงคุณธรรม พึงสละทุกอย่าง ทั้งทรัพย์ อวัยวะ แม้กระทั่งชีวิต

เรารู้ว่าการบริจาคทานเป็นเครื่องเปลื้องตนและสัตว์โลกทั้งหมดให้พ้นจากสังสารทุกข์ทั้งสิ้นได้ เราจึงให้ทานอย่างบริบูรณ์ไม่มีเศษเหลือ เพื่อยังใจเราที่บกพร่องให้เต็ม เรามิอภัยเลย

ทานภายนอกแม้มีเท่าไรก็ไม่ให้พระโพธิสัตว์ยินดี แต่ในเวลาที่ดีตติระ ควักกลุกตา ฉีกเนื้อ

หัวใจออกแล้วให้ไป พระโพธิสัตว์จะยินดีนัก กาลใดท้าวสักกะแปลงมาขอลูกตาทั้งสอง เมื่อควักลูกตาให้อยู่ที่นั่นแหละ! ความร่าเริงได้เกิดขึ้นแล้ว จิตมีได้เป็นอย่างอื่นแม้เท่าปลายเส้น

การฝึกสมาธิเป็นประจำเป็นรากฐานการสร้างทานบารมีได้อย่างดีเพราะได้ฝึกใจให้คลายจากความคิดโลภ โกรธ หลง เมื่อใจหยุดนิ่งคลายความผูกพันในคน สัตว์ สิ่งของ ใจจะเกลี้ยงเกลามีความสุข ความสันโดษเริ่มเกิดขึ้นในใจ ในสภาวะใจเช่นนี้จึงเหมาะแก่การปลูกฝังนิสัยแห่งทานบารมี

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 1 ซาดกในหมวดทานบารมี จบโดยสมบูรณ์แล้ว โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 1 และกิจกรรม ในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 1 แล้วจึงศึกษาในบทที่ 2 ต่อไป

บทที่ 2

ชาดกในหมวด

ศีลบารมี

เนื้อหาบทที่ 2

ชาตกในหมวดศีลบารมี

- 2.1 พญานาคฝากชีวิตไว้กับศีล
- 2.2 รวมกันเราอยู่
- 2.3 แยกหมู่เราตาย
- 2.4 รักษา มารยาท ขยาดการขอ
- 2.5 ผู้ขออาจไม่เป็นที่รัก
- 2.6 ยอมรับผิดชอบ ยกจิตให้สูงส่ง
- 2.7 ภาชิตหมวดศีลบารมีที่มีมาในชาตก

1. ศิลปกรรม เป็นนิสัยที่จำเป็นอย่างยิ่งในวิธีนักสร้างบารมี หากไม่สร้างศิลปกรรมก็มีอาจเดินทางไปถึงสุดวิธคือการทำลายความทุกข์ทั้งปวงลงได้ เพราะต้องพลาดไปก่อบาปอยู่ร่ำไป อุดใจต่อกิเลสไม่ได้ ให้ต้องทำชั่วเป็นประจำ วิชากรรมก็พอกพูนมาขัดขวางการสร้างบารมี ทำให้หลุดออกนอกวิถีการสร้างบารมีไปได้

2. การสร้างศิลปกรรมเป็นการสร้างนิสัยต่างๆ เพื่อความรักมั่นในความดี หวงแหนความดี ยอมตายก็ไม่ยอมทำชั่วโดยเด็ดขาด เมื่อได้นิสัยแห่งศีลมาครอง จะป้องกันภัยในการเวียนว่ายตายเกิดมาสร้างบารมีต่อไป เกิดมาใหม่จะได้มีกายมโนะแข็งแรงทนต่อการสั่งสมนิสัยดี ๆ ให้เข้มข้น แก่กล้าขึ้นต่อไปอีก และเป็นผู้มีอัธยาศัยใฝ่ดี รักดี เป็นผู้อย่าง จิตปราศจากขุมมัว จิตใจผ่องแผ้วอยู่เป็นนิตยัตถ์จันทร์เพ็ญ

3. หากศิลปกรรมบกพร่องวิถีการสร้างบารมีก็จะไม่ปลอดภัย เพราะจะไม่ได้นิสัยอันเป็นเกราะป้องกันภัยในอบาย ใจจะผกผันในบาป ไม่รักดี หากทุกศีลจนกระทั่งเป็นนิสัยไปแล้ว เมื่อเกิดภพชาติต่อไป หากไม่พบกัลยาณมิตรก็มีอาจเอาตัวรอดได้ เพราะคุ้นกับบาป มีใจใฝ่ต่ำเป็นนิสัย ห้ามใจจากความชั่วไม่ได้ ต้องไหลไปตามกระแสกิเลสอยู่ตลอด ในที่สุดก็ตกต่ำ พลัดลงอบายไปตลอดเส้นทาง เมื่อติดนิสัยใฝ่กิเลสอยู่เช่นนี้ การแก้ไขกลับก็ยากยิ่งนัก ดังนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องครอบครองนิสัยเหล่านี้ไว้ก่อนที่จะได้นิสัยที่เป็นอันตรายติดไป โดยระลึกว่า การปฏิเสธข้อผิดพลาดของตัวก็เหมือนการปฏิเสธรูปร่างของเรือที่แล่นออกทะเล

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้รู้นิสัยชุดที่สองที่ต้องใช้ในวิธีนักสร้างบารมี เป็นนิสัยหมวดหมู่ศิลปกรรม
2. เพื่อให้เห็นตัวอย่างของนักสร้างบารมีในอดีตที่ประสบความสำเร็จ ให้นำมาปฏิบัติ
3. เพื่อให้ได้นิสัยชุดที่สองประจำวิธีนักสร้างบารมีมาครอบครอง

บทที่ 2

ชาดกในหมวดศีลบารมี

หากอุปมาวิธีนักสร้างบารมี เป็นดังวิธีแห่งสงครามที่ต้องสู้รบกับอธรรม เช่นนั้น ศีลบารมี ก็เปรียบได้กับ “ทัพโยธาป้อมปราการ”

นิสัยต่าง ๆ ในหมวดหมู่ของศีลบารมี จึงเปรียบเหมือนขุนศึกทั้งหลายที่มีหน้าที่ตระเตรียม แหนบป้องกันข้าศึก สร้างกำแพงคูคลอง หอรบ เป็นต้น เพื่อมิให้ข้าศึกบุกโจมตีเข้ามาภายใน ทัพนี้จึง เป็นสัญลักษณ์แห่งความปลอดภัยของกองทัพ, บาปคือข้าศึก และศีลเปรียบเสมือนเครื่องป้องกันบาป

ศีลบารมี เป็นเครื่องบ่มนิสัยใฝ่ดี รักดี หวงแหนความดี กลัวบาป ไม่ชะล่าใจในบาปว่า ไม่ส่งผล รังเกียจความสกปรกในจิตใจ มียอมให้บาปเข้ามาในตน กลัวเพื่อนบาปเป็นที่ยิ่ง รักษาระเบียบวินัยและความสงบสุขของหมู่คณะ ไม่ชอบกระທกกระทำทั้ง ไม่เกเรดูร้าย รักธรรมวินัย ยิ่งกว่าชีวิตตน แม้จะต้องกลืนใจตายก็ไม่ตามใจกิเลสให้ผิดศีล ชนิดยอมตายไม่ยอมชั่วเด็ดขาด

ผู้มีศีลบารมีจะไม่ต้องตายจากความดี ไม่ต้องเสวยทุกข์ในอบายภูมิ มีสัตว์นรกและสัตว์ เดรัจฉานเป็นต้น ทำให้มั่นใจในการรบกับกิเลส ไม่ต้องพ่ายแพ้กิเลส ทำให้องอาจในทุกสถาน ทั้งยังได้ อธิษฐานรู้จักข่มใจ ทำให้หมู่คณะงดงามอยู่เป็นสุข ไปอยู่ที่ไหนที่นั้นก็สงบสุข ติดตัวไปข้ามชาติ เมื่อ เกิดใหม่จะได้กายมนุษย์ที่แข็งแรง ทนทานต่อการสร้างบารมี อายุการใช้งานยืนยาว จิตใจไม่ไผ่ต่ำ ไม่ทำตนให้มัวหมอง

ศีลทำให้ใจผ่องแผ้ว สมาธิตั้งมั่นได้ดี เพราะสามารถควบคุมกายและวาจาได้ จึงทำให้ควบคุม ใจได้ดี หากเอาดีทางกายและวาจายังมีได้ ก็ยากที่จะเอาดีทางใจได้

การทำหน้าที่กัลยาณมิตร เป็นการเพิ่มพูนศีลบารมีได้อย่างดี เพราะต้องข่มใจมิให้โกรธ รักษากาย วาจา ใจให้ดีอย่างอุกฤษฏ์ ชนิดยอมตายไม่ยอมชั่ว จนกว่าจะช่วยคนให้พ้นทุกข์ได้สำเร็จ

2.1 พญานาคฝากชีวิตไว้กับศีล¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก สมเด็จพระชินสีห์เมื่อเสด็จประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร ทรงยัง อุบาसกทั้งหลาย ผู้มารักษาอุโบสถให้ราเรงแล้วตรัสว่า โบราณกบณัตถ์ทั้งหลายละนาคสมบัติอันใหญ่ แล้วเข้าจำอุโบสถเหมือนกันเมื่ออุบาสกทูลอาราธนาแล้วจึงทรงนำเรื่องในอดีตมาตรัสเล่าดังต่อไปนี้..

ครั้งหนึ่ง มีพญานาคตัวหนึ่งชื่อสังขปาละอาศัยอยู่ในนาคพิภพ ต่อมาพญานาคเกิดรำคาญใจ

¹สังขปาลชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 61 หน้า 658-693

คิดว่าตนนี้เป็นสัตว์ดิรัจฉานช่างหาประโยชน์อะไรมิได้เลย คิดปรารถนาจะไปเกิดเป็นมนุษย์จึงรักษาอุโบสถศีลอยู่ในนาคพิภพ แต่ทว่านางนาคมาณวิกาภิเษกเวียนมาหาบ่อยเสียจนศีลขาดอยู่รำไป พญานาคจึงตัดสินใจอย่างเด็ดขาดว่าจะต้องไปถือศีลบนโลกมนุษย์ แม้ว่าจะสุดน่ากลัวและมีภัยมากมายเพียงใดแต่ถ้าไม่ตั้งใจไปก็ไม่มีทางรักษาศีลได้สำเร็จ ความปรารถนาที่จะได้ไปเกิดเป็นมนุษย์เพื่อสร้างบารมีให้ได้ดียิ่งๆ ขึ้นไปก็ไม่มีวันมาถึง คิดดังนี้แล้วจึงออกจากนาคพิภพไป ขนดวง ล้อมจอมปลวก ไกลแม่น้ำแล้วอธิษฐานอุโบสถว่า..

“เราขอสมาทานศีลโดยยอมสละชีวิตตน แม้พรานใดจะมาคร่าชีวิตเอาเนื้อและหนังไปเป็นอาหารก็จะไม่ละเมิดศีลเป็นเด็ดขาด!”

พญานาคสังขपालนอนอยู่บนยอดจอมปลวก รักษาอุโบสถทุกปักษ์ในวัน 14 และ 15 ค่ำ แล้วไปสู่นาคพิภพในวันแรมหนึ่งค่ำ เมื่อถึง 14 และ 15 ค่ำ ก็กลับมาอีก ทำอยู่เช่นนี้เรื่อยมา

อยู่มาวันหนึ่ง มีชาวบ้าน 16 คน เข้าป่าออกล่าสัตว์มีอาวุธครบมือ พญานาคได้ยินเสียงฝีเท้าของคนทั้ง 16 มาแต่ไกล ก็โผล่ศีรษะลึ่มดวงตาที่แดงเจิดจ้ามองดู เห็นคนเหล่านั้นมีมือถือหาวเดินมาก็มิได้กลัว เพราะเตรียมใจตายไว้อ่อนแล้ว จึงคิดว่า..

“วันนั้นโอรสของเราจะถึงที่สุดละ! เราเองได้มอบชีวิตไปแล้วเพื่อรักษาศีลของเราเราจะไม่มองคนพวกนี้ด้วยความโกรธเลย” แล้วสอดศีรษะเข้าไปในวงขนดขดอยู่อย่างเดิม

ชาวบ้านเหล่านั้นมาพบพญานาคพากันดีใจ ทั้งหมดช่วยกันจับหางพญานาคกระชากลงดิน ช่วยกันเอาหาวแทงเสียบเข้าไปในขนดถึง 8 แห่ง สอดหาวยดามีหนามเข้าไปตามช่องที่แทง แล้วสอดคานในที่ทั้ง 8 พากันเดินทางกลับ เมื่อถูกคนเอาคานแทงไป ศีรษะก็ห้อยลงกระทบพื้น คนเหล่านั้นจึงเอาหาวแทงที่จุมูกแล้วเอาเชือกร้อย ยกศีรษะพาดปลายคาน ช่วยกันยกขึ้นเดินทางต่อไป

ขณะนั้นเศรษฐีคนหนึ่งนั่งเกวียนผ่านมาเห็นชาวบ้านหามพญานาคเช่นนั้นก็เกิดสงสารจับใจ จึงให้ทองแท่งพร้อมโค 16 ตัว ผ้าห่ม ผ้าห่ม และเครื่องประดับอีกมากมายแก่คนทั้ง 16 นั้นเป็นค่าไถ่พญานาคแล้วขอร้องให้ปล่อยพญานาคไป พญานาคจึงได้ชีวิตอิสระกลับไปยังนาคพิภพ แล้วรีบกลับขึ้นมาพร้อมบริวารออกตามหาเศรษฐีคนนั้นเพื่อตอบแทนคุณ

สังขपालพญานาคเชิญท่านเศรษฐีไปเยี่ยมชมพิภพบาดาล ให้อัมมहांสำราญด้วยกามคุณมากมายจนเวลาล่วงเลยไป 1 ปี ท่านเศรษฐีก็เริ่มเบื่อหน่ายจึงบอกสหายสังขपालว่า..

“เราอยากออกบวชเหลือเกิน.. กามนี้ช่างน่าเบื่อเหลือประมาณ!”

เศรษฐีออกจากนาคพิภพมาบวชอยู่ในป่าหิมวันต์ ต่อมาฤๅษีได้เที่ยวจาริกไปถึงตัวเมือง ทำให้พระเจ้าพาราณสีทอดพระเนตรเห็นแล้วทรงเลื่อมใส ทรงปราศรัยกับฤๅษีว่า..

“ท่านผู้มีปัญญา! เหตุไฉนจึงสละทรัพย์สมบัติออกบวชเป็นบรรพชิตเสียล่ะ?”

“มหาบพิตร! อาตมภาพเห็นวิมานของพญานาคสังขपालจึงออกบวชเพราะเชื่อผลของบุญ เรื่องก็มีอยู่ว่า.. อาตมภาพเดินทางไปค้าขายเห็นชาวบ้านช่วยกันหามนาคร่างใหญ่โต จึงได้ให้ทองและโค 16 ตัวแลกกับการปล่อยพญานาคพญานาคพาอาตมาเข้าสู่สำนักพิภพแล้วบำรุงอาตมภาพเหมือนบุตรบำรุงบิดา พุดจาร์นั้นหุบใจไพละเพราะว่าท่านเป็นเหมือนมารดาบิดาของข้าพเจ้า เป็นดังดวงใจ เป็นผู้ให้ชีวิต เป็นดังสหาย อาตมภาพได้สวयरสทิพย์อยู่ปีหนึ่ง คราวนั้นอาตมภาพจึงทราบว่ามีสมบัติเหล่านั้น พญานาคได้มาด้วยบุญกรรมของตนและที่ยอมทนให้ชาวบ้านทรมานเพราะกลัวศีลขาด จึงประกอบขันติและเมตตา เพื่อให้ได้เกิดเป็นมนุษย์ ความเป็นมนุษย์เป็นของบริสุทธิ์ ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ด้วยตบะและความเพียร อาตมาได้ฟังแล้วจึงเบื่อหน่ายในกามใคร่จะบรรพชา ขอถวายพระพร แมื่อกามคุณของมนุษย์ก็เป็นของไม่เที่ยง มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา อาตมภาพเห็นโทษในกามคุณจึงออกบวชด้วยศรัทธา”

พระราชาสดับคำพระฤาษีแล้วเกิดปีติพระทัย ทรงชื่นชมว่า..

“ผู้ใดเป็นพหูสูตย่อมคำนึงเหตุผลได้มาก มีปัญญาควรคบหาโดยแท้ ข้าพเจ้าฟังคำของนาคราชและของท่านแล้วแต่จะไปจะทำบุญให้มาก ๆ ”

ฤาษีมุ่งบำเพ็ญสมณธรรมจนได้ฌานไปพรหมโลก พระราชาก็หมั่นบำเพ็ญทานจนตลอดชีพ ส่วนพญานาคสังขपालหมั่นรักษาอุโบสถมิเคยขาดจนตลอดชีวิตละโลกแล้วก็ไปตามมฤตยูกรรม..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า ตาบสได้มาเป็นพระสารีบุตร พระเจ้าพาราณสีมาเป็นพระอานนท์ ส่วนสังขपालนาคราชได้เป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ พญานาคยอมสละกามอันน่ารื่นรมย์เพื่อมาชื่นชมในศีลมีศีลเป็นเกราะของชีวิต ผู้รักษาศีลย่อมมีใจใสสะอาดบริสุทธิ์ สมาธิตั้งมั่นได้ง่ายกว่าผู้ทุศีล เพราะจิตใจไม่มัวหมองสกปรก ผู้ทุศีลยังมีอาจควบคุมจิตใจจากสิ่งยั่วเย้าภายนอกได้ ก็ไม่อาจควบคุมกิเลสภายในเช่นกัน

“นิสสัยรักมั่นในศีล, หวงแหนความดี, กลัวเปื้อนบาป, ยอมตายก็ไม่ยอมเสียศีล และการข่มใจไว้มิให้โกรธ” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิถีนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในศีลบารมี

2.2 รวมกันเราอยู่¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก พระทศพลประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน ทรงทราบความพินาศใหญ่ กำลังจะเกิดแก่พระญาติของพระองค์ เพราะทะเลาะกันเรื่องแย่งน้ำเข้านา จึงเสด็จเหาะไปที่แม่น้ำโรหิณี ตรัสถึงต้นไม้อันสามัคคีกันยอมพัวพันกัน เมื่อพระญาติกราบทูลอาราธนาจึงทรงนำเรื่องในอดีต

¹ รุกขธัมมชาดก, พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 56 หน้า 199-203

มาสาธกดังต่อไปนี้..

ครั้งหนึ่ง มีรุกขเทวดา ณ ป่าร้างแห่งหนึ่งได้ป่าวประกาศบอกเพื่อนๆ ในป่าว่า..

“ท่านทั้งหลาย! หากคิดจะจับจองต้นไม้ใดก็โปรดจับจองต้นไม้ที่อยู่ล้อมรอบรวมกันในปีร้างนี้เถิดนะ เมื่อมีภัยจากลมพายุมา ต้นไม้เหล่านี้จะช่วยกันต้านได้ พวกเราจะได้ปลอดภัยกัน”

พวกเทวดาที่ยึดถือเหตุผล และเป็นบัณฑิตก็ยอมรับฟัง ต่างเห็นดีด้วย และทำตามคำของเทวดาผู้เห็นการณ์ไกลโดยที่ตนก็ยังไม่รู้ว่าภัยจะมาเมื่อไหร่และจะปลอดภัยได้จริงหรือ แต่ก็เชื่อมั่นว่าเพื่อนต้องแนะนำดี ส่วนพวกที่มีทริฏฐิมานะถือตัว เป็นเทวดาพาล ได้พูดมั่วกันว่า..

“พวกเราจะมาอยู่ในป่าไปทำไมกัน! เราไปอยู่เมืองกันดีกว่าจะได้เครื่องสักการบูชาทุกวัน ไม่มีขาด”

รุกขเทวดาที่ชอบความสบาย ติดในลาภสักการะ ยึดถืออารมณ์ตัวเองเป็นใหญ่ ต่างเห็นดีด้วยรีบพากันไปจับจองต้นไม้แถวบ้านเรือน กระจายกันไปตามที่ต่างๆ

แล้ววันหนึ่ง ลมฝนพายุใหญ่เกิดขึ้นดังฟ้าบ่าคลั่ง กระทั่งพัดพาเอาสิ่งต่างๆ ปลิวกระจายไปทุกแห่งหน แม้ต้นไม้ใหญ่ที่รากมันคงยังล้มระเนระนาด เพราะไม่อาจโต้ต้านลมที่โหมแรงเกินกำลัง แต่พอถึงป่าร้างซึ่งต้นทั้งหมดอยู่ชิดติดต่อกัน ถึงลมจะพัดกระหน่ำมาทุกด้านอย่างไม่ล่าช้าก็ไม่อาจนำพาดันไม้ให้ล้มได้สักต้นเดียว ลมพายุทำได้เพียงพัดผ่านยอดๆ แล้วเลยผ่านไปโดยไม่เห็นช่องทางทำลายได้ พวกรุกขเทวดาในป่าพากันร่ำเร่ใจ ผิดกับพวกรุกขเทวดาในเมืองซึ่งกลายเป็นเทวดาอนาถาไม่มีบ้านพัก ต่างพากันงู้มือเดี๋ยๆ กลับเข้าป่าร้างอย่างกระเซอะกระเซิง แล้วพากันอ้อนวอนขอที่พึ่งพิงต่อรุกขเทวดาทั้งหลายในปีร้าง รุกขเทวดาเหล่านั้นก็เอื้อเพื่อให้มิตรสหายตามอัธยาศัยช่วยให้ได้ เมื่อเหตุการณ์ประจักษ์แล้วเช่นนี้ รุกขเทวดาผู้มีปัญญาจึงประกาศให้ทุกคนทราบถึงอานุภาพแห่งความสามัคคีว่า..

“หมู่ญาติพวกพ้องยังมีมากก็ยิ่งดี แม้จะเป็นเพียงไม้ในป่า แต่ถ้าอยู่กันเป็นหมวดหมู่ได้ก็จะดี ต้นไม้ที่ตั้งโดดเดี่ยวถึงจะใหญ่โตเป็นเจ้าป่าก็ยังถูกลมแรงโค่นล้มลงได้ หากหมู่ญาติมากมายต่างถ้อยที่ถ้อยอาศัยกันจะอยู่กันอย่างงดงามและประเสริฐที่สุด ศัตรูหมู่มิตรย่อมจะมากำจัดไม่ได้แน่เหมือนต้นไม้ที่ต่างฝ่ายต่างค้าจุนสับสนุนกันและกันเป็นการดีแท้”

แล้วทั้งหมดก็ร่ำเร่ใจยินดี ทุกคนมีที่พักอาศัยไม่ต้องมีใครไปนอนคลุกดินตมกลืนเหม็น..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า เทวดาผู้เป็นบัณฑิตได้มาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ มีเทวดาสองกลุ่ม กลุ่มที่ยอมรับเหตุผล ชอบความดี เอาความสงบสุขเป็นใหญ่ กับกลุ่มที่ติดลาภสักการะ เอาอารมณ์และความสบายเป็นใหญ่ ผลคือหมู่คณะต้องแตกแยก

ฝ่ายหนึ่งถูกลมพายุพัดจนฉิบหาย อีกฝ่ายลมหาช่องทำลายไม่ได้ จะเห็นว่า การรักความสงบสุขของหมู่คณะ ยอมรับเหตุผลและชอบใจในระเบียบวินัยที่จะทำให้หมู่คณะอยู่ร่มเย็น ช่วยป้องกันการกระทบกระทั่งกันภายในและภัยจากภายนอกได้วินัยจึงนำไปดีไม่มีชั่ว ช่วยสนับสนุนการรักษาศีลเป็นความสำรวมกาย วาจา มิให้ไปก่อภัยกับใคร

ผู้ที่ไม่สนใจความเป็นอยู่ของหมู่คณะ ยึดถืออารมณ์ตนเป็นใหญ่ ติดลากลักการะรักความสบาย ไม่ใส่ใจระเบียบวินัย มักก่อความเสียหาย ทำลายระเบียบปกติกาดีๆ ทำให้คนในหมู่คณะทั้งหมดต้องสูญเสียโอกาสดีๆ ไปมากมาย เมื่ออยู่ในสังคมใดก็ไม่รักษากฎระเบียบวินัยและกติกาของสังคมนั้น ทำให้คนที่มิวินัยอยู่ไม่เป็นสุข สังคมนั้นก็เดือดร้อน ต้องมีมาตรการป้องกันต่างๆ ออกมามากมาย แทนที่จะก้าวหน้ากลับต้องมาล่าหลัง ชะลอการเติบโต

“นิสัยใฝ่ดี, ไม่ชะล่าใจในโทษ, รักความสงบสุขของหมู่คณะ, ไม่ชอบแตกแยก และชอบใจระเบียบวินัย มากกว่าความสบายในลากลักการะ” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิถีนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในศีลบารมี

2.3 แยกหมู่เราตาย¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก

พระทศพลเสด็จโปรดพระญาติมิให้ทะเลาะกันเรื่องแย่งน้ำ ตรัสถึงสัตว์เมื่อทะเลาะกันก็ถึงความพินาศ พระญาติทั้งหลายทูลอ้อนวอนแล้ว จึงทรงนำอดีตมาสาธกดังต่อไปนี้..

ในอดีต มีนกกระจาบหลายพันตัวอยู่ในป่าแห่งหนึ่ง กาลนั้น นายพรานคนหนึ่งทำเสียงร้องเหมือนนกกระจาบเพื่อล่อนกมารวมกันแล้วทอดตาข่าย จับนกมาบรรจุเต็มกระเข้าไปขายเลี้ยงชีพอยู่เป็นประจำ วันหนึ่ง นกกระจาบตัวหนึ่งมีแผนจะให้ทุกตัวไม่ต้องถูกจับ จึงกล่าวกับนกทั้งฝูงว่า..

“นี่พวกเรา! ถ้าหากพวกเราเกิดพลาดถูกจับอยู่ในตาข่าย พวกท่านแต่ละตัวโปรดสอดหัวเข้าข่ายแต่ละตาแล้วบินยกขึ้นพร้อมกัน จากนั้นก็นำไปพาดฟืมไม้หนามตันโน้น เช่นนี้แล้วพวกเราก็จะบินหนีออกทางข้างล่างได้”

นกกระจาบทุกตัวเห็นดีด้วยต่างยอมรับข้อตกลงนี้กันหมด หลังจากนั้นมา นายพรานก็ไม่สามารถรวตาดำยจับนกได้ทันเลย ต้องกลับบ้านมือเปล่าทุกวัน หนำซ้ำยังต้องเสียเวลาปีนต้นไม้หนามอย่างทุลักทุเลตามเก็บตาข่ายบนยอดไม้อีก ทำให้ต้องกลับบ้านมืดค่ำจนภรรยาโกรธและดูดำสามีเป็นการใหญ่ นายพรานกล่าวปลอบภรรยาว่า..

“เธอคอยดูเถอะ! พวกมันทะเลาะกันเมื่อใด เมื่อนั้นแหละ! มันจะตกอยู่ในเงื้อมมือเรา”

¹ สัมโมทมานชาดก, พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 55 หน้า 335-338

ล่วงไป 3 วัน การอยู่ร่วมกันในผืนนกที่เคยสงบสุขเพราะอุบายยกย้ายยังใช้ได้ดี แต่บัดนี้เริ่มมีเค้าลางแห่งความตายปรากฏแล้ว นกกระจาบตัวหนึ่งเกิดบินพลาดไปเหยียบหัวของนกกระจาบอีกตัว นกที่ถูกเหยียบก็โกรธ แม้จะได้รับการขอโทษแล้วยังขวนพะเลาะ นกทั้งสองทะเลาะกันรุนแรงจนถึงกับอาฆาตแค้น! การเหยียบหัวกันมิได้สร้างปัญหา การไม่ยกโทษให้กัน! จึงสร้างปัญหาอย่างแท้จริง ดังนั้นหากทั้งหมดต้องตายก็นับว่าเป็นเพราะนกทุกคู่เพียงไม่กี่ตัวแท้ๆ..

มิว่าใครจะถูกหรือผู้ใดผิด นกกระจาบผู้ต้นคิดวิธีลัดช่าย รู้ว่าการทะเลาะได้เกิดขึ้นแล้ว และไม่มีที่ท่าว่าจะแก้ไขได้ พรานไพรก็มาล่านกอยู่ทุกวัน วันแห่งความตายกำลังคืบคลานเข้ามา กว่ำนกสองตัวนี้จะคิดแก้ไขก็สายไปแล้ว! ที่ผ่านมานกทั้งสองคิดว่าความอยู่รอดของตนเป็นเรื่องง่าย ๆ หาได้รู้ถึงอำนาจของอุบายลัดช่ายไม่ ว่ามีอำนาจมากเพียงใด อำนาจแห่งความสามัคคีมีมากจนคุ้มครองทุกตัวตนให้รอดพ้นภัยพรานมาได้โดยไม่มีแม้สักตัวที่จะได้รับอันตราย แต่ตอนนี้กลับถูกนกมักโกรธเพียงตัวเดียวทำลายเสียยับเยินไม่มีชิ้นดี! เพียงตัวเดียวก็เพียงพอ! พอที่จะทำให้การผนึกรวมกันต้องแตกกระจายดูจรรอยร้าวเดียวบนแก้วทำแก้วให้แตกเป็นเสี่ยง

นกกระจาบผู้ต้นคิดเห็นเหตุการณ์กลับกลายเป็นนี้ก็ไม่ன்றอวันตาย นกรู้แน่แก่ว่าพวกของตนแบ่งเป็นฝักฝ่าย และจะไม่ยอมยกย้ายพร้อมกันอย่างแน่นอน ฉะนั้นความพินาศอย่างใหญ่หลวงจะต้องเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้แล้ว จึงรีบเข้าไปเกลี้ยกล่อมขอร้องให้ทั้งสองเลิกร่ากันก่อนที่นายพรานจะมา แต่กลับไม่มีใครฟัง นกกระจาบบัณฑิตอยู่รอช่วยเหลือต่อไปไม่ได้อีกแล้ว มิฉะนั้นจะตายกันทั้งหมด จึงช่วยได้แต่พวกพ้องที่ยอมรับฟังตนแล้วรีบพากันบินหนีไปที่อื่นก่อนภัยมา

..นายพรานเดินมา ..เรืงร่าร้องหลอกล่อ ..นกชะลอร่อนลง ..ตรงพงไพรถันเกิด ..พรานเซิดตาช่าย ..นกร้ายเถียงเถียงกัน ..มันโกรธจนตาย ..พรานสบายได้ไป ..เอาไฟย่างกิน

ประชุมชาดก

พระทศพลตรัสว่าความทะเลาะเป็นเหตุแห่งความพินาศฝ่ายเดียว ทรงประชุมชาดกว่า นกกระจาบตัวที่เป็นบัณฑิตในครั้งนั้นได้เป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ หมู่คนมีข้อปฏิบัติอันเป็นประดุจช่ายเพชรป้องกันหมู่คณะได้อย่างวิเศษ แต่ต้องพินาศสิ้น เพราะนกเพียงตัวเดียวก่อเหตุ ความพร้อมเพรียงเป็นสิ่งที่สร้างได้ยากยิ่งและถูกทำลายได้ง่ายอย่างยิ่ง ความพร้อมเพรียงบางครั้งก็ดูแข็งแกร่งเพราะด้านภัยใหญ่หลวงได้ แต่บางครั้งก็ดูเปราะบางเพราะเพียงคนเดียวก็สามารถทำลายได้ การอยู่ร่วมกันย่อมหลีกเลี่ยงการกระทบกระทั่งกันมิได้ ความถ้อยที่ถ้อยอาศัย ยอมรับอาศัยแล้วปรับให้สงบสุขด้วยระเบียบวินัย จึงสำคัญต่อหมู่คณะมาก หากโกรธกัน ไม่ยอมรับกัน สิ่งที่ดีต่อหมู่คณะก็มีอาจถูกนำมาใช้ได้ ปัญหาจึงมิได้เกิดจากความไม่เหมือนกันแต่เกิดจากการไม่ยอมปรับตัว กระทั่งไม่รักในระเบียบวินัยของหมู่ ดังนั้นหากในหมู่คณะยังมีคนที่มุ่งแตกแยกแตกร้าง คอยแต่จับผิดกันเอง ไม่ยอมให้อภัยกัน ไม่มองด้านสว่าง

สร้างสรรค์ไม่ยอมมีน้ำใจเสียสละเพื่อรักษาระเบียบร่วมกัน หมู่คณะก็ยังไม่พร้อมเพรียงกันอยู่ร่ำไป ทำให้พลาดโอกาสที่หมู่คณะจะเติบโตไปได้เร็วไว บุคคลผู้ไม่รักศีลและระเบียบวินัย พ่ายแพ้ต่อกิเลส ทำตามอารมณ์ตนเองมากกว่าอยากเห็นความเจริญของหมู่คณะ จึงเปรียบเสมือนตัวถ่วงความเจริญของหมู่คณะอย่างแท้จริง ข้อปฏิบัติอันดีที่มีขึ้นมาเพื่อความรุ่งโรจน์ของหมู่จึงต้องพินาศไป เหมือนดวงจันทร์ถูกราหุบดบังไว้ มิให้รุ่งโรจน์อยู่ ฉะนั้น

จะเห็นว่า ในทางพระพุทธศาสนาถือกันว่า “พระวินัย” เป็นดังรากแก้วที่จะหยั่งให้ลำต้นคือพระพุทธศาสนา เติบโตมั่นคง แผ่กิ่งก้านสาขาไปได้ไม่สิ้นสุด แต่ต่อมาเมื่อระเบียบข้อปฏิบัติที่เคยเป็นอันเดียวกันได้ถูกทำให้แปลกแยกต่างกันไป มีการตั้งเป็นนิกายใหม่ๆ ตามความถนัดคำสอนดั้งเดิมที่จะนำพาสัตว์พันทุกข์ ทำพระนิพพานให้แจ้งได้ ก็เริ่มหลากหลายแปรไป แม้ยังเชื่อว่าเป็นกิ่งก้านของพระพุทธศาสนา แต่ก็ถูกปรับแต่งไปนานาพันธุ์ จนมิรู้ว่สรรพคุณดั้งเดิมยังเหลืออยู่ที่ต้นไหนกันแน่ หากข้อปฏิบัติทั้งหมดกลับเข้าสู่คำสอนดั้งเดิมตั้งต้นแม่ รากแก้วของพระพุทธศาสนา ก็จะหยั่งรากลึก ยึดลำต้นมืมาเป็นหนึ่งเดียว พามวลสรรพสัตว์ให้แจ้งซึ่งพระนิพพานได้จริงอีกครั้งดังพุทธกาล

“นิสัยไม่เกเรดูร้าย, ถ้อยทีถ้อยอาศัย, ไม่ชอบการกระทบกระทั่ง, ให้อภัย, ไม่ถือโทษ, พร้อมเพรียงกัน, รักษาระเบียบวินัย, ไม่มุ่งแตกแยกแตกร้าง คอยแต่จับผิด, ไม่ดูถูกดูหมิ่นกัน และมองอย่างสร้างสรรค์” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิถีนักรักรบที่มีที่นับเนื่องเข้าในศีลบารมี

2.4 รักษา มารยาท ขยาดการขอ¹

สาเหตุที่ตรัสขาดก พระทศพลประทับอยู่ ณ อัคคาฬเจดีย์ เมืองอาฬวี ทรงปรารภภิกษุผู้มากด้วยการขอ ทรงติเตียนภิกษุเหล่านั้น แล้วตรัสถึงโบราณกบัตินิตทั้งหลายไม่ยอมขอเพราะกลัวหิริโอตตัปปะราวฉาน ทรงนำเรื่องในอดีตมาสาธกดังต่อไปนี้..

ครั้งหนึ่ง มีบุรุษหนุ่มผู้ปรารถนาเรื่องปัญหา ท่านมองเห็นภัยในวัฏสงสารว่าเกิด แก่ เจ็บ ตายนั้นเป็นของธรรมดา การทำมาหากินก็เป็นของมีกังวล การกำจัดทุกข์ทนเป็นของต้องทำ จึงต้องการชีวิตที่ปลอดกังวลจากเครื่องพันธนาการ ได้มุ่งสู่ป่าบวชเป็นบรรพชิตหาความสุขวิเวกอยู่ป่าอันรื่นรมย์มาช้านาน..

วันหนึ่งฤาษีออกป่าสู่เมือง เนื่องด้วยอาหารรสเปรี้ยวเค็มเพื่อประโยชน์ต่อร่างกาย พระราชาพลันพบเห็นฤาษีแล้วเกิดความเลื่อมใสอาราธนาให้พำนักในพระราชอุทยาน ต่อมากาลล่วงฤดูฝน พระฤาษีประสงค์จะกลับป่าตามเดิมเพราะกิจของตนเสร็จมานานแล้ว อีกทั้งในเมืองก็แสนจะขุมนุ่นุ่นวาย ไม่สงบเหมือนป่าดงพงไพร แต่ก็คิดว่า..

¹พรหมทัตตชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 58 หน้า 538-544

“ระหว่างที่เดินทางกลับป่า จำเป็นต้องใช้รองเท้าสักร่วมสักคัน”

ฤๅษีคิดจะทูลขอพระราชาก่อนที่จะจากลาไป แต่ครั้นเมื่อพระราชาสั่งลงมา พระฤๅษีปล้นลูกคิดได้ว่า..

“เอ..คนเราเมื่อเอ่ยปากขอของคนอื่นว่า ขอสิ่งไหนหน่อยนะก็ดูเหมือนคนร้องไห้ ถ้าคนที่เราขอเขาบอกกลับว่า ไม่มีให้หรอก ก็ถือว่าได้ร้องไห้ตอบ อืม! คนทั้งหลายอย่าได้เห็นเราเป็นผู้ร้องไห้ และพระราชาก็ต้องมาร้องไห้ตอบเลย เราควรหาที่ลับส่วนตัวขอของจากพระราชาก็ดีกว่า” จึงกราบทูลว่า..

“ข้าแต่มหาราช! อาตมภาพขอที่ลับสักหน่อยเถิด” พระราชารับสั่งทหารให้ถอยออกไปให้หมด พระฤๅษีกำลังจะทูลขอพลันนึกขึ้นได้อีกว่า..

“เอ.. ถ้าเราทูลขอแล้วพระราชาก็ไม่ทรงประทานให้ ไมตรีระหว่างเราก็จะแตกทำลายลง เช่นนี้แล้วอย่าขอเลยดีกว่า” จึงกราบทูลต่อว่า..

“ข้าแต่มหาราช! ขอพระองค์เสด็จก่อนเถิด วันพรุ่งนี้ค่อยดูอีกที”

พระฤๅษีซึ่งใจ ผัดผ่อนพระราชานี้ทุกวัน โดยเมื่อเอ่ยปากจะทูลขอยอยู่แล้ว เกิดละอายใจ ไม่ยอมทูลขอ เป็นอย่างนี้อยู่ถึง 12 ปี พระราชาทรงประสงคิใคร่จะรู้ความในใจของฤๅษีให้ได้สักที สุดท้ายอดกลั้นได้อีกต่อไป ทรงดำริว่า..

“พระผู้เป็นเจ้าของเราขอที่ลับส่วนตัวสองต่อสอง แต่กลับไม่ยอมกล่าวอะไรเลย บัดนี้ก็ผ่านมา 12 ปีแล้ว หรือท่านจะหวังราชสมบัติของเรากรรมัง วันนี้เราจะต้องรู้ให้ได้เสียที” จึงตรัสกับพระฤๅษีว่า..

“ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ! ถ้าท่านประสงค์สิ่งใด ข้าพเจ้าจะให้สิ่งนั้นทั้งหมด แม้จะเป็นราชสมบัติก็ตามเถิด ท่านโปรดอย่ากลัวเลย จงขอสิ่งที่ท่านต้องการมาเถิด”

“พระองค์จะให้สิ่งที่อาตมภาพทูลขอจริงๆ นะหรือ?” ฤๅษีทูลถามเพื่อให้แน่ใจ

“ข้าพเจ้าต้องให้แน่!” พระราชาตรัสยืนยัน

“อาตมาต้องเดินทางกลับ อยากได้รองเท้าสักร่วมหนึ่งคันเท่านั้น!”

พระราชาตรัสถามด้วยพระพักตร์ฉงนเป็นที่สุดว่า..

“ท่านไม่อาจขอของเพียงแค่นี้มาตลอดเวลาถึง 12 ปีเชียรวี? ท่านทำอย่างนี้ทำไมกัน?”

“คนที่ขอชื่อว่าร้องไห้ ถ้าเขาตอบกลับว่าไม่มี ก็ถือว่าร้องไห้ตอบ ถ้าพระองค์ถูกอาตมภาพทูลขอ แล้วพระองค์จะไม่พระราชทานให้ มหากษัตริย์เห็นอาตมภาพร้องไห้และพระองค์ร้องไห้ตอบ อาตมาจึงต้องการที่ลับส่วนตัว ข้าแต่มหาราช! ผู้ขอผู้นั้นยอมได้ 2 อย่าง คือได้กับไม่ได้เท่านั้น อาตมภาพ

ระลึกถึงไมตรีระหว่างกัน จึงมีอาจขอได้” ฤๅษีทูลตอบ

“ข้าพเจ้าขอถวายว้าวางพันตัวแก่ท่าน!” พระราชาตรัส

“อาตมภาพไม่ต้องการวัตถุใดๆ พระองค์โปรดประทานสิ่งที่อาตมภาพทูลขอเถิด”

ฤๅษีรับรองเท่ากับรับจากพระราชาแล้วก็เตรียมออกเดินทางลึกที่หลังจากรอคอยของสองสิ่งนี้มาถึง 12 ปี แล้วประทานโอวาทแก่พระราชาให้ทรงไม่ประมาทในธรรม ให้หมั่นรักาศิล แม้พระราชาจะทรงวิงวอนให้พระฤๅษีอยู่ต่อ แต่พระฤๅษีก็ไม่รอต่อไปแล้ว พระฤๅษีกลับสู่ป่าได้ไม่นานก็ทำอภิญญาและสมาบัติให้เกิดขึ้น ละโลกแล้วไปพักที่พรหมโลก..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า ราชาในครั้งนั้นมาเป็นพระอานนท์ ส่วนดาบสมาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้จะเห็นว่า การเอ่ยปากขอสักใดกับใครนั้นเป็นการเสี่ยงต่อไมตรี ต้องพิจารณาให้ดี หากผู้ขอเอ่ยปากขอ แล้วผู้ให้เต็มใจให้แต่จำต้องให้ไป ผู้ให้ก็ขาดผู้ขอ ไมตรีอาจคลายลงได้ หากผู้ขอเอ่ยปากขอแล้วไม่ได้ ผู้ขออาจสิ้นไมตรีกับผู้ให้ ทางที่ดีพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ขอพร่าเพรื่อ เมื่อสหายรู้ความต้องการแล้วอยากให้อะไร ถ้าเขาไม่ยอมให้ ไมตรีก็ไม่เสียไป

“นิสัยระมัดระวังกาย วาจา ใจ และไม่ไปสร้างความรำคาญให้ใคร” จึงนับเป็นนิสัยในวิธีนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในศีลบารมี

2.5 ผู้ขออาจไม่เป็นที่รัก¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก พระทศพลประทับอยู่ ณ อัคคาพวเจตีย์ ทรงปรารภภิกษุผู้มากด้วยการขอ ทรงติเตียนแล้วตรัสถึงโบราณกบัณฑิตไม่ยอมขอเพราะคิดว่าการขอของรักย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของชนเหล่าอื่น จึงทรงนำเรื่องในอดีตมาสาธกดังต่อไปนี้..

กาลครั้งหนึ่ง มีบรรพชิตผู้ทรงศีลรูปหนึ่ง ได้ออกจากป่าเข้าสู่เมือง พระราชาทรงทราบว่ามีฤๅษีมาอยู่ในอุทยาน จึงเสด็จมาพบฤๅษี ทรงเลื่อมใสได้พิจารณาต่อฤๅษีว่า หากประสงค์สิ่งใดก็ขอให้บอกได้ทุกอย่าง พระองค์จะจัดหาให้ทุกอย่างดังประสงค์ แต่พระฤๅษีกลับไม่เคยทูลขออะไรเลยมาตลอดเวลา พระราชาทรงอยากจะทำพระราชทานสิ่งต่างๆ ให้ฤๅษีอย่างเหลือเกิน แต่ทรงมีรู้ว่าฤๅษีต้องการอะไร พระองค์ทรงเฝ้ารอคอยแล้วคอยเล่า หากขึ้นรอคอยต่อไป ชาตินี้คงมิได้ถวายอันใดให้ได้ตั้งใจพระฤๅษี พระองค์อดพระทัยรอต่อไปไม่ไหว ตรัสถามฤๅษีว่า..

¹ วัฏฐานชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 59 หน้า 286-296

“ข้าแต่ท่านฤๅษี! พวกภคินีทั้งหลายล้วนพากันมาหาโยมเพื่อขอสิ่งที่ต้องการ แต่เหตุไฉน พระคุณเจ้าจึงไม่ขออะไรกะโยมเลย”

“ผู้ขอย่อมไม่เป็นที่รักของผู้ให้ ส่วนผู้ให้เมื่อไม่ให้สิ่งที่เขาขอ ก็ไม่เป็นที่รักของผู้ขอ ฉะนั้น อาตมภาพจึงไม่ขออะไรๆ เลย ขอแค่ความบาดหมางใจอย่าได้มีแก่อาตมภาพเลย” ฤๅษีทูลตอบ

“ก็ผู้เลี้ยงชีพด้วยการขอ แต่ไม่ขอ ผู้นั้นปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้บุญ ทั้งตนเองก็เลี้ยงชีพอยู่ไม่ได้ ธรรมดาผู้มีปัญญาเห็นผู้ขอแล้วไม่ชิงเคียดเลย พระคุณเจ้าเป็นที่รักของโยม ประสงค์สิ่งใดก็ขอให้บอกโยมเถิด” พระราชาตรัส

“ขอถวายพระพร มหาราช! การขอนี้เป็นของพวกคฤหัสถ์ที่บริโภคคามประพตีกันมาจนชิน มิใช่ธรรมเนียมของบรรพชิต ส่วนบรรพชิตตั้งแต่บวชเข้ามาควรมีอาชีพบริสุทธิ์ด้วยการสังวรทวาร ทั้ง 3 ผู้มีปัญญาจะไม่ออกปากขอเลย พระอริยเจ้าทั้งหลายยืนเจาะจงอยู่ที่ใด นั่นแหละคือการขอ”

จากนั้น พระฤๅษีให้โอวาทแด่พระราชา ให้ทรงหมั่นทำทาน รักษาศีล ต่อมาไม่นาน ฤๅษีก็ ยังฉานให้เกิดขึ้นได้ ละโลกนี้แล้ว ก็ไปพักอยู่ที่พรหมโลก..

“เกิดเป็นคน ควรให้ มิใช่ขอ เอาแต่ขอ รอให้ ไร้ศักดิ์ศรี
ไม่จำเป็น อย่าขอ ได้เป็นดี นักสร้างบารมี นี่ควรให้ ไม่ขอเอ๋ย”

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า ราชาในครั้งนั้นมาเป็นพระอานนท์ ส่วนฤๅษีมาเป็น ตถาคตแล

จากชาดกข้างต้น จะเห็นว่าความเกรงใจ มีมารยาท การรักษาน้ำใจกัน เป็นสิ่งสำคัญ ต่อการอยู่ร่วมกัน เพราะมีผลมากต่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ความคุ้นเคยจนสิ้นมารยาท หมดความเกรงใจกัน อาจทำมิตรภาพให้ขาดสะบั้นได้ทันที

การปฏิบัติตนเป็นผู้ให้จะทำให้ตนเองเจริญรุ่งเรืองอีกทั้งยังมีน้ำใจกว้างขวางดังที่กล่าวแล้วใน นิสสัยหมวดแห่งทานบารมี ส่วนผู้ขอพร่าเพรื่อจะทำให้มิตรภาพร้าวฉาน หากไม่สำรวมระวังใจตน จนโลภมากคิดแต่จะขอ แต่ให้ใครไม่เป็น นอกจากเสียมิตรแล้วยังเสียนิสัยได้ด้วย

ในระหว่างหน่วยงานที่ต้องปฏิสัมพันธ์กัน การปฏิบัติตนเป็นผู้ให้มีผลให้หน่วยงานนั้นๆ เจริญขึ้นรวดเร็วอย่างยิ่ง การให้สิ่งใดไป ในเบื้องต้นอาจรู้สึกว่าจะต้องสูญเสีย แต่ผลแห่งทานย่อมผัน เป็นผลานิสงส์ในอนาคตแน่นอนอยู่ที่ว่าหน่วยงานตนจะยอมทนลำบากไปก่อนได้ไหม หากกลัวลำบาก ก็จะหวงใส่กันแทนที่จะเกื้อกูลกัน กลับยิ่งทำให้หน่วยงานของตนและหมู่คณะล่าช้าที่จะเติบโต ถ้าทุก หน่วยงานพร้อมใจกันมีแต่ให้ ไม่มีหน่วยใดคิดเอาเปรียบ ยอมลำบากกันทุกหน่วยเพื่อความรุ่งโรจน์ ขององค์กรและเพื่ออนาคตสดใสของหน่วยงาน การให้นั้นก็จะเป็นการถ่ายทอดทรัพยากรให้กันและกัน

ไม่สิ้นสุด

“นิสัยเกรงใจ, รู้จักละอาย, มีมารยาท และถนอมน้ำใจกัน” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยใน
วิธีนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในศิลปารมี

2.6 ยอมรับผิดชอบ ยกจิตให้สูงส่ง¹

สาเหตุที่ตรัสขาดก ณ กรุงราชคฤห์ ชาวบ้านเห็นเหล่าภิกษุเก็บสะสมของไว้มาก พวกกัน
โพทนาว่าสมณะเหล่านี้มักมาก เป็นผู้รักษาคลังภายใน พระทศพลจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ทรงติเตียน
ภิกษุว่าทำการสะสมอาหารไว้เพื่อประโยชน์แก่วันที่ 2 วันที่ 3 ชื่อว่าทำสิ่งที่ไม่สมควร แล้วทรงนำเรื่อง
ในอดีตมาสาธกดังต่อไปนี้

ในอดีตกาล มีมหานครใหญ่อยู่สองเมือง พระเจ้าคันธาระกับพระเจ้าวิเทหะทรงเป็นพระสหาย
ต่างเมืองที่ไม่เคยเห็นหน้ากันมาก่อน วันหนึ่งพระเจ้าคันธาระทรงทอดพระเนตรราหูที่มาบดบัง
ดวงจันทร์ แสงจันทร์ก็พลันอันตรธานไป ทรงย้อนดูพระองค์และสลดพระทัย ดำริว่า..

“พระจันทร์ต้องอับแสงเพราะ สิ่งเศร้าหมองคือราหูจรมาบดบัง แล้วตัวเราเองละ! ราชสมบัติที่
เรามีนี้มิใช่เป็นเครื่องเศร้าหมอง นำความข้องกังวลมาให้แก่เราดอกหรือ? เราจะเป็นผู้หมดสง่าราศี
เหมือนดวงจันทร์ถูกราหูยิดไว้ไปทำไม เราจะทิ้งราชสมบัติแล้วออกบวชเห็นจะดีกว่ามากนักทีเดียว
เราจะเที่ยวไปให้เหมือนดวงจันทร์ที่โคจรในท้องฟ้าอันบริสุทธิ์ จะไม่ข้องด้วยตระกูลและหมู่ชนอีก
และจะตัดเตือนตนเองเท่านั้น เที่ยวไปตามที่ต่างๆ”

พระองค์ทรงมอบราชสมบัติให้แก่เหล่าอำมาตย์แล้วเสด็จออกผนวชเป็นบรรพชิตทันทีไม่นาน
ก็ถึงฉานและอภิญญาให้บังเกิดได้ในวันแต่ละวันฤกษ์ได้เอิบอัมในฉานอย่างสุขสันต์พำนักอยู่ในป่าใหญ่
น่ารื่นรมย์

ฝ่ายพระเจ้าวิเทหะทรงทราบข่าวพระสหายออกผนวชแล้ว จึงทรงสละราชสมบัติบ้าง ทรงสละ
หมู่บ้าน 16,000 หมู่บ้าน และหญิงสวสระคราญ 16,000 นาง แล้วไปตามทางของนักบวช เสด็จสู่
ถิ่นหิมพานต์ออกผนวช เสดวยผลตามมีตามได้ อาศัยอยู่ไม่เป็นที่ เทียวจาริกเรื่อยไปจนมาพบ
ฤกษ์พระสหายโดยบังเอิญในป่าแห่งหนึ่ง เมื่อได้ไต่ถามซึ่งกันก็ทราบว่ากันเป็นพระสหายที่ไม่เคยเห็น
กันนั่นเอง แต่นั้นมาสองฤกษ์ก็สมัคสมานกันอย่างยิ่ง..

วันหนึ่ง ทั้งสองจาริกไปชนบท ชาวบ้านได้ถวายเกลือจำนวนมาก วิเทหฤกษ์จึงเก็บเกลือไว้
ใช้สำหรับวันที่ไม่มีเกลือ มาวันหนึ่ง อาหารมีรสจืดมาก วิเทหฤกษ์นำเกลือออกมากล่าวกับคันธารฤกษ์
ว่า..

¹คันธารชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 59 หน้า 319-331

“ท่านอาจารย์ครับ! นิมนต์ท่านเอาเกลือไปฉันเถิดครับ” พร้อมยื่นเกลือให้

“วันนี้ญาติโยมไม่ได้ถวายเกลือ ท่านได้มาจากไหน?” คณธรรพจารย์ถาม

“วันก่อน ชาวบ้านถวายเกลือมามาก ผมจึงเก็บไว้ ตั้งใจว่าจะเอามาฉันในวันนี้อาหารจีตนะ
ขอรับ” วิเทหฤคตอบ

คณธรรพจารย์เห็นว่าการสะสมอาหารช่างไม่สมควรแก่บรรพชิตผู้ไม่ชวนชวายเป็นเรื่องทำมาหากิน
จึงติว่า..

“โหมบรูษะ! ท่านเป็นกษัตริย์ทั้งวิเทหรัฐขนาด 300 โยชน์ ทั้งหมู่บ้าน 16,000 ทั้งมเหสีอีก
16,000 โดยไม่อนุเคราะห์ใคร แต่ตอนนี้มาเกิดความอยากกับแค่เกลือหรือ ทำไมยังเห็นแก่ชีวิต มัว
มาสะสมอาหารอยู่อีก”

วิเทหฤคถูกตำหนิถึงเพียงนี้ ทนรับไม่ได้ กลายเป็นปฏิกิริยา แย้งว่า..

“ท่านอาจารย์! ท่านไม่เห็นความผิดของตัวเองบ้างเลย เอาแต่โทษผมอย่างเดียว ท่านเคยคิด
ก่อนบวชมิใช่หรือ เราจะเดือนตนเองเท่านั้น จึงได้ทั้งราชสมบัติมาออกบวช แต่วันนี้เหตุไฉนท่านจึงมา
ตักเตือนผมอีกเล่า! ท่านเห็นการปกครองในราชธานีมา ตอนนี้ยังจะมาปกครองผมในที่นี้อีกหรือ?”

คณธรรพจารย์สงบใจฟังจนจบ แล้วกล่าวว่า..

“ท่านวิเทหะ เรากล่าวเป็นธรรม กล่าวโดยความจริง เราไม่ชอบบอรรถและความไม่จริง
เมื่อเรากล่าวคำเป็นธรรมอยู่ บาปไม่ประอะเปื้อนเรา ผู้มีปัญญาคนใดชี้โทษพูดบาราศคน ควรมอง
คนนั้นเหมือนผู้บอกขุมทรัพย์ให้ ควรไว้วางใจคบพันติดเช่นนั้น เพราะมีแต่ดีไม่มีชั่ว คนควรตักเตือน
พราหมณ์กันและควรห้ามจากคนพาลเขาจะเป็นที่รักของเหล่าบัณฑิตแต่จะไม่เป็นที่รักของหมู่คนพาล”

วิเทหฤคมีอยากเป็นพาล มีใจอ่อนลงบ้างแล้ว แต่ก็อดมิได้ จึงแย้งว่า..

“ท่านอาจารย์ครับ จริงอยู่คนควรเตือนกันควรกล่าวคำอันเป็นประโยชน์ แต่ก็ไม่ควรกล่าว
กระทบเสียดแทงผู้อื่นขนาดนี้ ท่านกล่าวคำหยาบคายมากเหลือเกินเหมือนโกนผมด้วยมีดโกนที่ไม่คม
คนอื่นจะได้รับความแค้นเคืองเพราะคำพูดนั้น แม้คำนั้นจะมีประโยชน์ บัณฑิตก็ไม่ควรพูดนะขอรับ”

คณธรรพจารย์รับฟังสหาย แต่ก็อยากยืนยันว่าการเตือนกันเป็นสิ่งจำเป็น จึงกล่าวว่า..

“หากสัตว์ใดได้รับปัญญา ทอดทิ้งระเบียบวินัย ก็จะไปเหมือนควายตาบอด ส่วนธีรชนผู้มี
วินัย ได้ศึกษามาอย่างดีจากอาจารย์ จะเป็นผู้กล้า มีจิตตั้งมั่นในทุกสถาน”

วิเทหฤคยอมรับฟังเหตุผลแต่โดยดี เข้าไปไหว้ขอขมาอาจารย์ แล้วกล่าวว่า..

“ท่านอาจารย์ แต่ไป ขอท่านจงตักเตือนและพราหมณ์เถิด ผมพูดไปก็เพราะไม่มีความยับยั้ง
ชั่งใจ ขอท่านโปรดจงให้อภัยด้วยเถิด”

พระฤๅษีทั้งสองอยู่สมัครสมานกันแน่นแฟ้นยิ่งกว่าเก่าก่อน ได้พากันรอนแรมสู่ป่าหิมพานต์ ต่อมาคณัธธฤๅษีบอกถึงบริกรรมแก้วิเทหฤๅษี เพียงไม่นานเท่านั้น วิเทหฤๅษีก็ทำภิกขุญญาและสมาบัติให้เกิดขึ้นมาได้ ในที่สุดแห่งอายุขัยก็ได้ไปพักที่พรหมโลกด้วยกัน

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า วิเทหราชาในครั้งนั้นได้มาเป็นพระอนันท์ ส่วนคณัธธรรณราชามาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ เมื่อบุคคลอยู่ร่วมกันความเห็นอาจไม่ตรงกัน จึงทำให้เคร่งครัดในศีลไม่เท่ากัน ศีลข้อหลักก็มีถูกผิดชัดเจนควรรับปฏิบัติโดยพร้อมเพรียงและตักเตือนให้ประพฤติตรงกันได้ ควรยอมให้เตือนกันโดยเห็นแก่ความมั่งคั่งของหมู่คณะ ดังพุทธโอวาทที่ว่าความพร้อมเพรียงของหมู่ให้เกิดสุข ในเรื่อง ฤๅษีคิษย์มิได้มีนิสัยทุศีล จึงยอมรับผิดชอบเพื่อมุ่งเอาดีมากกว่าเอาชั่ว มีใจใฝ่สะอาดมากกว่าสกปรก ยอมคลายทิฐิรู้ได้แล้ว ใจก็ปลอดโปร่ง สมาธิตั้งมั่นรวดเร็ว เมื่อไม่มีความคับแค้นใจก็ได้บรรลุญาณอย่างง่ายดายในเวลาไม่นาน

ในทางกลับกัน ผู้มีปกติทุศีล เมื่อถูกให้สติแม้โดยอ้อมนิดหน่อยก็โกรธขัดเคือง เหมือนคนมีบาดแผลหะวระเรื้อรังแม้ถูกลมรำเพยเพียงนิดก็เจ็บแสบคันทั้งนี้เพราะมีจิตใจอ่อนแอปกปิดต่อสิ่งเข้ายวนต่าง ๆ นานาใจที่อ่อนแอเช่นนี้จึงไม่มีพลังพอที่จะสามารถควบคุมกิเลสในใจตนได้เวลาถูกเตือนจึงมักโกรธเป็นปกติบุคคลเช่นนี้หากอยู่หมู่คณะใดจะเป็นผู้มีนิสัยเห็นแก่ตัวฝังแน่นอยู่ในสันดานเมื่อได้ตกลงใจมาร่วมสุขร่วมทุกข์กับทุกคนในหมู่คณะแล้วก็ยังไม่คำนึงถึงความมั่งคั่งและความเดือดร้อนร่วมกันของหมู่คณะคิดว่าเรื่องของตน ไม่เกี่ยวกับใคร โดยไม่คิดว่าหมู่คณะเสื่อมเสียอย่างไร และยังไม่คิดว่าทุกคนในหมู่คณะจะเดือดร้อนและเสื่อมประโยชน์อย่างไรจากการกระทำของตน ผู้เช่นนี้จึงไม่คิดรับผิดชอบต่อหมู่คณะ พร้อมตลอดเวลาที่จะละทิ้งหมู่คณะ และทุกคนในคณะเมื่อภัยมาเพราะตอกย้ำอยู่แต่ว่าเป็นเรื่องของตน ไม่เกี่ยวกับใคร

ผู้ไร้วินัยทำให้ผู้รักวินัยอยู่ไม่เป็นสุข ฉันทใด ผู้ทุศีลก็เบียดเบียนผู้มีศีลให้อยู่ไม่เป็นสุข ฉันทนั้นการมีศีลจึงช่วยป้องกันผู้รักศีลจากสิ่งอกุศลมารบกวนใจ และป้องกันอาสวะที่จะเกิดในหมู่คณะ

“นิสัยรักความดี เห็นแก่ความดี, ยอมให้ตักเตือนแก้ไข, รังเกียจความสกปรกในใจ, รักธรรมวินัยยิ่งกว่าชีวิตตน และควบคุมจิตใจให้ตั้งงามได้” จึงนับเป็นนิสัยในวิธินักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในศีลบารมี

2.7 ภาษิตหมวดศีลบารมีที่มีมาในชาดก

ธรรมดาของคนรักศีลจะมีอยากแปดเปื้อนการกระทำที่แห่งแคลงใจ ประพฤติไม่สะอาด

ความชั่วเพียงเท่าปลายขน ย่อมปรากฏชัดเหมือนเมฆบนท้องฟ้าแก่ผู้แสวงหาความสะอาดเป็นนิตย์ การรักษาศีลเป็นการป้องกันบาปมิให้ซึมซาบเข้ามาในใจ การปฏิเสธข้อต่างพร้อยของตนจึงเหมือน เรือรั่วที่แล่นไปสู่หายหนะ คนมักง่ายคือคนที่ปล่อยความผิดทิ้งไว้ในใจ ข้อบกพร่องก็หมักหมมเรื่อยไป จนคุ้นเป็นนิสัย ทำให้จิตมีกำลังต่ำเป็นปกติ ขาดภูมิต้านทานกิเลส มักลุ่มแกโทสะ ติดในลาภสักการะ กระทบกระทั้งผู้อื่นอยู่เสมอ เมื่อได้ฟังกัลยาณมิตรแนะนำตักเตือนเป็นเหมือนคนใช้ได้ของแสง

ภาชิตในชาตก

บาปเป็นการกระทำของผู้มีชาติก่อนแอ ผู้กล้าหาญย่อมไม่ทำบาป ผู้เป็นพหูสูตบัณฑิตไม่ควร กระทำ วิญญูชนติเตียนบาปเหมือนชาวเมืองติเตียนของโสโครก หิริคือความละอายต่อการทำบาป เหมือนคนเมื่อจะถ่ายอุจจาระปัสสาวะในที่ฝูงชน แม้ถูกบีบคั้นจนอาจจะเล็ดก็ถ่ายไม่ได้ ฉะนั้น ส่วน โอตตปปะคือความกลัวภัยในอบายจึงไม่ทำบาป เหมือนคนไม่ยอมจับก้อนเหล็กร้อนเพราะกลัวไหม้ ฉะนั้น

ควรพูดแต่คำที่ถูกต้องเท่านั้น ไม่ควรพูดคำที่ไม่ถูกต้อง ไม่ว่าเวลาไหน

บุคคลลามกเห็นบาปว่าดีตราบที่บาปยังไม่ส่งผล แต่เมื่อใดบาปส่งผลจะเห็นแต่บาปเท่านั้น ผู้เจริญเห็นบาปได้แม้กรรมดีจะยังไม่ส่งผล เมื่อกรรมดีส่งผล ผู้นั้นจะเห็นแต่กรรมดีเท่านั้น ผู้ใช้ ปัญญาหลอกลวงคนอื่นจะไม่ได้สุขอยู่เป็นนิตย์ ต้องประสบผลบาปที่ทำไว้

ควรเปล่งแต่วาจางามเท่านั้น ไม่ควรเปล่งวาจาชั่วเลย เปล่งวาจางามให้ประโยชน์สำเร็จได้ เปล่งวาจาชั่วย่อมจะเดือดร้อน

บุคคลไม่ควรไว้วางใจในผู้ที่ยังไม่คุ้นเคย แม้ผู้คุ้นเคยกันแล้วก็ไม่ควรวางใจ ภัยย่อมมาจาก ผู้ที่คุ้นเคยกัน

ผู้ใดเกิดธรรมเป็นธงชัย ให้สัตว์ทั้งหลายตายใจจนเกิดความไว้วางใจว่าผู้นี้มีศีล แล้วชวน การทำชั่วอยู่ลับๆ ความประพฤติของผู้นั้นชื่อว่าเป็นพรตล่อลวง

บุคคลได้สิ่งใดควรยินดีสิ่งนั้น เพราะความโลภเกินไปชั่วนัก

เฮ้ย! ชฎิลเจ้าเล่ห์เราเข้าไปหาเจ้าเพราะคิดว่าเจ้าเป็นผู้มีศีล แต่ความเจ้าเล่ห์ของเจ้าเรารู้แล้ว มหาโจรอย่างเจ้าบวชไปทำไมกัน ฮี๋ย! ชฎิลปัญญาทึบ! ไร้ความรอบรู้ เจ้ามุ่งนินทาไปทำไมเล่า? เจ้าไม่มีสังวรคุณที่คู่ควรกันแล้วจะมุ่งหนั่งเสื่อทำไม ข้างในเจ้ามันรุ่มรัง เจ้ามัวขัดสีแต่ภายนอก

ความชั่วย่อมสมกับความชั่วคนผู้ไม่สงบ มีมารยาททราม ย่อมเข้ากันได้ดีเหมือนคู่เข้ากันได้กับคู่

ภิกษุเป็นอันมากสำเร็จชีวิตด้วยการแสวงหาไม่ควร ครั้นสำเร็จชีวิตอย่างนี้แล้ว จะไม่พ้นความเป็นยักษ์ความเป็นเปรต จักเกิดเป็นโคเทียมแอก จะเกิดในนรก บิณฑบาตที่เกิดขึ้นด้วยการแสวงหาไม่ควรเป็นเช่นกับก้อนทองแดงร้อน เปรียบเหมือนยาพิษร้ายแรง จริ่งอยู่การแสวงหาไม่สมควรนี้ พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และสาวกของพระพุทธเจ้า ตีเตียนคัดค้าน เมื่อภิกษุบริโภคบิณฑบาตอันเกิดจากการแสวงหาอันไม่ควร จะไม่มีความร่าเริงหรือโสมนัสเลย เพราะว่าบิณฑบาตอันเกิดขึ้นอย่างนี้ เป็นเช่นกับอาหารเดนของคนจันทาลในศาสนาของเรา

ผู้ประกอบด้วยความข่มใจและชื่อเสียง ผู้นั้นแล จึงสมควรแก่ผ้าข้อมน้ำผาด

ผู้ไม่ติดรสย้อมกลิ่นอาหารเพื่อยังอัตภาพให้เป็นไปเหมือนบริโภคน้ำมันในหนทางกันดาร หรือเหมือนใช้น้ำมันหยอดเพลารถ ฉะนั้น

สิ่งใดเป็นที่รักไม่ควรขอลงั้น บุคคลเป็นที่เกลียดชังเพราะขอลงั้น การขอไม่เป็นที่ชอบใจแม้ของพวกนาคนันบริบูรณ์ด้วยรัตนะ 7 จะกล่าวไปถึงมนุษย์ผู้ให้เกิดสักกหาปณะหนึ่งก็ยังยาก

แม้มีความน่ารักน่าชม แต่มีวาจากระด้าง ย่อมไม่เป็นที่รักของใครทั้งในโลกนี้โลกหน้า ผู้ต้องการให้ตนเป็นที่รักพึงมีวาจาสละสลวย พูดด้วยความคิดไม่ฟุ้งซ่าน ถ้อยคำของผู้แสดงอรรถธรรมเป็นถ้อยคำไพเราะ ไม่ฟุ้งซ่านเพ้อเจ้อ เพราะกล่าวพอประมาณ

เราตีเตียนชื่อเสียง สมบัติ กับทั้งการหาเลี้ยงชีพด้วยการทำตนตกต่ำ ประพฤติไม่เป็นธรรม เราบวชเป็นบรรพชิตถือภาชนะเที่ยวภิกขาจารแหละประเสริฐกว่า การแสวงหาไม่เป็นธรรมจะประเสริฐอะไร!

ผู้ไม่มีศีลย่อมไม่ได้ประโยชน์จากการฟัง (มีความรู้แล้วก่อโทษ) ศีลนี้แหละประเสริฐกว่าสุตะ

ห้วงน้ำอันไม่มีโคลนตมคือธรรม บาปเรียกว่าเหวี่ยงโคลนที่ต้องชำระล้าง และศีลเรียกว่าเครื่องลูบไล้ใหม่ แต่ไหนแต่ไรมา กลิ่นของศีลนั้นไม่ขาดหายไปคืนพระจันทร์เต็มดวงเหล่าชนผู้รื่นเริงใจเท่านั้นจึงสละชีพได้

ข้าพระองค์ทำสัตว์ทั้งหลายผู้ใคร่ต่อสุข ให้ได้รับทุกข์ จึงได้ถึงส่วนอันนี้ ข้าพระองค์ดำรงอยู่เหมือนกองถ่านไฟล้อมรอบด้าน ย่อมไม่ได้ความสุขเลย

คนพาลมีเสียงอื้ออึงเหมือนกันหมด แต่สักคนหนึ่งก็รู้สึกตนว่าเป็นคนพาล คนมีสติหลงลืมแต่ยังพูดว่าตนเป็นบัณฑิต มีวาจาเป็นอารมณ์ข้างพูด อยากให้เสียงออกจากปากอยู่เพียงใดก็พูดไปเพียงนั้น เขาถูกการทะเลาะครอบงำยังไม่รู้ว่าการทะเลาะนั้นเป็นโทษ ชนเหล่าใดผูกโกรธว่าคนโน้นด่าเรา ดีเรา ชนะเรา ลักของเรา เวรของชนเหล่านั้นไม่ระงับลงได้เลย ถ้าได้สหายมีปัญญาเป็นปราชญ์ไปไหนไปด้วยกัน ช่วยกันทำประโยชน์ให้สำเร็จ ควรชื่นชมยินดีมีสติเที่ยวไปกับสหายนั้นจะครอบงำอันตรายทั้งปวงได้ ถ้าไม่ได้สหายเช่นนั้นพึงเที่ยวไปแต่ผู้เดียวเถิด

ภิกษุไม่อัมปจายย์ แสวงหาสังฆมัตถมีที่ไหน กิจนิมนต์มีที่ไหน พอใจแต่เรื่องอาภิส ชื่อว่าเป็นผู้เลาะแหล่ลามกมาก

บัณฑิตไม่ประพฤติบาปเพราะหาความสุขใส่ตน แม้พลาดปลั่งประสบทุกข์ก็สงบสุขอยู่ได้ไม่ละทิ้งธรรม

บุคคลพึงรีบทำความดีรีบห้ามจิตเสียจากความชั่วโดยเร็ว เพราะเมื่อทำความดีเข้าใจย่อมยินดีในความชั่วคนเราจึงควรทำความดีให้เร็วพลันทีเดียว

ผู้ใดทำบาปแล้วไม่สะดุ้งกลัวต่อชนเหล่าอื่น อายุผู้นั้นย่อมไม่ยืนยาว แม้เทวดาก็มองดูผู้นั้นด้วยนัยน์ตาอันเหยียดหยาม

ผู้ใดมัวรักษาของรักอยู่ ด้วยถือว่าเป็นสิ่งที่เราชอบ แล้วทำตัวเหินห่างจากความดี เสพสมอยู่แต่สิ่งที่ชอบเหมือนคอกเหล้า เฝ้าเสพสุราเจือยาพิษ จะต้องรับทุกข์ในภาคหน้า ผู้ใดพิจารณาแล้วทิ้งของรักเสีย หันกลับมาชองเสพธรรม แม้จะลำบากใจเหมือนคนไข้ทนดื่มยา แต่จะมีความสุขในภาคหน้า

ชีวิตนี้สั้นนัก ทั้งระคนด้วยทุกข์ยากควรละหรือที่ผู้ใดจะใช้ชีวิตไปก่อเวรภัย

ผู้สะสมบาปกรรมไว้ทีละน้อยๆ ย่อมพาเอาบาปกรรมซึ่งเป็นภาระหนักนั้นจมลงไปในนรกด้วย

การที่บุคคลทุศีล มีธรรมทราม ไม่สะอาด ตนเองนึกแล้วก็กินแห่งตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น เป็นคนเน่าใน ชุ่มโชกด้วยราคะ หมักหมมเหมือนบ่อน้ำคั่งแล้วใช้สอยจิ๋วที่เขาถวายด้วยศรัทธาจะประเสริฐอะไร เอาแผ่นเหล็กกร้อนลูกเป็นไฟมานาบกายยังดีเสียกว่า.. การใช้สอยกุกุที่เขาถวายด้วยศรัทธาจะประเสริฐอะไร การถูกจับห้อยศีรษะโยนลงหม้อเหล็กกร้อนไฟลุกโชติช่วงถูกไฟลวกเดือดเป็นฟองในหม้อนั้นยังดีเสียกว่า ..การฉันทข้าวที่เขาถวายด้วยศรัทธาจะประเสริฐอะไร ให้คนเอาตะของอ่างปากยัดก้อนเหล็กกร้อนใส่เข้าไปยังดีเสียกว่าเพราะอะไร? เพราะเขาตายก็ไม่ไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ส่วนบุคคลที่ทุศีล มีธรรมทราม ไม่สะอาด ฯลฯ แล้วยังคิดนุ่งห่มจิ๋ว..ยัง

คิดนั้นนอนในกุฏิ ยังคิดฉันข้าวที่เขาถวายมาด้วยศรัทธา จะเป็นไปเพื่อทุกข์ ไปตลอดขณะที่ยังมีชีวิต อยู่ ตายแล้วต้องไปอบาย ทุกคติ วินิบาต นรกอีก

ความชั่วไม่ทำเสียเลยประเสริฐกว่า ความชั่วยอมเผาผลาญในภายหลัง กรรมใดทำแล้ว ไม่เดือดร้อนในภายหลัง กรรมนั้นเป็นความดี ทำแล้วประเสริฐกว่า หล้าคาที่บุคคลจับไม่ดียอม บาด มือฉันใด ความเป็นสมณะที่บุคคลปฏิบัติไม่ดียอมฉุดเขาไปในนรกฉันนั้น การกระทำที่ย่อหย่อน ข้อ วัตรที่เศร้าหมอง พรหมจรรย์ที่น่ารังเกียจ ทั้งสามอย่างนั้นไม่มีผลมาก

ภิกษุใดเป็นอย่างหนึ่งแต่ประกาศตนให้คนเข้าใจว่าเป็นอย่างอื่น ทานข้าวด้วยอาการขโมย ย่อมเป็นเช่นกับพรานนกก่อนแล้วจับกิน ภิกษุผู้มีผ้ากาสาวัตรพันคอ แต่มีธรรมเลวทราม ไม่สำรวม ย่อมไปนรกเพราะบาปหยาบช้า ภิกษุทุศีลไม่สำรวม กินก้อนเหล็กแดงที่ร้อนเหมือนเปลวไฟยังดีกว่า ทานข้าวชาวบ้านไม่ดีเลย

ภิกษุผู้มีใจฟุ้งซ่านกลับกลอก ถึงจะนุ่งห่มผ้าบังสุกุล ภิกษุนั้นย่อมไม่มั่งคั่งด้วยผ้าบังสุกุล นั้นเหมือนกับวานรคลุ้มด้วยหนังราชสีห์ฉะนั้น ส่วนภิกษุผู้ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่กลับกลอก มีปัญญาเป็น เครื่องรักษาตน สำรวมอินทรีย์ย่อมมั่งคั่งเพราะผ้าบังสุกุล เป็นดังราชสีห์ในถ้ำ ฉะนั้น

ในที่ใดไม่นับถือคนดี มีแต่ดูถูกคนดี หรือมีแต่ยกย่องคนเลวในที่นั้นคนดีย่อมอยู่ไม่ได้แน่แท้

การฝึกสมาธิเป็นประจำเป็นรากฐานการสร้างศิลปะได้ดี เพราะเป็นการฝึกควบคุม ใจให้เป็นนิสัย จึงเข้าใจได้ง่าย เมื่อใจหยุดนิ่งก็ผ่อนคลายจากความคิดเบียดเบียนลงได้ในสภาวะใจเช่นนี้ จึงเหมาะแก่การปลูกฝังนิสัยแห่งศิลปะ

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 2 ชาดกในหมวดศิลปะ จบโดยสมบูรณ์แล้ว โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 2 และกิจกรรม ในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 2 แล้วจึงศึกษาในบทที่ 3 ต่อไป

บทที่ 3

ชาดกในหมวด

เนกขัมมบารมี

เนื้อหาบทที่ 3

ชาดกในหมวดเนกขัมมবারมี

- 3.1 สองสิ่งหีสืบหาทายาท
- 3.2 กลิ่นเหม็นของกาม
- 3.3 คำสาปอันน่ารังเกียจ
- 3.4 อุดกลั้นให้ตาย ก็ไม่คลายพรหมจรรย์
- 3.5 ภาสิตในหมวดเนกขัมมবারมีที่มีมาในชาดก

1. เนกขัมมบารมี เป็นนิสัยที่จำเป็นอย่างยิ่งในวิถีของนักสร้างบารมี หากไม่สะสมเนกขัมมะไว้เป็นนิสัยก็มิอาจเดินทางไปให้ถึงสุดวิถึคือการทำลายความทุกข์ทั้งปวงได้ เพราะทำให้ช่องติดอยู่ในกามร่ำไป ทั้งยังไม่แสวงหาทางพ้นทุกข์ให้ตนเอง ทำให้ต้องเวียนวนทนทุกข์อยู่ในวัฏวนกิเลสเป็นปาวเป็นทาสของมารไม่มีจุดสิ้นสุด

2. การสร้างเนกขัมมบารมีเป็นการสร้างนิสัยต่างๆ เพื่อความบริสุทธิ์ทางใจ ปลีกตัวจากกามทั้งสุขสัมผัสทางกาย เข้าสู่สุขอิสระทางใจ วางเครื่องข้องภายนอกทั้งหลายมีลาภ สักการะ เป็นต้น เข้าสู่ชีวิตสันโดษเรียบง่าย มุ่งแสวงหาบรมสุขที่ไม่มีความคับแค้นคับข้องใจและพันธนาการทั้งปวง ผู้ที่สะสมเนกขัมมบารมีมาตลอดจะรักวิถีชีวิตเช่นนี้ และหวงแหนพรหมจรรย์ชนิดยอมตายก็ไม่ยอมเป็นทาสกามเด็ดขาด เมื่อได้เป็นนิสัยฝังแน่นในสันดาน ก็จะป้องกันภัยในการเวียนว่ายตายเกิดมาสร้างบารมีต่อไปอีกเกิดมาใหม่จะมีใจสูงส่ง น้อมไปในพรหมจรรย์เห็นทุกข์โทษภัยในการครองเรือนอย่างชำนาญ ไม่ตกหลุมพรางของกามอย่างง่าย ๆ จะมีใจเฝ้าต่อการสร้างบารมี สร้างภูมิปัญญา และนิสัยดี ๆ ให้เข้มข้นแก่กล้าขึ้นต่อไปอีกได้อย่างดี เพราะมีพื้นใจมุ่งแสวงหาทางพ้นทุกข์โดยตรง ทั้งยังได้อริยาศัยเบิกบาน ปลอดโปร่งใจอยู่เป็นนิตย์ เนื่องจากไม่มีเครื่องข้องอยู่ในใจมาข้ามชาติ

3. หากนิสัยแห่งเนกขัมมบารมีบกพร่อง วิถีนักสร้างบารมีจะไม่ปลอดภัยอย่างยิ่ง เพราะจะไม่ได้เครื่องป้องกันการตกลงในหลุมพรางของข้าศึกคือกามเลย จึงจำเป็นต้องครอบครองนิสัยเหล่านี้ไว้ ก่อนที่จะเปลื้องพล้ำต่อกระแสนาม จนชีวิตต้องหมกมุ่นจมอยู่ในกามอย่างถอนตัวไม่ขึ้นไปทุกชาติ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้รู้นิสัยชุดที่สามที่ต้องใช้ในวิถีนักสร้างบารมี เป็นนิสัยหมวดหมู่เนกขัมมบารมี
2. เพื่อให้เห็นตัวอย่างของนักสร้างบารมีในอดีตที่ประสบความสำเร็จ ให้นำมาปฏิบัติ
3. เพื่อให้ได้นิสัยชุดที่สามประจำวิถีนักสร้างบารมีมาครอบครอง

บทที่ 3

ชาดกในหมวดเนกขัมมบารมี

หากอุปมาวิธินักสร้างบารมี เป็นดังวิธีแห่งสงครามที่ต้องปราบปรามเหล่าอธรรม เช่นนั้น เนกขัมมบารมีก็เปรียบได้กับ “ทัพเสนาพิทักษ์”

นิสัยต่างๆ ในหมวดหมู่ของเนกขัมมบารมี จึงเปรียบเหมือนขุนศึกทั้งหลายที่มีหน้าที่ ตรวจตราป้องกันกองทัพ มิให้ตกเข้าไปในหลุมพราง หรือถูกขังอยู่ในกลลวงชั่วร้าย ทพนี้จึงเป็นสัญลักษณ์ แห่ง “อิสรภาพ” ของกองทัพ กามราคะคือข้าศึก กามคุณอันน่าเพลิดเพลินใจเป็นหลุมพราง การถูก ขังคุกแห่งกามคือการถูกจองจำ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจคือ ช่องทางที่ต้องสกัดกั้นกามอันเป็นเครื่อง ลุ่มหลงบดบังปัญญา กามเป็นเครื่องติดข้องไม่ให้เส้นทางแสวงหาปัญญาเพื่อพ้นทุกข์ ส่วนเนกขัมมบารมี เป็นทางเอื้อต่อการแสวงหาปัญญาบารมี

เนกขัมมบารมี เป็นเครื่องบ่มนิสัยรักความสงบทางใจ อันเกิดจากใจที่ปลอดจากกาม รัก การประพฤติพรหมจรรย์ ไม่ชอบให้จิตหมกมุ่นอยู่ในกาม ชนิดยอมตายก็ไม่ยอมเป็นทาสกาม รักสุข ทางใจมากกว่าสุขสัมผัสทางเนื้อหนัง ไม่พัวพันกับเครื่องขังภายนอกมีลาภยศ สรรเสริญ ความสะดวก สบาย สนุกสนานเพลิดเพลิน การคลุกคลีด้วยหมู่ เป็นต้น ชอบชีวิตที่สันโดษ เรียบง่าย เพื่อมีเวลา แสวงหาความสงบทางใจ หากสั่งสมจนเป็นนิสัย เมื่อเกิดใหม่จะมีจิตใจสูงส่ง น้อมไปในพรหมจรรย์ เห็น ทุกข์โทษภัยของการครองเรือนอยู่เนื่องนิตย์ มีจิตปลอดโปร่งในทุกสถาน มีเวรน้อย มีปัญญามาก ไร้ เครื่องข้องใจใดๆ ดำเนินอยู่ในวิถีการสร้างบารมีอย่างสบายใจ

ชาวโลกล้วนตกอยู่ในกามภพ ฉะนั้นคนทั้งหลายจึงจมปลักอยู่กับเปือกตมคือกาม ผู้ที่สะสม นิสัยแห่งเนกขัมมบารมีจนจนกระทั่งสามารถภพได้ จิตใจจึงถูกยกระดับให้สูงส่งกว่าปุถุชนทั่วไปเป็น อย่างมาก ซึ่งคนเหล่านี้ล้วนไม่ยอมตกเป็นทาสให้กามชักจูงเหมือนคนอื่นๆ เนื่องจากเห็นโทษของ กามว่าเป็นของน่ารังเกียจ ไม่สะอาด ทำจิตให้ใฝ่ลงต่ำ หาแก่นสารมิได้ มีสุขน้อยแต่ทุกข์มากมาย ไม่สิ้นสุด คอยชักจูงให้จิตหวั่นไหว ชักนำไปติด มักมาก สะสม มากด้วยความคลุกคลี มีเครื่องข้อง กังวลมาก พาให้ออกนอกวิถีการสร้างบารมี ทำให้การสร้างบารมีไม่สะดวกและปลอดภัย เปิดโอกาส ให้กิเลสเข้ามาทำร้ายจิตใจได้อย่างง่ายดาย ดังนั้นจึงมุ่งแสวงหาสาระของชีวิต วางเครื่องกังวลน้อยใหญ่ ไม่เยื่อใยในทรัพย์และชื่อเสียง ชอบวิถีชีวิตเรียบง่าย มักน้อย สันโดษ ไม่ติดลามกสักการะ ไม่คลุกคลี ด้วยหมู่คณะ ไม่มัวสนุกสนานเพลิดเพลิน ยินดีที่สงบสันตยั้งนัก ชอบหาความสงบทางใจ ไม่ประมาท ใช้เวลาให้คุ้มค่าหาที่พึ่งในตัว

หากนิสัยแห่งเนกขัมมบารมีบ่มพร่อง ก็จะถูกกามครอบงำได้อยู่เป็นนิตย์ หากหมกมุ่นมากนัก

ก็จักไม่สนใจการสร้างบารมีเลย แม้รู้ว่าการสร้างบารมีนั้นดี แต่บังคับใจตนเองไม่ได้ ต้องไปเป็น ทาสกามเหมือนติดคุกไม่มีอิสระทางใจ จนท่างไกลหนทางพระนิพพาน แต่ละภพชาติก็จะขาดกล้วต่อ พรหมจรรย์ หันไปหมกมุ่นอยู่ในกามร่ำไป จนเป็นนิสัยฝ่ายดำตามทำร้ายไปทุกชาติ

3.1 สองสิ่งสืบทาทายา¹

สาเหตุที่ตรัสขาดก พระทศพลประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภการออก มหาภิเนษกรรมณี แล้วทรงนำเรื่องในอดีตมาตรัสดังต่อไปนี้..

ในอดีต ณ เมืองหนึ่ง พระเจ้าเอสุการีกับปุโรหิตได้เป็นสหายรักกันเพราะอยู่ด้วยกันมาตั้งแต่ วัยเยาว์ ทั้งสองهامีโอรสไว้สืบสกุลไม่ จึงปรึกษากันว่า ระหว่างเราสองหากใครมีบุตรชาย เราจะให้ ครอบครัวสมบัติของเราทั้งสองคน วันหนึ่งปุโรหิตเดินไปธรรมาสน์เห็นหญิงเฝ้าเรือนอยู่บนถนนพร้อมกับ บุตรถึงเจ็ดคน ปุโรหิตเข้าไปถามว่า..

“นี่! เจ้าทำอะไรถึงได้ลูกชายมากขนาดนี้?”

“ดิฉันบวงสรวงเทวดาที่ต้นไทรจึงได้บุตรถึงเจ็ดคน” นางตอบด้วยเข้าใจเช่นนั้น

ปุโรหิตจึงเดินตรงไปที่ต้นไทรต้นหนึ่ง จับกิ่งไทรเขย่าพลางพูดว่า..

“เทวดา! ท่านไม่ยอมให้โอรสแก่พระราชาบ้างเลย มีอะไรบ้างที่ท่านไม่ได้จากพระราชา ทุกๆ ปีมาพระราชาก็ทรงเอาเครื่องสักการะมาบูชาแก่พวกท่านมิใช่หรือ ท่านยังไม่ให้โอรสแก่พระองค์เลย หญิง เฝ้าเรือนนี้ทำอุปการะอะไรแก่ท่าน เหตุไรท่านจึงให้บุตรแก่นางถึง 7 คน! หากท่านไม่ให้โอรสแก่ พระราชาบ้าง จากนี้ไปอีก 7 วัน เราจะให้คนมาฟันต้นไทร สับให้เป็นท่อนๆ เสียเลย”

ปุโรหิตมาตามขู่รุกขเทวดาเช่นนั้นอยู่ 6 วัน จนวันที่ 7 ก็มาจับกิ่งไทรเขย่าแล้วพูดว่า..

“รุกขเทวดาเอ๋ย.. เหลืออีกราตรีเดียวเท่านั้น ถ้าท่านไม่ยอมให้โอรสแก่พระราชาสักก็ พรุ่งนี้ เราจะสำเร็จโทษ”

รุกขเทวดาที่ต้นไทรถูกขู่เขย่าขวัญมาทุกวันจึงหาทางรอด โดยได้ไปหาท้าวมหาราชทั้ง 4 แจ้งความให้ทราบ แต่ถูกปฏิเสธว่าไม่สามารถให้บุตรได้จึงไปพบเหล่าเสนาบดียักษ์ 28 คน ก็ถูกปฏิเสธ อีก คราวนี้ไปพบท้าวสักกเทวราช เข้ากราบทูลให้ทรงทราบ ท้าวสักกเทวราชใคร่ครวญดูว่า พระราชา จะได้โอรสใหม่ ก็ทอดพระเนตรเห็นเทพบุตร 4 องค์มีบุญมาก จึงตรัสเรียกมาอบเทวบัญชาว่า..

“ท่านผู้รกรุกข์ทั้งหลาย! พวกท่านจงไปเกิดยังมนุษย์โลกในพระครุภักดิ์ของพระเจ้า เอสุการีราชเกิด”

¹หัตถิपालชาตก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาตก, มก. เล่ม 61 หน้า 239-272

เทพบุตรเหล่านั้นพากันกราบทูลว่า..

“ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ! พวกข้าพระบาทจะไปตามเทวโองการ แต่พวกข้าพระบาทไม่ต้องการเกิดในราชตระกูลเลย จะขอเกิดในบ้านปุโรหิตแทน แล้วจะละกามออกบวชในเวลาหนุ่ม”

ท้าวสักกะจึงบอกความแก่รุกขเทวดา รุกขเทวดาดีใจ ถวายบังคมลากลับไปยังวิมานตนทันที วันรุ่งขึ้นปุโรหิตมาพร้อมบุรุษล่าสัตว์ บุรุษนั้นถือขวานเตรียมจะฟันต้นไม้ รุกขเทวดารีบออกมาจากต้นไม้ ไถ่ถามว่า..

“ข้าก่อนสิท่าน! บุตรคนเดียวจะเป็นไรไป เราจะให้บุตรแก่ท่าน 4 คนเลย”

“เดี๋ยวลี! ข้าพเจ้าไม่ต้องการบุตร ท่านโปรดให้แก่พระราช” ปุโรหิตแย้งขึ้น

“ไม่ได้! เราจะให้แก่ท่านเท่านั้น!” รุกขเทวายืนยัน

“ถ้าเช่นนั้น ท่านให้ข้าพเจ้าสองคน ให้พระราชสองคนเถิด” ปุโรหิตเสนอ

“เราจะไม่ให้พระราช จะให้ท่านผู้เดียวเท่านั้น! แต่ท่านจะเพียงสักแต่ว่าได้ละ เพราะบุตรทั้ง 4 จะไม่อยู่ครองเรือน จะออกบวชแต่หนุ่มทีเดียวละ” รุกขเทวาพูดจบก็รีบหายเข้าวิมานทันที

เทพบุตรทั้ง 4 ทอยลงมาบังเกิดในครรภ์ของภรรยาปุโรหิต คนแรกได้ชื่อว่าหัตติपालะ ถูกมอบให้นายความอยู่ข้างเลี้ยงไว้ คนที่สองชื่ออัสสपालะถูกมอบให้คนเลี้ยงม้า คนที่สามชื่อโคपालะถูกมอบให้คนเลี้ยงวัว คนที่สี่ชื่อชุปาละถูกมอบให้คนเลี้ยงแพะ เด็กทั้ง 4 เติบโตแล้วมีรูปร่างหล่อเหลางดงามอย่างยิ่ง ปุโรหิตได้เชื้อเชิญบรรพชิตทั้งหลายออกไปพักอยู่นอกพระราชอาณาเขตเพราะกลัวบุตรทั้ง 4 ของตนเห็นบรรพชิตแล้วคิดออกบวช ดังนั้นเด็กทั้ง 4 จึงเติบโตมาโดยไม่เคยเห็นบรรพชิตเลย ทำให้ไม่ได้ยินคำอบรมสั่งสอนจากบรรพชิต กลายเป็นผู้หยาบซำกล้าแข็งยิ่งนัก เทียวเปียดเบียนคนอื่นไปทั่ว จะไปที่ใดก็แย่งชิงเอาสิ่งของชาวบ้านทุกครั้ง

จนเมื่อหัตติपालะอายุ 16 ปี พระราชากับปุโรหิตติดตามดูอยู่ตลอด เห็นว่าบุตรคนโตเติบโตใหญ่สมควรได้ราชสมบัติแล้ว จึงปรึกษากันว่า..

“ถ้าบุตรเราได้รับอภิเษกแล้วคงจะเป็นพระราชที่หยาบซำกล้าแข็งยิ่งขึ้นเป็นแน่ หากให้บรรพชิตเข้าเมืองมาในตอนนี้อย่างไร บุตรพวกเราคงจะดีขึ้นไม่น้อยเลย แต่ก็ยังเกรงว่าถ้าเขาได้เห็นบรรพชิตแล้วจะคิดออกบวชนะสิ! ถ้าอย่างนั้น เราทั้งสองจะลองทดสอบดูก่อนก็แล้วกัน”

แล้วทั้งสองก็แปลงเป็นฤๅษีเที่ยวภิกษาจารไปจนถึงประตูบ้านของหัตติपालะ หัตติपालะเห็นบรรพชิตแล้วยินดีเลื่อมใส เข้าไปใกล้ๆ นมัสการ กล่าวว่า..

“โอ! นานเหลือเกิน ข้าพเจ้าเพิ่งได้เห็นพระฤๅษีผู้ยินดีในคุณธรรม ผู้มุ่งหมั่นผ้าขัดผัดปกปิดรอบกายเพื่อมุ่งบำเพ็ญสมณธรรมทรมานกิเลส ขอท่านผู้เจริญจงรับอาสนะ น้ำ ผ้าเช็ดเท้า และ

น้ำมันทาเท้าของข้าพเจ้าด้วยเถิดขอรับ ข้าพเจ้าขอต้อนรับท่านด้วยสิ่งของมีค่ามากเหล่านี้”

ปุโรหิตแปลงชี้แจงว่า..

“ลูกรัก! พวกเราไม่ใช่ฤๅษีหรอก นี่คือพระราชา เราคือพ่อของเจ้าเอง”

“ทำไมพระราชากับพ่อถึงต้องปลอมเป็นฤๅษี?” หัตถิपालะกล่าวถาม

“ก็เพื่อมาทดลองเจ้าดูไงล่ะ!” ปุโรหิตตอบ

“ทดลองข้าพเจ้าทำไม?” หัตถิपालะถาม

“ก็ทดลองดูว่า ถ้าเจ้าเห็นเราแล้ว หากไม่คิดออกบวช เราก็จะอภิเษกเจ้าให้เป็นพระราชา”

“โอ้ ท่านพ่อ! ข้าพเจ้าไม่ต้องการราชสมบัติเลย ข้าพเจ้าอยากบวช” หัตถิपालะกล่าว

“ไม่นะลูกรัก! ยังไม่ถึงเวลานะ เจ้าจงจำเรียนวิชาแสวงหาความรู้เพื่อหาทรัพย์ให้บุตรธิดาเจ้าก่อนแล้วค่อยออกบวชตอนแก่แหละดี คนบวชตอนแก่เป็นคนมีความคิด พระอริยเจ้าก็สรรเสริญ” ปุโรหิตละล้าละลักกล่าวด้วยอาการหวาดหวั่น

“วิชาเป็นของไม่จริง! ลาภสักการะก็ไม่จริง! ใครๆ จะห้ามความแก่ด้วยลาภไม่ได้เลย สัตบุรุษสอนให้ปล่อยวางตามคุณเสีย สัตว์ทั้งหลายย่อมมีกรรมเป็นของตน” หัตถิपालะกล่าว

“มารดาบิดาเจ้าแก่เฒ่าแล้ว หวังจะได้เห็นเจ้านานๆ สัก 100 ปีนะ” พระราชาตรัสบ้าง

“เหตุไรพระองค์ตรัสเช่นนี้ ขอเดชะพระราชาคความเป็นสหทัยกับความตายนั้นไม่มีทางเลย มิตรไมตรีกับความแก่จะมีแก่ผู้ใดได้ เรือที่ท่าหน้ารับคนฝั่งนี้ส่งถึงฝั่งโน้นแล้วย้อนกลับรับคนฝั่งโน้นส่งถึงฝั่งนี้ฉันใดความแก่ชราและเจ็บป่วยก็นำเอาชีวิตสัตว์ไปสู่อำนาจแห่งมัจจุราชอยู่เนืองๆ ฉะนั้น ขอพระองค์ดำรงอยู่เป็นสุขเถิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ได้เร่งรุดเข้ามาใกล้ข้าพระพุทธเจ้าผู้กำลังทูลสนทนากับพระองค์อยู่ทุกทีแล้ว ขอพระองค์อย่าทรงประมาทมัวเมาเลย”

หัตถิपालะพูดจบก็ถวายบังคมลาพระราชา กราบลาบิดาที่ยังคงมีสีหน้าตกตะลึงพูดอะไรไม่ออก แล้วพาบริวารของตนออกบรรพชาทันที มหาชนบางส่วนก็ตามไปบวชด้วย เพราะคิดว่าการบวชคงต้องเป็นสิ่งที่ดีเมื่อเดินไปถึงริมแม่น้ำหัตถิपालะเพ่งมองดูน้ำแล้วเจริญกุศลนิมิตกรรมยังฉานให้บังเกิดได้แล้ว ให้โอวาทมหาชนอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำนั้นเอง ส่วนพระเจ้าเอสุการีกับปุโรหิตก็ตั้งความหวังไว้ที่บุตรคนที่เหลือ ได้ไปทดสอบกับบุตรคนรองโดยนัยเดียวกัน

“เมื่อพี่ชายของข้าพเจ้ายังอยู่ โฉนเศวตฉัตรจึงมาถึงข้าพเจ้าก่อนละ ท่านพ่อ!” อัสสपालะกล่าวอย่างสงสัยที่เห็นพระราชาสั่งจมากับปุโรหิตเพื่อมอบราชสมบัติให้ตน

“ลูกรัก! พี่ชายของเจ้าไม่ต้องการราชสมบัติ ตอนนี้อยากบวชแล้ว” ปุโรหิตกล่าว

“จริงหรือพ่อ! ตอนนี้อยู่ที่ไหนหรือ?” บุตรชายถาม

“พำนักอยู่ริมฝั่งแม่น้ำใกล้ๆ นี่เอง” ปุโรหิตตอบ

“ข้าพเจ้าเองก็ไม่มุ่งหวังราชสมบัติที่เหมือนน้ำลายที่พี่ชายบ้วนทิ้งแล้วหรอกนะพ่อ! สัตว์ทั้งหลายผู้เฝ้าเฝ้าปาญญาย่อมไม่อาจทิ้งกิเลสตามได้ แต่ข้าพเจ้าทิ้งได้! กามทั้งหลายเป็นเปลือกตมที่ข้ามออกไปยาก มันทำให้สัตว์จมลง มีจิตเลวทราม เมื่อก่อนนี้ข้าพระองค์ได้ทำกรรมหยาบซ้ำไว้มาก ผลแห่งกรรมย่อมมาถึงข้าพระองค์ ขอข้าพระองค์อย่าได้ทำกรรมอันหยาบซ้ำนั้นอีกเลย”

อัสสปลาสะกราบลาพระราชาและบิดา แล้วพาบริวารไปหาพี่ชาย พระราชากับปุโรหิตคอยตักผิดหวังเดินไปหาบุตรคนที่สามต่อไป ส่วนหัตถิपालะนั่งอยู่บนอากาศแสดงธรรมแก่อัสสปลาสะ แล้วกล่าวว่า

“น้องรัก! สมาคมนี้จะใหญ่ยิ่ง ขอให้พวกเราจงรออยู่ที่นี้ก่อนเถิด”

เมื่อพระราชากับราชปุโรหิตมาถึงบ้านของโคपालะก็ใช้อุบายเดิมทดสอบ แต่โคपालะปฏิเสธราชสมบัติทันทีแล้วขอลาออกบวช พระราชากับปุโรหิตอ้อนวอนให้รอก่อนสัก 2-3 วันเพื่อให้เห็นหน้ากันนานๆ ก่อน โคपालะก็กล่าวว่า

“ความดีควรรับทำวันนี้ ไม่ควรผัดเพี้ยนว่าจะทำวันพรุ่งนี้ ผู้ผัดผ่อนงานที่ควรทำวันนี้ว่าจะทำพรุ่งนี้ย่อมเสื่อมจากการงานนั้น” กล่าวจบก็พาบริวารไปหาพี่ชายที่ริมน้ำเพื่อออกบวชทันที

แม้บุตรคนเล็กสุดคืออชปาละก็ทำเช่นเดียวกัน พวกกันไปหาพี่ชายที่ริมน้ำออกบวช ปุโรหิตสิ้นหวังแล้ว พลันได้คิดว่า..

“ลูกๆ ทั้งเราไปบวชหมดแล้ว เหลือแต่เราคนเดียวเป็นเหมือนมนุษย์ต่อไม้ แล้วเราจะมัวอยู่ไปทำไม? ออกบวชดีกว่า!” จึงประชุมมหาเสนาประกาศว่า..

“เราจะไปบวชกับบุตรของเรา พวกท่านเล่าจะอย่างไรต่อไป?”

เหล่าเสนามองหน้าหารือกัน แล้วกล่าวว่า..

“นรकเป็นของร้อนเฉพาะท่านผู้เดียวก็หาไม่ มันก็ร้อนสำหรับพวกเราด้วยเหมือนกัน พวกเราก็จะไปบวชด้วย!”

ฝ่ายภรรยาปุโรหิตรู้ว่าสามีจะไปบวชคิดว่า..

“ลูกและผัวของเราพากันไปหมดสิ้นแล้ว แล้วเราจะมัวอยู่ทำไมกัน? เราก็จะไปบวชเช่นกัน” จึงเรียกภรรยาเหล่าเสนาทั้งหลายมาแจ้งว่า

“เราจะไปบวชกับลูกชายของเราแล้วนะ”

ภรรยาเสนาเหล่านั้นก็พากันกล่าวว่า..

“พวกเราก็จะขอบวชบ้างสิ!” ทั้งหมดจึงออกเดินทางไปริมแม่น้ำนอกเมือง หาหัตถิपालะ

กาลต่อมา พระราชาก็ประสงค์จะผนวชด้วย ตรัสเรียกอำมาตย์ทั้งหลายมาแจ้งความประสงค์ แล้วตรัสถามว่า..

“ท่านทั้งหลายจะทำอย่างไรกันต่อ?”

อำมาตย์ทั้งหลายกราบทูลว่า..

“ขอเดชะ! ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายก็จะขอบวชด้วย พระเจ้าข้า”

พระราชาร่วมหมู่อำมาตย์ จึงพากันไปริมน้ำหาหัตถิपालะ

ชาวเมืองที่หลงเหลืออยู่รวมตัวพากันไปสู่ท้องพระโรงทูลอ้อนวอนขอให้พระมหาลีครองราชย์สืบต่อไป พระราชเทวีตรัสตอบว่า

“วันเวลาล่วงเลยคืนวันผันผ่านไป วัยเราก็แก่ลงๆไปตามลำดับ ตัวเราจะถึงกามทั้งหลายแล้ว เทียวไปผู้เดียว เราจะเป็นผู้เยือกเย็น ก้าวล่วงความเกี่ยวข้องทั้งปวง”

พระราชเทวีตัดสินพระทัยออกผนวชเหมือนพระสวามี จึงมีรับสั่งให้เรียกภรรยาของอำมาตย์ทั้งหลายมาเฝ้า ตรัสถามว่า..

“พวกเธอละ! จะทำอย่างไรกันต่อไป?”

เหล่าภรรยาอำมาตย์กราบทูลว่า..

“พวกหม่อมฉันก็จะบวชด้วยพะคะ”

ทั้งหมดจึงพากันออกจากพระนครไปริมฝั่งแม่น้ำหาหัตถิपालกุมาร ขณะนั้นชาวเมืองก็เดือดร้อนโกลาหลกันทั่วว่า

“พระราชและพระเทวีทรงไปผนวชแล้ว แล้วพวกเราจะทำอะไรเล่า?”

ประชาชนต่างพากันทั้งบ้านเรือนต่างๆที่ยังมีสมบัติเต็มบริบูรณ์ ต่างจูงลูกจูงหลานออกไปบวช ผู้คนทั่วทุกซอกทุกมุมจูงมือกันมุ่งหน้าไปที่ริมน้ำนอกเมืองราวกับไปชมงานมหรสป ตามโรงร้านตลาดทุกแห่งหน มีสิ่งของวางแบแผ่ไว้เกลื่อนกลาด ไม่มีผู้ใดแยแสสนใจทรัพย์สินเหล่านั้นเลย แม้แต่จะชายตามอง จะมีผู้ใดผู้หนึ่งเหลียวแลกลับมาดูก็ไม่มี พระนครทั้งสิ้นว่างเปล่าไร้ผู้คนดุจเมืองร้าง

หัตถิपालะเห็นว่าคนมาหมดทั้งนครแล้ว ก็พาทั้งหมดไปยังป่าหิมพานต์อันร่มรื่นชื่นใจ ท้าวสักกเทวราช ทรงแลดูก็เลื่อมใส รับสั่งให้วิสุกรรมเทพบุตรลงมาสสร้างอาศรม ที่พักกลางคืน และที่พักกลางวันคั่นเป็นระยะๆ มีกระดานพิงหลังที่ฉาบปูนขาวสะอาดในสถานที่ทุกแห่งหน มีสุมทุมพุ่มไม้พร้อมดอกไม้ นานาพรรณ ยังมีที่จงกรม บ่อน้ำใส และไม่ให้ผลตกอยู่ประจำแต่ละอาศรม หัตถิपालกุมารเข้าสู่อาศรมแล้วบรรพชาเป็นฤๅษีพร้อมกับให้ทุกคนบรรพชา มอบอาศรมให้นักบวชหญิงสาวอยู่ตรงกลาง ถัดมาให้ให้นักบวชหญิงชรา ถัดมาอีกให้นักบวชหญิงวัยปานกลาง ส่วนชั้นนอกสุด

ให้บรรพชิตชายทั้งหลายอยู่รายรอบ

ต่อมา พระราชาต่างเมืองทรงทราบข่าวครั้นนี้ว่าร่างกษัตริย์ จึงรีบยกทัพมายึดพระนคร เมื่อเสด็จมาถึง ทรงทอดพระเนตรเห็นทรัพย์เกลื่อนกล่น ให้เกิดฉงนพระทัยยิ่งนัก ทรงเกรงกลัวว่าทรัพย์นี้จะมีภัยร้ายแรงจึงมิกล้าไปแตะต้องทรัพย์ เมื่อสืบสวนชี้เภาที่หลงอยู่ตามซอกหลืบจนได้ความ ทั้งที่ไม่น่าจะได้อความ ทรงดำริว่า

“เห็นที่ว่า การบวชต้องมีคุณค่าโอฬาร ยิ่งใหญ่กว่าทรัพย์เหล่านี้เป็นแน่แท้!” จึงเสด็จไปหาหัตถิपालฤๅษีได้ฟังธรรมแล้วพากันออกบวชหมดทั้งกองทัพ ต่อมาเมื่อพระราชาต่างเมืองยกทัพมาเช่นนี้อีกรวมเป็น 6 กองทัพได้ออกบวชตามหมด อาศรมมีปริมณฑลถึง 36 โยชน์ พื้นที่เต็มบริบูรณ์จนหาที่ว่างมิได้ ฤๅษีรูปใดนึกถึงอกุศล หัตถิपालฤๅษีก็แสดงธรรมแก่ฤๅษีนั้น พร้อมบอกวิธีเจริญพรหมวิหารภาวนาบ้าง กสิณภาวนาบ้าง จนฤๅษีเหล่านั้นทำฌานและอภิฌานให้เกิดได้ เมื่อละโลกแล้วก็ไปพรหมโลกบ้าง สวรรค์บ้าง บ้างเกิดเป็นมนุษย์บ้างตามแต่กำลังบุญ กาลนั้นราวกับนครร้างว่างเปล่า สวรรค์เต็มห้องแน่น ..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า พระเจ้าเอสุการีในครั้งนั้นได้มาเป็นพระเจ้าสุทโธทนมหาราช ในบัดนี้ พระเทวีได้มาเป็นพระนางมหายายา บุโรหิตมาเป็นพระมหากัสสปะ นางพราหมณีได้มาเป็นนางภัททกาปิลาณี อชปาลกุมารได้มาเป็นพระอนุรุทธะ โคปาลกุมารได้มาเป็นพระโมคคัลลานะ อัสสปาลกุมารได้มาเป็นพระสารีบุตร ส่วนหัตถิपालกุมารได้แก่ตถาคต ฉะนี้แล

“โอ้ชีวิตใครลิขิตให้เวียนวน ล้วนเกลื่อนกล่นโทษกามทรมานแก่นสาร

อยากแสวงสุขหลุดพ้นพันธนาการ ช่างเบิกบานเล็กซ้องเกี่ยวเหนี่ยวนิพพาน”

จากชาดกเรื่องนี้ 4 เทพบุตรมีนิสัยใฝ่พรหมจรรย์มาตั้งแต่เป็นเทวดาก่อนลงมาเกิด เพราะสั่งสมนิสัยเห็นทุกข์โทษและความไร้แก่นสารของกามมาหลายชาติจึงมีอัธยาศัยโน้มไปในพรหมจรรย์ได้เช่นนี้ การเป็นกษัตริย์เป็นที่หมายปองของชนทั้งผอง แต่สายตาของผู้ใฝ่เนกขัมมบารมีกลับมองว่าตำแหน่งกษัตริย์เป็นสิ่งที่ถูกกามคุณเข้ายวนพร้อมสรรพยากที่จะทำให้หลุดออกจากกามได้อีกทั้งยังสมบูรณ์ด้วยอำนาจจึงยากที่จะมิให้หลงใหลในอำนาจผู้ใดก็ตกเดือนได้ยาก โอกาสทำผิดพลาดทำให้ต้องไปอบายนั้นมีสูงอย่างยิ่ง ทั้งเครื่องกังวลก็มีมาก ต้องคอยหวาดระแวงคนมาแย่งชิงยึดราชสมบัติอยู่ตลอดเวลา ทำให้บรรทมไม่มีวันเป็นสุข

“นิสัยเห็นโทษกามระจ่างฝังใจ, เห็นความไร้แก่นสารของกาม, ปล่อยวางกามคุณได้ไม่ติดในเรื่องเพศและสมบัติ และมุ่งแสวงหาสาระชีวิต” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิธินักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในเนกขัมมบารมี

3.2 กลิ่นเหม็นของกาม¹

สาเหตุที่ตรัสขาดก ณ พระวิหารเชตวัน กรุงสาวัตถี พระทศพลทรงทราบว่าภิกษุทั้งหลายต่างตริกถึงกามวิตก ทรงให้ภิกษุประชุมกันแล้วตรัสว่า ขึ้นชื่อว่ากิเลสเป็นของเล็กน้อยไม่มีเลย ธรรมดาว่าภิกษุต้องช่มกิเลสที่เกิดแล้วเสียบัณฑิตครั้งก่อนต่างก็ช่มกิเลสทั้งหลายเสียได้จึงทรงนำเรื่องในอดีตมาสาธกดังต่อไปนี้..

ในอดีต ณ นครแห่งหนึ่ง พระราชาแห่งแคว้นทรงปกครองโดยธรรม วันหนึ่งทรงทอดพระเนตรเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้า 5 องค์เสด็จผ่านมา ได้นิมนต์ขึ้นสู่ราชนิเวศน์ เมื่ออังกาสด้วยภัตตาหารเสร็จแล้วได้ตรัสถามเหตุแห่งการบรรพชาของพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้ง 5 องค์ มีเรื่องดังนี้

ท่านหนึ่ง ลักขโสมกระบอกน้ำของเพื่อนมาดื่ม เพราะกลัวน้ำของตนจะหมดเร็ว เกิดสำนึกเสียใจคิดว่า..

“ตัณหาที่ร้ายนัก! มันจักเจริญเติบโตแล้วโยนเราลงนรกเป็นแน่ เราจะแก้ไขช่มมันเสียให้ได้ ก่อนที่มันจะพาลลงนรก” จึงได้เจริญวิปัสสนาหักกิเลสบรรลุปัจเจกโพธิญาณ

ท่านที่สอง กล่าวคำเท็จต่อโจรเรียกค่าไถ่ ว่ามิได้เป็นอะไรกับบิดา โจรจึงปล่อยตัวทั้งสองออกมา เกิดกลัวบาปจึงปราบกิเลส เจริญวิปัสสนาจนบรรลุปัจเจกโพธิญาณ

ท่านที่สาม มองภรรยาผู้อื่นด้วยกามกิเลส เกิดสลดสังเวชตนเอง ว่าความกำหนัดจะมัดตนลงสู่นรกได้สักวัน จึงเจริญวิปัสสนาได้ดวงตาเห็นธรรมบรรลุปัจเจกโพธิญาณ

ท่านที่สี่ เป็นนายอำเภอแล้วเผลออนุมัติให้ชาวบ้านฆ่าสัตว์บูชายัญ สัตว์มากมายต้องมาล้มตายเพราะตัว จึงกลัวบาปคิดกำจัดกิเลส เจริญวิปัสสนาจนบรรลุปัจเจกโพธิญาณ

ท่านที่ห้า เป็นนายอำเภอเผลอให้ลูกบ้านดื่มสุราจนต้องทะเลาะตบตีกัน จึงละอายใจอยากไกลกิเลสเป็นเหตุให้เจริญวิปัสสนาจนบรรลุปัจเจกโพธิญาณ..

พระราชาสดับจบแล้วมีจิตเลื่อมใส ได้ถวายจีวรและเภสัชเป็นจำนวนมาก หลังจากส่งพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้ง 5 กลับแล้ว แต่นั้นมาพระองค์ก็ทรงเบื่อหน่ายในกามวัตถุเหลือทน มีทรงสนพระทัยอาหารอันเลิศรส กระทั่งยังหน่ายที่จะทอดพระเนตรพวงนางสนม ทรงนั่งเจริญกสิณภาวนาจนบรรลุมานอยู่ในห้องบรรทมนั่นเอง แล้วเปล่งอุทานว่า..

“โอ้! น่ารังเกียจกามเหลือเกินแล้ว ทั้งมีกลิ่นเหม็น ทั้งเป็นเลี่ยนหนามของเราโดยแท้เสีย เราฆ่าสัตว์เพื่อกินอยู่ได้อย่างไรมาตั้งนาน”

ขณะนั้นเอง พระมเหสีผ่านมาพอดี พลันได้ยินคำอุทานนี้เกิดตกพระทัยคิดจะผูกมัดพระราชา

¹ปานียชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 60 หน้า 51-62

ไว้ให้ได้ จึงรีบเสด็จเข้าไปหาพระราชชาแล้วตรัสว่า..

“ขอพระองค์โปรดฟังก่อน! กามนั้นรสชาติแสนอร่อย จะสุขไต่ยิ่งไปกว่ากามนั้นไม่มีอีกแล้ว ผู้ใดมาเสพกามก็จะไต่ไปสวรรค์ นะเพคะ”

พระราชชาตรัสสวนไปว่า..

“เจ้าคนถ้อยเอ๋ย เจ้าพูดอะไร! ความสุขในกามมีที่ไหนกัน! กามนั้นรสน้อย ทุกข์อื่นยิ่งไปกว่ากามไม่มีอีกแล้ว ผู้ใดมกเสพกามจะไปนรกต่างหาก ดาบที่ลับคมแล้วเชือด กระบี่ที่ขัดดีแล้วแทง หอกที่พุ่งอย่างแรงปักอก กามทั้งหลายเป็นทุกข์ยิ่งกว่านั้น หลุมถ่านเพลิงลุกโพลงเผาไหม้ ฆาตที่เขาร้อนอยู่ทั้งวัน กามทั้งหลายเป็นทุกข์ยิ่งกว่านั้น ยาพิษกลั่นร้ายแรง น้ำมันที่เดือดพล่าน ทองแดงที่ร้อนละลายคว้าง กามทั้งหลายเป็นทุกข์ยิ่งไปกว่านั้น”

พระราชชาทรงสละราชสมบัติให้เหล้าอำมาตย์ปกครองแทนแล้วเข้าฉานเหาะไปสู่ป่าหิมพานต์ สร้างอาศรมนารีนรมย์ผนวชเป็นบรรพชิต ในที่สุดแห่งพระชนมายุได้เสด็จไปพักสู่แดนพรหมโลก..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า พระปัจเจกพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว พระเทวีได้มาเป็นพระมารดาพระราหุล ส่วนพระเจ้าพาราณสีก็คือตถาคตแล

“นารังเกียจกามทรมมิกลิ้นเหม็น เป็นเลี่ยนหนามผู้แสวงทางสุขสัน
หลงเรือนกายซ่อนเครื่องในเน่าเหลือน ทุกข์มีดมมยให้ไม่เกินกาม”

จากชาดกเรื่องนี้ พระราชชาทรงเกลียดกามมากจนถึงกับทรงอุทานออกมาว่ากามมิกลิ้นเหม็นที่เป็นเช่นนี้ เพราะกามเปรียบเหมือนภาพมายาที่ฉาบไล่ทาฉากหน้าให้สวงามชวนหลงใหล แต่ความจริงที่เป็นไปในร่างกายล้วนสกปรกมิกลิ้นเหม็น เป็นดังถุงเก็บอวัยวะมีปอด ตับ ม้าม ไต หัวใจ ไล่ อูจจาระ ปัสสาวะ เส้นเอ็น กระดูก น้ำมูก น้ำเลือด น้ำหนอง มันข้น มันเหลว เป็นต้น ที่พกพาเคลื่อนที่อยู่ตลอดเมื่อสัมผัสกับสิ่งใดก็ถูกกั้นด้วยผิวหนังบางๆ ที่มีขีดแนบเนียนเมื่อลอกผิวออกแล้วมาอยู่รวมกันต้องมิกลิ้นคละคลุ้งเปรอะเปื้อน น้ำเลือดน้ำหนองไหลนองออกหมดจนทนกันไม่ได้ ต้องอาเจียน สะอิดสะเอียนเห็นจะเป็นลมกันทั้งนั้น กามจึงไม่น่าหลงใหล อีกทั้งกามสุขเป็นความสุขนิดหน่อย ล้วนจำเจ น่าเบื่อหน่าย มีแต่ความขมขื่น โหยหา อาลัย โศกเศร้าแห่งใจ ใจไม่มีหยุดหนึ่งเป็นทาสความโหยหาอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น ผู้ที่ตัดใจจากกามได้ดี จำต้องสั่งสมความเบื่อหน่ายในกามหมั่นพิจารณาโทษของกามไว้เสมอ

“นิสัยเบื่อหน่ายกาม และชอบพิจารณาโทษของกาม” จึงนับเป็นนิสัยในวิถีนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในเนกขัมมบารมี

3.3 คำสาปอันน่ารังเกียจ¹

สาเหตุที่ตรัสขาดก ภิกษุรูปหนึ่งเที่ยวบิณฑบาตในกรุงสาวัตถี เห็นสตรีแต่งกายงดงามแล้ว มองดูด้วยอำนาจถือเอานิมิตอันงาม ถูกกิเลสเข้าครอบงำจนหมดความยินดีอยู่แล้ว เธอมีผมและเล็บ ยาวขึ้น มีจิวเร้าหมอง มีตัวพอมเหลือ กายสะพรั่งด้วยเส้นเอ็น ไม่ยินดีในป่า โคนไม้ เรือนว่างเปล่า เพื่อนภิกษุนำเธอไปยังสำนักของพระศพลแล้วแสดงให้ทรงทราบ พระศพลตรัสถึง บัณฑิตในกาลก่อนที่พากันรังเกียจกามเป็นอันมาก จึงทรงนำเรื่องในอดีตมาสาธกดังต่อไปนี้..

กาลครั้งหนึ่ง ชายผู้หนึ่งนามว่ามหากาญจนกุมารมีน้องชายอยู่ 6 คน น้องสาว 1 คน เป็นคนสุดท้อง มหากาญจนกุมารเดินทางไปร่ำเรียนสรรพวิชา เมื่อกลับมาบ้านบิดามารดาก็อยากให้ แต่งงานเสียที บุตรชายคนโตรับปฏิเสธรว่า

“อย่าเลยแม่! ลูกไม่ต้องการภรรยาโอ! การมีครอบครัวช่างน่าสะพรั่งกลัวเหมือนไฟลุกลามทั่วบ้าน ลูกรู้สึกว่าจะต้องถูกจองจำอยู่ในคุก ช่างให้รู้สึกน่าเกลียดน่ากลัวขยะแขยงอย่างยิ่งจริงๆ คำว่า ครอบครัว! สำหรับลูกแล้วมันไม่ต่างจากคำนิยามของสถานที่ที่เขาโทษของโสโครก เป็นจุลหลุมลุ่มหมกหมิ่นสุดทนลูกไม่ต้องการเรื่องเพศเลยไม่อยากคิดแม้แต่จะฝันจะกล่าวไปเกี่ยวกับการมีภรรยาละแม่แม่ให้ลูกคนอื่น ๆ เขามีเถอะ ลูกไม่เอาด้วยหรอก”

เป็นอันว่าบรรดาลูกทั้ง 7 ไม่มีใครยอมมีครอบครัวเลย ทุกคนเอาอย่างพี่ชายคนโตหมด บิดามารดาจำต้องตัดใจไปโดยปริยาย ทุกคนต่างดูแลปรนนิบัติบิดามารดาได้อย่างเต็มที่ บุตรทั้ง 7 หมั่นผลัดกันดูแลบิดามารดาไม่ปล่อยปละละเลย จึงเป็นครอบครัวอบอุ่นอย่างยิ่ง พ่อแม่มีความสุข ตราบจนวาระสุดท้ายของชีวิต ได้ลาโลกไปอย่างเปี่ยมปิติ

เมื่อบิดามารดาตายลง พี่ชายคนโตประสงค์จะเข้าป่าหาที่อยู่อันร่มรื่นอยู่อย่างสงบ แล้วบวชเป็นบรรพชิตหาความสุขทางใจ น้องๆ ทุกคนปรึกษาหารือกันก็ตกลงใจเหมือนกันว่าจะออกบวชตามพี่ชายกันทั้งหมด เมื่อทุกคนเห็นเป็นเอกฉันท์เช่นนั้นจึงเปิดประตูบ้านให้ท่าน แจกจ่ายทรัพย์จนหมดแล้วพากันเข้าป่าหิมพานต์อันสวยงามแสนสดชื่นรื่นรมย์ ในบรรดาคนเหล่านี้ยังมี ทาสชาย ทาสหญิง และสหายเพื่อนบ้านอีกอย่างละคนขอตามไปบวชด้วยทั้งหมดสร้างอาศรมอยู่บริเวณเดียวกัน ถึงเวลาหาผลไม้ก็เดินคุ้ยกันไปเป็นกลุ่มๆ สนุกสนานเหมือนชาวบ้านทั่วไป มหากาญจนฤาษี พี่ใหญ่ เห็นน้องๆ แล้วพลางคิดว่า..

“เอ.. ทุกคนคึกคะนองเหมือนชาวบ้านอย่างนี้เห็นจะไม่ได้การ สู้อุตส่าห์สละกองทรัพย์ 80 โกฏิมาบวชถึงที่นี่ก็จะเปล่าประโยชน์ เอาละ! เราจะเสียสละเป็นผู้หาผลไม้ให้น้องๆ เอง น้องๆ จะได้พักในอาศรมแสวงหาความสงบบำเพ็ญสุขทางใจกันได้เต็มที่”

¹ภิสชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 60 หน้า 402-421

ฤๅษีพี่ใหญ่เรียกทุกรูปมาประชุมกัน แล้วกล่าวว่า

“ท่านทั้งหลาย แต่นี้ไปขอให้พวกท่านอยู่กันที่นี้นั่งสมาธิกันตามสบายเถิดนะ ฉันจะไปหาผลไม้มาให้เอง”

น้องๆ ไม่เห็นด้วย กล่าวว่า

“ท่านพี่เป็นอาจารย์ พวกเราตามท่านมาบวชแล้วยังจะให้ท่านมาลำบากอีกได้อย่างไรกัน อาจารย์อยู่ที่นี้แหละดีแล้ว น้องสาวเราก็ควรอยู่ด้วย ทาสหญิงก็ต้องอยู่กับน้องสาวเราด้วยเพื่อไว้ปรนนิบัติดูแลกัน นอกนั้นพวกเราทั้ง 8 จะสลับกันหาผลไม้มาเอง”

ทุกคนเห็นพ้องตกลงตามนี้ แต่นั้นมาผลไม้ก็ถูกจัดแบ่งเป็น 11 ส่วนวางไว้บนแผ่นหินใหญ่กลางลานบริเวณอาศรมทุกๆ วัน

กาลเวลาผันผ่าน หมู่ฤๅษีมีตบะกล้าแข็งขึ้นเพราะคุ้นเคยกับชีวิตบรรพชิต ราวกับเป็นวิถีชีวิตที่ไม่อาจพรากจากไปได้อีก หมู่ฤๅษีเลิกหาผลไม้ไปนานแล้ว เปลี่ยนเป็นทานเหง้าบัวแทน อาหารเปลี่ยนไปเนื่องเพราะตบะกล้าแข็งขึ้น ไม่ติดในรสมากขึ้น อีกทั้งก็ไม่ยุ่งยากและหาได้ง่ายไม่เสียเวลาในการบำเพ็ญสุขทางใจ จนมาวันหนึ่งเกิดเหตุการณ์ประหลาดขึ้นคือ ส่วนแบ่งอาหารบนลานหินมีเพียง 10 ส่วน! ทั้งที่มันควรจะมี 11 ส่วนน้องๆ ทุกคนหยิบเหง้าบัวส่วนของตนไปหมดแล้วแต่กลับไม่มีของฤๅษีพี่ใหญ่ ท่านคิดว่าน้องๆ คงลืมส่วนแบ่งของตนจึงมิได้พูดอะไร เพราะถือว่าความเผอเรออาจมีกันได้ ท่านยอมอดอาหารไป 1 วันโดยไม่ใส่ใจกับปากท้อง การออกไปหาอาหารใหม่ไม่เหมาะสม ต่อบรรพชิต ท่านจึงบำเพ็ญเพียรต่อไปในอาศรมอยู่ทั้งวัน

วันต่อมา อาหารของฤๅษีพี่ใหญ่ยังไม่มีอีก! ท่านคิดว่า

“เอ..หรือเราทำผิดพลาดอะไรไป? น้องๆ จึงคิดลงโทษเตือนสติเราเช่นนี้” ฤๅษีข่มใจอดกลั้นความหิวอีกวัน ตั้งหน้าสำรวจตรวจตราหาความผิดของตนอยู่ในอาศรมทั้งวันก็ยังไม่เห็นเหตุอันใดที่ไปกระทบกระเทือนใจเหล่าน้องๆ เรื่องใดที่ไม่เหมาะสมแก่บรรพชิตก็ยังมี

เข้าวันที่ 3 อาหารยังไม่มีอีก! การอดข้าว 3 วันเป็นความรู้สึกยากจะทนทานได้แล้ว

“เออละ! ถ้าเราผิดอันใด เราต้องขอให้น้องๆ อดโทษให้เรา” ฤๅษีพี่ใหญ่คิดแล้วเดินไปตีระฆังเรียกทุกคนมารวมกันที่ลานหน้าอาศรม สอบถามถึงเรื่องอาหารที่ผ่านมา 3 วัน ทุกคนได้กันครบหมด ผู้ทำหน้าที่หาอาหารใน 3 วันที่ผันผ่านต่างยืนยันเหมือนกันว่า ได้หามา 11 ส่วนนำมาวางไว้บนแผ่นหินครบถ้วนโดยเฉพาะส่วนของฤๅษีพี่ใหญ่ได้แยกเป็นส่วนที่มากที่สุด ใหญ่ที่สุด และประณีตที่สุดวางไว้อย่างดี

“หรือจะมีใครมาขโมยกินเหง้าบัว?” ฤๅษีพี่ใหญ่รำพึงเบาๆ

เหล่าฤๅษีทั้งหมดพอฟังคำว่าขโมยต่างก็มีจิตเสียวสยองยิ่ง อุทานออกมากันว่า..

“กรรมหนักเหลือเกินๆ”

เมื่อมีการหาตัวชโยเกิดขึ้น ช้างบริเวณนั้นก็เข้ามาร่วมวงด้วย กระทั่งถึงที่มา ทั้งหมดมาเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ ช่วงเวลาแห่งความเจ็บปวดผ่านไปชั่วอึดใจ ทันใดนั้นฤๅษีน้องรองพลันลุกขึ้นยืนท่ามกลางสมาคมแล้วพูดขึ้นว่า..

“ผู้ใดลักขโมยแหง้าบัวของพี่ใหญ่ไป ขอให้ผู้นั้นจงร่ำรวยทรัพย์ทัพบทวิ มีภรรยาสุดสวย ลุ่มหลงหมกมุ่นอยู่กับภรรยา และบุตรนับไม่ถ้วนเสียเถอะ!”

ทุกคนได้ฟังดังนั้นต่างรีบพากันเอามือปิดหูแน่น พร้อมอุทานว่า..

“คำสบถของท่านหนักเกินไปแล้วๆ อย่าพูดอีก!”

หมู่ฤๅษีพูดไปพลางกดฝ่ามือปิดหูให้แน่นแน่นยิ่งขึ้นเพื่อมิให้เสียงเล็ดลอดเข้าไปได้อีก ฤๅษีพี่ใหญ่กล่าวต่อน้องรองว่า..

“พ่อคุณเอ๋ย คำสบถของเธอนี้ช่างหนักหนายิ่งนัก ฉันเชื่อแล้วว่าเธอไม่ได้เอาไป เชิญเธอกลับไปนั่งลงเถิด”

น้องสามลุกขึ้นบ้าง แล้วออกมากล่าวแสดงความบริสุทธิ์ใจว่า..

“ผู้ใดลักขโมยของพี่ใหญ่ไป ขอให้ไปเป็นคฤหัสถ์ที่ร่ำรวยล้นฟ้า เงินตรายศศักดิ์มากเหลือคณา ให้จมปรักอยู่ในกามอย่าได้โง่หัวขึ้นมาเลยเถอะ!”

น้องสี่ก็ออกมาพูดบ้างว่า..

“ผู้ใดลักขโมยของพี่ใหญ่ไป ขอให้ผู้นั้นจงรีบไปเป็นพระเจ้าจักรพรรดิเสียเถอะ!”

ถึงคราวน้องห้าบ้าง..

“ผู้ใดลักขโมยของพี่ใหญ่ไป ขอให้รีบไปเป็นพราหมณ์ที่ผู้คนหลงนับถือ วันๆ เอาแต่ทำนายทายทักจับหาฤกษ์ยามจนมีชื่อเสียงจรจายขายชื่อเสียงกินให้พระราชามอบยศศักดิ์แล้วอย่าได้คลายความยินดีในลาภยศนั้นเสียเลย!”

น้องหกก็ออกมาบ้าง..

“ผู้ใดลักขโมยของท่านไปขอให้ชาวโลกทั้งปวงยกย่องเขาว่าเป็นผู้ขมังเวทย์เรื่องตบะ ต่างแห่แหนกันมาบูชา หาความสงบไม่ได้เลยเถิด!”

ฤๅษีผู้สหายก็ลุกขึ้นบ้าง..

“ผู้ใดลักขโมยของท่านไป ขอให้ผู้นั้นจงได้ครอบครองบ้านส่วยที่มั่งคั่ง ติดอยู่ในสมบัติไปจนตายเสียเถิด!”

ทาสชายก็ลุกขึ้นบ้างว่า..

“ผู้ใดลักขโมยของท่านไป ขอให้ผู้นั้นจงได้เป็นผู้ใหญ่บ้าน มีใจเบิกบานรื่นเริงอยู่กับเพื่อนฝูง
มากหลาย ติดความสะตอกสบาย เทียวขับร้องฟ้อนรำ ทำราชการรุ่งเรือง”

ฤๅษีผู้เป็นน้องสาวพูดขึ้นบ้างว่า..

“หญิงใดลักขโมยแหง้าบัวของพี่ไป ขอให้ไปเป็นอัครมเหสี มัวปกครองสนมหาริณับพันไป
เสียเถอะ!

ทาสหญิงก็ลุกขึ้นกล่าวบ้าง..

“หญิงคนไหนลักขโมยไป ขอให้ไปเป็นนางทาส ได้กินแต่ของดีๆ เทียวโอดวอดเพื่อนบ้านอยู่
ไม่ขาดปาก!

ช่างเปล่งเสียงบ้างว่า..

“ช่างเชือกใดลักเอาแหง้าบัวท่านไป ขอให้ช่างนั้นถูกคล้องปวงบาศสู่ราชธานี มีปฏักทิ่มแทง
ถูกแฉกด้วยขอเถอะ!”

ลิงก็กล่าวบ้างว่า..

“ลิงใดขโมยแหง้าบัวไป ขอให้หมีพวงมาลัยคล้องคอ ถูกเจาะตัมหู ถูกครุฑเขี่ยนตี มีการแสดงไปทั่ว
หวัระแห่งเสียเถอะ!”

เมื่อทุกคนกล่าวหมดแล้ว มหากาญจนฤๅษีพี่ใหญ่ได้ออกมาแสดงความบริสุทธิ์บ้างว่า..

“ท่านผู้เจริญทั้งหลาย! ผู้ใดแก่งกล่าวของที่ไม่หายว่าหาย หรือสงสัยในตัวพวกท่าน ขอให้
ผู้นั้นจงได้เสพกามทั้งหลายจนตายคาเกม!”

ทันใดนั้นเทวดาตนหนึ่งพลันปรากฏไหว้เหล่าฤๅษีแล้วกล่าวว่า..

“ใครๆ ก็มุ่งแสวงหากามกันทั้งนั้น กามเป็นของน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าชื่นใจของสัตว์โลก
เป็นอันมาก ทั้งมนุษย์และเทวดาต่างเสาะหา ทำไมพวกท่านถึงไม่ชอบกันเลยเล่า?”

มหากาญจนฤๅษีกล่าวตอบว่า..

“ท่านจอมกฤต! ก็เพราะกามนี่แหละ! สัตว์ทั้งหลายจึงถูกจองจำ ทุกข์ภัยทั้งหลายพลันบังเกิดขึ้น
จากกามทั้งนั้น สัตว์ทั้งหลายประมาทลุ่มหลงในกามพากันทำบาปกรรมมากมาย ไปนรกก็เพราะกาม
ไหนพวกเราจะไปสรรเสริญมันกันเล่า”

เทวดาเกิดความเลื่อมใสหมู่ฤๅษี กล่าวว่า..

“ข้าแต่ท่านฤๅษีทั้งหลาย! เราคือท้าวสักกเทวราชมาเพื่อคิดทดสอบพวกท่านดูเท่านั้นเอง

จึงได้เอาแหง้าบัวไปซ่อนไว้ พวกท่านทั้งหลายเป็นผู้บริสุทธิ์หาบาปมิได้เลย นี่เป็นแหง้าบัวของท่าน ท้าวสักกะตรัส พรางมอบแหง้าบัวคืนไว้บนแผ่นหิน

มหากาญจนฤๅษีทูลเตือนท้าวสักกะว่า..

“ท้าวสหสังข์ ฤๅษีเหล่านี้มิใช่รักเพื่อนรำของ ท่าน และมีใช้ผู้ที่ท่านจะมาล้อเล่นเลย พวกเรามีได้เป็นสหายของท่านด้วยการล้อเล่น เหตุไฉนจึงมาดูหมิ่นทดสอบกับหมู่ฤๅษี”

ท้าวสักกะรู้ว่าพระองค์ทรงทำกรรมหนักเสียแล้ว ทรงกลัวบาปเป็นอย่างยิ่ง รีบตรัสว่า..

“ข้าแต่ท่านผู้ประพติพรหมจรรย์เอ๋ย ขอท่านทั้งหลายจงเป็นดังอาจารย์และบิดาของข้าพเจ้า ด้วยเถิด ข้าพเจ้าขออยู่ใต้เงาเท้าของพวกท่าน ได้โปรดอดโทษให้สักครั้งหนึ่งเถิด”

หมู่ฤๅษียอมอดโทษให้ แล้วเข้าสู่อาศรมเจริญกุศลภาวนาจนได้ฌานและอภิญญา หาความสุขเลิศล้ำอยู่กับสมาธิ มีชีวิตสงบร่มเย็นมาช้านาน เมื่อถึงกาลละร่างกายก็ไปพักที่พรหมโลกสืบไป..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า ตถาคต สารีบุตร โมคคัลลานะ กัสสปะ อนนฺตฤๅษี ปุณณะ และอาณนทีเป็น 7 พี่น้องในครั้งนั้น อุบลวรรณาเป็นน้องสาว ชุชฺชุตตราเป็นทาสี จิตตคฤหบดีเป็นทาส ปาลิเลยยกะเป็นช่าง มธุระเป็นวนาร กาสุทายีเป็นท้าวสักกะ ท่านทั้งหลายจงทรงจำชาดกไว้ ด้วยประการฉะนี้แล

จากชาดกเรื่องนี้ บัณฑิตผู้มีปัญญาทั้งหลายชอบที่จะมองเห็นโทษของกามมากกว่าที่จะไปลุ่มหลง ในเรื่องนี้คนทั้งหมดรังเกียจกามอย่างมากจนถึงขนาดขะเขย่งไม่ยากไต่ยืนได้ฟัง ทั้งๆ ที่ทั้งหมดมิได้เคยมีครอบครัว หรือได้รับสุขสัมผัสจากกามาก่อนบวชเลย แต่เป็นเพราะตนได้พบเนกขัมมะและมีปัญญาที่สั่งสมมาข้ามชาติ จึงพิจารณาเห็นโทษของกามได้อย่างแจ่มแจ้ง หากว่ามีได้สั่งสมเนกขัมมบารมีมา ถึงจะเสพกามไปทั้งชีวิตก็คิดถึงโทษไม่ออกอยู่นั่นเอง

การแสวงหาความสุขทางใจนั้นเป็นสุขอิสระ กว้างขวาง เบิกบานไร้ขีดจำกัด แม้ยังมีได้บรรลุลุธรรม ใจก็ยังรู้สึกปลอดโปร่งโล่งเบา ไร้เครื่องพันธนาการ เป็นสุขที่บริสุทธิ์มากกว่าสุขสัมผัสทางร่างกายซึ่งเป็นความสุขอย่างทาส ไม่เป็นอิสระ ต้องขึ้นอยู่กับบุคคลอื่น มีหวัง ห่วง ห่วงค้ำใจคิดถึงคอยตามรับใช้ความสุขสัมผัสเหมือนทาสรับใช้เจ้านาย ไม่เป็นตัวของตัวเอง จิตใจเหมือนถูกผูกให้ชักลากไปตลอดเวลา นอกจากสุขสัมผัสทางกายจะน่ารังเกียจน่าเบื่อหน่ายแล้ว ชีวิตทางโลกยังเต็มไปด้วยเปือกตมคือความกังวลและเครื่องพันธนาการ วนเวียนอยู่ในโลกธรรม ต้องพัวพันอยู่กับทรัพย์ ลาภสักการะ ชื่อเสียงเกียรติยศ และผู้คนทั้งหลายจนไม่ค่อยจะมีเวลามาแสวงหาความสุขทางใจอันสงบเยียบเสียบเลย

“นิสัยรังเกียจกาม, ชอบแสวงหาความสุขทางใจ, ไม่ติดอำนาจ ลาภสักการะ, ชอบชีวิตเรียบง่าย มักน้อย สันโดษ, ไม่ชอบคลุกคลี ยินดีในสิ่งที่สงบ รักความสงบ และไม่ยินดีกับชีวิตที่เต็มไปด้วยเครื่องกังวลและโลภธรรมทั้งหลาย” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิถีนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในเนกขัมมบารมี

3.4 อุดหนุนให้ตาย ก็ไม่คลายพรหมจรรย์¹

สาเหตุที่ตรัสขาดก ณ พระเชตวันมหาวิหาร เหล่าภิกษุหนึ่งพรรณนามหาภิเนกขัมมบารมีของพระจอมมุนี พระชินสีห์ทรงสดับเรื่องนั้นด้วยทิพโสต เสด็จออกจากพระคันธกุฎีมายังโรงธรรมสภา ทรงตั้งเรื่องที่ภิกษุสนทนาแล้วตรัสว่า บัดนี้เราบารมีเต็มแล้วทั้งราชสมบัติเพื่อคุณอันยิ่งใหญ่ ไม่น่าอัศจรรย์เลย เมื่อก่อนญาณเรายังไม่แก่กล้า กำลังบำเพ็ญบารมีอยู่ ได้ทั้งราชสมบัติเพื่อคุณอันยิ่งใหญ่ นั่นจึงน่าอัศจรรย์! เมื่อภิกษุกราบทูลให้ทรงเล่าเรื่อง จึงทรงนำเรื่องในอดีตมาสาธกดังต่อไปนี้..

ครั้งหนึ่ง ณ ดาวดึงส์พิภพ เทพบุตรองค์หนึ่งกำลังจะจุติจากดาวดึงส์ไปสู่สวรรค์ชั้นสูง เพื่อเสวยทิพยสมบัติที่ประณีตยิ่งๆ ขึ้น ครานั้นเอง ท้าวสักกเทวราชเสด็จมาเชิญเทพบุตรว่า..

“ถ้าท่านไปเกิดในโลกมนุษย์ไซ้ บารมีของท่านจะเต็มเปี่ยมเร็วไฉนความเจริญก็จะมีแก่ท่าน และครอบครัวของท่าน”

เทพบุตรไตร่ตรองดูเห็นว่านี่เป็นโอกาสดีจึงรับคำ ได้ลงมาเกิดเป็นราชโอรสมีพระนามว่า เตมียกุมาร ต่อมาเมื่ออายุ 1 เดือนพระราชบิดาทรงพาพระกุมารประทับบนพระเพลา ออกว่าราชการตรัสสั่งประหารโจร พระกุมารเกิดสะดุ้งกลัวนักหนาว่า..

“พ่อเราอาศัยราชสมบัตินี้ทำกรรมหนักเสียเหลือเกิน กรรมนี้แหละ! จะพาไปนรกในเร็ววัน” กุมารบรรทมดูเศวตฉัตรเกิดกลัวอย่างบอกไม่ถูก จึงพยายามใคร่จะรู้ว่าก่อนเกิด ตนมาจากไหน ก็บัดดลนั้นพลันเกิดสัญญาระลึกชาติเห็นตลอดว่าตนเองเคยครองราชย์ที่เมืองนี้นั่นเอง ปกครองได้เพียง 20 ปี ตายแล้วไป อุตสหนรกทันที! ถูกเผาไหม้อยู่ถึง 80,000 ปีนรก แล้วจึงพ้นกรรมไปจุติที่ดาวดึงส์เพ่งลงมานี้เอง กุมารตกพระทัยว่า..

“โอ้! นี่เรามาเกิดในวังนี้อีกแล้วหรือนี่! หากขึ้นได้ครองราชย์ต่ออีกก็คงต้องไปนรกอีกแน่แท้”

พระกุมารยังคิดก็ยิ่งหวาดกลัวสุดกำลัง เนื่องจากภาพเหตุการณ์อันทารุณกรรมในนรกซึ่งน่ากลัวกว่าในเมืองมนุษย์จนเกินกว่าคำพูดจะเปล่งออกมาได้ ยิ่งแจ่มชัดอยู่ในพระทัยเหมือนเพิ่งประสบเมื่อวาน พระกุมารจึงคิดหาวิธีการออกจากวังนี้ไปให้ได้!

ทันใดนั้นเอง เทพธิดาตนหนึ่งพลันมาปรากฏแนะนำให้พระกุมารทำเป็นคนไข้อยู่เปลี่ย

¹ เตมียชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 63 หน้า 1-74

เพื่อให้ถูกไล่ออกจากวัง แล้วมุ่งหวังบรรพชา พระกุมารตกลงพระทัยใช้วิธีนี้ได้อิฐฐานมั่นคงว่า..

“แต่เนี่ยไป! แม้กายเราจะเหือดแห้งตายไปก็ตามที่ เราจะไม่เคลื่อนไหวจนกว่าจะบรรลุ ความปรารถนาแห่งใจของเรา!”

เป็นอันว่านับตั้งแต่นี้ไป ชีวิตอันแสนสุขในวังราวเทพบุตรเหมือนก่อนลงมาจุติเป็นอันต้อง ปิดฉากลงสิ้นเชิง ดูเหมือนก่อนลงมาเกิด พระองค์จะล่วงรู้เหตุ และพร้อมที่จะลงมาทนความลำบาก อันสุดแสน หากพระองค์คิดมาเพื่อสบาย หาความบันเทิง ในเมื่อก่อนมาเกิดพระองค์กำลังจุติขึ้นสู่ สวรรค์ชั้นสูง พระองค์เสด็จจุติขึ้นไปโยมิใช่ได้ความบันเทิงยิ่งกว่า แต่พระองค์เลือกลงมาสร้างบารมี มีใช้ มาหาความบันเทิง!

พระกุมารทรงข่มกลั้นร่างกายและจิตใจเพื่อยึดมั่นในคำอธิษฐาน แม้พระกุมารจะเห็นนม วางอยู่ตรงหน้าก็ข่มความหิวและความอยากเอาไว้ ไม่ยอมเสวยนมเลยตลอดทั้งวันจนซูบผอม พระองค์สุดแสนทรมาณแต่ก็ไม่กล้าแม้แต่จะคิดเสวย เพราะความทรมาณในนรกมีมากกว่าความหิว เพียงแค่นี้ สำหรับนรกนั้น ไม่มีขีดสุดของความทรมาณ ทรมาณจนต้องทิ้งความรู้สึกอื่นทั้งสิ้น จนเหลือเพียงความทรมาณอย่างเดียว ที่ยิ่งกว่าขาดใจ และจะไม่มีวันได้ขาดใจ!

แต่ตอนนี้ พระมารดาทรมาณแทนโอรสจนแทบจะขาดใจแล้ว ในที่สุดพระมารดาก็ป้อนนม ให้เอง ส่วนทารก 500 คนที่พระราชบิดาให้มาอยู่เป็นเพื่อนเล่นกับพระกุมาร เมื่อไม่ได้นมก็ร้องไห้ เจียวจ้าวโหวกเหวกโวยวายจนน่าปวดหูยิ่งนัก พระกุมารต้องทนทั้งหิว และทั้งเสียงของทารกอีก 500 คน พระองค์ไม่ทรงยึดแขนขา และไม่เปล่งเสียงอยู่ตลอด 1 ปีเต็ม พระราชบิดาประสงค์จะทดสอบให้แน่ พระทัยจึงรับสั่งให้นำขนมมาล่อพระกุมารแม้หิวโหยแต่ก็กลัวนรกรังเกียจไม่มีอารมณ์แม้แต่จะมองขนม ส่วนทารกทั้ง 500 กลับยื้อแย่งขนม ขกต้อยกันซุลมุนวุ่นวายไปหมด ผ่านไปได้อีก 1 ปีเต็ม ยากยิ่ง สำหรับพระกุมาร 1 ปีที่ผันผ่านพระองค์ทรงอยู่กับประสบการณ์ที่ถูกทรมาณในนรกอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น พระองค์จึงไม่กล้าประมาท

ส่วนเรื่องที่ราชบุตรเป็นง่อยนั้นพระราชามีอาจทรงเชื่อได้เลย จึงทรงอยากทดลองให้หนัก ยิ่งขึ้น ดังนั้นในปีต่อมา พระองค์รับสั่งให้ทหารจุดไฟล้อมกุมารทุก ๆ วัน โดยหวังให้กุมารตกใจกลัวแล้ว ลูกหนี หรือเมื่อไฟลามเข้าใกล้ตัวเต็มทีก็จะทนไม่ไหวแล้วขยับแขนขาให้เห็นบ้าง แต่พระองค์ก็ทรง ผิดหวังอยู่ทุกวัน เพราะกุมารเห็นว่าแม้ไฟนี้จะร้อนแรงเผาไหม้ผิวหนังให้ลอกเกรียมปานใด แต่ ไหนเลยจะเทียบกับไฟในนรก พระองค์ยอมถูกไฟเผาตายเสียดีกว่าที่จะทิ้งปณิธาน ส่วนทารกทั้ง 500 นั้นโวยลั่นห้อง วังหนึ่งแทบเหยียบกันตายราวหนูดัดจั้น พระกุมารถูกไฟล้อมแผดเผาอยู่ทุก วัน จนผ่านไปได้อีก 1 ปี

ปีต่อมา พระราชาให้ช่างตักมันว้างมาอย่างดุดันจับราชบุตรขึ้นกวัดแกว่งไปมาให้รู้สึกอึดอัด เหลือทน แต่พระองค์ก็ทนได้เพื่อแลกกับการได้ออกผนวช อย่างไรก็ตามช่างตักมันก็มีอาจเทียบ

ช่างในนรก ปีต่อมา พระราชาให้งูยักษ์แผ่แม่เบี้ยรดพระกุมารอยู่ 1 ปีก็ไม่มีเป็นผล ปีต่อมาพระราชาทรงใช้ความบันทิงหรรษามาหลอกล่อพระโอรสโดยนำมหรสพที่สนุกที่สุดในยุคนั้นมาแสดงให้ทอดพระเนตร หากเทียบในปัจจุบันก็นับว่าเป็นภาพยนตร์โด่งดังสะเทือนโลกทีเดียว ทั้งแสง สี เสียง ล้วนดีตา ดูดีใจยิ่งนัก แต่ราชบุตรทรงหนึ่ง ไม่สนพระทัยที่จะแลดูเลย ทรงเห็นแต่ภาพนรกอันน่าหวาดกลัว ส่วนกุมารทั้ง 500 ล้อมวงกันนั่งดูอย่างสนุกสนาน ประบมือ หัวเราะว่า เฮฮาลั่นห้อง เสียงดังมิหยุดหย่อน ยามนั้นพระเตมีย์กุมารทรงดำริว่า..

“ถ้าเราต้องไปอยู่ในนรก ความรื่นเริงเช่นนี้จะไม่มีแม้สักชั่วขณะจิตเลยทีเดียว”

เมื่อความบันทิงใช้ไม่ได้ผล พระราชาทรงส่งเพชรฆาตจอมโหดมากัดแกว่งดาบแล้วปราดไปที่ต้นคอของกุมารอยู่ทุก ๆ วัน เพื่อข่มขวัญให้ตกพระทัย แต่พระกุมารกลับไม่เห็นเพชรฆาตอยู่ในสายพระเนตรเลย ทรงเห็นแต่หน้านายนิรยบาลในมหานรกแทนนายเพชรฆาตที่อยู่ตรงหน้า จนเวลาผ่านไปอีก 1 ปี คราวนี้พระราชาใช้วิธีจู่โจมที่เผละคือ รับสั่งให้ซึ่งม่านล้อมกุมาร แล้วแอบเป่าสังข์ในทุก ๆ ครั้ง ที่กุมารจะหลับและทุกครั้งที่ตั้งนวมทั้งในทุ ๆ เวลาที่เจียบสังข์เมื่อถึงเวลานั้นทหารก็พร้อมใจกันเป่าสังข์เสียงดังสนั่นลั่นเตียง จนเสียงแทงเสียดเข้าไปในหู แต่ก็มีอาจแทงทะลุไปถึงพระทัยของพระกุมารได้ พระองค์ทรงตั้งสติป้องกันไว้มิให้สะดุ้ง ไม่มีพลาดเลยแม้สักวัน ต่อมาพระราชาให้เปลี่ยนเป็นเสียงกลอง แล้วเปลี่ยนมาใช้แสงแยงตากก็ไม่มีเป็นผลเช่นเคย วิธีที่พิสดารหลากหลายเช่นนี้พอที่จะทำให้พระราชากลายเป็นนักวิทยาศาสตร์ในยุคปัจจุบันได้แล้ว

ปีต่อมา พระองค์ทรงใช้น้ำอ้อยชุบร่างพระกุมาร แล้วยกไปไว้ใกล้ ๆ แหล่งแมลงวันชุกชุม แมลงวันก็รุมเอาปากที่มแทงดูดเข็มับพันเล่มสลับกันแทงไปมาตลอดเวลา การทดสอบครั้งนี้ทำให้พระกุมารได้รับทุกข์ทรมานอย่างมหาศาล แต่ก็ยังเหมือนผงฝุ่นเมื่อเทียบความทุกข์ในนรกขุมตื้นที่สุด! พระกุมารผ่านวันเวลาเช่นนี้ไปได้ด้วยความทรมานสุดแสนอยู่ 1 ปีเต็มโดยที่พระราชาไม่ทรงผ่อนผันให้แม้สักวันหนึ่ง ถึงกระนั้นพระองค์ก็ยังไม่ทรงขยับเลยแม้แต่ปลายนิ้ว

ปีต่อมา พระราชาไม่ให้พระกุมารทรงสนาน ไม่ให้ลงบังคนหนักและบังคนเบา ปล่อยให้พระองค์บรรทมเกลือกกลิ้งอุจจาระปัสสาวะของตนเองกลิ้งเหม็นอย่างรุนแรงฟุ้งตลบไปทั่วห้องแมลงวันมารุมตอมเต็มไปหมด แม้พระองค์จะจมอยู่ในกองคูก็ว่างอารมณ์เป็นกลางได้อย่างน่าชื่นชม ทรงพิจารณากลิ่นเหม็นของคูในนรกซึ่งรุนแรงร้ายกาจกว่านั้นับร้อยเท่า พันเท่า..

ปีต่อมา พระราชาทดลองวางกระเบื้องร้อนจัดไว้ใต้พระแท่นบรรทมของพระกุมาร ทำให้พระกุมารถูกความร้อนเผาราวเปลวไฟลุกท่วมร่างกาย ทรงข่มกลั้นเวทนาอย่างแรงกล้า ไม่ยอมให้ตนกระดิกมือและเท้าตื่นหนีไปมาจากความร้อนที่ย่างตนอยู่ ทรงสกัดกั้นอารมณ์อย่างยิ่งยวดและทรงดัดเตือนตนเองว่าความร้อนในอเวจีนั้นทำลายนัยน์ตาของสัตว์นรกที่อยู่ไกลนับร้อยโยชน์ได้ ความร้อนที่พระองค์ผจญอยู่นี้ยังดีกว่าตั้งร้อยเท่า พันเท่า..

ผ่านมามากหลายปีของการทดสอบ พระชนกและพระชนนีเหมือนพระทัยจะแตกสลายลงให้ได้ ทุกครั้งที่เห็นพระโอรสทรمانแสนสาหัสใกล้สวรรคต ก็ทรงแหวกฝูงชนเข้าไปนำพระโอรสออกมา จากอันตราย บางคราวทั้งสองก็สลับกันเข้ามาวิงวอนพระโอรสว่า..

“พ่อเตมียเอ๋ย พวกเรารู้กันว่าเจ้ามิใช่คนง่ายเปื่อย ลูกเป็นบุตรที่พวกเราปรารถนามานาน เหลือเกินนะ ลูกจงช่วยปลดเปลื้องพ่อกับแม่จากคำครหาของพระราชาทั่วแผ่นดินด้วยเถิด”

แต่พระกุมารก็ทรงนิ่งไม่ไหวติง พระชนกพระชนนีทรงกรรแสงปานจะขาดพระทัย..

บัดนี้พระเตมียกุมารมีพระชนม์ได้ 16 ชันษาแล้ว หม่อมอำมาตย์เสนอให้ย้วยวนพระองค์ด้วย สนมหารีทั้งหลาย พระราชาจึงคัดเหล่านางสนมรักฟ่อนรำบำเรอที่สมบูรณ์ด้วยความงามดัง เทพอัปสรมาเป็นจำนวนมาก แล้วตรัสว่า..

“หากใครสามารถทำให้พระกุมารรำเรงยินดีในกามได้ เราจะให้เป็นอัศวมเหสีของโอรสเรา เลย!”

หญิงเหล่านั้นดีใจสุดๆ รีบพากันวิ่งไปที่ห้องบรรทมของพระกุมารแล้วแย่งกันกรูเข้าไปหา พระกุมารด้วยความหวังอันเปี่ยมล้น ต่างรุ่มล่อมพระกุมาร พยายามแสดงแขนงขำย้วยวนราชบุตร หนุมให้มาร่วมมอภิมมัยด้วย บางคนก็ฟ่อนรำ บางคนพูดคำหวานกรอกพระกรรณ ล้วนเป็นถ้อยคำที่ ย้วยวนพระทัยทั้งสิ้น! พระองค์ต้องข่มกลิ่นอารมณ์อย่างสูง ทรงใช้พระปรีชายิ่ง มียอมทอดพระเนตรดู หนุมารี่เลย ทรงอธิษฐานมิให้หญิงใดมาถูกต้องพระวรกายของพระองค์ได้ แล้วทรงกลั่นลมอัสนาสะ ปัสสาสะจนพระสรีระแข็งกระด้าง เหล่านารีเห็นดังนั้นก็ตกใจสุดขีดคิดว่าราชบุตรนี้เป็นยักษ์แน่แล้ว รีบวิ่งหนีออกจากห้องไปกันหมด พระราชาทรงส่งหญิงสาวสวยหน้าใหม่ ๆ หนุมเวียนกันมาทดลอง อยู่อย่างนี้ตลอด 1 ปี ก็ไม่มีพิรุณให้เห็นแม้สักวันเดียว!

การทดลองสิ้นสุดลงแล้ว! พระราชาตรัสเรียกหม่อมอำมาตย์มาด้วยความกริ้วว่า..

“เฮ้ย! พวกเจ้าบอกแก่เราว่า บุตรของเราเป็นผู้มีบุญมาเกิด แล้วโฉนตอสนี่บุตรของเราเป็น ทั้งง่ายเปื่อย ทั้งโง่ ทั้งทวนหัว!”

อำมาตย์ก็กลัวตายรีบทูลแก้ตัวพลันว่า ..

“ข้าแต่พระมหาราชเจ้า! นิमितที่พวกเราไม่รู้นั้นไม่มีเลย ความจริงพระกุมารนี้เป็น คนกาลกรณีตั้งแต่แรกแล้ว แต่ถ้าพวกข้าพระองค์ทูลบอกไปตรงๆ เกรงว่าพระองค์จะทรงโทมนัส จนพระทัยแตกสลาย จึงไม่ได้กราบทูลพระเจ้าข้า แต่เรื่องมาถึงขั้นนี้แล้วถึงปิดต่อไปก็ไม่มีประโยชน์ ข้าแต่มหาราช! ถ้าพระกุมารอยู่ในราชมณเฑียรนี้ต่อไป อันตราย 3 อย่างจะมีแก่พระองค์แน่พระเจ้าข้า คือพระองค์จะมีอันตรายต่อชีวิต ต่อราชสมบัติ และต่อพระอัศวมเหสีของพระองค์ ดังนั้นพระองค์จะ ชักช้าไม่ได้แล้ว โปรดให้นำพระกุมารนี้ไปฝังในป่าช้าผีดิบเถิด พระเจ้าข้า”

พระราชาทรงสดับแล้วก็เกิดกลัวภัยอันตรายทั้ง 3 นั้นเป็นอย่างยิ่ง จึงโปรดให้ทำตามทีโหร
อำมาตย์แนะนำทันที พระมเหสีทราบข่าวก็ตกพระทัยรับมาทูลวิงวอนขอร้องพระสวามีให้ปล่อย
พระกุมารไป แต่พระองค์ก็ไม่ทรงยินยอม เมื่อพระกุมารทรงทราบเรื่องจากพระมารดา ก็เกิดปิติโสมนัส
ล้นพ้น ทรงดำริว่า..

“ในที่สุดความพยายามที่เราทำมา 16 ปีก็จะถึงที่สุดในวันพรุ่งนี้แล้ว!”

พระมารดาเฝ้าพราหมณ์ที่นำพระกุมารไปหน้าพระกุมารปานหทัยจะแตกสลายลงเสียให้ได้ พระกุมาร
สุดสงสารอยากจะตรัสกับพระมารดาให้เบาใจเหลือเกิน พระองค์ต้องชมพระทัยมากกว่าครั้งก่อนๆ
ทั้งหมด เพราะความสงสารเกือบจะทำให้พระองค์หลุดปากตรัสวาจาออกไปแล้ว แต่ทรงดำริยับยั้งไว้
ได้ทันว่า..

“หากเราไม่พูด! ก็จะเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ต่อพระชนกพระชนนี และมหาชน แต่ถ้าพูด
ออกไปความพยายามที่เราทำมา 16 ปีก็จะล้มเหลวทันที!” จึงทรงอดกลั้นโศกาดูไว้ไม่ตรัสกับพระชนนี

นายสารธินำพระกุมารขึ้นรถแล้วขับไปป่าช้า ขณะที่เฝ้าจอบขุดหลุมอยู่ พระกุมารได้ลงจาก
รถมาประทับยืนหน้าหลุมแล้วตรัสถามสารธิดีว่า..

“ท่านจะรีบขุดหลุมไปทำไมหรือ?”

สารธิดูไปพลางตอบชายที่ถามไปว่า..

“พระโอรสของพระราชาเป็นไข้ หนาวง่อยเปลี้ย พระราชารับสั่งให้ฝังในป่าช้านี้แหละ!”

“ข้าพเจ้ามิได้เป็นคนหนาวง่อยเปลี้ย ถ้าท่านฝังข้าพเจ้าไว้ในป่า ท่านก็ทำสิ่งที่
ไม่เป็นธรรม บุคคลนั้นนอนรุ่มเงาไม้ใดก็ไม่ควรหักรานกิ่งของไม้นั้น เพราะผู้ประทุษร้ายมิตรเป็น
คนลามกเลวทราม พระราชาเป็นเหมือนต้นไม้เราก็เหมือนกิ่ง ตัวท่านเหมือนคนอาศัยร่มเงา ถ้าท่านฝัง
เรา ท่านทำสิ่งที่ไม่เป็นธรรมแล้ว” พระราชโอรสตรัส

สารธินำพระกุมารลงจากหลุม เงยหน้ามองดูชายที่สนทนาด้วย ไม่เชื่อว่าเป็นพระกุมาร จึงเดินไปดูที่รถ
ไม่พบพระกุมารและท่อนเครื่องประดับ แล้วกลับมาดูหน้าชายหนุ่มนั้นใหม่ ก็จำพระองค์ได้จึงหมอบลง
แทบพระบาทอย่างดีใจทูลว่า..

“ขอพระองค์จงทรงพระเจริญเถิด พระองค์โปรดเสด็จกลับไปครองราชสมบัติเถิด พระเจ้าข้า
พระองค์จะทรงทำอะไรในป่าแห่งนี้”

“นายสารธิ! เราไม่ต้องการราชสมบัติที่ได้มาด้วยการประพฤติดุธรรมเลย พระชนก
พระชนนี และชาวแคว้นแคว้นได้สละเราแล้ว เราเป็นผู้ไม่มีเหย้าเรือนแล้ว เราจะบวชอยู่ป่าคนเดียว
ไม่ต้องการกามคุณ ท่านจงรับรู้ไว้! ความหวังผลของคนผู้ไม่รีบร้อนยอมสำเร็จแน่นอนเรามีพรหมจรรย์
สำเร็จแล้ว ได้ออกบวชแล้ว จะมีภัยมาแต่ไหนเล่า” พระราชโอรสทรงยิ้มแย้ม ตรัสด้วยเบิกบานพระทัย

สารทิได้ฟังคำของพระราชบุตรแล้วให้อัจฉรย์ใจยิ่งนัก กล่าวขึ้นชมว่า..

“พระองค์ช่างมีพระดำรัสไพเราะจริง ๆ แต่ข้าพระองค์สงสัยเหลือเกินเหตุไรพระองค์จึงไม่ตรัสอะไร ๆ กับพระชนกและพระชนนีบ้างเลย พระเจ้าข้า”

“เราระลึกชาติปางก่อนได้ ว่าเราเคยเสวยราชสมบัติอยู่เมืองนี้เพียง 20 ปี จากนั้นต้องไปตกนรกอันกล้าแข็งหมกไหม้อยู่ยาวนานถึง 80,000 ปีนรกเรากลัวราชสมบัติเหลือเกิน ดังนั้นเรามิได้เป็นไปก็ต้องทำเหมือนใบ้ มิได้ง้อเบี่ยงก็ต้องให้คนเข้าใจว่าเราง้อเบี่ยง แกล้งนอนเกลือกกลิ้งในปัสสาวะอุจจาระของตน เช่นนั้น นายสารทิเอ๋ย! ชีวิตนี้เป็นของลำบากเป็นของน้อยทั้งยังมีทุกข์มาก ใครเล่าจะอาศัยชีวิตสั้น ๆ นี้ทำกรรมเวรด้วยเหตุการณ์เพียงเล็กน้อย ๆ น้อย ๆ เพราะไม่มีปัญญาและไม่เห็นธรรมเล่า”

สารทิฟังแล้วพลันได้คิดว่า..

“ตัวเราเองก็เช่นกันจะเอาอะไรกับชีวิตที่ไม่สมประกอบนี้เราเองก็อยากจะบวชกับพระราชบุตรเหมือนกัน”

สารทิจึงกล่าวว่า..

“ข้าแต่พระราชกุมาร! ข้าพระองค์ก็จะบวชด้วยนะ พระเจ้าข้า ขอได้โปรดให้ข้าพระองค์บวชด้วยเถิด ข้าพระองค์ขอบบวช”

พระราชบุตรทรงดำริว่า..

“หากเราให้นายสารทิบวชตอนนี้ พระชนกและพระชนนีก็จะไม่เสด็จมาที่นี้ ทั้งสองก็จะเสียโอกาส และต้องเสื่อมจากพรหมจรรย์ ม้า รถ และเครื่องประดับเหล่านี้ก็จะเสียหายไป คำครหาที่จะเกิดขึ้นแก่เราว่า นายสารทิถูกพระราชกุมารผู้เป็นยักษ์เคี้ยวกินเสียแล้ว”

เมื่อราชโอรสทรงดำริถึงผลเสียมากมายดังนี้ จึงตรัสกับนายสารทิว่า..

“นายสารทิ! เธอจงเอารถไปคืนก่อนจะได้ไม่ต้องมีหนี้แล้วค่อยกลับมาบวช ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ล้วนสรรเสริญการบวชว่าประเสริฐแท้”

จากนั้นพระกุมารได้น้อมพระองค์ผินพระพักตร์ไปทางกรุงพาราณสี ถวายบังคมพระชนกพระชนนีแล้วให้นายสารทิฝากคำไปว่า เติมียกุมารพระโอรสของพระองค์ขอถวายบังคมพระยุคลบาทของพระองค์ นายสารทิรับข่าวสาส์นแล้วทำประทักษิณพระกุมาร ถวายบังคมแล้วขึ้นรถขับตรงไปยังกรุงพาราณสีเพื่อแจ้งข่าวมงคลทันที

ขณะนั้นเองพระนางจันทาเทวีเผยพระแสงด้วยสีพระพักตร์สุดรินทคอยจด ๆ จ้อง ๆ แลดูการมาของนายสารทิด้วยพระทัยที่ร้าวราน ทรงใคร่จะทราบวาบุตรสุดรักเป็นอย่างไร เมื่อเห็น

นายสารถึกลับมาแต่ผู้เดียวดวงหทัยก็แทบจะแตกไปในทันที พระเนตรทั้งสองนองไปด้วยพระอัสสุชล ทรงกันแสงคร่ำครวญว่า..

“นายสารถึฝังโอรสเราเสียแล้ว ปัจจามิตรทั้งหลายคงจะยินดี ศัตรูทั้งหลายจะดีใจเป็นแน่แท้” แล้วเข้าไปสอบถามนายสารถึว่า..

“โอรสของเราเป็นไข้ เป็นง่อยจริงหรือเปล่า? ตรัสอะไรบ้างไหม? รีบบอกเรามาเร็วๆ เกิดลูกของเราได้เคลื่อนไหวมือและเท้าบ้างไหม? ลูกของเราได้พูดว่า หลีกไปนะ! ท่านอย่าฆ่าเรา! บ้างหรือเปล่า?”

นายสารถึเล่าเรื่องทั้งหมดให้ฟังโดยละเอียดแล้วชื่นชมพระราชบุตรว่า..

“พระราชโอรสทรงสมบูรณ์ด้วยองค์กายพพ รูปร่างครบถ้วนสมส่วน วาจาช่างล้วนไพเราะ ทรงมีพระปรีชาดำเนินตามมรรคาแห่งสวรรค์ ถ้าพระแม่เจ้ามีพระราชประสงค์จะเห็นพระราชโอรสก็ขอเชิญเสด็จเถิด ข้าพระองค์จะนำเสด็จไปให้ถึงที่ที่พระราชโอรสประทับอยู่เลยทีเดียว”

กาลนั้นพระเตมีย์ทรงเปลื้องพระภูษาเปลี่ยนมาห่มผ้าเปลือกไม้สีแดง ทรงเสด็จออกจากบรรณศาลาแล้วจึงกรมกลับไปกลับมา เปล่งอุทานขึ้นว่า..

“การบรรพชานี้ช่างเป็นสุขจริงๆ สุขจริงหนอ”

เมื่อพระเตมีย์ฤๅษีเดินจงกรมดีแล้วก็เข้าสู่บรรณศาลาที่นั่งบนที่ลาดใบไม้ยังอภิฦญา 5 สมาบัติ 8 ให้เกิดได้ในวันนั้นเอง ตกเวลาเย็นพระฤๅษีเก็บใบหมากเมาที่ท่ายจงกรมมานั่งดื่มดูบริโภคมฤตรสแล้วเจริญพรหมวิหารอยู่ในที่นั้นสืบไป...

ฝ่ายพระเจ้ากาสิกราชได้สดับคำสารถึแล้วให้ตีพระทัยยั้งนัก รับสั่งตักลงปาวประกาศเรียกระดมพลเหล่าเสนามนตรีให้ตระเตรียมกองทัพใหญ่เพื่อออกเดินทางไปพบบุตรโดยเร็ว

“เจ้าหน้าทีทั้งหลายจงเทียมรถเทียมม้าผูกเครื่องประดับประดาเหล่าช้าง ชาวเมืองโปรดตามเรามาเถิด เราจะไปให้โอวาทแก่บุตรชายของเราในบัดนี้” พระราชาทรงประกาศ

บัดนี้กองทัพมหึมาได้มาถึงสถานที่ของพระเตมีย์ฤๅษีแล้ว พระฤๅษีเห็นพระราชเสด็จมาถึงเข้าไปถวายพระพรว่า..

“มหาบพิตร พระองค์ทรงปราศจากพระโรคพาธทรงเป็นสุขสำราญดีหรือ? ราชกัญญาของพระองค์และโยมมารดาของอาตมภาพ ไม่มีพระโรคพาธหรือ?”

“พระลูกรัก ฉันไม่มีโรคพาธ ฉันสุขสำราญดี โยมมารดาของพระลูกรักไม่มีโรคภัยใดๆ เลย” พระราชาตรัสตอบ

“มหาบพิตร พระองค์ไม่ทรงโปรดน้ำจืดชืดอยู่ใช่ไหม? พระหฤทัยของมหาบพิตรยังยินดีใน

สัจจะและธรรมะ ทรงบำเพ็ญทานอยู่หรือ?” พระฤๅษีทูลถาม

“พระลูกรัก ฉันไม่โปรดน้ำจันทน์ ใจฉันยังยินดีในสัจจะ ในธรรม และในทานอยู่”

“ชนบทของมหาบพิตรยังคงรุ่งเรืองดีอยู่ไหม? บ้านเมืองยังเป็นปึกแผ่นดีอยู่หรือ? นางหลวง และพระคลังยังบริบูรณ์ดีอยู่หรือเปล่า?” พระฤๅษีทูลถาม

“ทั้งหมดยังบริบูรณ์ดีอยู่ พระลูกรัก” พระราชาตรัสตอบ

“ขอถวายพระพรมหาบพิตร พระองค์เสด็จมาดีแล้ว พระองค์เสด็จมาไกลก็เหมือนใกล้ราชบุรุษทั้งหลายจงทอดราชบัลลังก์ให้ประทับเถิด” พระฤๅษีทูลเชิญพระบิดา

พระราชาทรงเปรมปรีดีพระทัย ด้วยว่าพระองค์เคยได้สดับเสียงของบุตรรักมายาวนาน เหลือเกิน ทรงฟังเสียงอันไพเราะ และทำที่อันสง่างามผุดผ่องของบุตรรักจนเคลิบเคลิ้มไปแล้ว

พระราชาประทับนั่งลงบนพื้นดิน ด้วยทรงเคารพต่อพระฤๅษีจึงมิได้ประทับนั่งบนที่ลาดใบไม้ให้เสมอกับฤๅษี พระเตมียฤๅษีเข้าบรรณศาลานำใบหมากเฝ้าออกมาแล้วเชิญพระราชาให้เสวย

“มหาบพิตร ใบหมากเฝ้าของอาตมภาพนี้สุกดีแล้ว ไม่มีรสเค็ม ขอจงเสวยเถิด”

“ฉันไม่บริโภคใบหมากเฝ้าหรืออาหารของฉันไม่ใช่เช่นนี้เลย ฉันเสวยข้าวสาสีปรุงด้วยเนื้อที่สะอาด ลูกเสวยอาหารอย่างนี้หรือ?” พระราชาทรงฉงนถาม

ขณะนั้น พระนางจันทาเทวีพร้อมหมู่สนมনারีเสด็จมาถึงพอดี ทรงเข้าจับพระบาททั้งสองของพระปิโยรสแล้วกันแสงมีพระเนตรนองด้วยน้ำพระอัสสสุล จากนั้นมาประทับอยู่ข้างๆ พระราชา

“นี่ที่รัก! เธอดูอาหารของลูกเธอสิ!” พระราชาทรงหยิบใบหมากเฝ้าวางลงในพระหัตถ์ของพระเทวีและประทานแก่สนมอื่นๆ คนละหน่อย ทุกคนต่างนำใบหมากเฝ้านั้นมาวางไว้บนศีรษะของตนด้วยความเคารพในพระฤๅษี

“ลูกรัก! ช่างน่าอัศจรรย์จริง ลูกบริโภคอาหารเช่นนี้แล้ว ทำไมผิวพรรณลูกยังผ่องใสอยู่ ไม่เห็นเศร้าหมองลงเลย?” พระราชาตรัสถาม

“มหาบพิตร อาตมภาพเป็นผู้นอนผู้เดียว การนอนผู้เดียวนั้นทำให้ผิวพรรณของอาตมภาพผ่องใส อาตมภาพมิต้องมีกองกำลังเหินดาบเฝ้ารักษา ไม่ได้โคกาดูรถึงเหตุการณ์ที่ผันผ่าน ไม่ปรารถนาสิ่งยังมาไม่ถึง ยังอัตภาพให้เป็นไปเฉพาะหน้าด้วยใจเป็นสุข ผิวพรรณจึงผ่องใส

คนพาลทั้งหลายย่อมเศร้าหมองเหี่ยวแห้งลงไปเพราะ 2 อย่างนั่นคือ มัวคาดหวังในสิ่งที่ยังไม่มาถึง และมัวเศร้าคำนึงถึงสิ่งที่ล่วงเลยไปแล้ว เหมือนไม้้อที่เขียวสดถูกถอนทิ้งไว้กลางแดด ฉะนั้น” พระฤๅษีทูลตอบ

“พระลูกรัก! พ่อขอมอบกองทัพลอตจนพระราชนิเวศอันรื่นรมย์ให้แก่ลูกในบัดนี้ และจะ

ขอมอบ นางสนมনারีที่มีทั้งหมดให้แก่ลูกด้วย ลูกจงปฏิบัติในนางเหล่านี้อย่างดีเถิด จงเป็นพระราชาของชนทั้งหลาย เหล่าสตรีนี้จะทำให้ลูกมีนรเมย์ในกามไม่รู้เบื่อ ลูกจะอยู่ในบ้านทำอะไร พ่อจะไปนำพระราชธิดาจากเมืองอื่นๆ มาให้ลูก ลูกช่วยทำให้นางเหล่านั้นมีโอรสมาก ๆ แล้วค่อยผนวชภายหลังเถิด” พระราชาตรัสมอบราชสมบัติ

“คนหนุ่มควรประพฤติพรหมจรรย์ การบรรพชาต้องเป็นของคนหนุ่ม ผู้แสวงหาคุณธรรมทั้งหลายสรรเสริญแล้ว อาตมภาพไม่ต้องการราชสมบัติ! อาตมภาพเห็นเด็กชายยังไม่ทันแก่ก็ตายเสียแล้ว นรชนจะเป็นชายหนุ่มหรือหญิงสาวก็ตามล้วนตายทั้งนั้น วันคืนล่วงไปๆ ใครเล่าจะวางใจในชีวิตว่าเรายังหนุ่มอยู่ อายุคนเราเป็นของน้อยเหมือนอายุของฝูงปลาในน้ำน้อยความเป็นหนุ่มสาวจะช่วยอะไรได้ สัตว์โลกถูกครอบงำและห้อมล้อมอยู่เป็นนิตย์ เมื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ดำเนินไปอยู่ महाบพิตรจะอภิเษกอาตมภาพให้เป็นพระราชาไปทำไม” พระฤๅษีทูลปฏิเสธ

“สัตว์โลกถูกอะไรครอบงำไว้หรือ? และถูกอะไรห้อมล้อมไว้ล่ะ? สิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์คืออะไรกัน?” พระราชาตรัสถามด้วยพระพิศมัย

“สัตว์โลกถูกความตายครอบงำไว้ และถูกความชราห้อมล้อมอยู่ สิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์คือวันคืนที่ล่วงดำเนินไปอย่างไร้แก่นสาร ช่างหูกทอดผ้าไปได้เท่าใด ด้ายก็เหลือน้อยลงไปทุกที ชีวิตคนเราก็คงเช่นนั้นย่อมสั้นลงๆ ทุกที แม่น้ำไม่ไหลสู่ที่สูงฉันใด อายุสรรพสัตว์ย่อมไม่หวนกลับคืนสู่ความเป็นเด็กอีก แม่น้ำเต็มฝั่งพัดพาไม้ไผ่ลงสู่ห้วยให้หักโค่นลงไปอย่างไร ชาวโลกทั้งปวงล้วนถูกความแก่และความตายพัดพาไปทั้งสิ้น” พระฤๅษีทูลตอบ

พระราชาทรงสดับคำพระฤๅษีแล้ว เกิดความเบื่อหน่ายในการครองเรือนเป็นที่ยิ่ง ทรงเห็นความตายใกล้เข้ามาอยู่ตรงหน้าพระพักตร์ ไม่ทรงคิดผูกพันในราชสมบัติอีก มีพระราชประสงค์จะออกผนวช ได้ตรัสว่า..

“ลูกรัก! พ่อตัดสินใจแล้ว พ่อจะไม่กลับเข้าพระนครอีก จะบรรพชาอยู่ที่นี้แหละ! ลูกกลับพระนครรับเสด็จบิดาไปเถิด” พระราชาทรงอยากผนวชแต่ก็ยังประสงค์ให้บุตรกลับไปสืบวงศ์ชาติอยู่อีก พระฤๅษีจึงทูลต่อว่า..

“มหาบพิตรจะให้อาตมภาพเสื่อมลงเพราะทรัพย์อีกทำไม คนเราจะตายไปเพราะการมีภรรยาไปทำไม มันเกิดประโยชน์อะไรในความเป็นหนุ่มสาวซึ่งต้องแก่ลงในไม่ช้า เมื่อโลกนี้มีความแก่และตายเป็นธรรมดาจะมัวเพลิดเพลินเล่นหัวกันไปทำไม การแสวงหาทรัพย์หาภรรยาและบุตรจะมีประโยชน์อันใด มหาบพิตร! อาตมภาพพ้นมาได้แล้วจะไม่กลับไปอีก คนเป็นจำนวนมากเห็นกันอยู่ยามเช้าพอตกเย็นก็ตายจากกันเสียแล้ว สถานที่ที่จะทำสงครามกับมัจจุราชด้วยกองทัพกำลังพลไม่มีเลยแม้เป็นมหाराชที่ชนะทั่วทุกทิศก็ไม่อาจพิชิตสู้เอาชนะกับมัจจุราชได้เลยฉะนั้นควรรีบทำความเพียรในวันนี้ใครเลยจะรู้ว่าความตายอาจมีในวันพรุ่งนี้ เพราะการผัดผ่อนกับพญามัจจุราชย่อมไม่มีแก่สัตว์

ทั้งหลาย อาตมภาพไม่ต้องการราชสมบัติ! ขอมหาบพิตรจงสละราชสมบัติแล้วทรงผนวชเพื่อ แสวงหาทางพ้นทุกข์ ทำเนกขัมมะให้เป็นที่พึงเสียเถิด” พระฤๅษีทูล

พระราชอาและพระนางจันทาเทวี กับทั้งนางสนมอีก 16,000 นาง พร้อมเหล่าอำมาตย์และ ราษฎรได้ฟังคำของพระฤๅษีแล้วสลดใจกันถ้วนหน้า เกิดความเบื่อระอาในกามคิดอยากแสวงหา ความสุขสงบที่แท้จริง ทั้งหมดจึงต้องการจะบรรพชา พระราชาโปรดให้ตักลงประกาศไปทั่ว พระนครว่า..

“ผู้ใดอยากจะบวชกับลูกของเรา ก็จงมาบวชเถิด!”

พระราชารับสั่งให้เปิดประตูวังและคลังทั้งหมด ให้จารจรที่เก็บขุมทรัพย์ตามที่ต่างๆ ลง แผ่นทองผูกไว้ที่เสาห้องพระโรง หากผู้ใดต้องการก็เอาไปได้เลย ส่วนชาวพระนครก็พากันทั้งบ้าน เรือนและร้านค้า เปิดประตูทิ้งไว้แล้วบ่าหน้าตามกันไปสู่ป่า บวชกันหมดสิ้นพระนคร ทรัพย์สมบัติ กระจัดกระจายเรี่ยราดเกลื่อนกลาดราวกับเศษขยะปลิวว่อนไปทั่วทั้งเมืองคงเหลือแต่พวกชีเฒ่า นั่ง ต่อมเหล้าเจียบเหงาอยู่ในเมือง

ป่าใหญ่ยามนี้แน่นขนัดไปด้วยอาศรมตั้งอยู่เต็มในที่ 3 โยชน์พระเตมียฤๅษีมอบที่พักตรงกลาง แก่หมู่ฤๅษีณิ มอบล้างนอกๆ แก่ฤๅษีทั้งหลาย บรรพชิตคนไหนคิดเรื่องกาม พยาบาทหรือคิด เบียดเบียนกันเมื่อนั้นพระเตมียฤๅษีจะทราบวาระจิตผู้หนึ่งแล้วเสด็จประทับนั่งแสดงธรรมสั่งสอนกลาง อาภาศณผู้หนึ่งสลดใจไปทำสมาธิได้อภิญญา 5 สมาบัติ 8 หมู่ฤๅษีและฤๅษีณิ บัดนี้ได้นั่งเข้าฌานสุข สว่างไสวไปทั่วทั้งป่า..

กาลนั้นมีกษัตริย์ประเทศราชได้ข่าวว่าพระเจ้ากาสิกราชเสด็จออกผนวช จึงรีบเสด็จมา ยึดราชสมบัติกรุงพาราณสี เมื่อเสด็จมาถึงก็ทอดพระเนตรเห็นทรัพย์เกลื่อนกล่นทั้งร้างวางไว้อย่าง ไร้ค่า ไม่มีค่าแม้แต่จะถูกเหยี่ยวมอง ทรงระแวงว่าทรัพย์เหล่านี้คงต้องมีภัยหนักหนาเป็นแน่ถึงไม่มี ใครกล้ามาเอาไปเลย จึงรับสั่งให้เรียกพวกชีเฒ่ามาตรัสถามจนทราบความทั้งหมด แล้วจึงมุ่งหน้าไป หาพระฤๅษี เตมียฤๅษีต้อนรับปฏิสันถารพระราชานั้นแล้วประทับนั่งโดยใช้อาภาศเป็นอาสนะแสดง ธรรม กษัตริย์นั้นพร้อมทหารทั้งกองทัพที่ตามมาได้ฟังธรรมแล้วประสงค์จะบวชด้วยทั้งหมด ยังมี พระราชาอื่นๆ ก็ตามมาบวชทั้งกองทัพในลักษณะนี้อีก 3 พระองค์ ที่ตรงนี้ได้เป็นมหาสมาคมใหญ่ ช้าง ม้าถูกทอดทิ้งไว้กลายเป็นช้างป่า ม้าป่า รถทั้งหลายก็ชำรุดทรุดโทรมไปในป่านั้นเอง เครื่องใช้สอย และเงินทองทั้งหลายก็เรี่ยราดเกลื่อนกลาดไปทั่วบริเวณอาศรมสถาน บรรพชิตทั้งหมดสามารถทำ อภิญญา 5 สมาบัติ 8 ให้บังเกิดได้ทั้งหมด หมู่สัตว์ก็ล้วนเมตตาต่อกัน ผลไม้ผลัดกันออกผลเต็มต้น มากมายพอเลี้ยงฤๅษีทั้งป่าอย่างอิ่มหนำ ดอกไม้นานาพันธุ์ก็ผลิบานกันอย่างสำราญ ป่าใหญ่อัน อุดมร่มรื่นนี้รับรองหมู่ฤๅษีสืบมาช้านาน เมื่อละโลกกันแล้วก็ไปเสวยสุขกันต่อที่พรหมโลก ส่วนช้าง และม้าทั้งหลายได้ยังจิตเลื่อมใสในหมู่ฤๅษี ไปบังเกิดในสวรรค์ทั้ง 6 ชั้นตามกำลังบุญสืบไป..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่าเทพธิดาในกาลนั้นมาเป็นภิกษุณีอุบลวรรณา นายสุนันทสารเถมาเป็นพระสารีบุตร ท้าวสักกะเป็นพระอนุรุทธ พระชนกและพระชนนีเป็นมหาราชสกุล ส่วนบัณฑิตผู้ทำเป็นใบ้และง่อยเปลี้ยคือตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ พระเตมียราชกุมารทรงยอมสละราชสมบัติอันเป็นที่รวมแห่งกามทั้งหมดลงได้ทรงยอมตายเพื่อให้ได้มาซึ่งพรหมจรรย์ส่วนผู้ได้พรหมจรรย์มาครอบครองแล้วก็สมควรยอมตายเพื่อรักษาเอาไว้ แม้ต้องรักษาพรหมจรรย์ทั้งห้าตาก็ตาม โดยถือหลักว่า ยอมตายก็ไม่ยอมทอดทิ้งพรหมจรรย์เด็ดขาด เช่นนี้จึงนับว่า เดินในวิธินักสร้างบารมีอย่างมีศักดิ์ศรี ไม่มีกามจุจุมก

“นิสสัยรักหวงแหนพรหมจรรย์ ยอมกลั้นใจตายก็ไม่ทอดทิ้งพรหมจรรย์ และเห็นภัยในนรกอยู่เสมอ” จึงนับเป็นนิสัยในวิธินักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในเนกขัมมบารมี

3.5 ภาสิตในหมวดเนกขัมมบารมีที่มีมาในชาดก

ผู้หลงในกามเพราะไม่พิจารณาความเป็นอนุสภาวะ มิได้ฝึกใจให้มีกำลังหักห้ามกามาอารมณ์อย่างต่อเนื่อง ผู้ปราศจากกามราคะย่อมนำเข้าใกล้ เป็นที่เย็นใจ ไม่เร่าร้อน ผู้สั่งจากกามจะละวางอาภิสในโลกได้ มีนิสัยชอบสังตวิเวก ไม่ชอบคลุกคลีด้วยหมู่คณะ เพราะเห็นโทษแจ้งในใจ

ร่างกายเต็มด้วยซากศพ 32 ประการ ประโยชน์อะไรด้วยร่างกายนี้ที่ประดับแล้ว เพราะกายนี้เทวดา พรหม มิได้เนรมิต ไม่ใช่สำเร็จด้วยทอง ด้วยแก้วมณี ด้วยจันทร์เสี้ยว ไม่ใช่เกิดจากห้องแห่งดอกบุณฑริก ดอกโกมุท และดอกอุบลเขียว แต่ที่แท้เต็มไปด้วยคุณไม่สะอาด มิใช่เต็มด้วยอมฤตโอสธที่แท้เกิดในซากศพ มีมารดาบิดาเป็นแดนเกิด มีการขัดสีและการนวดพื้นเป็นนิตย์ มีการแตกทำลายและกระจัดกระจายไปเป็นธรรมดา ดุจปารกษฏ์อันตัณหายึดจับ เป็นเหตุแห่งความโศก เป็นที่ตั้งแห่งความรำไร เป็นที่อยู่อาศัยแห่งโรคทั้งปวง เป็นบ่วงรับเครื่องกรรมกรรม มีของเสียภายในไหลออกภายนอกเป็นนิตย์ เป็นที่อยู่ของหมู่หนอนหลายตระกูล จะไปยังป่าช้ามีความตายเป็นที่สุดท้ายประกอบด้วยกระดูกและเอ็นฉาบทาด้วยหนังและเนื้อ ถูกผิวหนังปิดไว้ไม่ปรากฏตามความเป็นจริง เต็มไปด้วยลำไส้ใหญ่ เต็มท้องด้วยตับ หัวใจ เนื้อหัวใจ ปอด ไต ม้าม น้ำมูก น้ำลาย เหงื่อ มันข้นเลือด ไขข้อ ดี และมันเหลว ของไม่สะอาดย่อมไหลออกจากช่องทั้ง 9 ของกายนั้นทุกเมื่อ คือขี้ตาไหลออกจากตา ขี้หูไหลออกจากหู น้ำมูกไหลออกจากจมูก บางคราวออกทางปาก ดีและเสมหะย่อมไหลออกจากกายเป็นหยดเหงื่อ ศีรษะของกายนั้นเป็นโพรงเต็มด้วยมันสมอง คนพาลถูกอวิชชาห่อหุ้มจึงเห็นเป็นของงดงาม กายมีโทษอนันต์เปรียบด้วยต้นไม้พิษเป็นที่อยู่ของสรรพโรค ล้วนเป็นกองทุกข์ ถ้ากลับเอาภายในของกายนี้ออกข้างนอกก็ต้องถือท่อนไม้คอดไล่กาและสุนัขเป็นแน่ กายนี้ไม่สะอาด มีกลิ่นเหม็น เป็นดังซากศพ เปรียบเหมือนส้วม ผู้มีจักขุต่างดิเตียนแต่คนเขลากลับเพลิดเพลีน กาลใดกายอัน

หนังสือปกปิดไว้บนตายขึ้นพองมีสีเขียวคล้ำ ถูกทอดทิ้งไว้ในสุสาน กาลนั้นญาติทั้งหลายย่อมไม่
ห่วงอาลัย สุนัขบ้าน สุนัขจิ้งจอก นกตะกรุม นกฮอน กา แร้ง และสัตว์ทั้งปวงอื่นๆ ย่อมเคี้ยวกิน

การประดับตกแต่งกายนี้ย่อมเหมือนทำจิตรกรรมผิวหม้อที่เต็มไปด้วยคุณ

คนพาลทั้งหลายทำเหมือนจะไม่แก่ไม่ตาย จมอยู่ในเปลือกตมคือกามคุณ มัวเมาประมาทอยู่
ดุจสุกรจมอยู่ในโคลน ฉะนั้น

เมื่อยังระลึกถึงกามอยู่ตราบใด ก็ไม่ได้ความอึดใจไปตรานั้น ชนใดเอากายและใจสีกวัน
จากกามทั้งหลาย ชนเหล่านั้นนั้นแลชื่อว่าเป็นผู้อึด บรรดาความอึดทั้งหลาย ความอึดปัญญา
ประเสริฐ เพราะผู้อึดปัญญาย่อมไม่เดือดร้อนจากกาม ตัณหาทำให้อยู่ในอำนาจไม่ได้ ช่างทำรองเท้า
เว้นส่วนที่ควรเว้น เลือกเอาแต่ส่วนที่ดีมาทำ ย่อมมีความสุข เราก็ฉันทันนั้น พิจารณาด้วยปัญญาแล้ว
ละกามเสียจะถึงความสุข

ลามก สรรเสริญ ลักการะ และการบูชาในตระกูลอื่นนั้น บัณฑิตกล่าวว่าเปือกตมของ
พรหมจรรย์ ราชาทิทั้งหลายหากทรงกริ้วแล้ว ย่อมทำความวอดวายให้ได้ในพริบตา บัณฑิตกล่าว
พระราชาเช่นนั้นว่าเป็นอสรพิษของพรหมจรรย์

บุคคลละสิ่งยึดถือว่าเป็นของเราแล้วประทุพติตนเป็นนักบวชก็ต้องประกอบด้วยความละอาย
ความอดกลั้น ความฝึกตน และความอดทน ไม่ไกรธง่าย ละวาจาเสื่อมเสียจึงจะชื่อว่าเป็นสมณะ
สมณะนั้นมีการกระทำอย่างนี้จึงจะเข้าถึงแดนสวรรค์ความถือว่าสิ่งนี้เป็นที่รักของเราหรือสิ่งนี้ไม่เป็น
ที่รักของเราย่อมไม่มีแก่บรรพชิต

ภิกษุผู้ชอบคลุกคลีด้วยหมู่ จักเป็นผู้อยู่รูปเดียว ยินดียิ่งในความสงัดเงียบ ข้อนี้ย่อมเป็นไป
ไม่ได้

ภิกษุมุ่งความเป็นสมณะควรปรารภนาดำรงชีวิตอยู่อย่างง่าย ๆ เหมือนงูอาศัยรูหนู ฉะนั้น

บุคคลเป็นไปตามโลกามิสคล้อยตามอำนาจกิเลส ยึดถือกามคุณ 5 ว่าเป็นที่น่าพึงพอใจ
ย่อมเดือดร้อนลำบากถึงความพินาศในท่ามกลางหมู่ญาติและสหาย กามคุณเหล่านี้เชื่อกับลูกชนัก
เมื่อได้ที่ตั้งในหัวใจครั้งเดียวย่อมทำถึงตายได้ทีเดียว ดุจจะเข้ไล่ตามปลา ลูกชนักปักจนตาย ฉะนั้น

ผู้เป็นฆราวาส หากไม่มูมานะทำงาน ไม่กล่าวคำมุสาบ้าง ไม่ใช้อำนาจลงโทษเสียบ้าง
การครองเรือนก็ตั้งอยู่ไม่ได้ เช่นนี้ใครเล่าจะครองเรือนมิให้บกพร่องได้ความยินดีนั้นก็ได้แสนยาก
เราหมดความดิ้นรนที่จะคิดครองเรือนอันให้มีครบได้ยากยิ่ง ใครเล่าจะครองเรือนนั้นได้

บุรุษใดตกอยู่ในอำนาจแห่งอินทรีเพราะกาม บุรุษนั้นละโลกทั้งสองแล้วย่อมเกิดในอบายมีนรก เป็นต้น แม้เมื่อยังเป็นอยู่ ก็ย่อมชুবชีวิตไป

ลามสัการะและเสียงเหินยอเป็นสิ่งทารุณ แสบเผ็ด และหยาบคาย บาดผิว ต่อมาก็บาดหนัง ต่อมาบาดเนื้อ บาดเอ็น บาดกระดูก จรดเยื่อในกระดูก เปรียบประดุจบุรุษทรงพลึงเอาเชือกคมหยาบมาพันแข้งแล้วสีไปมา เชือกย่อมบาดผิว บาดหนัง บาดเนื้อ บาดเอ็น บาดกระดูก จรดเยื่อในกระดูก เธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจะไม่เยื่อใยในลามสัการะและเสียงเหินยอที่เกิดขึ้น ลามสัการะต้องไม่ครอบงำจิตใจเรา

ลามสัการะและความสรรเสริญ ทารุณ เผ็ดร้อน หยาบคาย เป็นอันตรายแก่การบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า เปรียบเหมือนปลาบางตัวเห็นแก่เหยื่อ กลืนเบ็ดที่พรานเบ็ดเกี่ยวเหยื่อหย่อนลงในห้วงน้ำลึก ได้รับทุกข์ถึงความพินาศ พรานเบ็ดพึงทำได้ตามความพอใจ ฉะนั้นคำว่า “พรานเบ็ด” นี้เป็นชื่อของมารใจบาป “เบ็ด” เป็นชื่อของลาม สัการะ และความสรรเสริญ

แมลงวันกินขี้เต็มท้องและช่างหนายังมีกองขี้ใหญ่ มันดูหมิ่นแมลงวันอื่นว่าเรากินขี้เต็มท้องแล้ว และยังมีขี้กองใหญ่อยู่ข้างหน้าอีก ฉันทใด ภิกษุบางรูปถูกลามสัการะและความสรรเสริญครอบงำ ย่ำยิจิตก็ฉันทนั้น ฉันทอยู่ ณ ที่นั้นพอกแก่ความต้องการแล้ว ทายกนิมนต์เพื่อให้ฉันทวันรุ่งขึ้น เธอไปอารามแล้วอวดอ้างท่ามกลางหมู่ภิกษุ ดูหมิ่นภิกษุอื่นผู้มีศีลเป็นที่รัก โมฆบุรุษนั้นยอมเป็นไปเพื่อสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์สิ้นกาลนาน

สุนัขจิ้งจอกแก่ขี้เรื้อน อยู่บนบกก็ไม่สบาย อยู่โคนไม้ก็ไม่สบาย อยู่ที่แจ้งก็ไม่สบาย เดิน ยืน นั่ง นอนในที่ใด ๆ ก็ไม่สบาย เป็นทุกข์ในที่นั้นๆ ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ก็เช่นกัน ถูกลามสัการะและความสรรเสริญครอบงำย่ำยิจิตแล้ว อยู่ในเรือนว่างก็ไม่สบาย อยู่โคนไม้ก็ไม่สบาย อยู่ที่แจ้งก็ไม่สบาย เดิน ยืน นั่ง นอนในที่ใดก็ไม่สบาย เป็นทุกข์ในที่นั้นๆ

คนบางคนในโลกนี้ถูกลามสัการะครอบงำย่ำยิจิต เมื่อตายไปเพราะกายแตกทำลาย ต้องเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก สมាธิของผู้ใดที่เขาสัการะอยู่ด้วยผลสมาธิแล้วไม่หวั่นไหวด้วยสัการะและความเลื่อมสัการะ ผู้นั้นยังเฟื่องอยู่ ทำความเพียรติดต่อกัน เห็นแจ้งด้วยทิวาฐิอย่างละเอียด ยินดีในพระนิพพานเป็นที่ล้นอุบาทาน บัณฑิตทั้งหลายเรียกผู้นั้นว่า สัปบุรุษ

บางคนในโลกนี้มีภดาทองคำเต็มด้วยผงเงินเป็นเหตุ ท่านผู้นี้ก็ไม่จงใจพุดมูสา แต่สมัยต่อมา เขาถูกลามสัการะและความสรรเสริญครอบงำก็กล่าวมูสาทั้งที่รู้ได้ ลามสัการะและความสรรเสริญ ทารุณ เผ็ดร้อน หยาบคาย เป็นอันตรายแก่การบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่าอย่างนี้แล เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้

ผลกล้วยซ่าต้นกล้วย ขุยไผ่ซ่าไม้ไผ่ ดอกอ้อซ่าไม้อ้อ ลูกม้าซ่าแม่ม้าอัสตร ฉันทิ สักการะ
ก็เกิดขึ้นเพื่อซ่าคนชั่ว ฉันทิ

การฝึกสมาธิเป็นประจำเป็นรากฐานการสร้างเนกขัมมบารมีได้อย่างดี เพราะเป็น
การหาความสุขทางใจ พราศจากกามวิตก เมื่อใจหยุดนิ่งคลายอารมณ์ต่างๆ ได้แล้วก็จะพบสุขภายใน
ที่ไม่รู้สึกติดพันสิ่งใด ความฝึกใจในกามก็คลายลงได้มาก ในสภาวะใจเช่นนี้จึงเหมาะแก่การปลูกฝัง
นิสัยแห่งเนกขัมมบารมี

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 3 ชาตกในหมวดเนกขัมมบารมี จบโดยสมบูรณ์แล้ว
โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 3 และกิจกรรม ในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 3
แล้วจึงศึกษาในบทที่ 4 ต่อไป

บทที่ 4

ขาดกในหมวด

ปัญญาบารมี

เนื้อหาบทที่ 4

ชาตกในหมวดปัญญาบารมี

- 4.1 เลือกนายดีเป็นศรีแก่ตัว
- 4.2 มีศิษย์โจงครูมัวหมอง
- 4.3 กตัญญูต้องบูชาครู
- 4.4 ความล้าเลิศทางปัญญา
- 4.5 ลูกพาพ่อฝ่าแดนนรก
- 4.6 มีมนต์ดีก็หนีไม่พ้น
- 4.7 อย่าไปถือสา หาปัญญาดีกว่า
- 4.8 ปฏิภาณพารอดตาย
- 4.9 สักเกตให้ดีมีอะไรซ่อนอยู่
- 4.10 นักสืบสวนขบวนการโกง
- 4.11 ไฟโมหะ
- 4.12 มองให้ไกล ภัยไม่ถึง
- 4.13 หลุมหลบภัย
- 4.14 ปัญญาข้ามชาติ
- 4.15 สรุป และ ภาสิตหมวดปัญญาบารมีที่มีมาในชาตก

1. ปัญญาบารมี เป็นนิสัยที่จำเป็นอย่างยิ่งยวดในวิถีนักสร้างบารมี เปรียบเหมือนแผนที่ชีวิตนำพาให้พิชิตชัยในทุกย่างก้าวของการสร้างบารมี หากไม่สร้างปัญญาบารมี ก็ไม่มีวันเดินไปถึงสุดวิถีสื่อ การทำลายทุกข์ทั้งปวงได้ เพราะจะคิดผิด เห็นผิด เดินทางผิด ต้องหลงทางเวียนวนทนทุกข์ในวัฏวนกิเลส เป็นบ่วงเป็นทาสของมารไปตลอดกาล

2. การสร้างปัญญาบารมี เป็นการสร้างนิสัยต่างๆ เพื่อความใฝ่รู้ เปี่ยมสติรู้ธรรม รู้เท่าทันกิเลส มิให้ไปตกอยู่ในอำนาจกิเลสชนิดยอมตายก็ไม่ยอมโง่เสียทีกิเลสเด็ดขาด เมื่อฝึกฝนจนได้เป็นนิสัยก็จะสั่งสอน ตักเตือนตนเอง บังคับใจตนเองให้ออกจากความชั่วได้ ทั้งยังเอื้อต่อการสร้างนิสัยดี ๆ ทั้งหมดให้เข้มข้นแก่กล้าขึ้นไปอีก เพราะเมื่อมีความเห็นที่ถูกต้อง การสร้างบารมีอื่นๆ ก็ถูกต้องไปหมด และยังส่งผลให้มีอัธยาศัยละเอียดอ่อน มีความเป็นปราชญ์ รู้ความนัยลึกซึ้ง มีจิตผ่องแผ้วสามารถรู้แจ้งแทงตลอดในธรรม ปราบกิเลสให้หมดสิ้นได้ ดุจดั่งอาวุธที่ฟาดฟันกิเลสให้ขาดลง

3. หากนิสัยแห่งปัญญาบารมีบกพร่องวิถีนักสร้างบารมีจะไม่ปลอดภัยอย่างยิ่งเพราะจะไม่ได้นิสัยอันเป็นเครื่องสกัดกั้นและทำลายกิเลส จะต้องถูกกิเลสทำร้ายอยู่ร่ำไป ตนเองก็จะมีแต่เสื่อมลงจนต้องลงไปบ้ายอยู่เนืองนิตย์ แม้คิดจะแก้ไขแต่ขาดปัญญา ก็มีอาจบทางออกจากทุกข์ได้เลย หากคิดผิด เห็นผิด การสร้างบารมีทั้งหมดก็ผิดตามไปหมด มีข้อวัตรผิด พรหมจรรย์ผิด ใช้ความเพียรในทางผิด อธิษฐานผิด มีมิจฉาสมาธิ เป็นต้น ทำให้หลงทางเสียเวลา หลงผิดเสียอนาคต ดังนั้นจึงจำเป็นต้องครอบครองนิสัยเหล่านี้ไว้ก่อนที่จะถูกกิเลสและพญามารพาให้ยึดถือสิ่งผิดๆ ไปเสียก่อน ซึ่งจะถอนออกจากทิวณฐินั้นๆ ก็ยากแสนยาก จนต้องผิดเพี้ยนจากเส้นทางสร้างบารมีไปเรื่อยๆ จนกระทั่งบางครั้งก็มีอาจบกลับมาในเส้นทางเดิมได้อีกเลย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้รู้นิสัยชุดที่สี่ที่ต้องใช้ในวิถีนักสร้างบารมี เป็นนิสัยหมวดหมู่ปัญญาบารมี
2. เพื่อให้เห็นตัวอย่างของนักสร้างบารมีในอดีตที่ประสบความสำเร็จ ไว้น้อมนำมาปฏิบัติ
3. เพื่อให้ได้นิสัยชุดที่สี่ประจำวิถีนักสร้างบารมีมาครอบครอง

บทที่ 4

ขาดกในหมวดปัญญาบารมี

หากอุปมาวิธินักสร้างบารมีเป็นดังวิธีแห่งสงครามที่ต้องสู้รบกับอธรรมเช่นนั้น ปัญญาบารมีก็เปรียบได้กับ “ทัพเสนานิการ”

นิสัยต่างๆ ในหมวดหมู่ของปัญญาบารมี จึงเปรียบเหมือนเหล่าเสนานิการทหารที่มีหน้าที่สืบเสาะหาข้อมูล ออกอุบาย วางแผนการรบ เจนจบกลเข้าศึก รู้เท่าทันศัตรู หาทางปราบเข้าศึก ดำเนินการรบมิให้ผิดพลาดจนเป็นอันตรายต่อกองทัพ ทัพนี้จึงเป็นสัญลักษณ์แห่ง “ประสิทธิภาพ” ของกองทัพ, การเสาะหาข้อมูล คือ การเข้าหาบัณฑิตสอบถามกุศลธรรมทั้งปวง อุบายการรบ คือ กุศโลบายปราบกิเลส การเอาชัยคือการทำลายทุกข์ให้หมด ลั่นเชื้อไม่เหลือเศษ

ปัญญาบารมี เป็นเครื่องปมนิสัยรักความใฝ่รู้ รักความก้าวหน้า ไม่มีมานะถือตัวหรือมัวดี้อริ้น ผักขมกลั่นทิวจิตอ่อนน้อมยอมตน มุ่งแสวงหาปัญญาอย่างเดียว ทำเพื่อคุณธรรมในตัว แสวงหาคุณค่ามากกว่าชื่อเสียงหน้าตา ไม่ชอบโอ้อวดคำชม ไม่อวดเด่นอยากดัง ไม่ริษยาเกลียดชังคนดีมีคุณ เห็นคุณค่าในสิ่งต่างๆ จลัดเลือกคบคน ชอบเข้าหาบัณฑิตปราชญ์ จลัดเข้าไปใต้ถ้ำถึงสิ่งเป็นประโยชน์และมีใช้ประโยชน์แล้วน้อมทำตาม กระตือรือร้นแสวงหาความรู้ ขยายคนพาล ระวังระวังภัยในคนพาลอยู่เป็นนิตย์ ไม่ชอบคบหาคนต่ำทรามปัญญา ชอบอยู่ในถิ่นบัณฑิตปราชญ์ เชิดชูบูชาครู กตัญญูไม่ดูหมิ่นครูบาอาจารย์ รู้พระคุณครูได้มาก ประกาศพระคุณครู ทนครูดุด่าขานบได้ทุกเมื่อ ชอบคิดหาช่องทางแทนคุณผู้มีพระคุณ ยอมสละตนเพื่อแทนคุณ เคารพในธรรม รอบคอบ ไม่มักง่าย ชอบหาเหตุผล ไม่ชอบโต้เถียง ขยันหาอุบายที่ดี ไม่หนีปัญหา รักการแก้ปัญหา ทำทนายกล้าเผชิญหน้าปัญหา ขวนขวายใคร่ศึกษา ช่างสังเกต ขยันหาสืบค้นข้อมูล ไม่ใจเร็วด่วนสรุป สอนตนเองได้ ถูกต้อง ชอบจับแง่คิด มุ่งทางกุศล ชอบความสงบเยือกเย็น ไม่ชอบฟุ้งซ่าน รักสงบใจทำภาวนา ไม่หลงติดในอารมณ์ที่บดบังดวงปัญญา มีกามคุณ พยาบาทความซึมเซา เป็นต้น รวมทั้งชอบรักษาใจไว้ที่ศูนย์กลางกายอันเป็นแหล่งปัญญาเห็นแจ้ง

ในสงคราม การเอาชัยศัตรูต้องใช้ปัญญา 3 ระดับคือ

1. ใช้หน่วยข่าวกรองออกเสาะหาข้อมูล
2. วิเคราะห์วางแผนการรบ
3. สถานการณ์ในสนามรบ ต้องใช้ความนิ่งสงบเคลื่อนไหวเพื่อให้เป็นไปตามแผน จึงเผด็จศึกได้

การเอาชัยกิเลส ต้องใช้ปัญญา 3 ระดับ เช่นกันคือ

1. **เที่ยวสอบถามหาความรู้** กลับกรองเอาแต่สิ่งที่ถูก เป็นสุดตมยปัญญา นิสสัยในหมวดหมู่นี้ได้แก่ เข้าหาปราชญ์บัณฑิตสอบถามธรรม มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่มีทิฐิฐิมานะ เป็นคนว่าง่าย ไม่ลบหลู่คุณ ไม่ริษยา กตัญญู เป็นต้น

2. **ใช้โยนิโสมนสิการ** จับแง่คิดให้ถูก เพื่อวางแผนการปฏิบัติ จัดเป็นจินตมยปัญญา นิสสัยหมวดหมู่นี้ได้แก่ ชยัณหาเหตุผล รอบคอบ ไม่มั่งง่าย จับแง่คิดเป็น ไม่โหยหาคำชมหรืออยากเด่นดัง เป็นต้น

3. **หยุดใจนิ่ง** ดำเนินตามแผน จึงเผด็จศึกได้ เป็นภาวนามยปัญญา นิสสัยหมวดหมู่นี้ได้แก่ ไม่ชอบฟังชาน ชอบความสงบเยือกเย็น ไม่หลงติดอารมณ์ที่บดบังดวงปัญญา รักษาใจไว้ที่ศูนย์กลางกาย เป็นต้น

ผู้ที่มีปัญญาบารมีมาก จะมีกำลังในการเอาตัวรอดจากนรกและอบายได้อย่างดี ถือเป็นเกราะป้องกันภัยในอบายที่สำคัญที่สุดในบรรดาบารมีทั้งหมด หากเห็นถูก การสร้างบารมีอื่นก็จะถูกตามเส้นทาง การสร้างบารมีจะราบรื่นและมุ่งไปได้ไกลถึงเพียงไหน ก็ขึ้นอยู่กับปัญญาบารมีนี้เป็นหลักสำคัญ หากมีความรู้ได้ไกล จุดหมายปลายทาง หรือมโนปณิธานที่ตั้งไว้ก็ไกลเพียงนั้น ปัญญาไปอยู่กับสิ่งใด สิ่งนั้นก็ประณีตกลายเป็นของละเอียดขึ้นมา เช่น คำอธิษฐานที่ประกอบด้วยปัญญาจะรอบคอบรัดกุม หากรู้ได้ไกลคำอธิษฐานก็มุ่งไปได้ไกล ถ้าทำทานด้วยปัญญา เข้าใจหลักการทำบุญก็เป็นทานที่ประณีตถูกหลักวิชา ปัญญา ยิ่งมาก ก็ยิ่งสร้างบารมีได้ดี และต่อเนื่องไม่ผิดพลาด มนุษย์หากขาดปัญญาบารมีเสียแล้ว สิ่งที่ทำไปทั้งชีวิตก็อาจสูญเปล่าได้ หรือถ้าแย่กว่านั้น อาจย้อนกลับมาทำร้ายตนได้ เช่น ทำทุกสิ่งในชีวิตจิตใจคิดค้นสิ่งใหม่ๆ ด้วยความรู้สารพัดหมดไปหนึ่งชาติ ได้อารูสงครามาใช้ ทำยที่สุดกลับต้องไปอบายอย่างแสนสาหัส เป็นต้น มีข้อน่าสังเกตว่าการทำอารูสงคราม ความรู้ที่ทุ่มเทไปรวมทั้งความเพียรความอดทน ฯลฯ ไม่จัดเป็นปัญญาบารมี วิริยบารมี ชันติบารมีหรือบารมีอื่นๆ ทั้งสิ้น แม้การมอบปรมาณูเป็นของขวัญให้ประเทศชาติของตนก็ไม่นับเป็นทานบารมีใดๆ เพราะบารมีเป็นเรื่องของการทำความดี หรือนิสัยที่มุ่งไปในฝักฝ่ายกุศล ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในบทนำ

ยอดปัญญาคือ ความเห็นแจ้งพระนิพพาน ซึ่งกำจัดกิเลสถอนรากถอนโคน

การทำหน้าที่กัลยาณมิตรเป็นการเพิ่มพูนปัญญาบารมีได้อย่างดีเพราะต้องคิดหาวิธีการต่าง ๆ นานา ต้องค้นปัญญาอย่างอุกฤษฏ์ ชนิดยอมตายไม่ยอมให้อับจนหนทาง จนกว่าจะช่วยคนให้พ้นทุกข์ได้สำเร็จ

4.1 เลือกนายดีเป็นศรีแก่ตัว¹

สาเหตุที่ตรัสขาดก ณ พระวิหารเวฬุวัน ใกล้กรุงราชคฤห์ ภิกษุพากันกล่าวว่าพระเทวทัตมองดูมหาปुरुสลักษณะ 32 ประการ แวดวงด้วยพระรัศมีแผ่ซ่านประมาณ 1 วา ถึงความงามเลิศยอดเยี่ยมของพระตถาคตแล้ว ไม่อาจยังจิตให้เลื่อมใสได้ หนาซึ้งกระทำความริษยาเอาด้วย พระทศพลเสด็จมาตรัสว่ามีไข้แต่ในบัดนี้เท่านั้น แม้ในปางก่อนก็เช่นกัน แล้วทรงนำเอาเรื่องในอดีตมาสาธกดังต่อไปนี้..

ในอดีตกาล มีช่างเผือกเชือกหนึ่งเป็นมงคลหัตถี วันหนึ่งพระราชเสด็จขึ้นมงคลหัตถี ประดับเครื่องอลังการพร้อมสรรพทรงทำประทักษิณพระนครด้วยราชานุภาพอันยิ่งใหญ่ มหาชนแห่แหนยืนดูความงามเลิศพิไลในกองแก้วสมบัติของช่างมงคล แล้วพากันพรรณนาชื่นชมว่าสมเป็นช่างคู่พระบารมีของพระเจ้าจักรพรรดิเสียจริง พระราชาทรงสดับเสียงสรรเสริญแต่มงคลหัตถี ทรงอดพระทัยไม่ได้ให้ริษยาเหลือกำลัง รับสั่งให้นายหัตถาจารย์ชี้ช่างขึ้นเขาให้ไล่ช่างไปที่เหวแล้วแสดงการยืน 3 ขา นายหัตถาจารย์ก็ทำให้ช่างยืน 3 ขาได้ พระราชาทรงรับสั่งให้ช่างยืน 2 ขา จนเหลือขาเดียว ช่างก็ทำตามได้อย่างชำนาญ จนกระทั่งรับสั่งให้ยืนบนอากาศ! นายหัตถาจารย์จึงรู้เจตนาที่แท้จริงของพระราชาวา พระองค์ทรงประสงค์จะให้ช่างนี้ตกเขาตายโดยมิต้องสงสัย จึงกระซิบที่ข้างหูช่างว่า..

“พ่อเอ๊ย พระราชาจะให้เจ้าตกเขาตายหนะ! เจ้าไม่คู่ควรกับพระราชองค์นี้หรอก ถ้าเจ้ามีกำลังมากพอไปทางอากาศได้ ก็จงรีบพาเราเหาะขึ้นสู่เวหาไปพาราณสีกันเถอะ!”

ทันใดนั้น ช่างเผือกซึ่งเปี่ยมบุญฤทธิ์ได้ยื่นส่งอยู่กลางนภากาศ นายหัตถาจารย์ดีใจ ทั้งอัศจรรย์ใจยิ่งนัก หันมาทูลลาพระราชาวา..

“ข้าแต่มหाराช! ช่างนี้ถึงพร้อมด้วยบุญฤทธิ์ ไม่คู่ควรแก่คนมีบุญน้อยปัญญาทรามเช่นพระองค์หรอก! ช่างนี้ต้องคู่ควรแก่พระราชผู้เป็นบัณฑิตเท่านั้น ข้าแต่มหाराช! ผู้ไร้ปัญญาและบุญน้อยดังเช่นพระองค์ ถึงจะได้พาหนะดีๆ เช่นนี้ ก็มิได้รู้คุณค่าของมัน รังแต่จะทำพาหนะ ยศสมบัติและบริวารสมบัติให้เสื่อมไปฝ่ายเดียว คนริษยาปัญญาทรามถึงได้ยศตำแหน่งไป ก็ใช้ทำแต่สิ่งไร้สาระ ทำตนและคนอื่นให้เดือดร้อน”

นายหัตถาจารย์กล่าวจบ ช่างก็เหาะขึ้นไปในอากาศตรงไปยังนครพาราณสีทันที แล้วหยุดลงตรงที่เบื้องบนท้องพระลานหลวง ชาวเมืองเห็นเหตุการณ์อัศจรรย์ดังนั้นก็พากันออกมาดู สงสัยเงี้ยวจ้าวเอ็กเกริกเป็นการใหญ่ว่า..

“ดูสิ! ช่างเผือกของพระราชาวกเราเสด็จมาทางอากาศแล้ว”

พระราชเสด็จมาทอดพระเนตร ช่างเผือกลงมายืนบนแผ่นดิน หัตถาจารย์ก้าวลงถวาย

¹ทุมเมธชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 56 หน้า 469-474

บังคมพระราชกราบทูลเรื่องทั้งปวงให้ทรงทราบ พระราชาทรงเบิกบานพระทัยเป็นที่ยิ่ง รับสั่งให้จัดงานมงคลฉลองทั่วพระนคร ทรงตั้งพญาช้างเป็นพญามงคลหัตถ์แล้วแบ่งราชสมบัติออกเป็น 3 ส่วน ส่วนหนึ่งพระราชทานแก่พญาช้างเผือก ส่วนหนึ่งแก่นายหัตถาจารย์ อีกส่วนหนึ่งพระองค์ทรงครอบครองเอง นับแต่วันที่พระราชชาติช้างนี้มา พระราชาทั่วชมพูทวีปล้วนยินดียอมสวามิภักดิ์ราชสมบัติทั่วทั้งชมพูทวีปก็ตกอยู่ในเงื้อมพระหัตถ์ของพระราชาผู้เดียว พระองค์ทรงเป็นราชันผู้ยิ่งใหญ่ในชมพูทวีปไปในทันที..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า พระราชามครครั้งนั้นได้มาเป็นเทวทัต พระเจ้ากรุงพาราณสีได้มาเป็นพระสารีบุตร นายหัตถาจารย์มาเป็นพระอานนท์ ส่วนช้างได้มาเป็นตถาคตแล

“ร่อนริษยาทำลายปัญญาตน

โทษเกลื่อนกล่นปนคุณค่ามหาศาล

เพียงมุทิตาปลื้มจิตมิตรตระการ

เสพลำราญบานชื่นหมื่นผลดี”

จากชาดกเรื่องนี้ ช้างดีได้นายพาลอย่าว่าแต่จะพัฒนางานของนาย แม้ชีวิตก็แทบไม่รอด ดังนั้นนักสร้างปัญญาบารมีจำต้องหานายดีให้พบก่อน หากเจอเจ้านายที่ริษยา ลูกน้องก็มีแต่ถูกมองแง่ลบ มีแต่ถูกกดปัญญาให้มีตม การริษยานับว่าทำลายปัญญาตน และผลประโยชน์อย่างยิ่งใหญ่ อีกทั้งยังสูญเสียโอกาสดีที่จะได้พบทางสว่าง ทำให้ต้องมีตมต่อไปอีก ช้างยังได้อริยาไยผลักคนดีมีปัญญาออกไปจากตัวจนหมดสิ้น เพราะวิสัยของผู้มีปัญญาย่อมอยู่ร่วมกับผู้ริษยาไม่ได้ แต่ผู้ริษยา กลับเข้ากันได้ในคนประจบสอพลอ เป็นการดึงดูดคนพวกนี้เข้ามาเป็นพวกอีกด้วย นับเป็นการทำลายปัญญาตนเองโดยแท้ ทางที่ดีควรมองเรื่องคุณค่าให้มากกว่าคำชื่นชม เพื่อจะได้ชื่นใจกับคุณค่าที่ตนจะได้รับจากผู้มีปัญญา มากกว่าที่จะคิดว่าสูญเสียคำชื่นชมไป เช่นตั้งพระราชำณิตที่ถึงกับสละราชสมบัติของพระองค์ออกเป็น 3 ส่วนให้ช้างผู้ทรงคุณกับนายควานช้างที่นึกถึงพระองค์แล้วนำช้างมาให้ ทั้งนี้เพราะทรงเห็นคุณค่าของผลดีที่จะเกิดแก่พระองค์ มากกว่าเกียรติยศจอมปลอมถ้าหากไปติดมัน

ผู้ต้องการให้คนอื่นมาเคารพยอมรับตน มัวติดอำนาจชื่อเสียง เมื่อถูกแย่งชิงไปย่อมทำใจได้ยาก เหตุนี้ในหมู่กษัตริย์หรือผู้ปกครองทั้งหลายในอดีต มักสังหารวีรบุรุษผู้กอบกู้บ้านเมืองไปมากมายในยามสงบศึก เพราะวีรบุรุษเหล่านั้นมักได้รับการชื่นชมเกินหน้าผู้ปกครอง กลับถูกมองว่าแม้มีพระคุณต่อตน แต่ก็นับว่าได้แย่งเกียรติยศของตนไปกับพระคุณนั้นแล้ว จึงต้องกำจัดทั้งบ้านเมืองจึงล่มจมถูกยึดชิงไปง่ายตายเพราะขาดคนเก่งหากคิดถึงสุขส่วนตนมากกว่าสุขของบ้านเมืองก็ยากที่จะสละเกียรติยศชื่อเสียงที่สั่งสมมาให้ผู้อื่นไปทั้งหมดได้

จากพงศาวดารจีนในยุค 3 ก๊ก เห็นได้ว่า เจ้าแคว้นทั้ง 3 ล้วนไม่ริษยาคนเก่ง ยึดมั่นแนวทางที่

จะรักษาคนเก่งไว้อย่างสมำเสมอโดยมิยอมให้ตนหลงอำนาจ ทำให้คนเก่งทั้งหลายในแผ่นดิน ต่างเข้ามาหาเจ้าแคว้นใดแคว้นหนึ่งใน 3 แคว้นนี้เท่านั้น ไม่นิยมไปแคว้นอื่นๆ เลย ทำให้ผู้ปกครองทั้ง 3 แม้ไม่เก่งแต่รวบรวมคนเก่งไว้มากมาย จนได้ครองดินแดนกว้างใหญ่เกินคนละส่วน ที่ห้าห้ากันไม่ลง เช่น ก๊กเล่าปี่ มีขุนพลเก่ง จงรักภักดีมากมาย และยังได้ยอดขุนพลคือชงเบ้งมาเป็นความรู้ให้กองทัพ, ก๊กซุนกวน ก็ล้วนมีขุนศึกผู้กล้าเต็มกองทัพ, สำหรับก๊กโจโฉ มีทั้งผู้กล้าและผู้มีความรู้หลังไหลเข้ามา ไม่ขาดสายรุ่นแล้วรุ่นเล่า จนต่อมาคนจากก๊กนี้เองที่ได้ครองแผ่นดินจีนทั้งหมด แต่ที่สำคัญที่สุด! คนเก่งเป็นจำนวนมากที่เข้ามาในแคว้นทั้ง 3 นี้ กลับถูกดูหมิ่นขับไล่มาจากเจ้านครอื่น! ซึ่งต่อมานครเหล่านั้นก็ล่มสลายไปอย่างรวดเร็วทั้งสิ้น! สูญสิ้นแคว้นเพราะแรงริษยาโดยแท้..

“นิสัยเห็นคุณค่าในสิ่งต่าง ๆ, ไม่หลงอำนาจวาสนา, ไม่โอ้อวดชื่อเสียง, ไม่หวังเพียงให้ผู้อื่นมายอมรับ, ไม่จับผิดผู้ร่วมงานและคนรอบข้าง, ไม่วางตัวอยากเด่นอยากดัง, ไม่เกลียดชังคนที่มีปัญญา, ยึดคุณค่าประจักษ์ในใจ, มีน้ำใจกว้างขวางไม่ริษยาคนดีมีสามารถ และฉลาดเลือกหาครูดี” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิถีนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในปัญญาบารมี

4.2 มีศิษย์โง่ ครูมัวหมอง¹

สาเหตุที่ตรัสขาดก ณ พระวิหารเชตวัน ภิกษุสนทนากันในธรรมสภาว่า พระธรรมเสนาบดีสารีบุตรพยากรณ์ปัญหาที่พระทศพลตรัสโดยย่อได้โดยพิสดาร พระศาสดาเสด็จมาทรงทราบเรื่องนั้น ตรัสว่า แม้ในกาลก่อน สารีบุตรก็พยากรณ์ได้แล้วเหมือนกัน แล้วทรงนำเรื่องในอดีตมาสาธกดังต่อไปนี้..

ในอดีต ณ เมืองตักกิลลา มีบุรุษหนุ่มผู้หนึ่งเรียนจบสรรพศาสตร์ จนฉลาดพอที่จะเห็นว่า ศาสตร์ที่ร่ำเรียนมายังหาแก่นสารของชีวิตมิได้ จึงละเพศฆราวาสไปบวชเป็นบรรพชิต คิดหาความสุขสงบอันเลิศล้ำ ทำอภิญญา 5 สมบัติ 8 ให้เกิดขึ้นได้ ต่อมาหมู่มิตรสหายและบริวารชนตามมาบวชด้วยกันมากมายนับได้ราว 500 คน

อยู่มาไม่นาน ดาบสผู้อาจารย์เกิดป่วยหนักใกล้มรณภาพเต็มที่ พวกศิษย์ก็อยากรู้เต็มที่ว่า อาจารย์ปฏิบัติธรรมถึงขั้นไหน ศิษย์ทั้งหลายพากันเข้ามาถามคุณวิเศษของอาจารย์ว่า..

“ข้าแต่ท่านอาจารย์! ท่านได้คุณวิเศษชนิดไหนหรือครับ?”

“ไม่มีแม้แต่น้อย!” อาจารย์ตอบจบก็สิ้นลมทันที

บรรดาศิษย์ได้ฟังดังนั้นก็ผิดหวังเป็นที่สุด พากันคิดว่า..

“โอ้! อาจารย์เราไม่มีคุณวิเศษอะไรเลยหรือนี่!”

¹ปโรสหัสสชาติก, พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 56 หน้า 379-382

เหล่าศิษย์จึงไม่ทำความเคารพสักการะอาจารย์อีกต่อไป ยามนั้นเอง ศิษย์พี่ใหญ่ไปธุระเพียง กลับมาทราบเรื่องทั้งหมด แล้วเห็นศิษย์ไม่เคารพครูอาจารย์จึงกล่าวว่า..

“พวกเจ้านี้ไม่รู้อะไรในคำของอาจารย์เลย! อาจารย์พวกเราหมายความว่าท่านได้อาภิญญาตนสมาบัติแล้ว”

แต่แม้ศิษย์พี่ใหญ่จะพูดอธิบายอย่างไรก็ไม่มีใครเชื่อเลยขณะนั้นเองฤๅษีอาจารย์ที่ละโลกแล้วไปเป็นอภิสรรพพรหม ได้สอดส่องดูศิษย์ของตนก็ทราบความประพฤติของเหล่าศิษย์ เกิดสลดใจในความโง่เขลาของศิษย์ที่อุตส่าห์อบรมสั่งสอนมายาวนาน พลังคิดว่า..

“เจ้าอัมธพาลพวกนี้โง่แล้วยังไม่เชื่อคำพูดของศิษย์พี่ใหญ่อีก เราจะช่วยให้สร้างโง่เอง!” พริบตา นั้น พรหมได้ลงมาปรากฏบนอากาศกล่าวว่า..

“ถึงมีผู้ประชุมกันตั้งพันแต่พวกเหล่านั้นกลับไร้ปัญญา เหมือนพวกตาบอดโง่เหล่านั้นนี่เอง! แม้จะร้องไห้คร่ำครวญไปสักร้อยปีก็ตาม คนมีปัญญารู้แจ้งความนัยของเราคนเดียว ยังดีเสียกว่าพวกคนพาลปานนี้ตั้งพันคน”

กล่าวจบแล้วก็กลับไปสู่พรหมโลกดังเดิม พวกตาบอดเหล่านั้นสลดใจในความโง่ของตน ตั้งใจทำความเพียรคลายทิฏฐิมานะ หายอวดดีถือดีจนได้บรรลุมานสมาบัติ ครั้นสิ้นชีวิตแล้วก็ไปเกิดในพรหมโลกกันทั้งหมด..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า อัมธเวทาสิกผู้ใหญ่ในครั้งนั้นได้มาเป็นพระสารีบุตร ส่วนมหาพรหมมาเป็นตถาคตแล

“จะมุ่งหาปัญญาอย่าดูหมิ่น ทิฏฐิเหินมานะเนาเอาทึงเหว
สิ้นเคารพพบแต่หนทางเลว ชีวิตเหลวเพราะลบหลู่ครูอาจารย์”

จากชาดกเรื่องนี้ หากบรรดาศิษย์มีความเคารพครูมากพอ ก็พอจะเอาคำครูมาตรองให้เข้าใจได้ แต่ถ้าหัวดื้อมีทิฏฐิมานะแล้ว ถึงให้ใครมาอธิบายให้ตายก็ไม่ยอมเชื่อ หากตรองแล้วไม่เข้าใจอาจยังไม่นับว่าเป็นพาล แต่เมื่อได้รับคำอธิบายแล้วยังหัวดื้อไม่ยอมตรองนั้นเป็นพาลแท้ จะเห็นว่าคนไร้ความเคารพ ล้วนมีทิฏฐิมานะและความเบาปัญญาเป็นของคู่กัน

“นิสัยไม่ดูหมิ่นครู, เคารพครู, ตั้งใจฟังคำครู, ตรองตามคำครู, ไม่ดี้อันยึดมั่นในทิฏฐิมานะ และรับฟังคำอธิบาย” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิถีนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในปัญญาบารมี

4.3 กตัญญูต้องบูชาครู¹

สาเหตุที่ตรัสขาดก ณ พระวิหารเชตวัน ภิกษุสนทนากันในธรรมสภาว่า พระเทวทัตบอกคิน อาจารย์เสียถึงความพินาศใหญ่บังเกิดในอเวจีมหานรก พระศาสดาเสด็จมาทรงทราบเรื่องนั้น ตรัสว่า แม้ในกาลก่อนพระเทวทัตก็บอกคินอาจารย์ แล้วถึงความพินาศใหญ่เหมือนกัน จึงทรงนำเรื่องในอดีตมาสาธกดังต่อไปนี้..

ในอดีต มีบุรุษหนุ่มผู้หนึ่งแม้จะเกิดในตระกูลจัญทาล แต่ก็เป็นคนขยันชวนหาความรู้ จนได้วิชา “ร่วงมะม่วง” คือเรียกผลมะม่วงรสเลิศให้ร่วงหล่นจากต้นได้ จึงอาศัยวิชานี้ขายมะม่วงเลิศรส เลี้ยงครอบครัว ต่อมา มีชายหนุ่มผู้หนึ่งได้ลี้ลมองรสมะม่วงนี้ ทราบทันทีว่ามีมะม่วงตามธรรมชาติ จึงตามมาดูที่บ้านของพ่อค้าก็พบว่า เป็นนิชาร่วงมะม่วงของพ่อค้านั่นเอง ชายหนุ่มอยากได้วิชานี้มาครอบครอง จึงขอฝากตัวเป็นศิษย์พ่อค้า ทว่าเพียงพ่อค้าเห็นหน้าชายผู้นี้ก็รู้ด้วยการดูลักษณะคนว่า บุรุษนี้ที่แท้เป็นคนพาลสันดานชั่ว! จึงปฏิเสธไม่รับเป็นศิษย์ หนุ่มเจ้าเล่ห์ไม่เลิกล้มความคิด เพราะวิชาพิเศษนี้ช่างยั่วเย้าใจให้ศึกษาเหลือเกิน ได้เข้าไปตีสนิทภรรยาพ่อค้า ประนินับดีรับใช้อย่างดี ทั้งช่วยหุงหาฟืน เตรียมน้ำล้างเท้า และเฝ้าดูแลเด็ก ๆ ให้ ภรรยาพ่อค้าจึงไว้วางใจและอยากตอบแทนคุณ ชายคนนี้บ้าง ได้อ้อนวอนให้สามีสอนนิชาร่วงมะม่วงให้เป็นการตอบแทน ส่วนพ่อค้าก็เห็นแก่ภรรยา จึงยอมตั้งใจสอนให้

ชายหนุ่มเรียนอย่างตั้งใจจริงจนจบหลักสูตรภายในเวลาไม่นาน ก่อนจากกันอาจารย์ได้ทิ้งคำเตือนสติไว้ว่า..

“เจ้าจงจำไว้ให้ดีนะ! วิชานี้มีค่ามหาศาล เมื่อเจ้าตั้งใจจะเอาไปแสดงต่อพระพักตร์พระราชา ลากสักการะก็จะเกิดสมใจเจ้า แต่ทว่า! เจ้าจงอย่าลืมเป็นอันขาด! เมื่อพระราชาทรงสอบถามถึงอาจารย์ ผู้ถ่ายทอดวิชานี้ให้เจ้า เจ้าต้องบูชาครูวิชาให้จงดี อย่าได้ปกปิดเป็นอันขาด มิฉะนั้นวิชานี้จะเสื่อมลงทันที

ชายหนุ่มรับโอวาทแล้วกราบลาอาจารย์บ่าหน้าเข้าสู่เมืองหลวงทันที เมื่อมะม่วงเลิศรสได้แพร่กระจายขายไปทั่วพระนคร ไม่นานก็ตกไปถึงในวัง ผู้ได้ลี้มรสคนแรกย่อมเป็นพระราชา พระราชาติดใจในรสจนอร่อยซาบซ่านไปทั่วพระวรกาย รับสั่งเรียกนายทหารไปตามตัวพ่อค้านี้มาโดยด่วน

“เจ้านำมะม่วงเช่นนี้มาจากไหน?” พระราชาตรัสถามพ่อค้าหนุ่ม

“เป็นอาณูภาพแห่งวิชาของข้าพระองค์ พระเจ้าข้า” พ่อค้าหนุ่มตอบอย่างภาคภูมิใจ

“งั้นเราขอวิชาเจ้าสักหน่อยเถอะ!” พระราชาตรัส

รุ่งขึ้น พ่อค้าหนุ่มพิสูจนฝีมือไม่ลายมือให้พระราชาทอดพระเนตร ได้กล่าวร้ายวิชาจนจบควักน้ำ

¹อัมพชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 60 หน้า 210-222

สาตไปที่ต้นมะม่วง พริบตานั่น มะม่วงก็ร่วงหล่นร่วงพุดังกระแสน มหาชนแซ่ซ้องสาธุการก้องฟ้า ปานเมฆคำราม

พระราชาดร้ออย่างอัศจรรย์พระทัยว่า..

“วิชานี้ช่างอัศจรรย์ยิ่งนัก! เจ้าเรียนมาจากผู้ใดกันรี?”

พ่อค้าหนุ่มกำลังจะตอบออกไปต่อหน้าสาธารณชน แต่พลันเกิดความละอายใจ พลังคิดว่า “ช่างน่าอดสูใจจริง! ถ้าหากเราบอกความจริงไปว่าคนจันทาลเป็นคนสอนเรา คำชื่นชมของพระราช และมหาชนที่มีเมื่อสักครู่นี้ก็จะกลับกลายเป็นดูถูกดูหมิ่นเราทันที แล้วจะมีประโยชน์อะไรเล่าที่เรา จะบอก จึงทูลตอบไปว่า..

“ข้าพระบาทเรียนวิชานี้มาจากอาจารย์ศิลาปาโมกข์ผู้โด่งดังในเมืองดักกลีลา พระเจ้าข้า”

เป็นอันว่าพ่อค้าได้คืนวิชาแก่ครูนับแต่วันแรกที่เปล่งคำพูดจบพระราช และเหล่าข้าราชการบริพาร รวมทั้งมหาชนพากันชื่นชมโสมนัสกับพ่อค้าหนุ่มที่มีวิชาดีเช่นนี้ นับว่าพ่อค้าสนใจได้คำชื่นชม

วันรุ่งขึ้น! พระราชาอยากเสวยมะม่วงทิพย์อีก รับสั่งให้พ่อค้าหนุ่มใช้วิชานำมาให้อีก พ่อค้า ร่ายวิชาอย่างมั่นใจ เมื่อสาदन้าไปกลับไม่มีผลอันใดเกิดขึ้นเกิดรำลึกถึงคำอาจารย์ขึ้นมาได้จึงรู้สาเหตุ ที่วิชาเสื่อม แล้วยืนอดสูใจมองดูต้นไม้

“ว่าอย่างไร? วันนี้วิชาท่านเป็นอะไรไปล่ะ!” พระราชาดร้อถามอย่างฉงน

“วันนี้ฤกษ์ไม่ดีพระเจ้าข้า!” พ่อค้าทูลตอบ

“เอ ที่ผ่านมาข้าไม่เคยเห็นเจ้าเอ่ยถึงฤกษ์เลย ..วันนี้มีอะไรกันแน่?” พระราชาดร้อซัก

พ่อค้าหนุ่มเห็นว่าไม่สามารถเพ็ดทูลพระราชต่อไปได้คิดว่าหากสารภาพความจริง พระราชา อาจทรงเห็นใจไม่ลงอาญา จึงกล่าวสารภาพว่า..

“ข้าพระบาทความจริงได้เรียนวิชานี้มาจากคนจันทาล แต่บัดนี้ได้ลบหลู่ท่านอาจารย์โดย โทกต่อผู้อื่น วิชาได้ถูกทำลายลงไปแล้ว พระเจ้าข้า”

พระราชาทรงกริ้วตรัสว่า..

“เจ้าคนชั่ว! ได้ของดีขนาดนี้แล้วจะไปสนชาติตระกูลทำไมกันเล่า ผู้ต้องการน้ำหวาน เมื่อหาได้จากต้นไม้ใด จะเป็นละหุ่ง สะเดา หรือทองหลาง ต้นไม้นั้นแหละ! ประเสริฐต่อผู้นั้นแล้ว คนเรา รู้แจ้งธรรมจากบุคคลใด บุคคลนั้นก็เป็นคนสูงสุดของคนนั้นนั่นเอง..ราชบุรุษทั้งหลาย! จงเสียนตีพ่อค้า ชั่วนี้แล้วจับมันลากออกไป มันช่างเย่อหยิ่งจองหองนัก”

... ในที่สุดพ่อค้าหนุ่มก็เข้าป่าไปตายอย่างน่าอนาถ

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า มาณพอกตัญญูครั้งนั้นได้มาเป็นพระเทวทัต พระราชามาเป็นพระอานนท์ ส่วนบุตรคนจันทาลคือตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ คนพาลมักห่วงเรื่องหน้าตาและชื่อเสียงมากกว่าห่วงเรื่องคุณธรรม แต่ในหมู่บัณฑิตด้วยกันกลับมองเรื่องคุณธรรมเป็นใหญ่กว่าเรื่องหน้าตา และชื่อเสียงจอมปลอม ทั้งยกย่องผู้ที่ประกาศเชิดชูบูชาอาจารย์ของตน คนที่มารยาเพื่อเอาหน้า มักหลงเข้าใจว่าคนอื่นชื่นชมตนเองด้วยจริงใจ แต่หารู้ไม่ว่าคนทั้งหลายย่อมมองออกถึงความปรารถนาลามกของตนคนพาลด้วยกันย่อมคบหาด้วยก็เพื่อหวังผลประโยชน์ ฉะนั้นนักสร้างบารมีต้องไม่กลัวการเสียหน้า

เรื่องความกตัญญูนั้น เป็นเรื่องสำคัญที่สุดในการสร้างบารมี และมีผลต่อปัญญาโดยตรง หากมีความกตัญญูไม่มากพอ ก็จะเผลอคิดลบหลู่ครูอาจารย์ได้ แม้ยามปกติอาจไม่ลบหลู่ แต่ยามถูกครุฑด่าหรือชุนเคืองครูเมื่อใดก็จะคิดลบหลู่ครูทันที กระทั่งนำเรื่องผิดพลาดแม้เล็กน้อยของครูยกขึ้นมาโดยมองข้ามพระคุณตั้งมากมายไปได้หมด

การลบหลู่คุณนี้เป็นกิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในใจมนุษย์หากไม่ฝึกนิสัยนี้ถึงพระคุณครูไว้ให้มาก หรือไม่สร้างนิสัยกตัญญูข่มความคิดลบหลู่คุณไว้ให้สนิทแล้วไซ้ ในอนาคตไม่วันใดวันหนึ่งหรือชาติใดชาติหนึ่ง อาจต้องถึงคราวหลุดออกจากความเป็นศิษย์อาจารย์กัน การระลึกถึงพระคุณครูอาจารย์ได้มากเพียงใด จึงเป็นบททดสอบที่ดีของนักสร้างปัญญาบารมี ผู้ระลึกได้มากเท่าใดก็มีปัญญามากเท่านั้น ดังเช่น พระสารีบุตรได้ชื่อว่าเป็นผู้พรรณนาพระคุณของอาจารย์ คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้มากกว่าใครในบรรดาสาวกทั้งหมด ท่านได้เป็นผู้เลิเคราะห์ปัญหา เพราะเห็นคุณค่าของอาจารย์ได้มากที่สุด ทำให้ท่านสามารถเห็นคุณค่าของสิ่งต่างๆ ได้มาก ทั้งยังรู้คุณคนได้อย่างดี เช่น รู้คุณของราชพราหมณ์ที่เคยใส่ข้าวให้ตนหนึ่งทัพพี ด้วยอหังการเช่นนี้ พระสารีบุตรจึงเห็นเรื่องราวต่างๆ ได้ละเอียดลึกซึ้งจนตรองตามคำสอนของครูได้มากที่สุด

“นิสัยไม่หลงใหลในชื่อเสียง, หวังผลในคุณธรรมมากกว่ากลัวเสียหน้า, กล้าประกาศคุณเชิดชูบูชาครู, ไม่ลบหลู่คุณท่าน, หมั่นพิจารณาพระคุณครู, สามารถรู้พระคุณได้มาก, มีปัญญา มองข้ามข้อผิดพลาดของครู และทนครุฑด่าขนาบได้ไม่สิ้นสุด” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิธินักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในปัญญาบารมี

4.4 ความล้มเหลวทางปัญญา¹

สาเหตุที่ตรัสขาดก พระทศพลเมื่อประทับอยู่พระวิหารเชตวัน ทรงปรารภภิกษุรูปหนึ่ง ซึ่งเลี้ยงมารดา แล้วทรงนำเรื่องในอดีตมาสาธกดังต่อไปนี้..

ในอดีต มีชายหนุ่มชื่อสุตนะ ทำงานรับจ้างหาเลี้ยงบิดามารดา มีความขยันขันแข็ง และกตัญญูอย่างยิ่ง กาลต่อมาบิดาได้ตายลงจึงตั้งใจเลี้ยงมารดาสุดชีวิตจิตใจ แม้จะเป็นคนเข็ญใจก็ไม่เคยคิดทอดทิ้งมารดาแม้แต่หน่อย

อยู่มาวันหนึ่ง พระราชาออกล่าสัตว์ ฆ่ากวางได้แล้ว ก็แวะเข้าต้นไทรบรรทมหลับไป ขณะนั้นเอง ยักษ์ตนหนึ่งโผล่จากต้นไทรแล้วจับพระหัตถ์ของพระราชากล่าวว่า..

“ท่านเป็นอาหารของเราแล้ว! หนีไปไหนไม่รอดหรอก”

พระราชาทรงตื่นบรรทมอย่างตกพระทัย แม้ทรงประหวั่นพรั่นพรึงแต่ก็ตั้งพระสติ แล้วตรัสถามยักษ์อย่างมีไหวพริบว่า..

“เจ้าจะกินเฉพาะวันนี้หรืออยากมีกินเป็นประจำล่ะ?”

“ถ้ามีให้กินประจำก็จะกินประจำ!” ยักษ์ตอบ

“วันนี้เจ้ากินเนื้อกวางนี้ไปก่อนแล้วปล่อยเราไป ตั้งแต่พรุ่งนี้ไปเราจะส่งคนมาให้ท่าน 1 คน พร้อมอาหารอีก 1 สำหรับ ตกลงไหม?” พระราชาเสนอเงื่อนไขพร้อมกับโล่งพระทัยที่แก้ไขสถานการณ์ได้ทัน

“ถ้าอย่างนั้นท่านอย่าลืมหาเสียล่ะ! วันใดที่ท่านไม่ส่งคนมา ข้าพเจ้าจะกินตัวท่าน” ยักษ์ขู่ว่า พระราชา

ตั้งแต่นั้นมา โจรในเรือนจำหายไปทีละคนๆ จนคุกร้าง นักโทษเก่าไม่มี นักโทษใหม่ก็ไม่มีปรากฏ กระทั่งหัวขโมยเล็กๆ น้อยๆ ในเมืองก็ไม่มีให้เห็นแม้แต่เงาเนื่องจากชาวเมืองต่างรู้กันทั่วว่าพระราชาได้จับเอานักโทษไปให้ยักษ์กินจนหมด พระราชาทรงหวาดวิตกอย่างยิ่ง รับสั่งให้เที่ยวดีกลองประกาศไปทั่วเมืองว่า..

“ใครอยากได้เงิน 1,000 กหาปณะเชิญรีบมาเถิด! เราจะให้แก่ผู้อาสาถืออาหารไปให้ยักษ์”

เวลานั้นเอง ชายหนุ่มยอดกตัญญูกำลังขยันขันแข็งทำงานอยู่ ได้ยินคำประกาศนั้น พลันมีความหวังเจิดจ้าขึ้นมาคิดขึ้นว่า..

“เรารับจ้างเขาครั้งหนึ่งๆ ได้เงินมาแค่ 1 มาสกเท่านั้น บางครั้งก็แค่ครึ่งมาสก เราคิดจะเลี้ยงดู

¹ สุตนชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 59 หน้า 224-235

แม่ให้สุขสบายก็ทำได้ยากเสียเหลือเกิน แม่ไม่มีอาหารดีๆ ทานกับเขาเลย ต้องมาลำบากเพราะเราแท้ๆ ตกลงเราจะรับเงินก้อนนี้ให้แม่แล้วยอมไปหาข้าเอง ถ้าหากเจรจากับข้าได้ก็ดีไป แต่ถ้าต้องตายก็มีเป็นไร อย่างไรเสียแม่ก็มีเงินพอให้มีชีวิตอยู่อย่างสุขสบายเสียที”

สุตนะยังคิดก็ยิ่งให้สุขใจยิ่งนักที่จะได้เห็นแม่สุขสบาย ความกตัญญูทำให้ชายหนุ่มกล้าเผชิญหน้าข้าฯ วันรุ่งขึ้นมาณพหนุ่มได้เข้ามากราบลามารดาเพื่อไปหาข้าฯ แต่ถูกมารดาห้ามมิให้ไป โดยเด็ดขาด! มารดาทัดทานแข็งขันว่า..

“อย่าไปนะลูก! แม่ไม่ต้องการเงินนั้นหรอก”

มาตรว่ามารดาจะห้ามอยู่หลายครั้ง แต่สุตนะบัณฑิตก็ทนเห็นมารดาลำบากอดๆ อยากๆ ต่อไปอีกไม่ไหวแล้ว จึงแอบไปรับเงินกับอำมาตย์แล้วอาสาจะไปหาข้าฯ เมื่อได้เงินมาแล้ว สุตนะก็ดีใจเป็นล้นพ้น รีบวิ่งเอาเงินไปให้แม่ แล้วพูดปลอบแม่ให้สบายใจว่า..

“แม่อย่าคิดอะไรมากเลยนะ ผมจะไปปรายข้าฯและจะต้องกลับมาหาแม่อีกให้ได้! ลูกจะหาทางช่วยชาวเมืองให้ปลอดภัยด้วย มิให้แม่ต้องผิดหวังหรอก แม่รออยู่ก่อน แล้วลูกจะรีบกลับมาทำดวงหน้าแม่ที่เปียกน้ำตาให้กลับมายิ้มแย้มในวันนี้ให้ได้เลย”

สุตนะปลอบมารดาให้เบาใจแล้วกราบลามารดา รีบตามทหารไปราชสำนักทันที ตอนนั้นชายหนุ่มแม้คิดจะไปตาย ก็ตายไม่ได้เสียแล้ว เพราะหากตนตายลงเท่ากับแม่มียิ่งเสียใจมากกว่าเดิมอีกมากมาย อย่างไรก็ตามก็ต้องกลับมาให้จงได้ อาศัยความกตัญญู ชายหนุ่มต้องเค้นความคิดหาหนทางต่อกรกับข้าฯไปตลอดทาง.. ในที่สุดก่อนถึงราชสำนักก็พลันคิดได้วิธีหนึ่ง

“เจ้าใช้ไหมที่จะอาสานำอาหารไป?” พระราชาตรัสถามมาณพ

“ใช่แล้ว พระเจ้าข้า” สุตนะบัณฑิตทูลตอบ

“เจ้าต้องการอะไรเพิ่มเติมอีกไหม?” พระราชาตรัส

“หม่อมฉันต้องการฉลองพระบาททองคำ ร่มฉัตรและพระขรรค์ของพระองค์ พระเจ้าข้า”

“สุตนะบัณฑิตทูลขอของ 3 สิ่ง เนื่องจากได้วิเคราะห์เหตุการณ์ที่นักโทษนำอาหารไปนอกเมืองให้ข้าฯ จับพิรุณได้ว่าโจนย์ยังไม่ออกมากินคนตามที่ต่างๆ ต้องรอคนเข้าไปใต้ต้นไม้ถึงจับกินได้ จึงคิดว่าข้าฯนี้ต้องได้รับอนุญาตให้กินคนเฉพาะที่อยู่ใต้ร่มไม้เท่านั้น สุตนะจึงได้ทูลขอสิ่งของดังกล่าวจากพระราชาเพื่อใช้เป็นอุบายเพื่อการนี้

พระราชาจัดให้ตามต้องการแล้วให้คนถือของทั้งหมดตามไป สุตนะบัณฑิตเดินเข้าไปใกล้ๆ ต้นไทรนั้นแล้วยืนสวมฉลองพระบาททองคำ จับพระขรรค์ และกั้นเศวตฉัตรไว้บนศีรษะ เอาปลายดาบผลักถาดอาหารเข้าไปในร่มไม้ ส่วนตนยืนอยู่นอกร่มไม้ กล่าววว่า..

“ผู้สิงสถิตอยู่ ณ ต้นไทรนี้! พระราชาทรงส่งอาหารสะอาดมาให้ท่านแล้ว ท่านจงออกมา

รับประทานเถิด ยักษ์เอ๋ย ท่านคงไม่โง่พอที่จะทิ้งประโยชน์อันมากมาย เพื่อสิ่งเพียงเล็กน้อยหรอกนะ ฟังให้ดี! ถ้าท่านกินเรา ต่อไปคนที่จะนำอาหารมาให้ท่านจะหาได้ยากทีเดียว เช่นนั้นแล้วอาหารสำหรับท่านก็จะมีอีก และเรารู้ว่าตัวท่านไม่อาจไปจับพระราชาริถึงในวังได้ เพราะพระราชามีได้อยู่ได้ร่มเงาแล้ว ส่วนตัวเราก็จะไม่ให้ท่านกินด้วย เพราะเราได้ยืนอยู่บนพื้นใต้เงาไม้ แต่เรายืนอยู่บนฉลองพระบาท และยืนใต้ร่มฉัตรมิใช่ใต้เงาต้นไม้ของท่าน ถ้าท่านจะต่อสู้กับเรา เราก็จะใช้พระขรรค์นี้ฟันท่านออกเป็น 2 ท่อน เพราะวันนี้เราเตรียมตัวมาอย่างดีแล้ว”

สुทนะใช้ความกล้าหาญมาชมชู้ยักษ์ พร้อมทั้งใช้ปัญญาปิดกั้นทางเลือกของยักษ์หมดสิ้นทุกทาง ผู้ใดมีเปรียบ? ผู้ใดชนะ? ผลย่อมปรากฏชัดแจ่มแจ้งแล้ว ยักษ์เห็นว่าชายหนุ่มนี้พุดถูก เกิดมีจิตเลื่อมใส กล่าวชื่นชมว่า..

“ประโยชน์ทั้งหมดตามที่ท่านพูดมามีมากต่อเราจริงๆ ตกลงเราอนุญาตท่านแล้ว ท่านจงกลับไปโดยสวัสดิ์เถิด”

สุทนบัณฑิตได้ยินคำยักษ์แล้วปลื้มใจว่า งานสำเร็จแล้ว ได้กลับไปหาแม่ ทั้งยังปราบยักษ์ลงได้ ได้ช่วยชีวิตพระราชากับชาวเมืองไว้ พลันนึกขอบคุณยักษ์ขึ้นมา กล่าวกับยักษ์ว่า..

“ท่านยักษ์! ขอท่านจงมีความสุขกับหมู่ญาติทั้งหลายเหมือนเราเถิด เมื่อก่อนท่านทำบาปกรรมเอาไว้มากจึงต้องมากินเลือดเนื้อผู้อื่นเป็นอาหาร แต่นี้ไปท่านอย่าได้ทำมันอีกเลย ท่านจงรักษาศีลเถิด จะได้เกิดเป็นมนุษย์ อยู่ที่นี้ไม่มีประโยชน์หรอก มาเถอะ! เราจะให้ท่านไปอยู่ที่ประตูเมืองที่มีคนพลุกพล่าน และให้ท่านได้อาหารดีๆ จากชาวเมือง”

ชายหนุ่มกับยักษ์เดินทางออกจากป่า ยักษ์อาศัยอยู่ประตูเมืองรักษาศีลจนชั่วชีวิต ฝ่ายพระราชาก็แต่งตั้งสุทนบัณฑิตให้เป็นเสนาบดีบริหารบ้านเมือง สุทนมหาเสนาบดีกล่าวสอนธรรมพระราชายู่เบื้องหน้า และชวนพระราชากับเสนาอำมาตย์ ข้าราชการบริวาร รวมทั้งชาวนครทั้งหมดให้หมั่นทำบุญ ทำทานมิให้ขาด ละโลกแล้วก็ไปพักในสวรรค์กันถ้วนหน้า...

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า ยักษ์ในครั้งนั้นมาเป็นพระองค์ลิมล พระราชามาเป็นพระอานนท์ ส่วนมาณพเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ ลูกต้องการตอบแทนพระคุณแม่ให้ได้ จึงพยายามค้นปัญญาหาวិธีการต่างๆ ออกมาได้สำเร็จ เมื่อเห็นพระคุณมากก็ต้องคิดตอบแทนให้มากและยิ่งใหญ่ ทำให้ต้องใช้ปัญญายิ่งใหญ่ตามไปด้วย หากเห็นพระคุณได้น้อยก็ใช้ปัญญาเพียงเล็กน้อยมาทำตอบแทน ดังนั้น ความกตัญญูจึงจัดเป็นนิสัยแห่งปัญญาบารมี ส่วนผู้ก่อตัญญูมีใจทูลพลต่ำช้า ย่อมไม่คิดหาทางตอบแทนคุณปัญญาจึงไม่เกิดสร้างสรรค์ มีแต่แสวงหาชื่อเสียงอำนาจเอาแต่ประโยชน์ตนทำร้ายผู้อื่นทำตนให้ตกต่ำไปอับอาย

“นิสสัยกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ, คิดหาช่องทางแทนคุณเสมอ, ยอมเสียสละตนเพื่อทดแทนคุณ และสุขใจที่ได้แทนคุณ” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิถีนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในปัญญาบารมี

4.5 ลูกพาพ่อฝ่าแดนนรก¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก มีชายผู้หนึ่งทำการปฏิบัติบิดาผู้ชราอย่างดี ต่อมาบิดาหาภรรยามาให้บุตร นางได้มีอุปการะและเคารพยำเกรงต่อพ่อสามีและสามี ฝ่ายสามีก็ยินดีต่อนางว่าเป็นผู้อุปการะต่อบิดาของตนจึงนำของที่ชอบใจมามอบให้ภรรยาแม้นางก็น้อมนำไปให้พ่อสามีทั้งสิ้นต่อมานางคิดว่าสามีของเราได้อะไรมาก็มีได้ให้แก่บิดาให้แก่เราผู้เดียวเขาคงไม่มีความรักในบิดาเป็นแน่เราจักใช้อุบายขับไล่ชายแก่ออกไป จึงยั่วให้พ่อสามีโกรธ ให้น้ำเย็นไปบ้าง ร้อนไปบ้าง ให้ข้าวสุกๆ ดิบๆ แกล้งชากก้อนเขพระดตามที่ต่างๆ แล้วฟ้องสามี กล่าวว่าท่านจะให้พ่ออยู่หรือจะให้ฉันอยู่ เมื่อสามีตอบว่าเมื่อเจ้าไม่อาจอดกลั้นพ่อได้ก็จงออกจากบ้านนี้ไป นางจึงหมอบลงแทบเท้าพ่อสามีขอขมาโทษว่า ตั้งแต่ฉันไปฉันจักไม่ทำอย่างนี้อีก บุรุษนี้มีได้มาพึงธรรมถึง 7 วัน เขาได้กราบทูลเหตุการณ์ให้พระทศพลทรงทราบ พระองค์ตรัสว่า ในกาลนี้ท่านไม่เชื่อถ้อยคำของภรรยา แต่ในกาลก่อนท่านเชื่อถ้อยคำของภรรยาแล้วนำบิดาไปป่าช้าเมื่อบุรุษนั้นทูลอาราธนาพระองค์จึงทรงนำเรื่องในอดีตมาสาธกดังต่อไปนี้..

ในอดีต มีครอบครัวอันแสนอบอุ่นครอบครัวหนึ่ง บุตรคนเดียวในบ้านเป็นคนกตัญญูยิ่งนักเลี้ยงดูบิดามารดาอย่างดีมีขาดตกบกพร่องเสมอมา ต่อมามารดาตายเหลือแต่บิดา บุตรชายได้แต่งสะใภ้เข้ามา เรื่องราวแห่งความไม่สงบสุขก็เกิดขึ้นนับแต่นั้นมา..

วันหนึ่งหญิงสะใภ้กล่าวกับสามีว่า..

“นี่เธอดูพ่อสิ! ฉันบอกว่าอย่าทำแบบนี้ๆ ก็โกรธฉันใหญ่เลย ดูร้าย หยาบคายจริงๆ ชอบก่อเรื่องทะเลาะอยู่เรื่อยเลย! แก่ปานนี้แล้วอีกหน่อยก็ตายคงไม่พ้นวันสองวันนี้แหละ! ฉันทนพ่อไม่ไหวแล้วนะที่รัก เอาพ่อไปฝังที่ป่าช้าเถอะ ใช้อุบายทุบหัวให้ตายแล้วฝังเถิดนะที่รัก!”

โอ้! โฉนใจหญิงช่างร้ายได้ปานนี้ ที่ร้ายเป็นหญิง หรือเป็นเพราะโกรธแค้นกันแน่!

มิกาด บุตรชายยอดกตัญญูถูกภริยากล่อมจนเคลิบเคลิ้ม ถึงกลับคิดฆ่าพ่อผู้บังเกิดเกล้าได้จริงๆ! บุตรกตัญญูยังกล้าๆ กลัวๆ ไม่รู้จะฆ่าอย่างไร ทั้งกลัวบาปกรรม ทั้งกลัวถูกชาวบ้านจับได้ทำให้ใจคอไม่ค่อยดี วิธีการก็มีตม่น คิดจะลั่นเลิความตั้งใจอยู่แล้ว แต่ภรรยากลับคิดอุบายมาให้เสร็จสรรพ โดยกล่าวว่า..

¹ ตักกชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 59 หน้า 865-878

“ฉันมีอุบายดีๆ! เข้าพ่อก็ไปปลุกพ่อแล้วพูดกับพ่อว่า ฉันจะไปหาลูกหนี้ของพ่อ ถ้าฉันไปล่าพัง เขาก็จะไม่ยอมใช้หนี้ให้ พ่อก็พาฉันไปหาลูกหนี้ด้วยกันนะพ่อ.. จากนั้นเธอก็พาพ่อไปป่าช้าขุดหลุม แล้วทำเป็นเสียงโอรสปล้น เธอก็ฆ่าพ่อของเธอแล้วฝังซะ! จากนั้นก็รีบกลับมาไงล่ะ” ภรรยาเล่าอย่างออกรสชาติราวกับเป็นเรื่องน่าสนุก

มีบุรุษที่สามได้ยินคำสนทนาของสามีภรรยาเสียแล้ว บุรุษที่สามเป็นเพียงเด็กอายุ 7 ขวบ!

มารดาได้ระแวงบุตรน้อยของตน ขณะที่บุตรเล่นอยู่ข้างๆ ได้ยินชัดทุกถ้อยคำ เด็กแม่ 7 ขวบก็คิดเป็น เด็กรู้จักคิด ไฉนผู้ใหญ่ไม่คิด! กุมารคิดว่า..

“แม่ของเราช่างลามกเสียจริง! ยุยงพ่อของเราให้ทำปิตุฆาต เราจะไมยอมให้พ่อได้ทำปิตุฆาตอย่างเด็ดขาด!”

ว่าแล้วก็ค่อยๆ หลบเข้าไปนอนอยู่กับปู่ รุ่งเช้าพ่อมาพาปู่ขึ้นเกวียน ลูกน้อยก็ขอขึ้นด้วย เมื่อถึงป่าช้าก็ลงมือขุดหลุมทันที เด็กชายลงจากเกวียนถามพ่อว่า..

“พ่อ! ตรงนี้ไม่มีหัวมันกับฟักเลยนี่ พ่อขุดหาอะไรในป่าช้า?”

“ปู่ของเจ้าแก่มากแล้วละ ป่วยหนักด้วย พ่อจะฝังปู่เจ้าในหลุมนี้แหละ ปู่เจ้าจะได้สบาย”

บุตรจึงคว่ำจอบช่วยบิดาขุด แต่ขุดอีกหลุมใกล้ๆ กัน บิดาถามว่า..

“ลูกจะขุดอีกหลุมทำไม?”

“เมื่อพ่อแก่ลง ลูกจะฝังพ่อหลุมนี้บ้าง ลูกจะทำตามที่ทำ” บุตรตอบ

พ่อหน้าซีดราวไม่เชื่อหูตัวเอง กล่าวว่า..

“ลูกเอ๋ย ไฉนลูกจึงกล่าวกระตบกระเทียบขู่เชียวพ่อเช่นนี้ล่ะ! เจ้าเป็นลูกรักของพ่อนะ ทำไมไม่คิดอนุเคราะห์พ่อบ้างเลย”

“พ่อครับ! ใช่ว่าลูกจะไม่คิดอนุเคราะห์พ่อ แต่ลูกไม่กล้าห้ามพ่อทำบาปตรงๆ จึงต้องพูดกระตบกระเทียบแบบนี้ พ่อคิดจะเปลื้องคุณตาออกจากทุกข์แต่กลับผูกด้วยมรณทุกข์แทน นี่เป็นกรรมหนักนะพ่อ! ผู้เบียดเบียนมารดาบิดาซึ่งไม่เคยคิดร้ายต่อลูก ผู้นั้นตายไปต้องไปตกนรกร้ายแรงโดยไม่ต้องสงสัยเลย” ลูกเตือนสติพ่อ

พ่อฟังคำลูกแล้ว เกิดกลัวนรกขึ้นจับใจ พลันตาสว่างกล่าวว่า..

“โอ้! เจ้าอนุเคราะห์พ่อจริงๆ ลูกรัก เพราะพ่อถูกแม่เจ้ายุแหย่ ถึงกล้าทำชั่วซ้ำได้เพียงนี้”

“พ่อครับ! มันเป็นธรรมดาของสตรีอยู่แล้ว เมื่อสตรีมีโทษขึ้นแล้ว ย่อมข่มไว้ไม่ได้ สตรีจึง

มักทำชั่วบ่อยๆ ลูกว่าพ่อควรฝึกแม่ล่ะ ขอพ่ोजงไล่แม่ออกไปก่อน เพื่อไม่ให้แม่ทำชั่วได้อีก ถ้าพ่อไม่ทำแบบนี้แม่ก็จะนำทุกข้ออย่างอื่นมาให้พ่ออีกนะครับ” เด็กชายกล่าว

บิดาปลื้มใจที่ได้ฟังบุตรช่วยหาทางออกให้ รู้สึกเหมือนคนหลงถ้ำ พลันพบแสงสว่างสู่ทางแจ่มใส จึงกอดลูกด้วยความโสมนัสแล้วชวนกันกลับบ้าน

ฝ่ายหญิงอนาจารเร่ร่อนดีว่าคนกาลกรณออกจากบ้านเราไปแล้ว เทียววิ่งเอาโคมัยสดมาฉาบทาบ้านล้างเสนียด โดยหารู้ไม่ว่าเสนียดได้เกาะกุมใจของตนจนหนาเต็มที่แล้ว เสนียด! เป็นของแปลก เริ่มแรกมักให้ผู้ติดจนหลงไหลในรสหวานปานน้ำผึ้ง แต่บาปส่งผลเมื่อใด ชีวิตยามนั้นล้วนเผ็ดร้อนจนสุดจะทนทรมานได้ ถึงตอนนั้นสำนึกเสียใจก็สายไปเสียแล้ว ความสำนึกเสียใจมีอาจช่วยอะไรใครได้ ผู้วิเศษปานใดก็ช่วยย้อนเหตุการณ์ให้หวนคืนมาได้ หากมีผู้ทำได้เช่นนั้น นรกคงเป็นสถานที่ว่างเปล่าเป็นแน่ แต่น่าเสียดายที่นรกไม่ยอมให้มนุษย์เห็นคนทำบาป จึงเร่ร่อนอยู่ มีรู้สำนึกตัว และยังคงมีดาษดินอยู่ทุกวงการ..

ภรรยาเห็นเกรียนบรรทุคนกลับมา 3 คนก็โกรธสุดขีด วิ่งมาด่าสาหม้อย่างลืมหืมตา..

“เจ้าวายร้าย! เจ้าพาคนกาลกรณกลับมาอีกทำไมกัน?”

สามีสงบใจค่อยๆ พูดกับภรรยาสุุดรักว่า..

“โถ! คนถ่อยเอ๊ย เจ้าพูดว่าอะไรนะ” พูดไปปลาง ทุบตีภรรยาไปปลาง แล้วกล่าวว่า..

“ต่อแต่นี้ไป เจ้าอย่าเข้ามาอยู่ในบ้านนี้เด็ดขาด!” พูดจบก็จับเท้าลากออกไปนอกบ้าน

เมื่อไล่ภรรยาไปแล้วก็อาบน้ำให้บิดากับบุตร แล้วนั่งทานข้าวพร้อมหน้ากันอย่างสุขใจ ขณะที่มองดูบิดาตน ใจก็พลันนึกหวาดเสียวที่เมื่อเช้าเกือบทำให้พ่อต้องตาย

ผ่านไปสองสามวัน ลูกเฝ้าดูแม่อยู่ด้วยความเป็นห่วง แต่เหมือนแม่ยังไม่รู้สำนึกตัว ลูกจึงพูดกับพ่อว่า..

“พ่อครับ! คุณแม่ยังไม่รู้สำนึกเลย ลงโทษแค่นี้คงยังไม่พอแก่แม่หรอก พ่อต้องไปขอหญิงอื่นมาแต่งใหม่เพื่อมาดูแลคุณตาและลูก”

พ่อฟังคำแนะนำของลูกแล้ว เห็นเป็นอุบายที่ดี จึงเริ่มดำเนินการตามแผน หญิงเพื่อนบ้านทราบดังนั้นก็รีบเอาข้าวไปแจ้งแก่หญิงภรรยานั้น ภรรยาได้ฟังก็ตกใจสุดขีด อุทานว่า..

“ฉิบหายแล้วสิเรา! เราหมดโอกาสแน่แล้ว!”

ภรรยาจึงแอบไปหาลูกแล้วพูดกับลูกว่า ..

“ลูกรักของแม่! นอกจากเจ้าแล้ว แม่ไม่มีที่พึ่งอีกแล้วนะลูก แต่ไปแม่จะตั้งใจดูแลพ่อและปู่ของเจ้าราวกับพระเจดีย์เลย เจ้าช่วยบอกพ่อให้แม่ด้วยนะ”

ลูกจึงไปช่วยพูดกับพ่อให้ยกโทษให้แม่ ภรรยาได้เข้ามาขอขมาสามีและพ่อสามี นับแต่นั้นมาทั้งหมดก็อยู่กันด้วยธรรม ภรรยารู้จักอดทนข่มใจ ปฏิบัติสามีและพ่อสามีเป็นอย่างดีจนมีความสุขในสัจธรรม บ้านก็กลับมาเย็นชุ่มฉ่ำอีกครั้ง ลูกได้ชวนพ่อแม่และคุณตาไปทำบุญทำทานเป็นประจำนับแต่นั้นมา..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า บิดา บุตรและหญิงสะใภ้ในครั้งนั้นมาเป็นบิดา บุตรและหญิงสะใภ้ในบัดนี้ ส่วนกุมารผู้เป็นบัณฑิตในครั้งนั้นได้มาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ บุตรแม้กตัญญูเพียงไหน แต่เมื่อหลงใหลภรรยาเสียแล้วความหลงใหลนั้นมาบดบังดวงปัญญาให้ตื้อตันลงได้ กระทั่งสิ้นพระคุณบิดาไปหมดสิ้นอย่างมีนาเชื่อ แต่ก็ด้วยความกตัญญูของเด็กชายผู้เป็นบัณฑิต ทำให้ต้องคิดหาวิธีการออกมาให้ได้ ในเรื่องนี้ต้องอาศัยอุบายที่ดีจึงสัมฤทธิ์ผลได้ ในบางกรณีมีผู้คิดหาทางช่วยเพื่อตอบแทนคุณ แต่กลับทำเรื่องยุ่งยากสร้างปัญหาเพิ่มขึ้นไปอีก อาจทำให้เกิดอาการน้อยใจที่ช่วยเหลือแล้วไม่ได้ดี ความน้อยใจก็จะกลับมาบดบังดวงปัญญาตน ทำให้หมดความกตัญญูลงไปได้อีก ฉะนั้นก่อนคิดช่วยใคร ต้องตั้งใจใช้ปัญญาให้มาก เพื่อได้วิธีการที่สัมฤทธิ์ผลจริงๆ

“นิสัยรอบคอบ หาอุบายที่เหมาะสม” จึงนับเป็นนิสัยในวิถีนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในปัญญาบารมี

4.6 มีมนต์ดีก็หนีไม่พ้น¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก พระทศพลเมื่อประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภภิกษุรูปหนึ่งซึ่งว่ายาก ตรัสว่า แม้ในกาลก่อนเธอก็เป็นผู้นำยากมาแล้วเหมือนกัน แล้วทรงนำเรื่องในอดีตมาสาธกดังต่อไปนี้..

ในอดีต มีอาจารย์กับศิษย์คู่หนึ่งเดินทางเข้าป่าถูกโจรป่า 500 คนจับได้ โจรจับอาจารย์แล้วปล่อยศิษย์ให้ไปหาค่าไถ่ตัวมา ศิษย์ผู้รอบคอบเห็นว่าอาจารย์มีมนต์พิเศษเรียกทรัพย์ได้เพราะบุญเก่าในอดีต จึงเกิดกังวลใจ เข้าไปกระซิบเตือนอาจารย์ว่า..

“ท่านอาจารย์ ผมไปสองสามวันเท่านั้นนะครับ แล้วจะรีบไปหาเงินมาไถ่ตัว ขออาจารย์ได้โปรดอดทนหน่อยเถิด อย่าได้ใช้มนต์เรียกทรัพย์เป็นอันขาดนะอาจารย์ โปรดทำตามคำขอร้องของผมด้วยเถิด ไม่อย่างนั้นจะถูกโจรพวกนี้ฆ่าแน่เลยครับ”

ศิษย์รีบจากไปหาเงินมา ฝ่ายโจร 500 ก็มัดอาจารย์ให้นอนกระเชาอยู่ใต้ต้นไม้ ค่ำคืนนี้

¹เวทัพพชาดก, พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 56 หน้า 41-48

พระจันทร์เต็มดวงพอดี ทันทีที่พระจันทร์โผล่พ้นขอบฟ้า อาจารย์ก็พลันคิดขึ้นได้ว่า..

“วันนี้เป็นฤกษ์ของมนต์พоди ในเมื่อไอ้โจรพวกนี้มันต้องการทรัพย์ แล้วเราก็เรียกทรัพย์ได้ ทำไมจะต้องมาทนล่าบากอย่างนี้เล่า เรานี้โง่จริงๆ!”

อาจารย์เรียกโจรมาให้ปล่อยตนแล้วร่ายมนตร์เรียกฝนรัตนชาติตกลงมา พวกโจรพากันร่ำเร่รอกบโกยทรัพย์แล้วจากไป ส่วนอาจารย์ได้รับอิสระแล้วก็เดินตามหลังโจรไปห่างๆ”

เผชิญระหว่างทางพบโจร 500 อีกกลุ่ม ดักปล้น ริงออกมาจับโจร 500 ชุดแรกไว้ พวกโจรชุดแรกกลัวตายจึงบอกว่า..

“นี่ๆ! ชายแก่ข้างหลังพวกเรามันเรียกทรัพย์ได้ ทรัพย์ทั้งหมดนี้ก็ได้มาจากมันนั่นแหละ!”

โจรชุดใหม่จึงปล่อยโจรชุดเก่าไป แล้วคุมตัวชายแก่มาข่มขู่ให้เรียกทรัพย์ แต่ชายแก่กลับกล่าวว่า..

“เราสามารถเรียกทรัพย์ให้พวกท่านได้แน่ มิต้องห่วง! แต่ต้องรอฤกษ์อีก 1 ปี!”

พวกโจรโกรธ ตวาดว่า..

“อู๊ย! เจ้าชาติชั่ว ที่คนอื่นละก็ แก่เรียกฝนเงินฝนทองให้ได้ ถึงคราวพวกข้ามา บอกให้คอยตั้งปี อย่าอยู่เลย!”

หัวหน้าโจรเอาดาบฟันชายแก่ขาดสองท่อน แล้วรีบวิ่งตามไปฆ่าฟันพวกโจรชุดเก่าที่ปล่อยไป จนชิงทรัพย์กลับมาได้ทั้งหมด

3 วันต่อมา ศิษย์กลับมาที่เดิม เห็นแต่ทรัพย์กระจัดกระจายเกลื่อนกลาด จึงคาดเดาเหตุการณ์ได้ทันที อุทานออกมาอย่างสลดใจว่า..

“อาจารย์ไม่เชื่อคำเราเสียแล้ว.. คงจะเรียกทรัพย์ลงมาแน่แบบนี้แล้ว ทุกคนก็ต้องตายกันหมดทีเดียว”

ศิษย์บัณฑิตเดินตามหาอาจารย์ไปตามทาง สักพักก็เห็นอาจารย์ถูกตัดขาด 2 ท่อน จึงเก็บพินมากองเป็นเชิงตะกอนเผาอาจารย์บูชาด้วยดอกไม้ป่า แล้วเดินต่อไปอีกก็เห็นโจร 500 คนนอนตายเกลื่อนกล่น เดินต่อไปอีกก็เห็นโจรอีก 498 คน นอนตายกระจัดกระจายเรื่อยไปตามทาง จึงคาดเหตุการณ์ทั้งหมดได้ชัดเจน ร่ำพึมพำว่า..

“คนที่ตายทั้งหมดมีหนึ่งพันหย่อนไปสองคน ต้องมีโจรอีก 2 คนแน่นอน ถึงอย่างไรทั้งสองก็คงไม่รอดอยู่ดี เอ..แล้วสองคนนั้นไปอยู่ที่ไหนกันล่ะ?”

พอเดินต่อไปสักพักก็เห็นกองทรัพย์มัดเป็นถุงๆ คนหนึ่งตายคร่อมถาดข้าว ก็คาดการณ์รู้ได้ทันทีว่า โจร 500 คนนี้ฆ่าโจรชุดก่อนไป 500 คนแล้วโลกในทรัพย์ฆ่ากันเองตายไปตลอดทาง

จนเหลือแค่ 2 คน ทั้งสองมาตกลงแบ่งทรัพย์กัน ถัดจากนั้นเมียพิชแน่ แต่อีกคนไปตายอยู่ที่ไหนกัน?

จึงเดินทางไปพบศพอยู่ที่คูข้างทาง ที่แท้โจรนี้ไปหาข่าวมาให้อีกคนแล้วถูกดักฆ่า บุรุษหนุ่มจึงประกาศออกไปทั่วทั้งป่าว่า..

“อาจารย์เราพยายามในเรื่องที่ไม่สมควรโดยแท้ ตนเองต้องถึงความพินาศยังไม่พอ ยังเป็นเหตุให้คนอื่นพินาศตามไปอีกนับพัน ผู้ใดปรารถนาประโยชน์แก่ตนแล้วไซ้ร้ แต่ไม่คิดให้รอบคอบ ถ้วนถี่ ตนนั้นแหละ! จะทำลายตนแล้วยังทำลายคนอื่นให้ย่อยยับไปด้วย”

เสียงเทวดาสารุการดังลั่นป่า หมู่เทวาทากันล้อมไสยหนุ่มผู้นี้ ชายหนุ่มนำทรัพย์กลับบ้านมาทำบุญตราบสิ้นอายุขัย ได้ไปสู่สวรรค์ลงมาสสร้างบารมีสืบไป..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า พราหมณ์ในครั้งนั้นได้มาเป็นภิกษุว่ายากในบัดนี้ ส่วนลูกศิษย์มาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ เมื่อมีความบกพร่องทางปัญญาย่อมนำความเสียหายมาให้ไม่มากนักน้อย ถ้าวรอบคอบมากความเสียหายก็น้อย หากขาดความรอบคอบเป็นคนมักง่าย ความเสียหายก็เกิดขึ้นมาก จนทำให้เดือดร้อนไปทั้งหมด ดังนั้น การสร้างนิสัยแห่งปัญญาบารมีจึงเป็นการปกปิดความเสียหายที่เกิดแก่ตนและหมู่คณะ หากคนในหมู่คณะมีนิสัยแห่งปัญญาบารมีกันเป็นจำนวนมาก ความผิดพลาดเสียหายก็เกิดขึ้นน้อย ความเจริญรุ่งเรืองก็ไปได้รวดเร็ว การหมั่นพิจารณาพิจารณาจะทำให้เกิดความรอบคอบ และรอบรู้ในเหตุการณ์ เป็นการเพิ่มพูนปัญญา ส่วนความมักง่ายกลับกลายเป็นข้อกีดขวางของการสร้างปัญญาบารมีอย่างร้ายกาจ

“นิสัยไม่มักง่าย, หมั่นพิจารณาพิจารณาเหตุการณ์, คิดกาลข้างหน้าได้ไกล และมีวิสัยทัศน์” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิถีนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในปัญญาบารมี

4.7 อย่าถือสา หาปัญญาดีกว่า¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก มีภิกษุรูปหนึ่งออกจากพระวิหารเชตวันไปอาศัยอยู่ป่าแห่งหนึ่งในแคว้นโกศล ถูกรุกขเทวาในป่าทำให้สลดใจจึงมาที่พระเชตวันอีก พระทศพลทรงทราบเรื่องนั้นแล้วตรัสว่า แม้บัดนี้ในกาลก่อน เทวดาก็เคยให้สลดใจมาแล้วเหมือนกัน ภิกษุนั้นทูลอ้อนวอนแล้วจึงทรงนำเรื่องในอดีตมาสาธกดังต่อไปนี้..

ในอดีต มีบุรุษผู้หนึ่งเที่ยวแสวงหาความรู้ไปทั่วทุกทิศจนเบื่อหน่ายชีวิตอันไร้สาระ ตกลงใจแสวงหาสัจจะของชีวิต ได้ออกบวชเป็นบรรพชิตอาศัยป่าใหญ่หาความสุขวิเวก ป่านี้มีสระบัว

¹อุปสังขมบุปผชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 59 หน้า 180-186

สวยงามยิ่งนักอยู่สระหนึ่ง วันหนึ่งดาบสยืนดมกลิ่นดอกบัวในสระที่กำลังเบ่งบานหน้าดูชม ทันใดนั้น เทพธิดาคนหนึ่งซึ่งสถิตอยู่ต้นไม้มริมสระ พลันปรากฏ กล่าวขึ้นว่า..

“ข้าก่อน! ท่านดมดอกบัวที่เขายังมีได้ให้ ดังนั้นท่านเป็นผู้ขโมยกลิ่น!”

ดาบสจึงไม่คิดว่าจะมีข้อกล่าวหาให้อยู่ในโลก จึงตอบกลับไปว่า..

“เรายังมิได้ลักขโมยอะไรเลย เราไม่ได้เด็ดดอกบัว เพียงแค่นั่งดมอยู่ไกลๆ เท่านั้น เช่นนี้แล้ว เหตุไรท่านจึงมากล่าวหาว่าเราเป็นขโมย? เรายืนดมตั้งไกล ท่านหาว่าขโมย แล้วที่ชายคนนั้นล่ะ ลงไปเก็บดอกบัวเป็นกำๆ ทำไมท่านไม่ไปว่าเขาบ้างล่ะ?”

ดาบสกล่าวพาลงมือไปที่ชายหนุ่มคนหนึ่งซึ่งกำลังขุดเหง้าบัว เด็ดดอกบุณฑริกอยู่ในสระ เทพธิดากล่าวตอบว่า..

“ชายนั้นมีการกระทำสกปรก หยาบข้าวเปรอะเปื้อนบาปกรรมเยี่ยงนั้น ข้าพเจ้าจะมีคำพูดอะไรไปเตือนเขาได้ล่ะ เขาก็เหมือนผ้าอ้อมที่เปื้อนอุจจาระ ข้าพเจ้าเตือนได้แต่ผู้ที่ขัดเกลากิเลส ชอบแสวงหาความสะอาดอยู่เป็นนิตย์ คนแบบนี้บาปเท่าปลายขน เขาก็เห็นเท่ากลีบเมฆาทีเดียวแหละ! เหตุไฉนท่านถึงทำโทษแบบนี้ให้เป็นอัมพาต? ทำเป็นเหมือนไม่มีอะไรไปได้ล่ะ”

ดาบสฟังเทพธิดากล่าวเป็นธรรมอยู่ ก็นึกถึงธรรมเป็นใหญ่ เกิดสลดใจยินยอมให้เทพธิดาว่ากล่าว แล้วกล่าวต่อเทพธิดาว่า..

“ท่านผู้ควรบูชา! ท่านอนุเคราะห์ข้าพเจ้าแล้วจริงๆ ขอท่านจงตำหนิข้าพเจ้าอีกเถิด เมื่อท่านเห็นโทษต่างๆ ของเรา”

“ข้าพเจ้ามิได้อาศัยท่านเลี้ยงชีวิตนะ! แล้วก็ไม่ได้เป็นลูกจ้างท่านด้วย! ข้าพเจ้าจะเที่ยวพิทักษ์รักษาท่านทุกเวลาด้วยเหตุใด ข้าแต่ภิกษุ! ตัวท่านเองควรดีเตือนตนเองเท่านั้น ท่านควรรู้การกระทำที่ไปสวรรค์ได้ด้วยตนเองนะ” เทพธิดากล่าวจบก็กลับเข้าสู่วิมานทันที

จากนั้นมา ดาบสก็หมั่นทำความเพียร ไม่ประมาท ไม่หย่อนยานในศีล ไม่นานก็ทำสมาธิให้เกิดขึ้น ได้เป็นผู้มีสุขสันต์เฝ้าอัมมอยู่ในฌานจนสิ้นอายุขัย..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า เทพธิดาครั้งนั้นได้มาเป็นพระอุบลวรรณาเถรี ส่วนดาบสได้เป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ แม้ดาบสมิได้ประพฤติดี แต่เมื่อนึกถึงธรรมเป็นใหญ่ และเห็นผลประโยชน์ทางปัญญา มากกว่าการโต้แย้งจึงยอมรับผิด โดยมองผู้ชี้โทษคือผู้ชี้คุณทรัพย์ทางปัญญาอันมีค่ากว่า ชุมทรัพย์ใดๆ ในโลก และปัญญาบารมีนี้ก็มีค่าสำคัญที่สุด จึงยอมลดทอนฐานะในทุกกรณี ดังนั้น

แม้ผู้โศกจะซึ้งผิด แต่เป็นคำดีมีประโยชน์ก็ไม่ควรถือโทษ ควรยอมรับธรรมนั้นน้อมประโยชน์มาในตัวเอง โดยไม่สนใจโทษและความถือเนื้อถือตัวของตน จึงจะเป็นผู้เคารพธรรม เห็นแก่ธรรม เหตุทวนธรรม ยกย่องธรรม เชิดชูธรรม มีธรรมเป็นใหญ่ เป็นผู้ประพฤติธรรม และประพฤติตามแนวทางแห่งปัญญาอย่างยอดเยี่ยม

เราจะเห็นตัวอย่างของพระราहुล ซึ่งพระพุทธองค์ทรงตรัสขึ้นชมว่าเป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษา คราหนึ่งพระราहुลเดินมาแต่ไกล พวกภิกษุทั้งไม่กวาดกับที่เหยียบไวนอกศาลา ภิกษุอื่นถามว่าใครทั้งไม่กวาดพวกนี้ไว้ ภิกษุอีกพวกกล่าวว่า ท่านราहुลเดินมาทางนี้คงจะทิ้งไว้ พระราहुลเองมิได้พูดว่า “กระผมไม่ได้ทำ” แม้สักคำ แต่ก้มเก็บไม้กวาดเหล่านั้นเข้าที่ ขอขมาภิกษุทั้งหลายแล้วจากไป สำหรับพระสารีบุตรผู้เป็นอุปัชฌาย์ของพระราहुลก็เฉกเช่นกัน แม้เมื่อท่านถูกพระภิกษุกลั่นแกล้ง กล่าวหาในเรื่องไร้สาระว่า ท่านเอาขี้จี้รมากระທပတနเพื่อดูหมิ่น ท่านก็ขอขมาภิกษุเหล่านั้นให้อดโทษ แล้วจากไป ท่านไม่มีทิฐิเที่ยวไปเหมือนโคเขาขาด ทำตนดุจผ้าเช็ดเท้า นี่เป็นวิถีชีวิตของท่าน วิถีแห่งปัญญาวิธีที่ทลายทิฐิมานะที่ท่านยึดเป็นแนวทางให้ตนมาตลอดชีวิต ท่านจึงเป็นเอตทัคคะทางด้านปัญญามากกว่าสาวกทั้งหมด ส่วนท่านราहुลก็เป็นเลิศทางผู้ใคร่ต่อการศึกษา

ผู้มีทิฐิมานะ! จึงเท่ากับพกวาคความงัวไ้เต็มตัว แล้วเดินไปมาอย่างไม่รู้ตัว

“นิสัยถึงธรรมเป็นใหญ่, เคารพเหตุทวนธรรม, อटकั้นข่มทิฐิมานะลงได้ในทุกกรณี และทำเพื่อคุณธรรมในตัวไม่มัวหลงโต้เถียงเอาทิฐิ” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิธินักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในปัญญาบารมี

4.8 ปฏิภาณพารอดตาย¹

สาเหตุที่ตรัสขาดก ณ ราชการาม ซึ่งพระเจ้าปเสนทิโกศลสร้างถวายใกล้พระวิหารเชตวัน สมัยนั้นพวกมนุษย์มักกล่าวกับผู้ที่จามว่า ขอให้ท่านจงเป็นอยู่เถิด ภิกษุกราบทูลถามพระทศพลถึงการกล่าวตอบว่าจงเป็นอยู่เถิด นี้เกิดขึ้นเมื่อใด พระจอมมุนีจึงทรงนำเรื่องในอดีตมาสาธกดังต่อไปนี้..

ในอดีต มีพ่อค้าสองพ่อลูก เดินทางจากชนบทเข้ามาในเมือง แล้วหาที่พักไม่ได้ ชาวเมืองแนะนำว่า..

“นอกพระนครมีศาลาอยู่หลังหนึ่ง แต่มียักษ์ยึดครองอยู่ ถ้าท่านต้องการก็ไปพักเถิด”

พ่อค้าแม้ต้องการที่พักผ่อนอย่างยิ่ง แต่ถึงอย่างไรนอนพื้นสกปรกย่อมประเสริฐกว่าถูกยักษ์กิน นับว่าพ่อค้ารู้จักซึ้งหนักเบา บุตรพ่อค้าก็รู้จักคิด แต่คิดอีกอย่างหนึ่ง! บุตรพ่อค้ากลับให้รู้สึกทำทายเป็นอย่างยิ่ง เป็นเพราะอยากให้พ่อได้พักสบาย หรือเพราะมั่นใจในไหวพริบปฏิภาณของตน หรือเพราะ

¹ ภัคชขาดก, พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ขาดก, มก. เล่ม 57 หน้า 28-33

อยากเห็นยักษ์ อยากลองสู้กับยักษ์ หรือเพราะอยากตายก็มีทราบได้ แต่บุตรได้ชวนบิดาไปศาลาแห่งนี้ แล้วทั้งสองเข้าไปในศาลา บุตรกล่าวปลอบบิดาผู้ตื่นตระหนกว่า..

“พ่ออย่ากลัวยักษ์เลย ฉันจะปราบยักษ์ให้หมอบแทบเท้าพ่อไปเลย”

บิดานอนบนพื้นกระดานในศาลา บุตรนั่งหวดเท้าให้บิดาอยู่ ยักษ์มีอยู่จริง ๆ มันนั่งอยู่ที่ซื่อหัวเสา! ดวงตาเจ้าเล่ห์ของมันกำลังจ้องสองพ่อลูกอย่างหิวโหย มันค่อย ๆ หยิบขวดเล็กๆ ใบหนึ่งแล้วโรยผงชนิดหนึ่งลงมาอย่างเชื่องช้า ผงฟุ้งเบาปลิวเข้าไปในตมุ้งมูกของบิดา บิดาจาม! ยักษ์ลงมาแล้ว! มันตรงเข้าหาบุตร! ทำไมมันต้องโรยผง? โรยผงแล้วจึงลงมา! มีคนจาม มันจึงลงมา! บุตรพ่อค้าไม่มีเวลาคิดนานนักต้องรีบประมวลความคิดให้เร็วที่สุด เจียบคมที่สุด และต้องแน่นนอนที่สุด เพราะยักษ์ใกล้เข้ามาแล้ว บุตรพ่อค้าไม่หนี เพราะจากการกระทำเมื่อครู่ของยักษ์ ทำให้เห็นว่ายักษ์นี้มีเจื่อนำเจื่อนำยอมเป็นเจื่อนไซ เจื่อนไซในการกินคน! ในที่สุดก็คิดออก เมื่อคิดยอมคิดออก อยู่ທີ່คิดเป็นหรือเป็นแต่คิด! บุตรพ่อค้ายังมีกะใจคิดต่อไปอีก ไฉนใจเย็นปานนี้? ไม่กลัวความตายอย่างกรายเข้ามาใกล้เสียเลย

“เจ้ายักษ์นี่เองที่ทำให้บิดาเราจาม แล้วมันกลับตรงมาหาเรา ไม่ยอมไปหาบิดาเรา หรือว่าเจ้ายักษ์นี้กินคนที่ได้ยินเสียงจามแล้วไม่ได้พูดอวยพรคนจามตามประเพณีที่พวกชาวบ้านชอบทำกัน”

บุตรพ่อค้าคิดลองเสี่ยงดู เสี่ยงเยี่ยงนี้เดิมพันด้วยชีวิต กระทั่งมีโอกาสเพียงครั้งเดียว!

เพราะบัดนี้ยักษ์เข้ามาถึงตัวบุตรพ่อค้าแล้ว มิคาดบุตรพ่อค้ากลับใจเย็นอย่างยิ่ง ค่อย ๆ เปล่งวาจาออกมาช้า ๆ อย่างมั่นใจต่อหน้ายักษ์ว่า..

“ขอให้พ่อ จงอายุยืนสัก 120 ปีเถิด และเจ้าปีศาจตัวนี้อ่าได้มากินฉันเลย”

ยักษ์หยุดชะงักค้าง! ได้ผลจริงๆ! แต่ไม่มีผู้ใดคาดคิด ยักษ์กลับเดินไปหาบิดาแทน บิดาอยู่ใกล้แค่เอื้อมแล้วกลับมีเวลาคิดน้อยกว่าบุตรเสียอีก เวลาคิดของผู้บิดามีไม่มากแล้ว อย่างมากไม่เกิน 3 วินาที! หัวสมองพ่อค้าประมวลผลเร็วดังสายฟ้าฟาด รีบโผล่ออกมาทันทีว่า..

“ลูกรัก! แม้ตัวเจ้าก็จงอยู่สัก 120 ปีเถอะ ขอให้ปีศาจจงรีบไปกินยาพิษเสียเถิด!”

ยักษ์ชะงักค้างคอดก พ่อค้าแทบหัวใจหยุดเต้น ยักษ์ถอยกลับขึ้นชื่อไปแล้ว พ่อค้าโล่งอกอย่างยิ่งจริงๆ บุตรพ่อค้าก็สนใจยักษ์อย่างยิ่งจริงๆ จึงถามยักษ์ว่า..

“เจ้ายักษ์! เหตุไรเจ้าจึงกินคนเฉพาะที่อยู่ในศาลาล่ะ?”

“เรารับใช้ท้าวเวสวัณมา 12 ปี ท่านจึงอนุญาตให้เรากินคนในศาลานี้ได้” ยักษ์ตอบ

“แล้วเจ้ากินได้ทุกคนเลยรึ?” บุตรพ่อค้าถามใคร่รู้ให้ได้

“ยกเว้น ผู้ได้ยินเสียงจามแล้วไม่กล่าวอวยพร และผู้ที่ไม่อวยพรกลับ” ยักษ์เฉลย

บุตรพ่อกำลังเตือนสติยักษ์ให้รู้ตัวว่า..

“เจ้ายักษ์เอ๋ย! เจ้ามีรู้หรือเจ้าทำบาปไว้แต่ปางก่อน เพราะเจ้าเป็นคนร้ายกาจ หยาบคาย ชอบเบียดเบียนผู้อื่น มาบัดนี้เจ้าก็ทำเช่นนั้นอีก เจ้ามีตมาแล้วมีตไปโดยแท้ ฉะนั้นแต่หนีไป เจ้าจงงดจากปาณาติบาตเสียเถิดนะ”

บุตรพ่อกำลังกล่าวถึงความร้ายกาจของนรกให้ยักษ์ฟังต่อแล้วให้ยักษ์รับศีล 5 เพื่อเอาไว้รักษาตนสืบไป ชาวสองพ่อลูกที่สยบยักษ์ก็ได้ร่ำลือไปทั่วนคร พระราชาแต่งตั้งบุตรพ่อกำให้เป็นเสนาบดี และให้ยศศักดิ์แก่บิดา ต่อมาท่านเสนาบดีได้เข้าเฝ้าทูลขอพระราชานุญาตให้มอบอาหารแก่ยักษ์นั้นเป็นประจำ และแนะนำพระราชาให้หมั่นทำบุญ ทำทาน เสนาบดีได้ช่วยราชการโดยธรรม แนะนำชาวบ้านให้สร้างกุศล เมื่อชนทั้งหลายละโลกแล้วจึงได้ไปสวรรค์กันถ้วนหน้า..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า พระราชาในครั้งนั้นได้มาเป็นอานนท์ บิดามาเป็นกัสสปะ ส่วนบุตรได้เป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ บุตรพ่อกำลังเลือกที่จะเสี่ยงภัยมากกว่าการหนีปัญหา โดยเอาชีวิตเป็นเดิมพันเพื่อแลกปัญญามา โดยหวังจะปราบยักษ์ช่วยชาวเมือง มีความท้าทายและรักการแก้ปัญหา จึงทำให้จิตใจเตรียมพร้อมตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา และใช้ปฏิภาณไหวพริบมาแก้ปัญหาได้ทันทั่วทั้งที่ ผู้มีนิสัยชอบหนีปัญหา รักสบาย ไม่ยอมเผชิญกับภัยที่มาถึง หรือไม่ทุ่มเทเพื่อให้ได้ปัญญามา ความรู้ความสามารถที่แฝงอยู่ในตัวก็จะถูกปิดกั้น ไม่มีโอกาสนำออกมาใช้อย่างน่าเสียดาย หากไม่เอาชีวิตเป็นเดิมพันในการแสวงหาปัญญาก็จะมีปัญญาในระดับต่ำ ใช้สอยได้น้อย เมื่อถึงคราวต้องสร้างประโยชน์เป็นที่พึ่งให้คนอื่น ก็อับจนปัญญา ไม่ได้ตั้งใจปรารถนา เพราะมิได้ฝึกนิสัยทางปัญญาบารมีให้มาก หากไม่แก้ไข นิสัยเก่าๆ ก็ยังฝังแน่นขึ้นไปอีก ความสว่างไสวในชีวิตก็ถูกปิดแคบลงเรื่อยๆ จนในที่สุด ต้องอับเฉาชีวิต รู้ไม่เท่าทันกิเลส ถูกพัดพาให้ออกนอกวิถีนักสร้างบารมีไปอย่างน่าเสียดาย

“นิสัยใฝ่รู้, รักการแก้ปัญหา, ท้าทายปัญหา, กล้าเผชิญปัญหา และสงบใจแก้ปัญหาอย่างไม่เสียขวัญ” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิถีนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในปัญญาบารมี

4.9 สังเกตให้ดี มีอะไรซ่อนอยู่¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก ภิกษุรูปหนึ่งชอบประพาศิทธลางเพื่อต้องการปัจจัยสี่ ณ พระวิหารเชตวัน ภิกษุทั้งหลายประกาศโทษภิกษุนั้นในธรรมสภา ณ พระเชตวันมหาวิหาร พระทศพลเสด็จ

¹อุทกชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 56 หน้า 312-315

มาทรงทราบเรื่องแล้วตรัสว่า มิใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้น แม้ครั้งก่อนเธอก็หลอกลวงเหมือนกัน ทรงนำเรื่องในอดีตมาตรัสดังต่อไปนี้..

ในอดีต ชาวบ้านคนหนึ่ง สร้างบรรณศาลาถวายให้ดาบสรูปหนึ่งพำนักอยู่ และได้ถวายอาหาร ประณีตรสเลิศให้ประจำ วันหนึ่งดาบสกล่าวลาชายหนุ่มว่า..

“เรามาอาศัยท่านอยู่นานแล้ว ความພພພພมากเกินไปย่อมเป็นมลทินของบรรพชิต อาตมา จะขอลาไปสักทีนะ”

ชายหนุ่มผู้อุปัฏฐากอ่อนวอนแล้วอ่อนวอนอีกให้ดาบสอยู่ต่อ แต่ดาบสก็ยังยืนยันกรานที่จะไป ดาบสเดินจากไปได้หน่อยหนึ่ง ก็หยิบหญ้าเส้นหนึ่งมาแซมไว้ที่ขลุ่ย แล้วย้อนกลับมาหาชายหนุ่ม อีกครั้ง ชายหนุ่มจงใจ ดาบสได้กล่าวว่า..

“เอ่อ.. เผอิญมีหญ้าเส้นหนึ่งจากชายคาบ้านท่าน มันเกี่ยวติดขลุ่ยฉันไปไหน! ฉันเอามาคืน เดียวจะอธิษฐานท่าน”

“โอ้! ทั้งมันไปติดครับ ไม่ถึงกับต้องเอามาคืนก็ได้ครับ” ชายหนุ่มกล่าวอย่างเลื่อมใส นึกในใจ ว่าพระองค์เจ้านี้เคร่งครัดจริง ๆ กระทั่งหญ้าสักเส้นก็ไม่กล้าเอาไปเสีย

เวลานั้นเอง บุรุษหนุ่มผู้หนึ่งซึ่งมาขอพักค้างเมื่อคืน ได้ยินเสียงคนทั้งสองสนทนากัน นึกสงสัย อยู่ในใจว่า..

“ดาบสนี้แปลก ๆ พูดเหมือนมีเลศนัยอะไรบางอย่าง ไฉนต้องทำถึงขนาดนี้! หรือเขาปกปิดอะไรไว้สักอย่าง”

เมื่อตรองดูก็คิดว่า ดาบสรายนี้ต้องเอาอะไรสักอย่างของเจ้าบ้านไปแน่ ๆ ถึงได้มาพูดจา แสดงตัวบริสุทธิ์เช่นนี้ จึงเข้าไปถามเจ้าของบ้านว่า..

“สหาย! ท่านได้ฝากฝังอะไรไว้กับดาบสที่จากไปบ้างไหม?”

“ก็มีอยู่นะ เราฝังทอง 100 แท่งไว้ข้างอาศรมดาบส แล้วฝากให้ดาบสช่วยดูแล แต่ท่านกล่าว ปฏิเสธแข็งขันว่าเรื่องนี้ไม่เหมาะแก่บรรพชิต จึงไม่รับดูแล” ชายเจ้าของบ้านเล่าให้สหายฟัง

ชายหนุ่มบอกให้เจ้าของบ้านรีบไปตรวจดูทองก่อน เจ้าของบ้านรีบไปชุดดูก็ไม่พบทอง บุรุษหนุ่มจึงสรุปทันทีว่า..

“ทองของท่านไม่มีใครอื่นเอาไปหรอก ดาบสชั่วคนนั้นแหละ! เอาไป เรารีบติดตามไปเอา ทองคืนมาเถอะ!”

ทั้งสองรีบวิ่งตามไป จนจับดาบสโก่งได้ แล้วตะโกนไล่จับไปว่า..

“เจ้าคนชั่ว! นำทองคืนมาเดี๋ยวนี้”

ดาบสโกงกลัวตาย รีบคว้าผ้าห่อทองออกมาจนครบ 100 แท่ง บุรุษหนุ่มตำหนิดาบสชั่วว่า..

“เจ้าชฎิลโกง! เจ้าชโมยทองตั้ง 100 แท่งไปไม่ซึ้งใจ แต่โพล่มาซึ้งใจในเรื่องเพียงแค่เส้นหญ้า ไม่เบาเลยคำพูดของแก! ช่างสละสลวย พุดจาน่าฟังถือจริง ๆ ต่อแต่ไป แกอย่าได้ทำชั่วเยี่ยงนี้อีก” กล่าวจบชายเจ้าของบ้านกับสหายก็ปล่อยดาบสไป..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า ดาบสโกงครั้งนั้นมาเป็นภิกษุหลอกลวงในครั้งนี้ ส่วนบุรุษผู้เป็นบัณฑิตได้มาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ หากชายหนุ่มไม่สนใจไตรตรองและสังเกต ได้ปล่อยผ่านคำสนทนาของดาบสไปเปล่า ๆ ปัญญาก็ไม่เกิด เหตุการณ์ก็จบลงด้วยเรื่องเศร้าของเจ้าบ้าน นิสสัยรักการสังเกต จึงเป็นสิ่งที่เสริมเพิ่มพูนปัญญาให้คมเฉียบ แก้ไขสิ่งต่าง ๆ ให้ถูกต้องหรือผิดพลาดน้อยที่สุด เมื่อนำมาใช้ในเส้นทางการสร้างบารมี ก็สร้างได้ดี ไม่ค่อยมีผิดพลาดให้ต้องสูญเสียประโยชน์ไป

“นิสสัยช่างสังเกต” จึงนับเป็นนิสสัยในวิธินักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในปัญญาบารมี

4.10 นักสืบสวนขบวนการโกง¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก ณ พระเชตวันมหาวิหาร ภิกษุหนึ่งประชุมกันในธรรมสภาพรรณนาคุณของพระอานนทเถระเจ้าว่า เป็นผู้ฉลาดในอุบายที่ทำให้พระเจ้าโกศลทรงได้แก้วมณีคืนมา โดยมีต้องให้มหาชนลำบากเลย พระทศพลเสด็จมาทรงทราบเรื่องที่ภิกษุสนทนา แล้วตรัสถึงบัณฑิตในกาลก่อนก็ใช้อุบายเช่นกัน เมื่อภิกษุกราบทูลอาราธนา จึงทรงนำเรื่องในอดีตมาสาธกดังต่อไปนี้..

ในอดีต ณ นครแห่งหนึ่ง พระราชาทรงปกครองไพร่ฟ้าโดยธรรม อยู่มาวันหนึ่ง พระราชาเสด็จพักผ่อนในราชอุทยานพร้อมสนมนางใน พระเทวีทอดเครื่องประดับล้ำค่าให้นางทาสีถือไว้เพื่อพระนางจะได้ทรงสนานได้ นางทาสีเผลอกลับไป ลิงในอุทยานรีบกระโดดลงต้นไม้อย่างรวดเร็วปานลมพัด ขโมยเครื่องประดับมุกชุกไว้ที่โพรงไม้ แกล้งทำเป็นสงบเสงี่ยมนั่งเฝ้าอยู่หน้าโพรง นางทาสีตื่นขึ้นมาไม่เห็นเครื่องประดับล้ำค่า ก็เกิดกลัวตัวสั่น โพล่งตะโกนออกไปทันทีว่า..

“มีคนแย่งเครื่องประดับมุกดาหารของพระเทวีไป..”

พวกทหารรีบวิ่งไปกราบทูลพระราชา พระราชามีรับสั่งให้จับโจรให้ได้ ขณะนั้น เผอญมีชายคนหนึ่งเข้ามาในป่าทำสักการะต้นไม้ ได้ยินเสียงจับโจรเกิดสะดุ้งตกใจทำอะไรไม่ถูก จึงวิ่งหนีไปก่อน พวกทหารเห็นพอดีรีบกวาดตามไปร้องตะโกนว่า..

¹มหาสารชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 56 หน้า 325-338

“ไอ้นี้เป็นโจรๆ ช่วยกันล้อมจับเร็ว!”

ทหารจับชายผู้เคราะห์ร้ายได้แล้วก็โบยไปด่าไปว่า..

“เฮ้ย! ไอ้โจรชั่ว! มึงกล้าลักขโมยเครื่องประดับของพระเทวีเชียวรี?”

ชายหนุ่มคิดว่า..

“ถ้าเราบอกความจริงว่าเราได้เอาไป เห็นที่คงถูกซ่อมให้รับสารภาพจนตายแน่ จำเราต้องรับผิดชอบไว้ก่อนแล้วค่อยไปหาทางแก้กันทีหลังก็แล้วกัน”

ชายหนุ่มรีบบอกกับทหารที่กำลังโบยทุบตีตนอยู่ว่า..

“ท่านครับๆ กระผมขโมยไปเองๆ”

พวกทหารหยุดโบยแล้วม้วนนำไปมอบตัวต่อพระราชฯ พระราชฯตรัสถามถึงของกลางว่าเอาไปซ่อนไว้ที่ไหน? ชายหนุ่มกราบทูลว่าให้เศรษฐีประจำเมืองไปแล้ว เมื่อนำเศรษฐีมาซักไซ้ เศรษฐีก็ไม่ว่าจะยืนยันอย่างไรว่าตนมิได้เอาไป พยานก็ไม่มี ขึ้นตอบไปก็เหมือนจะแก้ตัวไปเสียอีก จึงกราบทูลไปว่าให้บุโรหิตไปแล้ว บุโรหิตก็กราบทูลว่าให้คนธรรพ์ไปคนธรรพ์ก็ขัดทอว่าให้นางวิณณทาสีตกคำพอดี ทั้งหมดถูกขังไว้ในคุกรอพิจารณาคดีต่อในวันพรุ่งนี้..

อำมาตย์บัณฑิตทราบเรื่องนี้แล้วค่อยๆ คิดไล่เรียงเหตุการณ์และความเป็นไปได้ว่า..

“เครื่องประดับนี้อยู่วงภายใน แต่ชายหนุ่มเป็นคนภายนอก จะฝ่าการป้องกันรักษาเขตอุทยานของทหารที่หนาแน่นเข้ามาได้อย่างไรกัน ไม่มีวิธีแฉเลย! ส่วนคนในราชสำนักเองจะเล็ดลอดเข้าไปในเขตราชอุทยานก็ยาก ดังนั้นที่ชายหนุ่มนั้นบอกว่าให้เศรษฐีไป คงเพราะต้องการปลดเปลื้องตนให้พ้นผิด ส่วนเศรษฐีโยนความผิดให้บุโรหิต คงเป็นเพราะต้องการหาผู้มีอำนาจมาช่วยสะสางคดี แต่ที่ท่านบุโรหิตบอกว่าให้คนธรรพ์ไป ก็คงเพราะบุโรหิตคิดถึงความสุขสนานเมื่อต้องทนอยู่ในเรือนจำนั่นเอง จึงอยากให้คนธรรพ์มาอยู่ด้วย และที่คนธรรพ์พูดว่าให้นางวิณณทาสีไป ก็เพราะจะได้ไม่ต้องหงอยเหงานอยู่ในคุก ทั้ง 5 คนนี้คงไม่ใช่โจร ทว่าในอุทยานมีสิ่งเป็นจำนวนมาก เห็นที่เครื่องประดับคงตกอยู่ในมือนางลิงตัวหนึ่งเป็นแน่!”

แม้ไตร่ตรองได้เช่นนี้แล้ว อำมาตย์ก็ยังไม่ด่วนสรุปลงไป ต้องการพิสูจน์ให้แน่นอนเสียก่อน จึงรับอาสาพระราชมาสอบสวน แล้วนำทั้งหมดซึ่งรวมกัน เพื่อให้ทหารดักฟังการสนทนาของคนทั้ง 5

เศรษฐีกล่าวกับชายหนุ่มว่า..

“เฮ้ย! ไอ้คนชั่ว แกเคยพบข้าหรือข้าเคยพบแกตอนไหนวะ! แล้วแกให้เครื่องประดับข้าตั้งแต่เมื่อไร?”

“ข้าแต่ท่านมหาเศรษฐีผมไม่รู้จักของชิ้นนี้เลยแต่ที่พูดก็เพราะคิดว่าจะอาศัยท่านเพื่อรอดพ้น

โปรดอย่าโกรธผมเลยนะขอรับ” ชายหนุ่มตอบหน้าซื่อ

“อ้าว! ในเมื่อชายคนนี้ได้ให้เครื่องประดับแก่ท่าน แล้วท่านบอกว่าเอามาให้แก่เราได้อย่างไรกัน?” ปุโรหิตถามเศรษฐีอย่างงุนงง

“เอ่อ..ท่านขอรับ กระผมพูดไปก็เพราะคิดว่า เราทั้งสองเป็นคนใหญ่คนโต หวังจะได้มาช่วยกันนะขอรับ” เศรษฐีตอบปุโรหิตด้วยสายตาอ้อวนอน

“ท่านปุโรหิต! แล้วท่านให้เครื่องประดับแก่ผมเมื่อไรกัน?” คนธรรพ์ซักสงสัย

“โอ้..ข้าพเจ้าพูดไปก็เพราะอยากให้ท่านมาช่วยพวกเราให้อยู่เป็นสุขในคุกแห่งนี้แหละ อย่าว่ากันเลยนะ” ปุโรหิตตอบอย่างน่าเห็นใจ

ส่วนนางวันฉันทาสีพอได้โอกาสก็ตะโกนขึ้นว่า..

“ไอ้คนร้าย! คนธรรพ์ชาติชั่ว! เราเคยไปหาเจ้า หรือเจ้าเคยมาหาเราตั้งแต่ตอนไหน เจ้าให้เครื่องประดับแก่เราตอนไหนกันหือ?”

“โอ้..น้องเอ๋ย เหตุไรจะต้องมาโกรธเคืองกันด้วย เธอคิดดูสิ! เมื่อพวกเราทั้ง 5 คนมาอยู่รวมกันในคุก เพียงมีเจ้าอยู่สักคน พวกเราจะได้ไม่ต้องหงอยเหงาไงล่ะ” คนธรรพ์ตอบด้วยสีหน้าเจ้าเล่ห์ยิ้มกริ่มกริ่ม

อำมาตย์ทราบความจากทหารแล้ว ก็แน่ใจว่าคนที่ถูกจับมิใช่โซมย จึงสั่งให้ทำเครื่องประดับข่างไปใส่ให้นางลิงทุกตัว ผูกนางลิงพากันร่าเริงยินดีเหมือนลิงได้แก้ว เที้ยววิ่งอวดเครื่องประดับข่างกระโดดโลดเต้นไปทั่วอุทยาน นางลิงที่โซมยของไปนั้นมีของที่เหนือกว่าลิงทุกตัวจึงทนไม่ไหว หมั่นไล่ลิงทั้งหลายเหลือประมาณที่มีแค่ข่างยัดแล้วทำเป็นยัดดอกเชิดซะใหญ่โตยิ่งคิดก็ยิ่งอยากเอาของดีมาอวดให้เด่นเหนือใคร รีบเข้าไปหยิบเครื่องประดับมุกมาใส่คล้องคอแล้วออกมาเดินวนวดอยู่ท่ามกลางฝูงลิงจนหน้าสมเพชเหลือทน ทหารรีบปราดเข้าไปล้อมจับนำของมาได้ พระราชาทรงทราบความทั้งหมดแล้วดีพระทัย ทรงชื่นชมในปัญญาของอำมาตย์ ตรัสว่า..

“วีรชนคนกล้าย่อมน่าปรารถนาในตำแหน่งแห่งจอมทัพ เพราะยามคับขันย่อมต้องการคนกล้าหาญเช่นนั้น แต่ยามปรักขางานกันย่อมต้องการคนไม่พูดพล่าม ยามมีข้าวน้ำย่อมต้องการคนที่รักมารวมดีมาร่วมกิน ส่วนยามต้องการเหตุผลนี้สิ! ต้องได้บัณฑิตผู้ฉลาดในอุบายมาช่วยแก้”

พระราชาตรัสพรรณนาชมเชย แล้วทรงบูชาอำมาตย์ด้วยรัตน 7 ประการ และดำรงตนอยู่ในธรรมที่บัณฑิตแนะนำสืบไป..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า พระราชาในครั้งนั้นมาเป็นพระอานนท์ ส่วนอำมาตย์ผู้เป็นบัณฑิตมาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ อำมาตย์ได้ข้อมูลเหมือนกับทุกคนที่ได้รับจากห้องสืบสวน แต่อำมาตย์สังเกตเห็นความแปลกของข้อมูลทันที ในขณะที่ผู้อื่นยังไม่ได้คิดเห็นอะไร

การดำเนินชีวิตในปัจจุบัน ข้อมูลที่ถูกต้องแม่นยำมักตกอยู่ในมือคนขยัน คือขยันสืบค้นหาข้อมูล ไม่ใจง่ายใจเร็ว หลายแห่งถึงกับมีทีมงานรวบรวมข้อมูล กลั่นกรองข้อมูล วิจัยข้อมูล กว่าจะได้ข้อมูลที่แน่นอนมาต้องเหนื่อยยาก มิใช่ได้มาโดยง่าย องค์กรเหล่านี้จึงมีทิศทางแม่นยำที่จะกำความสำเร็จ ในทางตรงข้าม ข้อมูลที่ผิดพลาดจะนำมาใช้ประโยชน์ไม่ค่อยได้ มีแต่สร้างโทษ มักจะตกอยู่ในมือคนใจง่าย ไม่ขยันหาข้อมูล ติดสบาย เกียจคร้าน คนเช่นนี้ดูเหมือนจะคู่ควรกับข้อมูลผิดๆ อยู่เสมอ

“นิสัยขยันค้นคว้าหาข้อมูลในการแก้ปัญหา, ไม่ใจเร็วด่วนสรุป, ไม่เชื่อถือข้อมูลที่ยังไม่พิสูจน์ให้ถ่องแท้ รวมทั้งแยกแยะและเชื่อมโยงเหตุการณ์ได้” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิธินักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในปัญญาบารมี

4.11 ไฟโมหะ¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก ภิกษุเห็นพวกชฎิลบูชาไฟจึงทูลถามพระชินสีห์ว่า ชฎิลประพฤติดะผิดต่างๆ ความเจริญในการนี้มีอยู่หรือหนอ พระตถาคตเจ้าตรัสว่าไม่มีความเจริญใดๆ ในการนี้เลย ทรงนำเรื่องในอดีตมาตรัสเล่าดังนี้..

ในอดีต พราหมณ์ตระกูลหนึ่ง มีบุตรอยู่หนึ่งคน เมื่อบุตรอายุ 16 ปี บิดามารดาได้มอบไฟวันเกิดให้บุตร แล้วให้บุตรเลือกเส้นทางชีวิตว่าจะไปทำงานหาทรัพย์แบบชาวโลกหรือจะเป็นพราหมณ์บำเรอไฟในป่าเพื่อมุ่งหน้าต่อพรหมโลก บุตรเลือกรับไฟวันเกิด ลามารดาบิดาเข้าป่าสร้างอาศรมอยู่บูชาไฟ

วันหนึ่งพราหมณ์หนุ่มได้ข่าวปายาสมาจากสหาย ก่อนทานคิดว่าเราจะถวายข้าวรสเลิศนี้แก่มหาพรหมก่อนจึงนำข้าวมาบูชาไฟ หวังให้เพลิงผู้เป็นเจ้าตี้มกิน เมื่อสาดข้าวปายาสลงในไฟ น้ำมันในข้าวเกิดปะทุ ไฟลุกพุ่งขึ้นไหม้อาศรมจนหมดสิ้น พราหมณ์ทั้งกลัวทั้งตกใจรีบหนีออกไปยืนบ่น..

“โอ้! เราไม่ควรไปสนิทสนมกับไฟชั่วช้านี้เลย บรรณศาลาของเราอุทิศสำหรับทำมาแสนยากถูกไฟเผาหมดแล้ว โอ้ สิ่งอื่นที่จะชั่วช้ายิ่งไปกว่าความสนิทสนมกับคนเลวทรามเป็นไม่มีอีกแล้ว! ไฟนี้เราให้อิ่มหนำด้วยข้าวอย่างดีแท้ๆ ยังมาไหม้บรรณศาลา ทำร้ายเราให้พินาศได้ เราจะต้องการสิ่งที่ทำลายมิตรเช่นนี้ไปทำไมกัน!”

กล่าวจบก็รีบเอาน้ำมาดับไฟ แล้วเอากิ่งไม้ฟาดกองเพลิงเล็กบูชาไฟอีกต่อไป จากนั้นเข้าสู่ป่าหิมพานต์อันแสนร่มรื่น บรรพชาเป็นฤๅษี ยังภิกษุและสมาบัติให้เกิด มีความสุขอันล้ำเลิศ

¹สันถวชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 57 หน้า 81-84

อยู่ในฉนวนสมบัติไปจนตลอดชีวิต ละโลกแล้วก็มีพรหมโลกเป็นที่ไป..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า เราได้เป็นดาบสในครั้งนั้น

จากชาดกเรื่องนี้ พรหมณ์หนุ่มมีปัญญาสอนตัวเองได้ ยอมละทิ้งความหลงเชื่อผิดๆ ซึ่งคนทั่วไปมักถนอมความเชื่อผิดๆ ได้ยากยิ่ง เมื่อลองได้หลงผิดยึดติดอันใดก็มักยึดถือสนิทแน่น ไม่ยอมคลายทวิฐง่าย ๆ แม้จะได้รับคำอธิบายเหตุผลต่างๆ นานา ก็ยากที่จะถอนความยึดมั่นถือมั่น ความเชื่อเดิมของตนได้ นอกเสียจากบุคคลนั้นหมั่นเข้าหาบัณฑิต หมั่นสอบถามธรรมว่าอะไรเป็นประโยชน์และมีใช้ประโยชน์ หมั่นตรองตามแล้วทำตามคำสอนของบัณฑิตมาหลายภพหลายชาติ จนเป็นนิสัยฝังแน่น กระทั่งสามารถสั่งสอนเด็กเดือนตนได้ หากไม่เช่นนั้นแล้ว ก็ยากที่จะเลิกหลงไป ในลัทธิผิดที่มีอยู่ในโลกมากมายในทุกยุคทุกสมัยของการเวียนว่ายตายเกิด

“นิสัยชอบจับแ่งคิดมุ่งทางกุศล, ชอบเข้าหาบัณฑิต, สอบถามธรรม, ตรองตามธรรม และทำสิ่งเป็นประโยชน์ ไม่ทำสิ่งมิใช่ประโยชน์” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิถีนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในปัญญาบารมี

4.12 มองให้ไกล ภัยไม่ถึง¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก ณ กรุงราชคฤห์ โจรคนหนึ่งได้ขโมยเอาทรัพย์หนีไปบริเวณกุฎีของพระโมคคัลลานเถระในป่า พระเถระคิดว่า การเกี่ยวข้องกับโจรย่อมไม่ควรจึงไล่โจรไป เมื่อพระเถระกลับจากบิณฑบาตแล้วไปยังพระเวฬุวันวิหาร กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระทศพล พระองค์ตรัสถึงโบราณกบัณฑิตทั้งหลายก็จึงเกยสิ่งที่ควรรังเกียจ ทรงนำเรื่องในอดีตมาสาธกดังต่อไปนี้..

ครั้งหนึ่ง มีรุกขเทवासิตอยู่ที่ต้นสะเดาในป่าช้า วันหนึ่งโจรวิ่งเข้ามายังป่าช้า ช้อนห่อของที่ขโมยมาไว้ที่โคนต้นสะเดาแล้วนอนพักเหนื่อยอยู่ รุกขเทวาเห็นโจรมานอนใต้ต้นไม้ของตน ก็อุกคิตได้ว่า ถ้าพวกมนุษย์ตามเข้ามาจับโจรนี้ได้ก็ต้องตัดกิ่งสะเดาเอามาทำเป็นหลาวเสียบโจรแน่ เช่นนี้วิมานเราก็จะเสียหาย จึงตวาดโจรไปว่า..

“เฮ้ย! เจ้าจุกขึ้นซะ! มัวนอนอยู่ทำไมตรงนี้”

รุกขเทวาทำภาพน่ากลัวจนโจรเผ่นหนีไป เทวดาที่สถิตอยู่อีกต้นเข้ามาถามอย่างฉงนว่า..

“พวกทหารจะมาจับโจร แล้วท่านไปไล่มันทำไมล่ะ?”

เทวดาต้นสะเดาจึงอธิบายว่า..

¹ปุจฉนชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 58 หน้า 444-449

“ท่านไม่รู้หรือว่าพวกเราอยู่ร่วมกันกับโจรไม่ได้ ถ้าพวกทหารจับโจรได้ เขาจะเสียบโจรด้วยหลาวไม้สะเดา วิมานเราจะเสียหาย ถ้าเขาแขวนโจรไว้ที่กิ่งไม้ วิมานเราก็จะมีกลิ่นซากศพ เราจึงเกลียดเช่นนั้น จึงรีบไล่โจรไป”

ทันใดนั้น พวกเจ้าทรัพย์ถือคบเพลิงวิ่งตามรอยเท้าโจรมาหยุดอยู่ที่โคนต้นสะเดา กล่าวว่า..

“โจรลुกหนีไปแล้วล่ะพวกเรา แหม! ถ้าพวกเราจับมันได้ล่ะก็ จะเสียบมันด้วยหลาวสะเดานี้เลย หรือไม่ก็แขวนมันไว้ที่กิ่งสะเดานี้แหละเหมาะเลย ไม่น่าเลย!”

ชาวบ้านพากันวิ่งค้นหาต่อ เทวดาเพื่อนบ้านได้ยินชาวบ้านพูดตรงกับที่เทวดาต้นสะเดาคาดไว้ไม่มีผิด เกิดอัศจรรย์ใจเปล่งอุทานออกมาว่า..

“บัณฑิตควรระวังภัยสิ่งที่ควรระวังโดยแท้ ควรป้องกันภัยที่ยังไม่มาถึง และควรพิจารณาดูภัยในอนาคต”

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า เทวดา ณ ต้นอัสสัตถพฤกษ์ในครั้งนั้นได้เป็นพระสารีบุตร ส่วนเทวดาผู้บังเกิด ณ ต้นสะเดาได้เป็นเรวตถาคต ฉะนั้นแล

จากชาดกเรื่องนี้ การระวังภัยในสิ่งที่ควรระวัง ทำให้เป็นคนรอบคอบ ฝึกนิสัยละเอียดลออ ทำให้ต้องหาข้อมูลป้องกันแก้ไข เกิดปัญญา หากปล่อยผ่านก็ได้นิสัยมักง่าย ปัญญาที่อับเฉาลงเรื่อยๆ ความปล่อยผ่านและมักง่ายจึงเป็นนิสัยที่ทำลายปัญญา

“นิสัยระมัดระวังภัย ไม่ปล่อยผ่าน, ไม่ไวใจในคนพาล และระวังคนพาลอยู่ตลอดเวลา” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิธินักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในปัญญาบารมี

4.13 หลุมหลบภัย¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก พระทศพลประทับอยู่พระเชตวันมหาวิหาร ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายว่า จงเที่ยวไปในโคจรอันเป็นวิสัยของบิดา เมื่อก่อนแม่เดียรจนาทอดจากเงื้อมมือข้าศึกได้เพราะตนมีปัญญาเป็นสมบัติ แล้วทรงนำเรื่องในอดีตมาเล่าดังนี้..

ในอดีต นกมูลไถตัวหนึ่งอาศัยรังก้อนดิน หากินอย่างสุขสงบอยู่ในถิ่นของตนเรื่อยมา วันหนึ่งเกิดคิดอยากลองออกหาอาหารในถิ่นอื่นบ้าง ทันทีที่ออกจากถิ่นที่มีใช้ถิ่นตนเหยี่ยวร้ายจ้องอยู่บินมาเร็วแรงโฉบจับเอานกมูลไถไปได้อย่างง่ายดาย นกมูลไถคร่ำครวญเป็นการใหญ่ว่า..

“เรานี่เคราะห์ร้ายจริงๆ! มีบุญน้อยเหลือเกิน เพิ่งออกมาถิ่นอื่นแท้ๆ เชียว ถ้าวันนี้เราได้บินไป

¹ สันถกชาดก, พระสูตรต้นตปิฎก ชุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 57 หน้า 81-84

ในถิ่นบิดาของเราแล้ว เหลียวตัวนี้ต้องไม่พอมือเราในการทำศึกต่อสู้กันแน่!”

เหลียวถามว่า..

“เจ้านกมูลไถ! แล้วถิ่นบิดาเจ้าอยู่ตรงไหน?”

“ก็ที่ก้อนดินคันไถนะซิ!” นกมูลไถตอบ

เหลียวปล่อยนกมูลไถให้บินหนีไป นกมูลไถรีบบินกลับไปในถิ่นของตนทันที แล้วขึ้นไปยืนอยู่บนดินก้อนใหญ่ เหลียวตั้งท่าร่ออยู่แล้วจึงสู้ปีกโฉบลงมาเร็วแรง นกมูลไถกะจังหวะอย่างดี เมื่อเหลียวใกล้ถึงตัวก็หลบกลับเข้าไปในระหว่างก้อนดิน เหลียวไม่อาจยั้งความเร็วได้ทัน พลัดไปกระแทกก้อนดิน ออกแตก ตาถลน ตายคาที่อยู่บนก้อนดินนั่นเอง..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า นกมูลไถคือตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ นกมูลไถอยู่ในแดนศัตรูจึงถูกจับ ต่อเมื่อได้มาอยู่ในถิ่นดั้งเดิมของตน ซึ่งเป็นถิ่นปลอดภัย ก็สามารถกำจัดอันตรายไปได้โดยไม่ยาก แต่การจะทำถิ่นตนให้ปลอดภัยได้ ต้องคุ้นเคยซ้ำของชำนาญในถิ่นเสียก่อน เหมือนนกมูลไถที่รู้สภาพดิน ตำแหน่งก้อนดิน ทิศทางหลบและช่องทางดิน ยิ่งคุ้นเคยมากก็ยิ่งปลอดภัยมาก ที่อโคจรเป็นแดนอันตรายของนักสร้างบารมี กามคือ อกิเลส ถิ่นที่อยู่อันปลอดภัยของนักสร้างบารมีคือศูนย์กลางกาย ทำให้เกิดสติยับยั้ง เกิดพลังปัญญาพาเอาตัวรอดจากกิเลสได้ ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า

“เมื่อพวกเขาเที่ยวไปในอโคจรเป็นแดนอื่น มารย่อมได้ช่อง มารย่อมได้อารมณ์ อโคจรเป็นแดนอื่นของภิกษุก็คือกามคุณห้าอันเอง”

“นิสัยไม่ชอบที่อโคจร เช่น ถิ่นที่มากด้วยกามคุณ ถิ่นคนพาล, ชอบใจถิ่นแห่งภูมิปัญญา, ชอบอยู่ในหมู่บัณฑิตนักปราชญ์ และคุ้นกับการนำใจไว้ที่ศูนย์กลางกายอยู่ตลอดเวลา” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิถีนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในปัญญาบารมี

4.14 ปัญญาข้ามชาติ¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก พระทศพลประทานโอวาทแก่พระเจ้าโกศลถึงราชธรรม แล้วตรัสถึงโบราณกษัตริย์ทั้งหลายตั้งอยู่ในโอวาทของบัณฑิต เสวยราชย์โดยธรรม ยังเทพนครให้เต็มบริบูรณ์ เมื่อพระเจ้าโกศล ทรงทูลอาราธนา จึงทรงนำอดีตมาตรัสดังนี้..

ในอดีต พระเจ้าพรหมทัตแห่งนครพาราณสีทรงเลี้ยงนกไว้ 3 ตัวเป็นนกประจำราชสำนัก

¹เตสสุณชาดก, พระสูตรต้นตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 61 หน้า 537-578

พวกอำมาตย์ต่างคุ้ยล่อเลียนกัน ถึงเรื่องที่พระราชินีได้ทรงทำความคุ้นเคยกับสัตว์เดรัจฉานมากเกินไปราวกับเป็นบุตร เมื่อพระองค์ทรงทราบว่าหมู่อำมาตย์ได้เข้าใจพระองค์ผิดไปเช่นนั้น จึงตรัสเรียกให้หนักทั้ง 3 มาตอบปัญหาธรรมท่ามกลางหมู่อำมาตย์และเหล่าข้าราชการบริพารทั้งปวง รวมทั้งเรียกปวงมหาชนมาฟังด้วย

พระราชินีตรัสถามปัญหาแรกแก่นกฮูกว่า..

“นกเอ๋ย เราขอถามเจ้าว่า ผู้สวดยราชสมบัติทำอะไรจึงประเสริฐ?”

นกฮูกทูลตอบว่า..

“ขอเดชะ! ชื่อว่าพระราชินีควรมีธรรม 3 ประการนี้ก่อน แล้วจึงสวดยราชสมบัติ พระราชินีไม่ควรพูดมุสาวาท ไม่โกรธและไม่รำเริงก่อน จากนั้นค่อยตรัสสั่งให้ทำกิจทั้งหลาย แวันแคว้นของพระราชินีผู้ตรัสมุสาอย่าไม่มีโอชาเพราะรัตนะ 7 เข้าไปได้สถานที่ทำโอชาในแผ่นดิน อาหาร น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย หรือโอสถทั้งหลายย่อมหาโอชามิได้ ประชาชนทานอาหารขาดโอชา ย่อมเจ็บไข้ได้ป่วย ทำให้รายได้ไม่เกิดขึ้นในแวันแคว้น เมื่อรายได้ไม่เกิด พระราชินีต้องยากลำบาก พระองค์ไม่สามารถส่งเคราะห์สวดยราชสมบัติได้ เหล่าสวดยราชสมบัติได้รับส่งเคราะห์ก็จะไม่มองดูพระราชินีด้วยจิตเคารพยำเกรง ฉะนั้นจึงไม่ควรกล่าวมุสาวาทแม้เพราะเหตุแห่งชีวิต แต่ควรกำหนดถือเอาสุภาษิตข้อที่ว่า ความสัตย์ดีกว่าสัจทั้งหลายหนึ่งมุสาวาทเป็นเครื่องกำจัดคุณความดี มีความวิบัติเป็นที่สุด ทำให้มีอเวจีเป็นเบื้องหน้า..

พระองค์ทรงรักใคร่หรือเกลียดชังแล้วทำกรรมใดไป กรรมนั้นจะยังพระองค์ให้เดือดร้อนโดยไม่ต้องสงสัย เมื่อกษัตริย์ประมาทแล้ว โภคสมบัติทุกอย่างในแวันแคว้นจะพินาศ ชื่อนั้นนักปราชญ์กล่าวว่า เป็นความทุกข์ของพระราชินี ความโกรธของคนอื่นไม่ถึงจุดเดือดรวดเร็ว แต่ของพระราชินียอมถึงเร็ว ธรรมดาพระราชินีทั้งหลายมีวาจาเป็นอาวุธ กริ้วเมื่อใดก็ทำคนอื่นให้พินาศได้ แม้เพียงแค่คำเลื่องดู เพราะฉะนั้นพระราชินีอย่ามีความโกรธเกินกว่าคนอื่น ๆ ควรเพียบพร้อมด้วยขันติ เมตตาและความเอื้อเอ็นดู ควรแลดูพสกนิกรเหมือนโอรสที่รักของตน พระราชินีผู้มีความโกรธเป็นเจ้าเรือน ย่อมไม่สามารถรักษาพระเกียรติยศที่เกิดขึ้นได้..

พระราชินีควรหักห้ามความเป็นคนขี้เล่นในราชกิจต่างๆ ห้ามความสนุกสนานรำเริงลงเสีย ไม่ควรจะเชื่อถือผู้อื่น ต้องจัดการราชกิจทุกอย่างโดยประจักษ์แจ้งแก่พระองค์เองเท่านั้น พระราชินีที่มีพระทัยฮึกเหิมแล้วทำราชกิจจะไม่พินิจพิจารณาก่อน ทำให้พระอิสริยยศพินาศลง..

พระราชินีวันมุสาวาทเป็นอันดับแรก ความโกรธเป็นอันดับสอง ความสนุกสนานเป็นอันดับสามแล้ว จากนั้นจึงควรตรัสสั่งให้ทำราชกิจที่ควรทำต่อชาวแวันแคว้นในภายหลัง เมื่อพระราชินีทรงอดสาหะไม่ทรงประมาท เทวดาทั้งหลายย่อมคุ้มครองป้องกัน จงทรงพยายามในกิจทั้งหลาย เพราะคนเกียจคร้านย่อมไม่พบความสุข เมื่อพระราชินีประพฤติอยู่อย่างนี้ย่อมมองอาจ สามารถยัง

มวลมิตรให้มีความสุขและยังศัตรูให้ถึงความทุกข์ได้”

นกฮูกกล่าวจบ มหาชนบังเกิดความอัศจรรย์ใจ ยังสาธุการร้อยหนึ่งให้เป็นไป พระราชาทรงโสมนัสตรัสปรึกษาอำมาตย์ อำมาตย์ทูลเสนอให้มอบตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดให้ ทรงสถาปนาไว้ในฐานันดรศักดิ์ นับแต่นั้นมา..

ผ่านไปประมาณสิบวัน พระราชาตรัสเรียกนางนกสาลิกามาถามปัญหาว่า..

“นางนกคุณทูลเป็นผู้เป็นเผ่าพันธุ์ของนกมีบรรดาศักดิ์ เจ้าทราบหรือไม่ว่า กิจอันใดที่ผู้มั่งจะครอบครองสมบัติทำแล้วประเสริฐ”

นกสาลิกาตอบว่า..

“ข้าแต่เสด็จพ่อ! ประโยชน์ตั้งอยู่ในเหตุ 2 ประการคือ ความได้ลาภที่ยังไม่ได้ และการตามรักษาลาภที่ได้แล้ว คนบางคนได้ยศแล้วมัวเมาทำความชั่ว ผู้ใดได้ยศแล้วไม่ประมาณ ทำกรรมอันงามยศของบุคคลนั้นย่อมเจริญเหมือนพระจันทร์ในศุกลปักษ์ ขอพระองค์ทรงอย่าประมาณ ดำรงอยู่ในโภคสมบัติ ดำรงราชย์โดยธรรม ตามรักษาพระเกียรติยศของพระองค์ที่บังเกิดขึ้นแล้วเถิด

พระองค์จึงเลือกอำมาตย์ผู้เป็นนักปราชญ์ ฉลาดในประโยชน์ ไม่แพร่พรายความลับ ไม่เมาสุรา ไม่ทำให้เสื่อมเสีย อำมาตย์คนใดรักษาพระราชทรัพย์ให้อยู่ได้จนนายสารถิคุมรด พระองค์ทรงใช้อำมาตย์ผู้นั้นให้ทำกิจทั้งหลายของพระองค์ พระองค์โปรดตรวจดูหมู่อำมาตย์ที่ไม่ใช่คนพินัน ไม่ใช่คนโกงและไม่เป็นคนหลอกลวง มิใช่ผู้ทำอนาถและธัญญาหารอันเป็นราชทรัพย์ให้ฉิบหาย

พระราชาควรสงเคราะห์ชนฝ่ายในด้วยดี ตรวจตราพระราชทรัพย์ ควรทราบรายได้และรายจ่ายด้วยพระองค์เอง ไม่ควรวางพระทัยในคนอื่น ควรทรงทราบกิจที่ทำแล้วและยังมิได้ทำ ช่มคนที่ควรชม ยกย่องคนที่ควรยกย่อง ธรรมดาพระราชกิจต้องทรงพิจารณาชำระคนผู้ควรชม ควรตรวจสอบดูด้วยบทกฎหมายที่พระราชาก่อนๆ ตราไว้ แล้วจึงทรงลงพระราชอาชญาตามสมควร ผู้ใดเป็นคนควรยกย่องซึ่งเป็นผู้สามารถทำลายกำลังปรปักษ์ที่ใครๆ ไม่อาจทำลายได้ หรือเป็นคนปลุกปลอบกำลังฝ่ายตนที่แตกแล้วให้รวมกันได้หรือเป็นคนนำราชสมบัติที่ยังไม่ได้มาถวายให้หรือคนที่ทำราชสมบัติที่ได้มาแล้วให้ถาวร หรือผู้ที่ช่วยพระชนม์ชีพไว้ได้ พระราชาทรงยกย่องบุคคลเช่นนี้ ด้วยสักการะใหญ่เมื่อเป็นเช่นนี้คนอื่นจะถวายชีวิตทำกิจที่ควรทำ

พนักงานข้าราชการผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม รับสินบนแล้วกลับคำพิพากษา พระองค์อย่าประมาณจนอนุศาสน์พราวดสอนด้วยพระองค์เองทีเดียว อนึ่งพระองค์อย่าทรงทำเอง หรือทรงใช้คนอื่นให้ทำกิจทั้งหลายโดยฉับพลัน เพราะการงานที่ทำลงไปโดยฉับพลัน ไม่ดีเลยคนอื่นย่อมเดือดร้อนในภายหลัง

พระองค์อย่าทรงทำอุศล อย่าทรงปล่อยพระทัยให้เกรี้ยวกราดนัก เพราะวาสกุลที่มั่นคงเป็นอันมากได้รับความพินาศเพราะความโกรธ พระองค์อย่าทรงนึกว่าเราเป็นใหญ่แล้วให้ความฉิบหาย

แก้มหาชน ความทุกข์อย่าได้มีแก่สตรีและบุรุษของพระองค์เลย พระองค์อย่าทรงปล่อยพระหฤทัยให้ขุนเคืองโกรธกริ้วเกินไป ข้าแต่เสด็จพ่อ! เมื่อใดที่พวกราชบุรุษกราบทูลแสดงใจต่อพระองค์ว่า เจ้านี้ฆ่าคน! โปรดอย่าปล่อยพระทัยให้ขุนเคืองเต็มทีด้วยถ้อยคำของผู้อื่น หากยังมีได้ทรงสอบสวนแล้ว อย่าได้ทรงลงพระอาญา ทรงชำระด้วยดี รู้ว่าเขาเป็นโจรโดยประจักษ์ด้วยพระองค์เองแล้วจึงโปรดกระทำการที่ควรทำ เมื่อความโกรธเกิดขึ้นแล้ว ยังมีได้ทำพระหฤทัยให้เย็นก่อน ไม่ควรทำการวินิจฉัย เมื่อใดพระหฤทัยเยือกเย็น ดับร้อน อ่อนโยน เมื่อนั้นจึงควรทำการวินิจฉัย เพราะเมื่อจิตหยาบคาย เหตุผลย่อมไม่ปรากฏเหมือนยามน้ำเดือดพล่าน เงามากก็ไม่ปรากฏ ฉะนั้น

พระราชบิดาทรงระลึกถึงแต่ความใคร่ อยากได้สิ่งใดก็ทำสิ่งนั้นตามความพอใจ เหมือนคนตาบอดทิ้งไม้เท้า เหมือนช้างงาไม่มีขอสับ โภคสมบัติทั้งปวงของพระราชานั้นย่อมฉิบหายไป พระองค์จึงเป็นผู้ทรงศีลสมบูรณ์ด้วยอาจารย์มรยาท ดำรงอยู่ในทศพิธราชธรรมเกิด”

พระราชบิดาทรงยินดีพระทัย ปรีกษาเหล่าอำมาตย์ แล้วตั้งนางนกลาลิกาในฐานะนัครศักดิ์แห่งขุนคลัง สิบวันต่อมาพระราชบิดาสั่งเรียกนกแขกเต้ามาถามว่า..

“ลูกรัก! คราวนี้เจ้าจงบอกกำลังอันสูงสุดของพระราชบิดาให้เราฟังบ้างเถิด”

นกแขกเต้าทูลสนองว่า..

“ข้าแต่พระมหाराชาเจ้า! ถ้าอย่างนั้นขอพระองค์จงเสด็จลงสดับเถิด ข้าพระพุทธเจ้าจะกล่าวถวายแด่พระองค์ ดังนี้..

กำลังของราชาในโลกมี 5 ประการ ในกำลังทั้ง 5 นั้น กำลังแขน บัณฑิตกล่าวว่ากำลังต่ำทราม กำลังทรัพย์เป็นกำลังที่สอง กำลังอำมาตย์เป็นกำลังที่สาม กำลังชาติเป็นกำลังที่สี่ กำลังปัญญาเป็นกำลังที่ห้า ซึ่งบัณฑิตกล่าวว่ากำลังปัญญานั้นเป็นกำลังอันประเสริฐยอดเยี่ยมกว่ากำลังทั้งหลาย เพราะเมื่อกำลังปัญญาสนับสนุนแล้วย่อมได้ซึ่งประโยชน์ ถ้าบุคคลมีปัญญาทราม แม้ได้แผ่นดินอุดมสมบูรณ์ด้วยรัตน 7 ก็ไม่อาจทำการครอบครองธรณีนั่นได้ เพราะคนมีปัญญาทรามย่อมไม่สามารถรักษาสิ่งที่ได้ แล้วคนอื่นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาก็ครอบครองแผ่นดินนั้นเสีย

ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมชน! ถ้าบุคคลแม้มีชาติสูงได้ราชสมบัติ แต่มีปัญญาทรามหาเป็นอยู่ด้วยราชสมบัติได้ไม่ ย่อมเป็นผู้ถึงความลำบากเพราะความไม่ฉลาดในอุบาย ปัญญาเป็นเครื่องวินิจฉัยเรื่องที่ได้สดับเป็นเครื่องยังเกียรติดยศและลาภสักการะให้เจริญผู้ประกอบด้วยปัญญาแม้มีทุกข์เกิดขึ้นก็เป็นผู้ปลอดภัย กลับได้ความสุขเพราะฉลาดในอุบาย คนบางคนไม่ตั้งใจฟังให้ดี ไม่อาศัยผู้เป็นพหูสูตรผู้อยู่ในธรรม ไม่เข้าไปใกล้ ไม่ฟังบุคคลผู้เป็นบัณฑิต ไม่หยั่งดูว่าเป็นประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์ มีเหตุผลหรือไม่มีเหตุผล ย่อมไม่ได้ซึ่งปัญญา

อนึ่ง ผู้ใดรู้จักจำแนกธรรม ลูกขึ้นในเวลาเช้า ไม่เกียจคร้าน ทำความเพียรในกาลอันควร การงานของบุคคลนั้นย่อมสำเร็จผลผลิตผล ส่วนการงานของผู้ที่ลườiๆ มีปกติเบื่อง่าย ย่อมไม่ผลิตผล

ข้าแต่เสด็จพ่อ! ขอพระองค์จงทรงประกอบความเพียร รักษาทรัพย์ที่รวบรวมไว้ อย่าได้ทำลาย ทรัพย์สินด้วยการงานอันไม่สมควร

ขอพระองค์จงทรงประพடுத்தธรรมในพระราชบิดา พระราชมารดา ในพระราชโอรสและ พระมเหสี ในมิตรอำมาตย์พลนิกาย ในราษฎร ในสมณะทั้งหลาย และในหมู่สัตว์ทั้งหมดเกิด ครั้น ทรงประพடுத்தธรรมในโลกนี้แล้ว จักเสด็จสู่สวรรค

บิดาควรห้ามบุตรธิดาจากความชั่วก่อนแล้วให้ตั้งอยู่ในกรรมดี ให้เล่าเรียนศิลปวิทยา มอบ ทรัพย์ให้ เชื่อว่าประพடுத்தธรรมในบุตรธิดา สามียกย่องนับถือภรรยา ไม่ประพุดนอกรใจ มอบความเป็น ใหญ่ให้ ให้เครื่องประดับ เชื่อว่าประพடுத்தธรรมในภรรยา พระราชาสงเคราะห์มิตรและอำมาตย์ด้วย สังคหวัตถุ 4 ไม่แก่งกล่าวให้คลาดจากความจริง เชื่อว่าประพடுத்தธรรมในมิตรและอำมาตย์ พระราชา พระราชทานสิ่งที่ควรพระราชทานแก่พวหนะ เช่น ช้าง ม้า เป็นต้น แก่พลนิกาย ทำการเชิดชูไม่ใช้ช้าง ม้าในเวลาแก่ เชื่อว่าประพடுத்தธรรมในพวหนะและพลนิกาย พระราชาไม่บีบบัคนราษฎรด้วยอาญาและ ส่วยอากร เชื่อว่าประพடுத்தธรรมในราษฎร พระราชาพระราชทานจตุปัจจัยแก่สมณะทั้งหลาย เชื่อว่า ประพடுத்தธรรมในสมณะ พระราชาพระราชทานอภัยแก่สัตว์ทั้งปวง เชื่อว่าประพடுத்தธรรมในหมู่สัตว์

ธรรมที่บุคคลประพடுத்தแล้วย่อมนำความสุขมาให้ พระอินทร์ ทวยเทพและหมู่พรหมไป ทิพยสถานได้ก็ด้วยธรรมอันตนประพடுத்தดีแล้วทั้งนั้น ข้าแต่บรมกษัตริย์! พระองค์แม้จะต้องสละ พระชนม์ชีพก็อย่าทรงประมาทในธรรม พระองค์โปรดคบหาสมาคมกับคนมีปัญญาเป็นนิตยกาลเกิด จงเป็นผู้มีกัลยาณธรรม พระองค์ทรงทราบความซอ้นนั้นแล้ว จงทรงปฏิบัติให้ครบถ้วนเกิด”

นกแขกเต้าแสดงธรรมจบลง มหาชนโห่ร้องปิติยินดีในธรรมอันอัศจรรย์ครบถ้วนบริบูรณ์ พระ ราชาทรงยินดีพระทัย ตรัสเรียกอำมาตย์มาปรึกษา แล้วทรงมอบตำแหน่งมหาเสนาบดี

นับแต่นั้นมา นกทั้งสามได้อุทิศพร่ำสอนบรรดาและธรรมถวายแด่พระราชา พระราชา ทรงตั้งอยู่ในโอวาท ทรงบำเพ็ญบุญกุศลสม่าเสมอได้มีสวรรค์เป็นที่ไป อำมาตย์ทั้งหลายเมื่อจัดการ ถวายพระเพลิงพระบรมศพของพระราชาแล้วก็แจ้งแก่นกทั้งสามว่า พระราชาทรงทำราชพิธีกรรม ยกเศวตฉัตรให้แก่กนกแขกเต้า แต่นกไม่ต้องการราชสมบัติ ได้แนะนำเหล่าอำมาตย์ให้จาริกหลัก การวินิจฉัยข้อธรรมลงในสุพรรณบัฏแล้วกลับเข้าสู่ป่า โอวาทนั้นได้สั่งสอนชาวชมพูทวีปอยู่ตลอดถึง 40,000 ปี จนมนุษย์ในยุคนี้ประพடுத்தธรรมกันทั้งชมพูทวีป ละโลกแล้วก็ไปสวรรค์กันนับไม่ถ้วน..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า พระราชาครั้งนั้นมาเป็นพระอานนท์ นางนกกุลนทีนั้นมา เป็นนางอุบลวรรณ นกเวสสันดรมาเป็นพระสารีบุตร นกขัมพูกะมาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ ผู้ฝึกคุณธรรมมาดีข้ามชาติ ปัญญาเยอมีดีไปด้วย เพราะสอนตักเตือนตนเอง ได้ ส่วนผู้ที่ฝึกคุณธรรมมาไม่ดี ย่อมมีปัญญาทรมตามไปด้วย เพราะแม้รู้ธรรมะแต่ก็สอนตัวเองไม่ได้

ยังอดใจไม่ทำบาปมิได้ ฉะนั้นบุคคลจะมีสหชาติปัญญาติดตัวมาข้ามชาติได้ จึงต้องเป็นผู้ที่ทั้งหมั่นศึกษาธรรมะจนแตกฉานและปฏิบัติตามธรรมนั้นได้อย่างชำนาญ

“นิสสัยชนชวนชวาศึกษาธรรมะ แล้วนำมาปฏิบัติจนชำนาญข้ามชาติ” จึงนับเป็นนิสัยในวิถีนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในปัญญาบารมี

4.15 สรุป และ ภาสิตหมวดปัญญาบารมีที่มีมาในชาดก

ความเป็นไปทั้งหมดของชีวิตล้วนเริ่มต้นที่ความคิด เหตุนี้ปัญญาบารมีจึงประเสริฐสูงสุด ปัญญาเป็นสิ่งที่กำหนดทิศทางชีวิตของสรรพสัตว์ บารมีอื่นๆ จะมากน้อยก็ด้วยปัญญาเป็นสำคัญ แต่มนุษย์เป็นอันมากใช้ชีวิตอยู่ด้วยศรัทธามากกว่าใช้ปัญญา ใครที่ตนศรัทธาจะพูดอะไรให้ฟังย่อมจะเชื่อมากกว่าผู้ที่ตนไม่มีศรัทธามาพูด แม้จะพูดด้วยเหตุผลอันดีก็ตาม

ผู้มีปัญญาย่อมชวนชวาศึกษาปัญญา หลักการแสวงหาปัญญาจำต้องออกห่างพาล เข้าหาบัณฑิตด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตน ลดตนให้ต่ำเหมือนไม่มีค่า เหมือนงูพิษเขียวหูด พญาครุฑ ปีกหัก ดังที่พระสารีบุตรผู้เลิศทางปัญญาได้กล่าวไว้ว่า..

“เรามีมานะและความเขลา(กระด้าง)วางเสียแล้ว ดุจงูถูกถอนเขี้ยว ดุจโคอุสภราชถูกตัดเขา เข้าไปหาหมู่คณะด้วยคารวะหนัก ..บุคคลผู้มีความปรารถนาลามก เกียจคร้าน ละความเพียร ผู้สตับน้อยและไม่มีมารยาท อย่าได้มาสมาคมกับเราในที่ไหนๆ สักครั้งเลย ส่วนผู้มีการสตับบาก ผู้มีปัญญาตั้งมั่นดีในศีลทั้งหลายและประกอบด้วยสมณะทางใจ ขอจงตั้งอยู่บนกระหม่อมของเราเถิด ..ก็ท่านพระสาวกนามว่าอัสสชิเป็นอาจารย์ของเราอยู่ในทิศใด เราย่อมทำท่านไว้เหนือศีรษะในทิศนั้น(นอนหันศีรษะไปทางทิศนั้น)”

การเข้าหาบัณฑิตย่อมได้ปัญญามาจากความอ่อนน้อมถ่อมตน ส่วนปัญญาที่ได้มาด้วยความอดทนโดยมิต้องไปแสวงหา แต่มีผู้ซุ่มทรัพย์ให้ นับเป็นปัญญาที่ดียิ่งเพราะเหมาะสำหรับการแก้ไขตัวเอง โดยเฉพาะผู้ที่ถูกยกไว้สำหรับคำเตือน (ไม่รับฟังคำตักเตือน) จึงเข้าสู่หนทางหายหน้าโดยสิ้นเชิง เพราะผู้ที่ยังไม่หมดกิเลสต้องมีข้อผิดพลาดแน่นอน เมื่อถูกยกจากคำเตือนเสียแล้ว บุคคลเช่นนี้จะได้อะไรจากการมีชีวิตอยู่? คนเช่นนี้หากอยู่โรงเรียนจะได้อะไรจากการมาอยู่ในโรงเรียน? เมื่อมิได้คำเตือนจากครูในจุดผิดพลาด จะเป็นเด็กเกเรโตขึ้นเป็นอันธพาล! หากแต่งงานมีครอบครัวจะได้อะไรจากการแต่งงาน? จะเอาแต่ใจตัว บ้านแตก! หากมาอยู่วัดจะได้อะไรจากการมาอยู่วัด? นอกจากแก้วัดไปเปล่าๆ กลวงๆ ทั้งหมดเพราะถูกปิดหูปิดตาจากคำเตือน เมื่อผู้อื่นยังเตือนไม่ได้แสดงว่าตนก็เตือนตนไม่ได้

พืงเห็นคนคอยสะกิดผิดไหญ่หน่อย	เหมือนคนคอยบอกหลุมขุมทรัพย์ให้
ควรคบคนฉลาดดีปรีชาไว	พูดแคะให้ข้อคิดอย่างศิษย์ครู
เมื่อคบหาผู้เห็นผู้เช่นนั้น	สารพันความดีมีมากอยู่
ความเลวทรามต่ำช้ามีหน้าดู	ไม่มาสู่ผู้นี้เป็นมั่นคง
ตนควรต้องเตือนตนให้พ้นผิด	ตนเตือนจิตตนได้ใครจะเหมือน
ตนเตือนตนไม่ได้ใครจะเตือน	ตนแซ่เขื่อนใครจะช่วยให้ป่วยการ

ในเรื่องการติติงกันการอยู่ร่วมย่อมต้องกระทบกระทั่งกันเป็นธรรมดาเนื่องเพราะความบริสุทธิ์ของศีลและทิวฏฐิต่างกัน หากติมากไปก็เหมือน “ไม่ถนอมน้ำใจ” หากปล่อยไปไม่ติเลยก็เหมือน “ไม่มีน้ำใจ” ดังฝนตกมากไปก็ไม่ได้ ไม่ตกเลยก็ไม่ได้ อยู่ไม่มีสุข การซุ่มซุ่มทรัพย์ในสภาพไม่เหมาะสม อาจทำให้ผู้พืงที่ใส่ให้กลายเป็นชุ่น หลุมขุมทรัพย์ก็อาจกลายเป็นหลุมศพกลบฝังผู้พืง มีใช้หลุมสมบัติอีกต่อไป ส่วนการอยู่ใกล้คนโง่มีแต่โทษ มีแต่จะเสียหาย เสียงาน เสียความก้าวหน้า และเสียใจ

ผู้เชื่อว่ามีปัญหา แต่หากแก้ไขตนเองยังมิได้ ยังไม่เรียกว่ามีปัญหา เพราะไม่มีปัญหาแก้ไขตนเอง สอนตนเองยังมิได้ เมื่อสอนตนเองไม่ได้ก็ต้องตกอยู่ในอำนาจกิเลส ไม่ชาติใดชาติหนึ่งก็ต้องหลุดไปจากวิธีการสร้างบารมีที่ตั้งใจไว้อย่างแน่นอน

ผู้มีปัญญจะไม่ประมาท พืงระลึกเสมอว่าในโลกไม่มีใครเก่งทุกอย่าง ล้วนเกิดจากผลบุญบารมีที่ทำมาทั้งสิ้น เป็นอำนาจบุญบันดาล และอำนาจบารมีที่ตนฝึกฝนสะสมมา ไม่มีอะไรพิเศษเฉพาะแก่ใครๆ จึงไม่มีสิ่งใดที่น่าน้อยใจ ประกอบเหตุทางไหนก็ได้ผลไปแวนั้น

ผู้มีปัญญพืงสังวรว่า เมื่อมีความรู้ความสามารถ กิเลสมารก็สบโอกาสส่งทิวฏฐิมาณะมาพร้อมกับความรู้ความสามารถนั้นๆ ทำให้ทะนงตน หลงตัวเองคิดว่าตนเหนือกว่าผู้อื่น จนมองข้ามผู้อื่นไป ทำลายเส้นทางบุญของตนให้ตกต่ำ บุญจะถดถอย บาปจะแทรกแซง ถ้าคุณธรรมหดหาย การสร้างบารมีก็เสื่อมทราม

ผู้มีปัญญจะไม่หัวเราะเยาะเย้ยใคร แต่จะถนอมน้ำใจกันไว้ ไม่ดูหมิ่นแม้ใครเป็นศัตรูก็ตาม

ปัญญเป็นของละเอียด ผู้มีใจละเอียดเท่าใด ปัญญาก็มากเท่านั้น กิเลสเป็นของหยาบ ผู้ถูกกิเลสครอบงำใจให้หยาบเท่าใด ปัญญาก็หยาบเท่านั้น เมื่อปัญญอ่อนกำลัง ความรู้ที่ทำตนให้สูงส่งขึ้นก็หมดไป

ปัญญบารมี คือ ความรู้ที่ทำตนให้ประเสริฐสูงส่งขึ้น ส่วนความรู้ที่ทำตนให้ตกต่ำนำไปทำอกุศลนั้นอยู่ในสภาพที่กิเลสกำกับให้กระทำลักษณะนี้ไม่นับว่าเป็นปัญญเพราะมีกิเลสชักพาให้คิดดังนั้น ผู้นำความรู้ไปใช้ในทางดีเรียกว่าคนมีปัญญ ส่วนผู้นำความรู้ไปใช้ทำชั่ว เรียกว่า คนโง่เขลา

เบาปัญญา เพราะถูกกิเลสหลอกให้คิดและตกอยู่ในอำนาจครอบงำ ผู้ตามใจกิเลสจนเป็นนิสัยจะกลายเป็นทาสที่อ่อนแอไร้เรี่ยวแรง ถูกมารชักจูงได้อย่างสบาย และอยู่ในความควบคุมดูแลของมารอย่างใกล้ชิดไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อมารอีกต่อไป

ความคิดเจ้าเล่ห์มิใช่ปัญญาบารมี แต่เป็นปัญญาทึบ เพราะกิเลสพาให้คิด คนพาลย่อมคิดได้ทุกคน ยิ่งพาลมากยิ่งคิดเจ้าเล่ห์ได้มาก ไม่ต้องสร้างขึ้นมา แต่บารมีเป็นสิ่งต้องสร้าง เป็นความคิดที่นำความสว่างให้จิตใจเท่านั้น ความคิดที่นำความมืดให้จิตใจเป็นการทำลายปัญญาบารมี

ภษิตในชาตก

ผู้มีปัญญาดังไฟไปอยู่ในถิ่นไกล พึงอดทนแม้คำขู่ตะคอกของทาส เก็บคำหยาบคายไว้ในใจ แล้วทำกิจที่ควรในเวลาเหมาะสมแก่ตน ในที่ใดที่คนทั้งหลายไม่รู้จักตนว่าเราเป็นกษัตริย์ พราหมณ์ เป็นผู้มั่งคั่ง เป็นพหูสูต เป็นผู้เพียบพร้อมคุณธรรม อย่าไปถือตัวว่า เขาเรียกเราผู้เยี่ยมปานนี้ด้วยคำลามก ไม่ยอมมสัการะและเคารพเรา

บัณฑิตรังเกียจสิ่งควรรังเกียจ ปองกันภัยที่ยังไม่มาถึงตัว พิจารณาดูโลกให้เห็นภัยในอนาคต

คนเขลาไม่ทันถึงความล่งรู้ มักเชื่อตามเสียงผู้อื่น ถือการเล่าลือเป็นสำคัญ ส่วนผู้ใดสมบูรณ์ด้วยศีล ยินดีในความสงบ ระวังได้ด้วยปัญญา ชนเหล่านั้นนับว่าเป็นปราชญ์ งดเว้นความชั่ว ไม่เชื่อต่อผู้อื่น แท้ที่จริงศีรษะ มือ เท้า หรือกำลังกายไม่มีกำลังมากในโลก วิจารณ์ปัญญาเท่านั้นประเสริฐสุด ชนใดมักเชื่อตามเสียงคนอื่น ชนนับว่าเป็นพาล มีความประมาทอย่างยิ่ง ดีแต่เชื่อผู้อื่น

ผู้จองเวรอยู่ที่ใด บัณฑิตไม่ควรอยู่ที่นั่น อยู่คนเดียวหรือสองคนก็เป็นทุกข์ คนพาลสำคัญตนว่าเป็นบัณฑิตแล้วบริหารหมู่คณะโดยลู่อำนาจแก่ความคิดของตน คนโง่แต่มีกำลังบริหารหมู่คณะไม่ดี ไม่เป็นประโยชน์แก่เหล่าญาติ เหมือนนกต่อไม่เป็นประโยชน์แก่นกทั้งหลาย คนฉลาดมีกำลังบริหารหมู่คณะดี เป็นประโยชน์แก่เหล่าญาติ เหมือนท้าววาสวะเป็นประโยชน์แก่ทวยเทพชั้นไตรทศ ผู้ใดเห็นศีล ปัญญา สุตตะมีในตน ผู้นั้นย่อมประพฤติประโยชน์แก่คนสองฝ่ายคือทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น อริชนควรขังใจดูตัวเองเหมือนขังใจดูศีล ปัญญา สุตตะ จึงบริหารหมู่คณะบ้าง เว้นการบริหารบ้างมาอยู่คนเดียวบ้าง

กิเลส 4 อย่างเหล่านี้คือ ราค โทส โมห มท เป็นของมีกำลังกล้ำทับคายในโลก เมื่อกิเลสใดเริ่มรัดแล้ว ปัญญาก็ยังไม่ถึง

ศัตรูที่มีความรู้ยิ่งประเสริฐกว่ามิตรโง่ ผู้ฉลาดในสิ่งไม่เป็นประโยชน์ ถึงจะทำความเจริญก็ไม่นำความสุขมาให้ ผู้มีปัญญาทราวมักจะทำประโยชน์ให้เสียหาย การประพฤติประโยชน์โดย

ผู้ไม่ฉลาดในประโยชน์ไม่นำความสุขมาให้ บัณฑิตเป็นศัตรูที่ดีกว่าคนโง่ที่มีใจเฝ้าตั้งร้อยเท่าพันเท่า

คนพาลแย้มพรายเมื่อใด คนไม่น่าถูกจองก็ถูกจองจำได้ บัณฑิตแย้มพรายออกมากาลใด แม้คนถูกจองจำแล้วก็รอดพ้นได้

การงานย่อมเผาะผู้มีได้พิจารณาแล้วรับรองจะทำให้สำเร็จ เหมือนของร้อนที่ไม่พิจารณาก่อน แล้วใส่เข้าปาก ฉะนั้น

บุคคลเรียนศิลปะเพื่อความสุขแก่ตน แต่บางคนเรียนแล้วกลับนำความพินาศมาสู่ตน ดุจ รongเท้าที่ทำไม่ดีกัดเท้าของผู้ที่นั่นแหละ ผู้ใดไม่ใช่อารยชน เรียนวิชาและศิลปะจากสำนักอาจารย์ ได้แล้ว ผู้นั้นย่อมฆ่าตนเองด้วยศิลปะนั้น

ผู้มีปัญญากว้างขวาง แท่งตลอดประโยชน์ในอนาคต ย่อมไม่ให้ประโยชน์นั้นผ่านพ้นไปได้ แม้แต่น้อย ส่วนคนพาลมัวหมกมุ่นอยู่ในโมหะ ไม่เห็นประโยชน์ในอนาคต เมื่อความต้องการเกิดขึ้น เฉพาะหน้าก็พากันลุ่มจม บัณฑิตรีบทำกิจที่ควรทำเสียก่อน อย่าให้กิจที่ต้องทำเบียดเบียนตนได้

กษัตริย์พระองค์ใดยังไม่ทันพิจารณาแล้วทรงลงพระราชอาญาชื่อว่ากลืนกินพระกระยาหาร พร้อมด้วยหนาม เหมือนคนตาบอดกลืนกินอาหารพร้อมด้วยแมลงวัน ฉะนั้น จะได้ทุกข์ใหญ่ใน มหานรก ในอบายทั้ง 4 กษัตริย์มีพระทัยอ่อนโยนอย่างเดียวหรือมีพระทัยกล้าอย่างเดียวก็น่าอจ ดำรงพระองค์ไว้ในอิสริยยศที่สูงใหญ่ได้ กษัตริย์ผู้มีพระทัยอ่อนก็ถูกประชาราษฎร์ดูหมิ่น ไม่อาจทำ ราชสมบัติให้ปราศโจรได้ กษัตริย์ผู้มีพระทัยแข็งนักก็มีเวร กษัตริย์ควรทราบเหตุทั้งสองอย่างแล้ว ประพฤติเป็นกลางๆ

กรรมที่ทำโดยไม่พิจารณาให้ถึถ้วนเสียก่อนแล้วทำลงไป ผลชั่วร้ายย่อมมีแก่บุคคลนั้น เหมือนความวิบัติแห่งยาแก้โรค ฉะนั้น ส่วนกรรมที่พิจารณาถึถ้วนก่อนแล้วจึงทำ ผลอันเจริญย่อมมี แก่บุคคลนั้นเหมือนความพร้อมของยาแก้โรค ฉะนั้น

ชีวิตนี้ถูกความชราครอบงำ เป็นของน้อยนิดดูจ่นในโคลน พวกคนพาลพากันประมาทมี ตัณหาผูกไว้ย่อมยังนรก สัตว์เดียรัจฉาน เปเรตวิสัย และอสุรกายให้เจริญ

ท่านผู้ฉลาดกล่าวว่าปัญญานั้นแหละประเสริฐสุด ดุจพระจันทร์ประเสริฐกว่าดาวทั้งหลาย ศิล ลิริ และธรรมของสัตบุรุษย่อมเป็นไปตามบุคคลผู้มีปัญญา บุคคลควรคบหาท่านผู้รู้ละเอียดลออ เป็นพหูสูตรควรเป็นนักเรียน นักสอบถาม พึงตั้งใจเงี่ยโสตลงสดับคำสุภาษิตโดยเคารพดุจจาร์กลงบน แผ่นหิน นรชนทำอย่างนี้จึงเป็นผู้มีปัญญา ผู้มีปัญญานั้นย่อมพิจารณาเห็นกามคุณทั้งหลายโดย

ความเป็นของไม่เที่ยง โดยความเป็นทุกข์ และโดยความเป็นโรค ผู้เห็นแจ้งอย่างนี้ ย่อมละความพอใจใน
กามทั้งหลายอันเป็นทุกข์ มีภัยใหญ่หลวงเสียได้ การละกามอย่างเดียวนั้นเป็นสุข

ภิกษุรูปใดคิดว่า โฉนคนทั้งหลายพึงธรรมของเราแล้วจะเลื่อมใสธรรมของเรา และแสดงความ
เลื่อมใสต่อเรา จึงแสดงธรรมต่อมหาชน ธรรมเทศนาของภิกษุเช่นนี้ไม่บริสุทธิ์ หากเธออาศัยความ
ที่พระธรรมเป็นธรรมดี จึงแสดงธรรมแก่ชนเหล่านั้นโดยอาศัยความกรุณา เอ็นดู อนุเคราะห์ ธรรม
เทศนาของภิกษุเช่นนี้แลชื่อว่าบริสุทธิ์

ผู้ใดไม่รู้ทันเหตุการณ์โดยฉับพลัน ผู้นั้นต้องตกอยู่ในอำนาจศัตรู ต้องเดือดร้อนใจภายหลัง

ม่ายดี รู้ได้ด้วยผีเท่า โคลิกล รู้ได้ครวลาภเชิญ แม่โคนม รู้ได้ในคราวรีดนม บัณฑิต รู้ได้เมื่อ
เจรจา

การฝึกสมาธิเป็นประจำเป็นรากฐานการสร้างปัญญาบารมีได้อย่างดี เพราะเมื่อใจสงบไม่
ซัดส่าย พุ่งซ่านไปตามอารมณ์ต่างๆ ความเห็นก็บริสุทธิ์จากกิเลสชักจูง ปัญญาพลันแจ่มใส มองสิ่งใดก็
เห็นดีแล้วไปตามความจริง ในสภาวะใจเช่นนี้จึงเหมาะแก่การปลูกฝังนิสัยแห่งปัญญาบารมี

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 4 ซาดกในหมวดปัญญาบารมี จบโดยสมบูรณ์แล้ว
โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 4 และกิจกรรม ในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 4
แล้วจึงศึกษาในบทที่ 5 ต่อไป

บทที่ 5

ขาดกในหมวด

วิธีบารมี

เนื้อหาบทที่ 5

ชาตกในหมวดวิริยบารมี

- 5.1 ลิงใจกล้าฝ่าเขี้ยวเข็
- 5.2 ม้าศึกไม่ทิ้งสนาม
- 5.3 นักกล้ามืออาชีพร
- 5.4 เพียรฝ่าฟัน วันอัศจรรย์ของฉันท
- 5.5 ผิดวัน ไม่ประกันพรุ่ง
- 5.6 นักสู้ฝ่าสมุทร
- 5.7 กล้ารับผิดแม้ชีวิตต้องตาย
- 5.8 ทิ้งนิสัยแย่ๆ แก้วฝังชีวิต
- 5.9 สรุป และ ภาชิตหมวดวิริยบารมีที่มีมาในชาตก

1. วิจัยบารมี เป็นนิสัยที่จำเป็นอย่างยิ่งในวิธีนักสร้างบารมี หากไม่สร้างวิจัยบารมีก็มีอาจไปถึงฝั่งฝันได้ เพราะต้องท้อถอยเลิกรากลางคันเสียก่อน

2. การสร้างวิจัยบารมี เป็นการสร้างนิสัยต่างๆ เพื่อความรักการฝึกตัว ชยันปรับปรุงตัว ไม่หยุดยั้ง กล่าวหาญที่จะสู้ให้สิ่งดีๆ เกิดขึ้นมาไม่สิ้นสุด เป็นนิสัยที่ไม่ยอมจำนน ยอมตายก็ไม่ยอมถอย หากบุคคลใดได้นิสัยหมวดหมู่นี้อยู่ในใจ ก็จะได้ธาตุทรหด ป้องกันการท้อแท้ท้อถอยในการสร้างบารมี แต่ละชาติได้อย่างดี ทำให้มีอริยาศัยของอาจ กล่าวหาญ ไม่ยอมไหลไปตามกระแสกิเลสต่างๆ มีจิตใจโดดเด่นเป็นสง่าตั้งดวงตะวันเที่ยง

3. หากนิสัยแห่งวิจัยบารมีบกพร่อง วิธีนักสร้างบารมีจะไม่ปลอดภัยอย่างยิ่ง เพราะจะมีได้เครื่องป้องกันการท้อถอยในการสร้างบารมี ทำให้ระหว่างทางต้องไหลไปตามกระแสกิเลส เหมือนปลาตายลอยตามน้ำ ออกนอกวิถีไปในที่สุด ดังนั้นจึงจำเป็นต้องครอบครองนิสัยเหล่านี้ไว้ ก่อนที่จะถูกกิเลสทำให้ท้อถอยคล้อยตาม ให้แปรเปลี่ยนเป้าหมายไปอย่างไม่มีวันหวนกลับมาได้อีก

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้รู้นิสัยชุดที่ห้าที่ต้องใช้ในวิธีนักสร้างบารมี เป็นนิสัยหมวดหมู่วิจัยบารมี
2. เพื่อให้เห็นตัวอย่างของนักสร้างบารมีในอดีตที่ประสบความสำเร็จ ไว้น้อมนำมาปฏิบัติ
3. เพื่อให้ได้นิสัยชุดที่ห้าประจำวิธีนักสร้างบารมีมาครอบครอง

บทที่ 5

ขาดกในหมวดวิริยบารมี

หากอุปมาวิธินักสร้างบารมีเป็นดังวิถีแห่งสงครามที่ต้องสู้รบกับอธรรม แล้วบารมี 10 เป็นดังหมู่พลโยธา ถ้าเช่นนั้น วิริยบารมีก็เปรียบกับ “ทัพหน้า”

ทัพหน้า เป็นฝ่ายทะลวงฟัน บากบันบุกไปข้างหน้าก่อนใคร มิให้กองทัพถูกตรึงอยู่กับที่ เมื่อเสนาธิการกำหนดแผนได้แล้ว ทัพนี้ก็ลุยไปก่อน ทัพหน้าจึงเป็นสัญลักษณ์แห่งความ “กล้าหาญ” ของกองทัพ เป็นทัพที่ไม่อ่อนล้าหยุดนิ่ง ต้องขยันบุกไปข้างหน้าลูกเดียว ชนิดยอมตายไม่ยอมถอย

นิสัยต่างๆ ในหมวดหมู่ของวิริยบารมี จึงเปรียบเหมือนเหล่าทหารที่ไม่เกรงกลัวภัย เป็นนักสู้คอยนำกองทัพมุ่งหน้าไปสู่เป้าหมาย ไม่รอคอยให้ข้าศึกมาสบ วิริยบารมีจึงเป็นเครื่องป้องกันการถอย มีความเกียจคร้านและความกลัวเป็นข้อเสีย

วิริยบารมี เป็นเครื่องบ่มนิสัยชอบแก้ไขตนเอง ขยันปรับปรุงตนเอง รักการฝึกตัว ไม่มัวจมอยู่กับความผิดเก่าๆ กล้าหักใจจากบาป เพียรให้ใจอยู่ในบุญมีความสุขและสนุกสนานกับการสวณกระแสกลีเส ชอบมุมนานะบากบัน รักความต่อเนื่องสม่ำเสมอ ไม่ย่อท้อหมดกำลังใจ ไม่ชอบความเกียจคร้านและความสบาย มีเลือดนักสู้ สวมหัวใจสิงห์ กล้าเผชิญภัย ไม่กลัวลำบาก กล้าแก้ไขเหตุการณ์ และสิ่งแวดล้อม ไม่เกรงกลัวอุปสรรค ไม่ขลาดกลัวการเปลี่ยนแปลง เป็นต้น นิสัยในหมวดหมู่นี้เป็นศัตรูต่ออุปสรรค เพราะจะทำลายอุปสรรคที่ขวางหน้าได้หมด อุปสรรคไม่อาจเข้าไปอยู่ในใจผู้มีนิสัยหมวดหมู่นี้ได้เลย

หากนิสัยแห่งวิริยบารมีบกพร่อง ก็มักเป็นทาสความเกียจคร้านอยู่รำไป จิตใจมักท้อแท้เหนื่อยหน่ายเนื่องนิสัย ทำให้กลัวความลำบาก เป็นคนไม่สู้ หนีการสวณกระแสกลีเสอยู่รำไป จนในที่สุดก็เอาตัวไม่ได้สักอย่าง เป็นผู้สิ้นหวังในชีวิต การสร้างบารมีก็มีอันต้องหยุดลง หากตนเองไม่แก้ไข แม้แต่ตัวเอง ซึ่งสิ่งใดจะเป็นที่รักของตนยิ่งไปกว่าตนเป็นไม่มี ก็ย่อมไม่คิดแก้ไขสิ่งใดในโลกอีกแล้ว เพราะสิ่งอื่นในโลกยังเป็นที่รักน้อยกว่าตน

ผู้ย่อหย่อนในวิริยบารมี จะไม่กล้าแบกรับภาระหนัก ไม่กล้ารับผิดชอบ จึงชอบทำสบายๆ จะผิดพลาดไปบ้างก็ไม่สนใจระวัง เป็นคนไม่สู้งาน เพราะหากต้องมุ่งไปข้างหน้าก็กลัวงานจะเพิ่ม ปัญหาที่จะตามมา ซึ่งเป็นสิ่งที่คนเกียจคร้านยอมรับไม่ได้ ดังนั้น นักสร้างบารมีจึงควรหมั่นพิจารณาคุณค่าของความกล้าหาญบากบัน ขยันหมั่นเพียร มองถึงความมุ่งหมายในอนาคต กล้าเผชิญความผิดพลาดซึ่งคงไม่เลวร้ายไปกว่าการอยู่เฉยๆ รอคอยความหายนะ พึงระลึกเสมอว่า “ความสบายฆ่าคน ส่วนความลำบากไม่เคยฆ่าใครให้ตายจากความดีเลย”

ยอดวิริยะคือ เพียรปราบกิเลส โดยเอาชีวิตเป็นเดิมพัน

การทำหน้าที่กัลยาณมิตร เป็นการเพิ่มพูนวิริยบารมีได้อย่างดียิ่ง เพราะต้องกล้าเผชิญหน้าคนที่ไม่เข้าใจ ต้องมีธาตุทรหด บากบั่นพากเพียรโดยไม่กลัวลำบาก ขยันหาหนทางช่วยอย่างต่อเนื่องโดยไม่ย่อท้อหมดกำลังใจ ชนิดยอมตายไม่ยอมถอยจนกว่าจะช่วยผู้อื่นให้พ้นทุกข์ได้สำเร็จ

5.1 ลิงใจกล้า ฝ่าเขี้ยวเข็

สาเหตุที่ตรัสชาดก พระศพลเมื่อประทับ ณ วิหารเชตวัน กาลนั้นทรงสดับข่าวว่าพระเทวทัต กำลังพยายามเพื่อปลงพระชนม์พระโลกนาถ พระองค์จึงตรัสแก่ภิกษุว่า แม้ในกาลก่อน พระเทวทัต ก็เคยพยายามแล้วเหมือนกัน แล้วทรงนำเรื่องในอดีตมาสาธกดังต่อไปนี้..

ในอดีต มีลิงตัวหนึ่งมีพลังกำลังมาก เทียวกระโดดข้ามเกาะกลางน้ำไปหาผลไม้ในป่าอีกฟาก พอตกเย็นก็กระโดดกลับมา เย็นวันหนึ่งลิงหยุดยืนอยู่ริมน้ำสำรวจดูสภาพการณ์ เห็นว่าวันนี้ไม่ปกติ เพราะแผ่นหินผิวดินปกติ แผ่นหินสูงขึ้น! วันนี้ น้ำไม่ลงและไม่ขึ้น แต่หินกลับงอกขึ้น! ลิงคิดไปพลางมองไปที่หินพลางจนแน่ใจว่า มีกระเซ็นนอนคอยจับตนอยู่บนหินอย่างแน่นอน จึงกล่าวไปว่า..

“ท่านหิน! .. ท่านหิน! ...ท่านหิน! ..” ลิงถามอยู่สามครั้ง

“...” จระเข้หนึ่ง ไม่ตอบ

“ท่านหิน! เป็นอะไรไปรี? วันนี้จึงไม่ตอบรับข้าพเจ้าเลย” ลิงถาม

จระเข้คิดว่า วันก่อนๆ หินนี้คงจะตอบรับลิ่งนี้เป็นแน่ จึงลองตอบลิ่งไปว่า..

“อะไรรี? ท่านลิ่ง!”

“เฮ้ย! เจ้าเป็นใคร! มานอนที่นี่ต้องการอะไร?” ลิงถามจระเข้

จระเข้เสียรู้ ตอบกลับไปว่า..

“เราคือจระเข้! มารอกินหัวใจเจ้า!”

ลิ่งไม่เห็นหนทางอื่นที่จะกลับสู่ที่อยู่ได้ หากคิดจะอยู่ฝั่งนี้ต่อไป ลูกเมียก็รออยู่อย่างห่วงหา ลิ่งจึงตั้งใจจะข้ามฝั่งไปในวันนี้ให้ได้ แล้วข่มใจสู้คิดอุบายได้อย่างหนึ่ง กล่าวว่า..

“จระเข้สหายรัก! เอาละ เราจะตัดใจสละร่างกายนี้กระโดดไปหาท่าน ท่านอ้าปากคอยจับเราให้ตีกี้แล้วกัน”

จระเข้ไม่รอช้ารีบอ้าปากรอ ลิ่งยังไม่รอช้ารีบกระโดดไปรวดเร็วปานสายฟ้า จระเข้อ้าปาก

¹วานรินทชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 56 หน้า 95-99

ดาปิตอยู่ แม้เตรียมจับเต็มที่แล้วแต่ไม่รู้จะจับตอนไหนดี จึงจึงเหยียบหัวจะเข้กระโดดข้ามฝั่งไปอย่างสบาย จระเข้จับลมกินอากาศ รับลมตาคืนเกิดอัศจรรย์ใจ เพราะไม่เคยเห็นลิงกล้าหาญอย่างนี้มาก่อน ทั้งเสียตาย ทั้งเลื่อมใส อุทานออกมาว่า..

“ท่านลิง! ในโลกนี้ใครมีคุณธรรม 4 อย่างก็จะครอบงำข่มขี่ศัตรูได้เหมือนอย่างท่าน 4 ข้อนี้ ชะรอยจะมีในใจท่านครบทุกอย่างแล้วกระมัง ท่านมีสัจจะ ท่านบอกเราว่าจะมาหาข้าพเจ้าก็มาจริงๆ มิได้โกหกเราเลย ต่อมาท่านก็มีวิจารณ์ญาณรู้ว่าพอท่านกระโดดมาตาเราก็ปิด ท่านมีปัญญาดีแท้ จากนั้นท่านก็มีสมาธิเพียรไม่ย่อท้อที่จะลุยมาหาเรา ถึงคราวต้องสละชีวิตก็ตั้งใจทำได้ เราจับท่านไม่ได้เป็นผิดที่เราเอง” อุทานจบก็มุดลงน้ำทันที

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า จระเข้ครั้งนั้นมาเป็นพระเทวทัต นางจระเข้มาเป็นนางจิณฺจมาณวิกา ส่วนวานรได้มาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ ลิงกล้าสู้จึงไม่สูญเสียโอกาสที่จะได้กลับไปหาครอบครัว เพราะเมื่อกล้าสู้จึงกล้าคิดหาอุบาย ถ้ากลัวตายเสียก่อนก็คิดแต่จะไม่ข้ามแม่น้ำท่าเดียว ยิ่งไม่ยอมคิดหาวิธีการข้ามไป ต้องสูญเสียโอกาสที่ดีไป

“นิสสัยหัตถ์, ขอบลุย, กล้าเผชิญภัย, ไม่กลัวลำบาก, ไม่กลัวตาย และไม่ชอบอยู่สบาย รอคอยความอับเฉา” จึงนับเป็นนิสัยในวิธินักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในวิริยบารมี

5.2 ม้าศึกไม่ทิ้งสนาม¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก ณ พระวิหารเชตวัน พระทศพลตรัสเรียกภิกษุผู้ละความเพียรมาแล้วตรัสว่า บัณฑิตทั้งหลายในกาลก่อนแม้ได้รับบาดเจ็บก็ไม่ละความเพียร จึงทรงนำอดีตมาว่า..

ในอดีต มีม้าสินธพนามลือชื่อว่า โภชาชานียะ ได้เป็นม้ากรบของพระเจ้าพาราณสี ในยุคนั้น พระราชาทั้งหลายผู้ไม่ต้องการราชสมบัติในนครพาราณสีย่อมไม่มี หากยังติดอยู่ที่กิตติศัพท์ของม้า และความเก่งกล้าของพระราชาหนุ่มผู้องอาจ เหตุการณ์จึงยังคงสงบศึกเรื่อยมา เมื่อสงบศึกก็สงบสุข มาตราว่าไม่มีศึกสงครามจากพระราชนอกเมืองแต่พระเจ้าพาราณสีกำลังเผชิญศึกกับราชาในเมือง พระองค์ต้องรบฝ่าฟันประจัญบานกับราชาผู้หนึ่งอยู่ตลอดและยังมีอาจหาวิธีเอาชนะได้ ราชาศัตรูนี้มีนามว่า “มัจจุราช” มันทมิเพียงเป็นศัตรูกับราชาด้วยกันเท่านั้น มันยังพาลเป็นศัตรูกับทุกคน ตอนนี้องค์พระเจ้าพาราณสีหมดแรงสู้กับมัจจุราชเสียแล้ว เนื่องจากพระองค์ทรงแก่ชราามากแล้ว ผลแพ้ยับเยินทำให้พระวรกายของพระองค์สะบักสะบอมไปด้วยริ้วรอยแห่งความพ่ายแพ้ และยามนี้เอง

¹ โภชาชานียะชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 55 หน้า 287-290

โอกาสของพระราชาราชจากต่างเมืองที่จะมาชิงราชบัลลังก์ก็ปะทุขึ้นแล้ว! พระราชาที่มามีถึง 7 พระองค์ ศึกครานี้ใหญ่หลวงยิ่งนัก กระทั่งใหญ่กว่าทุกครั้งที่ผ่านมา

กองทัพใหญ่ 7 กองทัพพากันมาล้อมนครพาราณสีไว้หมดสิ้นแล้ว ม้าเร็วส่งหนังสือถึงพระเจ้าพาราณสี เป็นหนังสือข่มขู่ให้พระองค์ทรงมอบราชบัลลังก์ อำมาตย์กราบทูลให้พระองค์ส่งยอดขุนศึกทหารม้าออกรบแทนพระองค์ไปก่อน ถ้าวรบแพ้ค่อยปรึกษากันอีกที พระราชาจึงทรงมีรับสั่งเรียกยอดขุนศึกฝีมือดีมามอบหมายภารกิจครั้งนี้ ขุนศึกทหารม้าใจเด็ดไม่เคยคิดกลัวตายในสนามรบ และรู้ว่าหน້าที่ของตนมิใช่ไปตาย แต่ไปเอาความสำเร็จ! ศึกครั้งนี้ใหญ่หลวงนัก ถ้าวัดพลานั้นคือตาย! และถ้าวตนตายก็คงไม่มีใครสรรเสริญเพราะผู้สรรเสริญก็ตายด้วย หากตนรบแพ้ พระราชาผู้มีพระคุณต้องตาย ชาวเมืองต้องรับเคราะห์อาจตายทั้งเป็น ตนเป็นความหวังเดียวในยามนี้ เมื่อภารกิจหนักอึ้งถึงเพียงนี้ ยิ่งมีอาจเลินเล่อหลงตัวได้เลย ขุนศึกทหารม้าคิดได้ดังนี้แล้ว จึงกราบทูลพระราชาวา..

“ขอเดชะพระราชอา! ถ้าข้าพระบาทได้ม้าลือซาโกชาซานี้ยะของพระองค์แล้วไซ้ร้อ อย่าว่าแต่พระราชอา 7 เมือง 7 กองทัพเลย ต่อให้รบกับพระราชอาทั่วทั้งชมพูทวีปก็ยังได้ พระเจ้าข้า”

“ได้เลย! จะม้าอะไรก็ได้ ขอให้ท่านชนะข้าศึกป้องกันภัยให้ชาวเมืองได้ก็แล้วกัน!” พระราชอาตรัสอนุญาต

กองทัพม้าพาราณสีออกประจันหน้า 7 ท้าพใหญ่ ม้าศึกอาชาไนยได้พุ่งทะยานดุจเกาทัณฑ์หลุดจากแสง กองทัพศัตรูยังมีทันขยับทำอะไร ม้าศึกโกชากับขุนศึกผู้กล้าก็ไวกานสายฟ้าแลบแปลบปลาบอยู่ในสนามรบ ทั้งม้าก็เจนจบทั้งนักรบก็เด็ดเดี่ยว เทียวทำลายกองพลที่ 1 ถึง 6 ได้ในพริบตาแล้ว จับเป็นพระราชอา 6 พระองค์ส่งกลับเมืองไปได้ เหลืออีกเพียงพระองค์เดียว กองพลสุดท้าว! ขณะที่ม้าโกชาโจนทะยานไปหาพระราชอาองค์ที่ 7 ก็พลันปรากฏมีลูกศรพุ่งเร็วแรงแทงทะลุอาณ ม้าศึกโกชาบาดเจ็บสาหัสเลือดอาบปวดแปลบไปทั่วร่าง ลูกศรเหมือนแทงทะลุหัวใจม้าแล้วทะลุเลยถึงใจขุนศึกไปด้วย ขุนศึกแทบสิ้นกำลังใจ แต่เนื่องจากเป็นขุนศึกอาชีพจึงฮึดสู้ต่อไปมุ่งเอาชัยเพื่อราชอาผู้มีพระคุณเป็นที่ตั้ง ขุนศึกคิดเปลี่ยนม้า แต่ม้าศึกโกชาสู้กำลังข้าศึกดีกว่าพระราชอาองค์ที่ 7 นี้เก่งกว่าทุกคน ลำพังกำลังฝีมือยอดขุนศึกฝ่ายตนอาจเอาชนะได้แน่ หากไม่มีม้ากำลังแรงมาผนวกกันแล้วต้องแพ้แน่นอน! และในตอนนั้นม้าศึกอื่นที่จะสอดประสานกันกับขุนศึกจนสามารถเอาชนะได้ไม่มีอีกแล้ว ม้าศึกโกชาจึงตัดใจยอมสั้ตายเพื่อแลกกับความสำเร็จ แม้สิ้นชีพจะเป็นไรไป!

ม้าศึกโกชายังคิดก็ยั้งชัดเจนในใจว่าถ้าวตนยอมอ่อนล้าลงไม่ยอมลุกขึ้นสู้ตอนนั้นแม้สั้ตอนไหนก็สายไป มีแต่ตอนนั้นเท่านั้นที่ต้องสู้ มิฉะนั้นความพยายามทั้งหมดที่รบบมาก็สูญเปล่าสิ้นเชิง พระราชอาต้องถูกฆ่า ขุนศึกผู้กล้าก็ต้องตาย คิดได้ดังนี้ จึงสั้มตาขึ้นกลั้ใจข่มความเจ็บปวดที่สะท้านเสียดแทงไปทั่วร่าง กล่าววว่า..

“สหาย! ม้าอื่นไม่อาจทำลายกองทัพนั้นได้ เราจะไม่ยอมให้สิ่งที่ทำสูญเปล่า ท่านผู้เกราะ
เถอะ!”

ขุนศึกพันแผลผูกสอดเรียบร้อยแล้วขึ้นหลังม้าบุกตะลุยจับเป็นพระราชองค์สุดท้ายได้สำเร็จ
ก่อนม้าศึกสิ้นใจได้ทูลขอร้องให้พระเจ้าพาราณสีอย่าได้ทรงฆ่าพระราชาทัง 7 นี้เลยให้ทำการสาบาน
แล้วปล่อยไปก็พอ แล้วขอให้โปรดประทานยศส่วนของตนทั้งหมดแก่ขุนศึกนี้ และอย่าให้พระราชาทรง
หมั่นบำเพ็ญทานรักษาศีล ครองราชสมบัติโดยธรรม จากนั้นม้าศึกผู้กล้าก็สิ้นใจจากไปด้วยวีรกรรมอัน
ยิ่งใหญ่..

ขุนศึกผู้กล้ากับม้าศึกผู้ไม่ถอย ได้เป็นภาพแห่งความทรงจำที่ประทับอยู่ในใจของชาวเมือง
พาราณสีตลอดไป..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า ราชชาครานันมาเป็นพระอานนท์นายทหารม้ามาเป็นพระสารีบุตร
ส่วนโกชาขานิยสินธพได้เป็นตถาคต

จากชาดกเรื่องนี้ หากม้าศึกคิดจะทำให้เต็มที่ก็จะต้องแพ้! เพราะจับพระราชาทัง 6 ได้ก็
เต็มที่แล้ว แต่ม้านี้คิดว่า “จะทำให้สำเร็จ” จึงชนะได้ในครั้งนี้ เป็นการเอาความสำเร็จเป็นที่ตั้ง โดย
ไม่สนใจว่าเต็มที่แล้วยัง แม้ร่างกายจะไม่ไหวแล้ว แต่เมื่อยังไม่สำเร็จก็ต้องเอาให้สำเร็จให้ได้ มาตราว่า
ต้องเอาชีวิตเป็นเดิมพัน หรือต้องทุ่มเทคุณค่ามหาศาลเพียงใด กระทั่งสละทุกสิ่งทุกอย่างก็ยอม
เพราะถ้าไม่สำเร็จ ผลก็ไม่เกิด! ความเพียรพยายามจนกว่าจะสำเร็จ จึงนับว่ามีคุณค่ายิ่งกว่าการทำ
จนเต็มที่แล้ววางมือ

“นิสสัยขอมุมานะบากบัน, ไม่ย่อท้อหมดกำลังใจ และเพียรพยายามมุ่งทำให้สำเร็จ”
จึงนับเป็นนิสัยในวิถีนักรักรบที่มีที่นับเนื่องเข้าในวิริยบารมี

5.3 นักกล้ามีอาชีพ¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก พระทศพลประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน ทรงตรัสแก่ภิกษุผู้ละ
ความเพียรซึ่งถูกนำมายังโรงธรรมสภาว่า โบราณบัณฑิตทั้งหลายย่อมไม่สละความเพียรแม้ในเรื่อง
ที่ไม่ได้ออกจากทุกข์ แล้วทรงนำเรื่องในอดีตมาสาธกดังนี้..

ในอดีต มีบุรุษหนุ่มผู้หนึ่งมีอาชีพเป็นผู้คุ้มกันภัยอาศัยอยู่ปากดง ต่อมาวันหนึ่ง พ่อค้าเกวียน
500 เล่มมาว่าจ้างให้ชายหนุ่มคุ้มกันกองเกวียน ชายหนุ่มตกลงรับงานนี้พร้อมกับรับเงินค่าจ้างมา
บุรุษหนุ่มชวนบริวารบุกป่าฝ่าดงคอยคุ้มกันเกวียนพ่อค้าอย่างเต็มกำลัง ระหว่างทางมีโจรดักรุมอยู่

¹ ฐripชาดก, พระสูตรต้นตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 58 หน้า 123-127

บุกเข้ามากลุ่มใหญ่ ทุกคนต่างกลัวตายยิ่งนัก พวกเขานอนราบกับพื้น มีแต่บุรุษหนุ่มผู้คุมเกวียนผู้เดียวแปลงเสียงบันลือลั่นวิ่งเข้าต่อสู้โดยไม่คิดชีวิต ในที่สุดโจรก็แพ้ใจชายหนุ่มนี้ ยอมถอยหนีไปจนหมด เมื่อบุรุษหนุ่มส่งพ่อค้าพ้นตงแล้วก็ป็นอันหมดหน้าที่ ขออำลากองเกวียน พ่อค้ายังฉงนใจไม่หายได้ถามบุรุษผู้กล้าว่า..

“สหายเอ๋ย! ตอนที่โจรร้ายบุกเข้ามาทำไมเจ้าถึงไม่ตกใจกลัวเลยรี? เจ้าก็เห็นลูกธนูอันคมกริบ และดาบที่คมกล้าจ่อมาตรงหน้าขนาดนี้ ไฉนไม่ครั่นคร้ามบ้างเลย”

บุรุษหนุ่มตอบอย่างองอาจว่า..

“เราเห็นโจรทำเช่นนั้นก็จริงแต่เรากลับยินดียิ่ง เพราะชีวิตของเราได้สละมาก่อนแล้วตอนที่รับค่าจ้างจากท่าน คนผู้กล้าหาญหากยังอาลัยในชีวิตอยู่จะทำกิจของผู้กล้าได้อย่างไรกัน” กล่าวจบก็อำลาพ่อค้ากลับบ้านเอาเงินมาทำบุญ ทำทานต่อไป..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า หัวหน้าทำการอารักขาครั้งนั้นคือตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ ผู้คนรู้ว่าภิกษุมีได้ทุกเมื่อ จึงเตรียมใจพร้อมสัปปายะอยู่ทุกขณะจิต หากยังอาลัยในชีวิต มิคิดฝึกเตรียมใจไว้ให้ชำนาญ ก็อาจจะกล้าในยามไม่มีภิกษุ แต่เมื่อภิกษุมาปรากฏ จะกล้าไม่ออกหรือเข้าทำนองว่า “สิงห์สนามซ้อม หมูสนามแข่ง”

“นิสัยกล้าหาญยอมตายเพื่อคุณธรรม โดยไม่อาลัยในชีวิต” จึงนับเป็นนิสัยในวิถีนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในวิริยบารมี

5.4 เพียรฝ่าฟัน วันอัศจรรย์ของฉัน¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก ณ พระวิหารเชตวัน ภิกษุสนทนาในโรงธรรมว่า พวกอัญญเดียรฉิยพยายามทำอันตรายแก่ท่านที่ควรถวายแด่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ไม่อาจทำอันตรายได้ เครื่องบริขารทั้งปวงมาถึงบาทมูลของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมดพระทศพลเสด็จมาทรงทราบเรื่องที่สนทนาแล้วตรัสว่า มิใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้น แม้เมื่อก่อนชนเหล่านี้ก็พยายามมาแล้ว แต่เครื่องบริขารก็มาถึงบาทมูลของเราทุกครั้ง ทรงนำเรื่องในอดีตมาตรัสเล่าดังนี้..

ในอดีต ณ นครแห่งหนึ่ง มีพิธีทำมงคลช้างเป็นราชประเพณีทุกปี ตำแหน่งนี้ผูกขาดอยู่ในตระกูลบุโรหิตมาหลายชั่วอายุคน ต่อมาบุโรหิตได้ถึงแก่กรรมลง ทายาทผู้สืบทอดก็ยังเป็นเด็กเล็กอยู่ พวกพราหมณ์รีบฉวยโอกาสนี้ไปเข้าเฝ้าพระราชา กราบทูลว่า..

¹ สุตตนิบาต, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 57 หน้า 85-93

“ข้าแต่มหाराชา! พิธีมงคลช้างไถลั่นวันเข้ามาแล้ว บุตรของปุโรหิตก็ยังเด็กนักไม่รู้สูตรกล่อมช้าง ขอให้พวกข้าพระองค์ทำแทนเถิด พระเจ้าข้า”

พระราชาทรงอนุญาต พรหมณ์พากันร่าเริงดีใจที่ได้ลาภลอย เนื่องเพราะทำพิธีแต่ละครั้ง ได้เงินมาตั้งหนึ่งโกฏิ

ณ บ้านท่านปุโรหิต ภรรยาปุโรหิตเพิ่งเสร็จงานศพสามี สร้างโศกได้ไม่ทันไรก็ต้อง คร่ำครวญร้องไห้อีกครั้ง บุตรเห็นมารดาร้องไห้จึงเข้าไปสอบถาม..

“ร้องไห้ทำไมเธอแม่?”

“การทำมงคลช้างเป็นหน้าที่ของเรามาเจ็ดชั่วตระกูลแล้ว วงศ์ของเราจะเสื่อมสูญและ สิ้นทรัพย์แล้วล่ะลูก” มารดาตอบไปพลางสะอื้นไปอย่างไรที่ฟัง น่าเวทนายิ่งนัก

บุตรน้อยสงสารแม่จับใจ รู้สึกเห็นใจแม่ที่ต้องรับภาระครอบครัวแทนพ่อ แม่นตนเองจะยัง เด็กไม่รู้วิชาทำมงคลช้างเลย แต่ก็มีอาจทนต์สุขภาพแข็งแรงนี้ได้ จึงตั้งใจสู้กับความลำบาก ทำให้ได้ เด็ดเดี่ยวตั้งใจว่าจะต้องทำหน้าที่แทนพ่อให้จงได้ เข้าไปปลอบแม่ว่า..

“แม่อย่าเสียใจไปเลยนะ.. ลูกจะทำแทนพ่อให้ได้”

“ลูกแม่! ลูกไม่รู้ไตรเพท ไม่รู้สูตรกล่อมช้างเลย ลูกจะทำได้อย่างไรกัน” มารดากล่าว

“เขาจะทำพิธีกันเมื่อไหร่หรือครับ” บุตรถาม

“จากนี้ไปอีก 4 วันนะลูก” มารดาตอบ

บุตรชายมีดวงตาแจ่มใสเป็นประกายขึ้นอย่างมีหวัง ถามต่อว่า..

“แม่จ๋า อาจารย์สอนไตรเพทที่รู้สูตรกล่อมช้างมีอยู่ที่ไหนหรือครับแม่”

“ที่เมืองตักกสิลา แคว้นคันธาระ จากนี้ไปร้อยยี่สิบโยชน์นะลูก!” มารดาตอบ

บุตรปุโรหิตฟังแล้วไม่รู้สึกล้อแสร้งหรือหมดกำลังใจเลยสักนิด เพราะทำใจไว้แล้วว่า จะลำบากแค่ไหนก็จะทำได้ แม้ต้องทุ่มเทร่างกายแรงใจเพียงไหนก็จะยอมทั้งหมด จึงรีบคิดวางแผน คำนวณเวลาเสร็จสรรพ เมื่อพร้อมแล้วก็กราบลาแม่ว่า..

“แม่จ๋า ลูกจะไม่ยอมให้วงศ์ของเราพินาศหรอก พรุ่งนี้ลูกจะไปแต่เช้า ต้องเดินทางวันเดียว ให้ถึงที่เรียน! ต้องเรียนวิชาให้จบภายในคืนเดียว! รุ่งขึ้นอีกวันต้องกลับมาให้ทันทำพิธี!”

บุตรปุโรหิตออกเดินทางล่าช้าแต่เช้า วิ่งไปโดยไม่สนใจสิ่งรอบข้างทั้งสิ้น ยิ่งมีอาจสับสน หนทางได้ ต้องใช้สติตลอดเวลา แม้อ่อนล้าหมดแรงก็แข็งใจวิ่งต่อไปไม่ยอมหยุดพัก ในที่สุดก็ถึง ตักกสิลาในเย็นนั้นได้สำเร็จ! เมื่อเห็นอาจารย์แล้วก็รีบเข้าไปไหว้อาจารย์ เล่าเรื่องราวให้ฟังแล้ว ขอร้องว่า..

“ท่านอาจารย์ขอรับ! งานของกระผมค่อนข้างด่วนมาก ขอท่านอาจารย์ให้โอกาสแก่กระผมสักคืนหนึ่งเท่านั้น กระผมขอเรียนทุกวิชาเพียงแต่หัวข้อเท่านั้น ขอรับ”

กล่าวเสร็จก็เข้าไปล้างเท้าอาจารย์ วางถุงทรัพย์สินหนึ่งไว้ให้อาจารย์แล้วเริ่มเรียนวิชาทันที ..อรุณขึ้นขอบฟ้าแล้ว

“ยังมีสิ่งอื่นอีกไหมครับ ท่านอาจารย์?” ศิษย์ถาม

“ไม่มีแล้ว จบหมดแล้ว!” อาจารย์ยืนยัน

ศิษย์กราบลาบูชาคุณอาจารย์ แล้ววิ่งกลับไปกรุงพาราณสีทันที บัดนี้แผนการสำเร็จไปครึ่งหนึ่งแล้วคงเหลือแต่กลับไปให้ทันและทำพิธีมิให้ผิดพลาดเท่านั้น! ยังประมาทดีใจไปก่อนมิได้ เด็กชายวิ่งไปไม่มีเวลาหยุดในที่สุดก็ถึงบ้านก่อนมืดพอดี มารดาเข้ามาหาบุตรอย่างเป็นห่วง บุตรกราบมารดาแจ้งว่าเรียนจบแล้ว มารดาหายโศก ปลายปลื้มเป็นอย่างมาก วันสำคัญที่สุดคือพรุ่งนี้ ความพยายามที่นำมาจะบรรลุผลหรือไม่ ก็ขึ้นกับวันพรุ่งนี้ เด็กชายใจจดจ่อรอคอย พรุ่งนี้ต้องใช้ความกล้าหาญ หากประหม่าทำติดขัดความพยายามที่ทำมาทั้งหมดก็ต้องสูญเสียความหวังที่ตั้งไว้พังลงหมด!

รุ่งขึ้น พระเจ้าสุสีมะเสด็จไปยังมณฑลสถาน บุตรปุโรหิตแต่งตัวเต็มยศไปที่ลานพิธี โดยมีเหล่าสหายและบริวารของปุโรหิตห้อมล้อมมากมาย เด็กชายเข้าไปกราบทูลพระราชวาท..

“ข้าแต่มหाराชา! พระองค์ยังทรงระลึกถึงวงศ์ของข้าพระองค์ได้ไหม พระเจ้าข้า เหตุไรพระองค์จึงทิ้งข้าพระองค์ แล้วให้ผู้อื่นทำพิธีมงคลข้างแทนละ พระเจ้าข้า”

พระราชอาทรสนองุญาตให้บุตรปุโรหิตลองทำพิธีดู บุตรปุโรหิตท่อมเทศมาธิทำจนสุดกำลัง ในพิธีนั้นไม่อาจมีใครมาทัดเทียมบุตรปุโรหิตได้แม้แต่คนเดียวบุตรได้รับตำแหน่งแทนบิดานับแต่นั้นมา..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า มารดาครั้งนั้นมาเป็นนภามายา บิดามาเป็นพระเจ้าสุทโธทนะ พระราชาสุสีมะมาเป็นอาณนที อาจารย์ทศปาโมกข์มาเป็นโมคคัลลานะ มาณพคือตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ บุตรปุโรหิตไม่คิดยอมรับชะตากรรมที่ทำได้แค้อยู่เฉยๆ แล้วปล่อยให้สูญเสียเกียรติยศ ให้มารดาอนาถน่าสงสาร แต่คิดสู้บากบั่น ยืนดิ้นรับความลำบาก แม้แทบจะไม่เห็นทางสำเร็จ แต่เมื่อไม่ยอมจำนน โอกาสก็เกิดขึ้น

มนุษย์สูญเสียโอกาสดีๆ ไปมากมาย ก็เพราะ “ความกลัว” สิ่งที่น่ากลัวที่สุดของมนุษย์ก็คือ ความกลัวในตัวเอง เช่น กลัวความลำบาก กลัวสูญเสียความสะดวกสบาย กลัวตาย กลัวล้มเหลว กลัวอับอายขายหน้า ไม่กล้าหักใจแก้ไขนิสัยตนเอง ไม่กล้าเปลี่ยนความคิดของตน จึงหนีอุปสรรคอยู่ร่ำไป พอสิ่งใดเข้ามาในชีวิต ก็ตั้งป้อมป้องกันตนเอง กลัวว่าสิ่งนั้นจะมาพรากความสะดวกของตนไป ถ้าได้มาง่ายๆ ก็รับไว้ หากต้องทนลำบากก็ปฏิเสธไป ชีวิตมีแต่คอยหลบหลีกภาระและ

อุปสรรคต่างๆ รอบตัว ชุกตัวอยู่ในโลกที่คับแคบจนไม่กล้าทำอะไร กลายเป็นคนที่ไม่เคยล้มเหลวเพราะไม่ทำอะไรเลยกระทั่งยังไม่กล้าเปลี่ยนแปลงนิสัยตนเอง ชีวิตก็อับเฉาลง กลายเป็นคนที่ล้มเหลวที่สุดในชีวิตโดยมีความสะดวกสบายล่อให้ติดอยู่ นิสัยรักสบายนี้เอง ทำให้เกิดนิสัยเกียจคร้านและขลาดกลัว วัณณะคือ “ความขยันและกล้าหาญ” จะทำลายนิสัยดังกล่าวได้ ซึ่งต้องมีนิสัยยินดีรับความลำบากให้ได้เสียก่อน โดยเอาอุปสรรคเป็นขั้นบันไดให้ตนเดินขึ้นไป หากควรนำอุปสรรคเป็นกำแพงขังตนเองไว้ไม่

“นิสัยไม่ชอบความเกียจคร้าน, ไม่ชอบความสบาย, เห็นความสบายเป็นเครื่องหมกตัวเอง เป็นของดักดาน ชั่วช้า นำรังเกียจ ทำลายความก้าวหน้า เอาแต่ความเกียจคร้านมาให้, ชอบพัฒนาปรับปรุงตนเองและสิ่งแวดล้อมอยู่ตลอดเวลา, กล้าแก้ไขเหตุการณ์ไม่กลัวอุปสรรค, รักการสะสมความดีไม่มีสิ้นสุด และยินดีรับความลำบาก” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิธินักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในวัณณะบารมี

5.5 ผิดวัน ไม่ประกันพรุ่ง¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก พระทศพลทรงปรารภนิสัยเดิมข้ามชาติของภิกษุคือ มีภิกษุ 30 รูปขอกรรมฐานแล้วเข้าป่า แต่รูปหนึ่งเกียจคร้าน ติดในรสอาหาร ไม่อยากไปลำบากในป่า จึงไม่ขอไปด้วย หมู่ภิกษุทั้ง 29 เพียรพยายามตลอดพรรษา ถือเอาห้องวิปัสสนายังปลูกไฟให้บันลือลั่นบรรลुพระอรหันต์ ออกพรรษากลับมาเฝ้าพระทศพล พระองค์ทรงชื่นชมสรรเสริญภิกษุทั้ง 29 รูปท่ามกลางสงฆ์ จากนั้นพระชีณาสพเหล่านั้นได้ทูลขออนุญาตกลับป่าตามเดิมเพื่อไปโปรดชาวบ้านที่อุตสาหะ อุปัฏฐากตนมาตลอดพรรษา ส่วนรูปที่เกียจคร้านฟังคำที่พระทศพลทรงสรรเสริญเพื่อนๆ ของตนแล้ว เกิดอยากบำเพ็ญสมณธรรมบ้าง คราวนี้จึงขอตามไปด้วย ตกตึกบำเพ็ญเพียรจัดไม่นอนทั้งคืน บำเพ็ญสมณธรรมโดยรีบเร่งเกินไป พอถึงมัชฌิมยาม ยืนพึงแผ่นกระดานหลับไป กลิ้งตกลงมากระดุกขาแตกเกิดทุกขเวทนาแรงกล้า พระชีณาสพเหล่านั้นต้องช่วยกันรักษาพยาบาล การเดินทางจึงชะงัก แล้วพากันกลับมาเฝ้าพระตถาคตเจ้า พระองค์จึงตรัสว่า มิใช่แต่บัดนี้เท่านั้นที่ภิกษุนี้รับแรงกระทำ ความเพียรในเวลามิใช่กาลเพราะความที่ตนเป็นผู้มีความเพียรย่อหย่อน แม้ในครั้งก่อนก็ได้ทำอันตราย การเดินทางของพวกเขาแล้ว เมื่อภิกษุกราบทูลอาราธนา จึงทรงนำเรื่องในอดีตมาสาธกดังต่อไปนี้..

ในอดีตกาล ณ สำนักเรียนตักกสิลา อาจารย์ทิศาปาโมกข์มีศิษย์อยู่ในสำนักถึง 500 คน วันหนึ่ง บรรดาศิษย์พากันไปป่าหาพืชมารวบรวมไว้ แต่มีศิษย์คนหนึ่งเห็นต้นไม้ร่มรื่นเลยเข้าป่านอนลักกิบ กะคำนวณเวลาว่าเตี๋ยตื่นขึ้นมาก็ใช้เวลาไม่นานหักกิ่งไม้ต้นนี้ทำพืชม ศิษย์คนอื่นๆ หาพืชมเสร็จแล้วก็ผูกเป็นมัดๆ แล้วแบกกลับสำนักไปกันหมด เหลือศิษย์นั้นคนเดียวที่ยังมัวนอนเพลินอยู่ เผอิญมีศิษย์คนหนึ่งแบกพืชมเดินผ่านมาเห็นพอดีจึงปลุกให้ตื่น ศิษย์นั้นรีบตื่นนอนลุกขึ้นขี้นตา

¹ วรรณชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 56 หน้า 175-181

จนหายว่งแล้วรีบป็นขึ้นดันกุ่มจับกิ่งเหี่ยวมาหักตรงหน้า ปลายไม้ก็ติดลัดขึ้นโดนหนัสนาแตกไปข้างหนึ่ง เอามือข้างหนึ่งปิดตาแล้วใช้อีกข้างหักกิ่งสดมาทำพิน โดยไม่มีเวลามาพิจารณาว่ากิ่งสดหรือแห้งแล้วควากิ่งใดได้ก็นำมามัดไว้แล้วแบกร่วงตามหลังเพื่อนๆ ไปจนถึงสำนักที่หลังคนอื่น ได้เอาพินสดของตนไปสุมทับกับพินแห้งของศิษย์คนอื่นๆ ที่กองรวมกันไว้ คำคินนี้อาจารย์สั่งศิษย์ทุกคนว่า..

“ศิษย์ทั้งหลาย! พรุ่งนี้เราจะมีกิจนิมนต์ พวกเธอต้องรีบไปให้ถึงหมู่บ้านตำบลหนึ่งก่อนสาย ฉะนั้นพรุ่งนี้ ต้องรีบทานข้าวกันแต่เช้าตรู่ แล้วออกเดินทางทันที อย่าให้พลาดได้เชียว!”

คนต้มข้าวรีบตื่นแต่เช้าตรู่คว้าหีบเอาพินไม้สดไปจุด นั่งเฝ้าปากเป่าอยู่นานสองนานไฟก็ไม่ติดสักทีจนดวงอาทิตย์ขึ้นแล้วไฟก็ยังไม่ติด พวกศิษย์เห็นว่าสายมากแล้วตอนนี้ไปไม่ทันเวลาเสียแล้ว จึงพากันไปหาอาจารย์ อาจารย์ถามว่า..

“พ่อเอ๋ย พวกเจ้ายังไม่ได้ไปกันอีกหรือ?”

“ครั้นท่านอาจารย์! พวกผมยังไม่ได้ไป เมื่อวานตอนไปป่าหาพิน มีศิษย์คนหนึ่งมัวนอนหลับที่โคนต้นกุ่ม ลุกขึ้นทีหลังแล้วรีบไปหักกิ่งไม้สดเอาตาแตก หอบเอาไม้สดๆ มาโยนไว้บนพินที่พวกผมหามาคนต้มข้าวขนเอาพินสดนั้นไปสำคัญว่าเป็นพินแห้ง จนอรุณขึ้นแล้วไฟก็ยังไม่ติด ขอรับ”

อาจารย์ฟังสิ่งที่ศิษย์ทำผิดพลาดแล้ว กล่าวว่า..

“ความเสียหายถึงปานนี้เกิดขึ้นได้ เพราะการกระทำของคนอันธพาล กิจที่จะต้องรีบทำก่อนให้รีบทำก่อน ผู้ใดมัวทำทีหลัง ผู้นั้นต้องเดือดร้อนในภายหลัง เหมือนศิษย์ของเราที่หักไม้สดแล้วต้องมาตบอดเดือดร้อนตนและคนอื่นอยู่เช่นนี้” บรรดาศิษย์ได้โอวาทจากอาจารย์แล้วก็แยกย้ายกันกลับไป

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า มาณพผู้ตาแตกในครั้งนั้นได้มาเป็นภิกษุผู้กระตุกขาแตกในบัดนี้ อาจารย์มาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ การพักสักกิบดูเหมือนเป็นเรื่องเล็กน้อย แต่เวลาเพียงเล็กน้อยที่ถูกเลื่อนไป อาจนำความเสียหายใหญ่โตมาให้ตนเองและหมู่คณะได้ เวลาบางช่วงก็เปรียบดั่งหัวไม้ขีด หากเลื่อนไปแม้นิดย่อมไปกระทบเสียดสีกับส่วนอื่น ไฟคือ ปัญหา ย่อมปะทุขึ้นลุกลามไปทั่วได้ หรือในบางกรณี หากมีผู้ใดผิดนัดเพียง 5 นาที ที่ประชุมมีผู้รอ 20 คน ผู้ผิดนัดมิได้ทำผู้อื่นเสียเวลาเพียง 5 นาที แต่เป็น 100 นาที เพราะคนทั้ง 20 เสียไปคนละ 5 นาที หากคนทั้ง 20 กระจายกันไปทำสิ่งสำคัญอันใดใน 5 นาทีของแต่ละคน สิ่งต่างๆ ย่อมเกิดขึ้นอีกมากมาย

“นิสัยต้นตัว, กลัวภัยความเกียจคร้าน, ไม่ผัดวันประกันพรุ่ง และตระหนักถึงผลเสียเมื่อชะล่าใจ” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิถีนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในวิริยบารมี

5.6 นักสู้ฝ่าสมุทร¹

สาเหตุที่ตรัสขาดก ในกรุงสรวัดดี อุบาสกถวายมหาทานแด่พระทศพลพร้อมด้วยหมู่สงฆ์ตลอด 7 วัน ทั้งยังถวายรองเท้าอย่างดี พระทศพลทรงอนุโมทนาแล้วตรัสถึงบัณฑิตในกาลก่อนได้ ที่พึงด้วยผลานิสงส์ที่ถวายรองเท้า เมื่ออุบาสกทูลอาราธนา จึงทรงนำเรื่องในอดีตมาสาธกดังนี้..

ในอดีตกาล มีเศรษฐีท่านหนึ่งนามว่าสังขะ ได้ตั้งโรงทานที่ประตูเข้าออก 4 มุมเมือง ที่ลานกลางเมืองและหน้าบ้านตนเองรวมเป็น 6 แห่ง บริจาคทรัพย์วันละ 60,000 วันหนึ่งเศรษฐีคิดว่า ถ้าทรัพย์เราหมดก็อดให้ทาน ก่อนทรัพย์จะหมดเราต้องไปหาทรัพย์มาเพิ่มเสียก่อน จึงบรรทุกสินค้าเต็มลำเรือ ฝากภรรยาให้ตรวจดูโรงทานแทนไปก่อนจนกว่าตนจะกลับมา เศรษฐีรวบรวมบริวารช่วยกันขนสินค้าไปริมทะเลเพื่อรอบรรทุกขึ้นเรือไปค้าขายที่สุวรรณภูมิ

ขณะนั้นเอง สังขเศรษฐีเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้าดำเนินผ่านมาโดยมิได้สวมรองเท้าเหยียบบนทรายร้อนผ่าวราวถ่านไฟก็ให้เกิดปิติใจว่าเรจึงยินดีว่าช่างเป็นบุญของเราแท้วันนี้ รับผิดชอบต่อรองเท้าของตนวิ่งเข้าไปนิมนต์พระปัจเจกพุทธเจ้าให้เข้าไปยังโคนต้นไม้พร้อมขนทรายมาปูให้เป็นที่นั่ง เอาผ้าห่มมารองเป็นอาสนะ นำน้ำกรองมาล้างเท้าพระปัจเจกพุทธเจ้า เสร็จแล้วจึงเอาน้ำมันหอมทาเช็ดถูรองเท้าของตนจนสะอาด นำมาสวมเข้ากับเท้าของพระปัจเจกพุทธเจ้า แล้วถวายร่มส่งพระปัจเจกพุทธเจ้าจาริกต่อไป..

เศรษฐีขึ้นเรือขนสินค้าออกทะเลแล่นไปได้ 7 วันเท่านั้น ก็เกิดลมพายุใหญ่ซัดเรือแตกผู้คนในเรือก็สัดแตกตามไปด้วย ต่างพากันว่ายน้ำไหว้อ่อนวอนพระเจ้ากัณระม แต่เศรษฐีไม่ม่งมายตามคนอื่นรีบไปหาน้ำมันมาทาทั่วตัวให้ลอยน้ำได้ดีแล้วคว้าน้ำตาลกรวดกับเนยมาทานจนอิ่มเพื่อสะสมพลังงาน จากนั้นรีบขึ้นเสากระโดงเรือเพื่อกำหนดทิศทาง แล้วกระโจนออกสุดแรงจนพ้นรัศมีปลาร้ายได้และว่ายน้ำต่อไปโดยไม่มีที่ท้าวว่าจะเห็นฝั่ง หวังแต่ว่าหลังเส้นขอบฟ้านั้นคงต้องมีฝั่งให้ตนขึ้นได้บ้าง

เศรษฐีพยายามว่ายน้ำไปจนพลบค่ำก็ยังไร้แววได้เห็นฝั่ง ลอยคอบอยู่กลางทะเลมืดมิดน่ากลัวคลื่นซัดทั่วท้องมหาสมุทรเสียงดังราวคนบ้าคลั่งไม่หยุดหย่อน ถึงกระนั้นเศรษฐีก็ไม่ท้อถอยถอดใจปล่อยตัวให้จมลง ยังคงลอยคอว่ายน้ำต่อไปเรื่อยๆ ทั้งคืนจนถึงเช้า สลับมืดสว่างอยู่อย่างนี้ถึง 7 วันจนอ่อนล้าเต็มที่ วันนี้เป็นวันที่ 7 สังขเศรษฐีก็ยังไม่ย่อท้อ ถ้าหยุดสู้ก็ต้องจมน้ำตายทันที ถ้าสู้ไปจนตายอย่างน้อยในเฉพาะหน้าก็ยังรอดอยู่ รอดอยู่แม้เพียงวันเดียว ปาฏิหาริย์ก็อาจเกิดขึ้นได้ เศรษฐีว่ายน้ำไปพลางสังเกตเห็นพระจันทร์เต็มดวงก็รู้ว่าวันนี้เป็นวันอุโบสถ จึงเอาน้ำเค็มบ้วนปากอธิษฐานจิตรักษาศีล 8 แล้วว่ายน้ำต่อไป..

ขณะนั้นเอง มีเทพธิดาถืออาหารทิพย์เหาะมาแต่ไกล เพื่อนำมาให้เศรษฐีทาน เศรษฐีไม่ได้ทานอะไรมาเลยมาตลอด 7 วันจนในท้องไม่เหลืออะไรแล้ว ทั้งหิวทั้งหมดสิ้นเรี่ยวแรงจนแทบจะออกแรง

¹สังขขาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ขาดก, มก. เล่ม 59 หน้า 801-814

ว่ายต่อไม่ไหว แต่ทว่าเมื่อสักครู่นี้เคราะห์จึงจะสมาทานศีล 8 ไปเอง ตอนนั้นก็กลับมีอาหารมาอยู่ตรงหน้า อาหารทิพย์ก็ล้นฟุ้งตลบน่าทานเป็นยิ่งนัก หากทานอาหารทิพย์แล้ว กำลังก็จะกลับคืนมาทั้งหมด กระทั่งความบอบช้ำของร่างกายก็กลับสู่สภาพปกติได้พลัน อาหารมื้อนี้คือชีวิตของท่านเคราะห์ซึ่งเดียว นับว่าทำหายท่านเคราะห์อย่างยิ่ง เพราะยากยิ่งแท้ที่ใครจะปฏิเสธไม่รับอาหารในสถานการณ์เช่นนี้ ในที่สุดเคราะห์ก็ยอมตาย แต่ไม่ยอมผ่อนปรนให้ตนต้องผิดศีล จึงได้ปฏิเสธเทพธิดาไปว่า ..

“เราไม่ทานหรอก เรารักษาศูโบสถอยู่ ท่านเป็นเทพธิดาหรือมนุษย์กันหรือ?”

“ข้าพเจ้าเป็นเทพธิดา เอาข้าวมาให้ท่านทาน และมาช่วยท่านด้วย” เทพธิดาตอบอย่างเอ็นดู

เคราะห์อัศจรรย์ใจที่รู้ว่าตนจะรอดตายได้อย่างไม่น่าเชื่อ จึงถามถึงเหตุที่เทพธิดามาช่วยตน ก็ได้รับคำตอบว่า เป็นผลจากการที่ตนได้ถวายรวงเท้าแด่พระปัจเจกพุทธเจ้าก่อนขึ้นเรือนั่นเอง..

หากเคราะห์ทอดยไปเสียก่อน ไม่รู้ว่ายต่อมาจนถึงวันนี้ก็คงมีชีวิตอยู่ทันเห็นปาฏิหาริย์ ให้เทพธิดาตนนี้มาช่วยแล้ว เทพธิดาเนรมิตเรือรัตนชาติ นำเคราะห์ขึ้นเรือพาส่งกลับบ้าน พร้อมนำ ทรัพย์นับไม่ถ้วนมากองไว้เต็มบ้านสังขเคราะห์ให้ท่านมากมายจนสิ้นอายุชัยก็ได้ไปพักที่สวรรค์สืบไป..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า เทพธิดาครั้งนั้นมาเป็นนางอุบลวรรณเถรี ส่วนสังขเคราะห์ มาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ เคราะห์อยู่กลางทะเลอันมืดมิดถูกคลื่นซัดประชิดทั้งคืนก็ไม่กลัวจนเสียขวัญ กลับตั้งสติสู้ฝ่าฟัน แม้ผ่านไป 7 วันก็ไม่สิ้นหวังแล้วปล่อยตัวให้จมลง เมื่อท่านกล้าที่จะมีชีวิตรอด จึง กล้าที่จะออกแรงว่ายไม่ว่าจะตายหรือรอดก็นับว่าเคราะห์ได้ชัยชนะต่ออนิสัยที่เป็นปฏิปักษ์ต่อวิริยบารมี ได้แล้ว ดังในมหาชนกชาดกว่า..

“เราไตร่ตรองเห็นปฏิปทาแห่งโลกและอาณิสยแห่งความเพียร ถึงจะมองไม่เห็นฝั่ง เราก็ ต้องพยายามว่ายอยู่ท่ามกลางมหาสมุทร เมื่อทำความเพียรอยู่ แม้ตายก็ไม่ใช่หนี่หมู่ญาติ อนึ่ง บุคคลทำกิจของลูกผู้ชาย ย่อมไม่เดือดร้อนใจภายหลัง ผู้ใดละความเพียรชื่อว่าเป็นผู้ไม่รักษาตน ก็จะมีผลแห่งความเกียจคร้าน ท่านก็ประจักษ์แล้วมิใช่หรือว่าคนอื่น ๆ ล้วนจมลงมหาสมุทรหมด มีเรา คนเดียวยังว่ายข้ามอยู่และได้เห็นท่านมาสถิตอยู่ใกล้ๆ เราจะพยายามตามสติกำลัง จะทำความเพียร ไปให้ถึงฝั่งมหาสมุทร บัณฑิตควรหวังเข้าไว้ไม่ควรเบื่อหน่ายผู้มีปัญญาแม้ประสบทุกข์ก็ไม่ควรสิ้นหวัง ที่จะได้สุขคนจำนวนมากประสบทุกข์ทั้งหมดกำลังใจทำดีต่อไป แต่พอประสบสุขจึงกลับมามีกำลังใจ ทำสิ่งดี ๆ คนเหล่านั้นไม่นึกถึงความเพียรจึงถอดใจตายกันหมด สิ่งใดไม่คาดคิดอาจเกิดขึ้นก็ได้ ส่วนสิ่งใดที่หวังไว้อาจจะพังสิ้นไปก็ได้ ทรัพย์ทั้งหลายมิใช่ได้มาด้วยเพียงแค่อคิดเท่านั้น”

ในเรื่องของความพยายามรักษาศิลของเศรษฐีในสภาพที่ถูกบีบคั้นด้วยความหิวถึง 7 วัน และถูกยั่วเย้าด้วยอาหารทิพย์เช่นนั้น ย่อมพิสูจน์ให้เห็นว่า ศิลของท่านเศรษฐีมิใช่ศิลปะจุ่มหรือศิลปะจิ้ม แต่เป็นศิลปะอ้อมคือมิใช่รักษาศิลแค่ตอนตัวสบาย แต่ถึงคราวลำบากหรือมากด้วยสิ่งยั่วเย้าก็อดใจไม่ไหว ย่อมผ่อนปรนให้ตนได้ละเมิดศิลปะไปบ้าง ชื่อว่ารักษาศิลไม่จริง แค่อุ่มๆ จุ่มๆ พอเอาเข้าจริงๆ ศิลก็ร่อนหลุดไปเรื่อยๆ ในที่สุดก็หมดเกลี้ยง

“นิสัยนักสู้ แม้ไม่เห็นทางก็จะสู้ต่อไป, ไม่ท้อถอยสิ้นหวัง, รักความต่อเนื่องสม่ำเสมอ, ไม่มองด้านมืด มองด้านสว่างเปี่ยมความหวัง และสู้โดยยังรักษาความดีไว้ได้” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิธีนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในวิริยบารมี

5.7 กล้ารับผิดชอบแม้ชีวิตต้องตาย¹

สาเหตุที่ตรัสขาดก สมัยนั้นภิกษุพจนนพัคคีย์หนึ่งบนอาสนะต่ำแสดงธรรมแก่ผู้หนึ่งบนอาสนะสูง พระศพลให้เรียกภิกษุพจนนพัคคีย์มา ทรงติเตียนภิกษุเหล่านั้นแล้วตรัสว่า การที่พวกเขาไม่กระทำความเคารพในธรรมของเราไม่สมควร แล้วทรงนำเรื่องในอดีตมาสาธกดังนี้..

กาลครั้งหนึ่ง ณ หมู่บ้านจันทาล มีชายผู้หนึ่งขยันทำมาหากินจนตั้งตัวได้ ขอหญิงคนหนึ่งมาแต่งงาน อยู่มาวันหนึ่งภรรยาตั้งครุฑ์ เกิดแพ้ท้องอยากกินมะม่วง ได้อ้อนวอนสามีให้หามาให้สามีกล่าวอย่างพอใจว่า..

“ฤดูกาลนี้ไม่มีมะม่วงนะน้องเอ๋ย”

แต่ภรรยาทนความอยากไม่ไหว กล่าวต่อสามีว่า..

“หากน้องไม่ได้มะม่วงมากินแล้ว ชีวิตน้องคงต้องตายแน่ๆ”

หนุ่มจันทาลคิดหาหนทางว่าจะไปหาที่ไหนดี พลันคิดได้ว่า ในพระราชอุทยานมีต้นมะม่วงที่ให้ผลได้ตลอดทั้งปี ดังนั้นพอดตกึก หนุ่มจันทาลแอบเข้าไปในราชอุทยาน รีบปีนขึ้นไปช้อนอยู่บนต้นมะม่วงรอดูคนผ่านมา พรางสอดส่องสายตามองหาผลตกๆ อยู่ แต่ก็มองไม่ชัดถนัดใจจึงนั่งรออยู่บนคาบจนเช้า เมื่อหาผลที่ต้องการได้แล้วใครจะลงจากต้นเกิดคิดว่า..

“หากลงตอนนี้มีหวังถูกคนเฝ้าสวนจับได้แน่ๆ เรารอให้มีตกก่อนแล้วค่อยลงดีกว่า”

ชายหนุ่มจึงทนรออยู่ต่ออีกหลายชั่วยาม ขณะรออยู่นั้นเอง พระราชาเสด็จมาใต้ต้นมะม่วงนี้พอดี พระองค์ทรงถูกพระทัยร่มไม้ต้นนี้เพราะแผ่กิ่งก้านร่มรื่นดีจริง ต้นมะม่วงต้นนี้กลับเป็นต้นที่พระองค์ทรงใช้ประทับศึกษาหาความรู้เล่าเรียนมนตราอยู่เป็นประจำ ดูเหมือนหนุ่มจันทาลโชคไม่ดีเอาเสียเลย เพราะต้นมะม่วงมีอยู่เต็มสวนแต่กลับมาเลือกเอาต้นนี้พอดี! ชายหนุ่มมองลงจาก

¹ฉวขาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 58 หน้า 430-436

ข้างบนเห็นพระราชาท่องมนต์อยู่กับชายอีกคนหนึ่ง เมื่อเพ่งพินิจชัดๆ จึงพบว่า เป็นปุโรหิตหนึ่งอยู่บนพื้นดินกำลังสอนมนต์ให้กับพระราชายู่ ส่วนพระราชประทับอยู่บนบัลลังก์เรียนมนต์จากปุโรหิตชายหนุ่ม คิดว่า..

“พระราชาทรงองค์นี้ทั้งบนบัลลังก์ร่ำเรียนวิชาหาได้มีความเคารพในธรรมไม่เลย ส่วนปุโรหิตเองก็ไม่เคารพในธรรมเช่นกันเป็นผู้ให้วิชาแต่กลับมานั่งสอนคนที่ตำหนิว่าดูหมิ่นธรรมที่ตนแสดงเมื่อเห็นโทษของทั้งสองแล้ว หนุ่มจันทาลพลันมองสะท้อนตัว ฉุกคิดได้ว่า แล้วเราละ! ตัวเรานั้นก็เสี่ยงตายมาลักขโมยมะม่วงเพราะมัวห่วงหลงใหลในอิตถีสตรี จะชื่อว่าเคารพธรรมได้ไหน?”

ว่าแล้วชายหนุ่มก็จับกิ่งห้อยโหน กระโจนพรวดลงมาลงตรงระหว่างพระราชากับปุโรหิตพอดี กราบทูลว่า..

“ข้าพระบาทฉิบหาย! ส่วนพระองค์โง่เขลา! ปุโรหิตนี้เล่าเจ้าตายแล้ว!”

พระราชายังไม่ทันหายง เพราะจู่ๆ ก็มีคนหล่นพรวดลงมา ยิ่งเจอคำพูดที่ให้พิศวงงงวยหนักเข้าไปอีก จึงตรัสถามอย่างฉงนว่า..

“นี่มันเรื่องอะไรกันรี?”

บุรุษจันทาลกล่าวตอบว่า..

“การกระทำของเราทั้ง 3 ล้วนสกปรก! ข้าพระบาทมาลักขโมยมะม่วง ชื่อว่าทำตนให้ฉิบหาย ฝ่าพระบาทเป็นศิษย์นั่งอาสนะสูงเรียนวิชาไม่มอบน้อมต่อธรรม พระองค์จะเป็นคนโง่เขลา ส่วนปุโรหิตตั้งตนในฐานะอาจารย์เขา แต่กลับนั่งอาสนะต่ำสอนธรรมไม่ยกย่องเทิดทูนธรรมที่ตนนำมาแสดง กลับดูหมิ่นธรรม นับว่าเป็นคนตายแล้ว ทั้งสองมิเคารพในธรรมจะเห็นธรรมได้หรือ?”

ปุโรหิตแย้งขึ้นว่า..

“อันตัวเรานั้นก็ทานข้าวสุกของพระราชายู่ เราจึงเป็นผู้สอนพระองค์ตอบแทน ไฉนจะต้องมากแบบแผนตามเจ้าว่า เราไม่ต้องการทำตามพวกที่คิดแบบนั้น”

บุรุษจันทาลกล่าวว่า..

“ถ้าอย่างนั้น ท่านก็จงไปหาคนที่อื่นเสียเถอะ! เพราะคนอื่นๆ ทัวชมพูทวีปก็หุงต้มหาข้าวให้ท่านกินได้ มิใช่มีแต่พระราชาคองค์เดียวเท่านั้น ท่านไม่ยอมไปที่อื่นแล้วยังมาทำตัวอย่างไม่ดีในที่นี้ อีก ธรรมที่ท่านประพฤติดูมาได้มาทำลายท่านเสียเลย เราติเตียนการได้ลาสิกการะ ยศตำแหน่ง และการเลี้ยงชีวิตด้วยการทำตนให้มัวหมองตกต่ำ หรือประพฤตินี้ไม่เป็นธรรมทำให้ต้องตกไปอบาย”

พระราชากับบุรุษหนุ่มจันทาล เกิดเลื่อมใสยิ่งนัก ทรงเห็นจริงตามนั้นทุกประการ ได้ตรัสถามว่าชายหนุ่มว่า..

“ท่านผู้มีปัญญา ท่านเป็นใคร? มาจากไหน? อยู่ในตระกูลใดหรือ?”

ข้าพระองค์เป็นคนจัณฑาล พระเจ้าข้า” บุรุษหนุ่มตอบอย่างองอาจ ไม่เขินอาย

“โอ้ ท่านผู้มีปัญญา! หากท่านมิได้เกิดเป็นคนจัณฑาลแล้วไซ้ เราจะยกราชสมบัติให้แก่ท่าน ที่เดียว เพราะเราต้องการบูชาธรรมแก่ท่าน แต่เอาเถิด! ตั้งแต่นี้ไป เราจะขอให้ท่านเป็นพระราชาช่วยปกครองบ้านเมืองในตอนกลางคืน ส่วนเราจะเฝ้าราชสมบัติผลัดกันปกครองในตอนกลางวันก็แล้วกัน”

จากนั้น พระราชาทรงประทานเครื่องอิสริยยศให้แก่บุรุษหนุ่มผู้กล้าหาญที่กระโจนลงมาประกาศความถูกต้อง ณ กลางวง แล้วยกให้เป็นอาจารย์แทนปุโรหิต จำเดิมแต่นั้นมาพระราชาก็ทรงนั่งอาสนะตำราเรียนธรรมจากหนุ่มจัณฑาลด้วยความเคารพยิ่ง

ทิวาราตรีผันผ่าน กษัตริย์ทิวาเรียนธรรมจากราชารัตติกาลทุกค่ำคืน ทั้งสองช่วยกันบริหารบ้านเมืองจนไฟรฟ้าหน้าใส จิตใจเบิกบานกันถ้วนหน้า

พระราชาทิวาวรทรงดำรงอยู่ในโอวาทของรัตติกาลราชา ทรงยึดมั่นในความถูกต้องไปจนตลอดชีวิต ทั้งสองพร้อมทั้งชาวเมืองละโลกแล้วก็ไปพักที่สวรรค์กันถ้วนหน้า

..ส่วนภรรยาจัณฑาลนั้นได้เสวยมะม่วงสมพระทัย!

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า ราชาคครั้งนั้นมาเป็นพระอานนท์ บุรุษจัณฑาลมาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ บุรุษจัณฑาลเห็นเหตุการณ์ผิดจากธรรม ก็นึกถึงธรรมแล้วย้อนดูตัว เกิดสลดใจที่ตนเองก็ประพฤติชั่วไม่มัวจมอยู่กับบาป รีบตัดใจเลิกชั่วนั้นทันที เพราะมีธรรมอยู่ในหัวใจ มีชนเป็นอันมาก มีปัญหาพอที่จะล่วงรู้ข้อผิดพลาดของตนได้แต่ไม่มีปัญหาพอที่จะหักใจเลิกจากสิ่งไม่ดีนั้นได้ เหมือนนกกระเรียนที่พอใจในเปลือกตมยังอาลัยในเปลือกตม หากินอยู่กับเปลือกตมนั้นไม่อาจหักใจบินจากไป จนต้องจมเปลือกตมจนตาย เหตุนี้ บัณฑิตกับคนพาลจึงมีอัธยาศัยต่างกัน บัณฑิตมีธรรมเป็นใหญ่กว่าตน ส่วนคนพาลเอาตนเป็นใหญ่กว่าธรรม แม้นจะนึกถึงธรรมได้แต่ก็ไม่ยึดถือธรรม บัณฑิตกลัวรับผิด ไม่กลัวเสียหน้า แต่คนพาลกลัวเสียหน้า ไม่กลัวรับผิด บัณฑิตปฏิเสธความชั่ว ไม่กลัวลำบาก แต่คนพาลกลัวลำบาก จึงทำชั่ว บัณฑิตสละชีวิตเพื่อรักษาธรรม แต่คนพาลทิ้งธรรมเพื่อรักษาชีวิต

“นิสสัยกลัวรับผิด ไม่กลัวเสียหน้า, กล้าปฏิเสธความชั่ว อย่างไม่กลัวเกรง, ชอบแก้ไขตนเอง ไม่กลัวลำบาก, มีธรรมเป็นชีวิตจิตใจ ไม่กลัวตาย, แข็งใจเลิกจากบาป, กล้าตัดใจไม่ทำชั่ว แม้ต้องทรมานใจ และชวนชวายเป็นประพฤติธรรม” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิธินักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในวิริยบารมี

5.8 ทิ้งนิสัยแย่ๆ แก่ผั่งชีวิต¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก ครั้งนั้นพระชินสีห์ประทับนั่งเหนือพระพุทธรูปอันอันอลงกตในธรรมสภา ทรงทราบว่า วันนี้เทศนาจักตั้งเรื่องขึ้นเพราะถ้อยคำพวกอุบาสก ได้ตรัสขึ้นชมอุบาสกที่มาม่าเพ็ญ วัตรรักษาอุบาสกแล้วตรัสว่า อุบาสกนี้เป็นเชื้อสายแห่งบัณฑิตแต่ครั้งก่อน ซึ่งบัณฑิตพากันอยู่จำ อุบาสกเพื่อชมกิเลสมีราคะเป็นต้น เมื่ออุบาสกกราบทูลอาราธนา จึงทรงนำอดีตมาดังต่อไปนี้..

ในอดีต มีบุตรเศรษฐีผู้หนึ่ง ตั้งใจศึกษาร่ำเรียนวิชาเรื่อยมาจนบิดามารดาตายหมดสิ้น เกิด คิดได้ว่า พ่อแม่ตายยังไปมือเปล่า แล้วเราจะมัวมาหาทรัพย์ไปทำไม เลยเบื่อเงินทองของตาย หน่าย ชีวิตประจำวันอันไร้แก่นสาร ในที่สุดก็ละบริวารและคุณาสน์ เข้าสู่ป่าอันน่านรื่นรมย์บวชเป็น บรรพชิตสร้างอาศรมอยู่สืบมา ในบริเวณนั้นมีสัตว์ 4 ชนิดคือ นกพิราบ ฐู จิ้งจอกและหมี

เข้าวันหนึ่ง ขณะนกพิราบกับภรรยาออกจากรังไปหากินเหยี่ยวก็บินมาโฉบเอานางนกพิราบ ไปต่อหน้าต่อตาแล้วบินจากไป พิบราบหนุ่มได้แต่มองตามตาละห้อย ทั้งโศกเศร้าร้อนใจอย่างสุดแสน ทั้งคับแค้นใจคิดถึงแต่นางนกน้อยที่น่าสงสารจนหมดแรงออกไปหากิน กระทั่งแทบไม่มีแรงจะหายใจ และก่อนที่จะหมดลมตายตามภรรยาสุดรักไปได้พลันนึกถึงญาติที่อาศรมขึ้นมาได้คิดว่า..

“โอ้! ความรักคือความร้าย! ช่างทำร้ายเราได้ถึงเพียงนี้ เราต้องลำบากจนเจียนตายก็เพราะ รัก หากเรายังเกาะเกี่ยวในรัก หักรักไม่ลงแล้วไซ้รก็ขอยอมตายไม่ขอออกหากินอีกเด็ดขาด!

แล้วนกพิราบหนุ่มก็บินมุ่งตรงไปอาศรมญาติ นอนจำศีลชมราคะอยู่ใกล้ๆ อาศรมนั่นเอง..

อีกด้านหนึ่ง ฐูกำลังออกหาเหยื่อไปเรื่อยๆ ไม่ได้ดูตาม้าตาโคจึงถูกโคเหยียบเข้าที่ลำตัว ฐูพลก ตัวหลบได้ก็โกรธมากฉกโคล้มตายทันที ชาวบ้านต่างกรูกันเข้ามาร้องห่มร้องไห้เมื่อรู้ว่าโคมงคล ประจำหมู่บ้านตายเสียแล้ว ฐูจึงพลอยเสียใจไปกับชาวบ้านด้วยคิดว่าตนไม่น่าทำให้คนทั้งหลายต้อง มาเศร้าโศกเพราะความไม่ยับยั้งชั่งใจของตนเลย เวลานั้นเอง ฐูกิพลันนึกถึงญาติขึ้นมาได้จึงคิดว่า..

“เพราะเราโกรธเขาแท้ๆ จึงทำเรื่องแย่ๆ อยู่ทุกวันนี้! ชาวบ้านเหล่านี้ต้องเสียใจเพราะเรา ผู้เดียว ไม่เอาล่ะ! ถ้าเราสักดกันความโกรธนี้ไว้ไม่ได้ก็ขอยอมตายไม่ออกไปหากินอีกเด็ดขาด!”

ฐูเลื้อยมุ่งตรงไปยังอาศรมญาติแล้วนอนจดจำศีลชมความโกรธอยู่ใกล้ๆ อาศรมนั่นเอง..

อีกด้านหนึ่งของป่า สุนัขจิ้งจอกได้ออกล่าเหยื่อพบช้างนอนตายขวางทางอยู่ จึงลองสำรวจดูว่า จะกินส่วนไหนได้บ้าง เลยกัดเข้าที่งวงบ้าง งาบ้าง หนังบ้างให้รู้สึกเจ็บพินเหลือทน จึงกัดไปที่ก้นก็รู้สึกถึงความอ่อนละมุนนุ่มนวกิน ได้ก็กัดกินเนื้อรูทวารข้างอย่างเอร็ดอร่อยจนอึดแปร์ และด้วยความซี้เกียจ หาอาหารอื่นอีกในเมื่ออาหารก็มีเหลือเพื่อตัวเบอเรือจึงมุดเข้าก้นช้างไปอาศัยอยู่ในท้องช้างกินนอนอยู่ในนั้นราวกับอยู่ในถ้ำ แม้อึดแล้วก็โลภมากไม่ยอมออกมาข้างนอก ไม่นานนักช้างก็แก๊งกรัง

¹ปัญญาปัสถิกชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 60 หน้า 440-452

รฐทวารก็ปิดลงจึงจอกติดอยู่ในห้องข้างจนร่างกายผ่ายผอมกำลังจะตายเดชะบุญที่ฝนตกลงมาจนรฐทวารชุ่มน้ำเปิดออกอีกครั้ง จังจอกไม่รอช้ารีบพุ่งพรวดครูดตัวออกมาทางช่องน้อยๆ ซึ่งเป็นทางออกเดียว เมื่อพรวดออกมาได้ก็รอดแต่ตัวส่วนชนหลุดติดรฐทวารหมดเกลี้ยงจังจอกเจ็บแสบแสนสาหัสรู้สึกสำนึกเสียใจ พลันนึกถึงฤาษีขึ้นมาได้จึงคิดว่า..

“เพราะความโลภของเราแท้ๆ จึงแทบแย่เลยสิเรา! ถ้าเราชมความโลภในอาหารไม่ได้ละก็จะไม่ขอออกหาอาหารอีกเลย ขอยอมตายเสียดีกว่า”

จังจอกเดินโซซัดโซเซตรงไปอาศรมฤาษีแล้วหามุมอุ่นๆ ซุกนอนจำศีลชมความโลภอยู่ใกล้ๆ อาศรมนั่นเอง..

อีกด้านหนึ่งที่ท้ายป่า หมีกก็ไปก่อเหตุเช่นกัน มันได้หลุดเข้าไปในถ้ำชาวบ้านเพราะอยากลิ้มชิมรสแปลกดูบ้าง ได้ถูกชาวบ้านยิงธนูใส่ หัวแตก เลือดอาบ ชมซานวิ่งกะเผลอรอดตายกลับมาได้อย่างหวุดหวิด ร่างกายบอบช้ำหนักครางโอดโอย พลันนึกถึงฤาษีได้จึงคิดว่า..

“เพราะความอยากลองของแปลกแท้ๆ เช็ดแล้วเรา! เราจะไปฆ่าความโลภกับท่านฤาษี ถ้าพยายามทำไม่ได้ก็ขอนอนตายดีกว่าจะไม่ออกหาอาหารอีกแล้ว”

หมีกชมซานไปยังอาศรมฤาษีแล้วนอนหมอบจำศีลชมความโลภอยู่ข้างๆ อาศรมนั่นเอง..

สัตว์ผู้ทุกข์ยากทั้ง 4 มาอาศัยฤาษีเป็นที่พึ่ง แต่ฤาษีหาที่พึ่งให้ตนเองยังมีได้เนื่องเพราะฤาษียังมัวถือเนื้อถือตัวทำตัวสำร่ายอยู่ นิสัยบุตรเศรษฐีก็ยังติดตัวมาทำให้ติดความสะดวกสบาย ถึงคราวลำบากลำบากก็ทนไม่ค่อยไหวจึงไม่อาจทำสมาธิให้เกิดขึ้นได้สักที คราวนั้นยังดีที่มีพระปัจเจกพุทธเจ้าเหลืออยู่อีกองค์หนึ่ง ท่านทรงทราบความที่ฤาษีนี้ติดมานะไม่อาจคลายได้ เมื่อทรงตรวจดูก็พบว่าที่แท้สัตว์ผู้นี้เป็นยอดนักสร้างบารมีคนหนึ่งซึ่งได้สร้างบารมีฝึกนิสัยมายาวนานอีกไม่นานก็จะบรรลุพระสัพพัญญุตญาณในกาลป็นี้แล้ว จึงอาสาเป็นกัลยาณมิตรให้

พระปัจเจกพุทธเจ้าเหาะมาที่อาศรมแล้วนั่งลงบนแผ่นหินของฤาษี ฤาษีได้ยินเสียงจึงรีบออกมาดูก็เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้านั่งอยู่บนที่ของตนจึงโกรธเป็นการใหญ่ ปรีเข้าไปตบมือตวาดว่า..

“ฉิบหายเกิด! ไอ้กาลกรรณ ไอ้ถ่อย! ไอ้สมณะหัวโล้น มึงมานั่งเหนือแผ่นกระดานของกูทำไม!”

พระปัจเจกพุทธเจ้าได้กล่าวเตือนสติว่า..

“พ่อคนดี เหตุใดท่านจึงมีแต่มานะ อวดดีอวดดีนักล่ะ! ข้าพเจ้านี้ได้บรรลุปัจเจกพุทธญาณแล้วนะ ตัวท่านเองก็จะได้บรรลุสัพพัญญุตญาณในกาลป็นี้แล้ว .. ฉะนั้นแล้วท่านจะมัวมามีมานะถือตัวเป็นคนหยาบคายแบบนี้เพื่ออะไรกัน สิ่งนี้ไม่สมควรแก่ท่านเลย”

ฤาษียังคงไม่สนใจคำพูดของพระปัจเจกพุทธเจ้า ทั้งไม่ไหวท่าน ทั้งไม่ถามไถ่อะไรทั้งสิ้น

พระปัจเจกพุทธเจ้าก็หมดความที่จะเอ่ยคำสอนใดกับความตื้อเช่นนี้ได้อีก จึงกล่าวทิ้งท้ายก่อนจากไปว่า..

“ท่านไม่รู้ถึงความใหญ่หลวงแห่งพระปัจเจกพุทธเจ้าและความใหญ่โตแห่งคุณของเรา ถ้าท่านสามารถทำได้ก็เหาะไปในอากาศให้ได้เหมือนกับเราสี”

แล้วพระปัจเจกพุทธเจ้าก็เหาะไปในอากาศโปรยฝุ่นที่เท้าลงบนชฎาของฤๅษี กลับสู่ป่าหิมพานต์ตามเดิม ฤๅษีเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้าเหาะไปได้ก็เกิดความสลดใจคิดว่า

“ท่านผู้นี้ก็เป็นสมณะมีร่างกายหนักเหมือนกับเรา แต่สามารถเหาะไปในอากาศได้เหมือนอย่างปยุหน่น ส่วนตัวเรามีแต่ความอวดดีถือตัวเลยมิได้ก้มกราบเท้าพระปัจเจกพุทธเจ้าผู้มีคุณธรรมถึงปานนี้ ไ้อ้ความถือตัวนี้มันจะไปมีประโยชน์อะไรเล่า! ศีลและความประพฤติต่างหากที่เป็นใหญ่ในโลก หากความถือตัวของเรายังเจริญอยู่อย่างนี้ต่อไป มันจะพาเราไปนรกแน่! ถ้าวันนี้เรายังข่มมานะนี้ไม่ได้ก็จะยอมตายมันตรงนี้แหละ!”

ฤๅษีเข้าอาศรมจำศีลข่มมานะ นั่งบนพื้นกระดานเรียบเก๋ๆ เลิกเจ้าสำรวย เจริญกุศลทำอภิญญา 5 สมาบัติ 8 ให้เกิดขึ้นได้ ละโลกแล้วก็ไปพักที่พรหมโลก ส่วนสัตว์เหล่านั้นก็ข่มนิสัยเสียของแต่ละตัวได้ด้วยใจที่เด็ดเดี่ยว ผินทนเอาชีวิตเข้าแลกจนทำได้สำเร็จ ละโลกแล้วก็ไปพักสวดยสุขอันยาวนานในสวรรค์ด้วยกันทั้งหมด

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า นกพิราบครั้งนั้นมาเป็นอนุรุธะ หมีมาเป็นกัสสปะ หมาจึงจอกมาเป็นโมคคัลลานะ งูมาเป็นสารีบุตร ดาบสมาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ ฤๅษีแม้ฝึกนิสัยดีมาข้ามชาติก็ยังพลาดมีทิฏฐิมานะจนมีอาจคล้ายได้ ต่อเมื่อเกิดความสลดใจจึงยอมคิดแก้ไข หากมิใช่ฤๅษีฝึกฝนนิสัยมาอย่างดี ถึงแม้เกิดสลดใจก็หักใจเลิกความชั่วไม่ได้อยู่นั่นเอง เพราะมิได้ฝึกตัดใจจากสิ่งเหล่านี้จนชำนาญ ผู้ที่ฝึกตามใจกิเลสเรื่อยไปจนเป็นนิสัย มีผลให้จิตมีเยื่อใยผูกพันกับกิเลส อาลัยอาวรณ์มันอยู่ร่ำไป ตัดอาลัยได้ยากยิ่ง ดังนั้นนักสร้างบารมีควรฝึกมิให้พัวพันอยู่กับกาม ลาภสักการะ ละอวดดีถือทิฏฐิให้เป็นนิสัยติดไป ชาติใดที่พลั้งเผลอกระทำความบาปก็จะหวนกลับมายึดถือธรรมได้ง่าย เพียงแค่สลดใจได้คิด ก็พลิกชีวิตกลับมาดีดังเดิม ดังเช่นฤๅษีท่านนี้นั่นเอง

“นิสัยรักการฝึกตัว, เพียรพยายามแก้นิสัย และผินใจจากสิ่งชั่ววุ่น” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิธีนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในวิธีบารมี

5.9 สรุป และ ภาชิตหมวดวิริยบารมีที่มีมาในชาดก

การรักตัวกลัวตาย รักความสบาย รักชีวิตมากกว่าความดี เป็นสิ่งขัดขวางอย่างยิ่งยวดของการสร้างบารมี แท้ที่จริงความตายนั้นไม่น่ากลัวเท่าความเกียจคร้านในตัวคน ความเกียจคร้านทำให้ตายจากการสร้างบารมีได้อย่างง่ายดาย ความสบายเป็นดังสนิมของใจ เปรียบเหมือนสนิมเหล็กที่คอยกัดกร่อนเนื้อเหล็กให้ผุพัง ฉันทใด เมื่อนักสร้างบารมีติดความสบายคราใด สนิมใจคือความเกียจคร้าน ก็จะมากัดกร่อนใจให้ตกต่ำเสื่อมคุณภาพลงไปเรื่อยๆ ฉันทนั้น

ความเพียรช่วยกำจัดนิสัยซึมเซา หดหู่ ท้อแท้ สิ้นหวัง ซึ่งเป็นสภาพใจที่อ่อนแอไม่สามารถพัฒนาจิตใจได้ ความเพียรทำให้ไม่หวาดหวั่นคนชั่ว ไม่หวาดกลัวคนพาล กล้าสวนกระแสที่ผิด กล้าทำหน้าที่กัลยาณมิตร ถูกดูหมิ่นก็องอาจ ไม่อายต่อการทำดี ไม่อ่อนข้อให้กับอุปสรรค ไม่ปริปากบ่น คนมีความเพียรย่อมมุ่งหวังความสำเร็จเป็นที่ตั้ง มิใช่แต่เพียงรู้เพื่อให้ผ่านพ้นอุปสรรคนับร้อยพันประการเท่านั้น แต่เพื่อ “ให้ได้ชัยชนะ” เป็นไปตามที่ตั้งใจเอาไว้

ความเพียร มีการทำอย่างต่อเนื่องเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากต่อการสร้างนิสัยใหม่ ที่จะประทับโปรแกรมฝังลงในใจอย่างได้ผล การย่อหย่อนโดยทำๆ หยุดๆ ทำบ้างมิทำบ้างจะทำให้หวนคืนสู่นิสัยเดิมที่เคยชินอีก แก่ไม่รู้จบ หากไม่สร้างสรรค์ทุกโอกาสที่เกิดขึ้นเพื่อ “ฝึกฝน” นิสัยใหม่ นิสัยของบุคคลนั้นย่อมยังคงเหมือนเดิมไม่เปลี่ยนแปลงขณะลงมือทำสิ่งท้าทายน่าตื่นเต้นเป็นเวลาที่คนเราเสียขวัญ ซึ่งต้องทุ่มเทสุดตัวเพื่อผลจากสิ่งเก่าๆ ออกไปให้ได้แล้วเริ่มสิ่งใหม่ๆ การวางแผนอย่างดี จะช่วยให้เกิดความเชื่อมั่นได้ หากปล่อยตัว ปล่อยใจ ชีวิตก็จะเฉื่อยชาไปตามกระแสกิเลส มีอาจพัฒนา

การสร้างบารมีเป็นการทำสงคราม วางเดิมพันกันด้วยชีวิตในสังสารวัฏ มีการคาดโทษในรอกอันสุดแสนโหดเหี้ยมอย่างที่ว่าความทรمانในมนุษยโลกเทียบไม่ได้แม้สักนิด และผู้ที่คิดต่อสู้อย่างนั้นจึงจะประสบชัยชนะ นักสร้างบารมีต้องทรหด คนที่ไม่สู้ หนักไม่เอา เบาไม่ไหว หนีลูกเดียว อยู่กับชีวิตที่ผิดพลาดเดิมๆ ไม่กล้าเปลี่ยนแปลงตนเอง จะเป็นเหมือนเหล็กเนื้อไม่ดีที่ช่างตีไม่ได้ คนไม่สู้ครูก็ฝึกไม่ได้ คนไม่ขยันหมั่นเพียรย่อมเป็นคนริษยาง่าย เมื่อเห็นสมบัติผู้อื่นแล้วก็ไม่ได้คิดพากเพียรให้เกิดคุณสมบัติเช่นนั้นบ้าง รู้ว่าตนไม่มีวันได้คุณสมบัติเช่นนั้น จึงไม่ยินดีในสมบัติของผู้อื่น ริษยาผู้อื่นอยู่เสมอ

ภาชิตในชาดก

บุคคลไม่ควรสิ้นหวังควรทำความเพียรอย่างเดียว เพราะผู้ทำความเพียรแล้ว ย่อมสำเร็จผลอย่างนี้ บัณฑิตพึงหวังว่าไปไม่พึงเบื่อหน่าย ไม่ควรตัดความหวังว่าเราจะไม่ได้ผลของความเพียรผลแห่งความเพียรของผู้สมบูรณ์ด้วยศีลย่อมสำเร็จได้อย่างน่าอัศจรรย์

ผู้ใดในเวลาต้องซ้ำกลับรีบด่วนทำเร็ว และในเวลาต้องรีบด่วนกลับทำซ้ำไป ผู้นั้นตัดรอน

ประโยชน์ตนเหมือนคนเหยียบใบตาลแห้งให้แหลกละเอียดไป ส่วนผู้ใดในยามเช้าก็ทำซ้ำ ถึงคราวเร็วก็รีบทำเร็วไว้ ประโยชน์ของผู้นั้นย่อมบริบูรณ์ เหมือนดวงจันทร์กำจัดความมืดจนเต็มดวง

ถึงคราวลำบากก็ทนลำบากได้ไม่ย่อท้อ ผู้นั้นจัดว่าเป็นปราชญ์ ย่อมได้รับความสุขอันเป็นปลายทางแห่งความลำบาก

ผู้ฉลาดแยกแยะเหตุผลการทำงาน ชยันตามเวลา ไม่เกียจคร้าน บากบั่นทำงานตามกาล ผลงานของผู้นั้นย่อมสำเร็จ

ตัวเรานั้นแหละ ดีที่สุด ประเสริฐยอดเยี่ยมที่สุด ฝึกฝนตนเองดีแล้ว จะได้สิ่งที่ตัวรักในภายหลัง

เราไตร่ตรองถึงข้อปฏิบัติแห่งโลกและอาณิสสส์ความเพียรแล้วแม้ไม่เห็นฝั่งเราก็ต้องพยายามว่ายต่อไป หากเราทำความพยายามจนตายก็พ้นคำครหา ไม่เป็นหนี้ในมารดาบิดาและหมู่ญาติ และไม่ต้องเดือดร้อนใจในภายหลัง หากเราละความเพียรเสียก็จะได้รับผลของความเกียจคร้าน

การฝึกสมาธิเป็นประจำเป็นรากฐานการสร้างวิริยบารมีได้อย่างดี เพราะเมื่อใจหยุดนิ่ง คลายจากนิวรณ์ 5 ไม่ติดกับอารมณ์ต่างๆ ใจจะแน่วแน่มีพลัง เกิดกำลังใจ ในสภาวะใจเช่นนี้จึงเหมาะแก่การปลูกฝังนิสัยแห่งวิริยบารมี ขณะทำภาวนาควรใช้ความเพียร ไม่ควรปล่อยให้ความหดหู่ซึมเซา

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 5 ชาตกในหมวดวิริยบารมี จบโดยสมบูรณ์แล้ว โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 5 และกิจกรรม ในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 5 แล้วจึงศึกษาในบทที่ 6 ต่อไป

บทที่ 6

ขาดกในหมวด

ชั้นดีบารมี

เนื้อหาบทที่ 6 ชาดกในหมวดขันติบารมี

- 6.1 ภัยที่หนีไม่พ้น
- 6.2 สองสหายใจหนักแน่น
- 6.3 มิตรภาพผูกพันเพราะพึ่งคำยุ
- 6.4 ธรรมชนะอธรรม
- 6.5 ทนทรราช
- 6.6 รักษาตน ช่มใจไว้เป็นศรี
- 6.7 ความโกรธที่โหดเหี้ยม
- 6.8 อุดทนจนได้ดี
- 6.9 ยอมลดศักดิ์ศรี ทบวิชันติธรรม
- 6.10 ภาสิตหมวดขันติบารมีที่มีมาในชาดก

1. ขั้นตอนการมี เป็นนิสัยที่จำเป็นอย่างยิ่งในวิธีนักสร้างบารมี หากไม่สร้างขั้นตอนการมี จะทำให้ชีวิตหลงไหลไปตามกระแสกิเลส เมื่อมนุษย์อยู่ในกระแสกิเลสแต่ไม่ทนต่อกิเลส ก็จะสร้างบาปไปอบาย เวียนวนทนทุกข์อยู่ไม่สิ้นสุดในวัฏสงสาร

2. การสร้างขั้นตอนการมี เป็นการสร้างนิสัยต่างๆ เพื่อความหนักแน่นของจิตใจ ชอบรักษาใจให้เป็นปกติสุข ชนิดยอมตายก็ไม่ยอมพ่ายแพ้ต่อกิเลสเด็ดขาด ทำให้เป็นคนสงบ กิเลสทำร้ายได้ยาก รักษาความดีได้มั่นคง เป็นผู้นำคบหา น่าเข้าใกล้ เป็นที่พึ่งแก่ผู้อื่นได้ดี และมีพื้นฐานใจเอื้อต่อการสร้างบารมีอื่นๆ ให้รู้ตนหน้าแก่กล้าขึ้นไปได้อย่างดียิ่ง ดังนั้น ขั้นตอนการมีจึงเป็นนิสัยที่สร้างภูมิคุ้มกันกิเลสได้อย่างดี ดุจโล่ป้องกันศัตรู ฉะนั้น

3. หากนิสัยแห่งขั้นตอนการมีบกพร่อง วิธีนักสร้างบารมีจะไม่ปลอดภัย เพราะอาจต้องพ่ายแพ้กิเลสอยู่บ่อยๆ จนก่ออกุศล สร้างวิบากมาขัดขวางวิถีทางของตน กระทั่งพลาดพลั้งไปลงอบายอยู่เนืองๆ เป้าหมายปลายทางก็จะห่างไกลไปทุกที จนท้อแท้เปลี่ยนเป้าหมายไปในที่สุด ดังนั้น จึงจำเป็นต้องครอบครองนิสัยเหล่านี้ไว้ให้ได้ก่อนที่จะพ่ายแพ้ต่อกิเลสและพญามารจนกลายเป็นนิสัยอ่อนแอข้ามชาติ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้รู้นิสัยชุดที่หกที่ต้องใช้ในวิธีนักสร้างบารมี เป็นนิสัยหมวดหมู่ขั้นตอนการมี
2. เพื่อให้เห็นตัวอย่างของนักสร้างบารมีในอดีตที่ประสบความสำเร็จ ให้นำมาปฏิบัติ
3. เพื่อให้ได้นิสัยชุดที่หกประจำวิธีนักสร้างบารมีมาครอบครอง

บทที่ 6

ชาดกในหมวดขันติবারมี

หากอุปมาวิธีนักสร้างบารมีเป็นดังวิธีแห่งสงครามที่ต้องสู้รบกับอธรรม เช่นนั้น ขันติবারมีก็เปรียบได้กับ “ทัพหลัง”

นิสัยต่างๆ ในหมวดหมู่ขันติбарมี จึงเปรียบเหมือนทหารที่มีหน้าที่สกัดป้องกันข้าศึกบุกเข้าโจมตีกองทัพรอบด้าน มิให้ภัยเข้ามาทำให้เสียกระบวนทัพ ทัพนี้จึงเป็นสัญลักษณ์แห่ง “ความเข้มแข็ง” ของกองทัพ ข้าศึกคือ สิ่งขัดขวางมิให้ใจมีสภาพปกติ เช่น วาจากระทบกระทั่ง ความลำบาก ตรายาคตรา ทุกขเวทนา สิ่งเฝ้ายวน เป็นต้น โทษภัยคือความอ่อนแอทางจิตใจ ทำให้ความดีต้องแตกทำลาย ลุแก่อำนาจกิเลสมีอาการโกรธ ฉุนเฉียว วองแง โอดครวญ ทรมานใจ เฟื่องเลื่องอยากได้ กระสับกระส่าย เป็นต้น

ขันติбарมี เป็นเครื่องบ่มนิสัยรักความหนักแน่นของจิตใจ รักษาใจให้เป็นปกติอดทนอดกลั้น ช่มใจจากกิเลสที่มารุมเร้าได้ทันทั่วทั้งในที่ทุกสถานการณ์ จะเป็นเช่นนี้ต้องฝึกฝนให้ชำนาญ ผู้ที่สงบเสงี่ยมในยามปกติ แต่ถึงคราวใจถูกกระทบกลับกลายเป็นผู้ร้ายกาจ เช่นนี้ยังไม่แน่ว่ามีขันติ แต่เป็นผู้อ่อนแอ ไม่อดกลั้นต่อสิ่งที่มากระทบหรือบีบคั้นจิตใจ เช่น คำตักเตือนสั่งสอน คำดูหมิ่น คำสรรเสริญ ลมฟ้าอากาศ ความลำบากตรายาคตรา เจ็บไข้ได้ป่วย สิ่งยั่วยุกิเลส ผลกระทบจากกิเลสในตัวเอง เป็นต้น

หากนิสัยแห่งขันติбарมียังมีไม่มากพอ ก็จะไม่มีความอดทนเอาไวเฝ้าผลญาณกิเลส ต้องถูกกิเลส รบกวนใจอยู่ตลอด และจะต้องพ่ายแพ้อยู่รำไป

การทำหน้าที่กัลยาณมิตร เป็นการเพิ่มพูนขันติбарมีได้อย่างดี เพราะต้องอดทนทุกรูปแบบ เช่น ทนคน ทนกิเลส ทนวาจา ทนลำบาก ขนินยอมตายไม่ยอมแพ้ จนกว่าจะช่วยผู้อื่นให้พ้นทุกข์ได้สำเร็จ

6.1 ภัยที่หนีไม่พ้น¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก ภิกษุหนึ่งสนทนากันในโรงธรรมถึงความออกตัญญู ความประทุษร้ายมิตรของพระเทวทัต พระทศพลเสด็จมาทรงทราบเรื่องสนทนาแล้วตรัสว่า มิใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้น แม้เมื่อก่อนก็ได้เป็นเช่นนี้ แล้วทรงนำเรื่องในอดีตมาตรัสดังนี้..

¹พุทธนิมิตกถาชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 57 หน้า 139-142

ในอดีต ณ ป่าใหญ่แห่งหนึ่ง ได้มีลิงตัวหนึ่งกระหายน้ำเต็มที ยืนอยู่ใกล้บ่อน้ำลึก ขณะนั้นมีชายหนุ่มผู้หนึ่งเดินผ่านมาพอดีเห็นลิงจืดๆ จ้องๆ อยากดื่มน้ำ ชายหนุ่มจึงตักน้ำในบ่อใส่รางให้ลิงดื่ม ชายหนุ่มเห็นที่ร่มรื่นจึงนอนลงที่โคนไม้ต้นหนึ่ง แต่มีคาด ลิงดื่มน้ำอิ่มแล้วกลับทำหน้าล้อเลียนใส่ชายหนุ่มผู้มีพระคุณ ชายหนุ่มจึงดุเตือนมันว่า..

“โอ้! อ้ายลิง เมื่อเอ็งกระหายน้ำเหน็ดเหนื่อยมา ข้าก็ให้น้ำเอ็งดื่ม ตอนน้เอ็งกลับทำหน้าล้อลกแลกลอกข้าได้ น่าอนาถใจที่ข้าช่วยเหลือสัตว์ชั่ว ไม่มีประโยชน์เลย การคบหาคนชั่วๆ ไม่ประเสริฐเลย”

ลิงผู้ทำลายมิตรกล่าวสวนว่า..

“ข้าก่อน! ท่านอย่าเพิ่งเข้าใจว่า เราทำได้เพียงเท่านี้แล้วจบกันนะ เดี่ยวเราจะฮึดใส่หัวท่านแล้วค่อยหนีไป”

ชายหนุ่มผลุนผลันเตรียมจะลุกขึ้นหลบลิง แต่คนไม่ไวไปกว่าลิง ลิงกระโดดห้อยโหนโจนทะยาน เอียงก้นถ่ายอึลงศีรษะชายหนุ่มพอดีแล้วร้องเจี๊ยกเข้าป่าไป..

ชายหนุ่มไม่ถือสาหาอารมณ์ ตักน้ำขึ้นมาอาบชำระร่างกายแล้วจากไปด้วยคติที่สอนใจเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งบท

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า ลิงในครั้งนั้นมาเป็นเทวทัต ชายหนุ่มมาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ ชายหนุ่มแม้ช่วยเหลือด้วยน้ำใสใจจริงแต่ก็ไม่วายได้ประสบทุกข์ การอยู่ร่วมกันในโลก หนีไม่พ้นต้องประสบคนพาล ต้องรับทุกข์ที่มาจากคนพาล วิสัยแห่งบัณฑิตย่อมต้องอดทนพาลภายนอกให้ได้ ก่อนที่จะไปปราบกิเลสภายใน

“นิสัยไม่ชอบถือสาหาอารมณ์ มีสภาพใจเป็นปกติ” จึงนับเป็นนิสัยในวิธินักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในขันติบารมี

6.2 สองสหายใจหนักแน่น¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก สมัยหนึ่ง พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะคิดกันว่า จักพอกพูนการอยู่ป่าตลอดพรรษา ได้ทูลลาพระทศพลแล้วละหมู่คณะออกจากพระเชตวันไปอาศัยอยู่ป่า มีบุรุษคนหนึ่งเข้ามาทำการอุปัฏฐากพระเถระทั้งสอง คิดว่าพระเถระทั้งสองอยู่พร้อมเพรียงกันเหลือเกินเราจะทำพระเถระให้แตกกันได้ไหมหนอ จึงทดลองยุพระเถระทั้งสองให้ระแวงกัน พระเถระทั้งสอง

¹วรรณโรหชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 58 หน้า 793-799

จึงขับไล่บุรุษนั้นไป เมื่อออกพรรษาแล้วได้มาเฝ้าพระทศพลกราบทูลเรื่องนั้นให้ทรงทราบ พระทศพลตรัสว่า มิใช่บัดนี้เท่านั้น แม้ในกาลก่อนคนนี้ก็คิดจะทำลายพวกเธอ เมื่อพระเถระทั้งสอง ทูลอาราธนา จึงทรงนำเรื่องในอดีตมาสาธกดังนี้..

สมัยหนึ่ง ราชสีห์กับเสือโคร่งอยู่ด้วยกันในถ้ำแห่งหนึ่ง ยังมีสุนัขจิ้งจอกอีกตัวหนึ่งคอยรับใช้ สัตว์ทั้งสองอยู่แต่ละวันสุนัขจิ้งจอกคอยกินเดนอาหารของราชสีห์และเสือโคร่งผู้เป็นนายอยู่มาวันหนึ่ง สุนัขจิ้งจอกอุตริคิดขึ้นว่า..

“เราไม่เคยได้กินเนื้อราชสีห์กับเสือโคร่งมาก่อนเลย เราจะทำสัตว์ทั้งสองนี้ให้แตกคอกันก่อน แล้วค่อยรอกินเนื้อมัน”

สุนัขจิ้งจอกเข้าไปหาราชสีห์แล้วถามด้วยสีหน้าเป็นทุกข์เป็นร้อนว่า..

“นายท่าน! นายท่านไปทำอะไรเสือโคร่งเข้าหรือ?”

“มีอะไร?” ราชสีห์ถามอย่างฉงน

“เมื่อตอนที่ข้าพเจ้าเดินผ่านมา เสือโคร่งนั้นพูดดูถูกท่านเหลือเกินว่า ราชสีห์ไม่ได้ครึ่งหนึ่งของเราหรอก ทั้งร่างกาย ทั้งความสูงใหญ่ ทั้งพลังกำลัง เราเหนือกว่าเยอะ!”

ราชสีห์ขมอารมณ์ไว้ ไม่รีบเชื่อเสียทีเดียว กล่าวว่า..

“เออ เจ้าจงไปก่อนเถอะ เสือโคร่งคงไม่ได้กล่าวอย่างนั้นหรอกน่า”

สุนัขจิ้งจอกเข้าไปหาเสือโคร่ง กล่าวใส่ความราชสีห์โดยอุบายเดิม

เสือโคร่งฟังดังนั้นก็ไม่ลุแกโทสะ ยังไม่รีบด่วนสรุป ไล่จิ้งจอกไปก่อนแล้วเข้าไปหาราชสีห์ถามให้แน่ใจจึงได้ทราบความจริง แล้วขอขมาโทษต่อราชสีห์ ทั้งสองปรึกษากันว่า เจ้าจิ้งจอกตัวนี้ มันแสบมาก สมควรไล่มันไปที่อื่น ทั้งสองเข้าไปหาจิ้งจอกแล้วกล่าวว่า..

“เจ้าจิ้งจอกเอ๋ย! เจ้าคิดร้ายต่อเราผู้อยู่กับเจ้าถึงเพียงนี้ พวกเราก็ไม่ยินดีอยู่ร่วมกับเจ้าอีกต่อไป เจ้าจงไปอยู่ที่อื่นเสียเถอะ!”

แล้วทั้งสองก็ไล่สุนัขจิ้งจอกไปที่อื่น เสือโคร่งโล่งใจที่รักษามิตรไว้ได้ หวาดเสียวที่เกือบจะ หุนหันพลันแล่นทำผิดพลาดลงไปเสียแล้ว ได้เปล่งอุทานว่า..

“ผู้ใดเชื่อคำพูดคนอื่นเป็นจริงเป็นจัง ผู้นั้นอาจต้องแตกแยกจากมิตร และประสบเวรกรรม อย่างมาก ผู้ใดมุ่งความแค้นร้ายคอยแค้นกัด ผู้นั้นไม่เชื่อว่าเป็นมิตร ส่วนผู้ที่ผู้อื่นยุให้แตกกันไม่ได้ ไม่รังเกียจในมิตร นอนได้อย่างปลอดภัยเหมือนบุตรนอนแอบอกมารดา ผู้นั้นนับว่าเป็นมิตรแท้”

..แล้วสัตว์ทั้งสองก็อยู่พร้อมเพรียงกันสืบต่อไปอีกยาวนาน

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า สุนัขจิ้งจอกในกาลนั้นมาเป็นคนกินเดนนี้ ราชสีห์มาเป็นพระสารีบุตร เสือโคร่งมาเป็นพระโมคคัลลานะ รุกขเทวาผู้เห็นเหตุการณ์มาเป็นตถาคตแล

6.3 มิตรภาพผู้พึ่งเพราะพึ่งค่าย¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก พระทศพลทรงติเตียนภิกษุวัชพัคคีย์ที่นำความส่อเสียดไปให้แก่ภิกษุผู้บาดหมางกันแล้วตรัสว่า ขึ้นชื่อว่าวาจาส่อเสียดคมกล้าประดุจศาสตรา ความคั่นเคยกที่เหนียวแน่นมันคงแตกสลายไปได้รวดเร็วเพราะวาจาส่อเสียด แล้วทรงนำเรื่องในอดีตมาสาธกดังต่อไปนี้..

ในอดีต ณ ป่าแห่งหนึ่ง โคตัวหนึ่งเกิดความคั่นเคยกกับราชสีห์ตัวหนึ่ง ทั้งสองเป็นมิตรสนิทสนมมั่นคงกันอย่างยิ่ง ต่อมาเมื่อพรานป่าผู้หนึ่งเข้าป่ามาเห็นเข้าก็ให้นึกประหลาดใจ พรานป่าแหวะเอาของป่าไปถวายพระราชา พระราชาได้ตรัสถามพรานด้วยอาการใคร่จะฟังเรื่องราวที่น่าสนใจในป่าว่า..

“สหาย! ท่านเคยเห็นความอัศจรรย์อะไรในป่าบ้างไหม?”

“เห็นแต่ราชสีห์ตัวหนึ่งกับโคผู้ตัวหนึ่ง สนิทสนมกันเที่ยวไปไหนมาไหนด้วยกัน พระเจ้าข้า”
นายพรานตอบ

พระราชาทรงมองการณ์ไกลตรัสว่า..

“เจ้าคอยดูเถอะ! เมื่อสัตว์ตัวที่สามเกิดขึ้นภัยจักบังเกิดมีแน่ เมื่อใดท่านเห็นสัตว์ตัวที่สามเพิ่มขึ้นมา ท่านจงรีบมาบอกเราโดยด่วนนะ”

กาลไม่นาน สุนัขจิ้งจอกตัวหนึ่งหวังกินเศษอาหารที่สัตว์ทั้งสองนี้กินเหลือ จึงเข้าไปรับใช้ราชสีห์และโค พรานป่ามาเห็นเข้าจึงรีบไปกราบทูลเรื่องนี้ให้ทรงทราบ

“สัตว์นั้นคืออะไร?” พระราชาตรัสถามอย่างสนพระทัย

“สุนัขจิ้งจอก! พระเจ้าข้า” นายพรานตอบ

“ແ่แล้ว! สักวันสุนัขจิ้งจอกคงจะยุยงทำลายสัตว์ทั้งสองนั้นเป็นแน่ เร็วเข้าเถอะ! พวกเราจะไปให้ทันก่อนที่สัตว์ทั้งสองนั้นจะตาย”

พระราชาขึ้นราชรถเสด็จไปทันที เมื่อนายพรานนำทางไปถึง ราชสีห์กับโคกำลังทะเลาะไล่ฟัดกันอยู่ โคเอาเขาขวิดราชสีห์ ราชสีห์ก็กัดที่ขอกโคโค สัตว์ทั้งสองบาดเจ็บสาหัสค่อยๆ นอนตายลงอย่างช้าๆ พระราชาทรงประทับยืนทอดพระเนตรอยู่บนรถ ตรัสกับนายสารเถีว่า..

“ท่านดูเถิดนายสารเถี! สัตว์ทั้งสองนี้กินอาหารคนละอย่างกันก็ยังคงคั่นเคยกกันได้ แต่ภายหลัง

¹สันนิษฐานชาดก, พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 58 หน้า 698-704

สุนัขจึงจอกมายุงทำลายก็แตกกันถึงตาย เราคาดการณ์ไม่ผิดเลยจริงๆ”

จากนั้นพระราชาทรงเปล่งอุทานว่า..

“ผู้ใดเชื่อถือคำของคนส่อเสียดมุ่งทำลายความสนิทสนมของคนอื่น ผู้นั้นจะต้องนอนตายอย่างนี้ ส่วนผู้ใดไม่เชื่อถือคำของคนส่อเสียด ผู้นั้นย่อมประสบสุขเหมือนคนไปสวรรค์ ความส่อเสียดนั้นแหละ! จะตัดมิตรภาพลงได้เหมือนดาบอันคมกริบ”

สุนัขจึงจอกัดกินโคและราชสีห์อย่างเอร็ดอร่อยเป็นที่สุด หลังจากที่ยัมนกินเดนเนื้ออื่นมานานจนเบื่อ วันนั้นมันสนใจไม่เสียแรงที่ยุงใส่ความสัตว์ทั้งสอง

พระราชารับสั่งให้เก็บหนังและเขี้ยวของไกรสรราชสีห์ไว้ดูเตือนพระทัย แล้วเสด็จกลับพระนคร..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า พระราชาครั้งนั้นได้มาเป็นตถาคตแล

จากชาดกข้างต้น คำยุงเห็นจะเป็นของคู่โลก และเป็นศัตรูคู่กันสร้างบารมีมาทุกยุคสมัย เรื่องมานะทิฐิมียู่ในใจทุกคนเหมือนไฟที่รอเชื้อ คำยุงส่อเสียดนี้ไม่ต่างจากเชื้อเพลิงที่ใส่เข้าไป บางคนเพียงได้รับข้อมูลบางอย่างเท่านั้น ไฟโทสะก็พร้อมประทุได้ทันทีโดยครั้นที่จะไปพิสูจน์ ทั้งนี้เพราะขันติมีไม่พอจึงไม่อาจสงบใจรอคอยการพิสูจน์ได้ หากนักสร้างบารมีไม่ฝึกข่มใจ สยบอารมณ์ไว้ก่อน ความหุนหันพลันแล่นนี้เองจะฆ่าทำลายขันติบารมีลงไปอย่างไม่ปราณี

“นิสัยข่มอารมณ์, ไม่หุนหัน, ไม่ด่วนตัดสินใจ, ใจหนักแน่น, รักการสงบใจพิจารณา, รักความอดทน ทนเสียงวิพากษ์วิจารณ์คำนิทา และคำสรรเสริญได้ด้วยใจปกติ” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิธินักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในขันติบารมี

6.4 ธรรมชนะอธรรม¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก ภิกษุสนทนากันในโรงธรรมสภาว่า พระเทวทัตกระทำความผิดกับพระตถาคตเจ้าจึงถูกแผ่นดินสูบเสียแล้ว พระทศพลเสด็จมาทรงทราบเรื่องนั้นแล้วตรัสว่า มิใช่แต่บัดนี้เท่านั้น แม้ในกาลก่อน เขาก็เคยให้ประหารในธรรมจักรมาแล้ว จึงได้นำอดีตมาสาธกดังต่อไปนี้..

สมัยหนึ่ง ณ โลกสวรรค์ มีเทพบุตรองค์หนึ่งนามว่า “ธรรม” ทุกจันทร์เพ็ญ ธรรมเทพบุตรจะทรงรถทิพย์ลงไปยังโลกมนุษย์ ชักชวนชาวโลกให้ยึดถือกุศลกรรมบถ 10 งดการฆ่าสัตว์ บำรุงบิดามารดา ประพฤติธรรม เป็นต้น แล้วจะมีสวรรค์เป็นที่ไป ขณะธรรมเทพบุตรแล่นรถเวียนขวาไป

¹ธรรมเทพบุตรชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 58 หน้า 23-30

ท้าวชมพูทวีปเพื่อป่าวประกาศธรรมอยู่ กาลนั้นยังมีเทพบุตรอีกตนชื่อว่า “อธรรม” เล่นรถเวียนซ้าย ท้าวชมพูทวีปป่าวประกาศอธรรม ชวนคนทำชั่ว ให้ฆ่าสัตว์ เป็นต้น แล้วจะไปสวรรค์ ได้มาบรรจบกับ ธรรมเทพบุตรกลางอากาศ เมื่อสองฝ่ายทราบปฏิบัติทากันแล้ว ต่างนั่ง ไม่มีฝ่ายใดขยับหลบหลีกให้อีกฝ่ายเป็นเด็ดขาด ข้อปฏิบัติสวนกัน ทางย่อมสวนกัน อากาษวิถีดึงกว้างขวางแต่สถานการณ์เช่นนี้ มีอาจหลีกให้กันได้ ฝ่ายใดเปิดทาง นั้นหมายถึงการยอมรับนับถือปฏิบัติทาทองอีกฝ่าย ธรรมเทพบุตร มีอาจหลีก แม้ต้องตายก็ไม่อาจหลีก

“สหายเอ๋ย เธอเป็นฝ่ายอธรรม ฉันเป็นฝ่ายธรรม หนทางนี้สมควรแก่ฉันแล้ว ฉันเป็นผู้ แก้วกล้า ทรงยศ เป็นผู้สร้างบุญ หมั่นสมณะและพราหมณ์พากันสรรเสริญอยู่ทุกเมื่อ ทั้งเทวาและมนุษย์ ก็พากันบูชา เธอจงขบถหลีกไป แล้วให้หนทางนี้แก่ฉันเถิด” ธรรมเทพบุตรกล่าวขึ้นก่อน

“ธรรมเทพบุตร! เราคือ อธรรม ไม่เคยเกรงกลัวผู้ใด เรามีพละกำลังเข้มแข็ง ธรรมเอ๋ย! ฉะนั้น แล้วเราจะหลีกทางที่ไม่เคยหลีกให้ใครแก่ท่านในวันนี้ เพราะเหตุอะไรฤ” ธรรมเทพบุตรกล่าวตอบ

“ธรรมปรากฏก่อน อธรรมเกิดขึ้นภายหลัง เราเป็นผู้เจริญกว่า ประเสริฐกว่า และเก่าแก่กว่า ท่านจงให้ทางแก่เราเถิด น้องเอ๋ย!” ธรรมเทพบุตรกล่าว “เราไม่ให้ทางแก่ท่านหรอก แม้ว่าท่านจะ ขอร้องหรือเป็นผู้สมควรจะได้ก็ตาม วันนี้เราทั้งสองมารบกัน แล้วหนทางจะเป็นของผู้ชนะ ตกลงใหม่” อธรรมเทพบุตรเสนอ

“เราเชื่อว่าอธรรม เป็นผู้ลือชาปรากฏทั่วทุกทิศ มีกำลังมาก และยศก็ไม่มีประมาณ ไร้ผู้เสมอเหมือน ประกอบด้วยคุณทั้งปวง อธรรมเอ๋ย ท่านจะชนะเราได้อย่างไร” ธรรมเทพบุตรกล่าว

“เขาเอาค้อนเหล็กตีทอง หาเอาทองมาตีเหล็กไม่ หากเราผู้่อธรรมฆ่าท่านในวันนี้ได้ เหล็ก คงจะนำดูชมเหมือนทองเลยทีเดียว” ธรรมเทพบุตรกล่าว

“อธรรมเทพบุตร ถ้าท่านมีกำลังในการรบไซ้ ผู้หลักผู้ใหญ่และครูของท่านมิได้มีเลย เรา จะยอมให้หนทางด้วยอาการอันน่ารังเกียจของท่าน ทั้งจะขออดทนถ้อยคำชั่วของท่านเสียดีกว่า”

ธรรมเทพบุตรต่อสู้ด้วยธรรมอาวุธคือขันติ มิได้ทิ้งธรรมให้เสียที่อธรรม เมื่อกล่าวถ้อยคำจบ อธรรมเทพบุตรก็หักคะเมนตกจากถลงสู่พื้นโลก ปฐพีเปิดช่องให้ไปสู่อเวจีมหานรกทันที มีเสียงร่ำพัน เพ้อแว่วขึ้นมาว่า..

“เราอยากจะรบก็ไม่ได้รบ เราถูกตัดรอนเสียแล้ว ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นเอง”

ธรรมเทพบุตรผู้มีขันติเป็นกำลัง มีจิตเที่ยงตรง ทรงกำลังมาก บากบั่นต่อสู้ ชำเนการรบได้ อธรรมเทพบุตรถูกฝังเสียแล้วในแผ่นดิน ธรรมเทพบุตรขึ้นสู่สุรธ ดำเนินไปตามทางของตนต่อไป..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า อธรรมเทพบุตรในกาลนั้นมาเป็นพระเทวทัต อธรรมเทพบุตรมาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ อธรรมเทพบุตร หากหลบหลีกเทวพาล มิต้องเจรจาหาความยอมทำได้ แต่เพื่อเชิดชูเทิดทูนธรรม ไม่อาจนอบน้อมต่ออธรรม จึงต้องยืนหยัดสู้ เป็นผู้ประพฤติชอบธรรมซึ่งบัณฑิตทั้งหลายจักไม่อาจติเตียนได้ แต่เมื่อพาลอธรรมยืนยันจะให้อธรรมด้วยวิธีพาล ฝ่ายธรรมจึงไม่รับสู้ด้วยพาลวิธี แต่สู้ด้วยอำนาจขันติโดยหลักทางให้โดยชอบธรรม

“นิสัยไม่ทำลายธรรม, ไม่ให้ธรรมเสื่อม, รักษาสู้อยู่ด้วยขันติ, มีขันติเป็นกำลัง และไม่สู้ด้วยวิธีอธรรม” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิถีนักรักรบที่มีที่นับเนื่องเข้าในขันติบารมี

6.5 ทนทรราช¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก พระทศพลตรัสโอวาทแก่ภิกษุมักโกรธรูปหนึ่งแล้วตรัสว่าโบราณกบัณฑิตทั้งหลายแม้มีเครื่องประหารตั้งพันดกลบนร่างกายก็ยังไม่กระทำความโกรธแก่คนอื่นแล้วทรงนำเรื่องในอดีตมาสาธกดังนี้..

ในกาลครั้งหนึ่ง มีชายหนุ่มชื่อคุณทล อดทนและขยันจำเรียนวิชาทำมาหากินจนจบวิชาทางโลกมามากมาย ต่อมาทำงานเลี้ยงบิดามารดาตลอดจนท่านทั้งสองได้ตายลง ชายหนุ่มเกิดสลดใจคิดคำนึงว่า..

“พ่อแม่อุตส่าห์หาเงินแสนเหนื่อยยาก ตรากตรำมาตลอดชีวิตกว่าจะได้เงินมา หากจนกระทั่งตายก็ยังไม่ได้อะไรไปเลย ต้องทิ้งสิ่งที่หาตลอดชีวิตไว้ดั่งกองขยะ ไม่อาจเป็นประโยชน์ต่อตนเองได้โดยประการทั้งปวง การทำมาหากินก็มีแค่นี้เอง การสะสมบารมีนี่สิ! เป็นสาระที่ยั่งยืนแน่นอน จะเป็นที่พักแก่เราได้ทั้งภพนี้และภพต่อไป เราจะใช้เวลาที่เหลืออยู่มุ่งแสวงหาความสุขสงบภายใน หาแก่นสารของชีวิตให้ได้!”

ชายหนุ่มลืมหื้มชีวิตแล้วไม่รอช้า รีบเปิดประตูคลัง นำทรัพย์สมบัติทั้งหมดออกแจกจ่ายผู้คนที่ผ่านไปมาจนหมด ปลดกังวลให้ตนได้แล้วก็เข้าป่าออกบวชทันที..

คุณทลฤาษีมีความอึดเอมใจ สงบสุขอยู่ในป่าอันร่มรื่นมาช้านาน จนวันหนึ่งท่านเข้ามาในถ้ำดินแดนมนุษย์ ผ่านมาทางบ้านของท่านเสนาบดีแห่งแคว้น เสนาบดีได้นิมนต์ให้พักในราชอุทยาน จนมาวันหนึ่ง พระราชาทรงเมื่อน้ำจันทน์หีบศักดิ์ของนางสนมเอก สนมเล็กๆ ที่เหลือก็ลูกไปวิ่งเล่นในอุทยาน ผ่านมาเห็นฤาษีนั่งสงบอยู่จึงเกิดใฝ่รู้เข้าไปนั่งฟังธรรมจากพระฤาษี เฝ้าอยู่พระราชา

¹ขันติวิชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 58 หน้า 457-464

ตื่นบรรทมพอได้รับถามหาสนมน้อยๆ ทั้งหลาย รู้ว่าเหล่าสนมไปนั่งล้อมพระฤๅษีจึงโกรธสุดขีด ครว้พระขรรค์ได้วิ่งไปถึงตัวฤๅษี ตะคอกถามก่อนลงไม้ลงมือว่า..

“เฮ้ยสมณะ! แกถือธรรมอะไร?”

“ถือขันติธรรม” ฤๅษีทูลตอบ

“ขันติคืออะไร?” พระราชาถามอย่างฉุนๆ

“คือความไม่โกรธ เมื่อมีคนมาด่า มาทำร้าย หรือเหยียดหยัน” ฤๅษีตอบอย่างสงบ

“อืม! เข้าท่า ประเดี๋ยวก็จะได้รู้กัน ว่าขันติที่ว่าของแกเป็นยังไง”

พระราชารับสั่งเรียกเพชฌฆาตเอาแส้หนามเขี่ยฤๅษี 2,000 ครั้ง จนผิวหนังและเนื้อขาดวิน เลือดไหลอาบท่วมตัว

“ตะกี้เจ้าพูดว่าอะไรนะ!” ราชาถอยตรัสถาม

“อาตมายกย่องขันติ มหาบพิตร ขันตินี้ไม่ได้อยู่ที่ผิวหนังหรือกระดูกแต่อยู่ที่ใจของอาตมา ซึ่งมหาบพิตรไม่อาจทอดพระเนตรเห็นได้” ฤๅษีทูลตอบอย่างไม่พร้อพริง

พระราชารับสั่งให้ตัดมือตัดเท้า กระทั่งตัดจมูกและหู จนเลือดไหลออกกราวหม้อกันทะลุ แล้วกระที่บยอดอกพระฤๅษี พร้อมสบถว่าก่อนจากไปว่า..

“โธ! เจ้าขมูิลเจ้าเล่ห์ แกยกย่องขันติของแกไปคนเดียวเถอะ!”

พระราชาสั่งให้หลังเดินจากไป เสนาบดีกลัวว่าฤๅษีจะโกรธแค้นแล้วใช้ฤทธิ์ทำลายเมือง จึงรีบเข้ามาขอขมาแทนพระราชา แต่ฤๅษีเปล่งวาจาก่อนสิ้นลมว่า..

“พระราชาพระองค์ใดมีรับสั่งให้ตัดมือ เท้า หู จมูกของอาตมาแล้วไซ้ ขอให้พระราชานั้นจงมีพระชนม์ยืนนานเถิด บัณฑิตเช่นอาตมาย่อมไม่โกรธเคืองเลย”

น่าเสียดาย..คำอธิษฐานของฤๅษีกลับไม่เป็นผล เพราะไม่ทันที่พระราชาสั่งถึงราชนิเวศน์ แผ่นดินหนาสองแสนสี่หมื่นโยชน์ก็แยกออกดุจผ้ากัมพลฉีกขาด เปลวไฟจากอเวจีมหานรกแลบออกมาม้วนคลุมพระราชาเหมือนห่มผ้ากัมพลแดงจุดลงสู่ภพอเวจีทันที ..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า พระราชามาเป็นพระเทวทัต เสนาบดีมาเป็นพระสารีบุตร ตาบสผู้มีความทะเยอทะยานเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ ฤๅษีรับการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างกะทันหัน ก็ไม่ตีโพยตีพาย หรือตระหนกทรนรก เมื่อรู้ว่าต้องประสบภัยเช่นนี้ก็ยึดธรรมะเป็นที่พึ่ง เป็นเกาะกำบัง แม้เจ็บปวด

เพียงไหนก็อดกลั้นใจไว้ให้อยู่กับธรรมไม่ยอมให้โกรธแค้นและน้อยใจในสิ่งใดทั้งสิ้นได้ผู้ที่มิได้ฝึกข่มใจให้เป็นนิสัย ถึงเวลาเจ็บปวดทรมานมีเวทนากล้าแข่งก็ยากที่จะครองสติไว้อยู่ มักจะโอดครวญโวยวายให้เป็นที่น่ารำคาญของผู้พบเห็นดูแลความอดทนจึงทำให้มนุษย์กลายเป็นคนสงบเสถียรลงได้

“นิสสัยนตืออดกลั้น, ข่มทุกขเวทนา, ไม่โอดครวญ, ข่มความโกรธ, มั่นในธรรม, สงบปากสงบคำไม่บ่นพร่ำพิไรรำพัน และยอมรับความผันแปร”ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิถีนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในชั้นดิบารมี

6.6 รักษาตน ข่มใจไว้เป็นศรี¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก พระทศพลทรงประทานโอวาทแก่พระเจ้าโกศลถึงราชธรรม พระเจ้า-ปเสนทิโกศลทูลอาราธนาให้พระองค์ตรัสเรื่องในอดีต จึงได้ทรงนำเรื่องในอดีตมาสาธกดังต่อไปนี้..

สมัยหนึ่ง มีนครแห่งหนึ่งเลื่องชื่อลือชาน่าอยู่อาศัย เพราะมีพระราชาฝึกฝนบำเพ็ญทานบริจาคสิ่งของให้ชาวเมืองอยู่เป็นประจำ พระองค์มุ่งไฝหาเพื่อนาบุญมาตลอดโดยหวังว่าครั้งหนึ่งในชีวิตคงจะสมเจตนาารมณีนได้สักวันและแล้ววันนั้นก็มาถึงพระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่งเหาะออกจากเงื้อมภูเขานั้นทมุลกะ จาริกมาจนถึงนครแห่งนี้ ได้หยุดพักอยู่ในพระราชอุทยานของพระราชา รุ่งขึ้นพระปัจเจกพุทธเจ้าเข้าไปปณิธาตในเมือง พระราชาทอดพระเนตรเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้าแล้วทรงดีพระทัยเลื่อมใสไม่มีประมาณ พระองค์เสด็จเข้าไปไหว้แล้วนิมนต์ให้ขึ้นสู่ปราสาท อัญเชิญให้ประทับบนราชอาสน์ ทรงอังคาสด้วยของเคี้ยวของฉันมีรสเลิศต่างๆ ทรงสดับคำอนุโมทนาของพระปัจเจกพุทธเจ้า แล้วทรงปิติใจในทานบารมีของพระองค์เป็นอย่างยิ่ง ได้ขออาราธนาให้อยู่ในพระราชอุทยานเพื่อเป็นเพื่อนาบุญให้พระองค์ไปนานๆ พระปัจเจกพุทธเจ้าทรงมีพระมหากรุณา สละความสุขร่มรื่นในเขานันทมุลกะรับอาราธนาอยู่ในพระราชอุทยานเพื่อเป็นเพื่อนาบุญให้พระราชาสืบไป..

พระราชารีบเสด็จไปจัดแจงที่พักกลางวันและที่พักกลางคืนโดยให้คนเฝ้าอุทยานทำหน้าที่ไวยวจักร แล้วเสด็จกลับพระราชนิเวศน์รอคอยวันเวลาที่จะมาถวายภัตตาหารอย่างใจจดใจจ่อ จำเดิมแต่นั้นมา พระราชาได้ถวายภัตตาหารอยู่ทุกวัน ทรงอิมเอมในทานบารมีที่ทำในพระปัจเจกพุทธเจ้าเป็นล้นพ้น ส่วนนายสุมังคละซึ่งเป็นคนเฝ้าอุทยานก็บำรุงดูแลพระปัจเจกพุทธเจ้าโดยเคารพเสมอมา...

จนมาวันหนึ่ง ชาวลือระบือไปทั่วเมืองว่า พระปัจเจกพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ผู้คนพากันไปดูท่านในราชอุทยานก็เห็นร่างท่านมีบาดแผลนอนปรินิพพานอยู่จริง ๆ จึงออกตามหาผู้สังหารนายสุมังคละและลูกเมียหายไ้จากบ้านพักในอุทยานประชาชนเข้าไปกราบทูลพระราชาว่าคนเฝ้าสวนฆ่าพระปัจเจกพุทธเจ้าแล้วหนีไป พระราชารีบเสด็จทอดพระเนตรเห็นเหตุการณ์แล้วทรงเศร้าโศกเสียพระทัยเป็นอันมาก ทรงบูชาสรีระพระปัจเจกพุทธเจ้าอยู่เจ็ดวันแล้วทรงทำจาปนกิจด้วย

¹สมังคลชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 59 หน้า 495-509

สักการะอันยิ่งใหญ่ ทรงบรรจุพระธาตุ บุษบาพระเจดีย์นั้นอยู่เรื่อยมา พระราชาทรงอาลัยคำนึงถึง พระปัจเจกพุทธเจ้าผู้เป็นเหมือนนาบุญของพระองค์อยู่เสมอมา ไม่ทรงคาดคิดว่าพระปัจเจกพุทธเจ้าที่ พระองค์หวังจะอุปฐากดูแลไปจนตลอดชีวิตนั้น จะต้องมาพบจุดจบเช่นนี้ เรื่องนี้ฝังอยู่ในพระทัยลึกๆ เสมอมา.. จนเวลาผ่านไปแล้วหนึ่งปี นายสุมังคละก็ปรากฏตัว!

นายสุมังคละอดทนกบดานอยู่หนึ่งปีแล้ว เกิดอยากรู้ความเป็นไปในพระราชวังว่าตอนนี้ พระราชามีน้ำพระทัยเป็นเช่นไร จะปลงพระทัยได้แล้วยกโทษให้ตนได้หรือยัง จึงลอบเข้าไปหาอำมาตย์ คนหนึ่ง ขอร้องให้ช่วยสืบทราบน้ำพระทัยของพระราชาก็ให้หน่อย อำมาตย์รู้สึกเห็นใจนายสุมังคละที่ต้องระหกระเหินเร่ร่อนมีชีวิตหลบๆ ซ่อนๆ อย่างลำบากจึงรับปากที่จะช่วย รุ่งขึ้นก็เข้าไปกราบทูล พระราชา กล่าวพรรณนาคุณของนายสุมังคละที่ทำมาในอดีตอย่างมากมาย ทว่า พระราชาทำเป็น ไม่ได้ยินเสียเฉยๆ อำมาตย์จึงไม่กล้ากล่าวอะไรอีก และได้กลับมาบอกกับนายสุมังคละว่า พระราชา ทรงไม่พอพระทัย นายสุมังคละจึงรับหายตัวอย่างไร้ร่องรอยไปอีกหนึ่งปี..

ปีต่อมา.. นายสุมังคละย้อนกลับมาหาอำมาตย์คนเดิมอีกและอ้อนวอนให้ช่วยเช่นเดิม ชีวิต หลบๆ ซ่อนๆ ยากที่จะทนทานผ่านไปได้ จริงๆ อำมาตย์เห็นใจนายอุทยานที่เห็นกันมานาน จึงช่วย เข้าไปกราบทูลเช่นเดิม พระราชาก็ทรงนิ่งไม่รับฟังเช่นคราวก่อน ความรู้สึกแห่งการสูญเสียบุคคลที่ พระองค์ทรงแสวงหามานานตั้งแต่ทรงครองราชย์ใหม่ กว่าที่พระองค์จะได้พระปัจเจกพุทธเจ้าซึ่งอยู่ ในแดนไกลโพ้นยากที่มนุษย์จะค้นคว้าได้มา กลับต้องเสียไปอย่างไม่น่าเกิดขึ้น นับเป็นความรู้สึกที่ ยากจะทนทานได้เช่นกัน ดังนั้นนายสุมังคละจึงต้องไปกบดานอีกหนึ่งปี..

ปีที่สามแล้ว คราวนี้นายสุมังคละพาลูกเมียมาด้วย อำมาตย์คิดว่าพระราชาคงมีพระทัย อ่อนลงแล้ว จึงพานายสุมังคละไปยืนที่ประตูพระราชวัง แล้วกราบทูลว่า..

“นายสุมังคละมาขอพบ พระเจ้าข้า”

พระราชารับสั่งให้เรียกเข้ามา พระองค์ทรงทำปฏิสันถารแก่นายสุมังคละ พระองค์ไม่เคยขาด การปฏิสันถาร นี่เป็นราชธรรมเนียมที่ฝังแน่นอยู่ในพระทัยเสมอมา พระองค์ตรัสถามคำถามที่ใครรู้ มานานถึงสามปีว่า..

“สุมังคละ! ท่านฆ่าพระปัจเจกพุทธเจ้าผู้เป็นบุญเขตของเราทำไม?”

“ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ! ข้าพระองค์มิได้มีเจตนาจะฆ่าพระปัจเจกพุทธเจ้าเลย ข้าพระองค์เข้าใจผิดคิดว่าเป็นกวางจึงยิงลูกศรไปเผอิญวันนั้นมีแขกญาติมิตรสหายมาบ้านข้าพระองค์ เต็มไปหมด ข้าพระองค์ไม่มีอาหารจะเลี้ยงแขกจึงคิดว่า จะไปล่าเนื้อที่พระองค์ไม่ทรงห้ามในอุทยาน มิคาดเลยว่า..พระผู้เป็นเจ้าจะมานั่งสมาธิอยู่บนแผ่นหินหลังร่มไม้ นั่น!”

พระราชาทรงเข้าพระทัยเหตุการณ์กระจ่าง ความซุนซ่องหมองใจในนายสุมังคละหายไป หมดสิ้น กลับรู้สึกเห็นใจนายสุมังคละจึงได้ปล่อยปณิธานเขาว่า..

“ถ้าเช่นนั้น ท่านก็อย่ากลัวไปเลย เราจะตั้งให้เป็นผู้เฝ้าอุทยานตามเดิม”

อำมาตย์กราบทูลอย่างใคร่รู้ว่า..

“ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ! เหตุไรพระองค์ได้ฟังคำพรรณนาคุณของนายสุมังคละถึง 2 ครั้ง ก็ไม่ยอมตรัสอะไรเลย แต่พอได้ฟังในครั้งที่ 3 จึงทรงให้เรียกมาละ พระเจ้าข้า”

พระราชาก็ตรัสว่า..

“ธรรมดาพระราชากำลังพิโรธไม่ควรผลุนผลันทำอะไรลงไป ครึ่งก่อนๆ เราจึงนิ่งเสีย ครึ่งนี้ เรารู้ใจของเราว่าความโกรธนายสุมังคละอ่อนลงแล้ว จึงให้เรียกเขาเข้ามาได้

กษัตริย์เหล่าใดถูกอคติครอบงำ หากไม่ทรงพิจารณาเสียก่อนแล้วรีบทำลงไปโดยผลุนผลัน กษัตริย์เหล่านั้นมีโทษน่าตีสอน เท่ากับได้ละทิ้งชีวิตตน เมื่อพ้นจากโลกนี้ก็ไปสู่ทุกคติ

พระราชาก็ได้ทรงยินดีในศุภพิราชาธรรมอันพระอริยเจ้าประกาศไว้ ราชาเหล่านั้นเป็นผู้ประเสริฐด้วยกาย วาจา และใจ ทรงดำรงมั่นอยู่แล้วในขันติโสรัจจะ และสมาธิยอมถึงสุดดีแน่แท้ เราเป็นพระราชาก็เป็นใหญ่ของสัตว์และมนุษย์ทั้งหลาย ถ้าเราโกรธขึ้นมา เราก็จะตั้งตนตามแบบแผนลงอาชญาโดยอุบายอันแยบคายด้วยความปราณี”

ราชบริพารทั้งหมดฟังแล้วพากันชื่นชมยินดี โห่ร้องสรรเสริญพระราชาทรงตน พากันพูดว่า..

“โอ้! ศीलและคุณธรรมเหล่านี้พวกเราก็ควรจะมีเช่นกัน ประเสริฐแล้ว”

นายสุมังคละเกิดปิติเลื่อมใสในคุณธรรมของพระราชาทรงตน รีบลุกขึ้นถวายบังคม ประคองอัญชลีกล่าวสรรเสริญพระราชาวา..

“ข้าแต่กษัตริย์ผู้ชานาธิปัตย์! บริวารและปัญญาจะไม่ทิ้งพระองค์ไปไหนเลยเพราะพระองค์มีได้ มักเร็วโกรธ มีพระหฤทัยผ่องใสเป็นนิตย์ ขอพระองค์ทรงปราศจากทุกข์ บำรุงพระชนม์ชีพยืนอยู่ตลอด ร้อยพรรษาเถิด ข้าแต่กษัตริย์! ขอพระองค์จงประกอบด้วยคุณธรรม พระราชทานอภัยให้ทูลเตือนได้ ไม่ทรงกริ้วโกรธ มีความสุขสำราญไม่เดือดร้อน ปกครองแผ่นดินให้ร่มเย็น แม้จุติจากโลกนี้ไปแล้วก็ จงทรงถึงสุคติเถิด”

ชาวเมืองร่มเย็น ไฟฟ้าเป็นสุข พระราชาก็บำเพ็ญทานเรื่อยมาตราบนานอายุชั้ว พระองค์ แลทวยราษฎร์ครั้นละโลกไปแล้วก็ไปสู่คติกันมากมาย...

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า พระปัจเจกพุทธเจ้าครั้งนั้นปริณิพพานแล้ว นายสุมังคละมาเป็นพระอานนท์ พระราชามาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ การมุ่งหวังสิ่งใดมาก เมื่อผิดหวังย่อมมีโอกาสเสียใจและใช้เวลาทำใจ

ในยามจิตใจไม่ปกตินี้ มิควรแสดงอารมณ์ขุ่นมัวออกมาให้ใครเห็น การสะกดใจรอคอยให้ความขุ่นข้องหมองใจไป แล้วค่อยตัดสินใจ จะช่วยให้ดำเนินการผิดพลาดน้อยที่สุด ไม่ควรรีบในเวลาควรช้า ควรตรวจดูใจตนจนพร้อมแล้วค่อยดำเนินการ

“นิสัยปรับใจให้ผ่องใส รักษาใจให้เป็นสุข” จึงนับเป็นนิสัยในวิธีนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในขั้นติบารมี

6.7 ความโกรธที่โหดเหี้ยม¹

สาเหตุที่ตรัสขาดก ภิกษุรูปหนึ่งเป็นคนมักโกรธ เคียดแค้นเสมอ เมื่อถูกกล่าวว่าเพียงเล็กน้อยก็ขุ่นแค้นมุ่งร้าย พระทศพลให้เรียกเธอมาแล้วตรัสว่า เธอควรจะห้ามความโกรธเสีย ความโกรธไม่ทำประโยชน์ให้ในโลกนี้และโลกหน้า แล้วทรงนำเรื่องในอดีตมาสาธกดังนี้..

ในอดีต สามิภรรยาคนหนึ่งถูกพ่อแม่บังคับให้แต่งงานกัน ต่อมา บิดามารดาฝ่ายสามีตายไป สามีก็นิยมนายในชีวิตรักที่ไม่มีอิสระทางใจ จึงขอมอบทรัพย์สินทั้งหมดให้ภรรยา แล้วลาเข้าป่าหิมพานต์ ออกบวชเพื่อทำที่พึ่งให้แก่ตน ฝ่ายภรรยารับถามสามีว่า..

“แล้วผู้หญิงบวชได้ไหมจะพี่?”

“ก็บวชได้เช่นกันนะ” สามีตอบ

“ฉันก็จะบวชด้วยสิ! ฉันไม่มีธุระอะไรกับทรัพย์สินสมบัติเหล่านี้และไม่ชอบรับก้อนเซพะที่พี่ถ่มทิ้งให้ฉันหรอก”

“อย่างนั้นก็ดีแล้ว” สามีสันนสนุน

ทั้งสองจึงช่วยกันให้ท่านเป็นการใหญ่ แล้วเข้าป่าไปสร้างอาศรมอันร่มรื่นอยู่เป็นบรรพชิต แสงหาผลาผลเลี้ยงชีพ จนเวลาผ่านไปถึง 10 ปี ฌานสมาบัติก็ยังมิได้เกิดขึ้นแก่ทั้งคู่เลย ทั้งสองคงอยู่ได้ด้วยความสุขที่เกิดแต่บรรพชาเท่านั้น

อยู่มาวันหนึ่ง ทั้งสองจาริกไปตามชนบทสู่เมือง พระราชาเกิดทอดพระเนตรเห็นนักบวชหญิงรูปร่างงดงามเพริศพรึงน่านมองยิ่ง พระองค์เกิดมีพระทัยปฏิพัทธ์ สะท้านพระทัยด้วยอำนาจตัณหา รีบเข้าไปตรัสถามถามว่า..

“ข้าแต่บรรพชิต! นางนี้เป็นอะไรกันกับท่านรี?”

“ไม่ได้เป็นอะไร เพียงแต่บวชด้วยกันเท่านั้น แต่ว่าตอนเป็นศฤงคาร นางนี้ได้เป็นภรรยาของอาตมภาพ” ฤๅษีตอบ

¹ จุลลโพธิชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 59 หน้า 815-830

“ถ้าจะมีใครพาเอานางผู้มีนัยน์ตาโตน่ารัก ไปหน้าอมยิ้มนี้ของท่านไป ท่านจะว่าอย่างไร?”
พระราชอาถรรพ์ด้วยทรงหื่นกระหาย

“มหาบพิตร ถ้ามีใครพานางนี้ไปแล้วความโกรธเกิดขึ้นแก่อาตมภาพ อาตมภาพจะข่มห้ามมันเสียโดยพลันด้วยเมตตาภาวนา เหมือนฝนห่าใหญ่ชำระล้างธุลีให้หมดไป”

พระราชแม่ทรงสดับคำอาถรรพ์จึงรู้ตัวแล้ว แต่ก็ไม่สามารถห้ามพระทัยในกามารมณ์ได้ จึงทรงบังคับอำมาตย์ให้คุมตัวนักบวชสาวสวยไปยังพระราชนิเวศน์ อาถรรพ์ฟังเสียงร้องคร่ำครวญของอดีตภรรยา แล้วอดกลั้นความโกรธ ไม่หันกลับไปดู

บัดนี้ราชภัยได้บังเกิดขึ้นแล้ว! พระราชารับวิ่งไปห้องบรรทมด้วยความเร่งร้อน ทรงใช้วิธีการเกลี้ยกล่อมต่างๆ นาๆ ก็ไม่สามารถผูกใจนางไว้ได้ จึงมีรับสั่งให้ชังนางไว้ในห้องบรรทมก่อน ต่อมาตณหาพระราชอาถรรพ์ ทรงดำริว่า..

“นางคนนี้ช่างมีศีลธรรมดั่งลมเหลือเกิน ไม่ต้องการยศถาบรรดาศักดิ์ ไม่อยากเด่นอยากดังเหมือนใครๆ เขาเลย ส่วนอาถรรพ์นั้นเล่าก็ไม่ได้มองดูเราด้วยความโกรธแค้นเลยแม้แต่น้อย แต่ก็ไม่แน่มันทรน! เราจะไปดูให้รู้แน่ก่อนว่า ท่านนั้นทำอะไรอยู่”

พระราชอาถรรพ์ เสด็จเข้าไปหาอาถรรพ์โดยมิให้มีเสียง ขณะนั้น อาถรรพ์กำลังนั่งเย็บจีวรไปเรื่อย ๆ ไม่ได้มองดูพระราชอาถรรพ์ พระราชอาถรรพ์จึงทรงดำริว่า..

“โอ! อาถรรพ์เจ้าเล่ห์ ที่แรกอวดอ้างว่า หากความโกรธเกิดขึ้นก็จะรีบข่มลงโดยเร็ว แต่ตอนนี้ยังโกรธเราอยู่เลย ไม่ยอมมองเรา ไม่คุยกับเราเสียเฉยๆ” จึงเข้าไปคุยเพื่อจับพิรุธอาถรรพ์ว่า..

“ท่านกล่าวอวดอ้างไว้อย่างไรกันหนอ? วันนี้ทำไมทำเป็นไม่เห็นเราเอาแต่นั่งเย็บสังฆาฏิอยู่เล่า”

“มหาบพิตร ความโกรธนั้นมีโทษมากมาย เพราะมันประกอบกันจนเกิดความพินาศใหญ่หลวง เมื่อความโกรธเกิดขึ้นแล้ว คนนั้นจะไม่เห็นประโยชน์ตนและประโยชน์ของคนอื่นเลย ถ้าความโกรธยังไม่เกิดขึ้น คนนั้นย่อมเห็นเหตุการณ์ได้ดี ความโกรธเป็นอารมณ์ของคนไร้ปัญญาที่คิดหักห้ามไม่ได้ คนที่โกรธยังถือว่าเป็นศัตรูแก่ตัวเอง หากทุกข์ใส่ตัวโดยแท้ ผู้ที่ถูกความโกรธครอบงำ จะละทิ้งกุศลประโยชน์มากมายก็จะซัดส่ายกระเจาไป เขาจะถูกกิเลสหมู่มืดใหญ่ที่น่ากลัว บังคับให้ข่มทำลายคนอื่นให้อยู่ในอำนาจ ไฟเกิดที่ไม้สีย่อมเผาไม้นั้นฉันใด ความโกรธเกิดขึ้นแก่ใคร แม้เขาก็ถูกความโกรธนั้นแหละ! เผลอนเพราะความแองดีของเขา ยศของเขาอย่ามเื่อมไปเหมือนพระจันทร์ข้างแรม ถ้าความโกรธสงบลงได้ ก็เป็นประดุจไฟไร้เชื้อ ยศผู้นั้นก็จะเต็มเปี่ยมเหมือนพระจันทร์ข้างขึ้น ฉะนั้น”

พระราชอาถรรพ์สดับคำอาถรรพ์นี้แล้ว ทรงรับสั่งให้อำมาตย์นำนางอาถรรพ์มา แล้วตรัสว่า..

“ท่านผู้เจริญ! ขอท่านทั้งสองจงดำรงอยู่ด้วยความสุขเถิด ขอท่านอยู่ในอุทยานนี้เถิด ข้าพเจ้าจะช่วยพิทักษ์รักษาโดยชอบธรรมแก่ท่านทั้งสองเอง”

พระราชาทรงขอขมาโทษ นมัสการแล้วเสด็จกลับ

กาลต่อมา ฤๅษีได้มรณภาพ พระฤๅษีก็กลับเข้าสู่ถิ่นหิมพานต์ ทำอภิเษกและสมานัตถ์ให้เกิดขึ้นได้ หมั่นเจริญพรหมวิหาร 4 มีความสุขสงบในป่าอันร่มรื่นไปจนสิ้นอายุขัย ก็ไปพักต่อที่พรหมโลกสืบไป

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า นางปริพาชิกาครั้งนั้นมาเป็นมารดาพระราहुล พระราชามาเป็นพระอานนท์ ปริพาชกมาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ ฤๅษีอดกลั้นความดูหมิ่นได้ ด้วยเห็นโทษของความโกรธ ฤๅษีก็อดกลั้นต่อสิ่งชั่วร้ายในลาภยศและความนับถือในราชตระกูล ไม่หลงไปกับกิเลสกำมึง จึงทำให้ทั้งคู่ไม่เสื่อมจากพรหมจรรย์

“นิสสัยมองเห็นโทษความโกรธอยู่เสมอ, ไม่พริ้งพริงต่อความดูหมิ่น, ไม่ชอบคิดคับแค้นใจ และไม่หลงใหลในสิ่งใด” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิถีนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในชั้นดีบารมี

6.8 อดทนจนได้ดี¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก ภิกษุรูปหนึ่งเที่ยวบิณฑบาตในกรุงสาวัตถี เห็นสตรีแต่งกายงามแล้ว ถือนิมิตอันงาม ถูกกิเลสเข้าครอบงำจนหมดความยินดี เธอมีผมและเล็บออกยาว มีจิวรเศร้าหมอง มีตัวผอมเหลือง เพื่อนภิกษุนำไปเฝ้าพระทศพล พระตถาคตเจ้าตรัสว่า โบราณบัณฑิตยังไม่แสดงความกระสันให้ปรากฏแก่ใครๆ เพราะกลัวหิริโอตตปปะจะทำลาย เหตุไรเธอจึงทำความกระสันให้ปรากฏในท่ามกลางบริษัท 4 ไม่รักษาหิริโอตตปปะของตนไว้ แล้วทรงนำเรื่องในอดีตมาสาธกดังนี้

..กาลครั้งหนึ่ง ณ ป่าใหญ่อันร่มรื่น มีอาศรมหลังหนึ่งเป็นที่อยู่ของฤๅษีมาช้านาน วันหนึ่งสองสามีภรรยาคนหนึ่งได้นำดอกไม้ของหอมเข้าไปสักการะฤๅษี ขณะนั้นเองบุตรของสองสามีภรรยากำลังเล่นลูกข่างอยู่ที่เนินดินนอกอาศรม ได้วิ่งเข้าไปใกล้ภูษิษที่จอมปลวกงูเกิดรำคาญจึงกัดเด็กล้มลงมารดาบิดาได้ยินเสียงลูกร้องรีบวิ่งออกมาดู กริตร้องแล้วอุ้มลูกไปให้ฤๅษีรักษา ปากก็ละล่ำละลักกล่าวว่า..

“พระคุณเจ้า! บรรพชิตน่าจะมีปัญญาดีหรือมีพระปริตรดีๆ บ้าง ได้โปรดช่วยลูกของดิฉันให้หายด้วยเถิด”

“ฉันไม่รู้ตัวยาเลย ฉันเป็นบรรพชิต ทำเวชกรรมไม่ได้” ฤๅษีกล่าว

¹มณฑิพยชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 59 หน้า 831-850

“ถ้าเช่นนั้น พระคุณเจ้าโปรดลองทำสัตยาธิษฐานดูเถิด” มารดาเด็กกล่าว

ฤษีรับคำ แล้ววางมือลงบนศีรษะเด็ก กล่าวว่..

“เราเป็นผู้ต้องการบุญจึงมาบวช แต่เราเลื่อมใสในการประพาศพรหมจรรย์อยู่เพียง 7 วันเท่านั้น! จากนั้นมาเราก็ทนประพาศพรหมจรรย์มาถึง 50 กว่าปี ด้วยความสัตย์อันนี้ ขอความสวัสดิ์จมีแก่เด็กเถิด”

พริบตาหนึ่ง เด็กก็ลืมตาขึ้นมองดูพ่อแม่ ร้องว่า แม่! แล้วสลบลงไปอีก

“กำลังของฉันทำได้เท่านี้แหละโยม โยมจงทำบ้างเถิด” ฤษีตอบอย่างจงใจ

พ่อแม่ของเด็กจึงรีบวางมือลงบนอกบุตรแล้วกล่าวบ้างว่..

“ข้าพเจ้าเห็นสมควรมาบ้านเพื่อขอพักอาศัย บางครั้งก็ไม่พอใจจะให้พักเลย แต่ก็ยอมทนให้พักค้างได้ ด้วยความสัตย์อันนี้ ขอความสวัสดิ์จมีแก่ลูกของเราเถิด”

ทันใดนั้น เด็กลุกขึ้นนั่งได้แต่ไม่อาจยืนได้ สามีหันไปกล่าวกับภรรยาสุดรักว่..

“เธอก็กล่าวบ้างสิ!”

“ฉันกล่าวต่อหน้าเธอไม่ได้หรอก” ภรรยากระอักกระอ่วนบอกสามี

“เอาน่า! จะอย่างไรก็ช่างเถอะ พุดไปเถอะ ทำเพื่อลูกของเรา” สามีอ้อนวอน

ภรรยาจึงจำใจต้องกล่าว..

“ลูกรักเอ๋ย! อสรพิษที่กัดเจ้านี้ไม่เป็นที่ชอบใจของแม่เลย แต่หากเปรียบอสรพิษนี้กับพ่อแม่เจ้าแล้ว มันช่างไม่แตกต่างกันเลยสำหรับแม่ ด้วยความสัตย์แน่แท้ขอความสวัสดิ์จมีแก่ลูกแม่ด้วยเถิด”

ทันทีที่กล่าวจบ เด็กก็ลุกขึ้นวิ่งออกไปเล่นได้ตามปกติ

บัดนี้ความลับแตกหมดแล้ว! เมื่อความรู้สึกถูกเปิดเผยแก่กันอย่างหมดเปลือกจนเห็นกระทั่งเม็ด! ความฉงนสงสัยก็ครอบคลุมไปทั่วบรรยากาศ สามีเข้าไปถามฤษีอย่างสุดสงสัยว่..

“เอ.. ธรรมดานักพรตทั้งหลายย่อมเป็นผู้สงบ ฝึกฝนตนเองมิใช่รี แล้วท่านเกลียดชังอะไร? จึงสู้ฝืนใจประพาศพรหมจรรย์อยู่ได้ตั้ง 50 ปี ทำไมไม่สึกออกมาครองเรือนซะเลยล่ะท่าน?”

“ผู้ออกบวชด้วยศรัทธาแล้วกลับเข้ามาในบ้านอีก เป็นคนเหลวไหล กลับกลอก เราเกลียดต่อถ้อยคำเช่นนี้ จึงสู้ฝืนใจประพาศพรหมจรรย์ เรากลัวหิริและโอตตปปะของตนจะถูกทำลายลงเหตุนี้แม้เราจะร้องไห้จนน้ำตานองหน้าก็จะสู้ทนฝืนใจประพาศพรหมจรรย์อยู่ให้ได้ นี่เป็นสิ่งที่วิญญูชนสรรเสริญและเป็นฐานะของสัตบุรุษทั้งหลาย” ฤษีตอบจบก็ถามโยมบ้างว่..

“อาตมาเห็นท่านเลื่องลือสมณะและคนเดินทางให้อิ่มหนำสำราญด้วยดีมาตลอด บ้านของท่านนี้ก็บริบูรณ์ด้วยข้าวและน้ำเป็นเหมือนบ่อน้ำให้ความชื่นใจ แล้วไหนเมื่อท่านไม่อยากจะให้ท่านก็ยังให้ได้อยู่ล่ะ”

“ทั้งนี้เพราะบิดามารดาและปู่ ย่า ตา ยาย ของข้าพเจ้าเป็นคนมีศรัทธา เป็นทานบดี รู้หลักนักปราชญ์ ข้าพเจ้าเองก็อนุวัตรตามธรรมเนียมของตระกูล กำหนดใจไว้ว่าอย่าได้เป็นคนตัดธรรมเนียมของตระกูลเสียเลย ข้าพเจ้าแม้ไม่อยากจะให้ท่านก็ทนให้ได้”

สามีสอบถาพีจบจึงหันไปถามภรรยาสุตรรักอย่างงุนงงและปวดร้าวใจเป็นที่สุดว่า..

“เธอไม่มีความรักใคร่ในตัวฉันมาตลอดเวลาที่เรายู่ด้วยกัน แล้วเธอปรนนิบัติฉัน ทนอยู่ร่วมกับฉันผู้เป็นดังปฏิภูลสำหรับเธอและเสมอด้วยอสรพิษ อยู่ได้เหมือนอยู่ร่วมกับคนที่รักกันได้อย่างไร?”

“ตั้งแต่ไหนแต่ไรมา ภรรยาที่มีสามีบ่่อยๆ ไม่เคยมีในตระกูลฉันเลย ฉันทำตามธรรมเนียมของตระกูล สอนตัวเองทุกวันว่าขออย่าได้เปลี่ยนผู้ชายบ่่อยๆ ขอเราอย่าเป็นหญิงกลับกลอกคนแรก ของตระกูล และขออย่าให้เป็นคนตัดธรรมเนียมของตระกูลเลย ฉันเกลียดถ้อยคำเช่นนี้ แม้จะไม่พอใจปรนนิบัติเธอก็ฝืนใจทำได้”

นางรู้ว่าได้กล่าวความลับที่ไม่ควรกล่าวต่อสามีจึงขอโทษสามีว่า..

“วันนี้ฉันพูดคำที่ไม่ควรพูด ขอเธอจงอดโทษเพราะเห็นแก่ลูกเกิด สิ่งอื่นใดในโลกที่ฉันจะรักเท่าลูกไม่มีอีกแล้ว”

“ลูกขึ้นเถิด ฉันอดโทษให้ ฉันจะไม่เกลียดเธอเลย” สามีปลอบภรรยา

จากนั้นถาพีแนะนำโยมว่า..

“การที่ท่านหาทรัพย์มาได้แล้วบริจาคทานโดยไม่เชื่อกรรมและผลแห่งกรรม เป็นการไม่สมควรเลย แต่นี้ไปท่านควรเชื่อกรรมและผลแห่งกรรมแล้วให้ท่านเกิด”

นายบ้านก็รับคำ แล้วกล่าวกับถาพีว่า..

“ท่านผู้เจริญ ท่านดำรงเป็นทักขิไณยบุคคลของข้าพเจ้า แต่ไม่ยินดีประพฤติพรหมจรรย์ เป็นการไม่สมควร ตั้งแต่นี้ไปขอท่านโปรดทำจิตให้เลื่อมใส มีใจบริสุทธิ์ ยินดีในฉาน ประพฤติพรหมจรรย์โดยที่ข้าพเจ้าทำสักการะแก่ท่านแล้วได้รับผลมากเถิด”

สองสามีภรรยาณมัสการลาไป แต่นั้นมาภรรยากลับมามีความรักในสามี สามีก็มีจิตเลื่อมใส ถวายทานด้วยศรัทธา ส่วนถาพีก็สามารถกำจัดความเบื่อหน่ายได้ ทำฉานและอธิษฐานให้เกิดขึ้น มีความสุขเบิกบานอยู่ในฉานนับแต่นั้นมาตราบนานแสนนาน..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า นายบ้านครั้งนั้นมาเป็นพระอาณนที ภรรยานายบ้านมาเป็นนางวิสาชา บุตรมาเป็นพระราหุล ส่วนฤๅษีมาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ ทุกคนอดทนจนได้ดี หากฤๅษีเลิกไป ชีวิตก็ตกต่ำลง ย่อมเป็นที่แห่งใจตน และต้องอยู่ด้วยกิเลส จะมีได้พบสุขในฌานอีกเลย ทั้งยังสูญเสียอภัยในบวชหรือที่เรียกว่า “เนกขัมมชฌาตย” ไปอีกด้วย หากทนในชาติเดียวได้ ก็จะได้สิ่งดีๆ ติดไปข้ามชาติยาวนาน หากเลิกอดทนและยินยอมตามกิเลสเพียงชาติเดียว ก็จะมีสิ่งดีๆ ไปนับชาติมากมาย ฝ่ายสามี หากไม่ทนทำดีต่อไปก็จะพลาดจากบุญเป็นอันมาก ต้องไปเกิดในตระกูลชดสจนปัญญา ฝ่ายภรรยา หากไม่อดทน ขอเปลี่ยนสามีใหม่ ก็อาจต้องเปลี่ยนอยู่เรื่อยไป เพราะเมื่อเบื่อกันขึ้นมาก็เปลี่ยนใหม่ได้อีกไม่รู้จักพอ

“นิสัยยอมตายไม่ยอมแพ้ แม้อดกลั้นทั้งน้ำตาก็ไม่ทำตามสิ่งชั่วช้า, มีหิริโอตตปะไว้ข่มกลั้นใจ, ยอมสละอารมณ์อกุศล และยอมรับในสิ่งไม่พึงปรารถนาให้ได้” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิธินักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในชั้นติบารมี

6.9 ยอมลดศักดิ์ศรี ทบทวีชั้นติธรรม¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก ภิกษุสนทนากันในโรงธรรมสภาว่า พระเวททัตพยายามปลงชีวิตตนเป็นอันมาก เพราะก่อเวรในพระตถาคตเจ้าพระองค์เดียว แต่ชนเหล่านั้นอาศัยพระทศพลได้รอดชีวิตแล้วทั้งสิ้น พระจอมมุนีเสด็จมาโรงธรรมตรัสว่า มิใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้น แม้ในกาลก่อนก็เช่นกัน เมื่อภิกษุทูลวิงวอน จึงทรงนำอดีตมาแสดงดังนี้..

สมัยหนึ่ง ณ เมืองบุพผวัต ได้มีปุโรหิตชื่อกัณฑาละเป็นผู้ร้ายหยาบคายยิ่ง มีว่าผู้ใดเจอคนเช่นนั้นน้อยคนนักที่อยากจะต่อแต่ด้วยแม้คิดปรารถนาดีแต่อาจนำผลร้ายมาใส่ตัวเนื่องเพราะปุโรหิตมีอำนาจอยู่ในมือ

มาวันหนึ่ง ปุโรหิตกินสินบนตัดสินคดีผิด เจ้าทุกข์หมดที่พึ่งจึงไปฟ้องต่อราชโอรสนามว่า จันทกุมารซึ่งดำรงตำแหน่งอุปราช พระจันทกุมารย่อมรู้สันดานปุโรหิตนี้ดี แต่นับว่าไม่อยากต่อแต่และยังไม่มีอำนาจพอที่จะจัดการกับพาลชนคนนี้ได้ แต่บัดนี้มีวาทะอย่างใดความไม่ถูกต้องก็เกิดขึ้นแล้วพระองค์คือมิได้ที่ต้องเข้ามาดูความยุติธรรมในฐานะอุปราช มิว่าผลจะออกมาอย่างไรพระองค์ก็ไม่เสียพระทัย ดังนั้นพระจันทกุมารเข้าสู่โรงตัดสินแล้วตรัสเรียกคู่กรณีมาตัดสินใหม่ ทรงกลับผิดให้เป็นถูกโดยไม่เกรงกลัวต่อกัณฑาละปุโรหิตเลย นั่นเท่ากับว่าภัยใหญ่หลวงกำลังจะมาถึงพระองค์แล้ว!

¹จันทกุมารชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 64 หน้า 123-204

จากเหตุการณ์ครั้งนั้นพระจันทกุมารมิเพียงได้รับเสียงแซ่ซ้องจากมหาชนเท่านั้นกระทั่งยังได้รับตำแหน่งจากพระราชาราชให้ตัดสินคดีความทั้งหมดแทนกัณทาลปุโรหิตอีกด้วย ในที่สุดกัณทาละก็สูญเสียผลประโยชน์ รวมทั้งยังได้ยินแต่เสียงผู้คนติเตียนโพชนาดังก้องอยู่ในโสตประสาท ปุโรหิตจึงแค้นกำหมัดแน่น ดวงตาคัลลายดังเปลวเพลิง ปากสั่นกระตุกให้รู้สึกชิงชังอาฆาตในพระจันทกุมาร เป็นยิ่งนัก บัดนี้ร่างกายปุโรหิตคล้ายมนุษย์แต่ใบหน้ากลับกลายเป็นดุจปีศาจไปแล้ว คนเราเมื่อตกในอารมณ์โกรธจึงมีทำที่อัปลักษณ์ได้เช่นนี้

พระจันทกุมารยามนี้เหมือนมีดวงตาคู่หนึ่งติดตามจ้องจับผิดอยู่ตลอดเวลา กัณทาลปุโรหิตยังไม่ได้โอกาสอยู่เสมอมานี้ มิคาดโอกาสกลับมาหาเอง คืนหนึ่งพระราชาทรงสุบินเห็นสวรรค์ตรัสเรียกหาปุโรหิตถามหาทางไปสวรรค์ ปุโรหิตเจ้าเล่ห์คิดเล่ห์หลอกพระราชาวาต้องให้ท่านชนิดล่องล่ำ! จึงจะสามารถไปสวรรค์ได้แน่

“ท่านล่องล่ำเป็นยังไร?” พระราชาเชื้อเสียดสนิท

ปุโรหิตก็ทูลตอบอย่างสมมุติคนถ่อยว่า..

“ต้องฆ่าคนที่ไม่สมควรฆ่า นี่แหละ! เป็นบุญให้ไปสวรรค์ ถ้าพระองค์ประสงค์สวรรค์ต้องทำเช่นนี้แหละ พระเจ้าข้า”

“แล้วใครกัน? คือคนไม่ควรฆ่า” พระราชาตรัสถามด้วยทรงสนพระทัยยิ่งนัก

ปุโรหิตแหวดตา เคียดแค้นทูลตอบไปว่า..

“ก็คือราชบุตรทั้งหลาย อีกทั้งพระมเหสี เศรษฐี ชาวเมือง โค ม้าอาชาอย่างละ 4 พระเจ้าข้า”

คาดไม่ถึง พระราชากลับทรงเชื่อตามจริง ๆ พระองค์ถูกต้อนหาอยากไปสวรรค์ครอบงำจนไม่คิดพิจารณาสนพระทัยอะไรอีกแล้ว ตรัสสั่งทหารคุมตัวพระโอรส พระธิดา มเหสี เศรษฐีประจำเมือง และสัตว์อาชามาบูชาบุญ มหาชนลุกฮือมิยอมให้ญาติตนถูกฆ่าสังหาร ส่วนพระราชบิดาและพระราชมารดา ก็มาทูลอ้อนวอนขอชีวิตทุกคนแต่มีเป็นผล มีนาเชื่อว่าเพียงแค่ต้อนหาส่วนพระองค์กลับทำให้คนเดือดร้อนทั่วเมือง และต้อนหานี้ก็เกิดมาจากปุโรหิตเพียงคนเดียวกูเรื่องขึ้นมา! พระจันทกุมารรู้ทันทีว่าผลครั้งนี้ต้องเกิดจากเจ้าพราหมณ์ชั่วกัณทาละนี้มิต้องสงสัย และได้จองเวรกับคนอื่น แต่จองเวรกับพระองค์ผู้เดียวเท่านั้น แต่พระองค์ไม่คาดคิดว่าปุโรหิตชั่วนี้ถึงกับคิดจะสังหารทุกคน ดังนั้นพระองค์ต้องช่วยคนเหล่านี้ให้ได้ ..

พระองค์ทรงข่มกลั่นความโกรธมิให้มีในพระทัย เนื่องเพราะหากผิดพลาดไปนั้นคือชีวิตทุกคนต้องตาย ความจริงพระองค์สามารถรวมกำลังพลในอาณัติมากำจัดปุโรหิตชั่วได้ในชั่วพริบตา อีกทั้งมหาชนก็ล้วนอยู่ฝ่ายของพระองค์ทั้งหมด แต่ชัยชนะที่ได้มาโดยแพ้อธรรมจะมีผลอันใดเล่า กลับยิ่งทำให้ประสบทุกข์หนักในอบาย พระองค์กลับใช้ความอดทนข่มกลั่นเกียรติยศศักดิ์ศรีเข้าสู่

แม้ต้องยอมตนเป็นทาสรับใช้กัณฑ์ทาละที่นารังเกียจปานนี้ก็ยอมเพื่อรักษาชีวิตทุกคนเอาไว้ก่อน

โดยเข้ากราบทูลต่อพระราชว่า..

“ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ! พระองค์อย่าได้ฆ่าข้าพระองค์ทั้งหลายเลย โปรดพระราชทานข้าพระองค์ทั้งหลายให้ไปเป็นทาสของกัณฑ์ทาลปุโรหิตเถิด ถึงแม้พวกเราจะถูกจองจำด้วยโซ่ก็จะเลี้ยงช้างเลี้ยงม้าให้เขา จะช่วยขนมูลม้าให้เขา หากพวกเราถูกขับไล่จากแคว้นแคว้นก็จะเที่ยวขอทานเลี้ยงชีวิตได้ พระเจ้าข้า ขอพระองค์อย่าได้ฆ่าข้าพระองค์ทั้งหลายเลย..

พระองค์เฝ้าพราหมณ์ร้องขอชีวิตทุกคน โดยยอมทั้งเกียรติยศศักดิ์ศรีแห่งองค์รัชทายาทซึ่งมีราชสมบัติรออยู่หน้าแน่นอนแล้วเพื่อแลกกับชีวิตทุกคนจึงยอมไปเป็นข้าปุโรหิต! ประการนี้นับว่าตายยังง่ายตายยิ่งกว่า แต่พระองค์มีอาจตายเพราะชีวิตมากมายรออยู่เบื้องหลัง..

พระราชาทรงฟังคำพรั่นกลัวของพระราชโอรสดังนั้นก็รู้สึกสงสารปานประหนึ่งว่าพระอูระจะแตก มีพระเนตรนองด้วยพระอัสสุชล ตรัสว่า..

เจ้าพราหมณ์อยู่จนพอทุกชั้นนักแล พวกท่านทั้งหลายจงรีบปล่อยพระกุมารทั้งหลายเร็วๆ เถิดเราขอพอกันที! กับการเอาบุตรมาบูชาญ”

ฝ่ายกัณฑ์ทาลพราหมณ์กำลังจัดหลุมบูชาญผืนหวานอยู่ ชาวบ้านคนหนึ่งเดินผ่านมากล่าวว่า..

“เฮ้ย! กัณฑ์ทาละ ไอ้ชั่วร้าย พระราชาทรงปล่อยทุกคนไปแล้ว เจ้าไปฆ่าลูกเมียของเจ้าแล้วเอาเลือดในลำคอมาบูชาญเสียเถอะ!”

กัณฑ์ทาลพราหมณ์สะดุ้งตกใจรีบลุกขึ้นลงลานหน้าตึ้นวิ่งไปอย่างรวดเร็วปานลมพัดเข้าเฝ้าพระราชว่า..

“ข้าพระองค์ทูลไว้แล้วไม่ใช่หรือ พระเจ้าข้า ว่าการบูชาญเยี่ยงนี้ทำได้ยาก บัดนี้พระองค์ทรงทำญที่ข้าพระองค์เตรียมไว้ให้เสียหายไปเพราะเหตุอันใดกัน? ผู้ใดบูชาญเองก็ดี ให้ผู้อื่นบูชาญก็ดี ผู้นั้นโมทนาก็ดี ชนเหล่านั้นจะได้ไปสุคตินะ พระเจ้าข้า”

พระราชาทูกปุโรหิตชั่วพืดจางว่านล้อมจนคล้อยตาม แล้วมีรับสั่งให้จับทั้งหมดอีกครั้ง พระจันทกุมารก็พราหมณ์ร้องขอชีวิตทุกคนจนสำเร็จอีกเช่นเดิม พระราชาทรงเปลี่ยนพระทัยไปๆ มาๆ อย่างนี้จนพระจันทกุมารตรัสเตือนพระสติพระราชว่า..

“ข้าแต่มหाराช! ถ้าใครบูชาญด้วยบุตรแล้วไปสวรรค์ได้ ขอให้ปุโรหิตบูชาญก่อน แล้วพระองค์ค่อยบูชาภายหลังก็ยังไม่สาย ถ้าดีจริงทำไมกัณฑ์ทาละไม่ฆ่าลูกตัวเองไม่ฆ่าญาติทุกคนของตนเล่า!”

นับเป็นข้อคิดที่ทำให้ดวงตาสว่างได้ดียิ่ง แต่พระราชามีดวงตาคลายด้วงโคลนไปแล้ว กลับพาลไม่ยอมรับมาคิดพิจารณา ทรงเชื่อในครูมากกว่าบุตรของตน พระองค์เห็นว่าอย่างไรครูก็น่าจะมีความน่าเชื่อถือกว่าบุตร ผู้คนมักเชื่อถือตามความนิยมของบุคคลมากกว่าเหตุผลอยู่เสมอ! นับว่าพระจันทกุมารเองก็หมดหนทางแล้ว แต่ก็อาจตัดใจยอมตายได้ เนื่องจากคนอื่นมากมายต้องตายโดยพระองค์เป็นต้นเหตุผู้เดียว ยามนี้ความตายกลับเป็นเรื่องเล็กสำหรับพระองค์ เมื่อหมดหนทางเจรจาพระองค์จำต้องข่มศักดิ์ศรีอีกครั้ง เสด็จลุกขึ้นอ้อนวอนมหาชนให้ช่วยกันทุลฑาทาน แต่มหาชนก็ยังไม่กล้าพอ เมื่อไม่มีคนเปิดก็ยอมไม่มีคนตาม มหาชนรอคนเปิดอยู่! มหาชนรู้ว่าพวกตนไม่ถนัดกลัววาจาดั่งถนัดขว้างปามากกว่า เนื่องจากรู้ว่าวาจาดตนไม่สับสนเจ้าเล่ห์เท่าทันปุโรหิตชั่วนี้ ดังนั้นพิธีบูชาญได้เริ่มขึ้นแล้ว!

พระจันทกุมารมีอาจเห็นทุกคนต้องตายได้จริง ๆ แม้มีเวลาเหลือสักนิดพระองค์ต้องไม่วางมือเป็นอันขาด แต่พระองค์มิรู้จะทำอย่างไรแล้วจริง ๆ จึงทรงพร่ำพิโรธพินหวังให้พระราชบิดาพระทัยอ่อน แต่คล้ายดั่งพระราชาทรงปราศจากพระกรรม หรือไม่ก็ไร้วงหทัยไปแล้วคนปราศจากหัวใจนั่นคือคนตาย! เพราะฉะนั้นตอนนี้นับว่าพระราชาก็ล้มตายเต็มทีแล้ว กัณทหาละก็ไร้หัวใจได้หีบดาบเข้าไปหมายตัดคอพระจันทกุมารโดยเร็ว พริบตาหนึ่ง พระนางจันทาเทวีมีเหลือของพระจันทกุมารพลันตั้งสัจจกิริยาว่า..

“หากปุโรหิตนี้ทำกรรมชั่วซ้ำจริงแล้วไซ้ร ขอให้อยู่ให้ตายให้ทวาริบลงมาช่วยพระสวามีด้วยเถิด!”

ทันใดนั้นเอง ท้าวสักกเทวราชลงมาจากดาวดึงส์ ทรงกวัดแกว่งค้อนฉวัดเฉวียนนำหวาดเสียวพลางตรัสว่า..

“เจ้าราชากาลิ! อย่าได้ฆ่าพระจันทกุมารเชียวนะ! พระจันทกุมารนี้ไม่เคยคิดร้ายต่อเจ้าพระโอรสนี้เฝ้าดูแลเจ้ามาตลอด เป็นผู้องอาจกล้าหาญประดุจราชสีห์ เจ้าราชากาลิเอ๋ย! คนฆ่าลูกเมียฆ่าประชาชนผู้บริสุทธิ์แล้วได้ไปสวรรค์ เจ้าเคยได้ยินมาก่อนรึ?”

ราชาเฝ้ากับปุโรหิตชั่วเห็นค้อนแล้วให้ออกสั่นพรันพริ้งยั้งนัก ทั้งสองรีบวิ่งไปแก้เชือกที่มัดคนทั้งหมดออกรวกกับถุกมนต์สะกด แก่โดยเร็ว ลนลานอย่างยิ่ง ทุกคนปลดปล่อยแล้ว และตอนนี้ท้าวสักกะเปิดแล้ว! มหาชนก็พร้อมแล้ว ก้อนหินมีอยู่ในมือทุกคน! กัณทหาลปุโรหิตโดนก่อนเพียงคนละก้อนเท่านั้น! วิญญาณหลุดออกจากร่างปุโรหิตทันที นับเป็นพลังมวลชนที่น่ากลัวจริง ๆ แม้พระจันทกุมารก็มีอาจมาห้ามได้ทัน แต่มีค้อนพลังมวลชนยังมุ่งตรงไปที่พระราชบิดาด้วย พระจันทกุมารรีบปรายไปเร็วสุดชีวิตเข้าสวมกอดพระบิดาไว้นั่น มหาชนก็ยังไว้ทัน พระราชาพ้นความตายเพราะพระโอรสที่ตนจะฆ่าโดยแท้ มหาชนอย่างน้อยพอจะไว้ชีวิตพระราชบิดาได้ แต่ไม่อาจให้ที่อยู่อาศัยในพระนครนี้แก่พระราชบิดาได้อีกแล้ว

น่าอนาถ! จากผู้ครอบครองทุกสิ่งกลับกลายเป็นกระตังที่เย็นพิงยังมีอาจมี มหาชนช่วยกัน

ปลดเสื้อผ้าคนผู้นี้ออก เอาชุดคนจัณฑาลใส่ให้ แล้วไล่ไปที่อยู่ของคนจัณฑาลนอกเมือง

..ห้องฟ้าพลันสไลกลับมาอีกครั้ง มหาชนชื่นบานใจอย่างยิ่ง ได้จัดงานฉลองกันครั้งยิ่งใหญ่ แล้วสถาปนาอภิเษกพระจันทร์ทศุมารเป็นกษัตริย์ครองราชสมบัติ ทุกผู้คนต่างชื่นชมยินดีกันถ้วนหน้า พระจันทร์ราชปกครองบ้านเมืองจนไฟรฟ้าหน้าใส สิ้นทรัพย์เนื่องนอง ผู้คนปรองดองเป็นปึกแผ่น ทางฝ่ายพระบิดา มาตราว่าพระองค์ไม่อาจเสด็จเข้าพระนคร แต่ต้องจันทรราชันก็เสด็จไปเยี่ยมบำรุงพระบิดา อยู่เสมอมิได้ขาด

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า กัณหาปาลบุโรหิตครั้งนั้นมาเป็นพระเทวทัต พระนางจันทาเทวี เป็นมารดาราคูล ท้าวสักกะมาเป็นอนุรุทธะ พระจันทร์ทศุมารนั้นมาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ การช่วยเหลือผู้อื่นได้นั้น ต้องมีความอดทนเป็นอย่างสูง ดังเช่นจันทร์ทศุมาร ที่อดทนจนกระทั่งยอมไปเป็นทาส ยอมอ่อนน้อมต่อคนพาล ซึ่งวิสัยบัณฑิตผู้กล้าแล้วที่จะยอมอ่อนน้อมต่อคนพาลเพื่อรักตัวกลัวตายนั้นหาไม่มี แต่เพื่อช่วยผู้อื่นเมื่อไม่มีหนทางเลือก แม้ต้องยอมลดทิวฐิमानะทุกอย่างก็ทำได้ และจากการที่พระองค์ทรงมีอำนาจมวลชนอยู่ในมือซึ่งใช้ยุติปัญหาได้พลัน แต่กลับอดกลั้นไว้ไม่ยอมใช้อำนาจนั้น นับว่าพระองค์ทรงมั่นคงในธรรมอย่างยิ่ง เพราะการใช้อำนาจยุติปัญหาเป็นสิ่งยั่วยวนในสถานการณ์เช่นนี้

“นิสัยยินดีอดทนเพื่อหมู่คณะ, ยอมลดทิวฐิमानะเพื่อส่วนรวม และมั่นคงในธรรม ไม่ใช้อำนาจในทางมิชอบ” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิถีนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในชั้นดิบารมี

6.10 ภาจิตหมวดชั้นดิบารมีที่มีมาในชาดก

ความอดทนอดกลั้นช่วยให้มีต้องพลัดไปทำบาปแล้วต้องไปใช้กรรมในอบาย หากอดทนตอนเป็นคนได้ก็ไม่ต้องไปอดทนในนรก หากไม่อดทนในมนุษย์โลกก็ต้องไปใช้สิทธิในนรก

ในโลกมนุษย์นี้มีกิเลสรอบด้านทำให้ต้องอดทนรอบด้าน และกิเลสดูเหมือนจะอาศัยสิ่งที่แทรกซึมอยู่ทั่วบรรยากาศมากระตุ้นการทำงานของมันอยู่เสมอ ในอากาศมีลมปากของคนทำให้ต้องทนต่อวจากระทบกระทั่ง ที่ผิวหนังร่างกายก็อาศัยแดดฝนมากระทบจนร้อนหนาวอ่อนแอแข็ง ทำให้ต้องทนต่อความลำบากตรากตรำ ลึกเข้ามาในร่างกายก็อาศัยเชื้อโรคสารพัดทำให้ต้องทนกับทุกขเวทนา เลยเข้าไปถึงใจก็ต้องทนต่อเชื้อโรคของใจคือกิเลส ทนความอยากสารพัน

ผู้มีขันติต้องยอมทนให้เขาตำ ตูหมิ่นดูถูก ทนต่อความอับยศอดสู ทนหอกคือคำพูดที่พุ่งมา บั่นทอนกำลังใจ ทนดาบคือสายตาที่เขียดเขื่อน ริษยา มุ่งมาดปองร้าย

เหล็กทนรไฟไม่คดงอ ก่อขึ้นรูปเป็นยอดกระบี่ดีดังใจ..

ภษิตในษาดก

เด็กหนุ่มด่าแข่งดีด้วยความเป็นเด็กหนุ่ม บัณฑิตผู้มีปัญญายอมอดทนความผิดที่พวกเขาทำแล้วทั้งหมดได้ สัตบุรุษวิวาทกันกลับเชื่อมกันได้อุทธโดยเร็ว ส่วนคนพาลยอมแตกกันเหมือนภษณะดิน เขาย่อมไม่สงบแวกกันได้เลย ผู้รู้ความผิดที่ตนล่งเกินและรู้ขอขมาโทษคนทั้งสองยอมพร้อมเพรียงกันยิ่งขึ้น ความสนิทธสนมไม่เสื่อมคลาย เมื่อคนอื่นล่งเกินตนก็ยังสามารถเชื่อมให้สนิทธสนมได้ ผู้นั้นเป็นผู้ประเสริฐยิ่ง เป็นผู้นำภาระเพราะนำภาระ และธุระของมิตรไป ส่วนคนพาลทำการทะเลาะกันแม้เรื่องเพียงนิดเดียว ย่อมไม่ยอมสงบแวก

เมื่อยังไม่ถึงเวลาพูด หากพูดเกินกาลยอมถูกทำร้าย มิดที่ลัษคม ยาพิษอันร้ายแรงหาทำให้ตายทันทีทันใดเหมือนวาทุภษิตไม่ เพราะฉะนั้น บัณฑิตควรรักษาวาจาไว้ทั้งในกาลควรพูดและไม่ควร ไม่พูดให้ล่งเวลา ผู้ใดมีปัญหาพิจารณาเห็นประจักษ์แล้วพูดพอเหมาะในกาลที่ควรพูด ผู้นั้นยอมจับศัตรูได้ทั้งหมด

ความโกรธเกิดจากความไม่อดทน ที่แรกเป็นของน้อยแต่ภายหลังเป็นของมาก ความโกรธทำความเกี่ยวข้อง มีความคับแค้นมาก ข้าพระองค์ไม่ชอบใจความโกรธ วาจาของผู้มีโทสะมักหยาบคาย จากนั้นก็ปรมาสสุตต้องชกต่อยกันด้วยมือตอไปก็จับท่อนไม้ทุบตีถึงจับศัศตราเข้าพันแ่งกันเป็นที่สุด ความโกรธเป็นเหตุล่งเกินในพระอริยบุคคล ให้ต้องเสวยทุกข์มาก ถูกฆ่าจองจำในภพนี้และภพหน้า ส่วนความโลภก่อให้เกิดอาการหยาบ เป็นเหตุให้เที่ยวปล้นชู้เอาสิ่งของ ต้องทำอุบายล่อลวง บาบทั้งหลายมีอยู่ในความโลภ ข้าพเจ้าจึงไม่ชอบใจความโลภ ก็เลสเครื่องร้อยรัดทั้งหลาย ถูกลิเนหาผูกมัดทำให้บุคคลเดือดร้อนยิ่งขึ้น ข้าพเจ้าไม่ชอบใจลิเนหา ความสัศยอมเกิดแต่สิ่งที่รัก ความรักทำให้พระมหาศัศว์ทั้งหลายผู้บำเพ็ญบารมีแล้วเดือดร้อน

ผู้ไม่โกรธในคนควรโกรธ ผู้นั้นเป็นสัตบุรุษ ผู้นั้นแม้โกรธก็ไม่โกรธให้ปรากฏ นรชนใดมีท้องพร่องทนต์ได้ เป็นผู้ฝักทน มิดบะ มีข้าวน้ำพอประมาณ ไม่ทำบาปเพราะเหตุแห่งอาหาร ละการเล่นการยินดีทั้งปวงได้เด็ดขาด ไม่กล่าวเหลวไหลและม่น้อยนิด ละสิ่งที่เขาหวงแหนดและความโลภด้วยปัญญากำหนดรู้ นักปราศญ์กล่าวผู้นั้นว่าเป็นสมณะในโลก

การฝักสมาธิเป็นประจำเป็นรากฐานการสร้างขันติบารมีได้อย่างดี เพราะได้ฝักใจไม่ติดในอารมณ์จนเป็นนิสัย จึงไม่ถือสาคำพูด การกระทำ ความคิด หรือสภาพแวดล้อมที่มากระทบกายใจในสภาวะใจเช่นนี้จึงเหมาะแก่การปลูกฝังนิสัยแห่งขันติบารมี

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 6 ซาดกในหมวดชั้นดีบารมี จบโดยสมบูรณ์แล้ว
โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 6 และกิจกรรม ในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 6
แล้วจึงศึกษาในบทที่ 7 ต่อไป

บทที่ 7

ขาดกในหมวด

สัจจบารมี

เนื้อหาบทที่ 7

ชาตกในหมวดสังขารมี

- 7.1 ดอกบัวที่หาค่ามิได้
- 7.2 มุสาวาทิ อเวจีถามหา
- 7.3 เพราะปากมากจึงถูกกระชากวิญญาณ
- 7.4 ไตใหม่ สัมเก่า
- 7.5 มีแค่นไม้ชำระ บุญคุณต้องทดแทน
- 7.6 พระคุณไม่มีวันตาย
- 7.7 อยากหาแม่ แต่รอบลดหนี้
- 7.8 เหตุการณ์ที่ไม่มีวันเลื่อน
- 7.9 ชีวิตแลกชีวิต
- 7.10 มิตรภาพไม่มีวันตาย
- 7.11 ละเลยหน้าที่ กาลีกินตัว
- 7.12 สองสิ่งจริงต่อธรรม
- 7.13 หัวใจบัณฑิต
- 7.14 คนจริงไม่ทิ้งธรรม
- 7.15 ภาชิตหมวดสังขารมีที่มีมาในชาตก

1. สัจจบารมีเป็นนิสัยที่จำเป็นอย่างยิ่งในวิธีนักรสร้างบารมีหากไม่สร้างสัจจบารมีก็มีอาจเดินตามวิธีที่ตั้งใจไว้ได้ตลอดเส้นทาง เพราะต้องผจญกับกิเลสหนาชนิด หนทางพานพบแต่อุปสรรคมากมายเหลือคณา บางคราก็อดทนไม่ไหว บางครั้งก็ขาดปัญญา อับจน ท้อแท้ เบื่อหน่าย จนคิดจะเปลี่ยนความตั้งใจของตน สัจจบารมีนี้เองจะเป็นหมวดหมู่นิสัยที่ป้องกันมิให้เปลี่ยนความตั้งใจ อุปมาเหมือนดวงดาวที่โคจรอยู่แต่ในวิถีไม่เคยเปลี่ยนแปลง แม้บางวันเจอสภาพบรรยากาศที่แย่ปานใดก็ไม่ออกนอกวิถีเดิม ยังสู้และอดทนดำเนินไปตามวิถีทางของตน ไม่ออกไปเส้นทางอื่นอย่างเด็ดขาด

2. การสร้างสัจจบารมี เป็นการสร้างนิสัยต่างๆ เพื่อความรักร่มในความจริง จจริงต่อทุกสิ่งจริงใจ มีคำจริง รับผิดชอบ ซื่อตรง เป็นคนแท้ ไม่อกตัญญู ยึดถือคุณค่าแท้จริงต่อธรรม แม้ยอมตายก็ไม่ยอมคด เมื่อได้นิสัยชุดนี้ไว้ครอบครอง ก็จะป้องกันภัยมิให้จิตใจโลเล เหนืออกนอกทาง เมื่อเกิดชาติใหม่จะมีลักษณะคนจริง น่าเชื่อถือ เป็นคนศรัทธา มีธาตุแท้ในตัว เอาดีได้ตลอด ไม่เป็นคนคด อันเป็นที่น่ารังเกียจของสังคม

3. หากสัจจบารมีบกพร่องไป จะเป็นอันตรายไม่ปลอดภัย เพราะต้องเผชิญกับความโลเลของจิตใจอยู่เสมอ เหมือนตนเดินอยู่บนเส้นด้าย รอวันตกจากวิถีทางสร้างบารมี ดังนั้นจำเป็นต้องครอบครองนิสัยเหล่านี้ไว้ให้ได้ ก่อนที่จะถูกระแสกิเลสเบี่ยงเบนเส้นทางให้ตกจากวิถีทางของตน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้รู้นิสัยชุดที่เจ็ดที่ต้องใช้ในวิธีนักรสร้างบารมี เป็นนิสัยหมวดหมู่สัจจบารมี
2. เพื่อให้เห็นตัวอย่างของนักรสร้างบารมีในอดีตที่ประสบความสำเร็จ ไว้ห้อมนำมาปฏิบัติ
3. เพื่อให้ได้นิสัยชุดที่เจ็ดประจำวิธีนักรสร้างบารมีมาครอบครอง

หากอุปมาวิธีนักสร้างบารมีเป็นดังวิธีแห่งสงครามที่ต้องสู้รบกับอธรรม เช่นนั้นสัจจบารมีก็เปรียบได้กับ “ทัพหลวง”

นิสัยต่างๆ ในหมวดหมู่ของสัจจบารมี จึงเปรียบเสมือนขุนพลทั้งหลายที่ต้องรักษากองทัพเอาไว้ให้ได้สุดชีวิต เพื่อความคงอยู่ของกองทัพ แม้ว่าจะต้องประสพภัยหนักหนาเพียงไหนก็ตาม จะให้กองทัพล่มสลายไปไม่ได้เด็ดขาด ทัพนี้จึงเป็นสัญลักษณ์ของความ “มั่นคง” ของกองทัพ, ความคงอยู่คือการไม่ทิ้งวิถีทางที่ตั้งใจ ภัยคือความโลเลของจิตใจ

สัจจบารมีเป็นเครื่องบ่มนิสัยรักความจริง จริตต่อทุกสิ่งที่เข้าไปเกี่ยวข้อง เด็ดเดี่ยว มุ่งมั่น มุ่งไปข้างหน้าอย่างมั่นคงไม่โลเล จริตใจ เสมอต้นเสมอปลาย ซื่อตรง ไม่คิดคด เป็นคนแท้ รู้คุณคน รับผิดชอบ ไร้มารยา พูดจริงทำจริง ไม่ทำเล่น จริตต่อธรรม เมื่อได้ดำเนินการใดแล้ว ก็มุ่งมั่นทำไปให้ตลอดชนิดยอมตายไม่ยอมคด อุปมาดังวิถีโคจรแห่งดวงดาวที่ไม่ก้าวออกนอกวิถีในทุกสมัยฤดู ยังคงสุกสว่างอยู่ฉนั้นใด คนมีสัจจะก็ฉนั้นนั้น จะไม่โลเลเปลี่ยนไปมาตามอำนาจกิเลส

หากสัจจบารมีบกพร่องไป จะได้นิสัยโลเล สะสมธาตุคดขึ้นเรื่อยๆ จนคิดคดต่อผู้มีคุณ คดต่อเส้นทางการสร้างบารมีของตน กลายเป็นทुरुชน คนเนรคุณครูบาอาจารย์ และเพื่อนผู้มีพระคุณ

ความจริงต่อธรรมเป็นความจริงอันสูงสุดครอบงำความจริงทั้งหมดผู้ประพฤติชอบในสิ่งต่างๆ เชื่อว่าผู้ประพฤติธรรม “ธรรม” เป็นสิ่งล้ำค่าสูงสุด หากผู้ใดไม่จริงต่อสิ่งมีค่าถึงเพียงนี้ ก็มีอาจจริงต่อสิ่งที่มีค่าแถม่น้อยกว่านี้ได้ หากมีมิตรก็ไม่จริงต่อมิตร มีหน้าที่ก็ไม่จริงต่อหน้าที่ ย่อมไม่จริงได้กับทุกสิ่งในโลก เพราะทุกสิ่งในโลกล้วนมีคุณค่าน้อยกว่าธรรม

ยอดสัจจบารมีคือ จริตต่อธรรมจนเข้าถึงอริยสัจภายในศูนย์กลางกายอยู่ตลอดเวลา

การทำหน้าที่กัลยาณมิตร เป็นการฝึกนิสัยสัจจบารมีได้อย่างดี เพราะต้องทำจริงจัง จริตใจ ไม่โลเล เลิกรากกลางคัน มุ่งมั่นจนกว่าจะช่วยคนให้พ้นทุกข์ได้สำเร็จ

7.1 ดอกบัวที่หาค่ามิได้¹

สาเหตุที่ตรัสชาตก ณ พระวิหารเชตวัน ภิกษุหนึ่งสนทนากับคุณของพระอาณนทว่า ภิกษุชาวชนบทมีบุญน้อยไปยังถนนที่ขายดอกอุบลก็ไม่ได้ดอกไม้มาบูชาต้นโพธิ์ ส่วนพระเถระไปประเดี๋ยวก็ได้

¹ปทุมชาตก, พระสูตรต้นตอปิฎก ขุททกนิกาย ชาตก, มก. เล่ม 58 หน้า 94-98

มาแล้วพระศพพลเสด็จมาทรงทราบเรื่องสนทนาแล้วตรัสว่า แม้ในกาลก่อนผู้กล่าวคำดีก็ได้แล้วเหมือนกัน จึงทรงนำเรื่องในอดีตมาสาธกดังนี้..

อดีตกาลนานมาแล้ว ณ เมืองๆ หนึ่ง ได้มีงานมหรสพใหญ่ใจกลางนคร งานเทศกาลกำลังจะเริ่มขึ้นแล้ว ชายหนุ่ม 3 คนกำลังเดินทางมาร่วมงาน ระหว่างทางผ่านสระบัวใหญ่สระหนึ่ง ชายทั้ง 3 คิดอยากจะเด็ดดอกบัวมาประดับออกงาน แต่สระนี้มีชายจุมกแหงเผ่ารักษาอยู่ บุรุษหนุ่มคนแรกเดินเข้าไปอย่างมั่นใจแล้วกล่าวว่า..

“คุณลุง! ฉันขอดอกบัวสักดอกจะได้ไหม? ฉันหนะ! จะขอให้จุมกของคุณลุงยกขึ้นมาให้ใหม่ได้อีกเหมือนผมกับหมวดของคุณลุงเลย”

ชายคนแรกมีคาดคิด นอกจากไม่ได้ดอกบัวแล้วยังถูกเจ้าของสระโกรธใส่เข้าอีก เป็นอันว่าบุรุษคนแรกตรอไป เป็นโอกาสบุรุษคนที่สองบ้าง..

“สหายเอ๋ย! ฉันขอดอกบัวท่านสักดอกจะได้ไหมล่ะ? ฉันขอให้จุมกของสหายยกขึ้นใหม่ได้เหมือนต้นไม้มั่งอกขึ้นได้สักวัน” เจ้าของสระยังไม่พอใจหนักเข้าไปอีก ชายคนที่สามจึงเข้ามาขอบ้างว่า..

“สองคนนั้นพูดเพ้อเจ้อ เพราะคิดว่าท่านจะให้ดอกบัวเขา แต่เขาย่อมไม่ได้จากท่านแน่ เพราะเขาจะพูดหรือไม่พูด จุมกของท่านไม่ยกขึ้นอีกได้เลย ดังนั้น สหายเอ๋ย! ฉันขอดอกบัวจากท่าน ท่านให้ฉันสักดอกเถิด”

ชายเจ้าของสระกล่าวตอบอย่างพึงพอใจว่า..

“สองคนนั้นพูดโกหกแก่เรา แต่ท่านกล่าวตามความเป็นจริง สหายเอ๋ย! อย่าว่าแต่ดอกเดียวเลย ดอกบัวทั้งสระนี้คู่ควรแก่ท่านแล้ว”

ชายจุมกแหงเดินถือดอกบัวบานหลากสีกำใหญ่มาให้ชายหนุ่มได้ดอกบัวที่นับค่าไม่ได้เพราะได้มาด้วยสัจจวาจาโดยแท้

“คนจริงคำจริงแท้ ไม่พ่ายแพ้จากตน
หากหลอกตนลวงกมล หมดสิ้นค่าชั่วสันดี”

ประชุมชาดก

พระศพพลทรงประชุมชาดกว่า บุตรเศรษฐีที่ได้ดอกปทุมครั้งนั้นมาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ พูดเกินจริงนอกจากคำไม่จริงแล้ว ยังไม่จริงใจอีกด้วย

“นิสัยชอบพูดคำจริง และจริงใจ” จึงนับเป็นนิสัยในวิถีนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในสัจจบารมี

7.2 มุสาวาทิ อเวจีถามหา¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก ภิกษุสนทนากันในโรงธรรมสภาว่า พระเทวทัตทำมุสาวาทถูกแผ่นดินสูบ มือเวจีเป็นที่ไป พระทศพลเสด็จมาทรงทราบเรื่องสนทนาแล้วตรัสว่า แม้ในกาลก่อนพระเทวทัตก็ทำเช่นนี้เหมือนกัน ทรงนำเรื่องในอดีตมาสาธกดังนี้..

ครั้งปฐมกัป ยามโลกเกิดขึ้นใหม่ ๆ มีกษัตริย์นามว่าอุปปจิรราช กษัตริย์พระองค์นี้มีอนุภาพพิเศษคือ พระองค์จะมีจตุรเทพ 4 ตนคอยถือพระขรรค์อารักขาอยู่ 4 ทิศ และมีกลิ่นจันทน์หอมพุ่งออกจากพระวรกาย นอกจากนั้นพระโอรสของพระองค์ยังมีกลิ่นอุบลออกมาอยู่ตลอดเวลาอีกด้วย ปุโรหิตแห่งพระนครนี้มีนามว่ากปิละ ดำรงตำแหน่งตั้งแต่สมัยพระราชบิดายังทรงเป็นกษัตริย์อยู่ ซึ่งสมัยนั้นองค์รัชทายาทอุปปจิระได้คบหากับน้องชายของปุโรหิตท่านนี้ซึ่งมีชื่อว่าโกรกลัมพกะ ตอนนั้นพระองค์อยู่วัยไล่เลี่ยกัน เป็นสหายสนิทสนมกันมากถึงกับเคยออกปากว่า เมื่อตนครองราชย์แล้วจะยกตำแหน่งปุโรหิตให้แทนพี่ชาย

มาบัดนี้ กปิละปุโรหิตแก่เฒ่าแล้ว ได้มาเข้าเฝ้าพระเจ้าอุปปจิรราชทูลขอลาออกจากราชการเพื่อขอไปบวช เนื่องจากพระรู้สึกอึดอัดใจที่พระราชานุ่มแสดงความยำเกรงตนมากเกินไป โดยเห็นว่าเป็นคนสนิทของพระราชบิดา จึงอยากให้คนรุ่นใหม่วัยใกล้เคียงกับพระราชบิดาได้ขึ้นมาแทนหวังให้พระราชบิดา ทรงปรึกษากันได้อย่างสบายพระทัย พระเจ้าอุปปจิรราชทรงยินดีให้ออกราชการได้ เพื่อที่พระองค์จะได้ตั้งพระสหายขึ้นแทนเสียเลย แต่กลับผิดคาดเพราะท่านปุโรหิตกราบทูลต่อว่า..

“ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ! ข้าพระองค์เป็นคนแก่ ที่บ้านมีบุตรอยู่คนหนึ่ง ขอพระองค์จงตั้งบุตรของข้าพระองค์ให้ดำรงตำแหน่งปุโรหิตต่อเถิด พระเจ้าข้า ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตด้วยเถิด”

พระราชาทรงเกรงพระทัยท่านปุโรหิตเฒ่ามาก มิกล้าปฏิเสธ จึงตรัสตอบตกลง หลังจากนั้นท่านกปิละก็บรรพชาเป็นกปิละฤๅษี เข้าป่ายังถ้ำและอธิษฐานให้เกิดได้แล้ว พำนักอยู่ในพระราชอุทยานนั่นเอง..

ฝ่ายโกรกลัมพกะได้ผูกอาฆาตพี่ชายว่า แม้บวชแล้วยังกักตำแหน่งไว้ไม่ให้ฐานันดรแก่ตนบ้างเลย แต่ก็ทำอะไรมิได้ ได้แต่ระบายความในใจให้พระราชผู้สหายฟังเท่านั้น

“เอาอย่างนี้ก็แล้วกัน! เราจะประกาศท่านให้เป็นพี่ชาย แล้วประกาศพี่ชายของท่านให้เป็นน้องชายซะเลยดีไหม?” พระราชาตรัสกับพระสหาย

โกรกลัมพกะจอมเจ้าเล่ห์ก็กล่าวตอบว่า..

“พระองค์ไม่ทรงทราบดอก พี่ชายของข้าพเจ้ามีวิชาไสยศาสตร์ยิ่งนัก เขาจะแก่งลังทำเป็น

¹เจติยราชชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 59 หน้า 531-535

เหมือนให้เทพบุตรทั้ง 4 องค์ที่อารักขาพระองค์อยู่หายไป แกล้งทำกลิ่นหอมจากพระวรกายและพระโอษฐ์ของพระองค์ให้เป็นกลิ่นเหม็นได้กระทั่งยังสามารถทำให้พระองค์พลัดตกจากอากาศมายืนอยู่บนพื้นดินได้ด้วย จนพระองค์ก็จะเหมือนถูกแผ่นดินสูบ ถึงตอนนั้นเกรงว่าพระองค์จะไม่อาจดำรงพระวาจาอยู่ได้นะสิ พระเจ้าข้า”

โกรกลัมพะกะกล่าวรวางจะรู้ว่าถ้าพระราชาตรัสมุสาวาทแล้วเทวดาจะหายไปกลิ่นกายและกลิ่นปากจะเหม็นตลบ และพระองค์จะถูกแผ่นดินสูบ จึงกล่าวดักคอไว้ก่อนเพื่อให้พระราชาเห็นว่าเป็นเพราะฤทธิ์ฤๅษีทำมิใช่เพราะกรรมบันดาล..

น่าแปลกที่โกรกลัมพะกะทราบดีว่ากรรมช่วยยอมให้ผลวิบากอันเผ็ดร้อนแต่ก็ยังคิดร่วมมือกับพระราชาทำชั่ว หรือลบล้างการมีอานุภาพถึงขนาดทำให้คนสิ้นหิริโอตตปัปะ ถูกครอบงำจนหน้ามืดใจบอดได้ถึงเพียงนี้!

“ท่านอย่าได้เข้าใจอย่างนั้น! เราสามารถทำตามที่เราได้แน่ กษัตริย์ตรัสแล้วไม่คืนคำ!” พระราชาตรัสยืนยันกับพระสหาย

“ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ! แล้วพระองค์จะทรงทำเมื่อไร?” โกรกลัมพะกะทูลถาม

“อีก 7 วันหลังจากนี้ แน่นอน!” พระราชาตรัสตอบ

ข่าวนี้ได้แพร่สะพัดไปทั่วพระนครทันที มหาชนหวาดผวาไปทั่วทั้งเมือง เพราะกลัวคำว่ามุสาวาทยิ่งนัก ต่างสอบถามกันและกันไปทั่วว่า มุสาวาทมีหน้าตาเป็นอย่างไรกันหนอ? มีสีเขียว หรือสีเหลือง? สีอะไรกันแน่? กล่าวกันว่า โลกในยุคนั้น ผู้คนพูดแต่ความจริงเป็นอย่างเดียว ไม่มีใครทำมุสาวาทเป็นกันเลย

ฤๅษีได้รับแจ้งข่าวจากบุตรว่า..

“พระราชาจะทำมุสาวาท โดยทำพ่อให้เป็นเด็ก แล้วพระราชทานฐานันดรของฉันทให้แก่อ้า! พระราชาจะทำในวันที่ 7 หลังจากนี้”

วันที่ 7 มาถึงแล้ว! มหาชนทั้งเมืองเนืองแน่นพากันมารุมล้อมรอบพระลานหลวง ต่างส่งเสียงแข็งขันว่าจะมาดูมุสาวาทๆ หลายบ้านเอาเตียงมาผูกซ้อนๆ กันยืนดูบนเตียง ฤๅษีเหาะมานั่งอยู่บนอากาศต่อหน้าพระพักตร์พระราชา ทูลว่า

“ข้าก่อน! มหาบพิตร ชื่อว่ามุสาวาทนั้นเป็นบาปหนักหนา คอยกำจัดคุณความดี ทำให้เกิดในอบายทั้ง 4 เมื่อทรงทำมุสาวาทชื่อว่าทำลายธรรม ครั้นทำลายธรรมเสียแล้วก็ชื่อว่าทำลายตนนั่นเอง

มหาบพิตร! ถ้าพระองค์ทรงทำมุสาวาทแล้วไซ้ ฤทธิ์ทั้ง 4 ของพระองค์จะอันตรธานไป เทวดาทั้งหลายจะพากันหนีไปเสีย ทั้งพระโอษฐ์ก็จะมีกลิ่นบูดเน่าเหม็นฟุ้ง ผู้ใดถูกถามปัญหาแล้วแกล้งตอบปัญหานั้นไปเสียอย่างอื่น ผู้นั้นย่อมพลัดพรากจากฐานันดรแล้วถูกแผ่นดินสูบ”

พระเจ้าอุปจิราษสดับโอวาทแล้วมีพระหทัยกลับเป็นกำลังคิดจะกลับพระทัย หันมาทอดพระเนตรดูพระสหายโกรกล้มพะกะ โกรกล้มพะกะก็รู้ทำที่นั่น รับผิดชอบต่อท้าวว่า..

“ข้าแต่มหาราช! อย่าทรงกลัวเลย พระองค์จำเรื่องที่ข้าพระองค์กราบทูลนั้นได้ไหม พระเจ้าข้า?”

พระราชาสดับคำโกรกล้มพะกะแล้วทรงล็งเลพระทัย และเกิดมานะขึ้นว่ากษัตริย์ตรัสแล้วต้องไม่คืนคำ พระองค์มาคิดรักษาคำพูดเอาตอนนี้ ช่างน่าขันแท้! พระราชาจะรักษาคำสัตย์ด้วยคำลวง ไม่รักษาคำที่ควรรักษากับไพร่ ไปรักษาคำที่ไม่ควรรักษา รักษาคำโป๊ปด!

พระราชาทอดพระเนตรไปทางฤๅษี ตรัสขึ้นว่า..

“ท่านเป็นน้องชายโกรกล้มพะกะ! โกรกล้มพะกะเป็นพี่ชายของท่าน!”

วจาเปล่งไปแล้วยากจะรีบกลับคืน ทันใดนั้น เทพบุตรทั้ง 4 เปล่งเสียงก้องฟ้าว่า..

“โอ้! พวกเราจะไม่อารักขาคนมุสาวาทเช่นท่านอีกต่อไปแล้ว”

4 เทพบุตรทั้งพระขรรค์แล้วอันตรธานหายวับไปทันที ฤๅษีทูลถามที่เคยมีสืบทอดมาแต่บรรพชนของวงศ์กษัตริย์ก็ถึงกาลหายไป นับแต่บัดนั้น พระโอรสกลับมีกลิ่นเหม็นเหมือนฟองไข่เน่าแตกกระจาย กระทั่งพระวรกายก็กลิ่นคล้ายส้วมระเบิดฟุ้งตลบไปทั่วทั้งเมือง พระราชาตกจากบัลลังก์ ร่วงลงสู่พื้น ฤๅษีกล่าวเตือนว่า..

“ขอพระองค์อย่าได้ทรงกลัวเลย! ถ้าพระองค์ตรัสสั่งจวจาไซ้รั สิ่งทั้งปวงก็จะกลับเป็นปกติได้อยู่”

พระราชามีไม่ทรงสนพระทัย ทรงยึดมั่นในคำสัญญาของตนต่อไป จึงกระทำการมุสาต่อ เป็นครั้งที่ 2 ว่า..

“จงรู้ไว้ว่า ท่านเป็นน้องชายโกรกล้มพะกะ! ส่วนโกรกล้มพะกะนั้นเป็นพี่ชายของท่าน!”

แผ่นดินได้สวบพระราชาลงถึงข้อพระบาทแล้วหยุดลง ฤๅษีทูลเตือนต่อว่า..

“พระราชาพระองค์ใดทรงทราบอยู่แล้วแต่แกล้งตรัสไปเสียอย่างอื่น แวนแคว้นของพระราชานั้น ฝนย่อมไม่ตกต้องตามฤดูกาล มหาบพิตร! พระองค์ถูกแผ่นดินสวบไปถึงพระเชิงค์แล้วขอพระองค์จงทรงตัดสินพระทัยใหม่เถิด”

“ท่านเป็นน้องชายโกรกล้มพะกะ! โกรกล้มพะกะเป็นพี่ชายท่าน!” พระราชายังตรัสต่อ เป็นครั้งที่ 3

พริบตาหนึ่ง แผ่นดินสวบพระราชาลงไปถึงพระขานแล้วหยุดลง ฤๅษีทูลเตือนต่อว่า..

“พระราชาพระองค์ใดทรงทราบความจริงอยู่ แต่แกล้งตรัสไปเป็นอย่างอื่น พระชีวหาของ

พระราชานั้นจะแตกเป็นสองแฉกเหมือนลิ้นงู”

“ท่านนั่นแหละ! เป็นน้องชายของโกรกสัมพะกะ ส่วนโกรกสัมพะกะนี้เป็นพี่ชายท่าน!” พระราชาตรัสสุสาวาท เป็นครั้งที่ 4

แผ่นดินได้สับสนไปถึงบันพระองค์ ฤๅษีทูลเตือนอีกว่า

“พระราชาพระองค์ใดทรงทราบอยู่ แล้วแกลังตรัสไปเสียอย่างอื่น พระชีวหาของพระราชานั้นจะไม่มีเหมือนปลา”

พระราชาดัดสินพระทัยทำสุสาวาทต่อเป็นครั้งที่ 5..6..7 เวลานั้นฟ้าได้ลั่นสะเทือนเลื่อนลั่นแผ่นดินพลิกผันแยกออกเปลวไฟพวยพุ่งร้อนแรงจากอเวจีขึ้นไหม้พระราชาทันทีมหาชนพากันตกใจกลัวสุดขีด อุทานออกมาดังลั่นท้องพระลานหลวงว่า..

“คนพูดสุสาวาทกนรกอเวจีแล้ว”

เมื่อเหตุการณ์สงบลง พระราชโอรสทั้งหลายก็กระจายกันไปสร้างเมืองใหม่ ทั้งเมืองนี้ให้เป็นเมืองร้าง ตั้งเป็นอนุสรณ์แห่งอเวจีสืบไป..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า พระเจ้าอุปจिरราชในครั้งนั้นมาเป็นพระเทวทัต ส่วนกปิลดาบสมาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ น้องชายปุโรหิต นอกจากไม่จริงใจต่อพี่ชายแล้ว ยังมุ่งทำลายสหายผู้เป็นพระราชาก็ด้วย หวังเพียงประโยชน์ตนจนไม่เคยเป็นมิตรกับใครอย่างจริงใจ คนเช่นนี้ไม่มีประโยชน์เลยที่จะแสดงไมตรีคบหา มีแต่จะนำความฉิบหายมาสู่ตน ดังเช่นพระราชผู้หลงสหายชั่ว แม้ยามคิดจะกลับตัวกลับใจ ก็ยังถูกลวงให้พูดโกหกอีกจนต้องไปอเวจี เสียแรงที่มอบความไวใจให้

“นิสัยรักคำสัตย์, ไม่ทำความจริงให้คลาดเคลื่อน, หวังดีต่อมิตร, ไม่คิดคด และไม่ชอบชกแวะบาปมิตร” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิถีนักรบสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในสังขบารมี

7.3 เพราะปากมาก จึงถูกระชากวิญญาน¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก ภิกษุสนทนากันในโรงธรรมสภาว่า ภิกษุโกกาลิกะด่าพระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะ บังเกิดในปทุมมรกเพราะอาศัยปากของตน เรื่องมีอยู่ว่า..

พระอัครสาวกทั้งสองทูลลาพระทศพลหลีกเร้นไปอยู่เงียบๆ ที่ชนบท ถึงที่อยู่ของพระโกกาลิกะแล้วขอจำพรรษา ครั้นออกพรรษาแล้วบอกลาพระโกกาลิกะเพื่อกลับมาเฝ้าพระทศพล ชาวบ้าน

¹โกกาลิกชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 58 หน้า 588-592

เพ็ญทราบบว่าพระอัครสาวกทั้งสองมาจึงรับนำไทยธรรมไปถวายพระเถระมิได้รับอะไรไว้เลย พวกอุบาสก
อ้อนวอนว่า เมื่อพระคุณเจ้าไม่รับ ก็นิมนต์มาที่นี้อีกเพื่อบุญเคราะห์พวกกระผม พระเถระรับนิมนต์
แล้วไปสู่สำนักพระชินสีห์

กาลต่อมาพระเถระกลับมาตามคำนิมนต์พร้อมภิกษุอีกพันรูป ชาวบ้านถวายมหาทานกัน
มากมายพระโกกาลิกะไม่ได้จีวรก็ตัดตัดพ้อพระเถระว่า สารีบุตรและโมคคัลลนะเมื่อก่อนเขาให้ลาภไม่
รับ บัดนี้รับเสียจนล้นเหลือไม่มองดูผู้อื่นเลย พระเถระทราบดำรินั้นด้วยญาณคิดว่าโกกาลิกะประสบ
อกุศลเพราะอาศัยตน จึงพาคณะลาจากไป พวกชาวบ้านอาราธนาให้อยู่อีกสองสามวันก็มีได้
ปรารถนาจะอยู่ อุบาสกเหล่านั้นไปพบพระโกกาลิกะกล่าวว่า ได้ยินว่าพระคุณเจ้าทนการอยู่ของ
พระเถระไม่ได้ นิมนต์ไปเถิดขอรับ โปรดให้พระเถระเจ้าทั้งสองรับขมาแล้วนิมนต์กลับมา หรือไม่
เช่นนั้นพระคุณเจ้าจงหนีไปอยู่ที่อื่นเถิด พระโกกาลิกะจำต้องไปอ้อนวอนพระเถระด้วยความกลัว
พวกชาวบ้าน แต่พระเถระทั้งสองก็มีประสงค์จะกลับ พวกอุบาสกคิดว่า เมื่อภิกษุผู้มีบาปกรรมนี้ยังอยู่
ในวิหาร พวกภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รักจักไม่อยู่ พวกเราต้องไล่เธอไป แล้วกล่าวว่า พระคุณเจ้าอย่าอยู่ที่นี้
เลย พระคุณเจ้า จะพึงพาอาศัยอะไร พวกข้าพเจ้าไม่ได้แล้ว

เมื่อเธอถูกพวกเหล่านั้นชังน้ำหน้า ได้ไปพระเชตวันเข้าเฝ้าพระทศพลกราบทูลว่า พระองค์ผู้
เจริญ พระสารีบุตรและพระโมคคัลลนะมีความปรารถนาลามก พระทศพลทรงตรัสห้ามพระโกกาลิกะ
แล้วยังจิตเลื่อมใสในพระอัครสาวกทั้งสอง โกกาลิกะกราบทูลต่อว่า พระองค์มัวแต่เชื่ออัครสาวก
ของพระองค์ พวกนี้ล้วนเลวๆ มีลับลมคมใน ทูศีลทั้งนั้น แล้วหลีกไป กาลต่อมาพระโกกาลิกะเกิดตุ่ม
เท่ามะตูมสุก แดกน้ำเหลือง เลือดโทรมกาย เจ็บแสบนอนอยู่ เมื่อตายไปบังเกิดในปทุมนรกดังกล่าว
นั่นเอง

พระทศพลเสด็จมาทรงทราบเรื่องที่ภิกษุสนทนากันแล้วตรัสว่า แม้ในกาลก่อน โกกาลิกะก็
เสวยทุกข์เพราะปากของตนมาแล้วเหมือนกัน ทรงนำอดีตมาตรัสเล่าดังต่อไปนี้..

ในอดีต มีอำมาตย์ผู้หนึ่งคิดค้นหาอุบายที่จะห้ามพระราชাত্রัสพระวาจามากเกินไป ดู
เหมือนพระองค์เองก็ไม่ทรงรู้ตัวว่าทรงมีพระวาจามากจนน่ารำคาญ เหล่าอำมาตย์ข้าราชการต่างก็
เอือมระอาไปตามๆ กัน วันหนึ่งพระราชาสัตถ์ไปพระราชอุทยานกับท่านอำมาตย์ เบื้องบนพระราช
ามีมะม่วงอยู่ต้นหนึ่ง ขณะนั้นมีสิ่งหนึ่งตกลงมาใกล้พระบาทของพระราชาสัตถ์สิ่งนั้นไม่ใช่มะม่วงแต่กลับเป็น
ลูกนกดูเหว้า! พระราชางงพระทัยจึงมองขึ้นไปกลับต้องทรงงงพระทัยยิ่งขึ้นไปอีก เพราะบนต้น
มะม่วงมีรังอีกา แต่ที่ร่วงลงมาเป็นลูกดูเหว้า! พระราชารับสั่งถามอำมาตย์ผู้ว่า..

“สหายเอ๋ย! นี่มันเรื่องอะไรกัน? แปลกดี”

อำมาตย์ส่มองแจ่มใสขึ้นมาทันที ยิ้มอยู่ในใจคิดว่า เราจัดจ้อหาเรื่องเปรียบเทียบเพื่อให้
พระราชาสัตถ์ได้คิดมานานแล้ว วันนี้พบเสียที กล่าวอย่างยืดยาว..

“ข้าแต่มหाराช นี่แหละ! คนปากกล้า พูดมากในเวลาไม่ควรพูด จะต้องประสบชะตากรรม เช่นนี้เอง ลูกนกดูเหว่าตัวนี้เติบโตได้เพราะนางกา คงเป็นเพราะแม่มันแอบวางไข่ทิ้งไว้ ปีกมันยังไม่ทันแข็งก็ร้องเสียงดูเหว่าในเวลาไม่ควรจะร้อง นางกาจึงรู้ว่านี่มิใช่ลูกของมัน มันจึงตีด้วย จะงอยปากผลักให้ตกลงมา มาตราว่าเป็นมนุษย์หรือสัตว์เดียรัจฉานก็ตาม ถ้าพูดมากในกาลไม่ควรพูดย่อมได้ทุกข์ถึงเพียงนี้แหละ พระเจ้าข้า ดังนั้นเมื่อยังไม่ถึงเวลาพูด ผู้ใดพูดมากไป ผู้นั้นจะถูกทำร้าย เหมือนลูกนกดูเหว่า มีดที่ลับคมกริบ ยาพิษที่ร้ายแรง หากทำให้ตายได้เร็วเหมือนวาทะที่ชั่วช้าไม่บัณฑิต ควรรักษาวาจาไว้ทั้งในกาลควรพูดและไม่ควรพูด ผู้ใดมีปัญหาพิจารณาเห็นประจักษ์แล้ว ต้องพูดให้พอเหมาะและถูกกาล ผู้นั้นย่อมจับศัตรูได้ทั้งหมดดุจครุฑจับนาครได้ฉะนั้น”

พระราชาทรงสดับคำของอำมาตย์จบ ตั้งแต่นั้นมาก็มีพระดำรัสพอประมาณ ทรงปูนบำเหน็จยศตำแหน่งแก่อำมาตย์ให้ใหญ่โตกว่าเดิมแต่สิ่งที่สำคัญที่พระองค์ทรงปูนบำเหน็จให้คือทรงให้ข้าราชการบริพารได้สบายทุกข์กว่าเดิมนี้นับเป็นรางวัลอันยิ่งใหญ่ที่ทรงประทานให้ผู้ใต้บังคับบัญชาโดยแท้..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า ลูกนกดูเหว่าในกาลนั้นมาเป็นพระโกกาลิกะ ส่วนอำมาตย์บัณฑิตครั้งนั้นมาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ คนพูดมากเหมือนจะไม่รู้ตัวว่าได้พูดมากอยู่ จึงพูดพร่ำรำพันเรื่อย ผู้ที่ต้องพูดมากควรสังเกตผู้ฟังไว้ให้มาก หากเขารำคาญเมื่อใดก็ให้รีบหยุดพูดเสีย เพราะพูดไปก็ไม่เกิดประโยชน์ รังแต่จะให้โทษแก่ตัว มิตรสหายก็จะพากันอดทนระอาใจไปเสียเปล่าๆ

“นิสัยไม่ชอบพูดพร่ำเพรื่อ เพื่อเจ้า ไร้สาระ, พูดถูกกาลเทศะ มีวาจาหนัก หนักน้อมคำพูด และชอบใช้ปัญญากำกับวาจา”ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิถีนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในสังขบารมี

7.4 ได้ใหม่ ลืมเก่า¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก

สมัยหนึ่งพระเจ้าโกศลทรงแพ้สงครามเพราะทหารเกียจกันออกรบ พระองค์เสด็จไปยังพระเชตวัน ทูลถามพระทศพลว่าเคยมีราชาใดพ่ายแพ้ลักษณะนี้หรือไม่ พระองค์ตรัสตอบว่าพระราชานอติดีก็เคยพ่ายเช่นนี้ เมื่อพระราชาทูลอ้อนวอนแล้ว ทรงนำเรื่องในอดีตมาสาธกดังนี้..

สมัยหนึ่ง มีพระราชานามว่าธัญชัยทรงเป็นราชาที่ยิ่งใหญ่พระองค์หนึ่ง ต่อมาวันหนึ่งทรงได้ทหารใหม่เข้ามารับใช้ราชการที่ล้วนหนุ่มแน่นไฟแรงทั้งนั้น ทำให้พระองค์ถูกพระทัยในกองกำลังรบของพระองค์ จึงทำการส่งเคราะห์ทหารใหม่อย่างดีเป็นพิเศษ ไม่ทรงคำนึงถึงทหารเก่าๆ ที่อยู่ก่อน

¹ธัมมการิชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 59 หน้า 402-408

ให้ดีเหมือนอย่างเคย

วันหนึ่งเกิดสงครามชายแดนขึ้น พระราชาพากองกำลังรีบรุดไปปราบกบฏ พอไปถึงสนามรบพวกทหารเก่าต่างละล้าละลังตั้งท่าที่มองดูทหารใหม่อยู่คิดว่าทหารที่มาใหม่จะรู้หน้าที่ดี ส่วนทหารใหม่ที่เป็นแขกก็ไม่รบตั้งท่าที่ดูทหารเก่าเพราะคิดว่าทหารเก่าจะรู้หน้าที่ดี ตกลงว่าทั้งทหารเก่าและทหารใหม่ไม่รบเลย พระราชาสู้รบอยู่พระองค์เดียวทรงพ่ายแพ้พราลัยอย่างยับเยิน ชนิดถูกพัสสนาม แล้วเสด็จกลับประทับรอยร้าวแห่งความสำนึกผิดในพระทัยว่า..

“ที่เราพราลัยครั้งนี้! เพราะเราทำการสงครามแต่พวกทหารใหม่ที่เป็นแขกแท้ๆ”

พระราชาทรงกลุ่มพระทัยที่ปราบกบฏกองทัพเล็กๆ ก็ยังไม่ได้ จึงไปสนทนากับท่านบัณฑิตให้สบายพระทัย บัณฑิตแห่งนครทูลเล่าเรื่องเป็นอุทาหรณ์ถวายพระราชาว่า..

ในกาลก่อน มีพราหมณ์คนหนึ่งชื่อธูมการีได้ตัดอ้นแพะฝูงใหญ่สร้างคอกไว้ในป่า ก่อควันไฟป้องกันยุง ดูแลให้ฝูงแพะดีมนมกันอย่างสบาย ต่อมาวันหนึ่งเขาเห็นฝูงชะมดผิวสีทองเดินมาหา เขาเกิดลิเנהในชะมดเหล่านั้นอย่างมากเอาไฟมาก่อกันยุงให้เอาข้าวของและอาหารต่างๆ ที่ให้แก่แพะมา ให้ชะมดหมดทุกอย่าง ไม่เอาใจใส่แพะเลย จนเมื่อถึงฤดูกาลที่ยุงซาบแล้วเหล่าชะมดก็หนีกลับเข้าป่าหิมพานต์ตามเดิม พราหมณ์กลับมาดูแพะก็ไม่เห็นแพะเสียแล้ว แพะต่างกระจัดกระจายเข้าป่าหนีไปหากินกันหมด พราหมณ์จึงเป็นโรคผอมเหลืองเพราะความเศร้าโศก ในที่สุดก็สิ้นชีวิตลงตรงนั้นเอง..

“มหาบพิตร! พราหมณ์คนนี้ทำการสงครามสัตว์ที่จรมาก็เศร้าโศกถึงความพินาศมากกว่าพระองค์ตั้งร้อยเท่าพันเท่า” แล้วทูลต่อว่า..

“ผู้ใดละทิ้งคนภายในของตนซึ่งเป็นคนเก่าแก่แล้วทำความรักใคร่คนที่มาใหม่ผู้นั้นย่อมเศร้าโศกมากเหมือนพราหมณ์ธูมการีที่ข้าพระองค์ทูลแสดงถวายพระองค์ไปแล้วฉะนั้น”

พระราชาทรงได้พระสติจำเดิมแต่นั้นมาพระองค์ก็ทรงทำการสงครามแต่คนภายในเท่านั้น ทรงหมั่นบำเพ็ญบุญ ทำทาน เป็นผู้มีสรวรรค์เป็นที่ไปในภายภาคหน้า..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่าพระเจ้าธัญชัยในครั้งนั้นมาเป็นพระอานนท์พราหมณ์ธูมการีมาเป็นพระเจ้าปเสนทิโกศล บัณฑิตมาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ ผู้มีบิรवारและหมู่มิตรสหายควรจริงใจต่อกันให้เสมอต้นเสมอปลาย เพราะอย่างไรก็ร่วมทุกข์ร่วมสุข มีอุปการะต่อกันมาก่อน มาตราแม้มีคนอื่นใหม่เข้ามา เป็นธรรมดาที่ต้องให้การต้อนรับอย่างดี แต่มีจำเป็นต้องละเลยคนเก่า หากคบคนไม่จริงใจก็จะกลายเป็นมิตรโลเล เป็นที่น่ารังเกียจของสหาย

“นิสัยซื่อสัตย์, คบคนด้วยใจจริง, ไม่โลเล, เสมอต้นเสมอปลาย และไม่ลู่คด 4” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิถีนักรักรบที่มีที่นับเนื่องเข้าในสัจจธรรม

7.5 มีแก่นไม่ชำระ บุญคุณต้องทดแทน¹

สาเหตุที่ตรัสขาดก

ณ พระวิหารเชตวัน พระทศพลทรงปรารภพระอานันทเถระที่มีอุปการะคุณ ทรงนำเรื่องในอดีตมาสาธกดังต่อไปนี้..

ในอดีต มีนครใหญ่แห่งหนึ่งเกิดกบฏชายแดนขึ้น พระราชาแห่งแคว้นได้เสด็จออกปราบปรามอย่างห้าวหาญแต่ทรงพ่ายแพ้ พระองค์รีบขึ้นม้าเสด็จหนีหายสาบสูญไป เหล่ากองทัพก็ตั้งทัพถอยร่นไปรอคอยพระราชาอย่างสิ้นหวัง...

ความวังเวง ลับสน เสียขวัญ และสิ้นหวังของชาวเมืองที่ไร้องค์ราชันได้ผันผ่านไปแล้ว 3 วัน ในที่สุด พระราชาก็กลับมาปรากฏตัวขึ้นอีกครั้งหนึ่ง! ทรงควมม้าคู่พระทัยกลับมาอย่างปลอดภัยเข้าสู่ฐานทัพ ยกทัพกลับพระนครยังให้ชาวเมืองโล่งใจไปตามๆ กัน...

การกลับมาของพระราชาคราวนี้ถึงกับเปลี่ยนท่าทีไปเป็นคนละคน พระองค์ไม่ทรงคิดยกทัพไปชำระแค้น แต่ละวัน เหมือนทรงเฝ้ารออะไรสักอย่าง วันแล้ววันเล่าพระองค์มิได้ตรัสอะไรมากเหมือนแต่ก่อน พระองค์ดูเหมือนยังคงเฝ้ารอข่าวคราวอันใดสักอย่างอยู่เสมอมา หรือเกิดอันใดขึ้นกับพระราชา?

ผ่านไปหลายวัน สิ่งที่พระองค์รอคอยก็ไร้แววที่จะมาถึงพระองค์ พระราชารับสั่งให้เพิ่มภาชีในชนบทแห่งหนึ่งถึง 3 ครั้ง ชาวบ้านถิ่นนั้นเดือดร้อนกันถ้วนหน้า ต่างปรึกษาหารือกัน แล้วหันไปหาชายหนุ่มคนหนึ่ง กล่าวว่า..

“พ่อหนุ่มเอ๋ย! เจ้าเคยมีเพื่อนเป็นนายทหารหนุ่มของพระราชามิใช่รี? เจ้าโปรดช่วยพวกเราด้วยเถิด โปรดไปขอให้เพื่อนของท่านที่ชื่อมหาอัสน์โรหะนั้นแหละ ช่วยไปขอร้องพระราชาให้ลดภาชีให้ที่เถิด ตั้งแต่เพื่อนของท่านจากไปแล้ว ภาชีก็ขึ้นเอาๆ ไม่ได้หยุดหย่อนเลย”

ชายหนุ่มสงสารและเห็นใจชาวบ้าน กล่าวว่า..

“ตกลงฉันจะไป แต่ฉันไม่อาจไปมือเปล่าได้ เพื่อนของฉันมีลูกสอง ท่านทั้งหลายโปรดช่วยจัดแจงเสื้อผ้าและของเล่นให้เด็กสองคนนั้นด้วยเถิด รวมทั้งของฝากถึงสหายและภรรยาของเขาด้วยเถิด” ชาวบ้านดีใจที่ชายหนุ่มรับเป็นธุระให้ รีบกุลีกุจอช่วยกันจัดแจงของฝากไปให้สหายของชายหนุ่มจนเต็มพระรุงพะรังไปหมด

¹มหาอัสน์โรหชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 58 หน้า 383-392

บุรุษหนุ่มหิวของฝากและขนมทอดกรอบที่ภรรยาทำมาออกเดินทางมาจนถึงประตูเมือง ครั้นพบคนเฝ้าประตูจึงถามหาบ้านของนายมหาอัสนาโรหะ นายประตูจึงพาไปพบพระราชตามคำสั่ง พระราชาทรงสดับข่าวก็ดีพระทัยอย่างสุดแสน รีบเสด็จลุกขึ้นจากพระราชอาสน์ทันที พอทรงเห็น ชายหนุ่มนี้มาเท่านั้น ทรงทักทายแล้วตรัสถามว่า..

“โอ.. ภรรยาและลูกๆ ของท่านสบายดีหรือเปล่า?”

พระราชาทรงจับมือชายหนุ่มพาขึ้นท้องพระโรง ให้นั่งบนราชอาสน์ภายใต้เศวตฉัตรคู่กับตน รับสั่งให้เรียกพระอัคมรเหสีมาตรัสว่า..

“พระน้องนางผู้เจริญ! เธอช่วยล้างเท้าให้สหายของเราที่เกิด”

พระอัคมรเหสีทรงก้มล้างเท้าชายหนุ่มบ้านนอกผู้ยังงงๆ อยู่ เพราะไม่เห็นว่าสหายของตน จะเป็นพระราชา พระราชาทรงรดน้ำด้วยพระสุวรรณภิงคาร พระเทวีทาน้ำมันหอมที่เท้าบุรุษหนุ่ม พระราชาตรัสถามว่า..

“เพื่อนเอ๋ย! มีของกินมาฝากให้พวกเราบ้างไหม?”

“มีสิ!” ชายหนุ่มกล่าวพร้อมก้มหยิบขนมออกมาจากกระตออย่างกระตือรือร้น

พระราชาทรงรับขนมมาใส่จานทอง ทรงส่งเคราะห์น้ำใจสหาย แล้วตรัสแก่ข้าราชการบริพาร ทั้งหมดในท้องพระโรงว่า..

“นี่ พวกท่านทั้งหลายเชิญกินขนมที่สหายเรานำมาเกิด”

ทรงประทานแก่พระเทวีและอำมาตย์ทั้งหลาย แม้พระองค์เองก็ทรงเสวยอย่างอímเอม เปรมฤทัย ชายหนุ่มนำของฝากอื่นๆ เช่น เสื้อผ้า เครื่องประดับ ของเล่นต่างๆ มาถวายอีก พระราชา ทรงรับเปลี่ยนผ้ากาสิกพัสดร์แล้วทรงนุ่งผ้าที่เพื่อนนำมาถวาย ฝ่ายพระเทวีก็ทรงเปลี่ยนผ้ากาสิกสาฎก และเครื่องอาภรณ์ทั้งหลายแล้วทรงนุ่งผ้าสาฎก ทรงประดับเครื่องอาภรณ์ต่างๆ ที่ชายหนุ่มนำมาให้ พระราชาให้สหายทานอาหารคำจุจดังเป็นพระราชา แล้วทรงสั่งอำมาตย์ว่า..

“ท่านจงไปให้ช่างมาโกนหนวดให้สหายเราเหมือนที่ทำกับเรา ให้อาบน้ำหอม ให้นุ่งผ้า กาสิกพัสดร์ มีค่านับแสน พร้อมประดับเครื่องอลังการสำหรับพระราชาแล้วนำมาหาเรา”

พระราชาให้ตีกลองป่าวประกาศให้อำมาตย์ทั้งหลายประชุมกัน แล้วพาดด้ายแดงกลาง เศวตฉัตร ทรงพระราชทานราชสมบัติครึ่งหนึ่งแก่สหายรัก แต่นั้นมาพระราชาทั้งสองก็ทรงร่วมเสวย ร่วมดื่ม ร่วมบรรทมด้วยกันความวิสาสะคุ้นเคยได้แน่นแฟ้นจนใครผู้ใดก็ให้แตกกันไม่ได้อีกแล้ว พระราชารับสั่งเรียกบุตรและภรรยาของสหายให้เข้ามาอยู่ในเมือง ทรงสร้างนิเวศน์ให้ในพระนคร พระราชาทั้งสองสมัครสมานรื่นเริงบันเทิงพระทัยครองราชย์ร่วมกันเรื่อยมา..

ต่อมา พวกอำมาตย์ทั้งหลายพากันโกรธแค้นพระราชอาชญาของตนที่ให้ชาวบ้านธรรมดาคนหนึ่งมาเป็นพระราชอาชญาโดยมองข้ามพวกตนไป จึงมีอาชญาขอรับได้ หากพระองค์ทรงไร้เหตุผลก็เห็นที่ราชบัลลังก์ถึงกาลต้องสั่นคลอนแล้ว อำมาตย์ยังมีอายุไขวี่วี่วอยู่แรง เบื้องต้นจึงเข้าไปหาพระราชโอรสทูลขอร้องว่า..

“ข้าแต่พระราชกุมาร! พระราชาได้ประทานราชสมบัติครั้งหนึ่งแก่หมู่บ้านนอก ทั้งร่วมเสวยร่วมดื่ม ข้าให้พวกเด็ก ๆ มากกราบไหว้ ข้าพระบาททั้งหลายทนมิดใจอีกต่อไปแล้ว ไม่ทราบว่าคุณบ้านคนนี้มีดีอะไร ข้าพระบาททั้งหลายรู้สึกเลื่อมใสใจมากเหลือเกิน ขอพระองค์โปรดทูลเรื่องนี้ให้พระราชาทรงทราบด้วยเถิด”

ราชโอรสเห็นว่าเรื่องชักจะบานปลายเสียแล้ว ได้เข้าไปทูลเรื่องราวทั้งหมดแก่พระราชบิดา แล้วอ้อนวอนให้พระองค์อย่าได้ทรงกระทำอย่างนี้ต่อไปอีกเลย

พระราชบิดาจึงตรัสเล่าเหตุการณ์ให้โอรสและเหล่าอำมาตย์ให้มาฟังพร้อม ๆ กันว่า..

“ลูกเอ๋ย พ่อแพ้การรบครั้งก่อนได้หายไปไหน เจ้าทราบไหม?” พระราชบิดาทรงนึกย้อนเหตุการณ์ความหลังที่ไม่เคยลืมเลือนไปจากพระทัย พลางตรัสเล่าให้ทุกคนฟังดังนี้..

ครั้งนั้นเอง.. พระองค์ขึ้นมาสืบเสาะหาไปจนถึงบ้านชายแดนแห่งหนึ่ง ชาวบ้านแถบนั้นพากันหนีเข้าบ้านเรือนหมด ไม่มีใครกล้าออกมาต้อนรับทหารที่ไม่รู้จักซึ่งกำลังควมม้าเข้ามา เพราะกลัวถูกฆ่าตาย แต่กลับมีผู้กล้าเปี่ยมน้ำใจผู้หนึ่งเห็นทหารอดโรยอ่อนล้ามา เข้าไปถามว่า..

“ท่านเป็นใคร? เป็นทหารฝ่ายโจรหรือฝ่ายพระราชอาชญา?”

เราตอบไปว่า “เป็นฝ่ายของพระราชอาชญา!”

ชายผู้นั้นจึงพาเราไปรักษาตัวที่บ้านแล้วร้องเรียกภรรยาว่า..

“เธอช่วยล้างเท้าให้แก่สหายเราที่เถิด”

ชายหนุ่มพาอาหารมาให้ ปูที่นอนให้ เมื่อเราอิ่มแล้วก็นอนพักผ่อนหลับสบายไปด้วยความอ่อนเพลียอย่างยิ่ง บุรุษหนุ่มคนนั้นยังนึกถึงม้าที่อ่อนล้า ออกไปเปลี่ยนม้าออกให้เดินได้ถนัดให้ดื่มน้ำ เอน้ำมันทาหลังม้าแล้วให้หญ้ามากิน เราพักฟื้นอยู่สามวันก็กลับมาแข็งแรงดุจเดิมจึงขออำลา ก่อนจากกันชายหนุ่มยังได้เตรียมเสบียงให้แก่เราและม้าของเรา ตามมาส่งเรา เราได้บอกฝากนายประตูเอาไว้ว่าถ้ามีชายหนุ่มมาทำธุระแล้วถามหาคนชื่อมหาอัสนาโรหะ ก็ให้พามาหาเราทันที”

พระราชบิดาตรัสเล่าเหตุการณ์ความหลังจบ จึงตรัสกับพระโอรสว่า..

“ลูกเอ๋ย พ่อไปพักอยู่บ้านของชายหนุ่มคนนั้น จึงได้รอดชีวิตกลับมาครองราชย์อย่างปลอดภัยเช่นนี้แล้วพ่อจะไม่ให้สมบัติแก่ผู้มิชอบการแก่เราได้อย่างไรใครที่ให้แก่ผู้ไม่สมควรให้แต่กลับ

ไม่ให้แก่ผู้ควรให้คนนั้นเมื่อถึงคราวมีภัยก็จะไม่ได้อุปการะเกื้อหนุนอะไรเลย คนที่ให้สิ่งต่างๆ แก่คนพาลผู้ไม่รู้อุปการคุณแต่กลับไม่ยอมให้แก่เหล่าบัณฑิต เมื่อถึงคราวมีภัยก็จะไม่ได้ใครมาช่วยเพราะคนพาลย่อมเอาตัวรอดเพียงลำพัง ความเกียพัน และสนิทสนมกันฉันท์มิตรในหมู่พาลที่มักโอ้อวดยอมไร้ประโยชน์ เหมือนพืชที่หวานลงในกองเพลิงย่อมฉิบหายไปในไม่ช้าอะไร แต่ความสนิทสนมกันฉันท์มิตรในหมู่อารยชนผู้จริงใจซื่อตรงคงที่ แม้เพียงเล็กน้อยก็มีประโยชน์มาก ผู้โดยยอสมละตนทำความดีงามให้เราก่อน ผู้นั้นถือว่าทำสิ่งที่ทำได้แสนยากในโลก แม้ต่อมาภายหลังเขาจะทำหรือไม่ทำดีต่อบัณฑิต ผู้นั้นก็ถือว่าเป็นบุคคลผู้ควรแก่การบูชายิ่งแล้ว”

..นับแต่นั้นมาเหล่าอำมาตย์และพระราชโอรสก็มิได้กล่าวคัดค้านอะไรอีกเลย

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า บุรุษชนบทครั้งนั้นมาเป็นพระอาณนที่ส่วนพระเจ้าพาราณสีมาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ พระราชาทรงเห็นคุณค่าของความกตัญญูมากกว่าทรัพย์อันไร้แก่นสารและสิ่งใดจะมีค่าต่อพระราชาไปกว่ามิตรสหายเช่นนี้ย่อมไม่มีอีกแล้ว แม้ราชสมบัติก็มีอาจเทียบค่าได้มิตรแท้ทำให้พระองค์ทรงอุ่พระทัยมากกว่าราชสมบัติ เหตุนี้พระองค์จึงเฝ้าแต่รอคอยสหายนี้ไม่ทรงสนพระทัยในราชสมบัติเลย เพราะราชสมบัติมิใช่มิตรสหาย ข้าทำให้พระองค์ทรงหวาดผวายุ่เสมอ บางคราวก็คล้ายศัตรูที่ล่อให้คนอื่นมาแย่งชิงแล้วสังหารผู้เป็นเจ้าของ จนพระองค์ทรงวางพระทัยผู้คนรอบข้างมิได้เลย มิแน่ว่าทรงครอบครองสมบัติได้นานเพียงไหน เพราะมิตรที่คบหาพระองค์ล้วนเห็นพระองค์เป็นพระราชา จะมุ่งปรารถนาสมบัติหรือคบด้วยใจจริงยังไม่ชัด ต่างกับบุรุษผู้เห็นพระองค์เป็นเพียงทหารจรจัดคนหนึ่งทีพลัดมา แล้วมอบมิตรภาพให้อย่างใจจริง..

ผู้ติดต่อแทนพระคุณคน ไม่เพิกเฉยทำเป็นไม่รู้เสีย แสดงถึงภูมิปัญญาผู้นั้นว่าสูงส่งหรือต่ำทรามเพราะค่าของคนอยู่ที่การรู้จักคุณค่าคน ผู้รู้คุณคือคนไร้ค่าคนเนรคุณคือคนทำลายค่าของตน

“นิสสัยรู้คุณค่าคน, ไม่วางเฉยต่อพระคุณผู้อื่น และคิดหาทางแทนคุณด้วยใจจริง” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิถีนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในสัจจบารมี

7.6 พระคุณไม่มีวันตาย¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก ครั้งหนึ่ง พระอาณนที่ได้ผ้าสาฎกมามากแล้วถวายทั้งหมดแก่ภิกษุหนุ่มผู้มีอุปการะแก่ตนมาก ภิกษุรูปนั้นได้แบ่งผ้าทั้งหมดถวายแก่เพื่อนภิกษุผู้ร่วมอุปัชฌาย์ เมื่อภิกษุเข้าไปเฝ้าพระทศพลทูลถามว่า พระอริยสาวกชั้นโสดาบันยังมีการให้เพราะเห็นแก่หน้าอยู่หรือ พระ

¹คุณชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 57 หน้า 44-53

โลกนาถตรัสว่า อานนท์มิได้ให้เพราะเห็นแก่หน้า แต่ว่าภิกษุหนุ่มรูปนั้นมีอุปการะแก่เธอมาก ชื่อว่าผู้มีอุปการะเราควรทำอุปการะตอบด้วยความกตัญญูกตเวทีบัณฑิตแต่ปางก่อนก็ยังทำอุปการะตอบแก่ผู้มีอุปการะแก่ตนเหมือนกัน เมื่อภิกษุทูลอาราธนา จึงทรงนำเรื่องในอดีตมาตรัสดังนี้..

ในอดีต มีราชสีห์ตัวหนึ่งยืนอยู่บนยอดเขามองดูเนื้อแล้วกระโดดลงจากยอดเขาสุดแรง ไม่สามารถยั้งความเร็วได้จึงตกจมลงในเปือกตมแห่งหนึ่ง ยืนปักเท้าทั้ง 4 เหมือนเสา อดอาหารอยู่ถึง 7 วัน ขณะนั้นเองมีสุนัขจิ้งจอกตัวหนึ่งเที่ยวเสาะหาอาหารอยู่ เที่ยวเดินมาโดยไม่ได้อู้อาเลื่อ ตาลึงห์ พลันพบราชสีห์จริงๆ ก็ตกใจกลัวสุดขีด ขาสั่นกำลังจะออกวิ่ง..

“พอมหาจำเริญสุนัขจิ้งจอก! ท่านอย่าหนีเลยนะ ตอนนี้ข้าพเจ้ากำลังลำบากติดหล่มอยู่ ได้โปรดช่วยข้าพเจ้าด้วยเถิด” ราชสีห์ขอร้องด้วยน้ำเสียงอันไพเราะ ทำให้สุนัขจิ้งจอกต้องชะงักเท้าค้างไว้ เหลียวกลับมาดู เห็นราชสีห์ขอร้องด้วยจริงใจไม่มีเลศนัยแอบแฝง จึงเห็นใจค่อยๆ เดินเข้าไปหา ราชสีห์แล้วกล่าวว่า..

“ข้าพเจ้าช่วยยกท่านขึ้นมาได้ แต่เมื่อยกท่านขึ้นแล้วเกรงท่านจะกินข้าพเจ้าเสียนะซี!”

หากสุนัขจิ้งจอกรู้ว่าราชสีห์อดอาหารมาทั้งวันแล้ว บางทีคงต้องชังใจมากกว่านี้ ในโลกจะมีกี่คนที่อดอาหารมาหลายวันเพียงนี้ เมื่อเห็นเหยื่ออันโอชะอยู่ตรงหน้าจนหน้ามืดตาลายแล้วยังสามารถอดใจไว้ได้อีก ถ้าไม่มีความซื่อสัตย์ฝังแน่นติดในกมลเสียแล้วไหนเลยจะทนทานได้

ราชสีห์กล่าวยืนยันกับสุนัขจิ้งจอกว่า..

“ท่านอย่าได้กลัวไปเลย ข้าพเจ้าจะไม่กินท่านแน่! แต่ข้าพเจ้าจะสนองคุณท่าน ท่านจงหาทางช่วยข้าพเจ้าขึ้นไปเถิด”

สุนัขจิ้งจอกไวใจ และมั่นใจว่าดูน้ำใจราชสีห์ไม่ผิด นับว่าเดิมพันน้ำใจกันด้วยชีวิต สถานการณ์เช่นนี้ การมอบน้ำใจของสุนัขจิ้งจอกกลับมีค่าอย่างมหาศาล เพราะหากสุนัขจิ้งจอกมอบน้ำใจให้ผิดตัว นั่นหมายถึงชีวิตของตนต้องสูญสิ้นทันที ฉะนั้นการช่วยครั้งนี้ นับว่าสุนัขจิ้งจอกได้มอบชีวิตให้ราชสีห์ไปแล้ว ประการนี้มีตรสหายในโลกมีมากน้อยเท่าใดที่จะเข้าใจได้..

สุนัขจิ้งจอกเริ่มออกแรงสุดตัวตะกุยเลนรอบๆ เท้าทั้งสี่ของพญาโกสรวราชสีห์เมื่อชุดเป็นล่ำรา ข้างเท้าทั้งสี่ให้น้ำไหลเข้าไปได้แล้ว ก็เผลอลอดใต้ท้องราชสีห์ ใช้ศีรษะดันท้อง ร้องบอกราชสีห์ให้ช่วยออกแรงกระโดดด้วย ราชสีห์ออกกำลังสุดแรงกระโดดขึ้นจากหล่มไปยืนอยู่บนบกได้สำเร็จ!

ราชสีห์พักเหนื่อยอยู่ครู่หนึ่งแล้วจึงลงสระอาบน้ำชำระโคลน เมื่อหายเหนื่อยแล้วก็อดกลั้นความหิว ออกวิ่งฆ่าควายได้ตัวหนึ่ง เอาเชืวฉีกเนื้อชิ้นดีวางไว้หน้าสุนัขจิ้งจอก แม้นจะหิวเพียงไหน ก็ให้ผู้มีพระคุณได้กินก่อน เมื่อสุนัขจิ้งจอกกินแล้ว ตนจึงกินต่อในภายหลัง จากนั้นสุนัขจิ้งจอกคาบเนื้อชิ้นหนึ่งไว้ ด้วยตั้งใจจะเอาไปให้นางจิ้งจอกผู้เป็นภรรยา ราชสีห์ทราบดังนั้นจึงขอไปพบ

ครอบครัวของสหาย เมื่อไปเห็นครอบครัวของสุนัขจิ้งจอก ราชสีห์ได้พูดกับสหายว่า..

“ตั้งแต่นี้เป็นต้นไป เราจะดูแลปรนนิบัติท่านเองเพื่อเป็นการตอบแทนที่ท่านให้ชีวิตเรา”

แล้วราชสีห์ก็ชวนครอบครัวของสุนัขจิ้งจอกให้มาพักอยู่ในถ้ำอันอบอุ่นข้างๆ ถ้ำของตน เพื่อสะดวกในการคุ้มครอง ปกป้องภัยพาลให้แก่ครอบครัวของสุนัขจิ้งจอก ทุกๆ วันราชสีห์กับสุนัขจิ้งจอกก็ออกไปหาอาหารด้วยกันเสมอมา เมื่อกาลเวลาผ่านไป นางราชสีห์เกิดเฉลียวใจระแวงว่า ราชสีห์สามีอาจชอบพอกันกับนางสุนัขจิ้งจอกสาวเสียกรรมัง ดังนั้นเมื่อสองสหายไม่อยู่ นางสิงห์จึงทิ้งความไว้วางใจแล้วเริ่มยุทธการคุกคามโดยเข้าไปขู่นางจิ้งจอกว่า..

“เจ้าทำไมมาอยู่ที่นี่? ทำไมไม่ไปอยู่ที่อื่นเสียที!”

ลูกๆ ราชสีห์เห็นแม่ทำเป็นตัวอย่างก็ทำแบบนั้นบ้าง โดยไปแยกเขี้ยวใส่ลูกๆ ของนางสุนัขจิ้งจอก พอตกเย็นนางสุนัขจิ้งจอกจึงไปเล่าให้สามีฟัง สองสามีภรรยาปรึกษากันว่า..

“ชะรอย นางราชสีห์อาจจะทำตามคำของพญาราชสีห์เสียก็ได้ เราคงอยู่ที่นี้มานานแล้วกรรมังเมื่อเป็นแบบนี้ เรากลับไปถิ่นที่อยู่เดิมของเราดีกว่า”

สุนัขจิ้งจอกตัดสินใจเข้าไปหาราชสีห์แล้วกล่าวอ้อลว่า..

“นาย! เราเองก็อยู่ในถ้ำของท่านมานานมากแล้ว ผู้ที่อยู่นานๆ ย่อมไม่เป็นที่พอใจเท่าไรนัก ตอนที่เราก่อไปหาอาหารกันนางสิงห์ภรรยาท่านเข้ามาขู่ไล่ภรรยาของเรา ผู้เป็นใหญ่ย่อมขับไล่ผู้น้อยได้ตามต้องการอยู่แล้ว นี่เป็นธรรมดาของผู้มีกำลัง นางสิงห์ผู้มีพินคมของท่านได้คุกคามบุตรภรรยาของเรา ขอท่านโปรดทราบด้วยเถิด ภัยเกิดจากที่พึงเสียแล้ว”

ราชสีห์ฟังคำของสหายแล้ว ไม่รอช้า รีบเข้าไปหานางสิงห์ทันที แล้วกล่าวว่า..

“น้องเอ๋ย! เมื่อครั้งก่อนโน้น เจ้ายังจำได้ไหมว่าเราไปหาอาหารแล้วหายไป 7 วัน จึงกลับมา กับสุนัขจิ้งจอกและภรรยาของเขา เจ้ารู้ถึงสาเหตุที่เราหายไปถึง 7 วันไหม? ตอนนั้นเราพลาดติดหล่ม ยืนอดอาหารอยู่ถึง 7 วันที่เรารอดชีวิตมาได้ก็เพราะสุนัขจิ้งจอกท่านนี้แหละ สุนัขจิ้งจอกนี้เป็นสหายช่วยชีวิตเราไว้ ผู้สามารถตั้งอยู่ในคุณธรรมแห่งมิตรได้ไม่ใช่ของเล็กน้อยเลย แต่ไปเจ้าอย่าได้ดูหมิ่นสหายของเราอีกเป็นอันขาด”

นางราชสีห์สำนึกผิด เข้าไปขอโทษสุนัขจิ้งจอกและภรรยา และนับแต่นั้นมาทั้งสองตระกูลก็อยู่กลมเกลียวกันไม่ทำลายมิตรภาพต่อกันสืบเนื่องไปถึงเจ็ดชั่วตระกูล..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า สุนัขจิ้งจอกครั้งนั้นมาเป็นอานนท์ ราชสีห์มาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ สุนัขจิ้งจอกแม้ชาติต่ำแต่ใจสูง จิ้งจอกไว้วางใจมิตรสหาย วางเดิมพันมิตรภาพ

ต่อราชสีห์ด้วยชีวิต หากวางใจผิดตัวนั้นเท่ากับตัวก็ต้องหายไปในห้องราชสีห์ด้วย ทว่าราชสีห์มีไซมิตรพาลที่หวังปกกลอก เอาแต่ประโยชน์เข้าตัวแล้วทำลายน้ำใจมิตร จึงเห็นคุณค่าของมิตรภาพเช่นนี้ และไม่ยอมปล่อยให้มิตรเช่นนี้ต้องจากไป เพราะมิตรภาพเช่นนี้หาได้ยากในโลก

การประกาศคุณเป็นการตอบแทนคุณประการหนึ่ง หากคิดปิดม้ามไว้ ไม่อยากบอกออกมา เพราะริษยานับว่าเป็นคนเหรคุณ จับแง่คิดไม่เป็น กระทั่งบางคนเป็นมิจฉาธิปฏิบัติไป เช่นมองผู้ช่วยเหลือตนว่า เขาจะเอาบุญจึงมาช่วยเรา เราเป็นทางผ่านแห่งบุญของเขา ฉะนั้นไม่เป็นพระคุณต่อกันมากนัก หรือมองผู้ให้สิ่งของแก่ตนว่าเป็นเพราะบุญของเราบันดาลให้เขาต้องเอาของมาให้มิได้เป็นคุณที่เขาทำเป็นต้น ที่เป็นเช่นนี้เพราะมีเชื่อเหรคุณคนอยู่ในสันดาน จึงบันดาลให้คิดได้เยี่ยงนี้ หากเป็นผู้กตัญญูรู้คุณคนแล้ว ย่อมไม่มีวันคิดวิกลได้เช่นนี้เด็ดขาด แต่จะมุ่งคำนึงถึงประโยชน์ที่ผู้อื่นต้องสูญเสียมาให้ตน จึงซาบซึ้งในพระคุณนั้น ..หากมีใครสักคนยอมให้ บางคนอาจมองว่าเขาอยากได้มิตรภาพจากเรา แต่ผู้มักมองคุณคนจะมองว่า เขาหยิบบัณฑิตมิตรภาพให้แก่เรา

“นิสัยมักเห็นคุณผู้อื่น, ประกาศคุณผู้มีคุณ และตอบแทนด้วยใจมั่นคง” จึงนับเป็นนิสัยในวิธินักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในสังขบารมี

7.7 อยากหาแม่ แต่รอปลดหนี้¹

สาเหตุที่ตรัสขาดก พระศพลประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน ได้ตรัสขึ้นชมภิกษุผู้เลี้ยงมารดาว่า รักษาวงศ์ของโบราณกบัตติตทั้งหลายไว้ เพราะบัณฑิตแม้เกิดในเดียรจฉานก็ยังให้ชีวิตแก่มารดาบิดา แล้วทรงนำเรื่องอดีตมาสาธกดังนี้..

ในอดีต มีพระราชาเมืองหนึ่งทรงมีพระทัยฝักใฝ่ในการล่าเนื้อเป็นอย่างมาก ทรงเสด็จเข้าป่าล่าเนื้อทุกวันจนชาวบ้านต่างเดือดร้อน หากินไม่สะดวก ชาวบ้านได้ประชุมปรึกษารื้อกันว่า..

“พระราชาพระองค์นี้ทำให้พวกเราทำงานไม่ได้เลย เพราะทรงเอาแต่รุกที่ล่าสัตว์ครอบครวัของพวกเราจะพากันล่มจมเสียก่อนนะซี! พวกเราน่าจะต้อนฝูงสัตว์ให้มารวมกันที่ทุ่งหญ้าที่เดียวกัน แล้วล้อมที่เอาไว้ นำไปถวายให้พระราชาได้ล่าสัตว์ในที่นี้แทนเถอะ พวกเราเห็นด้วยไหม?”

ทุกคนเห็นพ้องต้องกันจึงเริ่มดำเนินการต้อนฝูงกวางในป่าใหญ่ ขณะนั้นกวางตัวหนึ่งชื่อนันทิยะได้พาพ่อแม่ไปนอนอยู่ในป่าดอนเล็ก ๆ กวางนันทิยะเห็นคนล้อมเข้ามานึกห่วงแต่พ่อแม่เท่านั้นคิดว่า..

“วันนี้เราจะสละชีวิตให้ชีวิตเป็นทานเพื่อพ่อแม่ของเรา”

กวางนันทิยะลุกขึ้นไหว้พ่อแม่แล้วกล่าวว่า..

¹นันทิยมิตราชขาดก, พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 59 หน้า 104-113

“พ่อจ๋าแม่จ๋า ถ้ามีคนเดินเข้ามา พ่อกับแม่อย่าออกไปนะจ๊ะ”

ชาวบ้านเดินเข้ามาพาดพุ่มไม้กวางนั้นหิยะก็รีบกระโจนพรวดออกไปทันทีพวกชาวบ้านเข้าใจว่าในตอนนี้อาจมีกวางอยู่แค่ตัวเดียวจึงไม่เดินลึกเข้าไปอีก ชาวบ้านต้อนเนื้อทุกตัวเข้าสวนกันประดุจหลุมอบถวายให้พระราชินี แต่นั่นเนื้อก็ถูกสังหารวันละตัวเพื่อเป็นอาหารของพระราชินี ถึงวาระใครเนื้อตัวนั้นก็ไปยื่นเป็นเป่าหนึ่งที่ลานสังหาร นั้นหิยะดื่มน้ำในสระ กินหญ้าแสนอร่อยรอคอยวาระของตนมาถึง...

หลายวันผ่านไป พ่อแม่ของกวางนั้นหิยะคิดถึงลูกมาก รู้ว่าลูกมีพลังกำลังมากสามารถกระโดดข้ามรั้วออกมาได้จึงฝากความไปถึงนั้นหิยะว่าพ่อแม่คิดถึงมาก พ่อแม่แก่แล้วอยากพบหน้าลูกเหลือเกิน

“มีใครชื่อนั้นหิยะบ้างไหม?” ผู้ส่งสาส์นตะโกนถามเข้าไปในคอก

“ข้าพเจ้าเอง!” นั้นหิยะตอบพลางกระโดดมายืนใกล้ๆ รอฟังข่าว เมื่อทราบสาส์นแล้วจึงตอบกลับไปว่า..

“ข้าพเจ้าต้องกลับไปหาพ่อแม่แน่ละ แต่จะไม่กระโดดข้ามรั้วไปเนื่องเพราะข้าพเจ้าได้กินน้ำและหญ้าของพระราชินีในฐานะเป็นหนี้ชีวิตเขาแล้วข้าพเจ้าก็อึดท้องสุขสบายอยู่ในนี้มานานยังไม่ได้ตอบแทนพระราชินีเลย ข้าพเจ้าจะไม่กินอาหารของพระราชินีเปล่าๆ ข้าพเจ้ารอคอยวาระอยู่ จะเอียงสี่ข้างให้พระราชินีทรงยิง หากเมื่อใดเราพ้นภัย พระราชินีทรงอนุญาตแล้ว เราคงเป็นสุขใจได้กลับไปพบแม่บ้าง” กวางนั้นหิยะฝากความไปถึงพ่อแม่แล้วกลับเข้าไปในคอกดังเดิม

ต่อมาวาระของนั้นหิยะก็มาถึง พระราชินีทรงโง่คั่นธนู กวางนั้นหิยะยืนสงบเป็นเป่าหนึ่งแล้วแผ่เมตตาให้พระราชินีอยู่ พระราชินีโง่ธนูสุดแรงแต่ลูกศรมิยอมหลุดออกจากแฉ่งสักที พระราชินีทรงฉงนพระทัยยิ่งนัก ทรงทอดพระเนตรดูกวางนั้นหิยะก็นึกเอ็นดูค่อยๆ คลายพระทัยคิดเปียดเบียนพร้อมกับทรงเลื่อมใสในกวางนั้นหิยะ ทรงดำริว่าลูกศรนี้คงจะรู้คุณกวางตัวนี้เป็นแน่จึงยิงอย่างไรก็ไม่ออก ทรงทิ้งธนูแล้วตรัสว่า..

“ท่อนไม้ไม่มีจิตยังคิดถึงคุณธรรมของท่านได้ ข้าพเจ้าเป็นคนเสียเปล่ากลับไม่รู้เลย เราขอภัยเจ้าด้วย”

กวางนั้นหิยะทูลว่า..

“เมื่อพระองค์ให้อภัยแก่หม่อมฉันได้ แล้วฝูงกวางทั้งหมดในอุทยานนี้ล่ะ พระเจ้าข้า”

“อืม เราก็ให้อภัยด้วยเช่นกัน” พระราชินีตวัดพระทัยสละให้

“แล้วนกบนฟ้า ปลาในน้ำ สัตว์บนบกล่ะ พระเจ้าข้า” กวางนั้นหิยะทูลถามต่อ

“ตกลง เราให้อภัยทั้งหมดตามที่เจ้าขอ” พระราชาตรัสตอบ

“อย่างนั้น ขอพระองค์ทรงมั่นอยู่ในศีล 5 เกิด พระเจ้าข้า ขอพระองค์ทรงละอคติ มีทศพิธราชธรรมให้สม่ำเสมอ และขอให้ทรงตรวจดูกุศลธรรมเหล่านี้ที่สถิตอยู่ในพระองค์คือ ทาน ศีล การบริจาคความซื่อตรงความอ่อนโยนความเคร่งครัดความไม่พิโรธ การไม่เบียดเบียนความอดทน ความไม่ผิดพลาดเกิด แล้วปิตีและโสมนัสจะเกิดขึ้นแก่พระองค์หาบ่นไม่เลย พระเจ้าข้า”

พระราชาทรงโสมนัสเป็นที่ยิ่งเพราะทรงไม่เคยได้ยินสัต์ว่ากล่าวว่าเป็นธรรมน่าฟังถึงเพียงนี้ มาก่อนเลย พระทัยของพระองค์อ่อนลงดุจทองลงไฟ เกิดความเลื่อมใสที่จะประพฤติธรรมตามที่ กวางแนะนำมาทุกประการ พระราชายึดถือคุณธรรมมั่นคง เมื่อพระองค์และชาวเมืองละโลกแล้ว ก็ไปสวรรค์กันถ้วนหน้า สำหรับกวางนั้นทียะก็ได้กลับไปหาบิดามารดาปรนนิบัติท่านทั้งสองอย่าง สุขใจทุกวันคืน..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า บิดามารดามาเป็นราชตระกูล ราชามาเป็นพระอานนท์ นันทิยมฤคราชมาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ กวางมีความกตัญญูต่อบิดามารดาอย่างยิ่งแล้ว ยังเป็นผู้มีสัจจะอย่างยิ่งอีกด้วย แม้ผู้ให้อาหารตนจะเป็นศัตรูผู้คิดฆ่าก็ยังแยกแยะดีชั่วออกส่วนดีคือได้ให้อาหารเลี้ยงชีพตนเมื่อตน เป็นหนี้ชีวิตก็ยอมมอบกายให้ ส่วนชั่วคือคิดฆ่าตนก็แผ่เมตตาให้ไม่ถือสา ไม่เอาดีชั่วมาปนกันจนทำให้ ลืมพระคุณในส่วนที่ดี

“นัสัยึดมั่นในสัจจะ โดยไม่เห็นแก่สุขส่วนตัว, ไม่ลืมคุณคน และรู้จักแยกแยะดีชั่ว” ทั้งหมดจึงนับเป็นนิสัยในวิธินักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในสัจจบารมี

7.8 เหตุการณ์ที่ไม่มีวันเลื่อน¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก ฝึกขุณฺโงในธรรมสภาว่าถึงคุณของพระสารีบุตรเถระเจ้าที่รู้พระอรรถาภัย ของพระทศพล พระตถาคตเจ้าเสด็จมาทรงทราบเรื่องสนทนา แล้วทรงนำอดีตมาตรัสดังนี้..

ครั้งหนึ่ง ณ ป่าใหญ่ ได้มีละมั่งตัวหนึ่งกำลังวิ่งหนีการไล่ล่าของพระราชาอย่างสุดชีวิต ละมั่ง วิ่งเข้าไปในป่าลึกได้กลิ่นน้ำโซยมาแตะจมูกแต่ไม่เห็นว่ามีน้ำอยู่ตรงไหน ได้กวาดสายตาสอดส่อง แหล่งน้ำจึงรู้ว่าภายใต้หญ้าเขียวที่ปกคลุมเบื้องหน้าคือบ่อน้ำลึกละมั่งไวปานลมขณะใกล้จะล้มตกลงบ่อ ก็รีบกระโดดเบี่ยงฉีกออกไปได้ทันพระราชาริงกวาดตามมาไม่ทรงทราบว่าบ่อน้ำซ่อนอยู่ใต้พืดตกลง ไปในบ่อลึก หาที่ยึดจับปีนขึ้นมาไม่ได้ ตั้มนอนอยู่ในบ่อรอความตาย กรรมตามสนองพระราชาบ้างแล้ว!

¹ สรชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 60 หน้า 327-347

ละมั่งวิ่งหนีไม่เหลียวหลังไปจนไกลแล้วหันกลับมาดู ก็รู้ว่าพระราชพลัดตกปอน้ำ ตนเองปลอดภัยแล้ว เกิดความโล่งอกโล่งใจแต่ก็อดมิได้ที่จะวิ่งย้อนกลับมาดูพระราช เมื่อเห็นพระราชตื่นนอนอยู่ภายใต้ปอน้ำก็เกิดคิดสงสัยขึ้นมา มิได้คำนึงถึงเหตุการณ์เมื่อครั้งที่ชายผู้นี้ไล่ล่าหมายเอาชีวิตตนอย่างโหดเหี้ยมอำมหิต ละมั่งวิ่งไปที่ก้อนหินแล้วไถลลงบ่อที่ลึกก้นกือเพื่อถ่มพิษบ่อให้สูงขึ้น จนผ่านไปหลายชั่วยาม ในที่สุดพระราชาก็กระโดดขึ้นมาได้ ละมั่งยืนดูท่าที่พระราชาอยู่ห่างๆ ก็รู้ว่าพระราชาเป็นมิตรไม่คิดฆ่าตนแล้ว จึงให้ขึ้นหลังวิ่งพาออกจากป่าไปส่งถึงที่ตั้งค่ายทหาร แล้วขอให้พระราชรักษาศีล 5 พระราชาเกิดความซาบซึ้งในคุณธรรมของละมั่ง ทรงถึงกับชวนให้มาครองราชย์ร่วมกัน แต่ละมั่งกล่าวว่า..

“ข้าพระองค์เป็นสัตว์เดรัจฉานไม่ต้องการราชสมบัติหรือถ้าพระองค์มีไมตรีในตัวข้าพระองค์แล้วไซ้ โปรดให้ชาวเมืองรักษาศีล 5 กันเถิด แม้พระองค์เองก็รักษาด้วย”

ละมั่งกล่าวจบแล้ววิ่งเข้าสู่ป่าลึกตามเดิมพระราชาสุดแสนจะอาลัยรักละมั่งเป็นที่สุดพระอัสสุชนหลังไหลเต็มพระเนตร รับสั่งให้ตีกลองป่าวประกาศให้ชาวเมืองทุกคนรักษาศีล 5 ทุกคน จากนั้นมาพระราชาก็ทรงยินดีแต่การสั่งสมบุญกุศล หมั่นให้ทานแจกจ่ายแก่ชาวเมือง แล้วให้พสกนิกรตั้งอยู่ในธรรม ใครที่ตายไปแล้วก็ได้ไปสวรรค์กันเนื่องแน่นจนทั่วสักกะเห็นหมู่เทพบุตร เทพธิดาหน้าใหม่ๆ เกิดขึ้นมามากมาย ได้ทรงตรวจดูสาเหตุจึงรู้ว่าเป็นเพราะโอวาทของละมั่งที่ให้ไว้แก่พระราชา และพระราชาได้ปฏิบัติตามเป็นอันดีแล้วนั่นเอง ชาวสวรรค์จึงเกิดขึ้นมามากมาย แล้วทันใดนั้น! พระองค์ก็ทรงหายแว็บไปจากดาวดึงส์พิภพทันที

วันนั้น พระราชากำลังทรงฝึกซ้อมยิงธนูเพื่อไวลายชมชู่ข้าศึกที่อาจมาคุกคามในอนาคต จู่ๆ ก็มีละมั่งมายืนอยู่ที่วิถิลูกศรบุโรหิตวันนี้ก็ผิดเป็นคนละคนกลับเร่งให้พระองค์ทรงปล่อยลูกศรยิงละมั่งที่อยู่ตรงหน้าพระพักต์ให้ตายโดยเร็วทั้งที่ปกติบุโรหิตนี้เป็นคนยึดมั่นในศีล 5 เป็นที่สุดบุโรหิตกล่าวว่า..

“พระองค์จะทรงไล่ไปโยอีกเล่า? ยิ่งไปเลย พระเจ้าข้า ละมั่งตัวนี้เป็นอาหารชั้นดีโดยแท้”

“ท่านบุโรหิต เรานั้นรู้ว่าละมั่งนี้เป็นอาหารชั้นดีของเหล่ากษัตริย์ แต่เราไม่อาจฆ่าละมั่งได้ เพราะละมั่งทำคุณไว้กับเรา เราบูชาคุณที่ละมั่งทำไว้ในปางก่อน ฉะนั้นเราจะไม่ขอฆ่าเนื้อละมั่งเป็นเด็ดขาด!” พระราชาตรัสตอบอย่างเด็ดเดี่ยว

“ข้าแต่มหाराชผู้กล้าหาญ! ข้าพระองค์จะทูลให้ทรงทราบ นั้นมิใช่ละมั่งหรือแต่เป็นท้าวสักกะผู้เป็นใหญ่กว่าอสูรทั้งหลาย ถ้าพระองค์ฆ่าแล้วก็จะได้เป็นใหญ่เสียเองล่ะ! ถ้าขึ้นพระองค์ยังทรงไล่ไม่รับยิงละมั่งนี้ มันจะทำให้ตัวพระองค์เองและพระชายากระทั้งโอรสของพระองค์ต้องไปตกนรกของพระยายมมะ พระเจ้าข้า” บุโรหิตข่มขู่พระองค์จะให้ทรงยังให้ได้

“อะไรกัน! ท่านบุโรหิต หากมันเป็นเช่นนั้นจริง ถึงชาวเมืองทั้งหมด ทั้งพระโอรส มเหสี และสหายที่รักของเรจะต้องไปนรกกันทั้งหมดก็ตามเถอะ เราก็จะไม่ฆ่าผู้ที่ให้ชีวิตแก่เราเป็นอันขาด!

ท่านปุโรหิต ละมั่งตัวนี้ได้ให้ชีวิตแก่เราในป่าอันห่างไกล เราไม่เคยสัมผัสสิ่งที่ละมั่งตัวนี้ทำกับเราเลย เรา
จะฆ่าผู้มีพระคุณนั้นได้อย่างไรกัน”

ท้าวสักกะออกจากร่างปุโรหิตมายืนอยู่บนอากาศ ตรัสขึ้นชมว่า..

“พระองค์ช่างมีไมตรีต่อมิตรโดยแท้ ขอจงทรงพระชนม์ชีพอยู่ยืนนานเทอญ ขอทรงปกครอง
อาณาประชาราษฎร์ด้วยคุณธรรม และขอทรงบันเทิงพระทัยตั้งในสรวงสวรรค์เหมือนกับเรา
พระองค์อย่าได้ทรงพิโรธโดยเด็ดขาด ทรงผ่อนโล่ไว้เสมอ หมั่นบำรุงสมณพราหมณ์ผู้ยิ่งใหญ่ด้วยธรรมเช่นนี้
มิว่าผู้ใดก็มีอาจตีเตียนพระองค์ได้ เมื่อละโลกไป พระองค์จะได้ไปเสวยยศใหญ่ในสวรรค์ ข้าพเจ้า
ความจริงประสงค์มาเพื่อจับผิดพระองค์แต่พระองค์มิให้ข้าพเจ้าจับผิดได้เลยขอพระองค์จงอย่าประมาท
เถิด” แล้วท้าวสักกะก็เหาะเสด็จจากไป..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า ราชาคั้งนั้นมาเป็นอานนท์ ปุโรหิตมาเป็นพระสารีบุตร ละมั่ง
มาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ กวางไม่ถือโทษโกรธเคืองผู้หมายฆ่าตน กลับเข้าช่วยเหลือศัตรูให้พ้น
อันตราย ส่วนพระราชาเป็นผู้มีสัจจะยิ่ง ยินดีมอบราชสมบัติให้แทนคุณเมื่อถูกยั่วยุให้ลุกแค้นเกลียด มีทรัพย์
และตำแหน่งอันน่ายั่วยวนมาล่อ กระทั่งถูกข่มขู่ด้วยชีวิตตนและญาติมิตรทั้งหมด ทั้งยังมีแรงสนับสนุน
จากคนใกล้ชิดอีก ก็ไม่โลเล ไม่ทำลายสัจจะ ยอมสละสิ่งทุกอย่างทั้งชีวิตตนและครอบครัว แต่
ไม่ยอมทำชั่วแค้นคนเคียดชัง

“นิสัยไม่ทำร้ายผู้มีพระคุณ และยึดมั่นในมิตรธรรม” จึงนับเป็นนิสัยในวิถีนักรักรบที่มี
ที่นับเนื่องเข้าในสัจจธรรม

7.9 ชีวิตแลกชีวิต¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก พระทศพลทรงสดับว่า พระเวททัตพยายามจะปลงพระชนม์พระองค์จึง
ตรัสว่า มิใช่แต่บัดนี้เท่านั้น แม้เมื่อก่อนก็พยายามเหมือนกัน แล้วทรงนำเรื่องอดีตมาตรัสเล่าดังนี้..

ในอดีต ณ สระน้ำกลางป่าละเมาะแห่งหนึ่ง มีกวาง นก เต่า 3 สหายอาศัยอยู่ริมน้ำ กล่าว
กันว่าสัตว์ทั้ง 3 นี้เป็นสหายรักกัน แต่ยังไม่มีโอกาสได้พิสูจน์ว่าแท้จริงเป็นอย่างไร เนื่องจากทั้ง 3
ยังไม่พบบทเหตุการณ์อันใดให้พิสูจน์น้ำใจกันและกันอย่างแท้จริงเลยที่ผ่านมานี้ก็เพียงเกื้อกูลกันใน
ยามมีสุขร่วมเสป! ไม่แน่ว่าที่อาจเป็นแค่สหายรักที่ร่วมกันกินก็เป็นได้มีแต่สถานการณ์วิกฤตเท่านั้นที่
สหายร่วมตายจะพลันปรากฏ!

¹ กระจกนิคชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 57 หน้า 300-303

จนมาวันหนึ่ง ขณะที่สัตว์ทั้ง 3 ต่างออกไปหากิน พรานป่าเดินมาพบเห็นรอยเท้ากว้างที่ริมน้ำ พรานป่าไม่รอช้ารีบวางบ่วงดักซ่อนไว่ก่อน กวางวิ่งมาดื่มน้ำ ไม่รู้กลวงได้ติดบ่วงตะโกนร้องเรียกสหายนกสตัดตะได้อินเสียงสหายก็รีบลงมาจากยอดไม้แต่ก็รีบขึ้นจากน้ำมากกับเต่าปรึกษากันว่าจะทำยังไงกันดี?

นกจึงบอกเต่าว่า..

“สหาย! ท่านมีพินจงแทะบ่วงเถิด ส่วนเราจะบินไปถ่วงเวลาพรานป่าไม่ให้มาเร็วนัก หากสองเราช่วยกันมีแนวโน้มว่าสหายของเราจะรอดชีวิตก็ได้”

เต่าจึงเริ่มแทะเชือกทันที ส่วนนกก็ขึ้นไปยืนสอดแนมคอยทำอยู่ที่บ้านนายพราน นายพรานถือหอกออกจากบ้านแต่เช้าตรู่ นกนักสู้ก็โฉบปรบปีกเอापากจิกนายพราน นายพรานวิ่งทุลักทุเลถอยหนีกลับเข้าบ้านคิดว่า..

“ฮือ! ถูนกอัปมงคลจิกเสียตั้งแต่ก้าวแรกที่ออกประตูเลย วันนี้เห็นจะโชคไม่ดีเอาซะแล้ว ขอนอนอีกทีเพื่อล้างชวย..”

นายพรานตื่นขึ้นมามีอาการระทมระทวยกับแผลที่โดนจิกซึ่งยังไม่หายเจ็บแสบ แล้วคว้าหอกออกจากบ้านทันทีคราวนี้ออกทางประตูหลังบ้านเพื่อจะได้ไม่ต้องพบนกตัวช่วยอีก มิคาดนกโฉบลงมาจิกอีก นายพรานคิดว่าถูนกกาฬกัณณจิกดีอีกแล้ว จึงหันกลับเข้าบ้านไปนอนต่ออีกรอบ รอจนฟ้าสว่างแล้วก็ถือหอกออกไปอีกครั้ง นกรู้ว่าเข้าขนาดนี้ห้ามไม่อยู่แล้วจึงรีบบินไปบอกกวางว่าตอนนี้ นายพรานกำลังเดินมาแล้ว!

ส่วนเต่าได้ยินดังนั้นก็ตื่นตื่นรีบเร่งเอापากกัดเชือกอย่างไม่ยั้ง หลังจากกัดมาแล้วทั้งคืนจนระบมไปทั้งปาก ขณะนี้ยังเหลืออีกเกลียวเดียวเท่านั้น! เต่าไม่อาจหยุดได้ ตอนนี้พินของเต่าเรรวนจนรู้งจะหมดปากอยู่แล้ว ปากก็พุ่มไปด้วยเลือดกลบเต็มไปหมด แต่ความปวดแสบปวดร้อนกลับไม่มีผลให้เต่ากังวลสนใจเนื่องเพราะเต่ามันแต่ตื่นตื่นกลัวว่าจะไม่ทันการณ์กลัวเพื่อนจะตายจึงกัดอย่างไม่คิดชีวิต อย่างว่าแต่พินในปากเลย ต่อให้กระดองแตกทำลายก็ไม่มีอะไรไปมุ่งสนใจ!

นายพรานมองมาแต่ไกล พอเห็นกวางติดบ่วงก็รีบเดินมาอย่างรวดเร็ว เต่าเห็นนายพรานใกล้เข้ามาเต็มทีแล้วจึงฮึดสุดขีดกัดเข้าเต็มแรงจนเกลียวสุดท้ายขาดสะบั้นกวางดิ้นหลุดได้รับพรวดเข้าป่าไปทันที ส่วนนกก็เกาะบนยอดไม้มองอย่างโล่งอก แต่กลับต้องตระหนกสุดขีด! เพราะไม่มีใครจะคาดคิดว่า เต่าไม่ยอมหนีลงน้ำ เต่าหนึ่งไปแล้ว! เต่าบอบช้ำมากเกินกว่าที่จะเคลื่อนไหวใดๆ ได้อีก อย่างว่าแต่เคลื่อนไหวก็ช้าอย่างยิ่งอยู่แล้วด้วย พรานจับเต่าใส่กระสอบแขวนไว้ที่คอไม้กวางเหลียวหลังกลับมาดูจึงรู้ว่าเต่าถูกจับไป กวางไม่สนใจชีวิตตนอีกแล้ว รีบวิ่งย้อนกลับมาใหม่อย่างไม่คิดชีวิต วิ่งไปพลางคิดไปว่าเราจะคืนชีวิตให้แก่สหายของเราอย่างไรดี? เมื่อใกล้ถึงตัวนายพราน ด้วยหัวใจที่คิดว่าจะต้องช่วยสหายเต่าให้จงได้ ปฏิภาณก็พลันเกิดขึ้นมาทันท้วงที กวางแกลังชะลอความเร็วลง

ทำตัวคล้ายหมดแรง พรานป่าคิดว่ากวางนี้หมดแรงแล้วจึงรีบถือหอกวิ่งไล่ตามไป กวางล่อนายพรานเข้าป่าได้แล้วก็เหยียบรอยเท้าลงไปทางอื่น จากนั้นรีบวิ่งย้อนกลับไปช่วยเต่าอย่างเร็วปานลมพัด จิตกระวัดคิดตั้งแต่เต่า แม่ต้องเอาชีวิตเป็นเดิมพันก็ต้องช่วยสหายนี้ให้จงได้ เมื่อเต่าให้ชีวิตตนได้ ไฉนตนจะให้ชีวิตคืนบ้างมิได้เล่า? นกลงมาให้กำลังใจลูนสุดตัวอยู่ข้างๆ กวางก็รีบเอาเขายกกระสอบขึ้น แล้วทั้งหุ่ลงดินชีวิตพัลวันจนกระสอบฉีกขาดพาเต่าออกมาลงน้ำ กวางกล่าวกับสองสหายอย่างซาบซึ้งใจจริงๆ ว่า..

“เราได้ชีวิตคืนมาเพราะได้พวกท่านแท้ๆ คุณธรรมน้ำใจมิตรนี้ท่านได้ทำแก่เราแล้ว เตี้ยวนายพรานคงจะมารังควานพวกเราอีก ฉะนั้นตอนนี้ สหายนกเอ๋ย! ท่านจงพาลูกเล็กๆ ของท่านย้ายไปที่อื่นก่อนเถิด เตี้ยวจะไม่ทันการณ์ สหายเต่า! ท่านจงรีบลงน้ำลึกไปรักษาตัวเถิดนะ”

นับแต่นั้นมาสัตว์ 3 สหายก็ได้พิสูจน์ความเป็นมิตรแท้แน่นอนแล้ว กลับยิ่งซื่อสัตย์จริงใจต่อกันแน่นแฟ้นจนใครๆ มีอาจทำลายมิตรธรรมของทั้ง 3 ลงได้เลยคุณธรรมแห่งมิตรติดตัวไปจนตาย

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า นายพรานครั้งนั้นมาเป็นเทวทัต นกสตัดตะมาเป็นสารีบุตร เต่ามาเป็นโมคคัลลานะ กวางมาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ เบื้องต้นกวางต้องการรักษาชีวิตตน ต่อมายอมสละชีวิตตนคืนบ้าง ทั้งสองแสดงความจริงใจไม่ทิ้งมิตรธรรมต่อกัน ชื่อว่ารักธรรมยิ่งกว่าชีวิต จึงวางใจวางชีวิตให้แก่กันได้ ส่วนผู้ที่คอยจะเอาเปรียบผู้อื่นเสมอ เมื่อคบใครก็มุ่งจะเอาเปรียบเพื่อน เอาความซื่อตรงจริงใจของเพื่อน มาใช้หาความสุขใส่ตัวโดยไม่คำนึงถึงทุกข์ของเพื่อน เป็นการทำลายสัจจบารมีของตนลงอย่างยิ่ง เมื่อไม่จริงใจ ต่อมิตรได้ ก็ไม่จริงใจต่อคนทั้งหลายได้

“นิสัยมีน้ำใสใจจริง, ไม่เป็นคนเทียมมิตร, ไม่ทิ้งสหายยามมีภัย, ไม่ดีแต่พูด, รักษามิตรธรรมแม้ต้องแลกด้วยชีวิต และไม่รักตัวกลัวตายจนทิ้งธรรม” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิถีนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในสัจจบารมี

ในส่วนท้ายนี้จะเสริมถึงลักษณะของมิตรแท้แลมิตรเทียมดังนี้..

มิตรเกี่ 4 เหล่านี้ ฟังทราบที่ไม่ใช่มิตรคือ มิตรปกกลอก มิตรดีแต่พูด มิตรหัวประจบ และมิตรชักชวนไปทางฉิบหาย ฟังเว้นเสียให้ห่างไกลเหมือนคนเดินทางเส้นทางมีภัยเฉพาะหน้า ฉะนั้น

มิตรปกกลอก เปรียบเหมือนหากคอยสูบชีวิตของเพื่อนไปคิดเอาแต่ได้ฝ่ายเดียว เสียให้น้อย แต่เอาให้มากยามเพื่อนเดือดร้อนก็ไม่รับทำกิจของเพื่อนคบหาเพราะเห็นแก่ประโยชน์ตนเท่านั้น, ส่วนมิตรดีแต่พูด มักพูดเลื่อนลอย ชอบอ้างสิ่งที่ลวงเลยมาแล้วและสิ่งที่ยังไม่เกิดมาพูด ช่วยเหลือในสิ่งไร้สาระ แต่ยามต้องการให้ช่วยก็แสดงอาการขัดข้อง, ส่วนมิตรหัวประจบ เมื่อเพื่อนทำชั่วก็คล้อยตาม

ยามเพื่อนทำดีก็คล้อยตาม ต่อหน้าก็สรรเสริญ แต่ลับหลังกลับนินทา, ส่วนมิตรชักชวนไปทางฉิบหาย เปรียบเหมือนโจรคอยปล้นความดีของเพื่อน ชักชวนให้ตกในโมหะ หลงมัวเมา ชวนให้ดูหนัง ดูการละเล่น ชวนพนัน เทียวกลางคืน ดื่มน้ำเมา ทำให้ประมาทในชีวิต

มิตรแท้ 4 เหล่านี้คือ มิตรมีอุปการะ มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มิตรแนะประโยชน์ และมิตรมีความรักใคร่ พึงทราบว่าเป็นมิตรแท้ควรเข้าไปคบหาโดยเคารพเหมือนมารดากับบุตร ฉะนั้น

มิตรมีอุปการะคอยรักษาเพื่อนผู้ประมาทแล้ว รักษาทรัพย์ของเพื่อน พึงพึงได้ยามภัยมา เมื่อมีกิจเกิดขึ้นก็ช่วยเป็นสองเท่า, ส่วนมิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ยินดีบอกความลับแก่เพื่อน ปิดความลับของเพื่อน ไม่ละทิ้งยามอันตราย แม้ชีวิตก็สละเพื่อประโยชน์แก่เพื่อนได้, ส่วนมิตรแนะประโยชน์ ห้ามเพื่อนจากความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดี ให้ฟังสิ่งที่ไม่เคยฟัง และบอกทางสวรรค์นิพพานให้, ส่วนมิตรมีความรักใคร่ ไม่ยินดีในความเสื่อมของเพื่อน ยินดีในความเจริญของเพื่อน ห้ามคนที่กล่าวโทษเพื่อน สรรเสริญคนที่สรรเสริญเพื่อน

ผู้ที่กล่าวแต่ปากว่าเพื่อน ๆ ก็มี ส่วนผู้ใดเป็นสหายจริง เมื่อความต้องการความช่วยเหลือเกิดขึ้น ผู้นั้นจึงปรากฏ ผู้นั้นจึงจัดว่าเป็นเพื่อนแท้ ชนเหล่าใดคบเพื่อนต่ำช้า ไม่คบหาเพื่อนที่เจริญ ชนเหล่านั้นย่อมเสื่อมลงดุจดวงจันทร์ข้างแรม

7.10 มิตรภาพไม่มีวันตาย¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก

ภิกษุประชุมกันเต็มธรรมสภา สนทนากันว่า ท่านพระอานนทเถระเจ้าได้ยอมเสียสละชีวิตเพื่อประโยชน์แก่พระตถาคตเจ้า ท่านเห็นช้างนาสาครีที่พระเทวทัตส่งมาปลงพระชนม์พระศพแล้ว แม้ถูกพระองค์ตรัสห้ามอยู่ถึง 3 ครั้งก็ยังไม่ถอยไป พระไตรโลกนาถทรงสดับถ้อยคำสรรเสริญเกียรติคุณของพระอานนท์ด้วยทิพย์โสต จึงเสด็จไปยังโรงธรรมสภา ทรงทราบเรื่องที่สนทนาจากภิกษุแล้วตรัสว่า ถึงเมื่อกาลก่อน อานนท์เกิดในดิรัจฉานก็ได้เคยสละชีวิตเพื่อตถาคตแล้วเหมือนกัน เมื่อภิกษุกราบทูลอาราธนา จึงได้ทรงนำอดีตมาดังต่อไปนี้..

กาลครั้งหนึ่ง มีพญาหงส์อตรฐพร้อมเหล่าบริวารอาศัยอยู่ในถ้ำทองไถ่แก้วเขาจิตตภูฏ อยู่มาวันหนึ่ง มีบริวารบินมาแจ้งข่าวแก่พญาหงส์อตรฐว่า..

“ข้าแต่มหाराชา! ข้าพเจ้าพบสระบัวชื่อมานุสิยะ อยู่ในสาครนครแห่งแคว้นมหิสสะ ที่มีอาหารอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างยิ่ง พระเจ้าข้า”

พญาหงส์ยินยอมว่ามนุษย์แล้วคล้ายดังเห็นภพภัยจึงห้ามว่า..

¹จุลหังสชาดก, พระสุตตันตปิฎก ชุตกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 62 หน้า 324-335

“อันถีนมฺหุยนํนั้นเป็นที่น่ารังเกียจนักมักมีภัยเฉพาะหน้าพวกเจ้าอย่าได้ไปสนใจสละมันเลย”

เหล่าบริวารมีอาจหักใจในสระต้งแดนสวรรค์นั้นได้ เข้าไปบรเ้าเจ้านาย ขอไปบ่อยๆ จนพญาหงส์อ่อนใจ กล่าววว่า..

“เออละๆ ในเมื่อสระนั้นเป็นที่ถูกใจของพวกท่าน เราก็จะไปด้วยกันทั้งหมดนี้แหละ!”

พญาหงส์ตรฐพร้อมเหล่าบริวารฝูงใหญ่นับหมื่นตัวได้บินเรียบฟ้าข้ามทะเลมาถึงสระต้งกล่าวทันทีที่พญาหงส์ตรฐร่อนลงจากอากาศเท่านั้น พลันรู้สึกว่ที่นี้ไม่ใช่แล้ว! พญาหงส์รู้สึกผิดปกติที่ขาซาซาอย่างย้ง! ถูกเหี่ยวรังร่นแรงอย่างย้ง! พญาหงส์จึงพบว่าตนเองถล่ำเท้าเข้าไปติดบ่วงนายพรานเสียตั้งแต่ก้าวแรกที่เตียว บ่วงนั้นรัดเท้าเอาไว้แน่นดุจถูกรัดด้วยซี่เหล็ก มาตราว่าบ่วงจะแน่นเพียงใดพญาหงส์ก็เชื่อมั่นในพลังกำลังของตน จึงกระตุกบ่วงสุดแรง หนึ่งกลับถลอกปอกออกหมด ห่วงคล้ายกับมีชีวิตที่เจ้าเล่ห์ ย้งสะบัดกลับย้งรัดแน่น เป็นเล่ห์ของนายพราน!

พญาหงส์สะบัดครั้งที่ 2 เนื้อได้ขาดไปแล้ว! พญาหงส์ใจเตี้ยย้งเชื่อในกำลังของตนจึงสะบัดครั้งที่ 3 คราวนี้ขาดไปถึงเอ็นแล้ว! เมื่อสะบัดอีกในครั้งที่ 4 บ่วงก็รัดเข้าไปถึงกระดูก! โลหิตได้ไหลนองท่วมซา ความเจ็บปวดแสนสาหัสปะทุขึ้นไปทั้งตัวจนยากจะทนทานได้อีกแล้ว เมื่อเหตุการณ์พลิกผันกลับกลายเป็นเช่นนี้พญาหงส์ไม่มีเวลามาสำนึกเสียใจเมื่อตัดสินใจมาแล้วก็ต้องสู้หาทางแก้ไขต่อไป พญาหงส์รู้ว่เรื่องของตนจบลงแล้ว ย้งเหลือแต่เรื่องของเหล่าบริวาร พญาหงส์คำนึงถึงความปลอดภัยของฝูงบริวาร พลังคิดวว่า..

“ถ้าเราร้องเตือนทุกตัววว่า ระวังติดบ่วง! ญาติทั้งหลายของเราจะพากันสะต้งตกใจกลัวรณรานไม่เป็นอันได้กินอาหาร เมื่อไม่ได้กินอาหารก็จะหิวโซแล้วบินข้ามมหาสมุทรกลับเขาจิตตภูฏในที่สุดก็จะหมดเรี่ยวแรงตกทะเลตายกันทั้งหมดอย่างแน่นอนอีกประการถ้าเป็นเช่นนั้นการมาคราวนี้ก็จะไม่ได้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่พวกเขาอยากมา..”

พญาหงส์จึงปล่อยให้บริวารนับหมื่นกินอาหารอย่างอิมหัน่าสุขสำราญอย่างเต็มความพึงใจไปสักครู่ใหญ่ พญาหงส์อดกลั้นข่มความเจ็บปวดอย่างสุดแสนทรมาณเพื่อรอคอยบริวารให้เสร็จสิ้นเลือดที่ซาของพญาหงส์ก็ไหลนองออกมาอยู่ตลอดเวลาไม่ขาดสาย เหล่าบริวารดื่มกินอาหารและน่านานเพียงใดก็ได้สูบเอาเลือดของพญาหงส์ออกไปเพียงนั้นด้วย! การรอคอยในช่วงสถานการณ์เช่นนี้บว่ายากจะทนทาน ถึงกระนั้นพญาหงส์ก็ทนได้เพื่อบริวาร ในเมื่อทั้งหมดยอมมอบทุกสิ่งทุกอย่างให้ตนเพื่อหวังให้ตนเป็นที่พึงพิงได้แล้วใจจะสละสิ่งใดให้บริวารบ้างไม่ได้? สละแม้กระทั่งชีวิตก็สมควร! นี่เป็นคุณธรรมของผู้ที่ผู้อื่นยกให้เป็นผู้นำซึ่งแนวทางของพญาหงส์ตรฐเสมอมา ถ้าไม่เช่นนั้นแล้วแรกเริ่มตนก็จะไม่ขอรับตำแหน่งอย่างเด็ดขาด!

บัดนี้ หมู่หงส์ทั้งหลายได้ยินเสียงร้องก้องฟ้าของพญาหงส์แล้ว หงส์ทั้งหมดกลัวตายรณรานบินกันขวกไขว่คว้าหนีไปหมด เมื่อตั้งสติกันได้ก็คุ้มกันเป็นพวกๆ บินป้ายหน้าข้ามมหาสมุทรไปสู่เขา

จิตตภูฏาโดยเร็ว หงส์บินกลับไปกันหมดแล้ว และกลับอย่างปลอดภัย! ผลพวงครั้งนี้นับว่าเป็นเพราะความยิ่งยวดและความรอบคอบของพญาหงส์โดยแท้ หากว่าพญาหงส์ร้องเตือนพวกพ้องทันทีที่ติดบ่วงแล้วค่อยคิดหาทางแก้ไขในภายหลัง บัดนี้หงส์ทั้งหมดต้องตกทะเลตายหมดสิ้นแล้ว ผิดพลาดเพียงเสี้ยววินาที! เพียงครั้งเดียว! คือสูญสิ้นเผ่าพันธุ์! การไม่รอบคอบเพียงเล็กน้อยก็มีผลร้ายใหญ่หลวงเกินคาดคิดได้

เวลานั้น สุขุมหงส์เสนาบดีบินไปพลาชมองหาพญาหงส์ไปก็ไม่เห็น ค้นดูทุกฝูงบินก็ยังไม่พบ พลันรู้สึกว่าการเดินทางครั้งนี้เสียแล้ว เมื่อเที่ยวตรวจดูฝูงบินสุดท้ายคราวนี้แน่ใจแล้วว่าภัยนี้เกิดขึ้นแก่พญาหงส์โดยมิต้องสงสัย จึงรีบบินกลับมาที่เดิมอย่างรวดเร็วสุดชีวิต เห็นพญาหงส์ยืนมองอาจโอดเดี่ยวอยู่บนโคลนตมจมกองโลหิตแดงฉาน ทนเจ็บอยู่จนร่างกายอ่อนล้าลงทุกที สุขุมหงส์รีบเข้าไปหาผู้เป็นนายแล้วกล่าวว่า..

“ข้าแต่มหาราช! ขอพระองค์อย่ากลัวไปเลย ข้าพระองค์มาแล้ว ข้าพระองค์แม้ต้องสละชีวิตก็จะพาพระองค์ออกจากบ่วงให้ได้”

พญาหงส์ต้องการทดลองใจสุขุมหงส์ จึงกล่าวว่า..

“สุขุมะ! ฝูงหงส์บินหนีไปหมดไม่เหลือवलกลับมาเลย ท่านเองก็รีบกลับไปเสียเถิด อย่าอยู่ที่นี้เลยมันอันตราย! ตอนนี้เป็นสหายกับท่านเราไม่มีให้แล้วเพราะเราไม่อาจทำกิจของสหายแม่สักนิดแก่ท่านได้เลย เราไม่สามารถทำอุปการะแก่ท่านได้อีกแล้ว เรากำลังจะตาย ท่านอย่าชักช้า! จงรีบบินหนีไปเสีย ไม่มีประโยชน์อะไรสำหรับท่านที่จะมาอยู่ตรงนี้”

สุขุมหงส์กล่าวตอบไม่ลังเลว่า..

“ข้าพระองค์จะไปหรือไม่ไปก็ต้องตายอยู่ดี ตอนพระองค์มีสุข ข้าพระองค์ก็อยู่ใกล้ ตอนนี้เป็นทุกข์จะให้ทิ้งไปได้อย่างไรกัน? หากตอนนี้ได้ตายพร้อมกับพระองค์ก็ประเสริฐแท้ การกลับไปมีชีวิตโดยปราศจากพระองค์จะไปมีอะไร? ข้าแต่พระมหาราช! การทิ้งพระองค์ไปนั้นไม่เป็นธรรมเลยนั้นไม่ใช่ทางของข้าพระองค์ และข้าพระองค์ก็ไม่ชอบใจการกระทำแบบนี้”

“สุขุมเอ๋ย! ทางไปของเราจะเป็นอะไรได้นอกจากเข้าสู่โรงครัวให้เขาเชือดเจ้าเป็นผู้มีความคิดอย่ามาขอบใจอยู่กับเราเลย เจ้าเห็นประโยชน์อะไรที่เราจะตายทั้งสองคน เจ้าเหมือนคนตาบอดจะมาสละชีวิตกับเราเพื่ออะไรกัน” พญาหงส์ยังทดลองใจเสนาบดี

“ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ! ทำไมพระองค์ไม่ทรงรู้ธรรม ข้าพระองค์นั้นมุ่งหวังซึ่งธรรมและประโยชน์ในธรรมจึงรักดีในพระองค์ไม่เสียตายชีวิตเลย เมื่อมิตรระลึกถึงธรรมย่อมไม่ทอดทิ้งมิตรในยามทุกข์ยากแม้ต้องสละชีวิตก็ไม่พรั่นพรึง นี่เป็นธรรมของสัตว์บุรุษทั้งหลายโดยแท้”

พญาหงส์ฟังพอใจอย่างยิ่งกล่าวต่อสุขุมหงส์ว่า..

“อืม ธรรมะที่ท่านได้ประพฤติดีแล้วความกตัญญูในเรา เราได้ประจักษ์แล้ว ดังนั้นท่านจงทำตามความปรารถนาของเราเถิด เราขอร้องให้ท่านจงบินหนีไปเสีย ท่านจงกลับไปปกครองหมู่ญาติทั้งหลายของเราให้ดี อย่าทอดทิ้งหมู่ญาติของเรา!”

ขณะที่หงส์ทั้งสองสนทนากันอยู่นั้น บุคคลที่สามก็พลันปรากฏ นายพรานเดินเข้ามาใกล้ๆ เห็นหงส์ตัวหนึ่งติดบ่วง อีกตัวไม่ติดบ่วงแต่กลับมายืนใกล้ๆ กัน จึงถามหงส์ว่า..

“เพราะอะไรเจ้าจึงไม่บินหนีไป? หงส์นี้เป็นอะไรกับเจ้า ทำไมยังมัวยืนเฝ้าหงส์ตัวนี้อยู่อีก?”

“ท่านนายพราน! พญาหงส์นี้เป็นราชาของเรา เป็นทั้งเพื่อนผู้เสมอด้วยชีวิตของเราเราจึงไม่ไปไหน” สุมุขหงส์กล่าวตอบ แล้วขอชีวิตพญาหงส์ว่า..

“ขอให้ท่านกับตัวเรานั้นจงอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขเถิด และขอท่านโปรดให้ชีวิตแก่ข้าพเจ้าทั้งสองด้วยเถิดนะ หากความคุ้นเคยกันได้เกิดขึ้นระหว่างเรากับท่านแล้วก็ขอท่านอย่าพึงฆ่าข้าพเจ้าทั้งสองเสียเลย”

นายพรานได้ฟังถ้อยคำอันไพเราะอ่อนหวานของสุมุขหงส์แล้วเกิดใจอ่อนและเลื่อมใสในน้ำใจหงส์ที่มีต่อนาย จึงกล่าวว่า..

“เราได้ผูกท่านไว้สักหน่อย แล้วก็ไม่ต้องการจะฆ่าท่านด้วย เชิญท่านรีบบินไปจากที่นี่ตามความสบายเถิด”

“ถ้าท่านยังต้องการเพียงหนึ่งตัว ขอท่านโปรดปล่อยพญาหงส์แล้วจงกินข้าพเจ้าแทนเถิด ข้าพเจ้าทั้งสองมีร่างกายคล้ายกัน อายุก็เท่ากัน ท่านจะไม่เสียประโยชน์ในเนื้อหนังเลย อีกทั้งท่านก็จะได้เป็นมิตรกับฝูงหงส์ไปจนตลอดชีวิตอีกด้วย” สุมุขหงส์กล่าวขอชีวิตนาย

นายพรานกลับมีใจอ่อนลงอีก ยิ่งเลื่อมใสสุมุขหงส์ยิ่งขึ้น กล่าวว่า..

“บรรดามิตรทั้งหลายในโลก มิตรเนกเช่นท่านจะหาไม่กี่คนตกลง! เรายอมปล่อยสหายท่าน ท่านทั้งสองจงไปรุ่งเรืองในท่ามกลางหมู่ญาติเถิด”

นายพรานตัดบ่วงออก อุ้มพญาหงส์ออกจากสระแล้วค่อยๆ แก้วบ่วงที่รัดเท้าพญาหงส์ออก ขณะช่วยพญาหงส์ก็เกิดความรักในพญาหงส์อย่างยิ่ง ได้เดินไปตักน้ำมาล้างเลือด ลูบคลำอยู่ด้วยเมตตาจิต สุมุขหงส์เห็นนายรอดปลอดภัยแล้วก็ดีใจ ได้กล่าวขอบคุณนายพรานอย่างซาบซึ้งว่า..

“ขอให้ท่านและหมู่ญาติทั้งปวงจงได้ความเบิกบานใจเหมือนที่ข้าพเจ้าเบิกบานใจแล้วในวันนี้ด้วยเถิด”

นายพรานยื่นรอสั่งหงส์ทั้งสองให้บินจากไป แต่หงส์ทั้งสองคิดอยากตอบแทนพระคุณนายพรานที่ไว้ชีวิตตน จึงตกลงกันว่าจะให้นายพรานจับพวกตนไปเข้าเฝ้าพระราชบิดา แต่นายพรานปฏิเสธ

ที่จะพาไปเนื่องเพราะพระราชามีไข้ผู้ที่ไข้ได้ง่ายๆ เกิดพระองค์ตรัสสั่งให้ฆ่าหงส์เสียก็จะเป็นการไม่ปลอดภัยแก่หงส์ทั้งสอง แต่ในที่สุดนายพรานก็นำหงส์ทั้งสองไปเข้าเฝ้าพระราชารจนได้เพราะทนการบเร้าของหงส์ทั้งสองไม่ไหว..

“ข้าแต่พระมหाराชาเจ้า! หงส์ทั้งสองนี้เกิดในตระกูลธรรมดา ตัวนี้เป็นพระราช ส่วนตัวนี้เป็นอัครเสนาบดีในหมู่หงส์ พระเจ้าข้า” นายพรานทูลแนะนำตัวหงส์

เมื่อพระราชารัสถามที่มาที่ไป นายพรานก็กราบทูลเรื่องราวให้ทรงทราบทุกประการ นายพรานกล่าวอย่างประทับใจว่า..

“ทั้งหมดนี้เป็นการกระทำอันแสนยากที่จะทำได้นะพระเจ้าข้า! หงส์นี้สละชีวิตตนเพื่อประโยชน์ของนาย ยืนสรวลเสริญคุณของนายอยู่ไม่ขาด และเอาแต่ร้องขอชีวิตของนายตน ข้าพระองค์ได้สดับคำของหงส์นี้แล้ว เกิดความเลื่อมใสจึงปล่อยพญาหงส์นั้นออกจากบ่วงแล้วให้บินกลับไปได้ตามสบาย แต่ทั้งสองยืนยันจะมาเฝ้าพระองค์ให้ได้”

พระราชารับสดับเรื่องราวทั้งหมดแล้วทรงเลื่อมใสตรัสสั่งให้จัดทำตั้งทองคำประทานแก่หงส์ทั้งสองแล้วให้นำน้ำผึ้งน้ำอ้อยมาให้ทาน เมื่อพญาหงส์อิ่มแล้วพระราชารได้ตรัสถามพญาหงส์ว่า..

“นายพรานนี้ได้ทำอะไรรุนแรงกับท่านบ้างไหมล่ะ?”

“นายพรานนี้มิได้ทำอะไรในข้าพระองค์ทั้งสองเลย นายพรานได้ฟังคำของสุมุขหงส์แล้วเกิดความเลื่อมใส ปล่อยข้าพระองค์จากบ่วงนั้น และอนุญาตให้ข้าพระองค์กลับได้ตามสบาย แต่สุมุขหงส์ปรารถนาทรัพย์ให้นายพรานนี้เพื่อตอบแทนคุณจึงคิดมาสำนัของพระองค์” พญาหงส์ทูลอธิบาย

พระราชารจึงตรัสว่า..

“ท่านทั้งสองมาดีแล้ว เรายินดีที่ได้เห็นท่านทั้งสอง นายพรานนี้จะได้ทรัพย์อย่างมากมายแน่นอน ท่านไม่ต้องห่วง”

พระราชารจึงมีรับสั่งให้อำมาตย์พานายพรานไปตัดผมโกนหนวด ให้อาบน้ำลูบไล้ของหอม แล้วประดับตกแต่งอย่างอลังการ จากนั้นได้มอบทรัพย์สมบัติให้อย่างมากมายแล้วส่งนายพรานกลับบ้าน..

เมื่อพระราชารสนทนากับพญาหงส์ได้สักครู่ พญาหงส์ก็ได้กล่าวแสดงธรรมแก่พระราชาร ทูลขอให้ทรงทศพิธราชธรรม พระราชารทรงสดับแล้วก็เกิดความเลื่อมใสต้องการบูชาธรรมนั้น จึงทรงมอบราชสมบัติให้แก่พญาหงส์ พญาหงส์ได้ถวายกลับคืน พระราชารตรัสชวนให้พักอยู่ด้วยกันที่ในวัง แต่พญาหงส์ก็ปฏิเสธ เนื่องเพราะหมู่ญาติรออยู่ที่เขาจิตตภูฏ หงส์ทั้งสองจึงต้องทูลลากลับไปยังภูเขาคจิตตภูฏในเย็นวันนั้นเอง..

เมื่อหงส์ทั้งหมดเห็นพญาหงส์กลับมาพร้อมกับท่านเสนาบดี ก็พากันดีใจโห่ร้องก้องเขาลำเนาไพร บินมาห้อมล้อมพญาหงส์ พญาหงส์จึงเล่าเรื่องทั้งหมดแล้วกล่าวสรรเสริญมิตรภาพของสุขุมหงส์เสนาบดี หมู่หงส์นับหมื่นพร้อมใจกันร้องชมเชยให้พรขอให้สุขุมหงส์เสนาบดีมีความสุข แม้นายพรานและพระราชาก็มีความสุข ปราศจากทุกข์ไปตลอดกาล..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า พรานครั้งนั้นมาเป็นฉันทนิกรุ สาคลราชามาเป็นสารีบุตร สุขุมหงส์มาเป็นพระอาณนที พญาหงส์อัครธรรมาเป็นตถาคตผู้โลกนาถแล

จากชาดกเรื่องนี้ การรับผิดชอบทุกข์สุขของบริวารโดยเอาชีวิตเข้าแลกนั้น นับว่าเป็นปรมัตถสังขบารมี ที่จริงต่อหน้าที่และไม่ทิ้งบริวาร

“นิตยทำจริง เมื่อรับภาระใดมาก็ทำให้สมบูรณ์, ไม่คิดคด เอาตัวรอด, ไม่ทอดทิ้งนาย, เมื่อนึกถึงธรรมก็สละชีวิตเพื่อนายได้ และไม่พรั่นพรึงต่อการทำความดี” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิตยในวิถีนักรักรบที่มีที่นับเนื่องเข้าในสังขบารมี

7.11 ละเลยหน้าที่ กาลิกันตัว¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก พระทศพลโอวาทแก่พระเจ้าโกศลถึงราชธรรมแล้วตรัสถึงโบราณกษัตริย์ทั้งหลาย ทรงนำอดีตมาตรัสดังนี้..

ยุคสมัยหนึ่ง มีพระราชานามว่าปัญญาละ แต่ละวันพระองค์เอาแต่เสวยราชสมบัติด้วยอธรรม หมกมุ่นอยู่แต่กับกามารมณ์และความเกียจคร้าน ทรงปล่อยปะละเลยราชกิจน้อยใหญ่ทั้งปวง ปล่อยให้ขุนนางฉ้อราษฎร์บังหลวงอยู่ตลอดเวลา อำมาตย์และข้าราชการก็กลายเป็นคนพาลไปทั้งเมือง ชาวบ้านถูกภาษีอากรบีบจนต้องพาลูกเมียหลบหนีเข้าป่า ยอมมีชีวิตเป็นคนป่าหากินผลไม้พืชผัก กลับยังประเสริฐกว่าอยู่เป็นคนเมือง บ้านกลักร้าง ปากลับแน่นชนิด บ้านร้างเริ่มก็เกิดขึ้นมากมาย กลางวันผู้คนไม่ยอมอยู่บ้านเพราะเกรงกลัวเจ้าหน้าที่บ้านเมืองมารังแก กลางคืนก็นอนผวาอยู่ในบ้านเพราะกลัวพวกโจรมาปล้นชิง และทำร้ายทารุณกรรม

กาลนั้นเอง ได้มีรุกชเวตดาตนหนึ่งซึ่งได้รับเครื่องสักการะจากพระราชาทุก ๆ ปี เห็นว่าพระราชของคณีประมาทยิ่งนัก ประเทศจะฉิบหายกันก็คราวนี้ จึงคิดตอบแทนคุณพระราชาที่เลี้ยงดูตนมาทุก ๆ ปี ตกดึกจึงเข้าไปยืนอยู่ข้างพระเคียรแปลงรัศมีที่ห้องบรรทมแล้วกล่าวเตือนพระราชาว่า..

“พระองค์เป็นผู้ประมาทแล้ว แวันแคว้นทั้งสิ้นจะพินาศกันใหญ่ ราชสมบัติของพระองค์จะถูกยื้อแย่งแล้วท่านก็ต้องไปเกิดในมหานรก พระองค์จะไปเที่ยวฟังเหตุการณ์ในบ้านเมืองและตาม

¹ ภัณฑุณทุกชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 61 หน้า 513-519

ชนบทซะ จงรีบไปสวดสวดอย่าชักช้า อย่าให้แว่นแคว้นต้องฉิบหายก่อนสายเกินแก้!”

รุ่งขึ้น พระราชามีรับสั่งให้อำมาตย์ดูแลราชสมบัติแทน ส่วนพระองค์กับปุโรหิตคู่พระทัยได้ปลอมตัวเป็นชาวบ้านออกจากพระนครไปสืบข่าวชาวบ้านทันที พอออกจากวังได้ไม่ทันไรก็พบชายแก่กำลังนำกิ่งหนามมาจากดงเอามาล้อมกันประตูบ้านแล้วพาบุตรภรรยาเข้าป่า เวลาเย็นเมื่อพวกทหารกลับไปหมดแล้วก็กลับมานอนพักที่บ้าน เผอิญถูกหนามที่หน้าประตูยอกเท้า นั่งกระโหย่งบงหนามพลาจดาพระราชาร้อนฟ้าวว่า..

“ขอให้พระเจ้าปัญจาละ! จงถูกลูกศรเสียบในสงคราม เจ็บปวดทรมานเหมือนเราถูกหนามแทงนี้ด้วยเถิด!”

ปุโรหิตชุ่นเคื่องชายแก่ยิ่งนัก พรวดพราดเข้าไปถามทันทีว่า..

“เฮ้ย! ท่านเป็นคนแก่ ตาไม่ดีเองจึงถูกหนามแทงเท้า พระราชามาเกี่ยวอะไรด้วยเล่า! หรือพระราชากำลังทำหน้าที่ตรวจตราหนามแล้วคอยบอกเจ้ารึไง?”

“ที่เราถูกหนามแทงต้องเป็นความผิดของพระเจ้าปัญจาละ ถูกต้องแล้ว! พระราชาคงคิดผิดมากมายเสียด้วยเพราะพระองค์มิได้พิทักษ์รักษาบ้านเมือง ชาวบ้านถูกกดขี่ด้วยภาษีโหด กลางคืนก็ถูกพวกโจรปล้น กลางวันถูกทหารทำร้ายปล้นหนักยิ่งกว่าโจร ชาวบ้านจึงพากันเอาหนามมาล้อมรั้วไว้เล่า ท่านอย่ามาสับสนุนพระราชายิ่งนี้เลย”

พระราชาดรรัสเรียกปุโรหิตมาว่า ชายชราที่พูดถูก เป็นความผิดของเราแท้ๆ แล้วทั้งสองก็เดินทางต่อไป ไม่ทันไรก็ได้ยินเสียงของหญิงชราคอยเฝ้ารักษาบุตรสาวสองคนไม่ให้คนร้ายมาข่มเหง นางกำลังป็นขึ้นพุ่มไม้เพื่อเก็บผักมาให้บุตรกิน เกิดพลัดตกลงมา ร้องอุทานว่า..

“โธ่เอ๊ย! หญิงสาวหาผักไม่ได้ต้องมาลำบาก เมื่อไหร่พระราชาก็จะตายซักที!”

ปุโรหิตปราดเข้าไปทันที ถามอย่างหัวเสียวว่า..

“เฮ้ย! หญิงชัว แก่ไม่มีเหตุผลเสียเลย พระราชามีหน้าที่มาหาผักให้คนอื่นรึไง?”

“ท่านเอ๋ย เราไม่ได้พูดชัวเลย ยามนี้คนเลวมีมากมาย ตอนกลางคืนมีโจรร้ายมาปล้น ตอนกลางวันพวกทหารปล้นเสียเอง การครองชีพลำบากลำบากเหลือเกิน การเลี้ยงดูลูกเมียก็ลำบาก หญิงสาวจะหาผักได้ที่ไหนกันล่ะ” หญิงชราขบฟันที่เหลือน้อยเต็มที กล่าวอย่างคับแค้นใจ

พระราชาทรงยอมรับเหตุผลของหญิงชราอย่างปฏิเสธไม่ได้ แล้วเดินทางต่อไป ไปได้ไม่กี่ไกล ก็ได้ยินเสียงของชวานาคคนหนึ่งถูกฉาลแทงล้มลงร้องโวยวายว่า..

“ขอให้พระเจ้าปัญจาละถูกหอกแทง! นอนกลิ้งตายในสงครามด้วยเถอะ!”

ปุโรหิตพุ่งไปไม่รอช้า ด่าชวานาวว่า..

“เจ้าคนชาติชั่วเอ๊ย! เจ้าโกรธพระราชโดยไม่ยุติธรรมเลย เจ้าทำร้ายโคของเจ้าเองแล้ว พลาดถูกฆาตแทง ไฉนจึงมาสาปแข่งพระราชด้วยเล่า?”

“เรามีเหตุผลนะท่าน! เราโกรธพระราชเพราะพระองค์ไม่ทรงพิทักษ์รักษาบ้านเมืองเลย ชาวบ้านถูกเจ้าหน้าที่บ้านเมืองกดขี่ด้วยภาษีที่ไม่เป็นธรรมกลางคืนยังถูกพวกโจรปล้นอีกวันนี้แม่ครัว เอาข้าวมาส่งเราช้าเพราะถูกพวกเจ้าหน้าที่บ้านเมืองบังคับให้ทำอาหารไปเลี้ยงดูพวกมันแม่ครัวเลยหุง ข้าวมาให้เราใหม่ จึงมาช้า เราหิวจนหน้ามืดตาเลาจนพลาดเช่นนี้”

พระราชเดินทางต่อไปอีก พบวัวเอาเท้าติดคนรีดนมกลิ้งโคโรล้มลงไป แต่แทนที่คนรีดนม จะด่าวัวกลับด่าพระราชอย่างรุนแรงว่า..

“ขอให้พระเจ้าปัญจาละจงถูกฟันแทงด้วยดาบ ให้ฉิบหายในสงครามเถิด!”

ปุโรหิตฟังแล้วสุดทน ปรารถนาเข้าไปถามเอาความกับคนรีดนมโคคนรีดนมก็ตอบว่า..

“เพราะพวกเจ้าหน้าที่บ้านเมืองมันสั่งให้เอานมไปเลี้ยงดูมันมากๆ จึงต้องรีดนมเกินกำลัง โค ข้างจึงถูกตีตเช่นนี้ พระราชเป็นคนเลว ไม่ยอมมาดูแลเลย”

พระราชยังคงเดินทางต่อไป เห็นแม่โคนอนชมไม่กินหญ้า พวกเด็ก ๆ เลี้ยงโคก็พากัน สาปแข่งพระราชว่า..

“ขอให้บุตรทุกคนของพระราชจงตายไปให้หมดเลย!”

ปุโรหิตฉงนใจยิ่งนักจึงเข้าไปถามเด็ก ๆ เด็ก ๆ ก็ชี้แจงว่า..

“เพราะบ้านเมืองมีแต่โจร! เข้านี้ พวกทหารจู่ ๆ ก็เดินมาเอาเมล็ดแห่งลูกโคแล้วเอาหนังไปทำ ฝักดาบ แม่โคตัวนี้เลยเสียใจไม่ยอมกินหญ้า”

พระราชสลดใจเดินต่อไป พบฝูงกากล้างเอาจะงอยปากจิกกินพวกกบในสระแห่งสระหนึ่ง มิน่าเชื่อ พวกกบก็ยังพากันสาปแข่งด่าพระราชว่า..

“ขอให้พระเจ้าปัญจาละพระองค์นี้ พร้อมด้วยพระราชโอรสจงถูกฆ่าตายอย่างอนาถใน สนามรบด้วยเถิดขอให้ฝูงการูมจิกกินซากศพพระราชเหมือนที่เรากำลังถูกพวกกาจิกกินอยู่นี้ทีเดียว”

รุกขเทวดาตามดูอยู่ขณะนั้นก็พลันบันดาลให้พระราชและปุโรหิตฟังสำเนียงกบได้ กบชี้แจง ให้ปุโรหิตฟังว่า..

“เพราะบ้านเมืองมีโจรชุกชุม ชาวบ้านจึงไม่มีจะกิน แม้ก้อนข้าวจะให้ฝูงกาก็ไม่มี พวกมันจึงมา รุมจิกกินพวกข้า แม้จะหลบหลีกอย่างดีก็หนีไม่พ้นเพราะความหิวโหยของพวกกา มันจึงไม่ยอมเลิกรา”

พระราชฟังกบแล้วสลดใจยิ่งนัก ทรงดำริว่า ผู้คนทั้งหมดจนกระทั่งกบซึ่งเป็นสัตว์ดิรัจฉาน ยังพากันด่าเราผู้เดียว ทรงเสียดจกลับพระนครทันที แต่นั้นมาทรงตรวจตราผู้ร้าย จัดแจงบ้านเมืองให้

สงบด้วยพระราชอำนาจที่ทรงมีอยู่ แล้วเสวยราชย์โดยธรรม สร้างบุญกุศลเรื่อยมา ไม่ทรงปล่อยปละละเลยหน้าที่ในราชกิจอีกต่อไป บ้านเมืองกลับมาสงบสุขอีกครั้งดังสมัยพระราชบิดา ประชาชนออกจากป่าเข้ามาอยู่บ้านตามเดิม ต่างแซ่ซ้องสรรเสริญพระราชา ฝนฟ้าก็ตกต้องตามฤดูกาล ไฟรฟ้าเบิกบาน ผู้สัตว์สุขสำราญไปตามกัน ส่วนผู้ที่สุขใจที่สุดคือพระราชนั่นเอง..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า เทวดาครั้งนั้นมาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ พระราชาไม่จริงใจต่อทุกคนที่คัดเลือกพระองค์มาดูแลบำบัดทุกข์บำรุงสุข แต่กลับเสวยสุขแต่ผู้เดียว เอาเปรียบชาวเมือง หลอกลวงชาวเมืองด้วยการไม่ทำหน้าที่ ซ้ำยังปิดโอกาสผู้อื่นที่พร้อมกว่าให้เข้ามารับตำแหน่งแทนตน จึงเป็นที่เกลียดชังของชาวเมือง

การรับผิดชอบเป็นการสร้างสัจจะบารมีโดยตรง เป็นการปกปิดความไม่จริงรอบด้านที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้อง หรือปกปิดทิศทั้ง 6 ที่แวดล้อมตน เช่น ทิศเบื้องหน้าคือบิดามารดา ให้หมั่นหาเลี้ยงดู กตัญญูรู้คุณท่าน ทิศเบื้องขวาคืออาจารย์ ให้หมั่นเคารพบูชาปฏิบัติตามคำสอน ทิศเบื้องซ้ายคือมิตรสหายคบหาด้วยใจจริงไม่ทิ้งยามมีภัย ทิศเบื้องหลังภริยาให้ซื่อสัตย์จริงใจไม่ดูหมิ่น เป็นต้น ผู้ที่รับผิดชอบต่อทุกสิ่งได้บริบูรณ์จึงเป็นที่ชื่นชมชื่นใจของผู้คนทั้งหลายเพราะคนทั้งหลายได้รับความสุขสดชื่นจากผู้นั้นอย่างเต็มที่ เหมือนสรวงน้ำใสเย็นยังความชื่นใจแก่มวลสัตว์ทั้งผอง

“นิสัยรับผิดชอบต่อหน้าที่, ไม่ทำเลอะเลอะ ติดความสบาย, จริงกับทุกสิ่ง, จริงต่อบุคคลรอบด้าน และรับผิดชอบต่อหมู่คณะ” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิธินักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในสัจจบารมี

7.12 สองสิ่งจริงต่อธรรม¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก ภิกษุสนทนากันในธรรมสภาว่า พระเทวทัตนั้นกักขฬะหยาบช้า โง่งผาง มุ่งปลงพระชนม์ พระโลกนาถ มิได้มีความเห็นอกเห็นใจพระตถาคตเลย พระทศพลเสด็จมาทรงทราบเรื่องที่ภิกษุสนทนาแล้วตรัสว่า มิใช่แต่บัดนี้เท่านั้น แม้เมื่อก่อนเทวทัตก็กักขฬะ หยาบคาย ไร้กรุณาเหมือนกัน แล้วทรงนำเรื่องอดีตมาตรัสเล่าดังนี้..

ในอดีต มีลิงสองพี่น้องอาศัยอยู่ในป่าแห่งหนึ่ง ลิงผู้พี่ชื่อนันทียะ ส่วนผู้น้องชื่อจุลนันทียะ ทั้งสองเฝ้าปรนนิบัติมารดาชาวผู้ดาบอดอยู่และคอยดูแลฝูงลิงเป็นที่พึ่งให้แก่ลิงอีกมากมายแต่หลายวันนี้น้องสองพี่น้องหมั่นดูแลมารดาเป็นพิเศษ ให้มารดาได้พักนอนที่พุ่มไม้แล้วช่วยกันเข้าไปเสี่ยงภัยในป่าลึกเพื่อหาผลไม้อร่อยๆ มาให้แม่ได้กินในยามบั้นปลายของชีวิต ทุกๆ วันลิงสองพี่น้องจะฝากผลไม้

¹จุลนันทียชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 57 หน้า 389-394

รสโอชาที่เข้าไปเฝ้ามาอย่างเหนื่อยยากให้แก่ถึงบริวารนำไปให้มารดาตนได้ทาน ใจของสองลิงก็นึกเสมอว่าป่านนี้แม่คงได้ทานผลไม้อร่อยๆ อย่างสุขใจเป็นแน่แท้ แต่ถึงบริวารเห็นผลไม้อร่อยซึ่งหายากจึงยากที่จะอดใจไหวเลยแอบกินเสียเอง ไม่ได้เอาไปให้มารดาของหัวหน้าเลยสักวัน

มารดาผู้ชราตาบอดกลายเป็นผู้อดอยากหิวโหยจนผอมซูบซีดอิดโรยเหลือแต่หนังหุ้มกระดูก ลิงนั้นทียะหลังจากเห็นตเห็น่อยดูแลฝูง ยุ่งเสียจนไม่ได้กลับมาเยี่ยมแม่อยู่หลายวัน เมื่อมีเวลาปลีกตัวกลับมาหาแม่ได้ก็รีบเข้าไปหาแม่ด้วยความคิดถึงอย่างสุดจะพรรณา แล้วก็ต้องตกใจ! แทบไม่เชื่อสายตาตนเอง เมื่อได้เห็นสภาพแม่ไม่ต่างจากซากลิง แต่เมื่อเห็นประกายเช่นนี้แล้วจึงมีอาจะ ไม่เชื่อได้ น้ำตาไหลพรากเข้าไปถามแม่ด้วยความสงสัยจับจิตว่า..

“แม่จ๋า ก็ลูกส่งผลไม้อร่อยๆ มาให้แม่ทุกวัน ไฉนแม่จึงซูบผอมขนาดนี้ล่ะแม่?”

“ลูกเอ๋ย แม่ไม่เคยได้เลย” มารดาตอบเสียงแหบแห้งแผ่วเบาจนแทบจะไร้เสียง

หลายวันมานี้ มารดาเฝ้ารอคอยการกลับมาของบุตรอยู่ทุกนาที ได้รับความทรมานจิตใจมากกว่าบุตรเหลือคณา ลิงนั้นทียะรู้สึกทรมานหัวใจสุดประมาณ ตัดสินใจอย่างเด็ดขาดว่า..

“หากเรายังขึ้นมัวแต่ปกครองฝูงลิงอยู่แบบนี้แม่เราต้องตายแน่! เราจะละทิ้งฝูงลิงทั้งหมดแล้ว มาปรนนิบัติแม่ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป!”

ลิงนั้นทียะดูแลจนแม่พอมิแรงขึ้นมาบ้างแล้วจึงกลับไปหาน้องชายที่ฝูง กล่าวว่า..

“น้องรัก! น้องจงดูแลฝูงลิงแทนพี่เถิด พี่จะปรนนิบัติแม่จนวาระสุดท้าย”

“ไม่เอานะพี่! น้องก็ไม่ต้องการฝูงลิง น้องต้องการจะปรนนิบัติแม่ด้วย”

พี่น้องทั้งสองจึงตกลงใจละฝูงลิงทั้งหมดแล้วพามารดาออกจากป่าไปอาศัยอยู่ที่ต้นไทรในชายแดนเจียบสงบแห่งหนึ่ง ดูแลมารดาอย่างมีความสุขสืบมา..

ไกลออกไป ณ สำนักอาจารย์ทศปาโมกข์ ศิษย์เกรผู้หนึ่งขออำลาอาจารย์กลับบ้าน อาจารย์ได้สั่งสอนศิษย์ทั้งห้าว่า..

“ตัวเจ้าเป็นคนหยาบช้าโง่งมงาย ถ้าเจ้าไม่แก้ไขตัวเองละก็จะต้องเดือดร้อนในภายภาคหน้าจะจงจำไว้!”

ศิษย์เกรนั้นไหว้อาจารย์ บ่นอุบอับแล้วจากไปทันที ศิษย์ผู้นี้เรียนไม่สำเร็จวิชาอะไรสักอย่าง จึงไม่รู้จะทำมาหากินอะไร ตัดสินใจเลือกอาชีพเป็นนายพรานเข้าป่าล่าเนื้อขายไปวันๆ วันหนึ่งเกิดเดินไปพบต้นไทรอยู่ริมเนินคิดเล่นๆ ว่าน่าจะมีอะไรในต้นไทรบ้างจึงเดินตรงไปยังต้นไทรนั้น แล้วก็ได้พบเห็นอะไรบางอย่าง อันตรายได้อย่างกรายมาถึงลิงผู้กตัญญูแล้ว!

นายพรานโหดร้ายเดินเข้ามา ลิงสองพี่น้องตอนนี้ไม่อาจหนีไปไหนได้เลยเพราะต้องดูแลแม่ที่

ดาบอด ชีวิตย่อมมีตายเป็นธรรมดา แต่คุณธรรมต้องไม่ตาย!

นายพรานมองดูลิงทั้ง 3 ลิงสองพี่น้องยังวางใจดูท่าที่นายพรานอยู่และคิดว่าคงจะไม่มีมนุษย์คนใดเห็นลิงแก่ชราดาบอดมีบุตรน้องป้อนข้าวอยู่อย่างนี้แล้วจะอำมหิตคิดฆ่าได้ลงคอ แต่นี่คือความคิดของลิง! หาใช่ความคิดของคน! โดยเฉพาะพรานป่า พรานป่าไม่ใช่คน! กลายเป็นสัตว์ไปแล้ว ดังนั้นนายพรานกำลังโง่เง่าเล็งไปที่นางลิงแก่ดาบอดก่อนใคร ลิงนั้นทียะผู้พี่เห็นดังนั้นเกิดตระหนกยิ่งนัก คิดว่าพรานจะโหดเหี้ยมปานนี้ รีบกระโดดไปป้องกันแม่แล้วกล่าวกับน้องว่า..

“น้องรัก! คนผู้นี้จะยิงแม่แน่นอน พี่จะสละชีวิตแทนแม่ เมื่อพี่ตายน้องจงเลี้ยงดูแม่ให้ดีนะ”

จนบัดนี้ลิงก็ยังคิดว่านายพรานนี้เป็นคนอยู่อีก โดยยังหวังใจว่าพรานป่าจะต้องการลิงแค่ตัวเดียว เป็นชีวิตแทนชีวิต..

ลิงนั้นทียะกล่าวอ้อนวอนกับนายพรานว่า..

“ท่านพรานผู้เจริญ ขอท่านอย่ายิงมารดาของฉันทาเลย มารดาฉันดาบอดทุพพลภาพมากแล้วฉันจะสละชีวิตท่านให้แทนมารดาเอง ขอท่านอย่าได้ฆ่ามารดาฉันเลยนะ ฆ่าฉันแทนเถิด”

พรานป่ารับปากลิง ลิงดีใจที่พรานป่ารับคำจึงหมดห่วงมารดา เดินไปนั่งตรงหน้าลูกศรอย่างปลดกังวลไม่คิดอาลัยในชีวิต จิตใจสงบนิ่งรอความตายอย่างเป็นสุขที่ได้เห็นมารดารอดปลอดภัย..

นั้นทียะตายแล้ว พรานหยิบธนูขึ้นมาอย่างช้าๆ ขึ้นสายธนูเล็งไปที่ลิงแก่ชราดาบอด ลิงจุลลนั้นทียะกำลังโศกเศร้าไม่หายที่เสียพี่ชายไป กลับสะท้านใจไม่คิดว่าพรานป่าจะกล้าผิดสัญญาที่ให้ไว้ อย่างโหดเหี้ยมเช่นนี้คิดว่าถ้าขาดเราไปเสีย อย่างน้อยมารดาก็จะยังมีชีวิตได้อีกหนึ่งวันก็ยิ่งดี จึงรีบออกปากห้ามนายพรานว่า..

“ช้าก่อนท่าน! ท่านผู้เจริญ ท่านอย่ายิงมารดาเราเลยเราจะสละชีวิตให้ท่านแทนมารดาก็แล้วกัน ท่านเอาเราสองพี่น้องไป แต่จงไว้ชีวิตมารดาของเราจะได้ไหม?”

พรานป่ารับคำลิงจุลลนั้นทียะไม่กล้าไวใจแต่มีอาจไม่ไวใจเนื่องเพราะนี่เป็นความหวังเดียวที่แม่จะรอดชีวิตได้ มีแต่ต้องเสี่ยงเดิมพันเท่านั้น อื่นๆ ใดไม่มีปัญญาคิดออกอีกแล้ว

ในที่สุด พรานก็ยิงจุลลนั้นทียะแล้วขึ้นพาดสายธนูยิงลิงแก่ชราดาบอด หาบลิงทั้ง 3 กลับบ้าน แต่เมื่อมาถึงบริเวณบ้านของตนก็หาบ้านไม่เจอเสียแล้วชาวบ้านแคว้นนั้นเดินผ่านมาเล่าเหตุการณ์ให้ฟังว่า เมื่อสักครู่มีสายฟ้าเพ็งพาดตกลงมาที่บ้านหลังนั้นจนไฟไหม้ไปทั้งบ้าน ภรรยาและลูกทั้งสองของเจ้าของบ้านถูกครอกตายจนหมดสิ้นเหลือแต่เพียงเสากับซ้อ.. นายพรานมิได้ยินเสียงสายฟ้าพาดเพราะเสียงนั้นดังในเวลาเดียวกับเสียงปล่อยสายธนูครั้งสุดท้ายพอดี..

พรานป่าก็เศร้าเป็น บัดนี้นายพรานได้ถูกความเศร้าโศกรุมเร้าไปทุกชุมชนจนกลายเป็นคนเสียสติขนาดหนัก ทั้งหาบลิงและคันธนูประคองแขนร่ำไห้ ผ่าฝนหูลุ่รอนวิ่งเข้าไปในบ้าน ซ็อกหัก

ตกลงมาถูกศีรษะแตก แผ่นดินก็แยกช่องออก เปลวไฟก็แลบขึ้นมาจากอเวจีมหานรต์บุรุษชั่วช้าลงไปในพริบตา ขณะที่ศีรษะของนายพรานกำลังจะจมลงปฐพี นายพรานพลันได้สตินึกถึงคำของอาจารย์ได้แล้วตะโกนทั้งทำยออกมาจากช่องแผ่นดินก่อนที่จะปิดลงว่า..

“อาจารย์ได้เตือนเราแล้วว่าอย่าทำกรรมชั่วจะเดือดร้อนทีหลัง โอ..ใครทำกรรมใดไว้ย่อมได้รับกรรมนั้น ทำกรรมดีย่อมเสวยผลดี ทำกรรมชั่วย่อมรับผลชั่วช้าลามก เราหว่านพืชเช่นไรได้ผลเช่นนั้นจริง ๆ”

กล่าวจบก็หุบลงไปแผ่นดินเข้าสู่อีกภพหนึ่งทันที.. เป็นอเวจีมหานรค!

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า พรานครั้งนั้นมาเป็นเทวทัต อาจารย์ทศปาโมกข์มาเป็นสารีบุตร จุลนันทิยวานรมาเป็นอานนท์ มารดาวานรมาเป็นมหาปชาบดีโคตมี ส่วนมหานันทิยวานรมาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ บุตรยอมสละลาภยศหมดสิ้นเพื่อมาดูแลมารดาจนวาระสุดท้ายของตน นับว่าได้ยอมสละทุกสิ่ง ไม่ทั้งธรรม คนแท้หรือคนเก๊พึงดูว่าเลี้ยงพ่อแม่หรือไม่ ถ้ากับพ่อแม่ยังไม่แม้แต่จะเห็นพระคุณท่าน ก็เนรคุณคนได้ทั้งโลก ผู้ที่จริงต่อธรรมนั้นย่อมต้องกตัญญูต่อบิดามารดาให้ถึงที่สุด ทำอย่างต่อเนื่องไม่มีทอดทิ้ง แม้ต้องแลกชีวิตตนเพื่อให้บุพการีอยู่รอดแม้สกลมหายใจหนึ่งก็ยินดีโดยไม่ลังเลเลย

“นียกตัญญูต่อบุพการี, จริงต่อธรรม และรักธรรมมากกว่าชีวิตตน” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิถีนักรสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในสังขบารมี

7.13 หัวใจบัณฑิต¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก ภิกษุสนทนากันที่ธรรมสภาว่า สมเด็จพระชินสีห์ทรงย่ำยีถ้อยคำกล่าวร้ายของผู้อื่น ด้วยอาณูภาพแห่งพระปัญญาของพระองค์ ทรงทรมานให้หมดพยศแล้วให้ตั้งอยู่ในสภาวะและศีล ดำเนินสู่อมตมหานิพพาน พระจอมมุนีเสด็จมา ทรงทราบเรื่องที่ภิกษุสนทนาแล้วตรัสว่า ข้อที่ตถาคตได้บรรลุพระโพธิญาณแล้วแนะนำชนทั้งหลายได้เช่นนี้ไม่น่าอัศจรรย์ ตถาคตเมื่อกำลังแสวงหาพระสัพพัญญุตญาณในภพก่อนก็ย่ำยีถ้อยคำที่คนอื่นกล่าวให้ร้ายเหมือนกัน เมื่อภิกษุทูลอาราธนาแล้ว จึงทรงนำเรื่องอดีตมาดังนี้..

อดีตกาลนานมาแล้ว มีพระราชานามว่าธัญชัยโกรพยราช พระองค์มีอำมาตย์ชื่อวิธูรบัณฑิตดำรงตำแหน่งผู้ถวายอรรถธรรม

¹วิธูรชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 64 หน้า 296-350

วันหนึ่ง ขณะที่พระราชาทรงเล่นสกา จู่ๆ ก็มีบุรุษหนุ่มผู้หนึ่งปรากฏตัวมาขอทำเล่นสกากับพระองค์ ชายหนุ่มผู้นี้พกแก้วมณีวิเศษและม้าอัศจรรย์มาเป็นของเดิมพัน แล้วทูลถามพระราชาวาจะให้อะไรตนเป็นของเดิมพัน พระราชายินดีให้ชายหนุ่มเลือกเอาของทั้งหมดได้ตามความพอใจ โดยยกเว้นตัวพระองค์กับพระมเหสีและเสวตฉัตรเท่านั้น จากนั้นพระราชาก็รับสั่งให้อำมาตย์จัดแจงโรงสกาทันที พระองค์ทรงทอยลูกสกาไปอย่างมั่นใจว่าพระองค์ต้องทรงชนะอย่างแน่นอน แต่พระราชาก็แพ้! ชายหนุ่มหัวเราะเร่ร่อนว่า พระราชาทรงไม่เคยเล่นแพ้ใครมาก่อนเลย จึงให้อภัยศოდสูพระทัยยิ่งนัก ตรัสให้ชายหนุ่มเลือกเอา ช้าง ม้า โค แก้วมณี รัตนสมบัติทั้งหลายไปได้ตามความพอใจ แต่บุรุษหนุ่มนี้กลับขอเพียงสิ่งเดียวคือ วิธูรบัณฑิต!

พระราชาทรงปฏิเสธทันที ตรัสว่า..

“วิธูรบัณฑิตเป็นเช่นกับตัวเรา! เราให้เจ้าไม่ได้หรอก!”

พระราชาทรงให้บุรุษหนุ่มเลือกอย่างอื่นแทน แต่ชายหนุ่มก็ยืนยันไม่ยอมเลือกอย่างอื่นเด็ดขาด กลับเลือกเอาวิธูรบัณฑิตแทนอย่างอื่นทั้งหมด พร้อมทั้งกล่าวว่า..

“ป่วยการที่จะโต้เถียงกัน! เราไปถามท่านวิธูรบัณฑิตกันดีกว่าว่าจะตัดสินยังงัย? ถ้าวิธูรบัณฑิตตอบอย่างไรก็ตกลงตามนั้น ท่านจะตกลงไหม?”

พระราชารับคำ ทั้งสองจึงมุ่งตรงไปยังโรงธรรมสภา วิธูรบัณฑิตลงมาถวายบังคมพระราชานุชิตได้กล่าวว่า..

“ท่านบัณฑิต! กิตติศัพท์ท่านระบือลือไกลไปว่าท่านนั้นตั้งอยู่ในธรรม ย่อมไม่พูดเท็จแม้ต้องตาย วันนี้เราจะเห็นว่าสมควรหรือไม่? วันนี้พระราชาทรงแพ้พนันข้าพเจ้า ข้าพเจ้าเลือกท่านเป็นรางวัล ท่านเห็นสมควรหรือไม่?”

วิธูรบัณฑิตสอบถามกติกามาจากพระราชาก็แล้วลงความเห็นว่าย่ บุรุษนี้สมควรได้ตนไปโดยชอบธรรม บุรุษหนุ่มปรบมือเร่ร่อนกล่าวว่า..

“วิธูรบัณฑิตเป็นปราชญ์ แต่พระราชาก็ไม่ทรงตั้งอยู่ในธรรม ไม่ทรงยอมให้วิธูรบัณฑิตแก่ข้าพเจ้า”

พระราชาทรงโทมนัสที่เห็นวิธูรบัณฑิต ไม่เห็นแก่พระองค์บ้างเลย กลับเห็นแก่ชายหนุ่มที่เพิ่งเห็นกันเป็นครั้งแรก ทรงเคืองพระทัยจึงตรัสแก่บุรุษนั้นว่า..

“ถ้าอย่างนั้นเชิญท่านรับเอาวิธูรบัณฑิตไปตามความพอใจเถอะ!”

แต่พระราชาก็ยังทรงอาลัยอาวรณ์วิธูรบัณฑิตอยู่ในพระทัยลึกๆ ทรงเสียดายว่าต่อไปนี้จะไม่ได้ฟังธรรมจากท่านบัณฑิตอีกแล้ว ทรงอ้อนวอนขอให้วิธูรบัณฑิตพักอยู่ก่อนสักคืนหนึ่งเพื่อยู่

แสดงธรรมก่อน ทรงเชิญบัณฑิตให้นั่งเหนือบัลลังก์แล้วตรัสถามว่า..

“ท่านวิรุณบัณฑิต! คฤหัสถ์ผู้ครองเรือนจะประพฤติอย่างไรจึงจะปลอดภัย? คนเราจะสงเคราะห์ต่อกันได้อย่างไร? และจะไม่เบียดเบียนกันได้อย่างไร? การกล่าวคำสัตย์เป็นอย่างไร? เมื่อตายไปแล้วทำอะไรถึงจะไม่เศร้าโศก?”

วิรุณบัณฑิตทูลตอบพระราชาก่อนลาจากว่า..

“คนที่มีครอบครัวไม่ควรคบหาภรรยาผู้อื่นโดยเด็ดขาด ไม่ควรทานอาหารอร่อยแต่เพียงผู้เดียวควรแบ่งปันให้ผู้อื่นด้วย ไม่ควรพูดเรื่องที่ไม่เป็นประโยชน์อันเป็นทางเสื่อมที่ไม่ได้ให้ทางสวรรค์และนิพพาน เพราะถ้อยคำเช่นนั้นไม่ทำให้ปัญญาเจริญได้เลย ผู้ครองเรือนต้องมีศีล ประพฤติดี มีมารยาท ไม่ประมาท จลตารู้เหตุรู้ผล และอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่ยอมเป็นคนตระหนี่ มีวาจาน่าคบหาและไฝหาความสงบเสงี่ยม เรียบร้อย อ่อนโยน เป็นคนมีเมตตา สงเคราะห์มิตรสหาย จำแนกแจกจ่ายทาน บำรุงสมณพราหมณ์ด้วยข้าวน้ำทุกเมื่อ เป็นผู้เชื่อฟังธรรม ใครในธรรม ทรงจำธรรมะไว้ได้ รู้จักไต่ถามผู้ทรงศีลอย่างสม่ำเสมอ ไม่เผลอเผลอกระด้าง ให้อวดตัวเคารพ หากประพฤติจนจบได้เช่นนี้ จึงจะปลอดภัย คนเราจะสงเคราะห์ต่อกันได้อย่างไร? จะไม่เบียดเบียนกันโดยประการที่ว่ามาแล้วนี้ ผู้ปฏิบัติตามนี้แลชื่อว่ากล่าวคำสัตย์ เมื่อละโลกนี้ไปแล้วจะไม่เศร้าโศกเลย พระเจ้าข้า”

วิรุณบัณฑิตกล่าวจบก็ทูลอำลาพระราชาแล้วตามบุรุษหนุ่มผู้เป็นนายใหม่ไป วิรุณบัณฑิตขอพักผ่อนเวลาชายหนุ่มเพื่อจัดการธุระบางอย่างให้เสร็จ ได้ชวนบุรุษหนุ่มให้พักบ้านของตนก่อนสัก 3 วันเพื่อขอโอกาสสั่งสอนบุตรภรรยาจากกันไปตามตลอดกาล บุรุษหนุ่มได้ฟังเหตุผลดังนั้นก็ยินยอมอีกประการก็นึกอยากตอบแทนคุณที่วิรุณบัณฑิตตัดสินให้ตนชนะด้วย

บ้านของวิรุณบัณฑิตมีแต่ช้างและม้าอาชาไนยเต็มไปหมด หรือนี่คือทรัพย์ที่วิรุณบัณฑิตชมชอบสะสม ยังมีปราสาท 3 หลังสำหรับ 3 ธิดา วิรุณบัณฑิตเชิญบุรุษนั้นมาพักในปราสาทหลังที่ดีที่สุดสำหรับฤดูนี้ พร้อมทั้งบำรุงข้าว น้ำ ดนตรี สิ่งบันเทิงเรีงสุขทุกชนิด เพื่อมิให้แขกต้องเบื่อหน่าย จากนั้นก็กลับห้องของตน ให้ภรรยาไปตามทุกคนในบ้านมารวมตัวกันที่ห้องโถงใหญ่ แจ้งข่าวถึงการพบกันครั้งนี้เป็นครั้งสุดท้าย! ภรรยาंनाตานองหน้าเรียกหาทุกคนด้วยใจเลือนลอยวิรุณบัณฑิตเห็นบุตรธิดา มาแล้วก็ให้เกิดเสียดาย น้ำตาไหลพรากกอดจูบลูบศีรษะอย่างอาลัยรัก จากนั้นก็เล่าเรื่องทั้งหมดให้ทุกคนทราบ แล้วกล่าวว่า..

“ครั้งนี้พ่อมาเพื่อสอนสั่งสร้างเครื่องป้องกันให้แก่ลูกๆ หากพระราชาทรงต้องการกัลยาณมิตรแล้วมาตรัสถามลูกทั้งหลายว่าพ่อพรา้งสอนอันใดไว้บ้าง ลูกๆ จะได้แนะนำพระองค์ได้ถูกทางไม่ติดขัด เมื่อพระราชาตรัสอย่างพอพระทัยว่าให้พวกเจ้าทั้งหลายจงมานั่งอาสนะเสมอกันกับเราเถิด พวกเจ้าจงจำไว้เลยว่า! ไม่มีมนุษย์คนไหนจะมีชาติคู่ควรกับพระราชา พวกเจ้าอย่าขึ้นนั่งดีเสมอพระองค์เป็นเด็ดขาด! ข้อนี้สำคัญนะลูก!

ลูกทั้งหลายต้องถวายบังคมกราบทูลพระองค์ว่า..

“ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ พระองค์อย่าได้รับสั่งอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า สิ่งนี้มีไช้ธรรมเนียมขอเดชะ ข้าพระองค์ทั้งหลายนั้นมีชาติต่ำต้อย ไม่สมควรมีอาสนะเสมอด้วยพระองค์ผู้สูงศักดิ์เลย เปรียบเหมือนสุนัขจิ้งจอกที่มีชาติต่ำต้อยจะมีอาสนะเสมอด้วยพญาไกรสรราชสีห์นั้นหาสมควรไม่พระเจ้าข้า”

ทุกคนในบ้าน มีภรรยา บุตรชาย บุตรสะใภ้ ญาติทั้งหลาย และทาสกรรมกรทั้งหมด นั่งฟังนั่งเงิบ น้ำตาไหลพรากไม่ขาดสาย วิรุณบัณฑิตเห็นสภาพดังนี้เริ่มจะมีใจหดหู่ จึงกล่าวต่อว่า..

“พวกเราอย่าได้วิตกไปเลย! อย่าเศร้าโศกพรั่นพิไรรำพันกันนักเลย สังขารทั้งปวงไม่เที่ยงไม่ยั่งยืนมีความแปรปรวนไปเป็นธรรมดา โลกสมมุติยศขึ้นมาย่อมมีวิบัติเป็นที่สุด บัดนี้เราจะแสดงจริยาวัตรของผู้รับใช้พระราชาคือ ราชวสดีธรรม อันเป็นเหตุให้เกิดยศแก่พวกเจ้า พวกเจ้าจงตั้งใจสับราชวสดีธรรมนี้ให้ดีนะ..

ผู้เข้าไปสู่ราชสกุลโดยพระราชาไม่ทรงทราบ ย่อมไม่ได้ยศ ราชเสวกไม่ควรกล้าเกินไปไม่ควรขลาดเกินไป ควรไม่ประมาทในกาลทุกเมื่อเมื่อใดพระราชาทรงทราบความประพฤติที่ดีมีปัญญาเป็นผู้ซื้อตรงบริสุทธิ์ของราชเสวกนั้น เมื่อนั้นย่อมทรงวางพระทัย และไม่ทรงปิดบังความลับ

ราชเสวกที่พระราชามีได้เรียกใช้อย่าพึงหวั่นไหวน้อยใจ ต้องรักษาความดีให้เที่ยงตรงเหมือนตราขลุ่ยไม่ยุบลงไม่ฟูขึ้น ราชเสวกพึงตั้งใจทำราชกิจทุกอย่างให้เสมอต้นเสมอปลาย ฉลาดในราชกิจที่พระราชาตรัสใช้ให้มีความขยันทั้งกลางวันและกลางคืนอย่าหวั่นไหวในราชกิจนั้นๆ หนทางใดที่เขาตบแต่งไว้สำหรับเสด็จพระราชดำเนิน แม้พระราชาทรงอนุญาต ราชเสวกก็ไม่ควรเดินทางนั้นทำเช่นนี้แล้ว ราชเสวกนั้นจะอยู่ในราชสำนักได้”

ราชเสวกไม่พึงใช้สมบัติทัดเทียมกับพระราชาในกาลทุกเมื่อควรเดินข้างหลังในทุกกรณี ไม่ใช่สอยประดับประดาเสื้อผ้า มาลา เครื่องลูบไล้ทัดเทียมกับพระราชา และต้องไม่ประพฤติอากัปกริยาหรือพูดจาทัดเทียมเลียนแบบพระราชาเป็นอันขาด! ควรทำอากัปกริยาเป็นอย่างอื่นไป

เมื่อพระราชาทรงพระสำราญอยู่กับหมู่อำมาตย์ซึ่งมีพระสนมกำนัลมาเฝ้าล้อมรอบอยู่ ราชเสวกต้องไม่ทำการสนทสนมในพระสนมกำนัลเหล่านั้นไม่ควรเป็นคนฟังชานหรือคะนองกายและวาจา พึงมีปัญญาเป็นเครื่องรักษาตน ต้องสำรวมอินทรีย์ สมบูรณ์ด้วยการตั้งใจไว้ดี อย่ามองดูอวัยวะน้อยใหญ่ของพระราชา และไม่มองหาดูตำแหน่งสนมกำนัลของพระราชานั้น ไม่ควรผูกพันเล่นหัวเจรจาสวาทในที่ลับกับพระสนมกำนัลใน มิให้หยาบช้าทรยศจากพระคลังหลวง ไม่มัวห่วงการหลบซ่อน ไม่ดื่มสุราจนเมามาย และไม่ฆ่าเนื้อในสถานที่ที่พระราชทานอภัยโทษ

ราชเสวกต้องไม่ขึ้นร่วมพระดั่ง ราชบัลลังก์ พระราชาอาสน์ เรือและรถพระที่นั่งด้วยอาการ

ทะเบียนว่าเป็นคนโปรดปราน ไม่ควรเฝ้าให้ใกล้หรือใกล้ใกล้ ควรยืนเฝ้าพอให้ท้าวเธอทอดพระเนตรเห็นถนัด และพอจะได้ยินชัดในพระราชดำรัส ไม่ควรวางใจว่าพระราชาเป็นเพื่อนของเรา หรือพระราชาเป็นคู่กันกับเรา พระราชาทั้งหลายย่อมทรงพระพิโรธได้โดยเร็วไวเหมือนผงเข้านัยน์ตา ราชเสวกไม่ควรถือตัวว่าเป็นปราชญ์ราชบัณฑิตที่พระราชาทรงไว้วางใจ ไม่ควรเพ็ดทูลคำหยาบคายกับพระราชาท่ามกลางบริษัท ไม่พูดถ้อยคำเป็นเหตุให้พระราชาทรงพิโรธ

ราชเสวกผู้ได้รับพระราชทานเป็นคนพิเศษให้เข้าประตูดุได้ก็อย่าได้วางใจ ถ้าไม่ได้รับราชอนุญาตอย่าเพิ่งเข้าไปฟังสำรวมตนทุกเวลา หากพระราชาจะทรงยกย่องพระราชโอรสหรือพระราชวงศ์ด้วยกัน ราชเสวกควรนั่งดูก่อนไม่ควรเพ็ดทูลคุณหรือโทษโดยเด็ดขาด! เมื่อพระราชาทรงปูนบำเหน็จรางวัลให้แก่ กรมช้าง กรมม้า กรมรถ กรมเดินเท้า ตามความชอบในราชการของเขา ราชเสวกไม่ควรทัดทานเขา ราชเสวกพึงโอนไปเหมือนคันธนูและธนูไหวตามลมเหมือนต้นไผ่ อย่าได้ไปทูลทัดทานความดีความชอบเขา

ราชเสวกต้องเป็นผู้มีท้องน้อยเหมือนคันธนูรู้ประมาณในอาหาร มีปัญญาเครื่องรักษาตนเป็นคนองอาจ ไม่มัวเมาในหญิงซึ่งเป็นเหตุให้สิ้นเดช มีแพทย์ประสโรคมามากมาย ทำให้กระวนกระวายและอ่อนกำลัง ต้องไม่พูดมากเกินไปและไม่ควรนิ่งทุกเมื่อไม่พรั่นเพรี เมื่อถึงเวลาควรเปล่งวาจาที่เปล่งให้พอประมาณ อ่อนหวาน พูดคำจริง ไม่มักโกรธ ไม่กระทบกระเทียบ ไม่ส่อเสียด และไม่ควรพูดถ้อยคำอันเพื่อเจ้า

“ราชเสวกพึงเลี้ยงดูมารดาบิดา ประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้เจริญในตระกูล เพิ่มพูนหิริโอตตปละ มีศีลปะฝึกตน เป็นคนอ่อนโยน ทำตนมีประโยชน์ อย่าประมาท สะอาดหมดจด เป็นคนขยัน เคารพยำเกรงผู้ใหญ่ สงบเสถียร อยู่ร่วมกันเป็นสุข เว้นห่างไกลจากทู่ตีที่มาจากความลับ พึงดูแลแต่เจ้านายของตน ไม่ควรพูดเรื่องลับของเจ้านายในสำนักของพระราชาอื่น

ราชเสวกผู้หวังความเจริญแก่ตนพึงเข้าไปสมาคมคบหากับสมณะผู้มีศีลเป็นพหูสูตโดยเคารพ พึงน้อมนบรักษาศูโบสถศีล บำรุงเลี้ยงสมณะ ถ้ามถึงสิ่งที่เป็นกุศลและอกุศล ไม่ห้ามทานของพระราชา จัดการงานให้สำเร็จด้วยดี ตรวจตราดูลานข้าวสาลี ปศุสัตว์และนาเสมอๆ พึงดวงข้าวเปลือกให้รู้ประมาณมาเก็บไว้ในฉาง นับบริวารในเรือนแล้วหุงต้มให้พอดี ไม่ควรตั้งบุตริธิดา ฟีน้องหรือวงศ์ญาติที่ไม่มีศีลเป็นใหญ่ คนพาลไม่จัดว่าเป็นพี่น้องแต่เป็นเหมือนคนที่ตายไปแล้ว หากเขาเหล่านั้นมาหาถึงสำนักก็ควรให้ผ้าห่มผ้าห่มและอาหารไปบ้าง แต่ต้องตั้งผู้มีศีลคนขยันหมั่นเพียรให้เป็นใหญ่ แม้เขาจะเป็นทาสกรรมกรก็ตามที

ทั้งหมดนี้ชื่อว่าราชวัตรธรรม เป็นข้อปฏิบัติสำหรับราชเสวก นรชนใดประพฤติตามย่อมยังพระราชาให้โปรดปรานและได้รับการบูชาในเจ้านายทั้งหลายแล”

วิบุรณบัณฑิตให้โอวาทบุตรจบก็เชิญหมู่ญาติมาเข้าเฝ้าพระราชา ถวายบังคมยุคลบาทด้วย

เคียรเกล้า ทำประทักษิณพระราชแล้วประคองอัญชลีกราบบังคมทูลว่า..

“ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ! ขอพระองค์ได้ทรงพระกรุณาเอาพระทัยใส่ดูแลบุตรภรรยาของข้าพระองค์ด้วยเถิด ข้าพระองค์ถวายบังคมลาไปแล้ว ขอพระองค์จงอดโทษแก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด”

“ท่านบัณฑิต! เราไม่อยากจะให้ท่านไปเลย เราจะสั่งให้เอาบุรุษนั้นไปฆ่าก็แล้วกัน ท่านอย่าไปเลยนะ” พระราชาตรัสด้วยความอาลัย กระทั่งพาลไปโกรธแค้นบุรุษหนุ่มนั้น

“อัยยาศัยเช่นนี้มีบัลลังก์พระองค์เลย พระเจ้าข้า พระองค์อย่าทรงตั้งพระราชหฤทัยในอธรรมเลย ขอจงประกอบในอรรถและธรรมเถิด อกุศลกรรมไม่ประเสริฐ บัณฑิตดีเตียน จะต้องตกนรกในภายหลัง ข้าแต่พระจอมประชาชน ข้าพระองค์ขอกราบทูลลาไปแล้วนะ พระเจ้าข้า”

ก่อนจากไปวิรุณบัณฑิตได้ไปสอนสั่งนางสนมกำนัลและข้าราชการบริพารต่างๆ ถึงแนวทางปฏิบัติต่อพระราชแล้วออกจากวังไปอำลาชาวเมืองที่มาส่ง เมื่อเห็นบุตรคนโตมารอส่งอยู่หน้าบ้านก็มีอาการกลั้นโศกาตรูไ้ได้น้ำตาไหลพรากสวมกอดบุตรแล้วเดินเข้าบ้านบุรุษหนุ่มจึงรีบกล่าวกับวิรุณบัณฑิตว่า..

“เรารีบไปกันเถอะ! เพราะหนทางข้างหน้ายังอีกไกลนะท่าน ท่านจับหางม้าอาชาไนยของเราตัวนี้ไว้ให้ดีๆ ก็แล้วกัน!”

วิรุณบัณฑิตกระชับผ้า จับหางม้า เอาขาเกี่ยวสองขาหลังม้าไว้แน่นแล้วให้สัญญาณบุรุษนั้นออกเดินทางได้ บุรุษหนุ่มกระตุกม้า พริบตานั่นม้ามโนมัยสินธพกระชากพาวิรุณบัณฑิตเหาะขึ้นฟ้าท่ามกลางสายตาที่ตื่นตะลึงของชาวเมืองที่มาส่ง ชาวเมืองยืนตะลึงตาค้าง มิใช่ตะลึงที่ม้า แต่ตะลึงที่ชีวิตของวิรุณบัณฑิต! การมาโดยลักษณะนี้และไปด้วยอาการเยี่ยงนี้ จากประสบการณ์ชาวเมืองพอจะคาดเดาได้ไม่ยากบุรุษนั้นย่อมเป็นใครอื่นไปได้ยากนอกเสียจากยักษ์! ชาวเมืองพากันคร่ำครวญหวลให้รำพันกันเป็นการใหญ่ รุ่งไปแจ้งพระราชว่าบุรุษนั้นเป็นยักษ์ ต่างพากันบ่นพร่ำเพื่อไปตามหนทางเป็นการใหญ่

บุรุษหนุ่มได้กลายร่างเป็นยักษ์จริงดังชาวเมืองคาดการณ์ ยักษ์คิดว่า..

“เราจะทุบวิรุณบัณฑิตให้ตายแล้วทิ้งซากไว้เอาแต่หัวใจไปยังนาคพิภพ มอบให้แก่พระนางวิมลนาคเทวี”

ยักษ์หมายใจว่าจะขี่ม้ากระชากวิรุณบัณฑิตให้ชนต้นไม้หรือชนภูเขากจนตายแล้วค่อยควักเอาหัวใจ แต่พอโฉบไปถึงที่หมาย ต้นไม้ก็แหวกออก ภูเขาก็กว้างออกหมด ยักษ์ควบม้ากลับไปกลับมาที่ไม่มีที่ท่าว่าจะกระแทกวิรุณบัณฑิตได้เลย ยักษ์หันกลับมาดู วิรุณบัณฑิตยังคงยืนสงบนิ่งหน้าตาผ่องใส ยักษ์โกรธควบม้าวิ่งฝ่าลมพายุร้ายหมายให้ลมหวนวิรุณบัณฑิตเป็นจุนแต่ลมกลับพัดไปอย่างไม่น่าเชื่อ!

ยักษ์ยังไม่อยากฆ่าวิรุณบัณฑิตด้วยมือตนเองเพียงแค่อคิดข่มขู่ให้ตกใจตายก็คงพอจึงแปลงร่างให้ใหญ่โตจนน่ากลัวแล้วปลักวิรุณบัณฑิตล้มลง จับเท้าทั้งสองกระชากเข้ามาในปากทำท่าจะเคี้ยว

วิรุณบัณฑิตไม่มีอาการเสียกลับสงบนิ่งเหมือนจะรู้ว่าตกใจกลัวไปก็ไม่มีประโยชน์มีแต่จะทำร้ายตัวเองให้ทุกข์ใจไม่เป็นสุข และวิรุณบัณฑิตก็ไม่สำนึกเสียใจเลยที่ตนได้รักษาคำสัตย์ให้เจ้านายแล้วต้องมาจบชีวิตลงเช่นนี้ ยักษ์โมโหตะโกนเสียงดังสนั่นปานเมฆคำรามกระแทกใส่วิรุณบัณฑิตหมายให้สะดุ้งตกใจจนอกแตกตายแต่ก็ไม่มีผล ยักษ์จับเท้าวิรุณบัณฑิตกวัดแกว่งแล้วเหวี่ยงลงดินเต็มแรง จนจมลงดินลึกถึง 15 โยชน์ แล้วยกเท้าขึ้นมองดูหน้าวิรุณบัณฑิต เห็นว่ายังไม่ตายจึงเหวี่ยงลงไปใหม่ถึง 3 ครั้ง แล้วจับเท้าขึ้นมามองหน้าวิรุณบัณฑิตต่อก็เห็นว่ายังดูดีมีสง่าอยู่เหมือนเดิม วิรุณบัณฑิตถูกจับห้อยหัวอยู่ขณะนั้นเริ่มกล่าวขึ้นแล้วว่า..

“ท่านนี้รูปงามแต่ใจทรามทางงามไม่! ท่านคล้ายเป็นคนส่ำรวมแต่ไม่ส่ำรวมเลย ท่านทำสิ่งหยาบช้า ไร้ประโยชน์ มีแต่โทษมากมาย กุศลสักอย่างหนึ่งยังมีอยู่ในจิตใจท่านอยู่อีกหรือ? ท่านจะโยนข้าพเจ้าลงเหวเพื่ออะไรกัน? แล้วตัวท่านเป็นใคร?”

“เราเป็นยักษ์ชื่อปุลณกะ! เราต้องการธิดาสาวสวยของพระยารุณนาคราช พระองค์ต้องการให้เรานำหัวใจของท่านไปให้พระนางวิมลามเหสีของพระองค์ แล้วจะยอมยกธิดานั้นให้แก่เรา ฉะนั้น เราจำเป็นต้องฆ่าท่านแล้วเอาหัวใจท่านไปให้ได้” ยักษ์ตอบ

วิรุณบัณฑิตได้ฟังแล้วตรองดูก็ทราบทันทีว่า..

“แท้จริง! พระนางวิมลมาจะต้องหัวใจของเราจริงๆ ก็หาไม่ ทั้งนี้เพราะพระยารุณนาคราชเคยมาฟังธรรมจากเราแล้วคงกลับไปเล่าให้พระนางฟัง พระนางอยากพบเราเพื่อฟังธรรมบ้างต่างหาก แต่พญานาคราชกลับไม่รู้หน้าพระทัยของพระนาง กลับให้ยักษ์มาฆ่าเราเสีย”

ครานั้น วิรุณบัณฑิตได้กล่าวกับยักษ์ต่อไปว่า..

“ข้าพเจ้านี้ทราบสาธุรธรรมก่อนที่ข้าพเจ้าจะตายลง ท่านจงนำข้าพเจ้าไปนั่งบนยอดเขาแล้วตั้งใจฟังสาธุรธรรมก่อนแล้วค่อยฆ่าเราก็คงไม่สาย”

ยักษ์คิดว่า..

“สาธุรธรรมนี้คงจะยิ่งใหญ่ไม่น้อยท่านบัณฑิตน่าจะยังไม่เคยแสดงไว้แก่ใครมาก่อนเป็นแน่” จึงกล่าวว่า “เออละ! เราจะลองฟังดู”

ยักษ์ได้ยกวิรุณบัณฑิตขึ้นไปนั่งบนยอดเขาบรรพตเชิญให้แสดงธรรมนั้นออกมา แต่วิรุณบัณฑิตมีเนื้อตัวสกปรกประสงคฺจะอาบน้ำชำระกายเสียก่อนยักษ์จึงนำน้ำและอาหารมาให้อาบดื่มจนพอแก่ต้องการ วิรุณบัณฑิตจึงได้เริ่มกล่าวออกมาว่า..

“ท่านยักษ์! จงฟังให้ดี 1. ท่านจงเดินไปตามทางที่ท่านเดินไปแล้ว 2. ท่านจงอย่าเฝ้าฝ่ามือที่ขู่ 3. ท่านจงอย่าประทุษร้ายในหมู่มิตร 4. ท่านจงอย่าตกอยู่ในอำนาจของหญิงอสติ”

“อย่างไรกันรี? ขอท่านจงอธิบายเพื่อความให้ประจักษ์ซี!” ยักษ์ถามอย่างฉงน

“ผู้ใดเชื่อเชิญคนที่ไม่เคยคุ้นเคยกันทั้งมิเคยพบเห็นกันให้นั่งอาสนะ ให้ข้าว ให้น้ำ บุรุษควรทำประโยชน์แก่ผู้นั้นตอบแทน บัณฑิตทั้งหลายย่อมกล่าวผู้นั้นว่าเดินไปตามทางที่เดินไปแล้ว นี่คือสาธุธรรมที่หนึ่ง

บุคคลอยู่ในบ้านผู้ใดแม้เพียงคืนเดียวทั้งยังได้ข้าวและน้ำด้วยยังไม่ควรคิดร้ายต่อผู้นั้นแม้ด้วยใจ ผู้คิดร้ายชื่อว่าเผาฝ่ามืออันชุ่มและชื่อว่าประทุษร้ายมิตร นี่คือสาธุธรรมที่สอง

บุคคลนั่งหรือนอนในร่มเงาของไม้ใดไม่ควรหักรานกิ่งของร่มไม้นั้น เพราะผู้ประทุษร้ายมิตรเป็นคนชั่วช้า นี่คือสาธุธรรมที่สาม

หญิงที่สามียกย่องบูชายังกลับมาดูหมิ่นสามีนั้นได้ ดังนั้นบุคคลไม่ควรตกอยู่ในอำนาจของหญิงแล้วทำความชั่ว นี่คือสาธุธรรมที่สี่

ท่านจงประกอบด้วยสาธุธรรม 4 ประการนี้แล้วจะเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม”

ปุณณกยักษ์ตรึงคำพูดของวิรุบบัณฑิตแล้วพลันรู้สึกถึงความผิดของตนขึ้นมาทันทีว่า..

“เราได้รับลาภสักการะและยศอันยิ่งใหญ่อยู่ในบ้านของวิรุบบัณฑิตมาตลอด 3 วัน เรายังทำชั่วเช่นนี้ได้ลง นี่ก็เพราะผู้หญิงแท้ๆ เราได้ประทุษร้ายต่อมิตรนับว่าไม่ประพฤติตามสาธุธรรมเลย เราทำผิดถึงนี้เพราะนางนาคมาณวิกาคนเดียว ไม่เอารัดกับนางนาคนั้น เราจะหันมาเช็ดน้ำตาที่เปื้อนใบหน้าของชาวอินทปัตตนครให้เบิกบานใจดีกว่า”

ยักษ์กล่าวว่า..

“ข้าพเจ้าขอปล่อยท่านกลับบ้าน ธิดาพญานาคข้าพเจ้าไม่ต้องการแล้ว เพราะคำสาปแช่งของท่านโดยแท้ข้าพเจ้าจึงไม่ฆ่าท่าน”

“อย่าเพิ่งก่อน! ท่านโปรดนำข้าพเจ้าไปนาคพิภพก่อนเถิด ข้าพเจ้าเองก็อยากเห็นท้าววรุณผู้เป็นอธิบดีแห่งนาคและวิมานที่ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นมาก่อนเหมือนกัน” วิรุบบัณฑิตกล่าวขอร้องยักษ์

“ท่านไม่ควรไปดูลสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อท่าน มันเสี่ยงที่ท่านจะไปยังที่อยู่ของศัตรู!” ยักษ์รีบกล่าวทัดทาน

“เอาเถิด! ข้าพเจ้าไม่รังเกียจความตาย เพราะข้าพเจ้าไม่ได้ทำชั่วอะไรไว้ อีกประการข้าพเจ้าต้องการกล่าวแสดงธรรมให้แก่พญานาคได้ฟัง ท่านโปรดนำข้าพเจ้าไปที่นั่นเถิด” บัณฑิตกล่าวยืนยันจิตจำนงค์

ปุณณกยักษ์ไม่ขัดได้ให้วิรุบบัณฑิตนั่งบนหลังม้าแล้วควบม้าบินไปโดยพลันในใจก็พลางคิดว่า ถ้าหากนาคราชเห็นวิรุบบัณฑิตแล้วมีท่าที่เป็นมิตรก็ดีไป แต่หากคิดเป็นศัตรูเราจะอ้อมบัณฑิตขึ้นม้า

อาชาไนยควบหนีทันที ทันทีที่คิดจบมาก็ได้มาถึงนาคพิภพแล้ว ยักษ์เข้าไปพบพญานาคราช แจ้งว่า..

“เชิญใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาททอดพระเนตรวิธูรบัณฑิตผู้แสดงธรรมถวายด้วยเสียงอันไพเราะ เฉพาะพระพักตร์ ณ บัดนี้ ข้าแต่มหाराช! การสมาคมกับสัตบุรุษทั้งหลายย่อมนำความสุขมาให้โดยแท้ พระเจ้าข้า”

นาคราชต้องการควักหัวใจวิธูรบัณฑิต จ้องมองดู วิธูรบัณฑิตซึ่งยืนองอาจนิ่งเฉยอยู่ก็กล่าวอย่างไม่สบอารมณ์ว่า..

“ท่านบัณฑิต ท่านมาถึงที่แห่งเรา ถูกความตายคุกคามอยู่ตรงหน้าแล้ว ทำไมท่านไม่อภิวัตเรา อากการเยี่ยงนี้ดูไม่สมกับท่านผู้มีปัญญาเลยนะ”

“ท่านนาคราช ข้าพเจ้ามิได้กลัวและความตายก็ไม่อาจมาคุกคามคนเช่นข้าพเจ้าได้ นักโทษประหารไม่จำเป็นต้องกราบไหว้เพศฆาตมิใช่หรือ? แม้เพศฆาตเองก็ไม่มีสิทธิให้นักโทษประหารมากราบไหว้ตนมิใช่หรือ? ใครคนจะต้องกราบไหว้บุคคลผู้ปรารถนาจะฆ่าตนเล่า ผู้ฆ่าจะให้คนที่ตนฆ่ามากราบไหว้ได้อย่างไรกัน” วิธูรบัณฑิตกล่าว

“อืม.. ก็ถูกอย่างที่ท่านพูด ท่านพูดจริงทีเดียว” นาคราชกล่าวอย่างพึงใจ

“วิมานของฝ่าพระบาทนี้เป็นของไม่เที่ยง ทั้งฤทธิ์ ทั้งความรุ่งเรือง ทั้งกำลังวิริยภาพและการเสด็จอุบัติในนาคพิภพได้มีแล้วแก่ฝ่าพระบาท วิมานนี้ทรงได้มาอย่างไร? เป็นของเกิดขึ้นตามธรรมชาติเองหรือฝ่าพระบาททรงกระทำเองหรือเทวดาทั้งหลายถวายแก่พระองค์?” บัณฑิตทูลถามนาคราช

“วิมานนี้เราได้มาด้วยบุญ เราเป็นทานบดีได้บำรุงสมณะพราหมณ์ให้อิ่มหนำสำราญ ถวายที่นอนที่พักอาศัย ผ้าห่มผ้าห่ม ผ้าปูนอน ข้าวและน้ำโดยเคารพ”

“ถ้าเช่นนั้นขอพระองค์ทรงอย่าประมาทหมั่นประพฤติธรรมเพื่อให้ได้สิริสมบัตินี้ต่อไปนานๆเถิด พระเจ้าข้า” บัณฑิตตรัสแนะนำ

“ท่านบัณฑิต ในนาคพิภพนี้ไม่มีสมณพราหมณ์เลย เราจะถวายข้าวน้ำแก่ใครกันเล่า ท่านโปรดบอกหนทางที่เราจะได้ส่วยสมบัติต่อไปด้วยเถิด” นาคราชตรัสถามอย่างจนปัญญา

“นาคทั้งหลายที่เป็นพระโอรส พระธิดา พระชายา ทั้งพระญาติแลมิตรสหาย รวมทั้งบริวารของฝ่าพระบาทในนาคพิภพนี้ยังมีอยู่ ขอฝ่าพระบาททรงเป็นผู้ไม่คิดร้ายในนาคเหล่านั้นอยู่เป็นนิตย์แล้วฝ่าพระบาทจะได้สถิตอยู่ในวิมานนี้ตลอดพระชนมายุ และจะลุล่วงเทวโลกที่สูงกว่านาคพิภพนี้อีกเนื่องเพราะเมตตาจิตจัดเป็นบุญยิ่งกว่าทาน พระเจ้าข้า” บัณฑิตชี้หนทางสว่างให้นาคราช

นาคราชทรงสดับธรรมกถาชี้ทางสว่างแก่ตนแล้วก็พอพระทัยเป็นอย่างยิ่งนัก ทรงชื่นชมโสมนัส มีพระทัยเต็มต้นด้วยปิติ ทรงจูงมือวิธูรบัณฑิตไปยังที่อยู่ของพระชายาแล้วตรัสว่า..

“น้องวิมล! พี่มาแล้ว ทำไมน้องถึงดูซูบผอมเหลือเกิน.. น้องไม่ยอมเสวยกระยาหารบ้างเลยหรือ น้องจงดูนี่! ผู้นี้คือวิรุณบัณฑิตมาถึงแล้ว จะมาทำความสว่างไสวให้แก่ห้อง เชิญน้องตั้งหทัยฟังคำของท่านเถิด การที่จะได้เห็นท่านอีกเป็นการหายากนะ”

พระนางวิมลาทอดพระเนตรเห็นวิรุณบัณฑิตเกิดมีพระทัยยินดีโสมนัส ทรงยกพระองค์ขึ้นสลับชั้นอัญชลี วิรุณบัณฑิตได้แสดงธรรมแก่พระนางเพื่อไม่ให้พระนางประมาทในบริวารชน เป็นการรักษาสมบัติให้ยืนยาวนานต่อไป พระนางวิมลาทะวียิ่งเป็นที่ยิ่งที่ได้สนทนากับวิรุณบัณฑิตจนพระอาการหายจากไข้เป็นปกติทั้ง เมื่อสนทนากันจบลง วิรุณบัณฑิตก็กล่าวขึ้นว่า..

“ขอฝ่าพระบาทจงนำหทัยของข้าพระองค์ไปตามพระประสงค์เถิด ถ้าฝ่าพระบาทไม่ทรงสามารถจะฆ่าข้าพระองค์ ข้าพระองค์จะควักหัวใจถวายตามพระอภัยคำของฝ่าพระบาทเอง พระเจ้าข้า”

“ปัญญาท่านนั่นเอง! เป็นดังดวงใจของบัณฑิตทั้งหลาย เราทั้งสองยินดีด้วยปัญญาของท่านยิ่งนักแล้ว” พระราชาตรัสชื่นชมบัณฑิตแล้วตรัสกับปุณณกัษัฏว่า..

“ท่านจงไปส่งวิรุณบัณฑิตสู่แคว้นกุรุรัฐโดยเร็วเถิด ป่านนี้พระเจ้าธัญชัยโกรพยราชคงรอท่านบัณฑิตนักหนาแล้ว และเรายินดีจะยกธิดาให้แก่ท่าน”

ปุณณกัษัฏรอคอยคำนี้มานาน ดีใจจนแทบตัวลอยอยากตะโกนูก้องฟ้า แต่ก็เก็บเสียงเอาไว้ แล้วฉวยสีหน้ายินดีปริดาหันไปกล่าวขอบคุณวิรุณบัณฑิตเป็นการใหญ่ว่า..

“ท่านวิรุณบัณฑิต ท่านทำให้ข้าพเจ้ากับภรรยาได้อยู่ร่วมกัน ข้าพเจ้าจะต้องตอบแทนท่าน ข้าพเจ้าขอมอบแก้วมณีของพระเจ้าจักรพรรดิดวงนี้ให้ท่านไปเลยและจะนำท่านไปส่งให้ถึงแคว้นกุรุรัฐในวันนี้เลยทีเดียว”

วิรุณบัณฑิตรับแก้วนั้นมาแล้วชื่นชมกับสองสามีภรรยา จากนั้นก็ขึ้นม้าอาชาไนย ยักษ์ควบม้าเหาะไปส่งถึงนครอินทปัตต์ปุณณกัษัฏพาวิรุณบัณฑิตลงที่โรงธรรมสภาจำลา กันแล้วก็รีบพาภรรยาของตนไปสู่ทเวนครันทน์

พระราชาทอดพระเนตรเห็นวิรุณบัณฑิตกลับมาทรงพระปริดาปราโมทย์อย่างยิ่ง เสด็จลุกขึ้นสวมกอดวิรุณบัณฑิตท่ามกลางมหาชนที่มารอคอยอย่างล้นหลาม วิรุณบัณฑิตได้เล่าเหตุการณ์ทั้งหมดให้พระราชาและมหาชนได้ฟังโดยละเอียด แล้วนำดวงแก้วจักรพรรดิออกมาถวายแด่พระราชา พระราชาทรงรับดวงแก้วนั้นแล้วก็รับสั่งให้ตีกลองประกาศว่า..

“บัดนี้พวกท่านทั้งหลาย! จงพากันทำสักการะเคารพบนอบแก่วิรุณบัณฑิตนี้เถิด พวกท่านจงเตรียมบรรณาการไว้ให้มากแล้วนำมาสักการะแก่วิรุณบัณฑิตนี้เถิด สัตว์ที่ขังไว้ในแคว้นของเราจงปล่อยออกไปให้หมด วันนี้ท่านบัณฑิตพ้นจากพันธนาการแล้วฉันทิ สัตว์ทั้งหลายก็จงพ้นจากที่คุม

ชังด้วยเช่นกัน ชาวไร่ชาวนาจึงเลิกทำไร่ทำนาสักเดือนหนึ่งแล้วมาทำการฉลองสมโภชกันเถิด”

มหาชนพากันดีใจให้ร้องก้องกระเจิน พากันโยนผ้าขาวขึ้นทั่วทั้งนคร งานมหรสปัจฉอยู่ตลอดหนึ่งเดือน วิธูปันทิตได้แสดงธรรมแก่มหาชน ชักชวนให้สร้างบารมี ชนชาวกรุงรัฐได้ตั้งอยู่ในโอวาทนั้น พากันรักษาศีล ทำทาน ละโลกแล้วไปพักในสวรรค์กันทั่วหน้า..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า มารดาบิดาของบัณฑิตครั้งนั้นมาเป็นมหาราชสกุล ภริยาของบัณฑิตมาเป็นมารดาของพระราหุล บุตรคนโตมาเป็นพระราหุล พระนางวิมลามาเป็นนางอุบลวรรณาเถรี พระยารุณนาคราชมาเป็นพระสารีบุตร พระเจ้าโกรพยะมาเป็นพระอานนท์ ปุณณกยักษ์มาเป็นพระฉันทะ ม้ามโนมัยสินธพมาเป็นพระยาม้ากัณฐกะ วิธูปันทิตมาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ วิธูปันทิตเห็นภัยมากก็ไม่โกหกเพื่อให้ตนพ้นภัย แม้โคกเศรษฐีอาศัยในบุตรก็ยังรักษาคำพูดทั้งน้ำตา เป็นการสละชีวิตเพื่อรักษาคำสัตย์ชนิดยอมตายไม่ยอมเป็นคนคด เมื่อตนจากไปย่อมมีผลกระทบต่อบรรพบุรุษ ได้ขอผิดผ่อนต่อรักษเพื่อตามแก้ปัญหาให้เสร็จสิ้นก่อน โดยให้โอวาทแก่บุตรและสอนวิธีสืบทอดตำแหน่ง ทั้งยังตามให้โอวาทนางสนมกำนัลและเหล่าข้าราชการบริพารทั้งหลายว่าต้องปฏิบัติตนต่อพระราชาอย่างไร เป็นโอวาทแทนตัว สมหน้าที่ราชบัณฑิต เมื่อรักษายอมปล่อยตนก็คิดตอบแทนรักษบ้าง ยอมเอาตนเข้าเสี่ยงเพื่อให้รักษได้สมหวังชื่อว่าจริงต่อมิตร

ผู้ไร้อัจจะต่อหน้าที่ต่อมิตรสหาย ต่อหมู่คณะ ต่อธรรม จะต้องเสื่อมค่าลงทุกชาติ จนสูญเสียคุณค่าโดยสิ้นเชิง และเสวยผลกรรมที่ก่อเอาไว้

“นิสัยถือคำสัตย์เหนือสิ่งใด, รับผิดชอบการกระทำของตน และชอบสะสมสัจจะในตัว”
ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิธินักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในสัจจบารมี

7.14 คนจริงไม่ทิ้งธรรม¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก ภิกษุสนทนากันในธรรมสภาว่า อัศจรรย์จริงหนอ พระชินสีห์ทรงพระนามองคุลิมาล ผู้เป็นมหาโจรมีฝ่ามือชุ่มด้วยเลือดร้ายกาจปานนั้นได้โดยไม่ต้องใช้ศาสตรา พระทศพลเสด็จมาทรงทราบเรื่องที่ภิกษุสนทนาแล้วตรัสว่า เราได้บรรลुพระโพธิญาณ ทรมานองคุลิมาลได้ในปีนั้นไม่น่าอัศจรรย์เลย เมื่อครั้งเราบำเพ็ญบารมีอยู่ที่ทรมานองคุลิมาลนี้ได้ เมื่อภิกษุกราบทูลอาราธนา จึงทรงนำอดีตมาแสดงดังนี้..

ในอดีต ณ แคว้นกุรุ นครอินทปัต มีราชโอรสของพระราชานามว่าสุตโสม ทรงเป็นรัชทายาทผู้เปี่ยมปรีชา ทั้งยังเป็นพี่เฝ้าหาและความหวังของประชาชนชาวเมืองอินทปัต วันนี้เป็นวันประกอบ

¹มหาสุตโสมชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 62 หน้า 617-638

พิธีมงคลของพระองค์ พระองค์ขึ้นทรงมงคลดัตถิแวดล้อมด้วยจตุรงคินีเสนาเสด็จไปสู่สระน้ำมงคลด ขณะนั้นมีชายหนุ่มผู้หนึ่งยื่นมือเข้ามาหาพระองค์ พระองค์ทรงถามบุรุษหนุ่มนั้นว่า..

“ท่านมาจากที่ใดหรือ? และมุ่งประสงค์สิ่งใด?”

บุรุษหนุ่มนั้นตอบว่า..

“ข้าแต่พระจอมธรณีมหิศร! ข้าพเจ้ามีพระคาถาอันลึกล้ำทรงค่าสืบทอดมาตั้งแต่ พระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า พระคาถานี้มีอรรถอันลึกซึ้งวิเศษยิ่งนักเปรียบกับมหาสมุทรสาครทีเดียว ข้าพเจ้าเที่ยวเดินทางมาจากเมืองตักกสิลาสู่พระนครนี้ก็เพื่อพระองค์เท่านั้น ยินว่าพระองค์ทรงไฝหา ความรอบรู้ ขอพระองค์จงทรงสดับพระคาถาอันยอดเยี่ยมที่ข้าพระองค์นำมานี้เถิด”

พระราชาสดับคำของบุรุษผู้นี้แล้วทรงมีพระหฤทัยโสมนัสเป็นล้นพ้น ทรงใคร่จะฟังเป็นยิ่งนัก เพราะเพียงคำว่าพระพุทธเจ้ายังหาฟังได้ยาก สำหรับพระองค์แล้วพระพุทธพจน์บทหนึ่งมีค่ายิ่งกว่า ราชสมบัติทั่วทั้งชมพูทวีปเสียอีก พระองค์จึงตรัสกับชายหนุ่มนั้นว่า..

“ท่านอาจารย์! ท่านมาดีแล้ว ข้าพเจ้าต้องการฟังเป็นอย่างยิ่งจริง ๆ วันนี้ข้าพเจ้าจะรีบไป ประกอบราชธรรมเนียมแห่งผู้สันทนุศาสตร์ทุกชาติให้เสร็จสิ้นโดยเร็วแล้วจะขอฟังจากท่านในวันพรุ่งนี้ให้ได้ อย่างแน่นอน!”

พระราชารับสั่งให้อำมาตย์เตรียมที่หลับที่นอนให้บุรุษผู้ทรงจำธรรมนั้นยามนี้พระเจ้าสุตโสม ทรงมีพระทัยจดจ่ออยู่กับการได้ฟังธรรมในวันพรุ่ง ทรงสงระนนานในสระมงคลดโบกขรณีอย่างแถมขึ้น พระทัยยิ่งนัก เมื่อเสด็จขึ้นสระ พนักงานก็ทูลเกล้าถวายพระภูษาและของหอมดอกไม้ ทันทิดนั้นเอง ชายคนหนึ่งดำแอบอยู่ในสระน้ำซึ่งรอพระเจ้าสุตโสมมาตั้งแต่เช้าก็โผล่พรวดขึ้นจากน้ำจับพระเจ้าสุตโสม ยกขึ้นให้นั่งบนบำ กระโดดขึ้นกำแพงสูง 18 ศอก เหยียบกระพองพญาช้างข้ามมัน เหยียบหลังม้าต่อ ๆ กันไปฝ่ากองทัพอารักขาทุกด่านอย่างรวดเร็วปานสายฟ้า เมื่อเหลียวหลังดูไม่เห็นใครตามมาแล้วจึง ค่อย ๆ เดินไป ขณะเดินอยู่นั้นพลันมีหยาดน้ำไหลตกลงมาที่อกตนก็คิดว่า ชะรอย พระเจ้าสุตโสม คงจะร้องไห้เพราะกลัวตายเสียกระมัง จึงกล่าวกับพระเจ้าสุตโสมว่า..

“ท่านสุตโสม! พระองค์คิดถึงอะไร? คิดถึงชีวิตตนเอง หรือญาติ หรือลูกเมีย หรือราชสมบัติ กันแน่?”

“เราได้คำนึงถึงตัวเอง มิได้คิดถึงลูกเมีย มิได้คิดถึงทรัพย์สมบัติ มิได้คิดถึงบ้านเมือง เพียง แต่เราสัจญากับบุรุษไว้คนหนึ่งว่าพรุ่งนี้เราจะไปพบเขาเพื่อฟังธรรม ตอนนี้เป็นผู้ไม่รักษา ความสัตย์เสียแล้ว เราเพียงเสียใจเรื่องนี้เรื่องเดียวเท่านั้นที่ต้องผิดสัจจะ! เรายังไม่ถึงว่าท่านจะจับ เอาข้าพเจ้ามาเสียก่อน ถ้าท่านปล่อยข้าพเจ้าไปฟังธรรม ข้าพเจ้าสัญญาจะกลับมาหาท่านอีกอย่าง แน่แน่นอน ท่านสหายปรีสาท!” พระเจ้าสุตโสมตรัส

“ข้าพเจ้ายังเชื่อไม่ได้หรอก! พระองค์กลับไปผลิตเพลินด้วยกามคุณคงไม่กลับมาแล้วกระมัง ถ้าพระองค์ได้ชีวิตที่แสนรักกลับคืนมาได้ แล้วพระองค์จะกลับมาหาข้าพเจ้าสู่ความตายอีกทำไมกันเล่า?” โจรปริสาทกล่าวอย่างสงสัย

“คนที่กล่าวคำโป๊ปดเพราะต้องการของรักใด ของรักนั้นก็มิอาจรักษาคนๆ นั้นให้พ้นจากนรกไปได้เลย โปริสาทเอ๋ย! แม้มันจะพัตฎเขาได้ แม็ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์จะตกลงสู่แผ่นดินได้ กระทั่งแม่น้ำทั้งหมดจะไหลทวนกระแสไปได้ ถึงกระนั้นข้าพเจ้าจะไม่ยอมพุดเท็จอย่างเด็ดขาด!” พระเจ้าสุตโสมทรงยืนย่นหนักแน่นต่อโจร

ในที่สุดจอมโจรปริสาทก็ยอมเชื่อ พระเจ้าสุตโสมตรัสให้โจรมั่นใจอีกว่า..

“สหายโปริสาท! ท่านก็รู้จักข้าพเจ้ามาตั้งแต่ยังเยาว์มิใช่หรือ? ท่านเคยได้ยินข้าพเจ้าพุดเท็จสักคำบ้างไหม? ข้าพเจ้าไม่เคยพุดแม้แต่จะล้อเล่นแล้วข้าพเจ้าจะพุดเท็จได้อย่างไร บัดนี้ข้าพเจ้าดำรงอยู่ในราชสมบัติแล้ว รู้จักถูกผิด ยิ่งมิอาจพุดเท็จได้เลย ท่านจงเชื่อใจข้าพเจ้าเถิด ข้าพเจ้าจะกลับมาหาท่านแน่ในวันรุ่งขึ้น”

พระเจ้าสุตโสมกลับมาสู่พระราชวัง ทรงมุ่งตรงไปยังบุรุษหุ่มนั้นทันที ทรงรับสั่งให้นำบุรุษหุ่มนั้นไปอาบน้ำลูบไล้ของหอมให้สดชื่นสบายใจให้ประดับเครื่องอลังการเสร็จแล้วจึงเชิญมาเข้าเฝ้าพระองค์ทรงเคารพในธรรม ทรงลงทรงสนานที่หลังบุรุษนั้น แล้วพระราชทานกระยาหารของพระองค์แก่บุรุษหุ่มนั้น ฦ บัลลังก์ ส่วนพระองค์ประทับนั่งอาสนะต่ำบูชาเครื่องสักการะแก่บุรุษก่อนฟังธรรม แล้วตรัสอาราธนาว่า..

“ท่านอาจารย์! ข้าพเจ้าขอฟังพระคาถาที่ท่านนำมาเพื่อข้าพเจ้าด้วยเถิด”

บุรุษนั้นจึงฟอกมือทั้งสองด้วยของหอมค่อยๆ บรรจงหยิบพระคัมภีร์มีค่าออกจากถุง ยกขึ้นสองมือแล้วกราบทูลว่า..

“บัดนี้ขอมหาบพิตรจงทรงสดับพระคาถาตามที่พระกัสสปทศพลทรงแสดงไว้ เพื่อถอนความเมา มีรากเป็นต้น และเพื่ออมตมหานิพพาน”

บุรุษมองดูคัมภีร์แล้วเริ่มกล่าว..

“การคบหาบัณฑิตเพียงคราวเดียวเท่านั้นย่อมรักษาผู้คบหานั้นได้ ส่วนการคบคนพาลแม้คบหาเป็นจำนวนมากก็รักษาผู้คบหาไว้ไม่ได้

บุคคลควรคบสัตบุรุษควรทำความสนิทสนมกับสัตบุรุษ เพราะการรู้ธรรมของสัตบุรุษย่อมมีความเจริญไม่มีความเสื่อมเลย

ราชรถที่เขาแต่งให้วิจิตรยังเก๋คร่ำคร่าได้ แม้ร่างกายก็แก่ชราคร่ำคร่าได้เหมือนกัน แต่ธรรมของสัตบุรุษย่อมไม่เก่า ไม่ชรา ไม่คร่ำคร่า

คนดีกับคนดีย่อมรู้จักกันได้ ฟาและแผ่นดินไถลกัน สองฝั่งมหาสมุทรก็ไถลกัน แต่ธรรมของบัณฑิตกับธรรมคนพาลไถลกันยิ่งกว่า”

ชายหนุ่มกล่าวจบแล้วนั่งนิ่งอยู่ พระเจ้าสุตโสมพึงธรรมพิจารณาตามแล้วมีพระหฤทัยโสมนัสยิ่งนักคิดว่า..

“การกลับมาของเราได้ประโยชน์มากจริง ๆ นี่ไม่ใช่ภาสิตของพระสาวก ไม่ใช่ภาสิตของฤๅษี ไม่ใช่ภาสิตของกวีแต่เป็นภาสิตของพระสัพพัญญู แม้เราให้จักรวาลทั้งสิ้นที่เต็มด้วยรัตนะ 7 ตลอดถึงพรหมโลกก็ไม่อาจจะทำให้สมควรค่าแก่พระคาถานี้เลย เราพอที่จะให้ราชสมบัติในนครอินทปัตแก่บุรุษคนนี้ได้หรือไม่หนอ?”

พระเจ้าสุตโสมทรงตรวจพิจารณาด้วยองค์คุณวิยาว่าจะฝากฝังบ้านเมืองไว้แก่ชายผู้นี้ได้หรือไม่ก็เห็นว่าบุรุษนี้ไม่อาจจะรองรับราชสมบัติและตำแหน่งทางการใดๆ ได้เลยกระทั่งตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านก็มีอาจทรงตรวจดูว่าทรัพย์เพียงไหนที่ชายผู้นี้จะนำไปใช้ได้เห็นว่ามีเพียง 4,000 กหาปณะเท่านั้น จึงตกลงพระทัยว่าจะบูชาบุรุษนี้ด้วยทรัพย์ 4,000 กหาปณะแล้วทรงรับสั่งให้จัตถรถไปส่งบุรุษนั้นกลับบ้านโดยสวัสดิ์..

จากนั้นพระเจ้าสุตโสมได้เข้าไปทูลลาพระราชบิดามารดาเพื่อไปพบโจรปริสาท ทั้งสองตรัสห้ามมิให้ไป ทรงเสนอให้จัดแต่งทัพไปปราบโจรแต่พระเจ้าสุตโสมยืนยันหนักแน่นในสัจจวาจาของพระองค์ พระราชบิดามารดาทรงมีพระพักตร์นองด้วยอัสสุชล ทรงกันแสงไฟรั่วรำพันพร่ำเพ้อว่าอย่าไปนะลูก! ไปไม่ได้นะลูก! ทั้งพระสนมกำนัลและราชบริพารต่างก็ปริเวทนาว่าพระองค์จะเสด็จไปไหน? อย่าทั้งพวกข้าพระองค์ไว้ให้อนาถา ชาวนครทั้งสิ้นเกิดโกลาหลกันใหญ่..

โจรปริสาททำจิตกาธานก่อไฟขึ้นลุกโพล่งนั่งถากถาวรเวลาอยู่ พระเจ้าสุตโสมก็เสด็จมาถึงแล้ว

“สหาย! ท่านไปทำสิ่งที่อยากทำเสร็จแล้วรี?” จอมโจรถาม

“ใช่แล้วท่านปริสาท! เชิญท่านบูชาัญญเราตอนนี้ได้เลย” พระเจ้าสุตโสมตรัสตอบ

โจรปริสาทนึกเลื่อมใสอยู่ในใจว่า พระราชาองค์นี้ไม่กลัวเราเลย ช่างองอาจเสียจริงที่ไม่หวาดหวั่นต่อความตาย หรือคงเป็นเพราะคาถาธรรมที่ไปฟังมาคาถานั้นมีอานุภาพเพียงใดกันแน่ หากเราได้ฟังบ้างคงดีมิใช่น้อย จึงกล่าวกับพระเจ้าสุตโสมว่า..

“การที่เราจะกินเนื้อท่านนั้นกินเมื่อไหร่ก็ได้แต่ข้าพเจ้าขอสดับคาถาที่ท่านไปฟังมาเสียก่อนจะได้ไหมล่ะ?”

“ท่านปริสาทเอ๋ย! ท่านเป็นคนประพฤติน่าชอบธรรมเที่ยวฆ่าคนกินเนื้อ ต้องทิ้งราชสมบัติมาเป็นมนุษย์กินคนแบบนี้เพราะเห็นแก่กินโดยแท้แต่คาถาที่ท่านถามถึงหนะ! ล้วนแต่กล่าวสรรเสริญ

ธรรมทั้งสิ้น ธรรมและอธรรมจะลงรอยกันได้ที่ไหนคนประพฤติดุจธรรมทำกรรมร้ายแรง ฝ่ามือของไปด้วยเลือดอยู่เป็นนิตย์เช่นท่านจะหาสัจจะมีได้เลย ท่านจะฟังไปทำไมกัน?”

พระเจ้าสุตโสมแม็กกล่าวเปรียบเปรยเช่นนี้แต่ก็กล่าวด้วยจิตเมตตาปรารภนาให้โจรได้สติยังคิดถึงการทำที่ผ่านมาของตนเสียบ้าง โจรโปริสาทกลับไม่รู้สึกริษโกรธในถ้อยคำของสหายแต่กล่าวถามว่า..

“พระสหายสุตโสม! ข้าพเจ้าประพฤติชั่วช้าอยู่คนเดียวหรือไร? แล้วพระราชาอื่นๆ ที่เที่ยวล่าสัตว์มากินเนื้อล่ะ! ทำไมพระองค์ไม่ตรัสว่าพระราชาเหล่านั้นบ้าง? พระองค์ตรัสหาว่าหม่อมฉันเป็นผู้ประพฤติไม่ชอบธรรมแต่คนเดียว ถ้าพวกเขาไม่มีโทษแม้ข้าพเจ้าก็ไม่มีโทษเหมือนกันนั่นแหละ!”

พระเจ้าสุตโสมทรงแก้ความคิดของโจรโปริสาทต่อไปว่า..

“เนื้อสัตว์ 10 ชนิด ที่กษัตริย์ชัตติยธรรมไม่ควรเสวยมีอยู่ แต่ท่านมากินเนื้อมนุษย์ซึ่งเป็นของต้องห้าม ท่านเป็นผู้ประพฤติไม่ชอบธรรมแน่นอน!”

คราวนี้โจรปฏิเสธไม่ได้อีกสงบปากรับคำแต่จะให้เลิกทานเนื้อมนุษย์นั้นไม่มีทางจึงรีบเปลี่ยนเรื่องยกความผิดพระเจ้าสุตโสมมาบ้างว่า..

“พระองค์ทรงกลับไปเสวยสุขในกามคุณแล้วโฉนยังกลับมาหาความตายที่นี้อีก เท่ากับว่าพระองค์เป็นผู้ไม่ฉลาดในชัตติยธรรมเสียเลยนะ! ข้าพเจ้าไม่คิดว่าพระองค์จะเป็นบัณฑิตอย่างที่เขาล่ำลือกันแต่คิดว่าพระองค์ทำสิ่งที่โง่มากกว่า!”

“ใครจะไปประพฤติชัตติยธรรมตามแบบของท่านล่ะ! ชินประพฤติกี่ต้องตกนรกกันหมด เรายกษาคำสัตย์กลับมาหาท่านแล้ว ท่านโปริสาท! บัดนี้ท่านจงบูชาญแล้วกินเราเสียเถิด โปรดอย่าช้าอีกเลย”

โจรโปริสาทไม่ยอมฆ่าแต่กลับใคร่จะสนทนาคือ..

“สหายสุตโสม! ปราสาทราชมณเฑียร แผ่นดิน โค ม้า และสตรีที่น่ารื่นรมย์ พระองค์ก็ได้ครอบครองทั้งหมด แล้วพระองค์ทรงเห็นอาณิสสอะไรด้วยความสัตย์เล่า?”

“บรรดาสเหล่าใดในโลกความสัตย์นี้แหละ! เลิศรกว่า รสทั้งหมดไม่มีทางเทียบเทียมกันได้เลย สมณะที่ตั้งอยู่ในความสัตย์ย่อมข้ามถึงฝั่งนิพพานได้” พระเจ้าสุตโสมตรัสตอบ

บัดนี้ถ่านแดงร้อนได้ที่แล้ว ไฟก็ลุกโพลงแล้ว โจรมองพระพักตร์พระเจ้าสุตโสมเพื่อสังเกตอาการว่าพระองค์ตระหนกตกใจหรือไม่ แต่ปรากฏว่าพระพักตร์ของพระองค์กลับยิ้มบานคล้ายดังดอกบัว โปริสาทจงใจเป็นที่สุดนึกสงสัยว่า นี่เป็นเพราะอาณูภาพของพระคาถาหรือความสัตย์กันแน่ ยังไม่ชัดเจนในใจ จึงถามต่อว่า..

“พระองค์ไม่กลัวตายแน่หรือ? ไม่อาลัยในชีวิตบ้างเลยหรือ?”

“ความดี เราทำไปแล้ว ทางปรโลกเราก็สะอาดดีแล้ว ผู้ที่ตั้งอยู่ในธรรมใครเล่าจะกลัวตายเรามีได้เดือดร้อนที่จะไปสู่ปรโลกเลย พระชนกชนนีเราก็คงได้บำรุงเลี้ยงดูอย่างดีแล้วความเป็นพระเจ้าแผ่นดินเราก็คงปกครองแล้วโดยธรรม อุปการะแก่ญาติมิตรเราก็คงทำไว้แล้ว ทานเราได้ให้ไว้ดีแล้ว แก่คนเป็นจำนวนมาก สมณพราหมณ์ เราอุปถัมภ์ดีแล้ว ท่านโปริสาท บัดนี้เชิญท่านบุชายัญญิกินเราเสียเถิด” พระเจ้าสุตโสมตรัสตอบ

โจรโปริสาทฟังแล้วให้เกิดความประหวั่นพรั่นพรึงอย่างยิ่งคิดว่า..

“คนๆ นี้ช่างเป็นสัตบุรุษโดยแท้! ถ้าเรากินคนผู้นี้ ศีระะเราจะต้องแตกเป็น 7 เลี่ยงแน่นอน หรือไม่เช่นนั้นแผ่นดินก็ต้องแยกช่องสุบเราลงไปโดยมิต้องสงสัย”

โจรโปริสาทคิดได้ตั้งนี้ความคิดที่จะฆ่าพระเจ้าสุตโสมพลันหายไปหมดสิ้น กล่าวหาว่า..

“พระสหายสุตโสม! พระองค์เป็นคนที่ไม่ควรกินอย่างยิ่ง บุรุษจะกลืนกินยาพิษหรือจอบสรพิษฤทธิ์ร้ายได้อย่างไร ใครกินคนที่กล่าวคำสัตย์เช่นพระองค์ ศีระะจะต้องแตกเป็น 7 เลี่ยง พระองค์เป็นเหมือนยาพิษร้ายแรงใครจะกินพระองค์ไปได้เล่า!”

โจรโปริสาทเกิดความเลื่อมใสในพระสหาย และตอนนี้รู้สึกอยากฟังธรรมเหลือเกินแต่พระสหายก็ไม่ยอมแสดงให้ฟังเสียที จึงอ้อนวอนต่อสหายอย่างใจจริงว่า..

“สหายสุตโสมคนทั้งหลายได้ฟังธรรมแล้วย่อมรู้จักบาปบุญคุณโทษ หากข้าพเจ้าได้ฟังคาถานั้นแล้วก็คงจะยินดีในธรรมได้บ้าง ท่านได้โปรดแสดงให้ข้าพเจ้าฟังบ้างเถิด”

พระเจ้าสุตโสมเห็นว่าจิตใจของจอมโจรอ่อนลงมามากแล้วจึงยอมแสดงพระคาถาของพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้าให้ฟัง โดยกำชับให้โจรตั้งใจเงี่ยโสตสดับให้ดีแล้วกล่าวว่าพระคาถาที่ได้ฟังมาจนจบเมื่อโปริสาทฟังจบ ร่างกายตั้งแต่ผมจรดปลายเท้าเกิดเต็มไปด้วยปิตุทุกขุมชนกลายเป็นผู้มีจิตใจอ่อนโยนอ่อนน้อมต่อพระเจ้าสุตโสม ลำคัญพระเจ้าสุตโสมว่าเป็นดูจพระชนก ดำริว่า เราไม่มีเงินทองอะไรที่จะถวายพระเจ้าสุตโสมได้เลย เราจะถวายพรทำตามที่เราขออีกแล้วกัน จึงกล่าวว่า..

“พระสหายผู้เป็นจอมชน พระคาถาเหล่านี้มีประโยชน์มากจริง ๆ พระองค์ตรัสไพเราะมาก ข้าพเจ้าสดับแล้วพลิตพลินปลื้มใจ อิ่มใจเสียเหลือเกิน ข้าพเจ้าอยากขอถวายพระพร 4 อย่างคืนแต่พระองค์ให้สมกับพระคาถาทั้ง 4 บทนี้บ้าง”

พระเจ้าสุตโสมทรงประสงค์จะให้โปริสาทมีใจหนักแน่นที่จะทำตามที่เราขอจึงตรัสไปว่า..

“สหายผู้มีธรรมอันลามก! ท่านจะให้พระอะไรเราได้ ท่านไม่เคยพิจารณาถึงความตายเลย ท่านไม่รู้ถึงสิ่งที่ประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ ไม่รู้ถึงนรกและสวรรค์ มัวเป็นผู้ติดอยู่แต่ในรสตั้งตนอยู่ในความชั่วเช่นนี้แล้วจะให้พระอะไรแก่เรา?”

“ขอให้พระองค์จงทรงมันพระทัยรับพรเถิดแม้ชีวิตของหม่อมฉันก็จะสละถวายให้พระองค์ได้”
โปริสาทยืนย่นหนักแน่น

พระเจ้าสุตโสมเห็นโปริสาทยืนย่นหนักแน่นเช่นนี้จึงยินดีรับพร แล้วกล่าวว่า..

“เราขอให้ท่านจงปราศจากโรคภัยไปตลอด 100 ปี นี่เป็นพรข้อที่หนึ่ง”

โปริสาทชื่นบานใจที่พระสหายขอพรให้ตนมีความสุข รู้สึกสรรเสริญน้ำพระทัยของพระเจ้าสุตโสมยิ่งนัก

“ขอท่านอย่าได้กินพระราชา 101 พระองค์ที่ท่านจับมาบูชาด้วย นี่เป็นพรข้อที่สอง”

พระเจ้าสุตโสมตรัสพร้อมกับมองไปที่พระราชาทั้ง 101 ที่ถูกจับแขวนห้อยติดกันอยู่

ใต้ต้นไม้ไกลออกไปด้านหลังโจร

“ได้! หม่อมฉันจะไม่กินพระเจ้าแผ่นดินเหล่านั้น นี่เป็นพรข้อที่สอง หม่อมฉันยอมถวาย”
โจรตัดใจถวายให้แก่พระสหาย

“ขอท่านจงปล่อยกษัตริย์เหล่านั้นให้กลับไปสู่แคว้นของตนด้วยเถิด นี่เป็นพรข้อที่สามที่หม่อมฉันปรารถนา” ข้อนี้โจรยินยอมโดยไม่ยาก

“ข้อสุดท้าย! คนจำนวนมากต่างหวาดกลัวท่านจึงหนีเข้าที่ซ่อนเร้น ขอพระองค์จงเว้นเนื้อมนุษย์เสียเถิด นี่เป็นพรข้อที่สี่ที่หม่อมฉันปรารถนาเป็นอย่างยิ่ง”

โจรโปริสาทเหมือนถูกสายฟ้าฟาด ประหม่อหัวเราะกลบเกลื่อนทูลว่า..

“พระสหายสุตโสมพูดถึงเรื่องนี้เสียหรือ! พรข้อนี้เท่ากับชีวิตของหม่อมฉันเสียจะให้อะไรถวายแต่พระองค์ได้อย่างไรกัน? ขอพระองค์จงรับพรอย่างอื่นเถิด เนื้อมนุษย์เป็นอาหารที่ชอบใจของหม่อมฉันมานานแล้ว หม่อมฉันเข้าป่ามาก็เพราะเหตุนี้เท่านั้น ถ้างดเนื้อมนุษย์แล้วหม่อมฉันจะเข้าป่าทำไม! หม่อมฉันยอมแลกกับราชสมบัติก็เพราะเรื่องนี้”

“ท่านไม่ยอมงดเพราะเป็นของรักของท่านรี? ผู้ใดทำบาปเพราะของรัก นับเป็นอันธพาล ท่านมัวคิดอยู่แต่ว่านี้เป็นของรัก แล้วทำตนให้เหินห่างจากความดีจะตกนรกในที่สุด ท่านทำตนให้เหินห่างจากสิ่งที่ตนรัก ก็ตนแลประเสริฐที่สุด เมื่ออบรมตนแล้วภายหลังก็จะได้สิ่งที่รักทั้งหลาย” พระเจ้าสุตโสมตรัสเตือนโปริสาท

โปริสาทรู้สึกหวาดหวั่นยิ่งนักเนื่องเพราะพระเจ้าสุตโสมจะคาดคั้นเอาพรข้อนี้ให้ได้จริง ๆ แต่โปริสาทไม่อาจทำได้จริง ๆ รู้สึกกดดันผิวจิตตนเองจนแทบอกระเบิด น้ำตาก็ไหลพรากออกมาพลางพร่ำเพ้อว่า..

“เนื้อมนุษย์นี่เป็นที่รักยิ่งของหม่อมฉันจริง ๆ นะท่านสุตโสม ท่านจงทราบความจำเป็นของ

หม่อมฉันด้วยเถิด หม่อมฉันไม่อาจดเว้นได้จริงๆ ได้โปรดเลือกพรข้ออื่นเถิด”

“ท่านมัวแต่รักษาของรักอยู่นั้นแหละ! จนท่านได้ทั้งความดีไปแล้วตอนนี้ตัวท่านก็เหมือนพวกซีเมาตีมสุราเจียวาพิษจะต้องได้รับทุกข์ในเบื้องหน้าแน่นอน ท่านทนฝืนใจแก้ไขตัวเองไปก่อนแล้วเดี๋ยวนานไปก็จะดีได้เอง เหมือนอย่างคนไข้ฝืนใจดื่มยาเด็ยาก็หายได้ ท่านมุ่งไปเสวยสุขในเบื้องหน้าเถิด อย่าอาลัยอาวรณ์เลย” พระเจ้าสุตโสมตรัส

โจรปริสาทยังคร่ำครวญรำพันอยู่อย่างอึดอัดใจเสียดายจนตัดใจยังไม่ได้รู้สึกทรมานใจเหลือกำลัง กล่าวออกไปว่า..

“โอ.. หม่อมฉันได้ทั้งพระชนกชนนีทั้งเบญจกามคุณจนหมดสิ้น ยอมลำบากเข้าป่ามาเพื่อเนื้อมนุษย์เท่านั้นจริงๆ หม่อมฉันเลิกไม่ได้แล้ว!”

“บัณฑิตยอมไม่พูดจากลับกลอกเป็นสอง ท่านบอกข้าพเจ้าแล้วว่าจะให้พรแต่ตอนนี้ท่านไม่ยอมให้คำทั้งสองมันไม่สมกันเลย” พระเจ้าสุตโสมตรัสทวนสัจจวาจา

โจรปริสาทเห็นพระเจ้าสุตโสมไม่ยอมเลิกการที่รู้สึกกดดันอึดอัดใจอย่างยิ่งจนพูดอะไรไม่ออกเมื่อถูกคาดคั้นเอาตอนนี้จึงร้องไห้โอดออกมาไม่รู้จะทำอย่างไรเพราะใจมันติดเสียแล้วพอนึกถึงอาการที่ตนจะไม่ได้กินเนื้อมนุษย์อีกต่อไปก็ให้เสียดายยิ่งนัก ทำใจไม่ได้ กล่าวว่า..

“หม่อมฉันยอมทำบาปมาสารพัดจนใจยอมรับบาปได้หมด หวังก็แค่เนื้อมนุษย์นี้ หม่อมฉันทำใจเลิกไม่ได้จริงๆ นะท่าน”

“คนเราให้พรใดแล้วกลับไม่ให้เป็นไม่ควรจะให้พรว่าขอพระสหายจงมันพระทัยรับพรเถิดแม้ชีวิตหม่อมฉันก็สละถวายได้ การเสียสละชีวิตได้นั้นเป็นธรรมของบัณฑิต บัณฑิตยอมมีปฏิญาณเป็นสัตย์ ท่านให้พรแก่เราก็จงให้โดยฉับพลันอย่าลังเลใจท่านต้องรับประพตติธรรมของสัตบุรุษทันทีอย่าคิดมากเลยนรชนพึงสละทรัพย์เพื่อรักษาอวัยวะ พึงสละอวัยวะเพื่อรักษาชีวิต ต่อเมื่อนึกถึงธรรมก็พึงสละอวัยวะ และแม้ชีวิตทั้งหมดได้ก็เพื่อประพตติธรรมเท่านั้น! บุคคลรู้ธรรมะจากผู้ใดและผู้นั้นก็เป็นคนดีสามารถบรรเทาความสงสัยได้ ผู้นั้นยอมเป็นที่พึ่งพำนักของบุคคลนั้น บัณฑิตไม่พึงทำลายไมตรีจากบุคคลนั้นเลย”

โจรปริสาทเหมือนหมดอาลัยตายอยากเมื่อหวนคิดถึงคำพูดของตนที่ว่า “ตนจะสละชีวิตให้” ก็เริ่มจะตัดใจได้ค่อยๆ คลายความผูกพันในเนื้อมนุษย์ลงโดยคิดว่าจะอย่างไรก็แค่ตาย และคิดว่าท่านสุตโสมก็เป็นอาจารย์ของเราและพรเราก็ถวายไปแล้วเราจะทำอะไรได้อย่างมากก็ให้มันตายไปแล้วก็จบกันไปเสียชาติหนึ่ง! เราจะไม่กินเนื้อมนุษย์ก็ได้ เรายอมถวายพรข้อนี้แล้ว..

ปริสาทตัดใจไปน้ำตาก็ไหลพรากไปไม่ขาดสาย ลูกขึ้นถวายบังคมพระบาทพระเจ้าสุตโสมพลางกล่าวว่า..

“นั่นเป็นอาหารที่ชอบใจของหม่อมฉันมานานทีเดียว หม่อมฉันเข้าป่าก็เพราะเหตุนี้ แต่ถ้าพระสหายตรัสขอหม่อมฉันในเรื่องนี้ หม่อมฉันก็ยอมถวายแต่พระองค์ได้”

พระเจ้าสุตโสมทรงปลอบปล้ำพระทัยมาก ตรัสชื่นชมโสมนัสว่า..

“สหายเอ๋ย! คนที่ตั้งอยู่ในศีลถึงจะตายก็ประเสริฐแล้ว เราขอรับพรที่ท่านประทาน ท่านได้ตั้งอยู่ในทางของพระอริยะตั้งแต่วันนี้แล้ว และถ้าความรักในตัวเองยังมีอยู่ขอท่านจงรับศีล 5 เกิดนะมหาราช”

พระเจ้าสุตโสมให้โจรปริสาทรับศีลแล้วกล่าวว่า..

“สหาย! ท่านโปรดปลดปล่อยกษัตริย์เหล่านี้เสียเถอะนะ”

ปริสาทขอให้พระเจ้าสุตโสมไปเป็นเพื่อนเพื่อปลดปล่อยพระราชานี้ด้วยเพราะเกรงว่าจะถูกรุมราชาทัณฑ์ พระเจ้าสุตโสมจึงทูลขอร้องเหล่ากษัตริย์ทั้ง 101 ว่า..

“พวกท่านโปรดอย่าได้คิดแค้นเคืองทำร้ายโจรปริสาทนี้เลย ขอให้ทุกท่านจงรับสั่งปฎิญาณต่อหม่อมฉันด้วยเถิด”

กษัตริย์ทั้งหมดยินยอมรับทำปฎิญาณแต่โดยดี นับว่าเป็นความรอบคอบของพระเจ้าสุตโสม หากพระเจ้าสุตโสมไม่ทรงให้ทุกคนทำปฎิญาณไว้ก่อน เมื่อปลดปล่อยแล้วหากมีใครเคียดแค้นทำร้ายขึ้นมาก็จะห้ามกันไม่อยู่

จากนั้นโจรปริสาทจึงตัดเชือกที่ละเส้น พระเจ้าสุตโสมก็ช่วยรับประคองกษัตริย์เหล่านั้นที่ละพระองค์ด้วยความเมตตาตั้งบุตรที่เกิดแต่อก ทรงชะล้างแผล ล้างหนองและเลือด ทำแผลให้จนสะอาด ฝ่ายปริสาทก็ฝนเปลือกไม้มาประคบ ให้ดื่มน้ำข้าวข้าวจนพระอาการเป็นปกติทุกพระองค์

ทุกอย่างเสร็จสิ้นถึงคราวต้องออกจากป่ากันแล้ว พระเจ้าสุตโสมชวนปริสาทกลับไปครองราชย์ดังเดิม ปริสาทร้องให้พูกอยู่แทบบาทยุคลพระเจ้าสุตโสมแล้วทูลว่า..

“พระสหายจงพาพระราชาทรงเสด็จไปเถิด หม่อมฉันจะกินรากไม้และผลไม้ในป่านี้ตามอัธยาศัย..จนกว่าจะตาย!”

“สหายจะทำอะไรในป่านี้! พระนครของพระองค์น่ารื่นรมย์จงเสด็จไปเสวยราชสมบัติเถิด” พระเจ้าสุตโสมตรัสให้ออกไปด้วยกัน

“พระสหาย! ตอนเช้าพระองค์กลายเป็นศัตรูของชาวเมืองทั้งหมดไปแล้ว ชาวเมืองจะตำหนิหม่อมฉันว่า กินมารดาบิดาของเขา กินบุตรของเขา กินญาติของเขา แล้วจะพากันจับหม่อมฉันตั้งข้อหาว่าเป็นโจร จะฆ่าหม่อมฉัน หม่อมฉันรับศีลจากพระองค์แล้วย่อมไม่อาจจะต่อสู้เขาได้ หม่อมฉันจึงไม่อาจไปกับพระองค์ หม่อมฉันงดเนื้อมนุษย์แล้วจะอยู่ได้นานสักเท่าไรก็ยังไม่รู้ คงไม่ได้

เห็นพระพักตร์พระองค์อีกต่อไปแล้ว เชิญพระองค์เสด็จไปเถิด” โปริสาทกล่าวไปพลาบร้งไห้หน้าเวทนา

“สหายโปริสาทเอ๋ยคนทำกรรมหนักหนาสาหัสเช่นพระองค์หม่อมฉันยังแก้ไขได้ แล้วกับชาวนครพาราณสีไหนหม่อมฉันจะฝึกไม่ได้ละ หม่อมฉันจะให้พระองค์กลับเป็นพระราชาอีกครั้งให้ได้ หากทำไม่สำเร็จก็จะแบ่งราชสมบัติของหม่อมฉันออกเป็นสองส่วน ถวายให้พระองค์ครึ่งหนึ่ง”

พระเจ้าสุตโสมตรัสอย่างมั่นพระทัยพร้อมกับพรรณนาความสะดวกสบายในพระราชวังทุกอย่างเพื่อให้โปริสาทหายกลัวประชาชนทำร้ายจนในที่สุดโปริสาทก็มีจิตใจขึ้นบานยินยอมกลับไปกับพระองค์ พระยาโปริสาทดีใจที่ได้พระสหายดีจึงกล่าวชื่นชมพระสหายไปตลอดการเดินทางว่า..

“พระสหายสุตโสมช่างดีจริง อะไรๆ ที่เจตียิ่งกว่าการคบหากัลยาณมิตรไม่มีเลย ส่วนสิ่งใดที่จะเลวสกปรกยิ่งกว่าการคบพาลมิตรไม่มีเลย พระจันทร์วันข้างแรมเลื่อนลงทุกวันๆ เราพลันไปคบคนพาลก็เหมือนดั่งวันข้างแรม เพราะเจ้าคนครวลาภกเลวทรามแถมมันเอาเนื้อมนุษย์มาให้เรากิน เราจึงได้ทำบาปมากมายปานนี้ ผิดกับพระจันทร์วันข้างขึ้นมีแต่เจริญขึ้นทุกวันๆ ฉันทิด หม่อมฉันก็ได้คบหาท่านสุตโสมจึงได้เริ่มทำกุศลกรรมเดินไปตามทางสุคติเช่นนี้” พระยาโปริสาทกล่าวอย่างครื้นเครงใจเหมือนได้ชีวิตใหม่ กล่าวต่อว่า..

“ข้าแต่พระองค์เอ๋ย น้ำไหลตกที่ดอนย่อมไม่แน่นอนอยู่ได้ไม่นาน การคบหาคนพาลก็เป็นเฉกเช่นเดียวกันส่วนน้ำตกไหลลงสระเก็บอยู่ได้นานการพบพานคนดีอย่างพระองค์ก็ฉันทิดนั่นแหละคบคนดีช่างดีจริงแท้ มิตรภาพอยู่ได้ทนนาน ส่วนคบคนพาล มิตรภาพเสื่อมทรามรวดเร็วตั้งอยู่ไม่นานเลย ธรรมของบัณฑิตกับธรรมของคนพาลช่างห่างไกลกันเสียเหลือเกิน..”

พระยาโปริสาทเดินชื่นชมพรรณนาอากาศคุณแห่งกัลยาณมิตรด้วยใจร่าเริงเบิกบานมาจนถึงเมืองพาราณสีอันตระการของตนแล้วพวกทหารพากันปิดประตูเมืองตามคำสั่งของเหล่าอำมาตย์พระเจ้าสุตโสมขอเสด็จเข้าเมืองโดยลำพังเพื่อไปเจรจาความ ยูวกษัตริย์ทรงทราบพระกิตติศัพท์ของพระเจ้าสุตโสมที่ซจรขยายไปทั่วทุกแคว้นถึงความเป็นบัณฑิตของพระองค์ ทรงเสด็จต้อนรับด้วยความเลื่อมใส พร้อมทั้งอัญเชิญให้พระเจ้าสุตโสมประทับนั่งบนราชบัลลังก์ จากนั้นพระเจ้าสุตโสมได้ตรัสชี้แจงแก่เหล่าอำมาตย์ว่า..

“บัดนี้! เราได้ให้พระราชอาของพวกท่านรับศีลแล้ว พระเจ้าโปริสาททรงกลับพระทัยได้แล้ว ขอให้พระราชโอรสคืนตำแหน่งให้พระบิดาเถิดเพื่อเป็นการกตัญญู”

พระเจ้าสุตโสมตรัสสั่งสอนเหล่าอำมาตย์ให้กตัญญูต่อผู้มีคุณที่ชุบเลี้ยงตนมาในอดีต แล้วตรัสแก่พระชายาให้เอื้อเฟื้อต่อพระสวามี พร้อมให้อโวกาทแก่ทุกคนว่า..

“พระราชาที่เอาชนะคนไม่ควรชนะไม่ชื่อว่าราชา เพื่อนที่เอาชนะเพื่อนไม่ชื่อว่าเพื่อน ภรรยาที่ไม่กลัวเกรงสามีไม่ชื่อว่าภรรยา บุตรที่ไม่เลื่อมมารดาบิดาผู้แก่ชราไม่ชื่อว่าบุตรคนที่ขจัด ราคะ โทสะ โมหะ พุดเป็นธรรมนั้นแลชื่อว่าบัณฑิต ที่ประชุมไม่มีบัณฑิตไม่ชื่อว่าสภา

บัณฑิตเมื่ออยู่ปะปนกับคนพาล ถ้าไม่พูดก็ไม่รู้ว่าเป็นบัณฑิต หากพูดเมื่อใดก็ต้องแสดงอวดธรรมจึงจะรู้ได้ว่าเป็นบัณฑิต บัณฑิตยกย่องสุภาพชน ส่วนคนพาลที่จะยกย่องสุภาพชนนั้นไม่มีเลย!”

พระราชอาและเหล่าเสนาบดีสดับคำของพระเจ้าสุตโสมแล้วเกิดปีติโสมนัสกันถ้วนหน้า ประสงค์จะเชิญเสด็จพระเจ้าปรีสาทเข้ามาในเมือง พระราชารับสั่งให้ตีกลองประชุมชาวเมือง ประกาศว่า..

“บัดนี้! พระราชาของพวกเราเป็นผู้ตั้งมั่นอยู่ในธรรมแล้ว จงพากันไปรับเสด็จกันเถิด”

เมื่อพระเจ้าปรีสาทเสด็จเข้ามายังพระนครแล้ว พระราชโอรสก็เข้าไปถวายบังคม รับสั่งให้เจ้าพนักงานช่างกลบตกแต่งพระเกศาและพระมัสสุให้พระบิดา ให้สร่งสนานพระองค์ด้วยเครื่องสุคนธ์ แต่งพระองค์ด้วยพระภูษาอาภรณ์ตามขัดติยราชประเพณีแล้วเชิญเสด็จขึ้นสู่ราชบัลลังก์ พระเจ้าปรีสาททรงทำสักการะแก่กษัตริย์ทั้งหมดอย่างยิ่งใหญ่ พระเจ้าสุตโสมทรงแนะนำให้สร้างโรงงานเพื่อเป็นต้นแบบให้พระราชาทรงทำตามโดยสร้างอย่างน้อย 5 แห่ง คือ ที่ประตูเมืองเข้าออกทั้งสองอย่าง ละแวกและที่ประตูพระราชวังอีกหนึ่งแห่ง พร้อมทั้งให้พระเจ้าปรีสาททรงประพุดติราชธรรมอีก 10 ประการ คือทศพิธราชธรรม จากนั้นทรงส่งพระราชาทูทุกพระองค์กลับสู่พระนคร แม้พระเจ้าสุตโสมก็ทูลอลากลับสู่เมืองอินทปัตต์..

พระเจ้าสุตโสมเสด็จกลับมาแล้ว ทรงเข้าไปถวายบังคมพระราชบิดามารดา เสด็จกลับสู่พระราชฐานเพื่อฝึกฝนเพิ่มพูนบ่มนิสัยให้มั่นคงในชั้นธรรมาสน์รอบขึ้นเรื่อยไป..

ส่วนพระราชาทูทั้ง 101 นคร เมื่อแยกย้ายไปปกครองบ้านเมืองของตนแล้ว ได้สร้างโรงงานตามแบบที่รับมาจากพระเจ้าสุตโสม ทั้งหมดตั้งอยู่ในโอวาทของพระเจ้าสุตโสม ชาวเมืองแต่ละเมืองต่างพากันทำบุญ ทำทาน ละโลกแล้วไปสวรรค์กันทั่วทั้งชมพูทวีป..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า พระเจ้าปรีสาทครั้งนั้นมาเป็นองคคฤมาล นันทพราหมณ์มาเป็นอาณนที พระราชมารดาบิดาได้เป็นมหाराชตระกูล พระเจ้าสุตโสมคือตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ พระเจ้าสุตโสมทรงตามรักษาสัญญาโดยมีคำหนึ่งถึงชีวิต ถึงถูกความตายคุกคามหรือถามคุณผู้มดก็ตัดใจได้โดยไม่อ้างเหตุสุดวิสัย พระองค์รักษาความตั้งใจไว้ได้ต่อเนื่องไม่ขึ้นๆ ลงๆ ตามทุกข์สุขที่ได้รับ นอกจากนี้ ยังทรงเคารพในธรรม ธรรมดาของผู้เคารพธรรมย่อมไม่แสดงธรรมแก่ผู้ยังไม่พร้อมที่จะฟัง หรือไม่เคารพในการฟังธรรม หากใจผู้ใดยังกระด้างด้วยมานะ อวดรู้ดูหมิ่นกดธรรมลงต่ำ ธรรมะย่อมมีอาจเข้าไปในใจได้เป็นอันขาด ข้อนี้นับว่าพระเจ้าสุตโสมทรงมองออก ทรงเทิดทูนองค์ธรรมและมีสัจจะต่อธรรม ทำให้ทุกคนเห็นว่าธรรมเป็นของสูงควรค่าใจผู้ฟังน้อมต่ำลงมา ธรรมจึงหลั่งเข้าสู่ใจผู้นั้นได้

กล่าวถึงความจริงใจในมิตร, พระองค์ทรงพินาศตายแล้วยังคิดแก้ไขนิสัยให้สหาย ไม่เคืองมิตร ที่คิดฆ่าตนคอยตามรักษามิตรผู้ประมาท แม้โจรสลุดี๋ดิ่งไม่ยอมงดเหนืมนุชย์อยู่ท่าเดียว พระองค์ก็ ทรงมุ่งมั่นจะแก้ไขพระสหายให้ได้ ไม่ทรงเกรี้ยวกราดตัดใจเลิกราด้วยเห็นว่ายากกว่าที่คิด ทรง หาเหตุผลอื่นๆ มาอธิบายอย่างต่อเนื่องโดยไม่เบื่อหน่ายแล้วปล่อยให้สหายตายไปกับบาปนั้น พรทั้ง 4 ข้อ พระองค์ก็ทรงขอเพื่อสหายทั้งสิ้น เมื่อคิดจะช่วยก็ทุ่มเทคุณค่าให้ถึงที่สุด ไม่ทรงพระทัยอ่อนต่อ คำอ้อนวอนของสหาย ทรงมีพระทัยแข็ง ยึดมั่นในความตั้งพระทัย แม้ต้องทำให้สหายทรมานใจก็ไม่ทรงโลเล ซึ่งต่างจากคนโลเลที่ใจอ่อนแล้วต้องมาอ่อนใจในภายหลัง เมื่อโจรเลิกกินคนแล้วก็ทรง หาทางออกให้สหายได้อยู่สุขสบาย เมื่อช่วยก็ช่วยให้ถึงที่สุด ไม่ทำครึ่งๆ กลางๆ แล้วเหน้อยหน่าย เลิกเสียกลางคัน ฝ่ายโจรโปริสาทผู้รักษาสัตย์ทั้งน้ำตา ก็คิดยอมตายโดยใช้ชีวิตที่เหลืออยู่มาตามรักษาสัตย์ ถือคำสัตย์หนักแน่นดังขุนเขา เหล่านี้เป็นต้นแบบของการสร้างสัจจบารมีได้อย่างดี

ผู้ที่หึงคำสัตย์ลงในบางเรื่องเห็นว่าเล็กน้อยไม่ค่อยจะมีผลเสียต่อใครนัก เป็นการทำให้ ไม่จริง ได้ฝึกทำลายภาพในใจให้ล้มลงความดีที่มีในตนก็ค่อยๆ ทอยยลล้มลงได้เช่นกันเมื่อใจคุ่นกับการ ทำลายความตั้งใจ สิ่งดีๆ ทั้งหลายที่ตั้งไว้ในใจก็สั่นคลอนได้ ดังคำตรัสแห่งพระบรมศาสดาที่มีไว้ใน จูฬราหูโลวาทสูตรว่า..

“ราหูล เธอเห็นภาชนะน้ำที่คว่ำนี้ไหม.. ผู้ไม่มีความละเอียดในการกล่าวเท็จทั้งที่รู้อยู่ ก็ เหมือนภาชนะที่คว่ำแล้วอย่างนี้ ชื่อว่ากรรมชั่วใดที่ทำไม่ได้ ย่อมไม่มี เธอจงสำเหนียกไว้ในใจว่า เราจะไม่กล่าวเท็จแม้เพียงการล้อเล่นกัน”

กรณีผู้กล่าววาจาใดแล้วลืม มิได้ทำตามคำพูดตน สะท้อนว่ามีนิสัยดูเบาคำพูดตนไม่ตระหนัก ในวาจาที่เปล่งออกความดีในใจก็จะเป็นดูหมิ่นหลักปักชี้อเลน เพราะคำพูดออกมาจากใจ

ย้อนไปในชาดก มีข้อสำคัญประการหนึ่งคือเมื่อโจรโปริสาทออกสู่ทางสว่างแล้ว พลันนึก โทษของคนพาลออกทันที ต่างจากตอนที่ตนเป็นพาลมองโทษพาลไม่ออก และตำหนิคนพาลอย่างใหญ่ หลวงว่าทำให้ตนต้องสิ้นทุกสิ่ง ถึงกับกล่าวอย่างเจ็บช้ำใจว่า สิ่งอันใดจะเลวยิ่งกว่าคบมิตรพาลเป็นไม่มี ฉะนั้นแล้วนักสร้างบารมีพึงประจักษ์ว่า พาลมิตรหรือมิตรเก็นนั้นเป็นตัวทำลายสัจจะ ทำให้ตกต่ำเป็น ธรรมดา ดังที่พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเตือนพุทธบริษัทว่ามิให้คบมิตรพาล เพียงแค่ได้คบหาก็นับว่า ไม่จริงต่อธรรมของพระองค์แล้ว ทั้งยังไม่จริงต่อตนเองทำลายคุณค่าตนเองลงอีกด้วยการคบคนพาลจึง เหมือนการจับถ่านเพลิง ยามติดก็ร้อน ยามดับก็เลอะตำ

ในเหตุการณ์กลับกัน โปริสาทซาบซึ่งพระเจ้าสุตโสมอย่างเปี่ยมล้น กล่าวถึงความโชคดีของ ตนว่าสิ่งใดจะมีโชคได้ประเสริฐยิ่งกว่าได้คบหากัลยาณมิตรเป็นไม่มี เพราะประจักษ์ดีว่าตนได้ สุขทุกอย่างกลับมาเกินคาดถึงเพียงนี้ก็เพราะพระเจ้าสุตโสมเพียงผู้เดียว ดังนั้น การคบหาบัณฑิต เป็นมิตรแท้ ร่วมเป็นร่วมตายกันได้ นับว่าได้ครอบครองสิ่งประเสริฐสุด สมดังที่พระบรมศาสดาตรัส

ปฏิเสธท่านพระอรหันต์ถึงเรื่องกัลยาณมิตรว่ามีได้เป็นเพียงครึ่งหนึ่งของพรหมจรรย์ แต่เป็นทั้งหมดของพรหมจรรย์ทีเดียว

พระบรมศาสดาได้ตรัสถึงยอดธรรมคู่นี้คือ “การคบหากัลยาณมิตร” และ “การมีโยนิโสมนสิการ” ไว้ดังนี้

เราไม่พิจารณาเห็นเหตุอย่างอื่นที่มี ณ ภายใน ว่ามีอุปการะมากเหมือนโยนิโสมนสิการเลย
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุมนสิการโดยแยบคาย ย่อมละอภุศลลงได้ เจริญกุศลให้เกิดมี

เราไม่พิจารณาเห็นเหตุอย่างอื่นที่มี ณ ภายนอก ว่ามีอุปการะมากเหมือนความมีมิตรดีเลย
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดีย่อมละอภุศลลงได้ เจริญกุศลให้เกิดมี

โยนิโสมนสิการ (จับแง่คิดดี) เป็นรากเหง้าให้เกิดกุศลธรรมในใจได้ทั้งหมด ขณะที่มิตรดีคือ
ผู้แนะนำกุศลธรรมให้ได้ทั้งหมด การคบมิตรดีจึงช่วยให้ “ความดีภายนอกไหลเข้า” จับแง่คิดดีก็
ช่วยสกัดให้ “ความชั่วภายในไหลออก” หากมีทั้งสองเสริมกันย่อมหมดกิเลสโดยพลัน

ในทางตรงข้าม อธรรมทั้ง 2 คือ “การคบมิตรพาล” และ “การกล่าวคำเท็จ” นับเป็นคู่
อธรรมทำลายบารมี ทำความดีให้สูญสิ้นได้ เพราะเหตุว่า การคบพาลมิตรความชั่วทุกชนิดย่อม
หลั่งไหลมาสู่ตน ส่วนผลการทำคำให้เท็จ ความเท็จนั้นจะดึงความดีในใจออกไปจนหมด เพราะ
ประสิทธิภาพการตั้งภาพในใจสูญสิ้นไป การคบพาลจึงเป็นการดึง “ความชั่วภายนอกไหลเข้า” กล่าว
คำเท็จจะฉุดให้ “ความดีภายในไหลออก” หากมีสองร่วมทำลาย ย่อมกลายเป็นคนเลวสิ้นดีโดยพลัน

**“นิสัยจริงจึงแก้ไขปัญหา, จริงใจต่อมิตร, ไม่ผิดต่อธรรม, ไม่ทำลายคำสัตย์, ไม่พลัด
ไปตามกิเลส, ไม่อ้างเหตุสุดวิสัย, ไม่เหนียวหนำยท้อใจ, มีถ้อยคำหนักแน่นดังขุนเขา, ไม่ดูเบา
พูดเล่น, เห็นความสำคัญในคำพูด, รักษาความดีด้วยชีวิต มิให้ความดีล้นลงจากใจ, หลีกไกล
คนพาล, พบพานกัลยาณมิตร, ไม่คิดเลิกละกลางคัน และมีใจเด็ดเดี่ยว”** ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัย
ในวิถีนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในสังขบารมี

7.15 ภาชิตหมวดสังขบารมีที่มีมาในชาดก

สังขบารมีเป็นนิสัยที่ทำได้ยาก เป็นนิสัยแห่งยอดคน คนบางคนมีความเพียรเก่งกล้า อดทน
อุปสรรคนานา แต่ต่อมาเกิดเปลี่ยนความคิด ล้มเลิกความตั้งใจลงอย่างน่าเสียดาย ผู้มีสังขจะเมื่อทำอัน
ใดจะทำจริงไม่ทิ้งความตั้งใจลงอย่างเด็ดขาด แม้ว่าจะเป็นอย่างไรก็ตาม เมื่อไม่เป็นดังหวังก็ไม่ทิ้ง
ความตั้งใจจนกว่าจะถึงจุดหมาย ผู้ถือคำสัตย์ย่อมมีฤทธิ์ เป็นคนศักดิ์สิทธิ์ เมื่อคิดหรือตั้งใจทำการ
อันใด เพียงแค่เอ่ยวาจา ผู้คนก็น้อมรับฟังอย่างยินดีและเชื่อถือนั่นคง คนมีสังขจะต้องเป็นคนแท้ มีดี

อยู่ในแค้น ไม่เผลอ และรับผิดชอบหน้าที่การงานทุกด้าน

ภาคิตในชาตค

ความเกษมจากโยคะย่อมเจริญเพราะคบหามิตรคนใด ผู้ฉลาดพึงทำกิจทุกอย่างของ
กัลยาณมิตรนั้นให้เหมือนของตน

ผู้ใดไม่มีความอาย ทำลายเมตตา พุดแต่ว่าเราเป็นเพื่อนท่านๆ แต่มิได้เอื้อเฟื้อช่วยทำ
การงานบัณฑิตรู้จักผู้นั้นดีว่ามีใช้มิตรสหายเพราะว่าบุคคลทำอย่างไรก็ควรกล่าวอย่างนั้นไม่ทำอย่างไร
ก็ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ผู้ใดมุ่งความแตกร้างคอยแต่จับผิด ผู้นั้นไม่ชื่อว่าเป็นเพื่อน ส่วนเพื่อนที่ผู้อื่น
ยุยงให้แตกกันไม่ได้ไม่มีความรังเกียจในเพื่อน นอนอยู่อย่างปลอดภัยเหมือนบุตรนอนแอบอกมารดา
ผู้นั้นนับว่าเป็นมิตรแท้

น่าตึดยคนไม่รู้คุณที่เขาทำ คนที่ไม่ทำคุณแก่ใครและไม่ตอบแทนคุณที่เขาทำ ไร้กตัญญู
การคบผู้นั้นไร้ประโยชน์บุคคลทำอุปการะแก่ผู้ใดแล้วไม่ได้ความเป็นมิตรบัณฑิตไม่ต้องริษยาไม่ต้องด่า
ว่าค่อยๆ หลีกห่างจากผู้นั้นไปเสีย

ถ้าไม่ประสบคนดีกว่าหรือเป็นเช่นกับตน ควรเที่ยวไปผู้เดียวให้มันไว้ เพราะความเป็น
สหายในคนพาลย่อมไม่มี

ผู้ใดคุ้นเคยกะเจ้าแล้วอดทนความคุ้นเคยของเจ้าได้ ผู้ใดเชื่อถือคำพูดเจ้า ยกโทษให้เจ้าได้
เจ้าไปจากที่นี้แล้วคบหาผู้นั้นเกิด ผู้ใดไม่มีกรรมชั่วด้วยกาย วาจา ใจ เจ้าไปจากที่นี้จึงคบหาผู้นั้น
ทำตนให้เหมือนบุตรของผู้นั้นเกิด คนที่มีจิตเหมือนน้ำย้อมขมิ้น กลับกลอก รังง่ายหน่ายเร็ว เจ้าอย่า
ไปคบคนเช่นนั้น แม้พื้นชมพูทวีปทั้งสิ้นจะไม่มีมนุษย์อื่นเหลืออยู่ก็ตาม จงหลีกคนนั้นให้ห่างไกล
เหมือนอยู่ห่างอสริษดุร้าย หรือเหมือนหลีกทางที่เปื้อนอุจจาระความพินาศมีแก่ผู้คบคนพาล
การอยู่ร่วมคนพาลเป็นทุกข์ทุกเมื่อ ดุจอยู่ร่วมกับศัตรู

บัณฑิตมีความโกรธเป็นเจ้าเรือนไม่ดี พึงอ่อนน้อมต่อผู้อ่อนน้อม พึงคบผู้ที่เขาพอใจจะคบด้วย
และทำกิจแก่ผู้ช่วยทำกิจ ไม่ควรทำความเจริญแก่ผู้หวังความเสื่อมให้ตน ไม่ควรคบผู้ที่ไม่พอใจจะ
คบหาด้วย ไม่พึงสืเหาในผู้เลิกลา ไม่พึงสมาคมกับผู้มิจิตคิดออกห่าง นกรู้ว่าต้นไม้ผลหมดแล้วย่อม
บินสู่ต้นอื่น คนก็รู้ว่าเขาหมดอาลัยแล้วควรเลือกหาคนอื่นที่เขาสมัครรักใคร่ เพราะโลกกว้างใหญ่พอ

เสียงของสุนัขจิ้งจอกทั้งหลายก็ดี ของนกทั้งหลายก็ดี ยังรู้ได้ง่าย แต่เสียงของมนุษย์รู้ได้ยาก
กว่านั้น หนึ่ง ผู้ใดเมื่อก่อนเป็นผู้ใจดี คนทั้งหลายนับถือว่าเป็นญาติมิตรสหาย ภายหลังผู้นั้นกลับกลาย
เป็นศัตรูไปได้ ใจของมนุษย์รู้ได้ยากอย่างนี้ หากว่าใจจดจ่ออยู่ในบุคคลใด แม้บุคคลนั้นอยู่ไกลก็

เหมือนอยู่ใกล้ ทว่าใจเหินห่างจากบุคคลใด แม้บุคคลนั้นจะอยู่ใกล้ก็เหมือนอยู่ไกล ถ้าจิตเลื่อมใส รักใคร่กันถึงจะอยู่กันคนละฝั่งสมุทรก็เหมือนอยู่ใกล้ชิดกัน ถ้ามีจิตคิดประทุษร้ายกันถึงแม้จะอยู่ใกล้ชิดติดกันก็เหมือนอยู่กันคนละฝั่งสมุทร การอยู่ร่วมกันนานเกินควร คนรักย่อมกลายเป็นคนไม่รักกันได้ ข้าพระองค์ขอทูลลาพระองค์ไป ก่อนที่ข้าพระองค์จะกลายเป็นผู้ไม่เป็นที่รักของพระองค์

เธอให้ฉันเอิบอิมด้วยคำพูด แต่หาให้อิมด้วยสิ่งที่ควรทำไม่ เหมือนดอกหงอนไก่มีสีสวยแต่ไร้กลิ่นผู้ใดไม่ให้ปัน ไม่เสียสละโศกะเอาแต่พูดคำอ่อนหวานที่ไร้ผลความสัมพันธ์กับมิตรนั้นจะจืดจาง เพราะว่าคนควรพูดแต่สิ่งที่จะต้องทำ ไม่ควรพูดถึงสิ่งที่ไม่ต้องทำ บัณฑิตทั้งหลายรู้จักคนไม่ทำดีแต่พูดว่ามีใช้มิตร

ผู้คบคนเช่นใด เขาย่อมตกอยู่ใต้อำนาจของบุคคลนั้นนั่นแหละ บุคคลคบคนเช่นไรย่อมเป็นเช่นนั้น อาจารย์คบบัณฑิตเวทาสิกยอมทำอันเวทาสิกที่ยังไม่แปดเปื้อนให้แปดเปื้อนได้เหมือนลูกศรเปื้อนยาพิษทำแล่งลูกศรให้เปื้อนด้วย ฉะนั้น นักปราชญ์ไม่พึงมีเพื่อนลามกเพราะจะแปดเปื้อนบาป นรชนใดห่อปลาเห่าด้วยใบหญ้าคา ใบหญ้านั้นก็มีกลิ่นเฝ้าฟุ้งไป ฉนใด การเข้าไปคบหาคนพาลก็เช่นนั้น นรชนใดห่อกุณฑลด้วยใบไม้ ใบไม้นั้นหอมฟุ้ง การคบหานักปราชญ์ย่อมเป็นเช่นนั้น บัณฑิตรู้ ความเปลี่ยนแปลงของตนตั้งการห่อใบไม้แล้วไม่ควรเข้าไปคบหาพวกอัสถบุรุษ ควรคบหาแต่เหล่าอัสถบุรุษ ด้วยว่าอัสถบุรุษจุตไปนรก อัสถบุรุษพาให้ถึงสุคติ

คนสูงส่งแต่คบคนต่ำทรามจะเป็นคนเลวกว่าคนนั้นทีเดียว ผู้คบหาคนเลวทรามเป็นปกติจะเสื่อมเสีย แต่ผู้คบหาคนเสมอกันเป็นปกติจะไม่เสื่อมเสียในกาลไหนๆ ส่วนผู้คบหาคนที่ประเสริฐสุดจะเข้าถึงเขาโดยเร็ว เพราะฉะนั้นควรคบแต่คนที่สูงกว่าตน

ผู้เป็นเพื่อนร่วมสุขทุกข์จนตลอดชีวิต เป็นอัสถบุรุษ ย่อมละทิ้งเพื่อนผู้สิ้นทรัพย์หรือยังไม่มีสิ้นทรัพย์ไม่ได้เลย

บุคคลอย่าคุ้นเคยในคนทำบาป คนพูดเหลวหะและคิดแต่ประโยชน์ตน แสร้งทำสงบเสงี่ยมแต่ภายนอก ทำที่เหมือนกลักสินมิตรด้วยวาจา แต่มิได้ช่วยเหลือการงานเลย ไม่ควรคุ้นเคยในคนเช่นนั้นคนที่แบมือเปล่า เอาแต่กล่าววาจา จัดเป็นมนุษย์กระพี้ ไม่กตัญญู เป็นคนไม่แน่นอน ก่าจัดผู้คนไม่เลือกหน้า เป็นเหมือนดาบที่เขาลับแล้วปกปิดไว้ ไม่ควรนั่งใกล้คนเช่นนั้นเลยคนบางพวกคอยเพ่งโทษเข้าหาคนอื่นด้วยอุบายต่างๆ พุดจาคมคายซึ่งไม่ตรงกับน้ำใจ เป็นคนเทียมมิตร บัณฑิตไม่ควรคุ้นเคยเลย คนคิดชั่วมองเห็นอามิสที่ใดก็คิดประทุษร้ายได้ แล้วก็ละสหายนั้นไป หลอกลวงปกปิดการงาน เป็นเช่นกับบ่อสรพิษที่ปกปิดรู บัณฑิตไม่ควรคบคนที่มีความอ่อนหวานว่าจะทำสิ่งโน้นสิ่งนี้ให้แต่แล้วก็ไม่ทำ การทำความคุ้นเคยในผู้นั้นเป็นไปเพื่อฉิบหายใหญ่หลวง ผู้มีจิตกลับกลอกคำพูด

ไม่แน่นอน พุดกลมกล่อม แต่จิตกระด้างหยาบคายเพ่งโทษ ไม่ควรคบ

บุคคลหนึ่งหรือนอนที่รุ่มเงาของต้นไม้โต ไม่ควรหักรานกิ่งของไม้นั้น เพราะผู้ประทุษร้ายมิตรเป็นผู้ชั่วช้า ผู้จัดความสงสัยได้ชื่อว่าเป็นเกาะ เป็นที่พึ่งพาของบุรุษนั้น คนมีปัญญาไม่พึงละมิตรภาพกับอาจารย์เช่นนั้น

คนยังมีหวังอยู่ตราบใด ตราบนั้นยังคบหากันอยู่ เมื่อเขาเสื่อมจากประโยชน์ คนโง่จะทอดทิ้งเขา ผู้ที่ผู้อื่นทำความดีให้ก่อน เมื่อสำเร็จประโยชน์ที่ต้องการแล้วกลับไม่รู้คุณ ประโยชน์ของผู้นั้นจะเสื่อมสลายไป ส่วนบุคคลที่ผู้อื่นทำดีให้จนสำเร็จประโยชน์ที่ต้องการแล้ว ก็ยังรู้คุณประโยชน์ที่เขาปรารถนาจะเพิ่มพูนขึ้น

ผู้ใดยกย่องและคบหาอัสตบุรุษ อัสตบุรุษย่อมทำผู้นั้นแหละให้เป็นเหยื่อ เหมือนเสือโคร่งคืนชีพจับมาฉกผู้ร้ายมนตรีปลุกตนขึ้นมากินเสีย ฉะนั้น

ไม่ควรสนิทสนมเป็นมิตรกับคนชั่ว คนมักโกรธที่หน้าซัง ผู้เป็นอริยะรู้ประโยชน์จะไม่สนิทสนมกับบอณารยชนคนชั่ว เพราะแม้อยู่ร่วมกันเป็นเวลานานก็ยังทำชั่วอยู่ คนทุศีลไม่มียางอาย แม้อยู่ร่วมกันนานก็ได้คำนึงถึงการอยู่ร่วมกันนั้น ย่อมทำแต่กรรมลามกเท่านั้นเอง บุคคลรู้ว่าผู้นี้เป็นเช่นเดียวกับเราด้วยศีล ด้วยปัญญา ด้วยสุตะพึงทำไมตรีกับบุคคลนั้น เพราะการสมาคมกับอัสตบุรุษนำมาซึ่งความสุขแท้

บัณฑิตทั้งหลายไม่ทำการพบปะกัน สนิทสนมกัน หรือคุณที่ทำไว้ในกาลก่อนให้เสื่อมสูญไป ส่วนคนพาลทั้งหลายทำการพบปะกัน สนิทสนมกัน หรือคุณที่เขาทำไว้ในกาลก่อนให้เสื่อมสูญไป คุณที่ทำไว้ในคนพาลถึงจะมากก็เสื่อมไปหมด เพราะคนพาลเป็นคนอกตัญญู ส่วนคุณที่ทำไว้ในนักปราชญ์ทั้งหลายถึงจะน้อยก็ไม่เสื่อมหายไป เพราะนักปราชญ์มีความกตัญญูดี

ผู้มีไมตรี เมื่อเห็นเพื่อนแล้วไม่ยิ้มแย้ม ไม่ร่าเริงต้อนรับเพื่อน ไม่แลดูเพื่อน กล่าวคำยอเพื่อน บุคคลมิใช่มิตรจะคบหาศัตรูของเพื่อน ไม่คบหามิตรของเพื่อน ห้ามผู้ที่กล่าวสรรเสริญเพื่อนสรรเสริญผู้ที่ด่าเพื่อน บุคคลผู้มีไมตรี ไม่บอกความลับแก่เพื่อน ไม่ช่วยปกปิดความลับของเพื่อน ไม่สรรเสริญการงานของเพื่อน และไม่สรรเสริญปัญญาของเพื่อน ผู้มิใช่มิตรจะยินดีในความฉิบหายของเพื่อน ได้อาหารที่ดีมีรสอร่อยมาแล้วก็นึกถึงเพื่อน ไม่ยินดีอนุเคราะห์เพื่อนว่าทำอะไรถึงเพื่อนของเราจะได้ลาภอย่างนี้บ้าง ส่วนผู้เป็นมิตรนั้นย่อมระลึกถึงเพื่อนผู้อยู่ห่างไกล ยินดีต้อนรับเพื่อนผู้มาหา รักใคร่จริง ทักทายปราศรัยด้วยวาจาไพเราะ คบหามิตรของเพื่อน ไม่คบหาผู้ที่มิใช่มิตรของเพื่อน ห้ามปรามผู้ที่ด่าตีเตียนเพื่อน สรรเสริญผู้ที่พรรณนาคุณความดีของเพื่อน ผู้เป็นมิตรย่อมบอกความลับ แก่เพื่อนได้ ปกปิดความลับของเพื่อน สรรเสริญการงานของเพื่อน และสรรเสริญ

ปัญญาของเพื่อน ผู้เป็นมิตรยินดีในความเจริญของเพื่อน ไม่ยินดีความเสื่อมของเพื่อน หากได้อาหารอร่อยย่อมระลึกถึงเพื่อน ยินดีอนุเคราะห์เพื่อนคิดว่าทำอย่างไรเพื่อนของเราจะได้ลาภอย่างนี้บ้าง

ภัยตามถึงบุคคลผู้ไร้ปัญญา พุดพล่อยๆ ไม่ปิดบังความรู้ ขาดความระมัดระวัง ไม่พินิจมิตรเทียม ผู้ใดเป็นมิตรเพียงแค่ออยคล้อยตาม มิใช่เป็นมิตรด้วยใจ ผู้นั้นไม่ควรบอกเนื้อความอันเร้นลับมิตรแท้แต่เป็นคนโง่หรือมิตรมีปัญญาแต่ประพฤติดังที่ไม่เป็นประโยชน์ก็ไมควรจะทำให้รู้ความลับเหมือนกัน นรชนใดสำคัญว่าผู้นี้มีใจดี แล้วบอกความลับกับคนทราม นรชนนั้นเป็นคนโง่เขลาทรุดโทรมลงโดยไม่ต้องสงสัย เพราะฉันทาคติ โทสาคติ หรือภยาคตินั้นเอง ผู้ใดปากบอนับเข้าในพวกอัสติบุรุษ ชอบกล่าวถ้อยคำในที่ประชุมชน ได้ยินความลับของคนอื่นแล้ว แพร่งพรายในท่ามกลางประชุมชนว่า สิ่งโน้นคนโน้นทำ คำนี้คนโน้นพูด นักปราชญ์เรียกคนเช่นนั้นว่ามีปากชั่ว มีปากเหม็นคล้ายอสรพิษควรระมัดระวังคนเช่นนั้นแต่ไกลๆ เมื่อบุคคลกลัวความลับจะแตกก็ไม่ควรแพร่งพรายความลับที่สำคัญแม้แก่มารดา บิดา พี่สาว น้องสาว พี่ชาย น้องชาย หรือแก่สหาย แก่ญาติฝ่ายเดียวกับตน ถ้าภรรยาสาวพูดโพวเราะถึงพร้อมด้วยบุตรธิดาห้อมล้อมด้วยหมู่ญาติ จะพึงกล่าวอ่อนหวานสามีให้บอกความลับ เมื่อกลัวความลับจะแตกก็ไม่ควรแพร่งพราย ความลับสำคัญแม้แก่ภรรยานั้นเช่นกัน บุคคลไม่ควรเปิดเผยความลับเลย ควรรักษาความลับนั้นไว้ให้เหมือนรักษาขุมทรัพย์ คนฉลาดไม่ควรขยายความลับแก่สตรี ศัตรู และผู้มุ่งอาฆม หรือแก่คนผู้หลอกลวงใจ คนมีประมาณเท่าใดที่รู้ความลับที่ปรึกษากัน คนมีประมาณเท่านั้นยอมช่วยให้บุรุษนั้นหวาดกลัวได้ เหตุนี้จึงไม่ควรขยายความลับให้ความลับของตนหายไปภายในใจของตนผู้เดียว ไม่ต้องบอกแก่คนอื่นคนจำพวกใดมีความคิดลึกลับไม่พูดแพร่งพรายมั่นคงในประโยชน์ตนยอมเว้นไกลจากมิตรทั้งหลาย ดุจคนผู้รักชีวิตเว้นไกลจากหมู่สัตรูฉะนั้นบุคคลพึงระวังภัยในศัตรูที่เดียวแม้ในมิตรก็ไม่ควรไว้วางใจ ภัยอาจเกิดขึ้นจากที่ที่ไม่มีภัยได้ มิตรยอมตัดโค่นรากได้โดยแท้อย่าพึงวางใจในบุคคลที่ทำการทะเลาะกันมาแล้ว ผู้ใดดำรงอยู่ด้วยการเตรียมพร้อมอยู่เป็นนิตย์ ผู้นั้นย่อมไม่ยินดีกับศัตรูของตนเลย บุคคลควรทำตนให้เป็นที่น่าไว้วางใจของคนอื่น แต่ไม่ควรจะวางใจคนอื่นจนเกินไป

บุคคลไม่ควรประทุษร้ายต่อมิตร เพราะผู้ประทุษร้ายมิตรเป็นคนเลวทรามที่สุด จะหาคนอื่นที่เลวกว่าเป็นไม่มี

ถ้อยวาจาใด ทำให้ผู้อื่นได้รับความเสียหายได้ ถึงแม้ว่าจะมีประโยชน์มากก็ตาม บัณฑิตก็ไม่ควรกล่าวถ้อยวาจานั้น

เขาเคยทำความดี ทำประโยชน์ให้มาก่อน แต่ไม่รู้สึกลำบากในบุญคุณของเขา ภายหลังเมื่อตนเกิดเรื่องจำเป็นขึ้นมา ก็จะหาคนช่วยเหลือมิได้

เพราะไม่ปรนนิบัติดูแลมารดาบิดา แม้ทรัพย์สินที่หวนแหนย่อมเสื่อมสลายไป ตัวเองก็
ประสบความยากลำบาก พ่อแม่อนุเคราะห์เลี้ยงดูลูก ท่านกล่าวว่าเป็นพระพรหม เป็นอาจารย์คนแรก
เป็นพระอรหันต์ของลูกๆ ฉะนั้นผู้เป็นบัณฑิตพึงนอบน้อม สักการะมารดาบิดา ด้วยการให้ข้าว น้ำ เสื้อผ้า
ที่หลับนอน ชดสืตัว อาบน้ำ และล้างเท้าให้ท่าน

การฝึกสมาธิเป็นประจำเป็นรากฐานการสร้างสัจจบารมีได้อย่างดี เพราะได้ฝึกใจให้คลาย
จากความโลภ โกรธ หลง คลายความอคตจากกิเลสชักจูง จึงกระทำการต่างๆ ได้ตามความจริง ซื่อตรง
เป็นคนแท้ ในสภาวะใจเช่นนี้จึงเหมาะแก่การปลูกฝังนิสัยแห่งสัจจบารมี

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 7 ชาตกในหมวดสัจจบารมี จบโดยสมบูรณ์แล้ว
โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 7 และกิจกรรม ในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 7
แล้วจึงศึกษาในบทที่ 8 ต่อไป

บทที่ 8

ชาดกในหมวด

อิสิฐานบารมี

เนื้อหาบทที่ 8

ชาดกในหมวดอิฐฐานบารมี

- 8.1 องค์ชายใจเพชร เสด็จศึกลงอุทัย
- 8.2 สรูป และ ภาสิตหมวดอิฐฐานบารมีที่มีมาในชาดก

1. อิฐฐานบารมี เป็นนิสัยที่จำเป็นอย่างยิ่งในวิธินักสร้างบารมี หากไม่สร้างอิฐฐานบารมี จะต้องถูกระแสกิเลสขัดส่ายจนต้องทิ้งเป้าหมายลงไปในที่สุด

2. การสร้างอิฐฐานบารมี เป็นการสร้างนิสัยต่างๆ เพื่อความรักปึกมั่นในเป้าหมาย หวงแหวนเป้าหมายแม้ตัวต้องตาย ชนิดยอมตายก็ไม่ยอมผิดแผน เหมือนภูเขาที่ตั้งมั่นไม่หวั่นไหวต่อแรงลมทุกสารทิศ เมื่อได้นิสัยแห่งอิฐฐานบารมี จุดหมายอันสูงส่งจะปักแน่นลงใจอย่างมั่นคงได้ โดยไม่มีวันทอดทิ้งเป้าหมายหรือลดระดับเป้าหมายลง มีแต่จะยกระดับเป้าหมายหรือคงไว้มั่นคง เมื่อเกิดใหม่จะมีอริยาศัยมองข้ามอุปสรรค มีเป้าหมายเป็นหลัก อุปสรรคไม่มี ไม่เห็นอันตรายจะมาขัดขวางตนได้ จะมีกำลังใจไม่สิ้นสุด ไม่หยุดสร้างความคิด จะสะสมนิสัยดี ๆ ให้เข้มข้นแก่กล้าขึ้นไปอีก ในทุกชาติเพื่อการไปสู่จุดหมายนั้นให้ได้ ชัยยังเป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจให้ผู้อื่นอยู่เป็นนิตย์

3. หากนิสัยในอิฐฐานบารมีบกพร่องไป วิธินักสร้างบารมีจะไม่ปลอดภัยอย่างมาก เพราะอาจต้องลดความสูงของเป้าหมายลงในอนาคต นั้นเท่ากับทำตนให้ตกต่ำลง กระทั่งต้องจมลงสู่วังวนแห่งทุกข์โดยมีอาจหวนคืนมาสู่เป้าหมายเดิมได้อีกเลย เนื่องจากถูกระแสกิเลสและพญามารดึงไปสู่เส้นทางอื่น ชนิดยากจะแก้ไขให้กลับมามีเดิม ดังนั้นจึงจำเป็นต้องครอบครองนิสัยชุดนี้ไว้ให้ได้ ก่อนที่จะถูกระแสกิเลสและพญามารค่อยๆ สั่นคลอนจนรื้อถอนเป้าหมายในวันข้างหน้า

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้รู้นิสัยชุดที่แปดที่ต้องใช้ในวิธินักสร้างบารมี เป็นนิสัยหมวดหมู่อิฐฐานบารมี
2. เพื่อให้เห็นตัวอย่างของนักสร้างบารมีในอดีตที่ประสบความสำเร็จ ไว้ห้อมนำมาปฏิบัติ
3. เพื่อให้ได้นิสัยชุดที่แปดประจำวิธินักสร้างบารมีมาครอบครอง

บทที่ 8

ขาดกในหมวดอธิษฐานบารมี

หากอุปมาวิธินักสร้างบารมีเป็นดังวิถีแห่งสงครามที่ต้องสู้รบกับอธรรม เช่นนั้น อธิษฐานบารมีก็เปรียบได้กับ “ทัพองครักษ์”

นิสัยต่างๆ ในหมวดหมู่อธิษฐานบารมี จึงเปรียบเหมือนทหารองครักษ์ ที่มีหน้าที่พิทักษ์รักษาองค์ราชา ซึ่งเป็นผู้กำหนดเป้าหมาย และควบคุมกำลังทัพทั้งหมดไปสู่เป้าหมายนั้น ทัพนี้จึงเป็นสัญลักษณ์แห่ง “ความสำเร็จ” ของกองทัพ

อธิษฐานบารมี เป็นเครื่องบ่มนิสัยรักเป้าหมายและอุดมการณ์ จดจ่อเป้าหมาย มีใจตั้งมั่น มองข้ามอุปสรรค รักความสำเร็จ ยอมมีได้ที่จะทำไม่สำเร็จ กลัวการไม่บรรลุเป้าหมายยิ่งนัก ไม่ยินดีทำสิ่งที่ขัดขวางทางเป้าหมาย ไม่ชอบลดระดับความสูงของเป้าหมาย มีแต่จะรักษาไว้เท่าเดิมหรือทำให้สูงยิ่งขึ้น รักการวางแผน มีความสามารถในการวางแผน ไม่ยอมให้สิ่งใดมาสั่นคลอนเป้าหมาย ชนิดยอมตายก็ไม่ยอมให้ผิดแผน เมื่อเกิดใหม่จะเป็นผู้มีอุดมการณ์และเป้าหมายในใจมั่นคง ไม่เป็นผู้เลือนลอย เป็นคนมีแก่นสารสาระ ซ้ำยังได้อัธยาศัยสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้อื่นได้อย่างดียิ่ง

หากนิสัยแห่งอธิษฐานบารมีบกพร่อง ก็จะไม่มีความสามารถในการรักษาเป้าหมาย เสมือนหางเสือเรือที่แล่นซัดสายไปมาไม่มั่นคง ย่อมหลงคว้างคว่างกลางทะเล คนไร้อธิษฐานนิสัยจิตใจจะไม่ตั้งมั่น สับสนสั่นคลอนอยู่เสมอ และเป้าหมายของผู้นั้นจะไม่ทนต่อกิเลสที่มารุกรานและหลอกล่อต่างๆ นานา เสมือนสวมเป้าหมายไว้ในใจอย่างหลวมๆ แต่มิได้ผูกกรักปกป้องไว้ด้วยการกระทำที่สอดคล้อง เป้าหมายจึงพร้อมที่จะหลุดไปจากใจได้เสมอ เพียงแต่รอโอกาสของกิเลสที่สุกงอม

ดังนั้น นักสร้างอธิษฐานบารมีต้องมีใจรัก มีใจเพชรเด็ดเดี่ยว ต้องข่มใจ ตัดใจทุกอย่างได้ เพื่อความสำเร็จเท่านั้น หากปรารถนาความสำเร็จ ต้องทุ่มเทแรงใจทั้งหมด 100% ให้กับสิ่งนั้น เมื่อฝึกทำให้สำเร็จทุกครั้งจนเป็นนิสัยก็จะได้อธิษฐานบารมี กลายเป็นคนอัศจรรย์ที่เพียงแต่คิดก็สำเร็จโดยฉับพลัน

การทำหน้าที่กัลยาณมิตร เป็นการเพิ่มพูนอธิษฐานบารมีได้อย่างดี เพราะต้องตั้งมั่นในความสำเร็จ ชนิดยอมตายก็ไม่ยอมล้มเลิก จนกว่าจะช่วยผู้อื่นให้พ้นทุกข์ได้

8.1 องค์ชายใจเพชร เสด็จศึกลงอุทัย¹

สาเหตุที่ตรัสขาดก สมเด็จพระชินสีห์ทรงมีพระธรรมเทศนาแก่ภิกษุเรื่องกายคตาสติ ตรัสว่า ภิกษุต้องไม่ปล่อยสติ เป็นผู้ไม่ประมาท เหมือนนักโทษประคองโกมิน้ำมันเต็มเปี่ยมเสมอชอบ มีเพศผาตงือดบาดพาไปสถานที่ของนางงามหยดย้อย ถ้านักโทษปล่อยให้น้ำมันหยดลงที่ใด เพศผาตงือดบาดพาไปสถานที่ของนางงามหยดย้อยแล้ว มีอาจใส่ใจถึงนางงามด้วยความประมาทเลย ไม่ลืมหาตวนางงามหยดย้อยเหล่านั้นแม้สักครั้ง ภิกษุกราบทูลว่าทำได้ยาก พระทศพลตรัสว่า มิใช่เป็นการกระทำทำได้ยาก นั่นเป็นสิ่งที่ทำได้ง่ายโดยแท้ เพราะว่ามีคนเงื้อมมือคอดยู่ตะคอกไปอยู่ แต่การที่บัณฑิตทั้งหลายในกาลก่อนไม่ปล่อยสติ ไม่ทำลายอินทรีย์ ไม่มองดูรูปอันงดงามนั้นแหละ! ที่กระทำทำได้ยาก เมื่อภิกษุกราบทูลอาราธนา จึงทรงนำอดีตมาดังนี้..

ครั้งอดีตกาลนานมา ณ เมืองอันกว้างใหญ่ไพศาลแห่งหนึ่ง พระราชาแห่งแคว้นทรงมี พระราชโอรสอยู่ถึง 100 พระองค์ วันหนึ่ง ได้มีพระปัจเจกพุทธเจ้าจาริกผ่านมา พระราชาทูล อาราธนาให้ฉันในพระราชวัง พระราชโอรสองค์เล็กสุดได้ทรงทำหน้าที่เป็นไวยาวจกรแก่พระปัจเจก พุทธเจ้าพระองค์ตรัสถามพระคุณเจ้าถึงอนาคตของพระองค์ว่าจะได้สืบสันตติวงศ์ในพระนครนี้หรือไม่? พระปัจเจกพุทธเจ้าจึงตอบว่า..

“พระองค์จะไม่ได้ราชสมบัติในพระนครนี้ แต่จากนี้ไปอีก 120 โยชน์มีนครชื่อดักกิลิสา ถ้าพระองค์สามารถไปถึงได้ก็จะได้ราชสมบัติในวันที่ 7 นับจากวันนี้ แต่ในระหว่างทางนั้นจะผ่าน ดงดิบใหญ่มีอันตรายอยู่ ย่านนั้นจะมีฝูงยักษ์ฉีกกินเนรมิตบ้านและศาลาไว้ระหว่างทาง ตกแต่ง ที่นอนแพรวพราว ประดับร่างกายยั่วยวน มีร่างเป็นทิพย์ คอยหลอวงเหี้ยมบุรุษผู้เดินทางผ่านด้วย คำอ่อนหวานยิ่งนัก แล้วจะพากันเล้าโลมจนใจอ่อนยอมตกอยู่ในอำนาจกิเลสเมื่อเสพสมกับบุรุษแล้วก็ เคี้ยวกินทันที ถ้าพระองค์สามารถสำรวจตา หู จมูก ลิ้น กาย และคุมสติไว้มั่นคงผ่านไปได้ก็จะได้ ราชสมบัติในพระนครนั้นแน่”

องค์ชายเล็กฟังโอวาทจากพระปัจเจกพุทธเจ้าแล้ว รู้สึกว่าหนทางนี้ช่างอันตรายยิ่งนัก ถ้า พระคุณเจ้าไม่เตือนไว้ก่อนเห็นจะรับมือลำบาก พระองค์ทรงตัดสินใจที่จะเดินทางไปทันทีโดยไม่ ลังเล ทรงตั้งพระทัยอย่างเด็ดเดี่ยวว่าจะฟันฝ่าทะลุผ่านดงนี้ไปให้จงได้ จึงขอพรจากพระปัจเจกพุทธเจ้า แล้วเสด็จไปทูลบังคมลาพระราชบิดามารดา จากนั้นได้ตรัสกับขุนพลคนสนิทว่า..

“เราจะไปเป็นกษัตริย์ในดักกิลิสา พวกเจ้าจงอยู่ช่วยราชกิจที่นี่ให้ดี เราขอตัวลาไปก่อน”

5 ขุนพลคนสนิทฟังดังนี้แล้วอยากขอติดตามไปด้วย 5 ขุนพลนี้นับว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญการรบ และเจนจบในยุทธศาสตร์มาโชกโชก แต่ยังไม่รู้ว่าหนทางนี้สุดแสนอันตรายเพียงใด มาตราว่าจะมี

¹เตลปัตตชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 56 หน้า 353-369

ทหารหมื่นกองพันมาห้าพันกันในสนามรบก็ไม้อันตรายเทียบเท่าครั้งนี้ได้เลย องค์ชายเล็กรู้ว่า 5 ขุนพลของตนมีใจกล้าหาญมาก หากมีพลยักษ์สักร้อยหมื่นมาทำรบ ขุนพลทั้ง 5 นี้ย่อมหาญนำทัพไปปราบศึกให้ได้ แต่สนามรบครั้งนี้กลับเป็นสนามยั่วเย้า เป็นศึกเล่ห์โลม คีกรครั้งนี้เกินแรง 5 ขุนพลไปแล้ว องค์ชายเล็กรู้แก่พระทัยในข้อนี้จึงตัดสินใจตัดสินใจไม่พาไปด้วย แต่ขุนพลทั้ง 5 กลับมีฐักำลังตน ร้องขอจะตามไปให้ได้ ด้วยว่าต้องการที่จะอารักขาคุ้มครององค์ชายเนื่องเพราะพวกตนรักเคารพองค์ชายผู้ดูแลแผ่นน้ำใจให้เหล่าทหารหาญมาตลอดทั้ง 5 ขอยอมตายเสียดีกว่าที่จะอยู่โดยไร้นาย แต่พระองค์จำต้องตัดใจจริงๆ เพราะมีอาจเห็นพวกนี้ไปตายได้ ดังนั้นพระองค์จึงอธิบายให้เหล่าทหารหาญได้ฟังถึงหนทางที่น่ากลัวว่า มีนางยักษ์ร้ายคอยยั่ววนความที่มันไม่ร้ายก็คือความร้ายของมัน! มันจะทำให้เหยื่อไม่ทันตั้งตัวหรือแม้รู้ตัวแล้วยังหลุมหลงมันได้ มันจะแปลงร่างเป็นสาวสวยโฉมงามปานเทพอัปสร เสกสรรอวยวระน้อยใหญ่มาชวนไสยสาตาผู้คนให้หลงใหล ทั้งยังทำสรรพสำเนียงได้ไพเราะเพราะพริ้งชวนให้อ่อนระทวยใจ และยังเนรมิตอาหารให้ผู้ติดตามได้เฝ้ามัวจนลืมหายกระทั้งยังสรรหาที่หลบนอนยามอ่อนล้ามาหลอกล่ออีกด้วยเช่นนี้แล้วเหล่าขุนพลนักรบทั้งหลายยังจะทนไหวได้อยู่ฤา?

5 ยอดขุนพลฟังอย่างตั้งอกตั้งใจพลันให้รู้สึกระวังตัวขึ้นมาทันที เนื่องเพราะคนทั้ง 5 ล้วนแล้วแต่ชอบลึงยั่ววนกันคนละประเภทครบทั้ง 5 พอดี!

แต่ทว่า ทั้ง 5 ไม่เชื่อว่าตนจะมีอาจทนทานได้ ยิ่งเมื่อรู้ตัวก่อนว่าจะพบสิ่งดังกล่าวกลับยิ่งให้มั่นใจว่าตนสามารถฟันฝ่าไปได้อย่างแน่นอน และด้วยมานะศักดิ์ศรีแห่งทหารองค์รักษ์ย่อมมีอาจทอดทิ้งพระองค์ไปได้ คนทั้งหมดจึงพร้อมใจกันทูลอ้อนวอนหนักแน่น..

“ข้าแต่สมมติเทพ! หากพวกข้าพระบาทได้เสด็จตามพระองค์ไปแล้วจะไม่สนใจมองดูพวกเหล่านั้นเลย พระเจ้าข้า พวกข้าพระบาทก็จะไปให้ถึงที่ตักกลีลาให้ได้เช่นกัน”

องค์ชายสุดจะทัดทานได้อีกแล้ว จึงตรัสว่า..

“ถ้าอย่างนั้น พวกท่านก็อย่าประมาทแล้วกัน”

แล้วทั้งหมดก็ออกเดินทางกันทันที องค์ชายและ 5 ขุนพลเดินทางมาถึงดงดังกล่าวแล้วบรรยากาศเริ่มอึมครึมเงียบเหงาอย่างยิ่ง ยิ่งคล้ายมีเสียงแปลกๆ แว่วมาแต่ไกลคนทั้ง 6 เดินไปได้ระยะหนึ่งก็พบบ้านหลังหนึ่ง! บ้านที่ไม่ค่อยสวยแต่กลับสวยที่คนนั่งหน้าบ้าน ทุกคนเตรียมใจไว้ก่อนแล้วจึงมีดวงตาคอยตั้งรู้ทันว่านั่นคือยักษ์สาวแปลงมาแต่คาดไม่ถึงว่าจะสวยถึงเพียงนี้ ช่างเป็นความสวยที่กระชากวินญาณบุรุษโดยแท้! ทุกคนไม่สงสัยเลยว่าเหตุใดจึงไม่เคยมีชายใดสามารถผ่านดงนี้ไปได้เลย ทั้ง 6 เริ่มสัมผัสถึงความน่าสะพรึงกลัวที่เกินกว่าจะพรรณนาได้อีกแล้ว! ทุกคนเดินผ่านไปอย่างสำรวมระวังตัวเป็นที่สุด แต่ก็รู้สึกถึงความผิดปกติบางอย่างขึ้นในกลุ่ม เมื่อเหลียวมองกันพลันพบว่ามิชุนพลคนหนึ่งคล้ายกับตายไปแล้ว! ดวงตาเหม่อลอย มือสั่นวางเปะปะ ตัวอ่อน

เข้าอ่อนล้าระทวยเหมือนจะเดินตามทุกคนไม่ทันรำไป องค์ชายริบตรัสเตือนสติถามว่า..

“ท่านขุนพล! ทำไมจึงเดินช้าลงไปเล่า?”

“เท้าของข้าพระบาทบาดเจ็บ! ขอนั่งพักในศาลาสักหน่อยแล้วจะตามไป พระเจ้าข้า” ขุนพลตอบอย่างใจลอย

“นั่นมันผู้หญิงยักษ์นะ! เจ้าอย่าไปสนใจมันเลย” องค์ชายตรัสย้ำ

“องค์ชายขอรับ จะเป็นอย่างไรก็ให้มันเป็นไปเถิดขอรับ ข้าพระบาททนไม่ไหวแล้ว!” ยอดขุนพลทูลอย่างไม่อาจยับยั้งอะไรได้อีก องค์ชายสุดจะห้ามปราม หนึ่งขุนพลตายไปแล้วจริงๆ วิญญาณได้หลุดลอยล่องไปไกลเสียแล้ว ขุนพลท่านนั้นรีบเดินเข้าไปหาสิ่งที่อยู่ตรงหน้าทั้งที่รู้ว่าสิ่งนั้นคืออะไร แต่ก็มีสนใจทุกสิ่งอีกแล้ว..

บัดนี้เสียขุนพลไปหนึ่ง ทั้ง 5 ยังคงมุ่งหน้าต่อไป พบศาลาอีกหลัง! ในศาลามีวงดนตรีในวงดนตรีมีสาวสวยขับร้องนำ เสียงช่างไพเราะจับใจจนสามารถจับบุรุษมามัดไว้ได้ บุรุษทั้ง 5 แม้ปิดตาไม่ดูแต่มีอาจปิดกันหุมิให้ได้ยินทั้งหมด คิดจะรีบรุดเดินผ่านไปให้เร็วที่สุดเท่าที่จะเร็วได้ แต่ขุนพลผู้หนึ่งล้าหลังลงอีกแล้ว! เพียงแค่ล้าหลังฟังน้ำคำอ่อนอ่อนหวานจับใจมีทันไรก็ถูกยักษ์จับเคี้ยวกินทันทีเสียงได้กระชากวิญญาณขุนพลไปอีกหนึ่ง..

ทั้ง 4 ยังคงมุ่งหน้าต่อไป บังเอิญพบร้านขายข้าวแกง! ช่างตั้งร้านได้เหมาะเจาะพอดี ทุกคนกำลังหิว คนหิว ยักษ์ก็หิว บุรุษทั้ง 4 เดินทางมายาวนานข้ายังเร่งรีบอย่างยิ่ง อากาศก็ร้อนจัดและยังต้องคอยระวังภัยสารพัดจนความกดดันได้ดันอาหารให้หายไปจากกระเพาะนานแล้ว เวลานี้ช่างหิวจนยากจะทนทานกลืนข้าวแกงก็โซยมาเตะจุ่มก๋วยเตี๋ยวแล้วแล้วดูกลิ่นกระต๊อบผัดในที่สุดผัดก็แตกทำลาย! มี 2 ขุนพลหิวจนตายทนไม่ไหวถึงกับเดินไปหายักษ์เพื่อขอข้าวกิน เมื่ออึดท้องแม่สำนึกเสียใจก็ส่ายกันไป..

องค์ชายสูญเสียทหารหาญไป 4 นายแล้ว ทรงข่มกลั่นความเจ็บปวดพระทัยเอาไว้ อย่าว่าแต่ก่อนมาพระองค์ก็เตรียมพระทัยไว้แล้วว่ามาคราวนี้ต้องสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ ต้องทุ่มเทคุณค่ามหาศาลลงไป เข้าสู่สนามรบย่อมต้องมีบาดแผล ย่อมต้องมีสูญเสีย! นี่คือการดาแห่งการรบ อีกประการยามนี้พระองค์จำต้องมีสมาธิให้มากที่สุด ไม่มีเวลาให้พระทัยวอกแวกแม้สักวินาทีเดียว เนื่องจากวินาทีเดียวก็เป็นวินาทีแห่งความตาย! หากใจพระองค์ไขว่ไขว่จนกิเลสในใจพระองค์ฟุ้งขึ้นมาเมื่อใด ในสถานการณ์เช่นนี้ไม่มีผู้ใดในโลกจะข่มมันได้อีกแล้ว ฉะนั้นเวลานี้พระองค์ยังคงต้องสงบใจเอาไว้แล้วรีบรุดหน้าต่อไปให้เร็วที่สุด..

ทั้ง 2 พลันพบที่นอน! นับเป็นที่นอนใหญ่โตขนาดภูเขาย่อมๆ มันดูนุ่มนวลอ่อนละมุนไปหมดที่หลับนอนมาปรากฏในยามนี้ ยามโพล้เพล้อาภิตยไกลัดกดิน ท้องฟ้าเริ่มเป็นสีแดงอ่อนๆ ที่สำคัญ

เวลานี้ทหารองครักษ์คนสุดท้ายที่เหลืออยู่กลับรู้สึกเมื่อยล้า และอ่อนเปลี้ยเพลียแรงอย่างยิ่ง อีกไม่นาน ก็จะออกจากดงเข้าสู่เมืองตักกิสลาแล้ว ทั้งที่รูว่านั้นคือเตียงมรณะ! แต่นายทหารได้เดินเข้าไปนอนแล้ว การนอนพักย่อมต้องสบายแน่สบายไปชั่วชีวิตเมื่อไร้ร่างกายแล้วไหนเลยจะเมื่อยล้าอีก ชุนพลพลันพบเห็นตนนอนอยู่บนผืนทราย ซาตามร่างกาย กลืนควาเล็ดคละคลุ้ง แม้สำนึกเสียใจก็สายเกินไป..

เป็นอันว่า ทหารองครักษ์ทั้ง 5 ที่ขอดิตตามมาและยืนยันมันคงจะต้องผ่านดงนี้ไปให้ได้ บัดนี้ได้ตายหมดสิ้นแล้ว! ตายเพราะลืมนำเป่าหมายไปชั่ววูบ วูบเดียวก็เกินพอ เป็นวูบแห่งความตาย หากมิได้ผูกเป่าหมายให้มันในใจตั้งโซ่รัดไว้ ย่อมต้องพบจุดจบเช่นนี้ ..ตายอย่างไรเป่าหมาย

พระราชโอรสยังคงเดินมุ่งหน้าต่อไปนางยักษ์ได้กินคนมาตลอดทางแต่ให้เจ็บใจเหลือกำลังที่ยังกินเจ้าชายของคันทันไม่ได้สักที จึงเกิดมานะว่าถ้ากินไม่ได้ก็จะไม่กลับเมืองยักษ์ นางยักษ์เดินตามราชโอรสไปเรื่อย ๆ.. พ้นปากดงแล้ว นางยักษ์ยังคงตามมา พวกชาวบ้านใครรู้เข้ามาถามสาวสวยว่า..

“นี่! เธอเดินตามชายคนนี้อยู่ ๆ เขาเป็นอะไรกับเธอ?”

“เขาเป็นสามีของฉันทันเองค่ะ” นางยักษ์มารยาตอบ

“โอ้! พ่อมหาจำเริญ! สาวน้อยนางนี้ช่างเปราะบางอ่อนแอหน้าทะนุถนอมดังกลีบบุปผา ผิวก็งามเยาว์วัยปานนี้ นางอุตสาหะทั้งบ้านตามท่านมาก็เพราะรักท่านดอกนะ ทำไมท่านถึงปล่อยให้นางลำบากอยู่ล่ะ ไม่จงนางไปเล่า?” ชาวบ้านกล่าวกับชายหนุ่ม

“ท่านทั้งหลาย! นั่นมิใช่เมียเรา มันเป็นนางยักษ์! คนของเรา 5 คนถูกมันกินไปหมดแล้ว” ราชบุตรอธิบายให้ชาวบ้านฟัง

“โถ.. พวกผู้ชายยามโกรธก็ชอบหาว่าเมียตัวเองเป็นยักษ์บ้าง เป็นเปรตบ้าง..” นางยักษ์กล่าวไปพลางสะอื้นไป

พระโอรสไม่คิดเจรจาต่อไปอีก รีบเดินทางต่อไป นางยักษ์แปลงเป็นหญิงคลอดหมายให้ชาวบ้านเข้าใจพระโอรสผิด และเป็นการกระตุ้นโทสะพระองค์ขึ้นไปอีก แต่พระองค์ไม่ทรงสนพระทัย ทรงรีบมุ่งหน้าโดยเร็วจนถึงพระนครตักกิสลา พระองค์ทรงประทับนั่งพักอยู่ในศาลาหลังหนึ่ง นางยักษ์เนรมิตรูปเป็นนางพ่ายืนอยู่หน้าประตูศาลารอคอยโอกาสอยู่ ครานั้น พระราชาเสด็จออกประพาสอุทยานทอดพระเนตรเห็นสาวสวยดังเทพธิดาที่หน้าประตูศาลาทรงมีจิตปฏิบัติอย่างยิ่งตรัสให้ทหารไปถามว่ามีสามีรึยัง เมื่อนางตอบว่าสามีนางคือคนในศาลาแต่ชายในศาลากลับตอบว่านางคือยักษ์ แปลงมา ทหารจึงนำความไปกราบทูลพระราชา พระราชายินดีฟังความข้างฝ่ายหญิง ทรงเทพระทัยให้หญิงงามด้วยความลุ่มหลงจนเคลิบเคลิ้ม ตรัสเรียกนางให้มานั่งเหนือพระคชาธารร่วมกับพระองค์ ทรงสถาปนาไว้ในตำแหน่งอัครมเหสีทันที ตกค่ำพระราชาทรงรีนรมย์บรรทมหลับกับนางยักษ์ เมื่อพระราชาทรงบรรทมแล้ว นางยักษ์ไปเมืองยักษ์ชวนพรรคพวกมาเคี้ยวกินคนในวังจนหมดสิ้น

เหลือไว้เพียงกระดูก รุ่งเช้าชาวเมืองเห็นประตูกังยังไม่เปิดก็พากันเอาขวานจามประตูบุกเข้าไป ต้องตกตะลึงเพราะเห็นทุกแห่งหนเกลื่อนกล่นไปด้วยกระดูก แล้วพูดต่อๆ กันไปว่า..

“ชายในศาลาคนนั้นพูดไว้เป็นความจริงทุกประการ เขาบอกว่านางคนนี้มีไข่เมียของเรา มันเป็นนางยักษ์ แต่พระราชากลับไม่ทรงเชื่อ ทรงพามันมาแต่งตั้งให้เป็นมเหสี พอตกคำมันก็ชวนพรรคพวกมากินกันเสียหมดวัง”

วังร้างไร้กษัตริย์ ชาวเมืองเกรงจะไม่ปลอดภัยจึงประชุมปรึกษากันว่าจะหาพระราชาคีใหม่

“เมื่อวาน บุษบนั้นยอดเยี่ยมจริงๆ เป็นบุรุษอาชาไนยโดยแท้ มีสาวงามขนาดนั้นเดินตามต้อยยังอุตส่าห์ตัดใจได้ มิได้หลงไหลเลี้ยวแลดูเลย เขามีใจหนักแน่น เป็นสัตว์ประเสริฐแท้! สมบูรณ์ด้วยสติจริงๆ หากบุรุษเช่นนี้มาปกครองแคว้นเราก็จะมีแต่สุขสันต์แน่นอน พวกเรายกให้เขาเป็นพระราชากันเถิด” เสียงหนึ่งในที่ประชุมกล่าวขึ้น

ในยามนั้น พระราชโอรสได้ทรงถือพระขรรค์ประทับยืนระวังพระองค์อยู่ในศาลาจนรุ่งอรุณ

พวกอำมาตย์และชาวเมืองทุกคนมีความเห็นเป็นเอกฉันท์ เข้าไปเฝ้าองค์ชายในศาลาแล้วสถาปนาให้เป็นกษัตริย์แห่งตักกิลิสา แต่นั้นมาพระราชาพระองค์ใหม่ก็ตั้งพระทัยบริหารบ้านเมือง ทรงไร้อคติ 4 ครองราชย์โดยธรรม ไม่ทรงทำให้ชาวเมืองผิดหวัง คือทรงปราบโจรผู้ร้ายทำให้ชาวเมืองเดินเหินสะดวก ทรงพัฒนาเศรษฐกิจให้สมบูรณ์ด้วยธัญชาติทำให้ชาวเมืองหายใจได้โล่งคอ ทรงพัฒนาการศึกษาทำให้มีคนฉลาดเต็มเมือง ลือเลื่องคุณธรรม ข้าศึกก็ต่างเกรงขาม อีกทั้งยังทรงแนะนำให้ชาวเมืองประกอบกุศล สังสมบุญ ทำทาน รักษาศีล เมื่อละโลกก็ไปพักมีสุขกันในสวรรค์ ถ้วนหน้า

น่าเสียดาย.. ขุนพลทั้ง 5 ที่ร่วมทุกข์กันมาตลอด มีอาจมาร่วมสุขเคียงข้างพระองค์ได้อีกแล้ว..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า พระราชกุมารผู้ครองราชสมบัติครั้งนั้นมาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ ขุนพลทั้ง 5 ล้วนมีเป้าหมายชัดเจน และทุกคนทิ้งเป้าหมายลงไปในช่วงเวลาวิกฤตทั้งสิ้น! ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ใจถูกยึดการปกครอง ได้ถูกกิเลสควบคุมไว้จนหมด หากผู้ใดมีเป้าหมาย มันคงจะดึงดูดให้หลุดจากกระแสกิเลสในช่วงวิกฤตนั้นได้ การสร้างอิฐฐานบารมีเป็นการสร้างนิสัย ทำเป้าหมายให้มันคง เพื่อป้องกันมิให้ลืมเป้าหมายไปในช่วงวิกฤตนี้

ทุกคนมีเป้าหมายเหมือนกันได้ แต่ความมันคงย่อมต่างกัน ผู้ใดมีอิฐฐานบารมี ผู้นั้นย่อมประคองตนไปสู่จุดหมายปลายทางได้ ความรักเป้าหมาย รักอุดมการณ์ นับเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างอิฐฐานบารมี หากสะสมความรักนั้นอย่างจริงจังจนฝังแน่นเป็นสันดาน จะทำให้มีความสุขและสนุกสนานกับการสวณกระแสกิเลส และเดินทางไปสู่จุดหมายอย่างไม่รู้เบื่อหน่าย เนื่องเพราะรู้ว่ายัง

ฝ่าฟันไปมากเท่าไร เป้าหมายที่ฝันไว้ก็ใกล้เข้ามาทุกที

นิสัยแห่งอิच्छาฐานบารมี มีพร้อมในอิทธิบาท 4 ซึ่งเป็นคุณเครื่องแห่งความสำเร็จคือ

1. ฉันทะ (ผู้รักใคร่ใคร่ในเป้าหมายนั้น) นึกถึงบ่อยๆ ทั้งหลับทั้งตื่นในอิริยาบถต่างๆ
2. วิริยะ (เมื่อนึกถึงบ่อยๆ) จนเกิดความมุ่งมั่นตั้งใจถึงระดับที่ไม่อยากทำสิ่งใดที่ขัดต่อเป้าหมาย เพราะกลัวจะไม่สำเร็จ
3. จิตตะ (เมื่อตั้งใจจริง) ทำให้ใจจดจ่อ ตริถึงความสำเร็จอยู่ตลอดเวลา จนมองข้ามอุปสรรคทั้งหมดไปได้
4. วิมังสา (เมื่อเฝ้าจดจ่อ) ก็ทำทุกวิถีทางเพื่อผลักดันตนเองไปสู่จุดหมายให้ได้

“ความรัก” จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสร้างอิच्छาฐานบารมี หากเพียงฝันลมๆ แล้งๆ ไม่มุ่งมั่นให้จริงลงไป กระทั่งยังทำสิ่งที่ขัดต่อเป้าหมายความรัก ในเป้าหมายเพียงนี้มีปริมาณน้อยเกินไป เพียงแค่บรรลุเป้าหมายไว้ในใจ แต่มิได้ผูกพันผูกพันเอาไว้ หากปล่อยให้กิเลสเข้าครอบงำบ่อยๆ จนเป็นนิสัย เป้าหมายก็จะค่อยๆ เลื่อนลงไปเอง กระแสกิเลสจะล่อให้มุ่งหาแต่ความเพลิดเพลินเรื่อยไป トラบไต่ยังหาได้จากที่ใดก็ติดอยู่กับที่นั้น หากไม่พบความเพลิดเพลินอีก หรือเบื่อหน่ายจนทนทานไม่ไหวก็ออกนอกเส้นทางไปหาสิ่งสนุกสนานสนองกิเลสต่อไป ดังนั้น ผู้ที่กล่าวถึงทุกสิ่งเพื่อเป้าหมาย จึงต้องผูกใจรักมั่นในเป้าหมายดังหวายรัดไว้ จนสามารถตั้งมั่นฟันฝ่ากิเลสไปได้ ดังภูเขาหินแห่งที่บที่ไม่หวั่นไหวต่อแรงลม ฉะนั้น

“นิยักรักเป้าหมาย, ไม่ชอบทำสิ่งที่ขัดต่อเป้าหมาย, นึกถึงประโยชน์ของเป้าหมาย, ชอบตอกย้ำซ้ำเติมเป้าหมาย, จดจ่อเป้าหมาย, ผลักดันให้สำเร็จตามเป้าหมาย, รักการวางแผน, ชอบความสำเร็จ, มีเป้าหมายเป็นหลัก มองข้ามอุปสรรค, ตั้งมั่นไม่หวั่นไหว, มีใจเพชรเด็ดเดี่ยว ตัดใจได้ขาด, ไม่บรรลุเป้าหมายไม่ยอมเลิก, ไม่ชอบลดระดับเป้าหมาย และรักษาเป้าหมาย ด้วยชีวิตและจิตใจ” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิธินักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในอิच्छาฐานบารมี

8.2 สรุป และ ภาษิตหมวดอิच्छาฐานบารมีที่มีมาในชาดก

อิच्छาฐาน แปลว่า ความตั้งใจมั่น สามารถทำได้ทางความคิด คำพูด และการกระทำ เช่น เปล่งวาจาอิच्छาฐานจิตวันละครั้ง ว่าขอให้เป็นผู้บริสุทธิ์กาย วาจา ใจ ขณะที่ตลอดทั้งวันได้ทำใจเช่นมัว ทุศีล ทำกาย วาจา ใจ ไม่บริสุทธิ์ อิच्छาฐานด้วยการกระทำเช่นนี้มาทั้งวัน คำอธิษฐานที่พูดทางวาจาจึงไม่ส่งผลสักที เพราะตนอธิษฐานสิ่งที่ตรงข้ามกันมากกว่า ดังนั้น การอธิษฐานจิตต้องตั้งใจทำทั้งคำพูด และการกระทำให้ตรงกัน ในปริมาณที่มากพอจนเป็นฝั่งสำเร็จ

ภาชิตในชาดก

ผู้ปรารถนาทิศที่ยังไม่เคยไป พึงรักษาจิตของตนไว้ เหมือนคนประคองไปซึ่งโถน้ำมันอันเต็มเปี่ยมเสมอชอบ มิได้มีส่วนพร่องเลย

ท่านผู้มีปัญญาพึงรักษาจิตที่เห็นได้ยากแท้ ละเอียดลออ พลันตกไปในอารมณ์ที่น่าปรารถนา จิตที่คุ้มครองไว้ได้แล้ว นำความสุขมาให้

ชนเหล่าใดสำรวมจิตนี้ ซึ่งไปได้ไกล เทียบไปโดดเดี่ยว ไม่มีรูปร่าง อาศัยถ้าคือร่างกายไว้ได้ ชนเหล่านั้น จักพ้นจากบ่วงแห่งมารได้ ผู้ที่มีจิตไม่มั่นคงไม่ทราบพระสัทธรรม มีความเลื่อมใสรวนเร ย่อมมีปัญหาบริบูรณ์ไม่ได้

ผู้มีปัญญาย่อมกระทำจิตอันดีนรณกัณฑ์ รักษาได้ยาก ห้ามได้ยาก ให้ตรงเหมือนช่างตัด ลูกศร ฉะนั้น

บัณฑิตพึงรีบทำกิจให้เสร็จล่วงหน้า อย่าให้กิจมาบีบรัดตัวได้ เมื่อในเวลาต้องการ กิจก็มีอาจ เบียดเบียนผู้ทำกิจเสร็จเรียบร้อย

การฝึกสมาธิเป็นประจำเป็นรากฐานการสร้างอธิษฐานบารมีได้อย่างดี เพราะเป็นการอบรมใจให้ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวในอารมณ์ต่างๆ ในสภาวะใจเช่นนี้จึงเหมาะแก่การปลูกฝังนิสัยแห่งอธิษฐานบารมี

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 8 ชาดกในหมวดอธิษฐานบารมี จบโดยสมบูรณ์แล้ว โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 8 และกิจกรรม ในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 8 แล้วจึงศึกษาในบทที่ 9 ต่อไป

บทที่ 9

ชาดกในหมวด

เมตตาบารมี

เนื้อหาบทที่ 9

ชาดกในหมวดเมตตาบารมี

- 9.1 บารมีที่ค้ำจุนโลก
- 9.2 กว้างผู้เปี่ยมเมตตาธรรม
- 9.3 ใจไม่ดำ ทำไม่ลง
- 9.4 เมตตาชำระแค้น
- 9.5 ไมตรีต่อผู้สังหารบุตร
- 9.6 ลิงกับชาวนาเนรคุณ
- 9.7 สุวรรณสามผู้เมตตาต่อผู้ฆ่า
- 9.8 ผู้ไม่ถือโทษคนทราม
- 9.9 ภาสิตหมวดเมตตาบารมีที่มีมาในชาดก

3. หากนิสัยแห่งเมตตาบารมีบกพร่อง วิธีนักสร้างบารมีจะไม่ปลอดภัย ด้วยความที่ตนมีใจคับแคบ มีผลให้หนทางการสร้างบารมีของตนคับแคบ มีวงจำกัด มักติดขัดอยู่เสมอ เพราะต้องเจอกับคนที่มากไปด้วยกิเลส สร้างบารมีด้วยจิตใจที่ไม่เบิกบาน อยู่ไม่เป็นสุข ทำให้เบื่อคน จนต้องถอนตัวออกจากวิถีได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องครอบครองนิสัยเหล่านี้ไว้ ก่อนที่ถูกระแสกิเลส และพญามารตามกระทุบกระทั่งจิตใจจนเพลียลงพลา้พาไปบอขาย

วัดภูประสงค์

1. เพื่อให้รู้นิสัยชุดที่เก่าที่ต้องใช้ในวิธีนักสร้างบารมี เป็นนิสัยหมวดหมู่เมตตาบารมี
2. เพื่อให้เห็นตัวอย่างของนักสร้างบารมีในอดีตที่ประสบความสำเร็จ ไว้น้อมนำมาปฏิบัติ
3. เพื่อให้ได้นิสัยชุดที่เก่าประจำวิธีนักสร้างบารมีมาครอบครอง

บทที่ 9

ชาดกในหมวดเมตตาบารมี

หากอุปมาวิธีนักสร้างบารมีเป็นดังวิธีแห่งสงครามที่ต้องสู้รบกับอธรรม เช่นนั้นเมตตาบารมีก็เปรียบได้กับ “ทัพแนวหลัง”

นิสัยต่าง ๆ ในหมวดหมู่ของเมตตาบารมี จึงเปรียบเหมือนทหารแนวหลังทำหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของพลเมืองที่กองทัพแม่แสนยานุภาพไปช่วยเหลือ เพื่อป้องกันมิให้ข้าศึกมาทำร้ายพลเรือน ทั้งยังคอยรับทหารอาสาสู้นวนรบอีกด้วย ทัพนี้จึงเป็นสัญลักษณ์แห่ง “คุณค่าและขนาด” ของกองทัพ, พลเรือนคือบรรดาสรรพสัตว์ที่ทุกข์ทน การช่วยเหลือคือชนพาสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ ภัยของพลเรือนคือถูกนำไปชิงในอบาย 4 และภพ 3 แสนยานุภาพคือความปรารถนาที่จะชนพาสัตว์

เมตตาบารมี เป็นเครื่องบ่มนิสัย รักความมีน้ำใจกว้างขวาง อุทิศตนเป็นที่พึ่งแก่สรรพสัตว์ ไม่เบียดเบียน ทนกลืนคนได้ ให้อภัย ไม่ผูกใจเจ็บ ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง มีใจรักเสมอกันในหมู่สัตว์ชนิดยอมตายไม่ยอมทอดทิ้ง เห็นโทษความแกล้งน้ำใจว่าเป็นเหมือนเขตแดนซึ่งตัวให้คับแคบเป็นธรรมดำที่ริดรอนคุณค่าทำลายคุณประโยชน์ของตนลงอย่างยิ่ง, ข้าศึกของเมตตาบารมีคือความเห็นแก่ตัว อิจฉา ริษยา พยาบาท โกรธเคือง เป็นต้น

เมตตาบารมีเป็นเส้นทางแห่งน้ำใจที่ช่วยให้การสร้างบารมีทรงคุณค่าและเปี่ยมคุณประโยชน์ยิ่งใหญ่ต่อสัตว์ทั้งหลาย ความสุขจากการช่วยผู้อื่นเป็นความสุขที่กว้างขวางกว่าการรับสุขจากผู้อื่นผู้มีเมตตาต้องมองความปรารถนาดีต่อสรรพสัตว์เหนือกว่ากิเลสที่ครอบงำสัตว์นั้นอยู่ จึงจะเดินในวิธีแห่งเมตตาได้ หากมีใจอดทนเป็นพื้นฐาน ทนกลืนคนได้ไม่สิ้นสุดความเมตตาก็สามารถเกิดขึ้นได้ไม่สิ้นสุด แล้วความสุขที่ได้รับก็จะกว้างขวางไม่สิ้นสุดเช่นกัน

หากนิสัยแห่งเมตตาบารมีบกพร่อง นิสัยที่ไปขยายใจให้กว้างขวางมีไม่พอ เมื่อถูกกิเลสบีบคั้นคือบีบใจให้คับแคบและคั่นน้ำใจออก จนเป็นคนใจแคบ แล้งน้ำใจความคิดชวนช่วยผู้อื่นจะลดลง การสร้างบารมีก็ไม่กว้างขวางอีกต่อไป ญาณ วิชาความรู้เห็น กระทั่งบารมีจึงแคบลงมา จะเห็นว่าเส้นทางของนักสร้างบารมีล้วนเป็นวิธีเดียวกัน หากแต่เดินไกลใกล้ไม่เท่ากัน เนื่องเพราะความเมตตาที่แตกต่างกัน หลายท่านอาจตั้งความปรารถนาไว้สูง ต่อมารวมเป็นหมู่คณะใหญ่ขึ้น ต้องใช้ความอดทนสูงขึ้นเรื่อย ๆ ทนกระทั่งทนความดี ทนกลืนของคน ทนการอิจฉาริษยาน้อยเนื้อต่ำใจ ทิฐิที่ต่างกัน ได้รับความไม่เป็นธรรม ต้องพบความยุ่งยากลำบากแสนสาหัสอย่างต่อเนื่องยาวนานดูเหมือนไม่สิ้นสุด จึงมองทางให้สั้นลง เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า พระอัครสาวก และพระอรหันตสาวก ตามลำดับ จากคิดช่วยเหลือคน จนไม่ช่วยเหลือใคร กระทั่งให้คนมาช่วยเหลือ

หากยุติการสร้างบารมีเท่าใด ใจก็รองรับความสุข ความรู้เห็น อารมณ์ภาพ ฯลฯ ตามกรอบบารมีแต่เพียงนั้น ไม่อาจกลับมาสร้างบารมีใหม่ได้อีก ดังนั้นนักสร้างบารมีจึงควรตัดสินใจให้ดี

ส่วนคำกล่าวที่ว่า ตนขอลงนรกเพื่อผู้อื่นนั้น มิใช่เป็นเมตตาที่ถูกทาง แต่เป็นความหลง ขาดปัญญา มีความฟุ้งซ่าน หากได้ลองไปลงนรกสักครั้งย่อมเลิกคิดเช่นนั้นโดยพลัน เพราะต้องทุกข์ทรมานจนลืมความคิดดังกล่าว ในสภาพเช่นนั้น ตนไม่สามารถเป็นที่พึ่งให้แก่ตนเองได้ ยิ่งไม่อาจไปช่วยเหลือผู้ใดกลับหวังให้ผู้อื่นมาช่วยเหลือตน ดังนั้น หากจะยอมทุกข์ยากลำบากเพื่อผู้อื่นก็พึงทำตามโบราณ บัณฑิตทั้งหลายที่เข้ามาแนวเดียวกันคือยอมลำบากสร้างบารมีเพื่อให้ได้พระสัมพันธูปัญญา มาช่วยเหลือสัตว์โลก

ยอดเมตตาบารมี คือ การทำหน้าที่กัลยาณมิตรอย่างอุกฤษฏ์ ชนิดยอมตายไม่ยอมทอดทิ้งจนกว่าจะช่วยให้พ้นทุกข์ได้สำเร็จ

9.1 บารมีที่คำจุนโลก¹

สาเหตุที่ตรัสขาดก ครั้งหนึ่งมีภิกษุหนุ่มสองสหายเดินทางมาเข้าเฝ้าพระทศพล ระหว่างทางเกิดทะเลาะกัน ภิกษุรูปหนึ่งมีที่กรองน้ำ ไม่ให้อีกรูปยืมใช้ ส่วนภิกษุอีกรูปไม่อาจอดกลั้นความกระหาย จึงดื่มน้ำที่มีได้กรอง ภิกษุทั้งสองนั้นมาถึงพระวิหารเชตวัน ถวายบังคมพระไตรโลกนาถ พระทศพลทรงทำปฏิสันถารแล้วตรัสถามว่า พวกเธอเป็นผู้สมัครสมานกันมาแล้วหรือ? เมื่อภิกษุทั้งสองทูลเรื่องให้ทรงทราบพระองค์ทรงติเตียนการดื่มน้ำที่มีได้กรองตัวสัตว์แล้วตรัสถึงบัณฑิตทั้งหลายในปางก่อนว่าได้สละยศใหญ่เพื่อให้ชีวิตแก่สัตว์ ทรงนำอดีตมาดังนี้..

ในอดีต ณ ดาวดึงส์สรวงสวรรค์ กาลนั้นอสูรทั้งหลายทำตัวเสเพล เกลเรในหมู่เทพสวรรค์ ท้าวสักกเทวราชจึงให้จับพวกอสูรที่เมามายสลบไสลไว้สดิโยนลงไปที่เชิงเขาสิเนรุโดยพลัน พวกอสูรสร้างเมฆพ่นขึ้นมายังนึกว่าอยู่บนสวรรค์ดังเดิม จนฤดูกาลผันผ่าน พวกอสูรพากันมาดูดน้ำปาริฉัตรออกดอกประจำปี แต่ต้นไม้ที่พวกตนมารอดูกลับออกเป็นดอกแคฝอย จอมอสูรพลันตาสว่างทันทีที่รู้ว่าที่นี่มิใช่เทวโลกเสียแล้ว ชะรอยเจ้าท้าวสักกจะโยนเราลงมาดอนเรามาแล้วยี้ดเทพนครไว้ผู้เดียว

“ไปกันเถอะพวกเรา! ไปรบกับเจ้าท้าวสักกะกัน” จอมอสูรกล่าวอย่างโกรธแค้น

เทพอสูรเรียกรวมพลเป็นการด่วน กองทัพอสูรดาหน้าพากันเหาะขึ้นเขาสิเนรุเป็นทิวแถว ยาวเหยียดราวมดแดงได้เส้า ท้าวสักกได้ข่าวจากหน่วยสอดแนมจึงรีบนำทัพเหาะไปรบด้านสกัด พวกอสูรมิให้ขึ้นไปถึงดาวดึงส์ได้ พวกอสูรมีฤทธิ์มิใช่น้อยไล่ล่าท้าวสักกอย่างสนุกมือจนพระองค์ต้องล่าถอยไปจนสุดสมุทรสาคร มาตลีเทพบุตรควบเวชยันตรถของท้าวสักกด้วยความเร็วสูงสุด ตะลุยเข้า

¹กุลาจกชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 55 หน้า 320-331

เขตป่าไม้จิว ทำลายไม้จิวราบเป็นหน้ากลอง ลูกนกครุฑพลัดตกลงมาพากันร้องเสียงขรม ..

“เฮ้ย! นั่นมันเสียงอะไรกันหนะ?” ท้าวสักกะถามเทพสารถิ

“เสียงลูกนกครุฑร้อง พระเจ้าข้า โอ้! ช่างน่ากรุณาจริงๆ” เทพมาตลีทูล

ท้าวสักกะสลดใจรีบสั่งให้หยุดรถ ตรัสว่า..

“มาตลีผู้สหาย! ลูกนกครุฑเหล่านี้ต้องมาลำบากเพราะเรา มันอาจตายได้ เพื่อรักษาชีวิตพวกลูกครุฑเหล่านี้เอาไว้ เราจะสละชีวิตให้แก่พวกอสูรมัน ท่านจงกลับรถโดยเร็วเถิด”

เทพมาตลีกลับรถหันหน้ามุ่งลุยฝ่ากลับไปยังเทวโลก พวกอสูรเห็นท้าวสักกะกลับรถพุ่งฝ่าเข้ามาทำท่าจะสู้ตาย เกิดตกใจกลัวกันหมดว่า..

“เห็นที่ท้าวสักกะจากจักรวาลอื่นจะพากันระดมพลมาช่วยเป็นแน่แล้ว จึงหาญกล้ากลับรถมาลุยโดยตรงเยี่ยงนี้ เฮ้ย! พวกเรารีบถอยด่วน” จอมอสูรรณรานกล่าว

กองทัพอสูรพากันหนีหัวซุกหัวซุน ท้าวสักกะเสด็จกลับเทพนครโดยสวัสดิ์ เวลานั้นเอง เวชยันตปราสาทสูงพันโยชน์ได้ชำแรกปฐพีผุดขึ้นฉลองชัยชนะอันขาวสะอาดของพระองค์ จากนั้นมา ท้าวสักกะทรงตั้งทัพอารักขาภพดาวดึงส์ไว้ 5 ชุดคือทัพนาคร ทัพครุฑ ทัพกุมภภัณฑ์ ทัพยักษ์ และ ท้าวมหาราชทั้ง 4 เป็นด่านสุดท้ายก่อนมาถึงตัวพระองค์ในเวชยันตปราสาท

แต่นั้นมา เหล่าอสูรก็ขึ้นมาท้อรบอยู่ทุกๆ ปีที่เห็นดอกแฉฝอยผลิบาน เป็นแฉฝอยประทับรอยแค้น! แต่ดีที่สุดยังคงเป็นเรื่องท้าวสักกะทรงยอมสละชีวิตและทิพยสมบัติทั้งปวงเพียงเพื่อช่วยชีวิตลูกนกโดยไม่ลังเล..

“แสวงหาสุขตน บนทุกข์คนอื่น
ปลายทางขมขื่น ชื่นสุขไม่มี”

ประชุมชาดก

พระศาสดาตรัสว่า บัณฑิตทั้งหลายในปางก่อนถึงจะสละชีวิตของตนก็ไม่ทำปาณาติบาตแล้วทรงประชุมชาดกว่า มาตลีสารถิมาเป็นพระอานนท์ ท้าวสักกะมาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ ท้าวสักกะแม้มีอำนาจศักดิ์ใหญ่ ก็ไม่คิดทำลายชีวิตผู้อื่น มีใจอ่อนโยน ไม่คิดว่าชีวิตตนมีค่ากว่าชีวิตผู้อื่นแล้วหาสุขใส่ตนโดยเบียดเบียนสุขผู้อื่น สัตว์ทั้งหลายจึงได้รับการค้าจุนทั่วถึงกันด้วยอำนาจเมตตาธรรม

เรื่องการยอมลำบากเพื่อให้ผู้อื่นเป็นสุขนั้น มีตัวอย่างดังปฏิบัติแห่งความเมตตาของพระเดชพระคุณหลวงพ่อดำปากน้ำภาษีเจริญ (สด จันทสโร) ในสมัยที่มีคนมาถามท่านว่าทำไม

หลวงพ่อกำลังสร้างที่อยู่ให้มันดีบ้าง ท่านได้ตอบไปว่า เราให้เขามีความสุขก็พอใจแล้ว เราจะอยู่ยังไงก็อยู่ได้ จะกินยังไงก็กินได้ ให้เขามีความสุขก็แล้วกัน เขามาอยู่กับเราต้องมีความสุขแก่เขา อย่าให้เขาเดือดร้อน ให้ได้รับความร่มเย็น โรงเรียนมี ครูมี อยากรเรียนๆ เลย ใครอยากบิณฑบาตก็ไป ใครไม่ไปก็มีข้าวให้ฉัน ไม่ให้อดไม่ให้อยาก

“นิสยปรารณชาติไม่คิดร้าย, มีใจอ่อนโยน, มันคงอยู่ในความไม่เบียดเบียน, ไม่หยาบคาย, มีน้ำใจเกื้อกูล และไม่หาความสุขโดยผู้อื่นต้องมาเดือดร้อน” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิถีนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในเมตตาบารมี

9.2 กวางผู้เปี่ยมเมตตาธรรม¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก สมัยหนึ่ง ธิตาเศรษฐีมาบวชในสำนักภิกษุณีทางฝั่งฝ่ายพระเวททัตโดยไม่รู้ตนว่าตั้งครรรค์ ต่อมาเมื่อครรรค์แก่ พวกภิกษุณีจึงพานางไปหาพระเวททัต พระเวททัตกลัวชื่อเสียงเสื่อมเสียจึงให้ลี้ก ภิกษุณีนั่นจึงไปเฝ้าพระโลกนาถ พระองค์รับสั่งให้ตรวจสอบ ภิกษุณีนั่นได้ความบริสุทธิ์ ภิกษุสนทนากันในธรรมสภาว่า พระเวททัตไม่มีขันติและเมตตา แต่พระศรีศากยมุนีทรงเป็นพระธรรมราชาถึงพร้อมด้วยพระขันติ พระเมตตาและความเอ็นดู พระทศพลเสด็จมายังธรรมสภาทรงทราบเรื่องที่ภิกษุสนทนากันแล้ว ตรัสว่า แม้ในกาลก่อน ตถาคตก็ได้เป็นที่ฟังแล้วเหมือนกัน เมื่อภิกษุทูลอาราธนา จึงทรงนำเรื่องในอดีตมาตรัสเล่าดังนี้..

ในอดีต มีพระราชาพระองค์หนึ่งทรงว่างจากราชกิจมากจึงมีเวลาล่าสัตว์ได้ทุกวัน ชาวบ้านก็เอื้อมระอาได้ทุกวัน เหตุนั้นชาวบ้านจึงเอาที่ดินล้อมรั้วเต็มไปด้วยฝูงกวางที่ด่อนเข้ามาไว้มากมาย พร้อมสระน้ำทุ่งหญ้าเขียวขจีเสร็จสรรพมอบถวายให้พระราชาเพื่อพวกตนจะได้ทำนาหากินได้อย่างสุขสบายสักที พระราชาทรงเปรมปรีดิ์รับรับทันที พระองค์เสด็จไปขึ้นชมที่ดิน ทอดพระเนตรเห็นกวางสีทอง 2 ตัวก็เกิดพอพระทัย ไม่อยากฆ่า อยากเก็บไว้ดูมากกว่า รับสั่งพระราชทานอภัยแก่กวางทั้งสองนั้น แต่ตัวอื่นต้องชะตาขาด!

แต่นั้นมา พระราชาทรงฆ่ากวางอย่างเมามัน ฝูงกวางเห็นลูกธนูก็กลัวรณราน บางตัวก็ถูกยิง แต่ยังไม่ตายก็ได้รับบาดเจ็บล้มป่วยไปตามๆ กัน ทั้งหมดต้องอยู่กันอย่างหวาดผวา กินไม่ได้นอนไม่หลับจึงรวมตัวกันไปขอความช่วยเหลือจากกวางจำฝูงนามว่า นิโครธผู้เป็นหนึ่งในสองผู้ได้รับประทานอภัย กวางนิโครธคิดอุบายได้อย่างหนึ่ง แต่ทว่าเป็นอุบายไมใคร่จะดีพร้อม เนื่องจากต้องมีผู้เสียสละ กวางนิโครธเรียกกวางจำฝูงอีกฝูงหนึ่ง นามเสชะผู้ได้รับอภัยเช่นกันตนมากล่าวว่า..

“สหายเอ๋ย! ทุกวันนี้ฝูงกวางต้องล้มตายกันเกลื่อนกล่น ในเมื่ออย่างไรทุกตัวในนี้ก็จะต้องตายอยู่แล้ว เอาแบบนี้ไหม แต่นี้ไปต้องมีเนื้อผู้เสียสละวันละตัวไปมอบตัวแก่พระราชา วันหนึ่งเป็นฝูงเรา

¹นิโครธมิตชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 55 หน้า 233-245

อีกวันเป็นฝูงท่านสลักกันไป เช่นนี้เนื้อทั้งหลายจะได้ไม่ต้องออกสู้ขวัญแขวนอีกต่อไป”

กวางสาชะเห็นดีด้วย ส่งลูกฝูงสลักวันกันไปให้พระราช แต่มาวันหนึ่ง เป็นวาระของแม่กวางมีครรภ์ในฝูงของสาชะ แม่กวางเข้าไปอ้อนวอนกวางสาชะขอผัดผ่อนวาระตายไปก่อนเมื่อคลอดบุตรแล้ว จึงจะไปรับชะตากรรม ทว่าพญากวางสาชะกลับยืนกรานไม่ยอมทำเดี๋ยว แม่ลูกอ่อนจึงอ่อนใจหมดที่พึ่ง เดินข้ามฝูงไปขอร้องพญากวางนิโครธแทน

กวางนิโครธทราบเรื่องนี้แล้ว ดำริว่า..

“อันนักปราชญ์ทั้งหลายยินดีที่จะเกื้อกูลต่อสัตว์ช่วยผู้ประสบทุกข์ นักปราชญ์ยินดีสละทรัพย์สินอวัยวะและแม้ชีวิตเพื่อช่วยผู้อื่นได้ก็ตัวเรานั้นหวังจะนำพาเหล่าสัตว์เป็นอันมากทั้งที่เป็นมนุษย์และเทวให้ข้ามพ้นวิญญูะไปมิใช่หรือ? เราจะเอาร่างกายนี้แหละ! ช่วยชีวิตกวางนี้”

กวางนิโครธคิดดังนี้แล้ว จึงกล่าวว่า..

“เจ้าจงสบายใจเถิด เราจะให้วาระของเจ้าข้ามไปเอง”

จากนั้น ตนเดินไปนอนเอาศีรษะพาดบนเขียงพ่อครัวอย่างไม่ครั้นคร้าม แต่พ่อครัวจำกวางอภัยทานนี้ได้ จึงเข้ากราบทูลพระราช พระองค์เสด็จมาทอดพระเนตร

กวางนิโครธทูลเล่าเรื่องราวให้พระราชทรงสดับจนจบ แล้วกล่าวว่า..

“ข้าพระบาทไม่อาจโยนทุกข์ให้ผู้อื่นมาแทนได้ จึงขอสละชีวิตของตนแทนแม่กวางมีครรภ์นั่นเอง”

พระราชตรัสอย่างเลื่อมใสยิ่งว่า..

“ท่านสุวรรณมิกราช! แม้ในหมู่มนุษย์เรายังไม่เคยเห็นคนไหนที่เพียบพร้อมด้วยขันติ เมตตา และความเอ็นดูเช่นกับท่านเลย ท่านลุกขึ้นเถิด เราให้อภัยแก่ท่านและแก่แม่กวางนั้นด้วย”

กวางนิโครธกราบทูลขออภัยโทษให้แก่เหล่าสัตว์ทุกชนิด พระราชทรงรับคำ จากนั้นกวางขอให้พระราชทรงรักษาศีล 5 ครองราชโดยธรรม และแนะนำต่อไปว่า..

“ข้าแต่มหाराช! ขอพระองค์จงประพฤติธรรมในพระชนกชนนี ในพระโอรสพระธิดา ในพราหมณ์คฤหบดี ในชาวนิคมและชาวชนบท เมื่อทรงประพฤติธรรมสม่ำเสมอก็จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์”

กาลต่อมา ลูกของแม่กวางตัวนั้นโตขึ้นวิ่งเล่นได้แล้ว ก็วิ่งไปยังที่อยู่ของพญากวางสาชะมารดาพลันดูลูกว่า..

“ลูก! ตั้งแต่ไปเจ้าอย่าไปตรงกวางสาชะนั้นเป็นอันขาด! แม่อยากให้เจ้าเข้าหาแต่กวางนิโครธเท่านั้นนะลูก เจ้าคบหาแต่กวางนิโครธเท่านั้นแหละดี ถ้าเจ้าต้องตายในฝูงกวางนิโครธก็ยังประเสริฐ

กว่าการมีชีวิตอยู่ในฝูงกวางสาขะนั้นเลย”

กาลขึ้นสุขของกวางทั้งหลายที่ได้รับภัยทรมานผ่านไปได้ไม่นาน ชาวบ้านก็คิดอยากกำจัด กวางเหล่านี้เสียเอง เพราะเมื่อกวางได้รับภัยทรมานแล้ว ก็เที่ยววิ่งเล่นกัดกินข้าวกล้าของชาวบ้าน อย่างสนุกสนาน จนชาวบ้านต้องเดือดร้อนกันทั่ว ถึงกระนั้นชาวบ้านก็ไม่กล้าฆ่าหรือไล่กวางไป เพราะเป็นกวางพระราชทานอภัย พวกชาวบ้านจึงพากันมาประชุมที่พระลานหลวง กราบทูลความ นั้นแต่พระราช พระราชาตรัสอย่างจนปัญญาว่า..

“เราเลื่อมใสให้พรแก่กวางนิโครธไปแล้ว ถึงเราจะต้องสูญเสียราชสมบัติก็จะไม่ยอมทำลาย ปฏิกุณณ์นั้นท่านทั้งหลายจงกลับไปกันเถิด ห้ามใครทำร้ายกวางทั้งหลายในแว่นแคว้นของเราเด็ดขาด!”

กวางนิโครธได้สดับเหตุการณ์นั้นแล้วรีบประชุมหมู่กวางโดยด่วน ขอร้องทุกตัวมิให้ไปกินข้าว ของชาวบ้านอีก เหตุการณ์กลับมาสงบสุขดังเดิม ฝ่ายพระราชาก็ทรงตั้งอยู่ในศีลมั่นคง และทรง หมั่นทำบุญทั้งหลายสืบไป..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า กวางสาขครั้งนั้นมาเป็นพระเทวทัต แม่กวางมาเป็นพระเถรี ลูกกวางมาเป็นพระกุมารกัสสปะ พระราชามาเป็นอานนท์ กวางนิโครธมาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ กวางนิโครธมีเมตตาเห็นแก่ส่วนรวมมากกว่ารายบุคคล แม้ต้องยอม ให้ตายไปหนึ่งแต่เพื่อรักษาร้อยก็ยอมตัดใจความเมตตาจึงมุ่งถือประโยชน์หมู่มากเป็นสำคัญ

ความเมตตาต้องมีให้เสมอกันทั่วหน้า มิใช่รักจนลำเอียงหรือเคืองจนชิงชัง หากแม่กวาง สาวอ่อนอ่อนขอให้พญากวางยกเลิกกฎที่ส่งกวางไปตาย ถ้าพญากวางใจอ่อนเพราะนางกวางตัวเดียว ก็ละความเมตตาในผู้อื่น จนมองข้ามความสุขของทุกตัวไป ในที่สุดทุกตัวก็ต้องกลับมาถูกฆ่า สังหารอีกมากมาย ฉะนั้นหากความเมตตาแปรเปลี่ยนเป็นความใจอ่อน หรือกระทั่งกลายเป็นราคะ ไปฉิบก็ให้รับวาทะอุเบกขาเสียแล้วตั้งจิตไว้ในเมตตาต่อสรรพสัตว์ให้เสมอกันดังเดิม ดุจดังกวางนิโครธที่ นอกจากจะนึกถึงพรรคพวกของตนแล้ว ยังคำนึงถึงความสุขของสัตว์ทุกชนิด กระทั่งเป็นกัลยาณมิตร สอนธรรมแต่พระราช และเมื่อบริวารของตัวไปก่อเรื่องกับชาวบ้าน ก็ไม่ถืออำนาจที่ได้จากพระราช แล้วปล่อยให้บริวารได้ใจยังคำนึงถึงชาวบ้านที่เดือดร้อนมากกว่าความสุขของบริวารตนหาทางแก้ไขให้ ชาวบ้านได้เป็นสุข หากรักแต่พวกพ้องของตนจนไปเดือดร้อนพวกอื่น นับว่าเป็นคนเห็นแก่ตัว ไร้ ความเมตตา เพราะยังไม่ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข

“นิสัยเกื้อกูลต่อทุกคน, ปรารถนาดีต่อผู้อื่นโดยทั่วกัน, ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง, ใจกว้างขวาง, ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวก, ไม่รักแต่พวกพ้องตน และยอมตายก็ไม่ยอมหยิบยื่นทุกข์ให้ผู้อื่น” ทั้งหมด นี้จึงนับเป็นนิสัยในวิถีนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในเมตตาบารมี

9.3 ใจไม่ดำ ทำไม่ลง¹

สาเหตุที่ตรัสขาดก พระทศพลทรงปรารภถึงพ่อค้าโกง ได้ตรัสแก่พ่อค้าที่มาเฝ้าแล้วทรงนำเรื่องในอดีตมาตรัสเล่าดังนี้..

กาลครั้งหนึ่ง มีพ่อค้าสองพี่น้องขึ้นเรือไปค้าขายได้เงินมาถึงพันกหาปณะ ระหว่างรอขึ้นเรือกลับบ้าน พ่อค้าผู้พี่โยนอาหารให้ปลากินแล้วอุทิศส่วนบุญให้เทวดาแถวๆ นั้น จากนั้นก็ผล็อยหลับไปด้วยความเหน็ดเหนื่อยมาทั้งวัน น้องชายไม่รอช้ารีบเอาผ้ามาห่อกรวดเก็บไว้เรือมาพอดีพี่ชายจึงตื่นทั้งสองขึ้นเรือกลับบ้าน ขณะอยู่บนเรือ เรือเกิดโคลง น้องชายพลางควักห่อผ้าจากอกเสื้อมาห่อหนึ่งอุทานร้องบอกพี่ว่า..

“ฮะ! พี่ ห่อเงินตั้งพันตกลงน้ำไปแล้ว ทำอย่างไรดี?”

พี่ชายปลอบน้องว่า..

“น้องเอ๋ย! มันตกน้ำไปแล้วจะทำอย่างไรได้ละ อย่าไปคิดถึงมันเลย”

ขณะนั้น เทวดาประจำแม่น้ำที่ได้รับส่วนบุญจากพ่อค้าผู้พี่ ฐเห็นเหตุการณ์เบื้องหลังทั้งหมดคิดจะตอบแทนคุณพ่อค้าจึงบันดาลให้ปลาใหญ่กลืนห่อทรัพย์นั้นไว้ ส่วนน้องชายกลับถึงบ้านก็ดีใจรีบแก้ห่อผ้าออก แล้วก็คล้ายดังถูกสายฟ้าฟาดกลางกระท่อมใบหน้าซัดเผือดลงทันที เพราะพลันพบเห็นในห่อผ้ามีแต่ก้อนกรวด แสดงว่าห่อที่ตกน้ำคือเงิน!

พี่ชายเห็นน้องป่วยกระเซ่วเอาแต่นอนกอดแม่แคร่เตียงอยู่ จึงมาเยี่ยมดูแลน้อง ขณะนั้นมีชาวประมงประกาศเร่ขายปลาตายราคาพันกหาปณะเจ็ดมาสก ประชาชนพากันหัวเราะเยาะว่า..

“แห่ม! ปลาราคาตั้งพันกว่าไม่เคยเห็นนะ พ่อคุณ!”

ชาวประมงไม่สนใจ เดินขายมาถึงบ้านพ่อค้าสองพี่น้อง เห็นหน้าพ่อค้าแล้วถูกชะตาลราคาให้เหลือแค่เจ็ดมาสก ตกปลาเป็นของพ่อค้า ภรรยาผ่าท้องปลาเห็นห่อทรัพย์พันกหาปณะรีบมาแจ้งสามี พ่อค้าตรวจตราดูห่อทรัพย์นั้นจำได้ไม่ผิดว่าเป็นของตน เทวดาตนหนึ่งก็พลันปรากฏบนอากาศเล่าเรื่องน้องชายให้ฟังจบ แล้วกล่าวว่า..

“คนคิดร้ายย่อมไม่มีวันเจริญดอก! ท่านอย่าให้ทรัพย์นี้แก่น้องชายโจรของท่านเลย เก็บไว้คนเดียวทั้งหมดเถอะ คนเยี่ยงน้องชายท่านหะ! เทวดาก็ไม่บูชา ใครทำกรรมชั่วยกยกเอาทรัพย์มาแล้วไม่ต้องการให้พี่ชาย เทวดาไม่บูชาผู้นั้นเลย”

แต่พ่อค้าผู้พี่ไม่อาจหักใจทำกับน้องชายอย่างนั้นได้ กล่าวขอบคุณเทวดาแล้วแบ่งเงิน 500 กหาปณะไปให้น้องชาย น้องชายหายป่วยฟื้นขึ้นมาอย่างสบายใจ

¹ มัจฉทานชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 58 หน้า 304-309

.. ถึงอย่างไรพี่ชายก็ไม่ใจดำ ทำได้ลงคอ

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า น้องชายครั้งนั้นมาเป็นพ่อค้าโก่งในบัดนี้ ส่วนพี่ชายมาเป็น
ตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ ถึงน้องเห็นแก่ตัวเอาเปรียบพี่ แต่พี่ก็ไม่ซ้ำเติมน้อง ไม่คิดแก้แค้นหรือยินดี
ที่เห็นน้องทุกข์ใจ มองความสุขของผู้อื่นสำคัญกว่าการติดอยู่กับความทุกข์ของตน การได้เห็นความสุข
ของผู้อื่นนั้นแหละ! คือความสุขสิ้นของตนประการหนึ่ง

**“นิสัยสุขใจเมื่อทำให้ผู้อื่นเป็นสุข, ไม่ยินดีที่เห็นความทุกข์ของผู้อื่น, ชอบให้ความสุข
ผู้อื่นมากกว่าถือสาหาความ และไม่เคืองแค้นผูกใจเจ็บผู้คิดร้าย”** ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิถี
นักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในเมตตาบารมี

9.4 เมตตาชำระแค้น¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก ครั้งนั้น พระเจ้าโกศลทรงโปรดปรานอำมาตย์ผู้หนึ่งเพราะมีอุปการะ
มากแก่พระองค์ อำมาตย์พวกอื่นทนไม่ได้ จึงส่อเสียดยุยงพระราชเจ้าให้ทำลายอำมาตย์นั้น พระราชา
ทรงเชื่อและรับสั่งให้จองจำอำมาตย์ผู้หาโทษมิได้ อำมาตย์นั้นพิจารณาสังขารอยู่ในเรือนจำจนได้
บรรลู่โสดาปัตติผล กาลต่อมาพระราชเจ้าทรงให้ปล่อยตัวแล้วพระราชทานยศใหญ่ให้ อำมาตย์นั้น
ถือเอาของหอมและดอกไม้มาบูชาพระไตรโลกนาถ ถวายบังคมแล้วทูลเรื่องราวที่ตนนั่งในเรือนจำ
บรรลู่พระโสดาบัน พระทศพลตรัสว่า แม้โบราณกบัณฑิตทั้งหลายก็ได้้นำเอาประโยชน์มาจากสิ่งไม่เป็น
ประโยชน์มาแล้วเหมือนกัน ทรงนำเรื่องในอดีตมาสาธกดังนี้..

ในอดีต มีพระราชานครหนึ่ง ทรงรับคนพาลเข้าเป็นอำมาตย์ ต่อมาอำมาตย์พาลบุกรุกเข้า
เขตพระราชฐานทำเรื่องเสื่อมเสียขึ้นในราชสำนัก พระราชาทราบความแน่ชัด ทรงขับไล่ออกจาก
แคว้นแคว้นทันที แต่เรื่องกลับไม่จบเท่านี้เพราะอำมาตย์ชั่วนั้นไปแปรพักตร์เข้ารีตกับพระราชาต่างเมือง
ที่มีกองกำลังมาก แล้วเริ่มดำเนินการชำระแค้นโดยยั่วยุพระเจ้าทุกภิกขุให้มายึดบัลลังก์ในนครนี้เสีย

พระเจ้าทุกภิกขุทรงยกทัพมายึดราชบัลลังก์ได้อย่างง่ายดาย จับพระเจ้าพาราณสีใส่
สาแหรกแขวนห้อยพระเศียรบนธรรณีประตู่ พระเจ้าพาราณสีทรงมีพระทัยดี ตั้งใจจะไม่สู้รบให้เป็น
เวรกรรมติดไป เมื่อถูกลงโทษเช่นนี้ก็ยิ่งทรงแข็งพระทัยยึดมั่นในความตั้งใจเดิมของตน ไม่ทรง
เปลี่ยนพระทัยไปให้เหล่านักรบเข้าต่อสู้ เมื่อทรงชมพระทัยมิให้พิโรธได้แล้ว พระหทัยก็เบาสบาย
ทรงเจริญเมตตาโดยปรารภราชโจรทรงกระทำกิลณกรรมจนฉนวนบังเกิดขึ้นในขณะที่ห้อยพระเศียร

¹เอกราชชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 58 หน้า 393-399

อยู่นั่นเอง ทันใดนั้น เครื่องพันธนาการก็ขาดสะบั้นลงทันที พระองค์ประทับนั่งขัดสมาธิในอากาศ ส่วนพระราชโอรสเกิดอาการร่ำร้อนไปทั่วพระวรกาย ทรงบ่นเพ้อว่าร้อนๆ แล้วกลิ้งไปมาบนพื้น เมื่อทรงได้พระสติก็รีบรับสั่งให้ไปปล่อยพระเจ้าพาราณสีลงมาทันที

พระเจ้าทุพกิเสนรีบเสด็จไปไหว้พระเจ้าพาราณสีให้ทรงอดโทษ แล้วอัครราชโอรสในพระฉวีที่ ผ่องใสยิ่งนัก พลองตรัสถามอย่างฉงนพระทัยว่า..

“พระองค์ถูกแขวนอยู่อย่างนี้ เหตุไรพระฉวีวรรณยังคงผ่องใส พระวรกายของพระองค์กลับ ดูสดชื่นยิ่งนัก”

“ขันติและตะบะเป็นคุณธรรมที่หม่อมฉันชอบพระทัยมาแต่เดิมนานแล้ว ตอนนี้หม่อมฉัน ก็ได้ทำสิ่งที่ปรารถนานั้นแล้ว เหตุไรจึงต้องทุกข์ใจให้เสื่อมพระฉวีวรรณและพละกำลังด้วยละ อีก ประการ ภารกิจของหม่อมฉันคือการให้ทาน รักษาศีล และการรักษาอุโบสถ หม่อมฉันได้ทำ เสร็จสิ้นหมดแล้ว ยศยิ่งใหญ่ของหม่อมฉันคือฉานก็ได้มาแล้ว หม่อมฉันจะละพระฉวีวรรณและพละ กำลังได้อย่างไร พระองค์ทำลายสุขของหม่อมฉันด้วยทุกข์ที่พระองค์ลงทัณฑ์ แต่หม่อมฉันทำลาย ทุกข์นั้นด้วยสุขแห่งฉาน สัตบุรุษทั้งหลายย่อมมีใจสงบเย็นทั้งในสุขและทุกข์ควรมีตนเป็นกลาง และ เป็นผู้เที่ยงตรงดังตราขู ไม่มีอาการผิดแผกแปลกกันทั้งในสุขแลทุกข์” พระเจ้าพาราณสีตรัสตอบ

“โอ้! ข้าแต่พระองค์ผู้เปี่ยมยศเปี่ยมปรีชา พระองค์ทรงเป็นผู้ทันทานได้พิเศษยิ่งนัก พระองค์เท่านั้นที่สมควรครองราชสมบัติของพระองค์ส่วนหม่อมฉันจะคอยคุ้มครองป้องกันพวกโจรให้ แก่พระองค์เอง” พระเจ้าทุพกิเสนตรัสอาสา

พระเจ้าทุพกิเสนเสด็จกลับพระนคร รับสั่งลงอาญาอำมาตย์ชั่วที่มัวคิดร้ายต่อผู้มีพระคุณ เพื่อไม่ให้ไปทำร้ายใครได้อีก ส่วนพระเจ้าพาราณสีเมื่อบรรลุลุณานแล้วก็ไม่มีพระทัยในราชสมบัติอีกต่อไป จึงได้มอบราชสมบัติแก่อำมาตย์ทั้งหลาย แล้วเข้าป่าบวชเป็นฤๅษี มีความสุขเลิศล้ำนับแต่นั้นมา

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า พระเจ้าทุพกิเสนมาเป็นพระอานนท์ พระเจ้าพาราณสีมา เป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ พระราชาทรงให้อภัยอำมาตย์พาลโดยไม่ทรงลงอาญา แต่ทรงขับไล่ออกไป เพราะคนพาลอยู่ที่ไหนก็สร้างความเดือดร้อนที่นั่น จึงต้องรีบแก้ไขเสียก่อน หากให้ตั้งอยู่ในธรรม มิได้แล้วก็ต้องหาทางควบคุมเพื่อให้ผู้นั้นอยู่เป็นสุข เป็นการเมตตาต่อผู้คนทั้งหลาย หากตามใจ คนพาลร่ำไป นอกจากไม่เมตตาแล้ว ยังปล่อยปละละเลยคนดีให้ประสบทุกข์เดือดร้อน และละเลย หน้าที่อีกด้วย พระองค์ยอมเสียหนึ่งเพื่อคนทั้งหมดอยู่รอด ทรงวางใจเป็นกลางมิให้ลำเอียงเพราะรัก หรือมัวเกรงใจในคนพาล จนมิได้แก้ไขให้เด็ดขาดลงไปให้แน่นอนสักทาง

“นิสสัยปรารถนาสุขแก่ชนหมู่มาก, เห็นโทษของการเบียดเบียน, ดำรงมั่นในเมตตาธรรม

แม้ยามประสบภัย” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิธีนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในเมตตาบารมี

9.5 แม่บุตรตายก็ไม่ทำลายไมตรี¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก ภิกษุหนึ่งสนทนากันในโรงธรรมสภาถึงเรื่องนกส่งสาส์นของพระเจ้าโกศล พระทศพลเสด็จมาทรงทราบความนั้นแล้วตรัสว่า มิใช่แต่บัดนี้เท่านั้น แม้ในกาลก่อนนกกระเรียนนี้ก็ทำเช่นนั้นเหมือนกัน แล้วทรงนำเรื่องในอดีตมาสาธกดังต่อไปนี้..

ในอดีตกาล พระราชาพระองค์หนึ่งทรงมีนกกระเรียนส่งสาส์น วันหนึ่งทรงมอบหมายให้นางนกกระเรียนถือพระราชหัตถเลขาไปส่งแก่พระราชบิดาต่างเมือง นกกระเรียนทำหน้าที่เสร็จแล้วก็บินกลับมาแจ้งถึงภารกิจที่สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี จากนั้นรีบบินไปดูลูกน้อยด้วยคิดถึงสุดประมาณ แต่ต้องตกตะลึงไม่หึกฝืนเพราะพลันพบเห็นร่างลูกน้อยมีมดได้ตอมกำลังจะเน่า เป็นร่างที่ไร้วิญญาณ! ดวงใจนางนกกระเรียนร้าวรานจนไม่อาจควบคุมสติได้ นางได้เที่ยวบินไปสืบเหตุการณ์จนทั่ววังว่าใครฆ่าลูกของตน นกส่งสาส์นยอมชำนานาญการสืบสวน ในที่สุดก็ได้ความจริง นกกระเรียนรอคอยโอกาสแก้แค้น!

แล้ววันหนึ่งโอกาสก็มาถึง นกกระเรียนจับจ้องอยู่ที่เสือโคร่งดุร้ายตัวหนึ่งด้วยความเจ็บแค้น เสือโคร่งถูกล่ามไว้ในราชสำนัก เวลานั้นพระราชโอรสเกิดซุกซนเข้าไปวิ่งเล่นแถวบริเวณเสือโคร่ง โดยหารู้ถึงภัยอันตรายไม่ นกกระเรียนเห็นดังนั้นจึงรีบบินไปหาพระราชโอรสแล้วโฉบตบเท้า ให้ล้มลงตรงปากเสือ เสือโคร่งกระโจนเคี้ยวกินเด็ก ๆ ทันที เด็กตายหมดแล้ว นกกระเรียนสะใจที่แก้แค้นได้สำเร็จ แต่ความสะใจมิได้ทำร่างลูกน้อยของตนให้ฟื้นขึ้นมา ร่างลูก ๆ เน่าไปนานแล้ว กระทั่งยังทำให้ใจแม่เน่าไปด้วย และบัดนี้เหตุการณ์เริ่มจะเน่าขึ้นเรื่อย ๆ นกพลันพบว่าตนได้ฆ่าบุตรของผู้มีพระคุณที่ขบถเลี้ยงตนมา อย่างไรเสียมิตรภาพระหว่างนางกับพระราชบิดายังคงเป็นดังเดิมได้อยู่หรือ?

“เราอยู่ที่นี้ต่อไปไม่ได้อีกแล้วต้องหนีไปที่อื่นโดยเร็วแต่จะไปโดยไม่ทูลลาพระราชบิดามีพระคุณเห็นจะไม่ดี” นางนกคิดดังนี้แล้วบินไปเฝ้าพระราชบิดา กราบทูลว่า..

“ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นนาย พระองค์เป็นผู้ทรงอุปถัมภ์บำรุงหม่อมฉันเป็นอย่างดีมิได้ขาด แต่พวกเด็กมาบีบบังคับของหม่อมฉันจนตายเป็นเพราะความพลั้งเผลอของพระองค์ หม่อมฉันโกรธแค้นจึงได้ฆ่าเด็กพวกนั้นตอบแทนไปแล้ว บัดนี้หม่อมฉันไม่อาจอยู่ที่นี้ได้อีกแล้ว หม่อมฉันจะขอลาไปป่าหิมพานต์”

พระราชบิดาทรงเข้าพระทัยจิตใจนางนกกระเรียนแม่ลูกอ่อนดี พระองค์ไม่ทรงพิโรธเลย แม้จะสูญเสียพระโอรสสุดรักไปก็ตาม แค้นใจก็มิได้นำวิญญาณของพระโอรสกลับคืนมาได้ พระองค์ทรงทราบว่านางนกเองก็เสียใจไปไม่น้อยกว่าพระองค์ พระองค์มีอาจพิโรธ ตรัสกับนกกระเรียนว่า..

¹ กุนตินีชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 58 หน้า 661-667

“คนอื่นทำร้ายท่าน ท่านก็ได้ทำตอบแล้ว เสร็จไปแล้ว ท่านอยู่ช่วยเราที่นี้ต่อเถิดนะ อย่าไปเลย”

นกกระเรียนทราบน้ำพระทัยของพระราชา แต่มีอาจทำใจให้ยอมรับได้ กราบทูลว่า.. “มิตรภาพของผู้ถูกทำร้ายกับผู้ทำร้ายย่อมเชื่อมกันอีกไม่ได้แล้ว ใจของข้าพระองค์ไม่อนุญาตให้อยู่ ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ ข้าพระองค์จะต้องไปแล้ว”

“ข้าก่อนสิ มิตรภาพของผู้ถูกทำร้ายกับผู้ทำร้ายย่อมเชื่อมกันได้อีกในหมู่พวกบัณฑิตด้วยกัน แต่สำหรับพวกคนพาลย่อมเชื่อมกันไม่ได้ ไมตรีของนักปราชญ์ทั้งหลายแม้แตกไปก็กลับเชื่อมต่อได้ นะ ส่วนไมตรีของคนพาลแตกกันครั้งเดียวก็แตกไปเลย เพราะฉะนั้นขอเจ้าจงอยู่กับเราที่นี้เถิด โปรดอย่าไปเลยสหาย” พระราชาทูลขอร้อง

“ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นนาย! ข้าพระองค์ไม่อาจอยู่ได้จริงๆ พระเจ้าข้า” นางนกทูลจบก็ถวาย บังคมพระราชาบินไปยังป่าหิมวันต์ทันที

นางนกกระเรียนหมดสิ้นคุณสมบัติต้องทิ้งภาระหน้าที่ต่อบ้านเมืองเนื่องเพราะความแค้น ของตนโดยแท้..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า นกกระเรียนครั้งนั้นมาเป็นนกกระเรียนนี้ ส่วนพระเจ้าพาราณสี มาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ พระราชาทรงทราบข่าวว่าเจิบซ้ำอย่างกะทันหันก็ไม่ทรงหุนหันลุแกโทสะ ทรงข่มความเสียพระทัยไว้ได้หมด ทรงมองเห็นมิตรภาพสำคัญกว่าการทำร้ายกัน ทั้งยังทรงเห็นใจ ผู้อื่นอีกด้วยความเมตตาของพระองค์สามารถใช้ได้ในยามคับขันมิใช่ยามปกติสงบเย็นแต่ยามทุกข์เข็ญ กลับเห็นแก่ตัว ดังนั้น นักสร้างเมตตาบารมี จำเป็นต้องเจริญเมตตาอยู่เนื่องๆ ให้ชำนาญคล่องแคล่วใน ใจ เพื่อนำมาใช้ได้ทันในสถานการณ์ที่เอื้อต่อโทสะเช่นนี้

“นิสัยไม่ซ้ำเติมใคร, ใส่ใจความรู้สึกผู้อื่น, หยิบยื่นเมตตาได้ยามทุกข์เข็ญ, รักการให้อภัยเสมอ, เข้าใจผู้คน, ไม่ชอบทำให้ผู้อื่นเสียกำลังใจ และรักการให้กำลังใจผู้อื่น” ทั้งหมดนี้จึง นับเป็นนิสัยในวิถีนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในเมตตาบารมี

9.6 ลิงกับขาวนาเณรคุณ¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก ภิกษุทั้งหลายพากันกล่าวติเตียนพระเทวทัตที่คิดประทุษร้ายพระโลกนาถ พระตถาคตตรัสว่า ใช่แต่บัดนี้เท่านั้นก็หาไม่ แม้ในกาลก่อนพระเทวทัตก็พยายามฆ่าเราเหมือนกัน

¹มหาปิชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 61 หน้า 434-455

ทรงนำอดีตมาตรัสดังนี้..

ในอดีต มีชาวนาผู้หนึ่งหลงป่าอดอาหารถึง 7 วัน โชคดีพบต้นมะพลับต้นหนึ่งจึงรีบป็นขึ้น ไปเก็บผลมากิน แต่โชคร้ายพลัดตกลงมา กระทั่งยังโชคร้ายอีกครั้ง เพราะตกลงไปในเหวลึก ชาวนา ค้างอยู่ในเหวล่งไป 10 วันแล้วนับว่าใกล้ตายเต็มที ในโชคร้ายกลับมีโชคดี เนื่องจากพลับมีลิง ตัวหนึ่งผ่านมาเห็นบุรุษนี้เข้าพอดี ลิงผูกเชือกที่หินใหญ่ หย่อนตัวลงไปให้ชาวนาซึ่งสิ้นเรี่ยวแรง เกาะหลังตนขึ้นมา

ชาวনারอดตาย แต่ลิงกลับโชคร้ายที่ช่วยบุรุษนี้ขึ้นมา ลิงไวใจชาวนาเพราะรู้ว่าตนช่วยครั้งนี้ ก็ต้องสิ้นเรี่ยวแรงจนหมดไม่อาจแม้กระโดดขึ้นไปนอนพักบนต้นไม้ได้จำต้องนอนบนพื้นดินอันผิดวิสัย เผ่าพันธุ์ลิงที่ต้องระวังภัย ก่อนหลับไหลนิทราลงไป ลิงยังคงอุ้งใจเพราะเห็นคนที่ตนช่วยนั่งอยู่ใกล้ๆ พลังกล่าวขอร้องชาวนา..

“ท่านโปรดคุ้มครองเราด้วยเถิดนะ เราหิวหมดแรงแล้ว จะขงีบสักหน่อย ถ้าพวกสิงโต, เสือ หรือหมี มาเห็นข้าพเจ้า ท่านเตือนข้าพเจ้าด้วยนะ”

ความหิว บางครั้งทำให้คนถึงกับลืมผู้มีพระคุณได้! แม้แต่ผู้ประพடுத்தธรรมยังต้องสิ้นสำรวม ก็เพราะความหิวได้ จะนับอันใดกลับชาวนาผู้หนึ่ง และตอนนี้ชาวนาผู้อดอาหารมา 10 วัน ก็หิวจน สุดทนแล้ว จึงคิดว่า..

“ถ้าเรากินลิงนี้ นอกจากอิ่มท้องแล้ว ยังได้เนื้อลิงเป็นเสบียงเดินทางออกจากป่านี้ด้วย”

ชาวนาคว้าหินทุ้มลงที่ศีรษะลิงทันที ลิงสะดุ้งตื่นเจ็บปวดทั้งกายใจเลือดทะลักไหลนองท่วมตัว รีบผีนกายกระโดดขึ้นต้นไม้ทันที พลังกล่าวว่า..

“น่าอดสูใจจริงๆ ข้าช่วยเจ้าไว้แท้ๆ แต่เจ้ากลับเห็นว่าเรานี้สมควรตาย เจ้าคนชาติชั่วเอ๋ยเจ้านี้ ทำบาปหนักหนาแล้ว กรรมนี้อะไรได้สนองเจ้าเลย เอาเถอะ! เราจะช่วยให้เจ้าออกจากป่านี้ไปโดยเร็ว แต่เจ้าอย่ามาอยู่ใกล้ๆ เรา ความคุ้นเคยกับเจ้าไม่มีในตัวเราอีกแล้ว เจ้าจงเดินห่างๆ ให้พอมองเห็น กันได้เท่านั้น อย่าเข้ามาใกล้เป็นอันขาด!”

ลิงนำทางส่งชาวนาออกจากป่าสู่หมู่บ้านแล้วรีบกลับเข้าป่าไปล้างเลือดที่ศีรษะเช็ดน้ำตาลีแล้ว ก็กลับไปยังภูเขารักษาตัวสืบไป..

ชาวนาออกจากป่าได้ก็ดีใจที่รอดตายมาได้ แต่ดีใจเพียงชั่วครู่ จู่ๆ ร่างกายเกิดผื่นคันเป็น กลากเกลื้อนโรคเรื้อนผุดขึ้นเต็มตัวทั่วร่าง จนร่างกายคล้ายเปรี๊ยะไปแล้ว ชาวনার้องโอดครวญอย่าง ปวดแสบปวดร้อน ขึ้นเนื้อได้หลุดร่อนออกมาเป็นแผ่น ผิผุดขึ้นเท่ามะตูมครึ่งลูก เมื่อผีแตก น้ำเลือด น้ำหนองก็ไหลนองมึกลื่นเหม็นดุจซากศพ ชาวนาไม่ทราบว่าเป็นพิษอะไรไปถูกพิษร้ายอะไรในป่า หาว่าไม่รู้ว่า เป็นพิษที่ตนก่อขึ้นมาเอง เป็นพิษเนรคุณ!

บัดนี้ชาวนาจะเดินทางไปทางไหนชาวบ้านทั้งหญิงชายพากันถือท่อนไม้ไล่ไปชาวนาเปรตได้สวຍ
ทุกขเวทนาปานนี้อยู่ถึง 7 ปี เณรปีที 7 นี้เองพระราชาสเด็จพระประพาผ่านมาเห็นคนประหลาดนี้
เข้าพอดี ชาวนาจึงได้โอกาสพูดคุยกับผู้คนขึ้นมาบ้าง

พระราชาสเด็จพระประพาผ่านมาถึงสาเหตุที่ชาวนากลายเป็นเช่นนี้ ชาวนาทูลเล่าเหตุการณ์เมื่อ 7 ปีที่แล้ว
โดยละเอียด แล้วกล่าวอย่างสำนึกผิดว่า..

“ใครอย่าได้คิดร้ายต่อมิตรเป็นอันขาด! เพราะผู้ทำร้ายมิตรจัดเป็นคนเลวทรามในโลก ผู้ที่
ทำร้ายมิตรย่อมเป็นโรคเรื้อนเกลื่อนกลาด ผู้นั้นต้องมีสภาพเช่นเรานี้ แม้ตายไปก็ต้องไปนรก”

ชาวนาแล้วจบก็ได้วาระพ้นกรรมในโลกมนุษย์ ไปเสวยกรรมในอเวจีมหานรกต่อ เพราะ
แผ่นดินได้แยกช่องออกแล้ว ไฟร้อนแรงพุ่งขึ้นจากรอยแยกมาหอบเอาชาวนาไปใช้ชีวิตอยู่ในอเวจีสืบ
ต่อไป.. เป็นชีวิตใหม่ที่ยาวนาน ส่วนพระราชาสเด็จพระประพาผ่านกลับสู่พระนครด้วยความหวาดผวา

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า บุรุษผู้ประทุษร้ายมิตรในครั้งนั้นมาเป็นพระเทวทัต วาณร
มาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ ลิงบัณฑิตรู้ว่าชาวนากลายเป็นพาลเนรคุณ ก็ยังคิดช่วย ไม่คิดเคืองแค้น
ตัดใจความโกรธทิ้งไป มียอมให้เสียความเมตตา นับว่ามีความปรารถนาดีแม้แต่กับศัตรู ซึ่งเป็นสิ่งที่
ทำได้ยากอย่างยิ่ง

“นิสัยไม่ผูกใจเจ็บ, ไม่เก็บโทษเอามาคิด, มุ่งคิดสงเคราะห์, ไม่ชอบทะเลาะเบาะแว้ง,
ไม่ชอบแก่งชิงใคร, ไม่ทอดทิ้งใคร, ไม่ติดใจในความร้ายของผู้อื่น และหยิбыยื่นไมตรี” ทั้งหมดนี้
จึงนับเป็นนิสัยในวิถีนักรักรบที่มีที่นับเนื่องเข้าในเมตตาบารมี

9.7 สุวรรณสามผู้เมตตาต่อผู้ฆ่า¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งบิณฑบาตเลี้ยงบิดามารดาผู้กำพร้า พวกภิกษุพา
เธอไปเฝ้าพระโลกนาถเพื่อรับการตักเตือนที่ทำศรัทธาให้ตกไป พระทศพลทรงทราบความนั้นแล้ว
ตรัสว่า สาธุ สาธุ สาธุ เธอดำรงอยู่ในทางที่เราดำเนินแล้ว แม้เราเมื่อบำเพ็ญบารมีก็ได้บำรุงเลี้ยง
บิดามารดา ภิกษุนั้นได้ความเบิกบานใจกลับคืนมา เมื่อภิกษุทูลวิงวอนให้ทรงประกาศบุญจริยา
พระจอมมุนีจึงทรงนำอดีตมาแสดงดังต่อไปนี้..

ในอดีต ณ ป่าหิมพานต์ มีสามีภรรยาคนหนึ่งออกบวชเป็นฤๅษี ฤๅษีทั้งสองมีบุตรที่ท้าวสักกะ
ทรงประทานให้นามว่า สุวรรณสาม ต่อมาเมื่อสุวรรณสามอายุได้ 16 ปี สองฤๅษีถูกพญามุขใจเลว

¹สุวรรณสามชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 63 หน้า 155-213

จนตาบอดสนิท สุวรรณสามรู้ว่าพ่อแม่ตาบอดก็โศกเศร้าเสียใจที่ท่านต้องประสบชะตากรรมเช่นนี้แต่ก็
ดีใจที่ท่านจะได้มีโอกาสปรนนิบัติพ่อแม่ ตอบแทนพระคุณท่านทั้งสองสืบไป

สุวรรณสามปลอมบิดามารดาให้เบาใจ แล้วจัดแจงผูกเชือกเป็นราวให้บิดามารดาเดินจับ
นำทางไปทุกแห่งหนภายในบ้าน มีที่พักกลางวัน ที่พักกลางคืน ที่โรงกรม บรรณศาลา ที่ถ่ายอุจจาระ
ปัสสาวะ ทุกๆ วันสุวรรณสามไปหาผลไม้ในป่ามาเก็บไว้ กวาดถูอาศรม ถูหม้อน้ำไปตักน้ำที่แม่น้ำ
เตรียมอาหาร ไม้สีฟัน และน้ำบ้วนปาก ให้บิดามารดารับประทานก่อนแล้วจึงทานที่เหลือต่อจาก
บิดามารดา ยามเย็นก็ต้มน้ำร้อนให้อาบ ล้างเท้าให้บิดามารดา นำกระเบื้องถ่านเพลิงมาผิงให้ แล้ว
เช็ดมือเช็ดเท้าท่านให้แห้งยามใดไปหาผลไม้ก็มีหมวกวงล้อมหน้าล้อมหลังเดินตามไปด้วยหมวกินนรีก็
มาช่วยเก็บผลาผล สุวรรณสามต่างเป็นที่รักและไว้วางใจของฝูงสัตว์ป่านานาพันธุ์ แม้กระทั่งสัตว์ดุร้ายก็
ยังขอเป็นมิตรด้วย ทั้งนี้เพราะสุวรรณสามมีจิตเบียดเบียนสัตว์ ทั้งยังเมตตาเอ็นดูต่อสรรพสัตว์ในป่า
นี้เป็นอย่างดี คอยแผ่เมตตาให้อยู่เนื่องนิตย์..

เย็นวันหนึ่ง สุวรรณสามถือหม้อน้ำไปที่แม่น้ำ ลงอาบน้ำจนชื่นใจ แล้วขึ้นจากสระมาห่มผ้า
เปลือกไม้สีแดง ยกหม้อน้ำขึ้นพาดป่าจะกลับสู่อาศรม ทันใดนั้นเอง ลูกศรอาบยาพิษพุ่งมาอย่างแรง
ทะลุเข้าซี่ข้างของสุวรรณสาม ฝูงกวางตกใจกลัววิ่งหนีเข้าป่า สุวรรณสามตั้งสติวางหม้อน้ำลง หัน
ศีรษะไปทิศที่บิดามารดาอยู่ แล้วล้มตัวลงนอนซมความเจ็บปวด กล่าวว่า..

“ในป่านี้เรามีเคยมีเวรกับใคร บิดามารดาเราก็ไม่เคยมีเวรกับใครเลย ใครหนอใช้ลูกศรยิง
เราแล้วซ่อนตัวอยู่”

สุวรรณสามพูดไปพาลงถ่มโลหิตที่ท่วมกลบปากออก กล่าวต่อว่า..

“เนื้อของเรานี้ก็กินไม่ได้ หนังของเราก็เปล่าประโยชน์ แล้วเราถูกยิงด้วยเหตุอันใดหรือ?
ท่านเป็นใคร? เราจะรู้จักกันได้อย่างไรละสหาย โปรดบอกมาเถิด ทำไมถึงยิงเราแล้วซ่อนตัวอยู่”

บุรุษผู้ซ่อนตัวได้ฟังจนเคลิบเคลิ้มไปแล้วคิดว่า..

“นี่ขนาดถูกเรายิงด้วยศรอาบยาพิษ เจ็บปวดถึงเพียงนี้ ไม่ด่าว่าเราเลยสักคำ กลับเรียกหาเรา
ด้วยคำอ่อนหวานเช่นนี้ได้ เหลือเชื่อจริงๆ เอาล่ะ! เราจะออกไปหาเขา”

ชายผู้ยิงศรปรากฏตัวแล้วกล่าวว่า..

“เราคือพระเจ้ากปิลยักษ! เป็นพระราชอาของชาวกาสิ เราแม่ธนุและฉลาดในศรศิลป์ แม้
ช้างศึกเข้ามาก็ไม่พ้นลูกศรเราไปได้ วันนี้เราออกมาล่าสัตว์ แล้วท่านล่ะเป็นใครกันหรือ? ใครเป็น
บิดามารดาของท่าน?”

“ขอจงทรงพระเจริญ! ข้าพระองค์เป็นบุตรของฤาษี มีชื่อว่าสามะ วันนี้ข้าพระองค์นอนอยู่
บนปากทางแห่งความตายแล้ว ข้าพระองค์ถูกพระองค์ยิงด้วยลูกศรอาบยาพิษ เหมือนกวางถูก

นายพรานล่าโปรดทอดพระเนตรลูกศรที่ทะลุลำตัวข้าพระองค์ซึ่งนอนจมโลหิตอยู่เกิดข้าพระองค์อยากทราบว่าคุณจะยิงทำไม เลื้อยถูกฆ่าเอาหนิง ช้างถูกฆ่าเอางา แล้วข้าพระองค์ถูกฆ่าเพราะอะไรกัน?” สุวรรณสามทูลถามอย่างสงสัย

พระราชารัสตอบว่า..

“เรากำลังจะยิงกว้าง แต่กว้างเห็นท่านแล้ววิ่งหนีไป เราจึงโกรธท่าน!”

“พระองค์ตรัสอะไรกัน! กว้างที่เห็นข้าพระบาทแล้ววิ่งหนีไปไม่มีเลยในป่าแห่งนี้ แม่ฝูงกินนรีผู้มีความสะดุ้งกลัวอยู่เนื่องนิตย์ เมื่อเห็นข้าพระองค์ยังไม่สะดุ้งกลัว แล้วฝูงกว้างจะมาสะดุ้งกลัวข้าพระองค์ด้วยเหตุอันใด” สุวรรณสามทูลแย้ง

พระราชาทรงละอายพระทัยที่ทำร้ายสุวรรณสามผู้มีใจอ่อนโยนถึงเพียงนี้ และยังโกหกอีก จึงทรงสารภาพว่า..

“กว้างไม่ได้ตกใจท่านหรอก! เราโกหกท่าน เราไม่รู้ว่าท่านเป็นมนุษย์หรือเทวดา กลัวท่านจะหนีไป จึงยิงท่านไว้ก่อน ท่านมาจากไหน? ใครใช้ให้มาดักน้ำ?”

สุวรรณสามข่มกลั้นความเจ็บปวด บ้วนโลหิตออกจากปาก กล่าวตอบว่า..

“บิดามารดาของข้าพระองค์เป็นคนตาบอด ข้าพระองค์เลี้ยงท่านอยู่ในป่าใหญ่แห่งนี้ วันนี้จะนำน้ำไปให้ท่านทั้งสอง อาหารของบิดามารดาซึ่งพอมีให้ดำรงอยู่ได้อีก 6 วัน แต่ท่านทั้งสองตาบอดเกรงว่าจะตายเพราะไม่ได้น้ำความทุกข์เพราะถูกศรพิษนี้ยังเล็กน้อยแต่ทุกข์ที่ข้าพระองค์จะไม่ได้เห็นบิดามารดาอีกนั้นหนักหนาสาหัสยิ่งกว่าบิดามารดาข้าพระองค์เป็นคนกำพร้าเสียใจท่านจะร้องให้อยู่ตลอดทั้งคืน ร่างกายท่านทั้งสองคงจะเหี่ยวแห้งไปดุจแม่น้ำน้อยในฤดูหนาว ข้าพระองค์เคยหมั่นบำรุงนวดเพนมือเท้าท่านทั้งสอง มาบัดนี้ท่านทั้งสองไม่เห็นข้าพระองค์ก็จะบ่นเรียกหาว่า พ่อสามะมัวไปเที่ยวอยู่ที่ไหนในป่าใหญ่ ข้าแต่มหाराช ลูกศรคือความโศกนี้แหละ! ทำหัวใจข้าพระองค์ให้เป็นทุกข์มากกว่าศรที่พระองค์ยิงนับร้อยเท่า พันเท่า แสนเท่าทีเดียว”

พระราชาทรงดำริว่า..

“ชายผู้นี้เป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ตั้งอยู่ในธรรม ปฏิบัติบิดามารดาอย่างยอดเยี่ยม ยามนี้ประสบทุกข์หนักได้รับความเจ็บปวดกลับคร่ำครวญถึงแต่บิดามารดาเท่านั้นเราได้ทำความผิดในคนที่สมบุรณ์ด้วยคุณธรรมอย่างนี้แล้ว เห็นที่จะต้องตักนรกแน่แท้ แล้วอย่างนี้ราชสมบัติจะไปช่วยอะไรเราได้! เราจะต้องปฏิบัติบิดามารดาของบุรุษนี้ให้เหมือนกับที่บุรุษนี้ปฏิบัติ การตายของชายนี้จะต้องเป็นเหมือนไม่ตาย” ดำริดังนี้แล้ว ตรัสว่า..

“สามะผู้สง่างาม ท่านอย่าได้คร่ำครวญไปเลย เราเป็นผู้ฉลาดในการยิงธนู เราฆ่ากว้างและหาผลไม้มาเลี้ยงบิดามารดาแทนท่านได้ บิดามารดาของท่านอยู่ที่ไหน? จงบอกเรามาเถิด เราจะเลี้ยงดู

ให้เหมือนกับที่ท่านเลี้ยง”

สุวรรณสามดีใจ บอกหนทางแก่พระราชา แล้วประคองอัญชลีทูลวิงวอนว่า..

“ข้าพระบาทขอน้อมกราบพระองค์ ขอพระองค์ทรงบำรุงเลี้ยงบิดามารดาผู้ตาบอดของข้าพระองค์ด้วยเถิด ขอพระองค์ทรงมีพระดำรัสกับบิดามารดาของข้าพระองค์ให้ทราบด้วยว่าข้าพระองค์ขอกราบไหว้เท้าทั้งสองของท่าน”

เมื่อกล่าวจบก็มือเท้าแข็งแข็งหนึ่งไป พระราชาทราบว่สุวรรณสามตายแล้วก็โศกเศร้าเสียใจ คร่ำครวญเป็นการใหญ่ เมื่อหายโศกแล้ว จึงเดินถือหม้อน้ำไปยังอาศรมของสองฤๅษี ฤๅษีทั้งสองได้ปฏิสนธิการพระราชาเป็นอย่างดี หลังจากที่ปราศรัยสุขทุกข์กันพอสมควรแล้ว พระราชาตัดสินใจพระทัยแจ้งแก่ฤๅษีว่าตนได้ฆ่าสามะไปแล้ว มารดาของสุวรรณสามแทบไม่เชื่อหูตนเอง บิดารับห้ามไว้ไม่ให้โกรธต่อพระราชา ฤๅษีนิกล่าว่า..

“จะไม่ให้โกรธคนที่ฆ่าบุตรรัก ผู้เลี้ยงดูเราสองคนผู้ตาบอดได้อย่างไรกัน?”

ฤๅษีกล่าวห้ามนางต่อว่า..

“บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญบุคคลผู้ไม่โกรธ แม้จะเป็นคนที่ฆ่าบุตรคนเดียวของเราก็ตามที”

ฤๅษีนิยั้งคงคร่ำครวญรำพันถึงบุตรรักไม่ขาด พระราชาตรัสปลอบว่า..

“พระคุณเจ้าทั้งสองอย่าคร่ำครวญไปเลย ข้าพเจ้าจะเลี้ยงดูท่านเอง ท่านทั้งสองอย่าได้คิดมากไปเลย ข้าพเจ้าไม่ต้องการราชสมบัติอีกแล้ว จะเลี้ยงดูท่านทั้งสองไปจนตลอดชีวิต”

“ขอถวายพระพรมหาบพิตร! การที่พระองค์ทรงทำอย่างนี้ไม่สมควร พระองค์เป็นพระราชาของอาตมาทั้งสอง อาตมาทั้งสองขอถวายบังคมพระยุคลบาทของพระองค์” สองฤๅษีทูลทัดทาน

พระราชาสดับดังนั้นก็ทรงเลื่อมใส ทรงดำริว่า..

“น่าอัศจรรย์เหลือเกินคำหยาบคายของฤๅษีทั้งสองนี้ไม่มีแก่เราผู้ทำร้ายเขาถึงเพียงนี้เลย กลับมายกย่องเราเสียอีก” ทรงตรัสอย่างปิติพระทัยว่า..

“ท่านกล่าวเป็นธรรม บำเพ็ญความถ่อมตนดีแล้ว ขอท่านจงเป็นมารดาและบิดาของข้าพเจ้าด้วยเถิด ขอท่านโปรดอย่าคิดว่าข้าพเจ้าเป็นราชา โปรดคิดว่าข้าพเจ้าเป็นเหมือนสามกุมารเถิดนะ”

ฤๅษีทั้งสองประคองอัญชลีทูลวิงวอนพระราชาวา..

“พระองค์ไม่มีหน้าที่ทำงานให้อาตมาทั้งสอง แต่ขอพระองค์ได้โปรดทรงถือปลายไม้เท้าของอาตมาภาพ พาเราไปหาสุวรรณสามที่เถิด อาตมาทั้งสองอยากจะสัมผัสเท้าและใบหน้าของลูก

เหลือเกิน แล้วจะได้ทรมานตนให้ตายตามไปด้วย”

พระราชินีไม่ต้องการพาฤๅษีไป เพราะหากฤๅษีตาย ตนก็ต้องไปอยู่ในนรก จึงทรงบ้ายเบี่ยง แต่สองฤๅษีทูลอ้อนวอนหนักแน่นจนพระราชินีจำต้องเสด็จพาไป เมื่อทั้งสามถึงริมแม่น้ำ ฤๅษีผู้บิดา ได้ซ่อนเคียวรูปตรขึ้นไว้บนตัก ฤๅษีผู้มารดา ยกเท้ารูปตรขึ้นวางบนตักหนึ่งบ่นรำพึงว่า..

“ใครจะมาเช็ดขี้ฉาเปื้อนฝุ่นให้แม่ ใครจะมากวาดธุอาศรมของเรา ใครจะเตรียมน้ำเย็น น้ำร้อนให้เราอาบ ใครจะคอยให้เราทั้งสองได้ทานผลาหารในป่า ลูกสามะมาตายลงเสียแล้ว”

มารดาบ่นเพื่อไปปลางเอามือแอบบอกบุตรก็พบว่ายังอุ้งอยู่ รู้ว่าบุตรของตนเพียงแค่อสลบไปเท่านั้น จึงทำสังขการว่า..

“ลูกสามะของเราเป็นผู้ประพฤดิธรรมเหมือนดังพรหม เป็นผู้กล่าวคำจริง เลี้ยงดูบิดามารดา ยำเกรงผู้เจริญเป็นที่รักยิ่งกว่าชีวิตแม้ด้วยการกล่าวคำสังนี้ก่อปรกับอาณูภาพบุญที่ลูกทำแก่พ่อและแม่ ขอพิฆงหายสิ้นไปเถิด”

สุวรรณสามพลิกตัวแล้วนอนต่อฝ่ายฤๅษีบิดาเห็นดังนั้นจึงทำสังขการในทำนองเดียวกันบ้าง ยังมีเทพธิดาจากภูเขาคันธมาทน์ก็มากล่าวสังขจาด้วยความเอ็นดูสุวรรณสามว่า..

“เราอยู่ที่ภูเขาคันธมาทน์ ตลอดเวลาที่ผ่านมาก็จะเป็นที่รักของเรายิ่งกว่าสามกุมารนี้ ไม่มีเลย ด้วยสังขจาจนี้ ขอพิฆงหายไป”

เมื่อกล่าวจบ สุวรรณสามก็ลุกขึ้นความเจ็บป่วยได้อันตรธานหายไปหมดสิ้นเหมือนน้ำที่ กลิ้งออกจากใบบัว แม้แต่แผลที่ถูกยิงก็ไม่ปรากฏให้เห็น ขณะเดียวกันนั้น ดวงตาของสองฤๅษีก็กลับมาเห็นภาพดังเดิม แสงอรุณก็พลันขึ้นขอบฟ้าพอดี และคนทั้งสี่ก็ไปเฝ้าปรากฏที่อาศรม

สุวรรณสามทูลเชิญพระราชินีให้ทรงเสวยผลไม้ พร้อมนำน้ำเย็นจากแม่น้ำมาให้พระราชินี พระราชินีทอดพระเนตรเห็นเหตุการณ์อัศจรรย์ที่เพิ่งผ่านมาทั้งหมด ตรัสอย่างฉงนยิ่งนักว่า..

“ข้าพเจ้าสับสนจริง ๆ มีดมนไปหมดแล้ว ข้าพเจ้าเห็นท่านตายแล้วแท้ ๆ ทำไมท่านกลับฟื้นคืนมาได้?”

“เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายย่อมคุ้มครองผู้เลี้ยงดูบิดามารดา นักปราชญ์ทั้งหลายก็สรรเสริญ ผู้นั้น ผู้นั้นละจากโลกนี้แล้วก็ไปบันเทิงต่อในสวรรค์” สุวรรณสามทูล

“ช่างน่าอัศจรรย์จริง! แม้แต่เทวดาก็ยังมาเยียวรักษารักษาโรคให้ ตัวข้าพเจ้านี้หลงเดินทางผิดมา มากจริง ๆ ข้าพเจ้าขอถึงท่านเป็นสรวงในบัดนี้ ขอท่านช่วยข้าพเจ้าให้ไปเทวโลกได้ด้วยเถิด”

“ข้าแต่มหाराชเจ้า ถ้าพระองค์ประสงค์เทวโลก ขอจงทรงประพฤดิศพิธราชธรรมเถิด ขอ ทรงประพฤดิธรรม บำรุงพระชนกชนนี พระโอรสและพระมเหสี อีกทั้งยังมีหมู่มิตรแลอำมาตย์ อย่าขาด

การดูแลทหารกับทั้งประชาชนในแคว้นหมั่นบำรุงสมณะ เมตตาหมู่มฤคและปักษี หากทรงทำเช่นนี้ ก็จะได้เสด็จสู่สวรรค์ ธรรมที่พระองค์ทรงประพฤติดีแล้วนั้นเองจะนำความสุขมาให้พระองค์ พระอินทร์ เหล่าเทพ และหมู่พรหม ทั้งหมดไปทักทายสถานใดก็ล้วนด้วยธรรมที่ตนประพฤติดีแล้วทั้งนั้น ข้าแต่ พระราชา! ขอพระองค์ทรงอย่าประมาทเถิด”

สุวรรณสามถวายเบญจศีล พระราชาทรงรับศีลและโอวาทด้วยพระเคียร ทรงไหว้ขอขมา สุวรรณสามแล้วเสด็จกลับพระนคร นับแต่นั้นมา พระราชาทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ให้ทาน รักษาศีล ครองราชย์ด้วยธรรมสม่ำเสมอในที่สุดแห่งพระชนม์ได้มีสวรรค์เป็นที่ไปฝ่ายสุวรรณสามได้ปฏิบัติบำรุง บิดามารดาจนคนทั้งสามยังอภิญญา สมาบัติให้บังเกิด มิได้เสื่อมจากฌาน ที่สุดแห่งอายุขัยได้ไปพัก ที่พรหมโลกทั้งหมด

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า พระราชาปิยักขราชมาเป็นพระอานนท์ เทพธิดามาเป็น อุบลวรรณาเถรี บิดามาเป็นพระมหากัสสปะ มารดามาเป็นภิกษุณีภัททกาปิลาณี สุวรรณสามมาเป็น ตถาคตแล

“นิสสัยพูดด้วยจิตเมตตา ไม่เอาการโต้แย้ง, ขอบกล่าววาจาไพเราะ, ช่มใจไม่พูดด้วย โทสะ, เมตตาในศัตรู และมีน้ำใจเอ็นดู” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิธินักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้า ในเมตตาบารมี

9.8 ผู้ไม่ถือโทษคนตำหนาม¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก ภิกษุหนึ่งสนทนากันในธรรมสภาถึงพระปัญญาของพระทศพล พระตถาคต เสด็จมาทรงทราบความนั้นแล้วตรัสว่า มิใช่แต่บัดนี้เท่านั้นถึงในกาลก่อนตถาคตก็ย่ำยีวาตะของคนอื่น ได้เช่นกัน จึงทรงนำอดีตมาตรัสดังนี้..

กาลครั้งหนึ่ง มีชายหนุ่มชื่อ โพธิกุมาร เปื้อนอายในโลภียวิสัย แต่เห็นสุขในบรรพชา จึง ออกบวชเป็นปริพาชกอยู่มาวันหนึ่งพระราชาทอดพระเนตรเห็นโพธิปริพาชกเกิดความเลื่อมใสมีรับสั่ง ให้ช่างก่อสร้างบรรณศาลาไว้ในราชอุทยาน นิมนต์โพธิปริพาชกให้พำนักในอาศรม จนผ่านไป 12 ปี

กาลต่อมา พระราชาได้อำมาตย์ใหม่เข้ามารับราชการ 5 คน ทำหน้าที่สั่งสอนอรรธและ ธรรมแก่ประชาชน คนที่ 1 สอนว่าสัตว์ทั้งหลายจะดีได้เอง บุญบาปไม่มี, คนที่ 2 สอนว่าพระเจ้าเป็นผู้ สร้างโลก, คนที่ 3 สอนว่าสัตว์ไม่มีทุกข์และสุข ทุกคนเกิดมาต่างกันเพราะอดีตที่แตกต่าง, คนที่ 4 สอนว่าโลกหน้าไม่มี ตายแล้วสูญ, คนที่ 5 สอนว่าคนควรฆ่าบิดามารดา อย่าเลี้ยงไว้ ให้กอบโกย

¹มหาโพธิชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 62 หน้า 77-118

เพื่อตนเองอย่างเดียวพอ พระราชาตั้งให้อำมาตย์ทั้งห้านี้ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาคดีและทั้งห้าก็พากัน
กินสินบนคดีโกงชาวบ้านเรื่อยมา

วันหนึ่ง มีชาวบ้านคนหนึ่งแพคดีเพราะถูกพวกอำมาตย์โกง รู้สึกเจ็บช้ำน้ำใจยิ่งนัก เมื่อหาที่
พึ่งได้ไม่ได้จึงเข้าไปพบโพธิปริพาชก แล้วกล่าวว่า..

“ท่านผู้เจริญ! ท่านมาฉันในพระราชนิเวศน์อยู่ทุกวัน แต่ทำไม่ได้แต่ดูพวกอำมาตย์รับสินบน
จนชาวบ้านเดือดร้อนอยู่ล่ะ”

โพธิปริพาชกเกิดความสงสารชาวบ้าน ยอมเสี่ยงภัยจากพวกอำมาตย์ เดินทางไป
โรงวินิจฉัย แล้วตัดสินคดีใหม่ กลับผิดให้เป็นถูก ชาวบ้านแซ่ซ้องสาธุการ ร่ำลือกันไปทั่วพระนคร
พระราชาทรงทราบความนั้นจึงขอร้องให้โพธิปริพาชกทำการการเป็นผู้ตัดสินคดีแทนอำมาตย์เพื่อ
ความสุขของชาวบ้าน แต่ท่านปฏิเสธไม่รับตำแหน่ง เพราะมีไข้กิจของบรรพชิต พระราชาจึงตรัสว่า..

“ถ้าอย่างนั้น ในตอนเช้า ท่านมาฉันที่นี่ ต้องผ่านมาทางนี้ ขอให้ท่านตัดสินสัก 4 คดี ขากลับ
ก็อีก 4 คดี เพียงแค่นี้ก็พอให้ชาวบ้านอยู่เย็นเป็นสุข”

พระองค์ทรงอ้อนวอนอยู่บ่อยๆ จนท่านโพธิปริพาชกใจอ่อนยอมรับ เมื่อท่านตัดสินใจจะ
ช่วยชาวบ้าน ในครั้งนี้ ท่านก็เตรียมใจไว้แล้วว่าต้องเจอภัยในอนาคต แต่มีคิดว่าเวลานั้นจะมาถึง
เร็วอย่างยิ่ง วันนั้นท่านเข้ามาฉันแต่เจ้าหน้าที่ให้นั่งบนพื้นเปล่า ท่านก็รู้ว่าพระราชาเสื่อมศรัทธาตนแล้ว
ท่านจึงต้องการลาจากไปในวันนี้เสียเลย แต่หักใจยังไม่จากไป เนื่องจากต้องการรู้ให้แน่ว่าเกิด
อะไรขึ้น?

รุ่งขึ้นโพธิปริพาชกขมใจไปนั่งบนพื้นเปล่าอีกครั้ง คราวนี้เจ้าหน้าที่เอาข้าวคลุกเป็นเดนอาหาร
มาถวาย! วันต่อมา ท่านยอมมาอีกครั้งคราวนี้ เจ้าหน้าที่ไม่ยอมให้เข้าห้อง ถวายอาหารให้ที่เชิงบันได
ท่านนำกลับไปฉันที่อุทยานตั้งใจว่าวันรุ่งขึ้นจะมาสืบใหม่แต่วันรุ่งขึ้นจะมีสำหรับโพธิปริพาชกหรือไม่?
เพราะวันนี้ พระราชาทรงรับสั่งให้ฆ่าโพธิปริพาชกแล้ว! ราตรีนี้ช่างยาวนานเหลือเกิน พระองค์ทรง
บรรทมไม่หลับ เนื่องจากเพราะสภาพคุณธรรมความดีงามของโพธิปริพาชกที่ท่านได้แสดงธรรมให้
พระองค์ฟังมาตลอด 12 ปี ผุดขึ้นมาเป็นระลอก พระองค์ทรงเล้าความกังวลพระทัยให้มเหสีสดับ
ตั้งแต่เริ่มมีอำมาตย์เข้ามาพัวพัน ดังนี้..

ครั้งนั้น พวกอำมาตย์รีบเข้ามากราบทูลอย่างตระหนกว่า..

“ข้าแต่สมมติเทพ! เกิดเรื่องใหญ่แล้ว พวกข้าพเจ้าล่วงรู้มาว่าโพธิปริพาชกคนนี้คิดลอบ
ปลงพระชนม์เพื่อชิงความเป็นใหญ่ในทวยราษฎร์”

ที่แรก พระองค์ทรงหนักแน่น ไม่ทรงเชื่ออย่างเด็ดขาด! ทรงไม่เชื่อว่าผู้มีศีลมันคงจะคิดชั่ว
เช่นนี้ได้ แต่อำมาตย์ได้ทูลให้พระองค์พิสูจน์ว่า..

“ตอนนี้ชาวเมืองทั้งหมดเป็นพวกของโพธิปริพาชกหมดแล้วเหลือแต่ข้าพระองค์ทั้งห้าเท่านั้นที่ยังไม่ทิ้งพระองค์ ถ้าพระองค์ไม่ทรงเชื่อก็ทอดพระเนตรดูข้างล่างเถอะ! พระเจ้าข้า”

พระราชาสเด็จพระเนตรดู เห็นโพธิปริพาชกเดินมาโดยมีชาวบ้านผู้มาฟังร้องคดีแห่แหนห้อมล้อมมากมาย ความระแวงพระทัยก็เกิดขึ้นทันที ความกลัวภัยทำให้พระองค์ทรงเชื่ออำมาตย์ แต่ก็มีอาจารย์สั่งให้จับโพธิปริพาชกได้ทันทีเพราะยังไม่เห็นความผิด อำมาตย์จึงแนะนำให้ลดการอุปฐากที่เคยทำ เช่นนี้แล้วปริพาชกนั้นคงจะแอบหนีไปเอง แต่ท่านกลับไม่ยอมหนีไปสักที พวกอำมาตย์ทูลว่า ที่ท่านโพธิไม่หนีไปเพราะต้องการราชบัลลังก์นั่นเอง! ต้องรีบชิงฆ่าเสียก่อน พระองค์จึงรับสั่งให้อำมาตย์ลอบฆ่า แล้วหันกลับเป็นขึ้นๆ ทั้งลงส่วมปกปิดหลักฐาน

เหตุการณ์พลิกผันเยี่ยงนี้ได้เพราะอำมาตย์รู้ว่า “ระแวง” มีผลต่อผู้คนมากเพียงใด ถึงกับทำผู้มั่นคงตั้งภูผาให้หวั่นไหวมากมายแล้ว พระราชาก็ไม่ผิดกัน!

พระมหะสีทรงสดับเรื่องราวจนจบ ทรงห้วงราชสมบัติเช่นกับพระราชฯ หากพระราชฯ ทรงเกิดภัย นั้นย่อมหมายถึงภัยของพระนางเองด้วย ดังนั้นพระนางจึงทรงแนะนำพระราชฯว่า..

“ถ้าเป็นศัตรูถึงเป็นลูกก็ต้องฆ่า!”

พระองค์ได้พระนางสนับสนุนส่งเสริมอย่างนี้ จึงสบายพระทัยบรรทมหลับลงได้

ขณะนั้นมีสุนัขเหลือองตัวหนึ่งเผอิญได้ยินพระราชฯตรัสเล่าเหตุการณ์ให้พระมหะสีฟังทั้งหมด จึงไปดักรอโพธิปริพาชกที่หน้าประตูวัง หวังจะแจ้งข่าวนี้ตอบแทนพระคุณที่ท่านให้ข้าพเจ้าเลี้ยงดูอยู่ทุกวัน รุ่งขึ้นโพธิปริพาชกเข้ามาฉันตามปกติ สุนัขรีบเข้ามาอ้าปากแยกเขี้ยวร้องเสียงดังว่า..

“ท่านไปหาอาหารที่อื่นไม่ได้แล้วหรือ? พระราชฯทรงให้อำมาตย์ข่มฆ่าท่านอยู่ตรงชอกประตูนี้เอง ท่านอย่ามารับความตายเลย จงรีบกลับไปโดยเร็วเถิด”

โพธิปริพาชกพอมีวิชาติดตัวอยู่บ้างสามารถรู้สำเนียงเสียงร้องของสัตว์ได้ทุกชนิดจึงเดินกลับไปที่พักของตนทันที แล้วรีบเก็บบริวารเตรียมเข้าสู่ป่าหิมพานต์ที่ตนเคยอยู่อย่างสงบสุขเมื่อ 12 ปีก่อน ขณะนั้นพระราชฯประทับยืนดูอยู่ที่สีหบัญชร ทรงดำริว่า..

“ถ้าโพธิปริพาชกเป็นศัตรูของเราจริง ก็จะต้องกลับไประดมพรรคพวกมาแน่ แต่ถ้าไม่จริงคงเก็บของแล้วจากไปเลย”

พระราชฯเสด็จตามไป ทรงทอดพระเนตรเห็นโพธิปริพาชกจะจากไปแน่แล้ว รีบเข้าไปกราบนมัสการตรัสถามว่า..

“ข้าแต่ท่านอาจารย์! เหตุไรท่านถึงรีบร้อนเก็บข้าวของถือไม้เท้า ร่ม รองเท้า บาตร พาดผ้า จะรีบไปไหนหรือ?”

ท่านโพธิคิดว่พระราชาพาลองค้ี้ยังไม่รู้สำนึกสิ่งทีตนทำอีก กล่าวตอบว่า..

“ตลอดเวลา 12 ปี ที่อาตมภาพอยู่กับพระองค์ อาตมภาพไม่เคยเห็นสุนัขเหื่องมันคำรามเลย วันนี่มันแยกเขี้ยวเห่าอาตมาคล้ายกับว่าไม่เคยรู้จักกัน ก็เพราะมันได้ยีนคำของมหาบพิตรกับพระชายาผู้สิ้นศรัทธา”

พระราชาทรงเสียพระทัย ตรัสว่า..

“ท่านอาจารย์ ข้าพเจ้าขอโทษในความผิดนี้ ขอท่านได้โปรดอยู่ต่อเถิด อย่าเพิ่งไปเลยนะ”

“ขอถวายพระพร ปกตินั้นบัณฑิตทั้งหลายไม่อยู่ร่วมกับผู้ทำกรารงานโดยไม่พิจารณาให้รอบคอบดังเช่นพระองค์ เวลานั้นสมควรที่อาตมภาพจะหลีกไปแล้ว อาตมภาพจะขอจากไปเสียเองก่อนที่ถูกระองค์ใส่บุคคลไม่ควรคบหาคนที่ไม่ศรัทธากันเหมือนดังบ่อที่ไม่มีน้ำแม้จะขุดบ่อก็มีแต่กลิ่นโคลนตม ควรคบคนที่เลื่อมใสกันเท่านั้นเหมือนผู้ต้องการน้ำเข้าหาห้วงน้ำใส ฉะนั้น คนควรคบผู้ที่คบด้วยไม่ควรคบคนผู้ไม่คบด้วย ผู้ใดไม่คบคนผู้คบด้วย ผู้นั้นเป็นคนพาลมีธรรมชั่ว

มิตรย่อมแห่งหน่ายกันด้วยเหตุ 3 ประการ คือ คลุกคลีกันมากเกินไป, ไม่ไปมาหาสู่กัน และขอในเวลาไม่สมควรขอ ดังนั้น บุคคลไม่ควรไปมาหากันพรว่หรือ ไม่ควรเห็นห่างให้เนิ่นนาน และไม่ควรขอในกาลไม่สมควร เช่นนี้มีมิตรทั้งหลายจะไม่แห่งหน่ายกัน คนรักกันกลับไม่เป็นที่รักกันได้ เพราะการอยู่ร่วมกันนานเกินไป อาตมภาพมิได้เป็นที่รักของมหาบพิตรมาแต่ก่อน เพราะฉะนั้นอาตมภาพจึงขอลาไปก่อน” โพธิปริพาชกทูลลา

“พระคุณเจ้าไม่รับอัญชลีของสัตว์ผู้เป็นบริวารมาอ่อนวอนอยู่อย่างนี้เลย ไม่ทำตามคำขอร้องของข้าพเจ้าเลย ข้าพเจ้าวิงวอนพระคุณเจ้าถึงเพียงนี้แล้วอย่างไรเสียขอพระคุณเจ้าโปรดกลับมาเยี่ยมอีกจะได้ไหม?” พระราชาทูลอ่อนวอน

“มหาบพิตรผู้ผดุงรัฐ! ถ้าอันตรายไม่มีแก่เราสอง ชีวิตของพระองค์และของอาตมาก็จะยังยืนยาว เราคงได้เห็นกันอีก ขอพระองค์จงอย่าประมาทเถิด”

กล่าวจบแล้วกลับสู่ป่าหิมวันต์อันร่มรื่นทันที ตัดขาดจากการแสดงธรรมโปรดพระราชาเข้าป่าหาความสุขที่มุ่งหวังต่อไป..

พวกอำมาตย์ได้ตำแหน่งคืนแล้วก็ทำการหยาบช้ายิ่งขึ้นวินิจฉัยฉ้อโกงคดีกินสินบนจนอึดหน้าสำราญ ชาวบ้านแสนทุกข์เข็ญลำเค็ญใจ โจรก็มีชุกชุม เทียบปล้นขโมยอยู่ทุกวัน เมื่อถูกจับกลับได้รับอิสระ พวกอำมาตย์ทำเช่นนี้แล้วยังไม่สิ้นระแวงภัยในลาภสักการะของตน กล่าวท่านโพธิปริพาชกจะกลับมาขัดขวางความสุข ให้ต้องพลัดพราจากตำแหน่งอย่างสุดแสนโดยไม่คำนึงถึงผู้อื่นอีก

ความกลัวนี้ผลักดันให้อำมาตย์ครุ่นคิดหาทางกำจัดสิ่งทีตนคิดว่าอาจนำโพธิปริพาชกหวนกลับมาได้อีก ความคิดอุบาทว์ต่างๆ ก็ผุดขึ้นมาเรื่อยๆ อำมาตย์คิดว่าโพธิปริพาชกอาจติดใจในพระมเหสี

ต้องกำจัดมเหล็ก่อน จึงคิดใช้แผนเดิม คือความระแวง ซึ่งใช้ได้ผลเสมอมา อำมาตย์จึงไม่คิดเปลี่ยนวิธีให้มากความ ดังนั้นอำมาตย์เข้าไปเฝ้าพระราชแล้วกราบทูลว่า..

“หลายวันมานี้พวกข้าพระองค์ได้ยินข่าวเรื่องหนึ่ง” อำมาตย์กราบทูลพระราช

“เรื่องอะไรหรือ?” พระราชาตรัสถามทรงใคร่รู้

“โพธิปริพาชกและพระราชเทวีลอบส่งข่าวสาส์นโต้ตอบกันไปมาเสมอ พระเจ้าข้า”

“ข่าวสาส์นนั่นส่งให้ทำอะไร?” พระราชาทรงซักไซ้

“ท่านโพธิส่งสาส์นถึงพระราชเทวีว่า ขอให้เธอจงลอบปลงพระชนม์ แล้วราชสมบัติก็จะตกเป็นของเรา ส่วนพระเทวีก็ส่งสาส์นตอบไปว่า การปลงพระชนม์ให้เป็นหน้าที่ของหม่อมฉัน ขอให้ท่านรีบมาโดยเร็วเถิด” อำมาตย์ทูลเรื่องกราบทูล

พระราชไม่ทรงแค้นพระทัย แต่อำมาตย์ไม่กังวลในเรื่องนี้ เนื่องจากตนรู้ว่าความระแวงได้เกิดขึ้นแล้วแผนการสำเร็จแล้ว! ช่องว่างระหว่างพระทัยมิให้เจาะลงได้แล้วเหลือแต่ขั้นตอนต่อไปเท่านั้น อำมาตย์หันมาเฝ้ากราบทูลบ่อยๆ ในที่สุดพระราชาก็ทรงเชื่อ มีรับสั่งให้ปลงพระชนม์พระเทวี พระเทวีตกอยู่ในชะตากรรมเดียวกันกับโพธิปริพาชกเสียแล้ว ทั้งที่หลายวันก่อนพระนางได้ตรัสสนับสนุนให้พระราชฆ่าท่านโพธิแท้ๆ ครานี้ถึงทีของพระองค์เอง พระราชาให้สับร่างเป็นชิ้นๆ ทิ้งลงส้วม!

พระราชพลาดไป! ทรงลืมนึกว่า พระเทวีก็มีโอรส บุตรที่โหดร้ายจะไม่โกรธแค้นผู้สั่งฆ่ามารดาตน! ข่าวพระราชเทวีถูกปลงพระชนม์เลื่องลือไปทั่วพระนคร พระราชโอรสทั้งสี่ตั้งตนเป็นศัตรูต่อพระราชทานที พระราชกลายเป็นผู้ประสพภัยใหญ่หลวง ทรงบรรทมไม่เป็นสุขแม้สักลมหายใจเดียว กาลนั้น โพธิปริพาชกพำนักอยู่อาศรมในป่าอย่างสงบสุข ข่าวร้ายลือจากชาวบ้านถึงเรื่องพระมเหสีถูกปลงพระชนม์ก็มาถึงท่าน ด้วยจิตกรุณาของท่าน แม้พระราชจะคิดฆ่าตนก็ไม่โกรธ กระทั่งยังเห็นพระคุณที่ช่วยให้ข้าพเจ้ามา จึงคิดว่า..

“ยกเว้นเราเสียแล้ว ใครอื่นเล่าจะมาช่วยพระราชให้พ้นภัย เราต้องไปห้ามพระกุมารไม่ให้ทำบาปหนัก”

รุ่งเช้าท่านเข้าไปบ้านโยม ฉันทื่นวอนที่โยมถวาย พลันคิดอะไรบางอย่างขึ้นได้ จึงขอหนังสือจากโยมนำมาตากแห้งที่อาศรมให้หมดกลิ่น นำมานุ่งห่มแล้วตรงไปเมืองพาราณสีทันที ท่านตรงเข้าไปพบพระกุมารก่อน ทูลเตือนว่า..

“การฆ่าบิดาเป็นกรรมหนักหนาสาหัส! พวกท่านอย่าได้กระทำ ทุกคนย่อมแก่ตายไปเอง ตัวเรานี้มาก็เพื่อไถ่เกื้อให้พวกท่านสามัคคีกันไว้ก่อนพวกท่านรออยู่ที่นี้ก่อนพอเราแจ้งข่าวมาขอให้พวกท่านมาหาเราที่อุทยาน แล้วจะรู้จักอีกที”

โพธิปริพาชกนั่งลูบหนังลึงอยู่บนแผ่นหินคนเฝ้าสวนรีบวิ่งไปกราบทูลพระราชา พระราชาทรงดีพระทัยยิ่งนัก รีบเสด็จมาหาโพธิปริพาชก พวกอำมาตย์ตกใจเหลือประมาณรีบวิ่งตามพระราชามาเพื่อทูลยุยงให้กำจัดโพธิปริพาชกให้ได้ โพธิปริพาชกไม่แยแสสนใจพระราชา ยังคงลูบหนังลึงต่อไป..

“ทำไมท่านไม่ยอมพูดจากับข้าพเจ้าเลย มัวแต่ลูบคลำหนังลึงอยู่ได้ หนังลึงของท่านมีอุปการคุณมากกว่าตัวข้าพเจ้าเชียวหรือ?” พระราชาตรัส..

“ถูกแล้ว! มหาบพิตร ลึงตัวนี้มีอุปการะแก่ข้าพระองค์มาก เรานั่งบนหลังของมันไปในที่ต่างๆ ลึงนี้นำหมอน้ำมาให้เรา(เอาหนังลึงพาดบ่าแบกน้ำ), กวาดที่อยู่ให้เรา(เอาหนังลึงปิดพื้น), ปฏิบัติขัดสีให้เรา(เอาหนังลึงขัดถูตัว) แต่เราก็กินเนื้อของมัน เอาหนังมันมาตากแห้งปูนั่งนอนเพราะจิตใจเราชั่วช้า!”

พวกอำมาตย์พากันปรบมือหัวเราะเยาะเย้ยว่า..

“โอ้! พวกเราดูการกระทำของบรรพชิตนี้สิ ฆ่าลึงแล้วยังเอาหนังของมันอีก นักบวชประสาอะไร ทำปาณาติบาตได้ปานนี้!”

“พวกท่านหัวเราะเยาะเราทำไม?” โพธิปริพาชกถามอย่างมีเชิง

“ท่านทำร้ายมิตร ช้ายังทำปาณาติบาตอีก ท่านไม่รู้ตัวเลยหรือ?” อำมาตย์คนแรกตอบ

“ตัวท่านเที่ยวสอนชาวบ้านว่า โลกนี้ไม่มีบาปกรรม จะทำอะไรก็ได้ ถ้าคำของท่านเป็นจริงอย่างนั้นเราฆ่าลึงก็มิเห็นเป็นไร เราไม่มีโทษผิดเลย ถ้าท่านคิดจริงอย่างที่พูด ท่านจะมาว่าเราทำไมท่านต้องสรรเสริญเราสิ! เพราะเราได้ทำตามคำสอนของท่าน แต่ท่านกลับไม่เชื่อคำพูดของตนเองแล้วมาติเตียนเรา”

โพธิปริพาชกพูดสวนกลับอำมาตย์คนแรก และกล่าวกับอำมาตย์คนที่สองต่อว่า..

“ส่วนตัวท่านนี้เที่ยวบอกชาวบ้านว่า พระเจ้าสร้างชีวิต สร้างฤทธิ์ สร้างความพินาศ สร้างกรรมดี กรรมชั่ว ให้แก่ชาวโลก อย่างนั้นชีวิตเรานี้ก็ทำตามคำสั่งของพระเป็นเจ้า พระเจ้าเปื้อนบาปเอง เราไม่ได้บาป ถ้าคำพูดของเจ้าไม่ชั่วช้า เป็นคำจริง เราฆ่าลึงก็มิเห็นเป็นไร ท่านจะมาหัวเราะติเตียนเราทำไมเล่า” แล้วกล่าวกับอำมาตย์คนที่สามต่อไปว่า..

“ส่วนท่านสอนว่าทุกข์สุขในโลกเป็นของเกิดขึ้นเอง ไม่มีบุญ ไม่มีบาป ทุกการกระทำล้วนเกิดมาจากอดีตของมันเอง อย่างนั้นเราฆ่าลึงจะผิดอะไร ถ้าท่านเชื่อตามคำของท่านจริง เราก็ไม่ผิด”

แล้วกล่าวกับอำมาตย์คนที่สามต่อไปว่า..

“เจ้าเที่ยวสอนชาวบ้านว่า การให้ทานไร้ผล ตายแล้วก็ขาดสูญ ไม่มีปรโลกใดๆ ถ้าเจ้าเชื่อถ้อยคำของเจ้าเอง แล้วบาปจะมีแก่เราที่ไหน”

กล่าวกับอำมาตย์คนสุดท้ายต่อไปว่า..

“ส่วนเจ้าบอกว่าคนเราควรฆ่าบิดามารดาของตน ฆ่าพี่ฆ่าน้องและหมู่ญาติของตน แล้วแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตัวเองอย่างเดียว เจ้านี้เป็นพาลแท้ๆ ถ้าเช่นนั้นทำไมเจ้าไม่ฆ่าคนทั้งหมดที่เจ้าพูดถึง เพื่อเอาประโยชน์ล่ะ!”

พวกเจ้าจงจำไว้! บุคคลนั้นนอนในร่มไม้ใด ไม่ควรหักรานกิ่งของไม้นั้น เพราะผู้ทำร้ายมิตรเป็นคนเลวทรามต่ำช้า ช้าแต่มหาราช! พระราชาผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรมฆ่าพระชายาผู้ไม่คิดร้าย ย่อมประสบบาปอย่างหนัก และย่อมผิดต่อพระราชบุตรทั้งหลาย พระเทวีถูกพวกอำมาตย์เหล่านี้ฆ่าตายไปแล้ว ตั้งแต่วันนี้ไปพระองค์อย่าได้ทรงเชื่อคำของคนชั่วพวกนี้อีก”

โพธิปริพาชกให้คนไปทูลเชิญพระกุมารทั้งสี่มา แล้วให้พระราชาทรงยกโทษให้พระกุมารจากนั้นถวายโอวาทว่า..

“มหาบพิตร แต่จะไปขอพระองค์อย่าเพิ่งทรงเชื่อคำคนอื่นโดยยังไม่พิจารณาเหตุร้ายทั้งหมดนี้เกิดขึ้นเพราะพระองค์ทรงเชื่อคำคนมุ่งทำลายมิตรจนทำกรรมสาหัสถึงเพียงนี้ พระกุมารทั้งหลายก็อย่าทรงคิดร้ายต่อพระราชาอีกเลย”

“ข้าพเจ้าผิดต่อพระโอรสและพระเทวีก็เพราะเจ้าพวกอำมาตย์เหล่านี้แท้ๆ ข้าพเจ้ามัวแต่เชื่อฟังคำพวกมัน จึงทำบาปกรรมมากมาย ข้าพเจ้าจะฆ่าอำมาตย์ทั้งห้านี้ให้หมดเลย”

โพธิปริพาชกห้ามไม่ให้ทรงทำอย่างนั้น พระราชาทรงรับสั่งให้บริวารพาพวกอำมาตย์ ให้จับโกนผมไว้แหยมหัวแหยม จองจำด้วยชื่อคา ทาชีวะ แล้วขับไล่ออกนอกเมืองทันที ส่วนโพธิปริพาชก เสร็จธุระแล้วก็กลับสู่ป่าหิมวันต์ตามเดิม ทำจานและอภิญญาให้เกิด เจริญพรหมวิหารจนตลอดชีวิต พอสิ้นชีพก็ไปพักต่อในพรหมโลก รอลงมาสว่างบาร์มีต่อไป..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า อำมาตย์ทั้ง 5 ในกาลนั้นมาเป็นปुरुณกัสสปะ มักขลิโคสาละ ปกุกัจจานะ อชิตเกสกะมพล และนิครนถ์นาฏบุตรในกาลนี้ สุนัขเหลือองมาเป็นพระอานนท์ โพธิปริพาชกมาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ การทำความดี บางครั้งต้องเสี่ยงเอาความสงบสุขของตนเป็นเดิมพัน เนื่องจากอาจไปขัดผลประโยชน์ของใครเข้า หากโพธิปริพาชกไม่มีเมตตาอย่างเปี่ยมล้น ก็ยากจะทนกับผู้ที่ทู่เข็ญด้วยกิเลสได้ความเบื่อก็น่าจะทำให้เกิดความท้อแท้ในการทำสิ่งที่ดีเพื่อผู้อื่นเป็นตัวอย่าง ความเมตตากรุณาเอ็นดูต่อสรรพสัตว์ ซึ่งเข้าทางพญามาร เป็นกับดักของพญามารที่จะลดคุณค่าของนักสร้างบาร์มี ที่แม้จะไปถึงจุดหมายได้ แต่ก็ไม่ยอมให้สร้างคุณประโยชน์ต่อผู้อื่น มิให้เอาความสามารถพิเศษมาใช้อย่างเต็มที่แฉกเช่นกับพระสัพพัญญูพุทธเจ้าทั้งหลาย

“นิสัยยินดีในความดีผู้อื่น, ไม่ขมขื่นเมื่อเห็นคนใกล้ตัวได้ดี, เห็นแก่ความดี ไม่มีริษยา, ไม่เบียดเบียนคน ทนกลืนสผู้อื่นได้ และเห็นโทษความไร้น้ำใจว่าเป็นสิ่งทำตนให้คับแคบ ริดรอนคุณค่า ทำลายคุณประโยชน์ของตนลงไปอย่างมหาศาล” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิธินักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในเมตตาบารมี

9.9 ภาชิตหมวดเมตตาบารมีที่มีมาในชาติ

เมตตาบารมี เป็นการฝึกนิสัยดบร้อนอ่อนโยนมีน้ำใจใส่เย็น กำจัดนิสัยคิดเล็กคิดน้อยที่ทำให้มักโกรธมักชุ่นเคืองอันคนเราจะซาบซึ้งกันก็ด้วยมีพระคุณต่อกันมิใช่ซาบซึ้งในความเป็นใหญ่มีอำนาจชื่อเสียง

พระโพธิสัตว์ทั้งหลายในกาลก่อน เห็นทุกชัคนอื่น ย่อมไม่หวังชีวิตตน ประโยชน์ผู้อื่นจากประโยชน์ตนนั้นแลเป็นสิ่งที่หนักกว่าสำหรับพระโพธิสัตว์เหล่านั้น

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อได้ช่องพึงเจริญเมตตาทำให้มาก ทำให้เป็นดงยาน ทำให้เป็นที่ตั้ง ไม่ให้ฟุ้งชาน สัมมเวด้วยดีแล้ว พึงหวังอาณิสส 11 ประการคือ หลับเป็นสุข ตื่นเป็นสุข ไม่ฝันร้าย เป็นที่รักของมนุษย์ทั้งหลาย อมนุษย์ไม่ทำลายชีวิต จิตได้สมาธิเร็ว เทวดาลงรักษา สิ้นหน้าผุดผ่องใส ไฟยาพิษศัสตราไม่ทำลาย ตายดีไม่มีหลง ดำรงถึงพรหมโลกชั้นสูง ฉะนี้ จิตที่คิดเกื้อกูลหาประมาณมิได้เป็นจิตบริบูรณ์ เมื่ออบรมดีแล้วกรรมใดที่เคยทำพอประมาณ กรรมนั้นจะไม่เหลืออยู่ในจิตเหมือนหวังน้ำใหญ่หุ้มห่อน้ำน้อยไว้ ฉนใด กรรมอันเล็กน้อยก็ฉนนั้น ย่อมไม่มีโอกาสให้ผลของตน

การฝึกสมาธิเป็นประจำเป็นรากฐานการสร้างเมตตาบารมีได้อย่างดี เพราะเป็นการฝึกใจให้คลายความคับข้องและคับแค้นใจ ใจขยายกว้างเบิกบานเป็นสุขไปสู่ผู้อื่น ในสภาวะใจเช่นนี้จึงเหมาะแก่การปลูกฝังนิสัยแห่งเมตตาบารมี

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 9 ชาดกในหมวดเมตตาบารมี จบโดยสมบูรณ์แล้ว โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 9 และกิจกรรม ในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 9 แล้วจึงศึกษาในบทที่ 10 ต่อไป

บทที่ 10
ขาดกในหมวด
อุเบกขาบารมี

เนื้อหาบทที่ 10

ชาดกในหมวดอุเบกขาบารมี

- 10.1 ความตายไยต้องเศร้า
- 10.2 ลึงสงบใจพลิกวิกฤติ
- 10.3 สรูป และ ภาสิตหมวดอุเบกขาบารมีที่มีมาในชาดก

1. อุเบกขาบารมี เป็นนิสัยที่จำเป็นอย่างยิ่งในวิธินักสร้างบารมี หากไม่สร้างอุเบกขาบารมี ก็มีโอกาสเดินอยู่ในเส้นทางของการสร้างบารมีได้ เพราะต้องไขว่คว้า เจอกนอกเป้าหมาย ถูกความยินดี ยินร้าย โหม่งหัวใจให้หันไปเส้นทางอื่น กระทั่งทำให้ต้องเวียนวนทนทุกข์อยู่ในวังวนกิเลส เป็นปาวเป็นทาสของมารไม่สิ้นสุด

2. การสร้างอุเบกขาบารมี เป็นการสร้างนิสัยต่างๆ เพื่อรักความไม่หวั่นไหว รักใจที่สงบ ไม่ยินดียินร้าย ชอบให้ใจนิ่งเป็นสุข อิ่มใจในตัวเอง ไม่ต้องการเป็นทาสของอารมณ์ต่างๆ ที่มา ชักจูงชนิดยอมตายก็ไม่ยอมหวั่นไหว เมื่อทำจนเป็นนิสัยก็จะป้องกันภัยในการพลัดออกนอกเส้นทาง การสร้างบารมี เมื่อเกิดมาใหม่ก็จะใจหนักแน่นต่ออารมณ์ทั้งหลาย ไม่คล้อยตามอกุศลง่าย ๆ เป็น ผู้มีบุคลิกมั่นคงเป็นปกติ ไม่เป็นคนเจ้าอารมณ์ที่อ่อนไหวไปมา

3. หากนิสัยแห่งอุเบกขาบารมีบกพร่อง วิธินักสร้างบารมีจะไม่ปลอดภัย เพราะจะมีได้นิสัย อันเป็นปราการด่านสุดท้ายที่จะมีให้หลงทางออกนอกวิถีทำให้พลาดพลั้งต้องถูกชักจูงจิตให้ไปสู่ธรรม อยู่ตลอดหนทาง ดังนั้นจำเป็นต้องครอบครองนิสัยเหล่านี้เอาไว้ ก่อนที่จะหลงทิศหลงทางไปไกลจาก จุดหมายจนถึงเป้าหมายไปในที่สุด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้รู้นิสัยชุดที่สิบที่ต้องใช้ในวิธินักสร้างบารมี เป็นนิสัยหมวดหมู่อุเบกขาบารมี
2. เพื่อให้เห็นตัวอย่างของนักสร้างบารมีในอดีตที่ประสบความสำเร็จ ไว้รื้อนำมาปฏิบัติ
3. เพื่อให้ได้นิสัยชุดที่สิบประจำวิธินักสร้างบารมีมาครอบครอง

หากอุปมาวิธีนักสร้างบารมีเป็นดังวิถีแห่งสงครามที่ต้องสู้รบกับอธรรมเช่นนั้นอุเบกขาบารมีก็เปรียบได้กับ “ทัพฝ่ายตุลาการ”

นิสัยต่างๆ ในหมวดหมู่ของอุเบกขาบารมี จึงเปรียบเหมือนตุลาการทหารที่มีหน้าที่ตั้งตราชูคอยขังความชอบและความผิดให้เสมอกัน เทียงตรง ไม่ลำเอียง รักษาระเบียบและอุดมการณ์ของกองทัพคอยคุมทัพบมิให้ฝ่าฝืนออกนอกธรรมประจำทัพ เพื่อความสุขสงบและการบรรลุอุดมการณ์ของกองทัพ ทัพนี้จึงเป็นสัญลักษณ์แห่งความ “เทียงธรรม” ของกองทัพ

อุเบกขาบารมี เป็นเครื่องบ่มนิสัยรักความหนักแน่นไม่หวั่นไหวยินดียินร้าย รักการฝึกใจหยุดนิ่ง ไม่ให้ซัดส่ายไปในโลกธรรมทั้งหลาย รักธรรมและความถูกต้อง ยึดถือธรรมเป็นหลัก ไม่ยอมออกนอกธรรม เห็นธรรมสำคัญกว่าชีวิตและอื่นใดทั้งหมด รู้จักสละอารมณ์ ไม่ชอบให้ใจซึ้นลงไปกับสุขทุกข์ เทียงตรงดุจตราชูเสมอกันในสุขและทุกข์ไม่ลำเอียง วางใจเป็นกลาง บริสุทธิ์หยุดนิ่ง ดุจแผ่นดินที่วางเฉยต่อของหอมและคุดเหม็น เห็นโทษของความหวั่นไหวว่าเป็นของทุกข์ร้อน คอยยกย่อนจิตให้ได้ทุกข์ ล่อหลอกให้ออกนอกวิถีของบารมี ชักจูงให้ไปสู่ธรรม หากฝึกฝนจนเป็นนิสัยจะทำให้หนักแน่นต่อการสู้กิเลส อิ่มใจในทุกสถาน และสละอารมณ์อกุศลได้อย่างง่ายดาย

หากนิสัยแห่งอุเบกขาบารมีบกพร่อง จะมีนิสัยชั่วคืออคติ 4 ซึ่งเป็นการเอียงออกนอกธรรมด้วยความรัก เช่น ลำเอียงเพื่อพวกพ้องหมู่ญาติ หรือโกรธเมื่อเห็นเป็นศัตรู หรือกลัวถูกออกจากยศตำแหน่ง กลัวมิได้การยอมรับจึงไม่กล้าทำสิ่งดีๆ ที่ควรทำ หรือทำชั่วเพราะรู้ไม่ทันกิเลส หลงตัวเอง หลงไหลไปต่างๆ สับสน ไม่พิจารณาให้รู้แน่ชัด เป็นต้น นอกจากนี้ยังติดในโลภธรรมคือยินดีในความมีขึ้น และยินร้ายในความเสื่อมลง กล่าวคือกลัวเสียลาภ ยศ คำสรรเสริญ กามสุข และกลัวขัดสน ไม่เป็นที่ยอมรับ ถูกโจมตีินทา ทุกข์ยากลำบาก จึงออกนอกธรรมและทั้งอุดมการณ์ไปในที่สุด

อุเบกขาบารมี เป็นบารมีที่ละเอียดอ่อนที่สุดเพราะเป็นการรักษาสภาพใจอยู่ตลอดเวลา จึงเป็นบารมีที่ทำได้ยากเหตุนี้ผู้ที่หมั่นฝึกสมาธิสม่ำเสมอจะสร้างบารมีชนิดนี้ได้ดี ยิ่งถ้าเข้าถึงธรรมตั้งแต่ดวงปฐมมรรคขึ้นไปก็เห็นว่าวางใจเป็นกลางได้อย่างแท้จริงเพราะใจมันคงอยู่ศูนย์กลางกายจึงไม่เอียงและอยู่ในดวงธรรมจึงไม่ประพฤติดอกนอกธรรม อุเบกขาบารมีจะเป็นป้อมปราการด่านสุดท้ายที่จะรักษานักสร้างบารมีมิให้ถูกดึงออกนอกวิถีบารมี ป้องกันมิให้ไปติดลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ซึ่งเป็นดังภาพมายา เพราะในความเป็นจริงมนุษย์ทุกคนต้องเสื่อมลาภ หมดยศ ถูกนินทา และสังขารนี้เป็นทุกข์อย่างยิ่ง

สำหรับ “การวางเฉยต่อความดี” คือไม่ยอมทำความดีในฐานะที่ควรทำ ไม่ได้เป็นอุเบกขา บารมี แต่เป็นความเห็นแก่ตัวที่ทำลายอุเบกขาบารมี อุเบกขาบารมีย่อมเกิดจากการวางเฉยต่ออารมณ์ ที่หวั่นไหวแล้วดำรงอยู่ในธรรมได้ จึงทำความดีได้ทุกรูปแบบ เช่น เมื่อเจอความยากลำบากก็ไม่หวั่น ไหว สู้ทำความดีต่อไป มิใช่จิตใจหวั่นไหวกลัวความลำบากเลยอยู่เฉยๆ ไม่ทำอะไร, หรือเมื่อจะนั่งสมาธิ ก็ไม่ทิ้งความรับผิดชอบต่อหน้าที่ให้การทำงานเสียหาย แล้วเอาเวลานั่งสมาธิด้วยความทะยาน อยากรวดเร็วจนอยากเห็นผลเสียเดี๋ยวนั้น ไม่ยอมหาเวลาที่เหมาะสม แท้ที่จริงผู้ที่มีอุเบกขา บารมีกลับทำความดีมากมายหลายอย่าง ให้ร่มเงาแก่สังคม มิได้ทำเฉยเมย

ยอดอุเบกขาบารมีคือ ใจหยุดนิ่งเห็นแจ้งพระนิพพานอยู่เป็นนิตย์

การทำหน้าที่กัลยาณมิตร เป็นการเพิ่มพูนอุเบกขาบารมีได้อย่างดี เพราะฝึกใจให้ หนักแน่นในคำนิทานโต้แย้ง ฯลฯ อย่างอุกฤษฏ์ชนิดยอมตายก็ไม่ยอมหวาดหวั่นเด็ดขาด จนกว่า จะเอาชนะกิเลส ช่วยผู้อื่นพ้นทุกข์ได้สำเร็จ

10.1 ความตาย ไยต้องเศร้า¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก นครสาวัตถี กุมภพิกคนหนึ่งเศร้าโศกเสียใจเพราะพี่ชายตาย พระทศพล เสด็จไปโปรดกุมภพิกคนนั้นว่า สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง สิ่งที่ควรแตกทำลายก็แตกทำลายไปไม่ควรคิดเสียใจ ในเรื่องนั้น แม้โบราณกบณัตถ์ทั้งหลาย เมื่อพี่ชายตายไปก็ได้คิดเสียใจ ทรงนำเรื่องในอดีตมา สาธกดังนี้..

ในอดีตกาลนานมา มีชายหนุ่มผู้หนึ่งดูแลบิดามารดาด้วยความกตัญญูเสมอมา แต่ทว่า กาลเวลาล่วงมกสิ้นกินสรรพสัตว์ แม้จะเป็นบิดามารดาสุดรักบูชาของชายหนุ่มผู้นี้ก็มีอายุวันให้ ได้ ดังนั้นทั้งสองตายไปแล้ว พี่ชายมาดูแลกิจการแทนบิดามารดา ต่อมาไม่ทันไร พี่ชายก็รีบด่วนป่วย ตายตามไปอีกคน คราวนี้หมู่ญาติทั้งหมดต่างร้องไห้ร้องไห้ เพราะเพียงไม่กี่วันคนในบ้านก็ตาย มากเกินไปแล้ว แต่น้องชายผู้ตายกลับไม่ร้องไห้เลยแม้สักนิด อย่าว่าแต่ร้องไห้ แม้ใบหน้าฉายแวว เสียใจสักนิดยังไม่มีปรากฏ ชายหนุ่มไม่ยอมร้องไห้ตามคนอื่น ทำตัวแปลกเช่นนี้ มีหรือจะไม่โดน โทษนาว่าทำได้? ดังนั้นเวลานี้หมู่ญาติต่างพากันมารุมโทษนาว่าน้องชายผู้ตายกันเป็นการใหญ่

“ดูเอาเถิดจ้! พวกเราทั้งหลาย จงมาดูคนอะไรใจกระด้างเย็นชาเหลือเกิน ขนาดพี่ชายแท้ๆ ของตัวตายไป หน้าสยิวเสียใจสักนิดก็ไม่มีเลย ช่างใจแข็งกระด้างอะไรปานนี้ สงสัยคงจะอยากให้ พี่ชายตายเร็วๆ คิดสุขสมบัติไว้คนเดียวแน่จ้!”

เมื่อมีคนเปิดประเด็นก็มีคนตาม และดูเหมือนทุกคนจะรอรุมประณามอยู่แล้ว ดังนั้น

¹มตโรชนชาดก, พระสูตรต้นตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 58 หน้า 490-495

ญาติสนิทๆ ทั้งหมดของชายหนุ่มผู้นี้จึงพากันจ้องมองอย่างเหยียดหยัน คล้ายตำหนิติเตียน พากันเดินมารุมด่าว่า..

“พี่ชายตาย! ทำไมเจ้าไม่ร้องให้?”

น้องชายผู้ตายสลดใจเหลือประมาณ แต่มิได้สลดใจที่พี่ชายตาย กลับสลดใจในหมู่ญาติพวกนี้ เพราะหมู่ญาติพวกนี้ได้ตายไปแล้ว! ผู้ประมาทชื่อว่าคนตาย! ชายหนุ่มจึงค่อยๆ กล่าวอธิบายแก่หมู่ญาติว่า..

“ท่านทั้งหลายยังไม่รู้จักโลกธรรม 8 ประการ เพราะความที่ตนเป็นคนบอดเขลาจึงพากันร้องห่มร้องไห้ว่าพี่ชายของเราตาย ความจริงแม้ตัวฉันเองก็ต้องตาย เหตุไรท่านทั้งหลายไม่ร้องให้ถึงฉันผู้จะต้องตายบ้างล่ะ! และแม้ท่านทั้งหลายก็จะตาย แล้วเหตุไรจึงไม่ร้องให้ถึงตนเองบ้าง?”

สังขารทั้งปวงเป็นของไม่เที่ยง ต้องเสื่อมสิ้นไปเป็นธรรมดา จะหาคงสภาพยืนยงนั้นไม่มีเลย ท่านทั้งหลายไม่รู้โลกธรรม 8 จึงได้แผดเสียงร้องไห้กันใหญ่ เอาแต่ร้องให้ถึงแต่คนตายแล้ว กลับไม่ร้องให้ให้กับคนที่จะต้องตาย? สัตว์ทั้งหลายต้องทอดร่างลงสู่ดินทั้งนั้นทุกคนทุกชนชั้นล้วนไม่มีอิสระในสรีระร่างกายนี้เลย ถึงจะเสวยสุขอภิรมย์ชื่นชมร่างกายนี้ก็มีแต่ต้องละทิ้งชีวิตไปทั้งสิ้น แท้ที่จริงสุขและทุกข์ที่แสวงหากันอยู่ในหมู่มนุษย์เป็นของแปรผันไม่จีรังยั่งยืน การคร่ำครวญรำไห้ ไม่เป็นประโยชน์อันใดสักนิด ใจนปล่อยให้ความคิดโศกเศร้ามารุมเร้าท่วมทับท่านได้เล่า พวกนักเลงและชีเฒ่าไม่ทำความเจริญทั้งแก่ตนและคนอื่น เป็นคนพาลห้าวหาญไร้ความขยันหมั่นเพียร เป็นคนโง่มีย่อมสำคัญนักปราชญ์ว่าเป็นคนพาล เมื่อทุกข์เพียงเล็กน้อยเกิดขึ้นก็มัวเสียใจคร่ำครวญร้องไห้ เพราะไม่รู้โลกธรรม 8 อย่างถ่องแท้ แล้วมาสำคัญเราว่าเป็นพาล ไม่ยอมร้องไห้ให้เหมือนกันกับเขา”

ญาติทั้งหมดนั่งฟังอย่างสงบจบลงแล้ว ก็หายเศร้าโศก ทำฌาปนกิจเสร็จแล้วก็แยกย้ายกันกลับบ้านไปทำงานของตนๆ กันตามปกติ..

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า บัณฑิตในครั้งนั้นมาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ ชายหนุ่มฝึกฝนอยู่บนโลกธรรมอย่างซื่อของชานาญ จนกระทั่งใจไม่สั่นคลอนไปกับความโศกเศร้า และสามารถทนเสียดังกระแทกกระเทียบจากผู้อื่นได้ การรักษาใจให้เป็นกลางเช่นนี้นับว่าทำได้ยากยิ่ง เพราะหากยังมีความปรารถนาลามกอยู่ก็ยากที่จะตัดใจไม่อาลัยในโลกธรรมได้ ดังนั้นผู้ที่ส่งสมอธยาศัยแห่งอุเบกขาบารมีจึงต้องหมั่นปลงใจให้ได้เสมอๆ ว่าเราต้องเสื่อมลาภ เสื่อมยศ ถูกนิินทา และประสบทุกขเวทนาอย่างแน่นอน แล้วขจัดความปรารถนาลามกออกไปจากใจ ต้องฝึกเป็นผู้ที่เห็นคนตายไม่โศก เป็นโรคร้ายไม่ไว้วางใจ ทรัพย์มลายไม่ปรารถนาก็ใครชื่นชมไม่เรงรำ ถูกกล่าวหาไม่นำพา ใครนิินทาไม่ซีमเซา ทุกข์รุมเร้าไม่โอดครวญ ประสพผันผวนไม่รวนเร

“ความยินดียินร้าย” เป็นอุปสรรคต่อนิสัยให้ใจเป็นกลาง ดังคำเทศนาของพระเดชพระคุณ พระมงคลเทพมุนี(สด จนฺทสโร)ที่ได้เทศนาไว้ว่า..

“ถึงเวลาเราดี ๆ อยู่ความดีใจเสียใจนี้แหละ ตีอกชกใจ กินยาตาย โดนน้ำตาย ผูกคอตาย ดีใจเสียใจนี้มันเต็มขีดเต็มส่วนของมันเข้า บังคับอย่างนี้ เพราะฉะนั้นความดีใจเสียใจนี้เป็นมารร้าย ที่เดียว ..ถ้าว่าทำใจให้สบายให้ชื่นมื่น ให้เย็นอกเย็นใจ สบายใจ จะมั่งมีดีจนอะไรก็ช่าง ทำใจให้เบิกบาน ไว้ ทำใจสบายไว้ ร่างกายมันก็ชุ่มชื้นสบาย ใจดีใจเสียใจมันพ่ายกายมนุษย์อย่างนี้”

“นิสัยมักเห็นโทษความหวั่นไหวว่าเป็นของทุกข์ร้อน, ชอบใจที่สงบ ราบเรียบ, สลัด อารมณ์, ไม่ชอบยินดียินร้ายให้ใจขัดส่ายไปมา, มีใจเสมอกันในสุขและทุกข์ และเห็นโลกธรรม กระจ่างอยู่ในใจ” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิธีนักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในอุเบกขาบารมี

10.2 ลิขสงบใจพลิกวิกฤติ¹

สาเหตุที่ตรัสชาดก ภิกษุหนึ่งสนทนากันในธรรมสภาถึงพระปัญญาของพระศพล พระตถาคต เสด็จมาทรงทราบความนั้นแล้วตรัสว่า มิใช่แต่บัดนี้เท่านั้น ถึงในกาลก่อน ตถาคตก็ฉลาดในอุบาย เหมือนกันแล้วทรงนำเรื่องในอดีตมาตรัสเล่าดังนี้..

ในอดีต มีลิงตัวหนึ่งปกครองฝูงลิงจำนวนมากในป่าชนบท คราวหนึ่ง ฝูงลิงคิดอยากกินผลไม้พลับในเขตแดนชาวบ้าน จึงพากันไปขออนุญาตหัวหน้า หัวหน้าจึงห้ามปรามมิให้ไป เพราะไหนเลยจะไม่มีอันตราย แต่ฝูงลิงจะขอไปตอนเที่ยงคืน ต่างพากันมาอ้อนวอนจนหัวหน้าใจอ่อน หัวหน้าจึงอ่อนใจยินยอมอนุญาต

ครั้นพอตึก พวกลิงพากันไปรุมกินผลไม้ หัวหน้าจึงคอยดูแลความปลอดภัยให้ แต่พาลมีชายคนหนึ่งออกมาอุจจาระกลางดึก ชายนั้นเหม่อมองท้องฟ้าดูดาว แต่กลับเห็นลิงเต็มฟ้า ทั้งยังรู้ว่ามิใช่ดาวลิง! จึงรีบตะโกนบอกคนในหมู่บ้านว่า..

“เฮ้! เฮ้! พวกลิงมารุมกินผลไม้กันหมดแล้ว”

ชาวบ้านรีบปาลมพัดคว่ำธนู ถือหอกพร้อมอาวุธต่าง ๆ มาล้อมบริเวณที่ฝูงลิงอยู่ไว้หมดสิ้น ต้นไม้อยู่โดดเดี่ยวกลางทุ่ง ฝูงลิงไร้ต้นไม้ไหนเลยจะรอดได้ ดูท่า นอกจากลิงจะเหาะได้แล้ว นอกนั้นไม่เห็นทางรอดเลย..

รุ่งเช้าแล้ว ชาวบ้านเห็นลิงถนัดชั้ตเต็มตา ฝูงลิงนับหมื่นก็เห็นชาวบ้านถนัดชั้ตเต็มตาเช่นกันโดยเฉพาะอาวุธในมือ ลิงทั้งฝูงต่างตกใจกลัวตาย ยืนตัวสั่นงันงกทัวหน้า

สถานการณ์ตอนนี้คับขันมากแล้ว ท่าทางชาวบ้านจะเริ่มลงมือแล้ว หัวหน้าฝูงจำต้องสงบ

¹ดินทุกชาดก, พระสูตรต้นตปิฎก ชุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 57 หน้า 151-

อารมณ์ให้เยือกเย็นที่สุด นิ่งที่สุด! แต่บัดนี้หนึ่งไม่ได้อีกแล้ว หากไม่กล่าวคำปณิธานบวราลัยเสียบ้าง รับประกันได้ว่า สิ่งทั้งหมดแม้ไม่ถูกอาวุธตายก็ต้องกลัวจนหัวใจแตกตายแน่! หัวหน้าจึงบอกกับฝูงลิงว่า ..

“พวกเจ้าสงบอารมณ์ไว้! อย่าเพิ่งกลัวไป รอดูไปก่อน พวกมนุษย์มักมีกิจธุระมาก ตอนนี้เพิ่งแจ้งเท่านั้น พวกเขาแค่คิดจะฆ่าพวกเรา แต่ยังไม่ได้ลงมือ ถึงเวลานั้นคงมีเรื่องอะไรเข้ามาเบี่ยงเบน พวกชาวบ้านไปได้ใจเย็นๆ ก่อน สงบใจไว้ให้ดี ว่าแต่! ตอนนี้ยังพอมีเวลาอยู่อีกนิด เหลือเพื่อที่จะเก็บกินผลไม้ได้อย่างจุใจ ขอให้เก็บกินผลมะพลับกันให้อิ่มหน้าสำราญกันเถิดพวกเรา”

อาการลนลานของลิงพลันสงบลง ฝูงลิงค่อยๆ หายกลัว ทุกตัวยืนกินผลไม้ รอคอยเวลาอย่างเยือกเย็น ขอเพียงสงบใจรอดูเหตุการณ์ อาจบางทีมีการเปลี่ยนแปลงก็ได้ ในเมื่ออย่างไรก็ต้องตายมีผู้สงบใจไว้จะประเสริฐกว่า แต่ฝูงลิงดูท่าไม่ต้องการตายแล้ว เนื่องจากหัวหน้าได้เรียกบวราลัยให้ช่วยกันนับจำนวนลิงทั้งหมดอย่างละเอียดอย่าให้ตกหล่นแม้แต่ตัวเดียว จึงพบว่าลิงชื่อเสนกะผู้เป็นหลานของหัวหน้าไม่อยู่ในที่นี้ พริบตานั่นเอง! เกิดเหตุไฟไหม้ไหม้กระท่อมน้ำที่กลางหมู่บ้าน พวกชาวบ้านสะดุ้งตกใจรีบวิ่งกลับไปดับไฟอย่างไม่คิดชีวิต เมื่อชาวบ้านไปหมดแล้ว ลิงเสนกะเดินเข้ามาที่ต้นไม้อย่างสบายใจ ลิงเสนกะนอนตื่นสายเลยมาร่วมวงสังสรรค์เข้าไปนิด ทำให้ต้องอยู่นอกวงล้อม..

ชาวบ้านดับไฟแล้วและชีวิตลิงก็มีได้ดับ ลิงทุกตัวได้กินอิ่มท้องชาวบ้านก็ต้องทำปาณาติบาต ฝูงลิงไม่ต้องตาย บ้านเรือนไม่ทันเสียหาย เหตุการณ์คลี่คลายได้ดี

ประชุมชาดก

พระทศพลทรงประชุมชาดกว่า เสนกะวานครั้งนั้นมาเป็นมหานามศากยะ พญาวานรมาเป็นตถาคตแล

จากชาดกเรื่องนี้ ลิงทุกตัวตกในวงล้อม หากหัวหน้าไม่ควบคุมสติ เกิดหุนหันสั่งการหนีทันทีก็เท่ากับเร่งเวลาตาย จำฝูงแม้ไม่เห็นทางรอดก็ไม่ลนลาน การแก้ปัญหาด้วยปัญญาจึงเริ่มขึ้น หากใจไม่หนึ่งความคิดก็ฟุ้งซ่าน หนทางแก้ไขยังต้องลงสู่หายนะ! จะเห็นว่าความวิตกกังวลก็ตาม ความลนลานกลัวตายก็ตาม ความตื่นเต้นไม่ปล่อยวางอารมณ์ก็ตาม ล้วนเป็นอุปสรรคต่อความนิ่งของใจ นักสร้างอุเบกขาบารมีจึงจำเป็นต้องฝึกฝนที่จะคลายความผูกพันในสิ่งต่างๆ โดยเฉพาะสิ่งที่ตามใจกิเลสไม่ฟังตามใจมัน ละวางความปรารถนาหลงใหลได้ จึงจะค่อยๆ มีกำลังตัดใจมากขึ้นเรื่อยๆ จนแข็งแกร่งพอที่จะปล่อยวางอารมณ์ได้ทุกสิ่ง เมื่อใจนิ่งทุกสิ่งนั้นก็ไมยาก

“นิสสัยใจค่อนักแน่น, ไม่ตื่นเต้นยามคับขัน, ไม่หุนหันตัดสินใจ, ไม่ตื่นตกใจในทุกสถานการณ์, ไม่ลนลานกลัวภัย, ไม่ผูกพันในชีวิต, ไม่ติดในทรัพย์ ชื่อเสียงคำเยินยอ และกามสุข, รักษาใจหยุดนิ่งสม่ำเสมอ และไม่เผลอลำเอียง” ทั้งหมดนี้จึงนับเป็นนิสัยในวิธินักสร้างบารมีที่นับเนื่องเข้าในอุเบกขาบารมี

10.3 สรุป และ ภาพิตหมวดอุเบกขาบารมีที่มีมาในชาดก

อุเบกขาเป็นปฏิกิริยาต่อความหวั่นไหว เพราะกำจัดความคล้อยตามและความคับแค้นในสิ่งที่น่าปรารถนาและสิ่งที่ไม่น่าปรารถนาลงได้

ผู้มีอุเบกขาบารมี จะควบคุมจิตใจได้ดี มิให้อ่อนไหวไปตามสถานการณ์ ไม่ดีใจ ไม่เสียใจ หรือตื่นเต้น หากหวั่นไหวแล้ว สติจะไม่มั่นคง ทำให้เผลอๆ ใผลๆ คิดผิด พุดผิด ทำผิดไปเสียหมด ผู้สั่งสมอุเบกขาบารมีควรหมั่นนึกถึงความตายอยู่เนืองๆ มีนิสัยปล่อยวางได้

ภาพิตในหมวดอุเบกขาบารมี

ผู้ด้อยปัญญาได้พบสุขเข้าก็มักมัวเมา ถูกทุกข์กระทบเข้าก็มีตมทน ได้สัมผัสสุขหรือทุกข์ที่ใครจะเข้ามา ก็มักดิ้นพละนเหมือนปลาตามหน้าแล้ง

นรชนผู้มีปัญญา ถึงจะตกในห้วงทุกข์ก็ไม่ควรสิ้นหวังต่อสุขซึ่งจะมีมา เพราะสิ่งที่ผ่านเข้ามา นั้นมีทั้งเกื้อกูล และไม่เกื้อกูลคนที่ไม่ตระหนักมักจะถึงทุกข์ปางตาย

ภิกษุทั้งหลาย ฝ่ามือนี้ไม่ช้อง ไม่ยึด ไม่ติดในอากาศ ฉันทะ จิตของภิกษุผู้เข้าไปสู่ตระกูล ไม่ช้อง ไม่ยึด ไม่ติดในตระกูล โดยคิดว่าผู้ปรารถนาลาภจะได้ลาภ ส่วนผู้ปรารถนาบุญจงทำบุญ

ภิกษุรูปใดพิจารณาเห็นความสุขโดยความเป็นทุกข์ พิจารณาเห็นความทุกข์โดยความเป็นลูกศรปักอยู่ที่ร่าง ความถือมั่นว่าเป็นตัวเป็นตนในอทุกขมสุขเวทนาไม่ได้มีแก่ภิกษุนั้น ภิกษุนั้นจะพึงติดอยู่ในโลกด้วยกิเลสอะไรได้

ท่านจงเป็นคนมีสติ พิจารณาเห็นโลกโดยความเป็นของว่างเปล่า ถอนความเห็นที่ว่าตัวตนของเราเสียทุกเมื่อเกิด ท่านจะข้ามพ้นมัจจุราชเสียได้ มัจจุราชจะไม่แลเห็น จะตามไม่ทัน บุคคลควรทำเหตุถือนั่นให้สิ้นเชิงเพราะเขาเหล่านั้นยึดถือมั่นสิ่งใดในโลกมารย้อมติดตามร่องรอยเขาได้ในสิ่งนั้น เพราะเหตุนี้หนอย่างกังวลในโลกทั้งปวง

ความเศร้าโศกหาได้นำสิ่งล่วงไปแล้วกลับคืนมาได้ไม่ หาได้นำสุขในอนาคตมาได้ไม่ ความเป็นเพื่อนในความโศกย่อมไม่มี ผู้เศร้าโศกต้องผอมเหลือง ไม่ยินดีในอาหาร เพราะเขาถูกศรคือความเศร้าโศก เสียบแทงเร้าร้อนอยู่ พวกศรัทธาอย่าดีใจ

คนเราไม่สามารถตามรักษาชีวิต นักปราชญ์จะทำตนให้เดือดร้อนไปเพื่ออะไรกัน ในเมื่อทั้งเด็ก ทั้งผู้ใหญ่ ทั้งพาลและบัณฑิต ทั้งคนมั่งมีและยากจน ต่างล้วนบ่ายหน้าไปหาความตาย ผลไม้ที่สุกแล้วมีแต่จะหล่นลงแน่แท้ ฉันทะ สัตว์ทั้งหลายเกิดมาแล้วก็พลันแต่จะตาย ฉันทะ เวลาเช้าเราเห็น

กันอยู่มาก พอตกเย็นบางคนก็ไม่เห็นกัน เวลาเย็นเห็นกันอยู่ เมื่อถึงเช้าบางคนก็ไม่เห็นกัน หากผู้มัวคร่ำครวญเปียดเบียนตนอยู่จะได้รับประโยชน์สักเล็กน้อยแล้ว บัณฑิตผู้มีปรีชาจะทำเช่นนั้นบ้าง แต่ที่แท้ผู้เปียดเบียนตนย่อมชubbชีวิต สัตว์ที่ตายไปแล้วไม่ได้ประโยชน์จากการร้องไห้เลย คนฉลาดควรดับไฟที่ไหม้เรือนด้วยน้ำฉันใด นักปราชญ์รับกำจัดความเศร้าโศกที่เกิดขึ้นโดยพลันเหมือนลมพัดปยุ่นไป ฉะนั้น ในเมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีชีวิตมีความตายเป็นที่สุดได้ตายไปแล้ว จะทำตนให้เข้าไปเดือดร้อน เพื่ออะไรกัน เหตุไรจึงแผดเผาตนด้วยความทุกข์ของตนอันหาอุปการะมิได้เลย

สำหรับคฤหัสถ์ความขยันเป็นความดีขั้นต้น ได้โภชนาหารแล้วแบ่งปันไปเป็นความดีขั้นสอง ได้ลาภผลแล้วไม่ระเริงใจเป็นความดีขั้นสาม ถึงความวิบัติก็ไม่เดือดร้อนใจเป็นความดีขั้นสี่

อันปวงปราชญ์ ถึงจะทุกข์บีบรัดตัวก็ไม่ละเลยหน้าที่ซึ่งจะให้ผลเป็นสุข หรือจะหลงเมาสุขไปบ้าง ก็ไม่ถึงกับประกอบบาปกรรม

การฝึกสมาธิเป็นประจำเป็นรากฐานการสร้างอุเบกขาบารมีได้อย่างดีเพราะเป็นการฝึกใจให้ตั้งมั่น ไม่เอนเอียงไปในอารมณ์ต่างๆ มีสภาพเป็นกลางๆ ในสภาวะใจเช่นนี้จึงเหมาะแก่การปลูกฝังนิสัยแห่งอุเบกขาบารมี

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 10 ชาตกในหมวดอุเบกขาบารมี จบโดยสมบูรณ์แล้ว โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 10 และกิจกรรม ในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 10

บทที่ 11

บทเสริม

เนื้อหาบทที่ 11

บทเสริม

11.1 สังขจักรพรรดิราช

11.2 นารทमाणพ

11.3 โพธิมหาเสนาบดี

แนวคิด

1. การสร้างบารมีของผู้มีเป้าหมายใหญ่ต้องทุ่มเทอย่างจริงจังเท่านั้นโดยละทุกสิ่งคือทรัพย์ อวัยวะ เลือดเนื้อ และชีวิต เพื่อแลกมาซึ่งสิ่งเดียวคือ “บารมี” จึงจะทำได้สำเร็จ ถ้าทำไม่จริง ไม่มีวันสำเร็จ

2. นักสร้างบารมีต้องเอาชีวิตเป็นเดิมพันในการสร้างความดี ให้ทำยำๆ ซ้ำๆ เป็นชีวิตจิตใจ ในทุกๆ ชาติ จนเป็นปกตินิสัยให้ได้ วิธีการสร้างบารมีของตนจึงจะมั่นคง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ทราบเรื่องราวตัวอย่างการสร้างบารมีอย่างอุทิศชีวิตขั้นปรมาตบารมีในเชิงรูปธรรม
2. เพื่อให้เกิดกำลังใจ รักมั่นใน “บารมี” เมื่อได้รู้เรื่องราวของนักสร้างบารมีต้นแบบ

บทที่ 11

บทเสริม

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประทับนั่งบนชยบัลลังก์ ทรงเปล่งอุทานแล้วได้มีพระดำริอย่างนี้ว่า “เราเล่นไปถึงสี่สงไขยแสนกัปก็เพราะเหตุบัลลังก์นี้ เพราะเหตุบัลลังก์นี้แหละ เราได้ตัดศีรษะอันประดับแล้วที่คอให้ไปแล้ว ตลอดกาลมีประมาณเท่านี้ เราควักนัยน์ตาที่หยอดดีแล้ว และเชือดหทัยให้ไปแล้ว ให้บุตรเช่นกับชาลีกุมาร ให้ธิดาเช่นกับกัณหาชินากุมารี และให้ภริยาเช่นกับพระมัทรีเทวี เพื่อเป็นทาสของคนอื่นๆ บัลลังก์ของเรานี้เป็นบัลลังก์ชั้ย เป็นบัลลังก์มันคง...”¹

จากพุทธดำริข้างต้น การบรรลุพระสัพพัญญุตญาณของพระองค์บนชยบัลลังก์ ประกอบมาจากพระบารมีที่ทรงท่วมท้นสุดกำลัง แลกชีวิตสร้างมาซ้ำๆ นับไม่ถ้วนจนแถมเต็มมโนรชของพระองค์ นิสัยแห่งพระบารมีจึงฉวีกรวมเป็นหนึ่งถึงพระองค์เข้าสู่พระสัพพัญญุตญาณโดยไม่มีอะไรมาเหนี่ยวรั้งใจ พระองค์ได้อีกต่อไป

“บารมี” จึงเป็นตัวแปรสำคัญต่อศูนย์กลางกายในตัวมนุษย์บารมีเป็นตัวเชื่อมใจกับศูนย์กลางกายไปทุกๆ ชาติ อุปมาดังคนป่วยมีเชื้อร้าย ต้องไปแหล่งยานายามาทานฆ่าเชื้อ ผู้มีเชื้อร้ายคือกิเลสก็ต้องเข้าไปเอายาคือปัญญาญาณแหล่งเก็บยาคือศูนย์กลางกายบารมีนั่นเองคือผู้พาไปยังแหล่งเก็บยา

ในบทเสริมนี้ ขอยกตัวอย่าง “น้ำใจยิ่งใหญ่” ที่มีให้แก่การสร้างบารมี ไว้เป็นเหมือน “ไฟ” ที่ถูกจุดให้ปรากฏขึ้นมาเป็นเรื่องราวแล้วเข้าไปลูกโพล่งเร่ร่อนอยู่ในใจของนักสร้างบารมีทั้งหลายสืบไป เพื่อการเกิดมาบรรลุนิพพานได้สะดวกสบายคงความสว่างไสวไม่ถอยนอย โดยมีบารมีทั้ง 10 เป็นห้องวิปัสสนาพาใจให้เข้าไปในศูนย์กลางกายซ้ำแล้วซ้ำเล่า ก้าวหน้าไปทุกชาติ จนกว่าธรรมดำจะหมดสิ้นไปไม่มีปรากฏอีก

11.1 สังขจักรพรรดิราช²

ในอดีต ณ เมืองอินทปัตถ์ มีพระเจ้าจักรพรรดิทรงพระนามว่า สังขะ ทรงปกครองโลกด้วยรัตนทั้ง 7 อยู่มาวันหนึ่ง มีบุรุษหนุ่มผู้หนึ่งหนุ่มห่มผ้าอันพิสดารต่างจากชาวเมืองทั้งหมด ผ้าที่บุรุษนี้ห่มเป็นผ้าสีเดียวตลอดทั้งผืน มองไกลๆ คล้ายดั่งกองเพลิงสว่างไสว ชาวบ้านเห็นบุรุษนี้ห่มผ้าทั้งยาวทั้งใหญ่สะบัดไปตามลม เกิดหวาดหวั่นคิดว่าเป็นยักษ์ร้าย ช่วยกันเอาไม้ไล่ตี บุรุษนั้นรีบเดินหลบเลี้ยวพลวันไปตลอดทาง จนเข้าไปในเขตพระราชวัง พลันได้พบกับสังขจักรพรรดิราช นับว่ามีโชคความ

¹สันติเกนิทานกถา, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน, มก. เล่ม 70 หน้า 152

²คัมภีร์อนาคตวงศ์

อย่างยิ่ง แต่มีโชโศกศาสนาของบุรุษหนุ่ม กลับเป็นโชกศาสนาของพระเจ้าจักรพรรดิ!

“ท่านมาหาเรา ท่านมีนามกระไรหรือ?” พระเจ้าจักรพรรดิตรัสถาม

“ข้าแต่มหाराช อาตมาภาพชื่อว่า สามเณร” สามเณรทูลตอบ

“ใครขนานนามนี้ให้ท่าน?” พระเจ้าจักรพรรดิตรัสถาม

“อาจารย์ของอาตมาภาพให้นามแก่อาตมาภาพ” สามเณรทูลตอบ

“อาจารย์ของท่านมีนามว่ากระไร?” พระเจ้าจักรพรรดิตรัสถาม

“อาจารย์ของอาตมาภาพชื่อว่า ภิกษุ” สามเณรทูลตอบ

“อาจารย์ของท่านทำไมมีนามว่าภิกษุ?” พระเจ้าจักรพรรดิตรัสถามด้วยแววพระเนตรปิติ

“มหาบพิตร! ภิกษุเป็นชื่อเรียกของพระสงฆ์ซึ่งเป็นรัตนะที่หาค่าไม่ได้” สามเณรทูลตอบ

พระราชามเหสีทรงมั้นพระทัยในบางอย่าง รีบเหาะขึ้นจากบัลลังก์ไปลงเบื้องหน้าสามเณร พริบตาหนึ่ง ดอกปทุมเท่าลอรธำแรกปลูฟิรองรับเท้าพระสังฆจักรพรรดิ ทรงประทับนั่งประคองอัญชลีไหว้สามเณร ตรัสถามด้วยปิติที่ค่อยๆ ทะลักท่วมท้นว่า..

“สามเณรผู้เจริญ! ใครกันเล่าที่ให้นามคำว่าพระสงฆ์ แก่อาจารย์ของท่าน?”

พระเจ้าจักรพรรดิแม้ตรัสถาม แต่เหมือนทรงรอคอยการยืนยันคำตอบในพระทัย สามเณรทูลตอบว่า..

“ผู้ประทานนามพระสงฆ์ก็คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงพระนามว่าสิริมัตตะ”

เป็นจริงดังคาด! ตลอดเวลามา พระเจ้าจักรพรรดิเฝ้ารอคอยสดับข่าวคราวของพระรัตนตรัยตามคำโบราณมาตลอด ทรงเชื่อว่ามีจริงแต่ไม่รู้ลักษณะเป็นอย่างไร และอยู่ที่ใดในจักรวาล ดังนั้นทันทีที่ได้ยินคำว่า พุทธะ เท่านั้น พระวรกายของพระองค์มีอาภรณ์รับปิติมากมายปานนี้ได้ถึงกับวิสัณญ์ภาพไปแล้ว ทรงพินขึ้นมาตรัสถามทันทีถึงที่ประทับของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อทรงทราบว่ายู่ห่างไปทางทิศเหนือจากนี้ไป 16 โยชน์ จึงสละจักรพรรดิสมบัติ แล้วออกจากพระนครไปทันที

พระองค์ทรงดำเนินไปด้วยพระบาทเปล่า เพราะบัดนี้สมบัติของพระองค์มีแต่พระบาทและพระสรีระกายเท่านั้น พระองค์ทรงเป็นสุขุมลชาตอย่างยิ่ง เพราะเพียงวันเดียวเท่านั้น พระบาททั้งสองของพระองค์ก็แตกจนพระโลหิตไหลท่วมพระบาททรงใช้พระชงฆ์ดำเนินแทนพระบาท(เดินเข้า)ต่อไป

เข้าสู่วันที่ 4 แล้ว.. พระโลหิตได้ไหลนองท่วมพระวรกายจนแดงฉานไปทั้งพระสรีระ พระองค์มีอาจใช้พระชงฆ์และพระหัตถ์ได้อีกต่อไปแล้ว แต่ยังทรงไม่ย่อท้อ ทรงมุ่งการได้เฝ้าพระพุทธรูปเจ้าเป็นสำคัญ พระองค์ทรงใช้พระอุระ(อก)ดำเนินต่อไปด้วยพระหัตถ์ที่มุงมั่นเด็ดเดี่ยว ระยะทางยังเหลืออีก

ยาวไกล ไม่มีที่ท่าว่าพระองค์จะเสด็จไปถึงได้เลย ระหว่างทางนั่นเอง มีรถคันหนึ่งผ่านมา..

“ท่านผู้เจริญ! ท่านหลีกทางไปก่อน เราจะขับรถผ่านไป” สารเถิกกล่าว

พระราชาทรงเฝ้าพระอุระไป พลังทอดพระเนตรนายสารเถิก แล้วกล่าวว่า..

“ท่านสารเถิก เราดำเนินตามทางอันสมควรแล้ว ทำไมจะต้องถอยหลีก เรายึดถือพระพุทธเจ้าเป็นประมุข เส้นทางนี้เราใช้ดำเนินไปเฝ้าพระพุทธเจ้า หากท่านจะไปก็นำรถทับร่างของเราผ่านไปเลย เราจะไม่หลีกทางให้ท่านเด็ดขาด!”

“ถ้าท่านจะไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ขอท่านจงขึ้นรถของเรา เราก็จะไปยังที่อยู่ของพระพุทธเจ้า” พระเจ้าจักรพรรดิเสด็จขึ้นรถ รถได้มาถึงอารามที่ประทับของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว พระพุทธองค์ทรงประทับอยู่ในอาราม พระเจ้าจักรพรรดิรีบเสด็จลงจากรถเข้าไปในอาราม เพียงแค่เห็นแสงพุทธรัศมีวูบแรกเท่านั้น ยังมีทันก้าวพระบาทต่อไป ทรงปิดตากับวิสัยัญญาไปอีก ทรงพินแล้ว เสด็จเข้าไปใกล้พระบรมศาสดาประคองอัญชลีกราบทูลขึ้นชมพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า..

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์เป็นนายกของโลก พระองค์ทรงเป็นที่พึ่งของชาวโลก ขอพระองค์โปรดทรงแสดงธรรมอันสูงสุดของพระองค์สักกัณท์หนึ่งเกิด พระเจ้าข้า”

พระบรมศาสดาทรงแสดงธรรมด้วยพระนิพพานอันเป็นธรรมอันยิ่ง พระราชาทรงเลื่อมใสในธรรมบทนั้นยิ่งนัก เป็นเหมือนกับฝนตกลงมาในฤดูแล้งแผ่นดินแห้งผาก เกินกว่าที่พระองค์จะระงับความปิติเอาไว้ได้ จึงทรงดำริว่า นิพพานนี้เป็นธรรมเอกอุ เราจะถวายทานอย่างเอกของเราเพื่อบูชาธรรมนี้ ทูลพระบรมศาสดาว่า..

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญในเมื่อพระองค์ทรงแสดงพระนิพพานซึ่งเป็นธรรมสูงสุดของสรรพธรรม แม้ข้าพระองค์ก็จะตัดศีรษะอันเป็นอวัยวะสูงสุดของอวัยวะทั้งปวงของข้าพระองค์ เพื่อบูชาธรรมเอกของพระองค์ ขอพระองค์ทรงบรรจุอมตธรรมก่อนเกิด ด้วยผลแห่งทานนี้ ข้าพระองค์ขอบรรจุพระนิพพานในภายหลัง”¹

แล้วทรงใช้พระนขา(เล็บ)ออกแรงด้วยพละกำลังดุจข่างสารของพระองค์ตัดพระเศียร วางไว้บนฝ่าพระหัตถ์ถวายเป็นบูชาพระพุทธองค์ แล้วได้จุดไปบังเกิดในดุสิตเทวโลก

¹ การบูชา มี 2 แบบคือ

1. บูชาด้วยสิ่งของ เช่น บูชาด้วยดอกไม้ ด้วยประทีปเทียน เป็นต้น การบูชาด้วยศีรษะของตนแสดงถึงการเลื่อมใสอย่างสูงสุด ตามค่านิยมในยุคนั้น นับเป็นวัตถุอันสูงสุด โดยเอาศีรษะแทนดอกไม้ หรือเอาร่างกายแทนแท่งเทียน

2. บูชาด้วยการปฏิบัติ เป็นการบูชาที่ยิ่งกว่าการไหว้วัตถุสิ่งของ แต่ต้องปฏิบัติให้จริงจัง ต่อเนื่อง คือปฏิบัติตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้หลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้ตามอย่างพระองค์ จนกระทั่งถึงปรารณาเป็นอย่างพระองค์ มุ่งหวังกายมหาบุรุษ เพื่อมุ่งมั่นปราบมารให้หมดสิ้นไปให้ได้

ด้วยผลแห่งพระโลหิตที่หลั่งไหลออกจากพระเศียรทำให้ท่านผู้นี้จะมีรัศมีตั้งแต่เวจันรจนถึง ภาวคคพรหม จนทั้งหมดที่มีได้เห็นรูปร่างกายมหาบุรุษของพระโคตมสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ได้ทำทาน รักษาศีล เจริญภาวนาในพระพุทธศาสนา จะสามารถอุปบัติในสำนักของท่านผู้นี้ในกาลต่อมาได้ เพราะท่านผู้นี้จะมาครอบครองกายมหาบุรุษ ผู้ทรงพระนามว่า “อริยมตไตรยะ”

11.2 นารทมาณพ¹

ในอดีต กาลแห่งพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า มีมาณพหนุ่มนามว่า นารทะ วันหนึ่งเขาได้เห็น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จอยู่ท่ามกลางเทวดา อินทร์ พรหม แวดล้อม ก็เกิดปีติเลื่อมใสยิ่งนักคิดว่า..

“กายมหาบุรุษนี้ช่างงดงามนักตัวเราจะมีประโยชน์อะไรด้วยร่างกายของเราที่น่ารังเกียจเช่นนี้ เราจะเอาร่างกายนี้แหละ! ทำให้เป็นประทีปทอง ทำการบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นี้”

จากนั้นนำผ้าชุบน้ำมันชุ่มพันศีรษะถึงฝ่าเท้า ทำจิตให้เลื่อมใสดีแล้วก็จุดประทีปบนศีรษะ บูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พร้อมตั้งความปรารถนาว่า..

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยการถวายร่างกายและชีวิตนี้ขอจงเป็นปัจจัยแห่งพระสัพพัญญุตญาณ เกิด”

ร่างของนารทมาณพมีไฟลุกโพล่งตลอดคืน มาณพไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต ด้วยผลแห่ง การถวายร่างกายและชีวิต ท่านผู้นี้จะได้ครองกายมหาบุรุษ แล้วใช้กายนั้นได้เก๋ามี่นปี พระรัศมีจะ ส่องสว่างตลอดวันและคืนเป็นนิตย์

11.3 โพธิมหาเสนาบดี²

ในกาลแห่งพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า กาลนั้นพระผู้มีพระภาคทรงเสวยผลสมาบัติได้ตั้น นิโครธ พระเจ้ากิงกิสสมหาราชทรงทราบดีถึงอานิสงส์แห่งผลสมาบัตินั้น จึงตรัสสั่งทหารให้ตีกลอง ประกาศไปทั่วนครว่า..

“ห้ามผู้ใดถวายทานแด่พระพุทธเจ้าก่อนที่พระราชาจะถวาย ผู้ใดถวายจะได้รับโทษทัณฑ์”

พระราชาทรงมีรับสั่งให้ทัพช้าง ทัพม้า ทัพรถ ทัพราบ และทัพดาบ ฝ่าอารักขารอบที่ประทับ ของพระผู้มีพระภาคเจ้า

ครั้นรุ่งอรุณ พระผู้มีพระภาคเจ้ามิได้เสวยภัตตาหารมา 7 วัน ทรงออกจากนิโรธสมาบัติ ภัตตาหารของพระองค์วันนี้จะมีผลอานิสงส์ยิ่งใหญ่ไพศาล โพธิมหาเสนาบดีรู้อานิสงส์นี้ดี ท่าน

¹⁻² คัมภีร์อุทตถวิส

ปรารถนาจะได้อันยิ่งใหญ่ เพราะโอกาสเช่นนี้หาได้ยากอย่างยิ่งจริงๆ โดยมากพระราชาจะรับโอกาสนี้ไปเสียหมด หากรอคอยเรื่อยไปก็พอมีหวังคือหวังคว้าน้ำเหลวไปตลอดชาติ ท่านจึงคิดว่า ..

“คราวนี้! เราต้องถวายทานแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าก่อนใครให้ได้ แม้จะถูกพวกทหารบั่นร่างเป็น 7 เลี้ยงก็ตาม หากไม่ได้ถวายคราวนี้ เรายอมตายเสียดีกว่า”

เสนาบดีเรียกภรรยาว่า..

“ที่รัก พี่จะถวายทานแด่พระตถาคตเป็นคนแรก แต่จะได้รับโทษทัณฑ์ จะตายหรือรอดก็ยังไม่รู้ ที่รัก น้องช่วยจัดข้าวห่อหนึ่งกับผ้าผืนหนึ่งให้พี่ด้วยเถิด”

ภรรยารับคำสามี ซ้ำยังให้ส่วนของตนฝากสามีไปถวายด้วยว่า..

“ขอพี่โปรดเอาส่วนของน้องไปถวายด้วยเถิด”

เสนาบดีเตรียมไทยธรรมพร้อมแล้ว เดินมาถึงทหารยาม พวกทหารกล่าวถามอย่างสงสัย..

“ท่านเสนาบดี ท่านมาที่ประทับของพระผู้มีพระภาคเจ้าทำไมกันหรือ?”

โพธิเสนาบดีเห็นท่าที่ทหารอ่อนน้อมเคารพตนคิดในใจว่า..

“ถ้าหากเราโกหกไปว่า พระราชาให้เรามานิมนต์พระพุทธเจ้า พวกนี้ย่อมเชื่อเราแน่ แต่ทว่าทานที่ถวายไปด้วยการพูดเท็จย่อมไร้ผล เพราะฉะนั้น เราจะไม่พูดโกหกเด็ดขาด!”

เสนาบดีตัดสินใจบอกพวกทหารไปว่า..

“ท่านทั้งหลาย ข้าพเจ้าจะเข้าไปถวายทานแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า”

ทหารอารักขาเปลี่ยนท่าที่ทันที กล่าวอย่างไม่เกรงใจว่า..

“ท่านอำมาตย์! ท่านไม่รู้ราชทัณฑ์? หรือท่านคิดว่าคอของท่านแข็งเหมือนเหล็กกันแล้ว”

ว่าแล้วก็พากันเข้ามาจับมัดตัวพาไปเฝ้าพระราชา พระราชาทราบเรื่องก็ทรงกริ้วจัด ตรัสสั่งให้นำไปประหารที่ป่าช้าทันที

พระผู้มีพระภาคทรงตรวดดูทราบด้วยพระสัพพัญญุตญาณ พลันปรากฏพระองค์เฉพาะหน้ามหาเสนาบดีที่กำลังจะถูกประหาร ตรัสว่า..

“อำมาตย์ บัดนี้ท่านจะสละชีวิตของท่าน ท่านมีปัจจัยใดก็จงให้ทานตามกำลัง จงยังจิตให้เลื่อมใสเถิด”

ขณะนั้นเอง ข้าวห่อที่กระจัดกระจายไปตอนทหารคันตัวจับกุม พลันมาปรากฏตรงหน้าเสนาบดี โพธิเสนาบดีเกิดปีติเลื่อมใสไม่มีประมาณ ยืนภักตอาหารของตนและภรรยาถวายด้วยความเคารพ แล้วตั้งจิตอธิษฐานว่า..

“ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นที่พึ่งของสัตว์โลก ข้าพระองค์ได้สละชีวิตนี้แล้ว ด้วยผลทานนี้ ขอข้าพระองค์จงบรรลुพระสัพพัญญุตญาณในอนาคตกาลด้วยเถิด”

ด้วยผลแห่งการถวายข้าวห่อหนึ่งแลกด้วยชีวิต ทำให้ยุคที่ท่านมาเกิด มหาชนจะได้บริโภคข้าวสาลีอยู่เป็นนิตย์ได้ร่มบารมีของท่าน และผลแห่งการถวายผ้าจะมีเศวตฉัตรบังเกิดขึ้นเบื้องบนอยู่เป็นนิตย์ ผลแห่งทานชีวิตนี้ กอปรกับบารมีที่สร้างมาหลายอสงไขย จะทำให้ได้ครอบครองกายมหาบุรุษ และใช้กายนี้ได้หนึ่งแสนปี

พระบรมศาสดาตรัสถึงการสร้างบารมีไว้ว่า..

“สัตบุรุษทั้งหลายย่อมให้ทานที่บุคคลอื่นให้ได้ยาก ย่อมทำสิ่งที่บุคคลอื่นทำได้ยาก คนพาลทั้งหลายย่อมไม่ทำตามทีสัตบุรุษดำเนิน ทางนี้อันธพาลดำเนินตามไม่ได้ ปฏิบัติได้ยาก เพราะฉะนั้น สัตบุรุษและคนพาลจึงมีทางดำเนินไปต่างกัน คนพาลไปนรก สัตบุรุษนำพาไปสวรรค์”¹

¹พุทธทาสชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 57 หน้า 167

บทที่ 12

บทสรุปบาร์มี 10 ทศ

บทที่ 12

บทสรุปบารมี 10 ทศ

ทาน ทำให้ “น่ารักใคร่” หากผู้ใดไม่เป็นที่รัก ต้องหักใจให้ทาน บำเพ็ญสังคหวัตถุ ฝึกหัดแบ่งปัน กล่าวคำอ่อนหวาน ทำตนให้มีประโยชน์ เสมอต้นเสมอปลาย หมั่นพิจารณาความตายไว้เสมอว่าตายไปก็เอาสิ่งใดติดมือไปไม่ได้ ทบทวนโทษของความตระหนี่ จักได้ทานเป็นเครื่อง “เกื้อกูลน้ำใจ”

ศีล ทำให้ “น่าปลอดภัย” หากผู้ใดเป็นที่น่ากลัวสำหรับผู้อื่น ต้องสงบกาย วาจา ใจ หมั่นบำเพ็ญศีลให้มั่นคง พิจารณาโทษในนรก ทบทวนเนื่องๆ จักได้ศีลเป็นเครื่อง “ชุ่มใจ”

เนกขัมมะ ทำให้ “น่าเอ็นดู” หากผู้ใดเป็นที่เร่าร้อนของผู้คน มีกามแผ่ซ่านไปจนผู้คนมิอยากชิดใกล้ ให้หมั่นสงบจิตใจ บำเพ็ญเนกขัมมะ หมั่นพิจารณาอสุภะ ความเน่าสยงและเน่าสลายของสิ่งต่างๆ อย่าได้เผลอ จักได้เนกขัมมะเป็นเครื่อง “ปลอดภัย”

ปัญญา ทำให้ “น่าเลื่อมใส” หากผู้ใดสับสนเป็นที่คับข้องใจผู้คน ให้หมั่นพุดคุยซักถามความรู้ความจริง ได้ถามผู้รู้ ทำภาวนาให้แจ้ง หมั่นพิจารณาโทษแห่งความหลงใหล ว่าทำให้ต้องหลงผิดมัวเมาสร้างวิบากกรรม เสียเวลาตามแก้ปัญหาไม่รู้จบ จักได้ปัญญาเป็นเครื่อง “ส่องใจ”

วิริยะ ทำให้ “น่าพึ่งพา” หากผู้ใดถูกผู้อื่นหนีหน้า ต้องขยันปรับปรุงตนเอง กล้าเผชิญหน้ากับปัญหา หมั่นพิจารณาโทษความเกียจคร้านว่าเป็นฆาตกรฆ่าตนอย่างไม่ปราณี แล้วจักได้วิริยะเป็นเครื่อง “ปลุกใจ”

ขันติ ทำให้ “น่าคบหา” หากผู้ใดเป็นที่ขยาดของชนทั้งหลาย เพราะความที่ตนโกรธง่าย ดื้อดึง ขี้บ่น โอดครวญ มีมารยา เจ้าอารมณ์ควรพิจารณาโทษความอ่อนแอทางจิตใจของตนซ้ำๆ จนสงบเสงี่ยมได้ จักได้ขันติเป็นเครื่อง “สะกดใจ”

สัจจะ ทำให้ “น่าไว้วางใจ” หากผู้ใดเป็นผู้ที่ใครๆ มิอาจเชื่อถือทั้งคำพูดและการงานควรหมั่นใส่ใจเอาจริงจัง เห็นโทษของการดูเบา ทำเล่นๆ โหลเลศไปมาว่า ผู้ไม่มีความรับผิดชอบย่อมรับภาระหน้าที่ใดจริงจังมิได้ ทำให้เอาดีไม่ได้ แต่เอาชั่วได้ง่าย ต้องไปอบายในที่สุด เมื่อตระหนักจดจ่อจริงจัง จักได้สัจจะเป็นเครื่อง “จริงใจจริงจัง”

อธิฐาน ทำให้ “น่าเกิดแรงบันดาลใจ” หากผู้ใดเป็นที่เหน็ดเหนื่อยท้อใจของผู้อื่น เพราะความที่ตนหวั่นไหวไปมา ทำการอันใดมิสำเร็จเป็นขึ้นเป็นอันควรหมั่นมีหลักในใจ มีอุดมการณ์ไม่เลือนลอย ไม่คล้อยตามกระแสเหมือนไม้หลักปักเลน พิจารณาโทษของความไม่ซื่อตรงต่อเป้าหมายว่าทำให้แคว้งคว้างอันตรายต่อตนยิ่งนัก ตอกย้ำซ้ำเสมอ จักได้อธิฐานเป็นเครื่อง “ประทับใจ”

เมตตาทำให้ “น่าเข้าใจ” หากผู้ใดเป็นที่แห่งแล้งของผู้อื่น ควรหมั่นแผ่เมตตาเนื่องนิตยให้จิต ชื่นบานกว้างขวาง มุ่งพิจารณาโทษของการแล้งน้ำใจว่าจะลดทอนการสร้างบารมี มิได้ใครพึงพยายาม ต้องการ มีแต่ความผูกพยาบาทเป็นสหาย หมั่นเจริญซ้ำๆ จักได้เมตตาเป็นเครื่อง “เห็นใจ”

อุเบกขา ทำให้ “น่าสยใจ” หากผู้ใดเป็นที่น่าร้อนรุ่มใจกลุ้มใจของผู้อื่น เพราะความที่ตน อารมณ์อ่อนไหวไปกับทุกสิ่งรอบตัว ให้ฝึกหัดตัดใจจากอารมณ์ต่างๆ จนคุ้นชินดูจนคนขับถ่ายคุณ มิหวนกลับไปอาลัยไยดี หมั่นพิจารณาโทษของความยินดียินร้าย อย่าให้เผลอทุกเวลา จักได้อุเบกขา เป็นเครื่อง “ตัดใจ”

ดังที่กล่าวแล้วว่าการสร้างบารมีต้องมีใจรักขึ้นมาก่อนจนเป็นอหยาศัยดังที่มีมาในปรมัตถที่ปนี อรรถกถาขุททกนิกาย จริยาปิฎกดังนี้..

“เพราะมีอหยาศัยในทาน พระโพธิสัตว์ทั้งหลายจึงเป็นผู้เห็นโทษในความตระหนี่ ย่อมบำเพ็ญ ทานบารมีให้บริบูรณ์ เพราะเป็นผู้มีอหยาศัยในศีล จึงเป็นผู้เห็นโทษในความทุกูล บำเพ็ญศีลบารมี ให้บริบูรณ์ เพราะมีอหยาศัยในเนกขัมมะ จึงเห็นโทษในกามและการครองเรือน เพราะมีอหยาศัยใน การรู้ตามความเป็นจริง จึงเห็นโทษในความไม่รู้ และความสงสัย เพราะมีอหยาศัยในความเพียร จึง เห็นโทษในความเกียจคร้าน เพราะมีอหยาศัยในความอดทน จึงเห็นโทษในความไม่อดทน เพราะมี อหยาศัยในสัจจะ จึงเห็นโทษในการพุดผิด เพราะมีอหยาศัยในความตั้งใจมั่น จึงเห็นโทษใน ความไม่ตั้งใจมั่น เพราะมีอหยาศัยเมตตา จึงเห็นโทษในพยาบาท เพราะมีอหยาศัยในความวางเฉย จึงเห็นโทษในโลกธรรม จึงบำเพ็ญบารมีทั้งหลายให้บริบูรณ์โดยชอบความเป็นผู้มีอหยาศัยเหล่านี้ เป็นปัจจัยแห่งบารมีเพราะเป็นเหตุให้สำเร็จ”

การสร้างบารมี 10 เป็นการสร้างนิสัยดีที่สอดคล้องกันไปจนใจสูงชันเรื่อยๆ เมื่อเริ่มให้ทานใจ ก็เริ่มเปิดกว้าง ปิดความเห็นแก่ตัว เริ่มคิดแบ่งปัน เมื่อให้ทานเรื่อยๆ จะคุ้นกับการช่วยเหลือผู้อื่น เรื่อยๆ จนไม่ประสงค์จะเบียดเบียนใคร เมื่อควบคุมกายและวาจาได้เรื่อยๆ จะขยับขึ้นสู่การควบคุม ใจคือประพฤติพรหมจรรย์ได้ดี เมื่อสะสมเนกขัมมะเรื่อยๆ จะเกิดความสงบพบปัญญาคติ เมื่อมีปัญญาคติ เรื่อยๆ จะคิดได้ในสิ่งประโยชน์และมีใช้ประโยชน์ จนรักการฝึกตัว เมื่อฝึกตัวพัฒนาตนอยู่เรื่อยๆ จะ ยินยอมอดทนสิ่งต่างๆ แต่โดยดี เมื่ออดกลั้นอยู่เรื่อยๆ จะเป็นผู้มีกำลังทำดีได้ต่อเนื่องคงที่ ชื่อตรง จริงจัง ไม่โลเลเลิกล้ม เมื่อมีสัจจะเรื่อยๆ จิตใจจะตั้งมั่นได้ดีความดีที่สร้างไว้ก็มากพอที่จะนำมาตั้งเป็น ผังสำเร็จได้ดีเมื่อตั้งมั่นในอธิฐานเรื่อยๆ จะได้ที่พึ่งสำหรับตนและคนอื่น ความเมตตาบังเกิดได้ดีเมื่อ มีเมตตาเรื่อยๆ จะมองภาพยิ่งใหญ่ไม่ไปติดในจุดเล็กๆ ระหว่างทาง โดยวางใจเป็นกลางได้ดี เมื่อมี ใจเป็นกลางเรื่อยๆ ใจก็จะสงบหยุดนิ่งได้ดี เมื่อใจไม่ติดในคน สัตว์ สิ่งของ และอารมณ์ต่างๆ อยู่เรื่อยๆ การให้ทานก็ยิ่งให้ได้ดียิ่งขึ้น ปราณีต อุกฤษฏ์ ยกกระตือรือร้นเป็นอุปบารมี เมื่อแสร้งขึ้นเรื่อยๆ ก็สละ ได้มากขึ้นเรื่อยๆ ถึงระดับปรมัตถบารมี ถึงศีลก็เช่นกัน ถึงเนกขัมมะก็เช่นกัน.. วาสนานิสัยในบารมี

ต่าง ๆ ก็แก่อบขึ้นเรื่อย ๆ จนใจไม่ติดพันโดยสิ้นเชิง เข้าสู่ศูนย์กลางกายเรื่อย ๆ อย่างเป็นปกติ

สรรพสัตว์ทั้งหลายที่ต้องทนทุกข์ก็เพราะบารมีทั้ง 10 เหล่านี้ยังไม่เต็มเปี่ยมในชั้นธันดาน จึงต้องเวียนวนอยู่ในวัฏสงสาร พวกนี้ได้รับความทุกข์ทรมานก็เพราะบารมียังอ่อน ถ้าผู้ใดบารมีแก่กล้า ผู้นั้นก็อยู่เย็นเป็นสุข หายทุกข์ หายโศก หายภัย ไม่มีอันตรายใดๆ มารบกวน ย้ายปีทาได้ เพราะถูกบารมีของผู้นั้นตัดทอนไป **โลกมนุษย์จึงเป็นภูมิแห่งการมาสั่งสมบารมีเท่านั้น** ผู้ที่ลงมาจากสวรรค์แต่เดิม อยู่สวรรค์ก็สุขสบายอยู่แล้ว ไม่ต้องแสวงหาอาหาร ไม่ต้องขับถ่าย ไม่ต้องเจ็บปวด อยากรู้ได้ อะไรก็นึกเอาสมดังปรารถนา แต่ยอมลงมาลำบากอย่างสุดแสนก็เพื่อ “สร้างบารมี” มาบ่มนิสัยดี ๆ ให้ทบรอบ หนาแน่น มั่นในสันดาน แต่ก็มีชาวสวรรค์เป็นอันมาก พอลงมากลับไปหาความสุขสบายทางวัตถุ ทรัพย์สิน ลาภ สักการะ ซึ่งเป็นของที่ทรามกว่าทิพย์สมบัติของตน ที่สละมาอย่างเทียบเทียมกันมิได้ เช่นนี้ก็เสียที่ที่ลงมาเกิด **แล้วจะสละความสบายมาเพื่ออะไร?** ส่วนผู้ที่ขึ้นมาจากอบาย ใ้ว่า ได้โอกาสมาสุขสบาย แต่ได้โอกาสมาแก้ตัว หากมีหลงเพลิดเพลिनความสนุกสบายจนบารมีไม่มีมากพอจะไปล้มล้างนิสัยฝ่ายดำที่สั่งสมมา ก็ต้องย้อนกลับไปดื่มด่ำกับความทุกข์ต่ออีกนับกับไม่ถ้วน ดังนั้น ผู้ใดไม่ว่ามาจากสวรรค์หรือนรก แต่บัดนี้ได้ยืนอยู่บนโลกมนุษย์แล้ว เมื่อความลำบากมาอยู่ตรงหน้าแต่เพื่อแลกมาซึ่ง **“พระบารมี”** ก็จงเร็วรี่รับคว้าไว้เถิด **เพราะความตายได้กลืนกินชีวิตเข้าไปทุกทีแล้ว!**

สำหรับการฝึกนิสัยทั้ง 10 นี้ ถ้าหากเอาเลือดเนื้อและชีวิตเข้าแลกก็จะเป็นอุปบารมีและปรมัตถบารมีตามลำดับ จะได้นิสัยที่แนบแน่นฝังในใจอย่างยอดเยี่ยม เมื่อนิสัยทั้ง 10 อยู่ตัวสูงงอมเต็มที หากปรารถนา ก็จะได้บรรลुพระสัพพัญญุตญาณ เป็นกายมहाบุรุษผู้นำละของโลกลดออกไป ดังความดำริของท่านสุเมธดาบสผู้ถ่มหนทางที่เสด็จมาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ปึงกรว่า..

“ก็ถ้าเราจะถมที่นี้ด้วยฤทธิ์ไซ้ใจเราจะไม่ยินดีนัก เราควรรับใช้พระพุทธเจ้าด้วยกายของเรา นี่แหละ ขณะเรานอนอยู่บนแผ่นดินก็คิดว่า วันนี้ถ้าเราปรารถนาพ้นจากทุกข์ก็จะเผากิเลสได้ แต่จะมีประโยชน์อะไรเล่าด้วยลูกผู้ชายที่มีรูปร่างแข็งแรงนี้ข้ามไปคนเดียว เราจะบรรลุพระสัพพัญญุตญาณเป็นพระพุทธเจ้าให้ได้ เราจะพามนุษย์และเทวดาให้ข้ามฝั่งด้วยการกระทำอันยิ่งใหญ่ของเรา

...เราเลือกเฟ้นจนได้เห็นทานบารมีเป็นทางใหญ่ข้อแรกและผู้แสวงหาคุณยิ่งใหญ่ประพาศสืบมาแล้ว ทานจงยึดทานบารมีเป็นข้อแรก จงให้ทานอย่าให้เหลือ ...จงอย่าเหลียวแลแม้ชีวิต รักษาศีลอย่างเดียว ..จงเห็นกามเป็นชื่อโชตรวนดุจเรือนจำ ตั้งหน้ามุ่งออกบวชอย่างเดียว ..จงเข้าหาบัณฑิตแล้วถามปัญหาอย่าเว้นใครๆ ..จงยึดความเพียรให้มั่นในที่ทั้งปวง ..จงอดทนต่อความดูหมิ่นและนับถือของคนทั้งปวง ..จงอย่าพูดเท็จทั้งรู้ตัวแม้ฮันบาดจะฟาดบนกระหม่อม ..จงอย่าหวั่นไหวในความตั้งใจมั่นของตน ..จงเมตตาในคนที่เกื้อกูลและไม่เกื้อกูล ..จงมั่นคงในธรรมดุจตราขู เว้นความโกรธ ความยินดีในสุขทุกข์ทุกเมื่อ ..แล้วจะบรรลุพระสัมโพธิญาณจะเป็นพระพุทธเจ้าได้ เครื่องบ่มโพธิญาณมี

เพียงเท่านี้ เว้นบารมี 10 ธรรมเหล่าอื่นไม่มี”¹

จากเรื่องทั้งหมดตั้งแต่ต้นมา พอจะเห็นได้แล้วว่า การสร้างบารมีมีอาจารย์ให้บุญหล่นทับ หรือ ปล่อยให้ผู้มีฤทธิ์มอบบุญเต็มเปี่ยมให้แต่ต้องทำตนให้สมบูรณ์พร้อมด้วยคุณธรรมถาวรการมอบบุญให้กันได้ การสร้างบารมีมิใช่เป็นเรื่องสบายอย่างยิ่งหรือ? เช่นนี้นับว่าไม่มีนักสร้างบารมีท่านใด หลุดออกนอกเส้นทางแน่แท้ แต่แท้ที่จริง เราเห็นประจักษ์แล้วว่า เส้นทางสายนี้ มีนักสร้างบารมี หลุดออกไปอยู่เรื่อยๆ ไม่ขาดสาย กระทั่งนักสร้างบารมีที่ดูเหมือนมีหน้าจะหลุดออก.. หากคุณธรรมไม่ พริกพร้อม สักวันใดวันหนึ่ง ซาติใดซาติหนึ่ง อาจต้องถึงคราว!

“บทฝึกนิสัย” เป็นสมบัติล้ำค่า หารู้ได้ยากในโลก ผู้ใดได้รับมาไว้ในใจเท่ากับได้สมบัติ ประจำตัวตั้งได้แก้วสารพัดนึก หากนำมาฝึกฝนจนเชี่ยวชาญก็จะเป็นอริยทรัพย์ติดตัวไปทุกภพทุกชาติ นับว่าเป็นสมบัติอันประเสริฐเลิศสุดโดยแท้ นักสร้างบารมีจึงไม่ควรประมาท ปล่อยให้สมบัติเหล่านี้หลุดลอยไป หรือให้ฝุ่นจับอับหมองครหม่นหนักถึงความตายไว้ให้มันแล้วพินิจดูว่าเราเอาอริยสมบัติเหล่านี้ไปได้เพียงใดหลังจากตายแล้ว

ที่พึงของนักสร้างบารมีก็คือ“บารมี”โดยเฉพาะนักสร้างบารมีระดับพิเศษที่ประสงค์จะให้ตนมีบารมีแก่กล้าขึ้นเรื่อยๆ ไม่หยุดยั้ง โดยยังไม่คิดยุติการสร้างบารมีเช่นพระอริยเจ้าทั้งหลาย แต่เลือกวิธียังทำสู่แดนอริยะแล้วสะสมบารมีในภูมิปุณฺณเป็นโคตรบุญบุคคลเพื่อผจญมาร แม้จะเข้าถึงธรรมในกาลใด หากยังมีนิสัยไม่ดีอยู่ ธรรมะที่รู้เห็นก็รอคอยการเลือนหายไปทุกขณะจิต แต่หากนิสัยดีมีพร้อม แม้ธรรมะที่เลือนหายก็พร้อมกลับมาได้อย่างมั่นคงในทุกสถาน ดังนั้นพึงสร้างนิสัยดีไว้เป็นบารมีที่พึงแห่งตนเถิด ที่จะหาความมั่นคงอื่นใดนอกจากประการนี้หาไม่เลย

วิสัยนักสร้างบารมีทั้งหลายย่อมสำคัญเพียงว่า จักพอกพูนบารมี สั่งสมเรื่อยไปจนกว่าจะสำเร็จให้ได้ แม้จะผิดพลาดไปในระหว่างก็ตาม แต่จะไม่ละเลิกสร้างบารมีอย่างเด็ดขาด

บารมีทั้ง 10 ปรากฏขึ้นแล้ว ท่านทั้งหลายจงมาในที่นี้โดยเร็วพลัน แล้วพากันถือเอาอาวุธ เพื่อต่อยุทธ์กับพญามารเถิด

¹อรรถกถาเอกนิบาตชาดก อปฺปนฺนวรรค ทูเรณิทาน, มก. เล่ม 55 หน้า 24

ภาคผนวก

คำบรรยายลักษณะนรก

นรก 8 ชุมเหล่านี้คือ สัตว์เขี้ยว นรก กาฬสูตรนรก สังฆานรก โรรูนรก มหาโรรูนรก ตาปนนรก มหาตาปนนรก มหาเวจินรก อันบัณฑิตทั้งหลายกล่าวไว้แล้ว ก้าวล่วงได้ยาก เกือบจะกล่นด้วยสัตว์มีกรรมหยาบช้า เฉพาะนรกชุมหนึ่ง ๆ มีอุสสทนรก 16 ชุม เป็นที่นำกลั้วมีเพลิงรุ่งโรจน์ ชนลูกชนพองหน้าสะพรั่งกลั้ว มีกำแพงเหล็กกัน มีฝาเหล็กครอบ พื้นนรกล้วนเป็นเหล็กแดงลุกโพล่งแผ่ไปตลอด 100 โยชน์โดยรอบ ผู้เสื่อมความเจริญย่อมหมกไหม้อยู่ในนรกเหมือนปลาถูกเผื่อนเป็นส่วน ๆ สัตว์ทำกรรมหยาบช้าถูกไฟไหม้ทั้งข้างในข้างนอกเป็นนิตย์ เปลวไฟช่านออกจากสรรพางค์กายของสัตว์นั้นพร้อมทั้งปลายชนและเล็บมีเปลวไฟเป็นอันเดียวกัน นายนิรยบาลเอาหอกแทงสัตว์นรกผู้ถูกไฟไหม้อยู่จนไม่มีหนัง ทำให้ตาบอด ให้กินมูลตรึกินคูด กดสัตว์นรกให้จมนลงในน้ำแสบ ให้กินก้อนครูดร้อนจัดและก้อนเหล็กแดงลุกโพล่งให้ถือผาลทั้งยาวทั้งร้อนลั่นกาลนางจัดปากให้อ้าแล้วเอาเชือกผูกไว้ยึดก้อนเหล็กแดงเข้าไปในปาก ผูกสุนัข แร้ง กา ล้วนมีปากเป็นเหล็ก รุมจิกกัดลั่นให้ขาดแล้วกินลั่น

นายนิรยบาลถืออาวุธต่าง ๆ มีแสงลุกโพล่ง ตัดสัตว์นรกเป็นท่อนน้อยท่อนใหญ่ ตายแล้วกลับเป็นขึ้นได้อีก นรกชุมนี้จึงชื่อว่า สัตว์เขี้ยว

นายนิรยบาลบันลือโห่ร้องไม่ขาดสาย ถืออาวุธต่าง ๆ ที่ไฟลุกโพล่งไล่ฆ่าสัตว์นรกที่วิ่งหนีไปมาบนแผ่นดินโลหะไฟลุกโพล่ง เมื่อสัตว์ล้มลงบนแผ่นดินที่ลุกเป็นไฟแล้ว จึงชิงสายบรรทัดอันลุกโชนด้วยไฟแล้วถือขวานที่ไฟกำลังติดโห่ร้องทำสัตว์นรกผู้คร่ำครวญด้วยเสียงน่าเวทนาเป็นอย่างมากให้เป็น 8 ส่วนบ้าง 16 ส่วนบ้าง อยู่ในนรกนี้ นรกชุมนี้จึงชื่อว่า กาฬสูตร

นายนิรยบาลให้สัตว์นรกเข้าในแผ่นดินเหล็กร้อน 9 โยชน์เพียงเอาจแล้วตรึงไว้ ลำดับนั้นภูเขาลูกเหล็กลุกโพล่งเกิดขึ้นจากทิศบูรพา ครางกระหึ่มเหมือนเสียงอัสนีบาต กลิ้งมาบดสัตว์นกราวกับบดงาให้เป็นผง แล้วไปตั้งอยู่ในทิศปัจฉิม แม้ภูเขาลูกที่ตั้งขึ้นจากทิศปัจฉิมก็กลิ้งมาเหมือนอย่างนั้นแล้วตั้งอยู่ในทิศบูรพา อนึ่ง ภูเขากทั้ง 2 ลูกนั้นกลิ้งมาปะทะกันแล้วบดขยี้สัตว์นรกดุจบีบลำอ้อยในหีบยন্ত্র นรกชุมนี้จึงชื่อว่า สังฆานะ

โรรูนหานรก 2 คือ ชาลโรรู่และธูมโรรู่ ชาลโรรู่เต็มไปด้วยเปลวไฟดำรงอยู่ตลอดกับธูมโรรู่เต็มไปด้วยควันอันแสบร้อน ในโรรูนรกทั้ง 2 นั้น เปลวไฟจะแทรกไปตามทวารทั้ง 9 ของสัตว์นรก แล้วจึงค่อยทำสรีระให้เป็นผงไหลออกมาคล้ายดั่งแป้ง สัตว์นรกร้องเสียงดังระงมเพราะถูก

ควันไฟอบ้าวเข้าไปสู่ทวารทั้ง 9 จึงเรียกนรกขุมนี้ว่า ฐุมโรรวะ สัตว์นรกร้องเสียงดังระงมเพราะถูกเปลวไฟเข้าไปสู่ทวารทั้ง 9 จึงเรียกนรกขุมนี้ว่า ชาลโรรวะ หรือมหาโรรวะนรก

นรกใดเผาสัตว์ทั้งหลายไม่ให้กระดูกได้ ชื่อว่า ตาปนะ ส่วนนรกใดยังสัตว์นรกให้เร่าร้อนอย่างเหลือเกินชื่อว่า ปตาปนะ หรือมหาตาปนะ ในตาปนะนั้น นายนิรยบาลให้สัตว์นั่งบนหลาวเหล็กลูกโพลงเท่าลำตาล แล้วให้ไฟไหม้อยู่ ส่วนในปตาปนะ สัตว์นรกถูกเป็นเปลวเพลิง นายนิรยบาลประหารสัตว์นรกด้วยอาวุธทั้งหลายที่กำลังลุกโชนแล้วโยนสู่ภูเขาลูกไฟโพลง ลมมีกรรมเป็นปัจจัยประหารสัตว์นรกให้ตกลงมาเอาศีรษะกระแทกหลาวเหล็กเหล่านั้น มีร่างกายทะลุเข้าไปในหลาวเหล็กที่ลูกโพลงไหม้อยู่

นรกที่ไม่มีระหว่างคั่นของเปลวไฟหมกไหม้สัตว์นรก ความทุกข์ไม่มีว่างเลยในนรกนั้น ขุมนี้จึงชื่อว่า อวิจิ ภายในมหานรกนั้นเต็มไปด้วยสัตว์นรกหาระหว่างคั่นมิได้เลย ประดุจดั่งทะนาคเต็มไปด้วยน้ำมันและแป้ง สัตว์เหล่านั้นไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ไหม้อยู่ในที่เฉพาะตนเท่านั้น ทุกข์เท่านั้นย่อมปรากฏขึ้นชื่อว่าระหว่างแห่งความทุกข์ในมหานรกนี้ย่อมไม่มี อวิจิมหานรกนี้รวมทั้งผาวัตต์โดยผ่ากลางได้ 318 โยชน์ วัดโดยรอบได้ 954 โยชน์รวมทั้งอุสสทนรกด้วยเป็นหมื่นโยชน์

มหานรกทั้ง 8 ขุมนี้ แต่ละขุมมี 4 ประตู แต่ละประตูมีอุสสทนรก 4 ขุม มหานรกหนึ่งๆ จึงมีอุสสทนรก 16 ขุม รวมอุสสทนรกทั้งหมด 128 ขุม รวมกับมหานรกอีก 8 ขุม จึงเรียกว่า นรก 136 ขุม

อุสสทนรก 4 ขุมคือคุณนรก (นรกอุจจาระเน่า), กุกกุสะนรก (ชี้อ้าวร้อน), สิมพลีวันนะนรก (ป่าไม้จ้าว), อลีปัตตวันนะ-เวตรณีนรก (ป่าไม้ดาบ-น้ำเค็มหวน)

ณ แม่น้ำเวตรณีซึ่งตั้งขึ้นโดยกรรม นายนิรยบาลในนรกถือคัสตราวุธ มีดาบ มีด โคมร หอก และไม้ค้อน เป็นต้น ซึ่งลูกโพลงด้วยไฟร้อนแรง ประหารแทงโบยตีสัตว์นรกทั้งหลาย สัตว์นรกทนทุกข์มิได้ก็ตกลงในเวตรณีนที เวตรณีนทีนั้นดาราตาศไปด้วยเครื่องเลื่อยหนามเท่าหอก มีเพลิงลูกโพลงด้านบน สัตว์นรกกลายเป็นท่อนน้อยท่อนใหญ่เพราะเถาวัลย์หนามแหลมคมกริบ หลาวเหล็กลูกโพลงเท่าลำตาล ตั้งขึ้นภายใต้เถาวัลย์เหล่านั้น ภายใต้หลาวมีใบบัวเหล็กแหลมคมดุจดั่งมีดโกน ลูกเป็นไฟ สัตว์นรกรยังกาลให้ล่วงไปยาวนานสุดประมาณ มีร่างกายดุจปลาที่ถูกเสียบในไม้ย่างไฟ สัตว์นรกตกลงในใบบัวเหล็กเสวยทุกข์เวทนาแล้วตกในน้ำแสบ น้ำก็ลูกเป็นไฟควันได้ตั้งขึ้น ส่วนพื้นแม่น้ำก็เต็มไปด้วยเครื่องประหารคมกริบ สัตว์นรกจมลงน้ำเป็นท่อนน้อยท่อนใหญ่ไม่เหลือ สัตว์นรกไม่สามารถจะอดกลั้นทุกข์ใหญ่หลวงได้ จึงร่ำร้องน่ากลัวมาก ลำดับนั้น นายนิรยบาลอยู่ที่ฝั่งก็ขัดลูกศร มีด โคมร หอก แทงสัตว์นรกเหล่านั้นดุจปลา สัตว์นรกเหล่านั้นถึงทุกข์เวทณาก็ร้องลั่น นายนิรยบาลเอาเบ็ดเหล็กลูกเป็นไฟเกี่ยวสัตว์นรกขึ้นคร่าให้นอนบนแผ่นดินเหล็กไฟโชติช่วง

¹สังกัจจชาดก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 62 หน้า 173-194

ยึดก้อนเหล็กแดง เข้าปาก นี่เป็นผลกรรมของผู้เที่ยวตำกระทบผู้อื่น มีกรรมหยาบซ้ำ

สุนัขแดง สุนัขต่าง ผูกแร้ง ผูกนกแก้ว เคี้ยวกินสัตว์นรกผู้ตระหนี่เหนียวแน่น มีบาปกรรม มักบริจาคเบี้ยนตำกระทบสมณพราหมณ์และผู้มีกุศลธรรม สุนัขเหล่านั้นตัวโตเท่าช้าง ไล่ตาม สัตว์นรก กัดเนื้อเป็นชิ้นๆ แล้วให้ล้มลงบนแผ่นดินเหล็กลุกโพลง เอาสองขาหน้าเหยียบบอกสัตว์นรก ทั้งเนื้อกิน นายนิรยบาลทำให้ร่างกายสัตว์นรกมีไฟลุกโพลงบนแผ่นดินเหล็กร้อน แล้วโบยด้วยท่อน เหล็กแดงให้เป็นจรรณวิจรรณ

นายนิรยบาลทิ่มแทงสัตว์นรกด้วยอาวุธลุกโพลง สัตว์นรกตกลงในหลุมถ่านเพลิงเพียงแหว นายนิรยบาลเอากะเข้าเหล็กใหญ่ตักถ่านเพลิงไปรยลงศีรษะสัตว์นรก สัตว์นรกไม่อาจรับถ่านเพลิง ก็ร้องไห้ มีกายไหม้ทั่วตัวดินรนอยู่ พระเจ้าเนมิราชทอดพระเนตรเห็นดังนั้น จึงตรัสคาถาว่าสัตว์ เหล่าอื่นร้องไห้มีกายไฟไหม้ทั่วตัวดินรนอยู่ นี่เป็นผลกรรมของผู้โกงทรัพย์ของประชุมชน เป็นหนี้ ประชุมชน เอาทรัพย์ไปใช้ส่วนตัว เข้าทำนองหลอกลวงประชาน มีกรรมหยาบซ้ำ

นายนิรยบาลจับเท้าสัตว์นรกโยนลงหม้อโลหะร้อนไฟลุกโชติช่วง ด้วยผลกรรมของ ผู้เบียดเบียนตำกระทบสมณะหรือพราหมณ์ผู้มีศีลจึงตกในโลหกุมภีนี้

นายนิรยบาลเอาเชือกเหล็กลุกโพลงผูกคอสัตว์นรก ดึงขึ้นมาตัดคอ แขนในน้ำร้อนแล้วโบยตี เมื่อคอขาดก็มีศีรษะอื่นเกิดขึ้นมาอีก เป็นผลกรรมของผู้จับนกมาตัดปีก ผูกคอฆ่ากินบ้าง ขายบ้าง จึงมีศีรษะขาดนอนอยู่

สัตว์นรกเร่าร้อนด้วยเพลิง เมื่อเห็นแม่น้ำน้ำร้อนรมย์ก็มีอาจทนกระหายได้ จึงเดินย่ำแผ่นดิน ลุกโพลงลงสู่แม่น้ำทันใดนั้นเอง ผั่งน้ำทั้งสองก็ลุกโพลง น้ำที่ควรดื่มก็กลายเป็นแกลบและใบไม้ลุกโพลง สัตว์นรกไม่อาจจะทนความกระหายก็เคี้ยวแกลบและใบไม้แทนดื่ม น้ำ แกลบและใบไม้นั้นก็เผาสีระ ออกทางเบื้องต่ำ สัตว์นรกไม่สามารถอดทนทุกชั้นนั้นก็ประคองแขนร้องไห้ นี่เป็นผลกรรมของผู้มี การงานไม่บริสุทธิ์ ขายข้าวเปลือกเจือด้วยข้าวแกลบ

นายนิรยบาลล่อมเหล้าสัตว์นรกเหมือนนายพรานล่อมฝูงกวางในป่าแล้วทิ่มแทงสัตว์นรกด้วย อาวุธต่างๆ จนร่างกายเป็นช่องปรุไปหมด นี่ด้วยกรรมที่ถือเอาของที่เจ้าของมิได้ให้

สัตว์นรกกินมูลและอุจจาระ(ปัสสาวะ, อุจจาระ)มีกลิ่นเหม็นเน่าฟุ้งไป เพราะกรรมที่ เบียดเบียนมิตรสหาย เป็นพาลประทุษร้ายมิตร

นายนิรยบาลเอาเบ็ดเหล็กลุกโพลงโตเท่าลำตาลเกี่ยวลั่นสัตว์นรก เอาขอเหล็กสับ สัตว์ นรกดินรนเหมือนปลาตีนบนบก เพราะผลกรรมที่โกงทรัพย์ปกปิดไว้ ดุจคนเอาเหยื่อติดเบ็ดล่อปลา ฉะนั้น

สัตว์นรกอยู่ในหลุมใหญ่เต็มด้วยถ่านเพลิงลุกโพลง นายนิรยบาลถืออาวุธต่างๆ แทะจน

ร่างกายแตกทั่ว เปราะเปื้อนด้วยเลือดและหนอง มีศีรษะขาด ประคองแขนร้องไห้ จมอยู่ในพื้นเพียง
เอน ภูเขาไฟลูกโพล่งกลิ้งมาจากทิศทั้งสี่ บดสัต์วันรจนละเอียด เหตุจากกรรมที่เป็นหญิงนักเลง
ละสามี่ไปคบหาชายอื่น¹

¹เนลिरาชชาดก, พระสุตตันตปิฎก ชุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 63 หน้า 258-302

บรรณานุกรม

1. มหามกุฏราชวิทยาลัย. 2538. พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย
2. พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.9, ราชบัณฑิต). 2541. ชุมปัญญาจากชาดก.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ฟองทอง เอนเตอร์ไพรส์
3. นายสรกานต์ ศรีทองอ่อน. 2548. คำสอนเรื่องการสร้างบารมีของวัดพระธรรมกาย.
กรุงเทพมหานคร: บริษัท กราฟฟิคอาร์ตพริ้นติ้ง จำกัด
4. นายประภาส สุระเสน. 2540. พระคัมภีร์อนาคตวงศ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราช-
วิทยาลัย

